חסידות · ספרי חסידות נוספים

תולדות החסידות

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תולדות החסידות

מקור הטקסט: אור ברסלב

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תולדות-החסידות/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

ר' ברוך בר' יחיאל ממזיבוז 8
שער 8
תקציר 8
1. על לידתו של ר' ברוך 12
2. אדם השלם 12
3. אנשים שרוצים להיות מלאכים 12
4. צריך להיות שמח בשבת 13
5. אי אפשר לכתוב חיבור על כל סדר קדשים 14
6. אין איש מחפש להקב"ה 14
7. על התגלגלות הסיבות מאדון הסיבות איך שבא ר' צבי זידיטשוב למזיבוז 14
8. איך ליקח ראיה מהתנהגותם של הצדיקים 21
9. תענית של אדם גדול ושל אדם בינוני .22
10. עולם מאיר ועולם מחשיך 22
ר' דוב המגיד ממיזריטש 22
תוכן המאמר 22
הקדמה 23
1. האיך נתקרב הרב המגיד הגדול אל הבעש"ט - נוסח א' 28
2. האיך נתקרב הרב המגיד הגדול אל הבעש"ט - נוסח ב' 31
3. האיך נתקרב הרב המגיד הגדול אל הבעש"ט - נוסח ג' 33
4. אחר פטירתו של הבעש"ט היו מצווים לתלמידיו מן השמים שיקבלו את 33
5. העונש 34
6. האיך נעשה החוזה מלובלין תלמידו של המגיד 34
7. האיך נתקרב ר' אלימלך מליזינסק אל המגיד 35
8. גוף ונשמה 39
9. האחים ר' שמילקא ור' פנחס תלמידי המגיד 39
01. קרבת המגיד 40
11. השפעה 40
21. עשרת הדברים 41
31. מידה כנגד מידה 42
41. הרב בעל התניא ראה את האר"י ז"ל בבית המגיד 43
51. המגיד חושש שמא יחשבוהו רשע אפילו שעה קלה 43
61. המגיד מאבד חלקו בעולם הבא מחמת התעצמותו בעליונים בעד אחרים 44
71. שיחתן של מסיקי התנור 44
81. הרושם של הרדיפות מצד המתנגדים על המגיד 46
91. האיך ששידך המגיד לבנו האלמן ר' אברהם מלאך עם בתו של בעל משנת .. 47
ר' יעקב יוסף כ"ץ בעל תולדות יעקב יוסף 52
תוכן המאמר 52
הקדמה 52
1. האיך נתקרב אל הבעש"ט - נוסח א' .. 55
2. האיך נתקרב אל הבעש"ט - נוסח ב' .. 57
3. ראשית פעולותיו של התולדות ותשובתו הגדולה כשנעשה חסיד 57
4. נתן טליתו לצורף על קנס שני אדומים 59
5. בק"ק ראשקוב אין לתולדות פרנסה . 59
6. עונשם של ק"ק שארגרוד על שגרשו את התולדות 59

7. מזכרונותיו של בעל שבחי הבעש"ט על התולדות 61
8. התולדות מקפיד על התשובה 64
9. מעשה נוסף בהקפדת התולדות על התשובה 64
01. כמה היה קשה להתולדות לוותר על שיטת האר'י 65
11. התולדות לא זכה להיות מנהיג במקום הבעש"ט מחמת שהיה קפדן 65
ר' ישראל בעש"ט 88
תוכן המאמר 88
הקדמה 90
א. לידת הבעש"ט 96
ג. מהיכן באה לו ידיעתו בחכמת הקבלה 101
ד. נשואי הבעש"ט וחייו אחר חתונתו . 106
ה. כיצד נתגלה הבעש"ט 110
ו. מופתים 115
4. איך היה הבעש"ט רופא חולים ממתנגדיו 118
5. הבעש"ט מסכן עולם הזה ועולם הבא שלו בשביל להציל חולה מידי מלאך המוות 119
6. האיך היה הבעש"ט מטריד מזיקין מן הישוב 120
7. הבעש"ט מסלק נדן מתוך חוב 121
8. הבעש"ט מתענין ורואה אפילו בדברים שפלים 123
9. גם הנכרים יודעים שהבעש"ט הוא בעל מופת ולא מכשף 125
01. מעשה מהבעש"ט שסיפר ר' חיים מקוסוב 126
ז. תפילה ועבודת השם 128
3. תפילת מנחה בערב שבת קודש 130
4. תפילת יום הכפורים 131
5. מתפללים פשוטים הם היסוד של בית הכנסת 132
6. רחמנא לבא בעי 134
ח. התקרבות המתנגדים 135
2. האיך נתקרבו אל הבעש"ט ר' זאב קוציס ור' דוד פורקיס 136
3. האיך נתקרב אל הבעש"ט אחד מן הגדולים בתורה ושמו ר' משה קידס ... 138
4. מעשה במלמד אחד למדן מופלג שנתקרב אל הבעש"ט 138
5. האיך נתקרב אל הבעש"ט ר' נחמן מקוסוב 140
6. האיך נתקרב אל הבעש"ט הרב המקובל ר' ישראל חריף מסאטנוב, בעל 142
ט. תנועת שבתי צבי והפראנקיים 143
י. הנכרים ועלילותיהם 148
יא. לאופיו של הבעש"ט 153
2. מפזר ממונו לצדקה 153
יב. פטירתו של הבעש"ט 164
ר' לוי יצחק מברדיטשוב בעל 'קדושת לוי' 168
תוכן המאמר 168
פתיחה 169
א. קודם הלידה ואחר הלידה 174
ב. אחר החתונה 176
ג. לאופיו של הקדושת לוי 179
ד. עבודת השי"ת ולימוד זכות על ישראל 184
ר' ליב בן שרה 200
תוכן המאמר 200
פתיחה 201

1. מפני מה נקרא ר' ליב על שם אמו . . 203
2. תוספת נשמה 204
3. כיצד נתגלה ר' ליב בן שרה 208
4. מעשה בר' ליב ותלמידו ר' יצחק 209
5. הכנסת אורחים על פי ר' ליב 211
6. האיך שהיה ר' ליב עוסק לתקן נפשות המתים שהיו סובבים והולכים 212
7. האיך היה ר' ליב מעלה נשמות גבוהות למדרגתן 214
8. ר' ליב רואה עתידות ומציל לאחינו בני ישראל מעלילת דם 217
9. מעשה מר' ליב בן שרה האיך שהיה בא בקפיצת דרך אל הקיסר יוסף השני . . . 222
01. יוסף השני היה מכשף גדול: מה שהיה ר' ליב עושה על ידי רוח הקדושה 225
11. לאחר פטירתו 226
ר' מנחם מנדיל מוויטבסקבעל פרי הארץ 229
פתיחה 229
1. המעשיה של הבעש"ט ופגישה עם בעל התולדות 232
2. עליה 235
3. רואה יותר 236
ר' משה חיים אפרים ב"ר יחיאל בעל 'דגל מחנה אפרים' 236
הקדמה 236
הסכמה על הספר דגל מחנה אפרים . . 241
ר' נחמן מברסלב ותלמידו ר' נתן 242
תוכן המאמר 242
ר' נחמן מברסלב - ילדותו 243
בטבע 244
בעיר מידבידובקה 245
נסיעה ראשונה לארץ ישראל 247
ר' אריה ליב, 'הסבא משפולה', מתנגד לר' נחמן 248
ר' נחמן נפגש עם הסבא משפולה 251
מחלת השחפת 253
ר' נתן תלמידו 254
אומן 255
סיפורי המעשיות 256
א. שבחי ר' נחמן 258
ב. נסיעת ר' נחמן לארץ ישראל 272
ג. היאך היה ר' נחמן מספר המעשה בשבעה קבצנים 300
ד. לאינטירפריטציה של המעשה בשבעה קבצנים 303
ה. תפילה בענין סיפורי מעשיות של צדיקים 314
ו. מזיכרונותיו של ר' נתן על חייו ודבריו של ר' נחמן 316
ר' פנחס מקוריץ 328
תוכן המאמר 328
פתיחה 328
1. ר' פנחס, אביו ר' משה והבעש"ט 333
2. דם המשומר 335
3. ר' פנחס לא נשבע מעולם אפילו על אמת 335
4. קשה להיות מדבר אמת 340
5. על תפילתו של ר' פנחס 340
6. מוטב ללמוד מלהתענות 341
7. דין תורה 341
8. פטירתו של ר' פנחס 342
ר' שניאור זלמן מלאדי בעל 'התניא' . . . 342
תוכן המאמר 342
הקדמה 342

1. מחייו של הרב התניא בצל קדושת המגיד הגדול 344
2. נתבהל 346
3. אל השם יתברך 346
4. מה צריך אדם לעשות בממונו ועד היכן צריכה להיות אמונת חכמים 346
5. המסירות על הרב ותפיסתו 348
6. הבעש"ט והמגיד מבקרים להרב בתפיסה 362
7. המחלוקת בין הרב ובין ר' ברוך ממזיבוז 363
המגיד הגדול ממיז'ריץ ורופא המלך - אהרן הלוי פיצ'ניק 365
פתיחה 365
המלאך רפאל בכבודו ובעצמו מלווה את רופא המלך 366
רופא המלך הציל את חייו 367
רפואת הגוף ורפואת הנפש 369
רופא המחוז של העיר אוסטרהא 370
אגדות הבעש"ט 372
הקדמה 372
ארץ יערות עבותים 372
ארץ הרים גדולים 374
אדון אחר נותן לו 375
אגדת הבעש"ט מחוץ לשבחי הבעש"ט . 377
המסורות ההוצוליות על הבעש"ט 379
עיקרי האגדה ההוצולית 381
רבי יעקב אריה מראדזימין 383
הקדמה 383
באוהלי פשיסחא 386
כך דרכה של תורה 388
בדרכי חסידות 390
ראדזימין - כמרכז חסידי לקרובים ולרחוקים 392
בערוב ימיו 397
הבעש"ט - מפענח הניגון החסידי 398
מפענח הניגון החסידי 398
הבעש"ט - ריש-דוכנא בגליציה 400
הבעש"ט וניגונו אחרי ההתגלות 402
ליכודם של תלמידי הבעש"ט 406
תלמידיו הקרובים של הבעש"ט 406
צדיקים הנסתרים 407
בני החבורה מלוכדים סביבו 408
תורת החסידות כובשת לבבות 411
התנועה יוצאת למרחב 415
עבדו את ה' בשמחה 417
בליכוד חברים 419
רבי ישראל בעל שם טוב - חייו ותורתו . 421
א. נעורים 421
ב. הפגישה עם רבי אדם בעל שם 422
ג. נישואיו עם אחות רבי אברהם גרשון מקיטוב 423
ד. ההתגלות 425
ה. הפרסום והנדודים 427
ו. תלמידי הבעש"ט ובני משפחתו 428
ז. ימיו האחרונים 431
ח. הבעש"ט לדורות 432
ט. הבעל שם טוב בתודעת הדורות 433
י. תורת הבעש"ט 436
יא. שלשת היסודות של תורת הבעש"ט 437
יב. הקבלה והבעש"ט 439
יג. הספר שבחי הבעש"ט 440
יד. ארץ ישראל במשנת הבעש"ט 442

ביבליוגרפיה נבחרת לתולדות הבעל שם טוב 443
חסידות רוזין 444
הקדמה 444
רבי לוי יצחק 'הרב מברדיטשוב' 458
רבי מנחם מנדל מקוצק 474
רבי מנדל מקוצק 474
צדקה בדעת 474
מטומשוב לקוצק 478
בטומשוב בוערת אש 479
עליה וירידה 481
התבודדות 485
שירת היצירה וקינת החידלון 489
רבי נפתלי צבי מרופשיץ וצדיקי הדור . 491
קשריו עם רבי צבי הירש מזידיטשוב . . 491
ביקור חולים בזידיטשוב 496
קשריו עם ה'סבא קדישא' 503
נבוך בפינת האולם 506
עם רבי מנחם מנדל מקוסוב 507
עם רבי אברהם מרדכי מפינטשוב 508
עם ר' ישראל מרוז'ין 510
עם רבי יעקב צבי מדינוב 511
יחסו של רנ'צ אל שיטת פשיסחא 514
דמות הפלאים של בעל ה'תניא' 517
הקדמה 517
הרב בעל ה'תניא' 531
תולדותיו 532
מטרת השלחן ערוך 533
עליית החסידים של שנת תקל"ז 535
שיטתו בחסידות 535
ספר ה'תניא' 536
סידור התפילה בנוסח האר'י 537
מחלוקות של המתנגדים 538
הרבי במאסר בפטרבורג 541
חקירת הרבי 542
מלחמת נפוליאון 544

ר' ברוך בר' יחיאל ממזיבוז

שער

תוכן המאמר:

1. על לידתו של ר' ברוך
2. אדם השלם
3. אנשים שרוצים להיות מלאכים
4. צריך להיות שמח בשבת
5. אי אפשר לכתוב חיבור על כל סדר קדשים
6. אין איש מחפש להקב"ה
7. על התגלגלות הסיבות מאדון הסיבות איך שבא ר' צבי זידיטשוב למזיבוז וראה גודל קדושת
הרבי ר' ברוך
8. איך ליקח ראיה מהתנהגותם של הצדיקים
9. תענית של אדם גדול ושל אדם בינוני
01. עולם מאיר ועולם מחשיך

תקציר

תקציר: במאמר מובאת סקירה על חייו של הצדיק ר' ברוך ממזיבוז, אשר היה נכד הבעש"ט,
ונולד שלוש שנים לפני פטירתו. המחבר מספר על לידתו, כיצד היה מחשיב את ייחוסו, יחסו
לצדיקים אחרים בדורו, דרכו בעבודת ה', השקפותיו והנהגותיו.
ר' ברוך ממזיבוז הוא צדיק טיפוסי מן הצדיקים של החסידות המאוחרת בתקופת ירידתה. הוא
נולד לערך שנת תקי"ז, כשלוש שנים קודם פטירת הבעש"ט. הוא לא יכול כבר להכיר את זקנו
הגדול ולא יכול להיות נהנה מחינוכו, כמו אחיו הגדול בעל "דגל מחנה אפרים". תורה לא למד
הרבה. ספרים לא השאיר אחריו. מספרים, שכשהיה ילד ולמד מסכת "בבא קמא" שאלוהו מה

היא משמעות המלים "בבא קמא". על זה החזיר: "המשמעות איני יודע, אבל הראשי תיבות אני
יודע. הראשי תיבות הן: ברוך בן אדל קדוש מרחם אמו".
ושוב מספרים עובדה אחרת מחייו המאוחרים:
כשירד בערב פסח תקנ"ח מעלייתו אל בית מדרשו לשרוף שם החמץ, כדרכו, נזדמן לפניו הספר
"מאור עיניים" של ר' נחום מטשירנובל, שיצא באותה שנה לאור. העיף בו עיניו, ואמר: "רבש"ע,
מודה אני לפניך, שלא חברתי ספר, אבל אשרי אמי שילדתני". מזה נראה עד כמה היה מחשיב
את יחוסו, שאמו היא בת הבעש"ט. ואין הוא אשם בזה כל כך: חינוכו הוא שקבל מן הסביבה.
בני החבריא של תלמידי הבעש"ט והמגיד היו מפנקים אותו הרבה בילדותו בזכותו של זקנו.
המגיד היה אומר עליו בעודנו ילד ש"הוא דבר חידוש". מימרא זו עשתה לה כנפיים ועליה היו
חוזרים שאר צדיקי הדור. מספרים, שפעם אחת התאכסן ר' ברוך אצל ר' פנחס מקוריץ. בשעה
שישן ר' ברוך שנת הצהרים אסף ר' פנחס את תלמידיו סביב למיטתו, ניגש את המזוזה והניח
ידו עליה והסתירה, והנה התחיל ר' ברוך מתנועע ומקיץ, וכאשר סילק ר' פנחס את ידו מן המזוזה
נרדם ר' ברוך שנית. כך עשה פעמים אחדות. אחר כך פנה אל התלמידים:
"הראיתם? אפילו בשנתו אינו נשאר רגע בלא התדבקות בהשי"ת".
ואם לא חינכהו הבעש"ט בחייו, הרי עשתה אותו האגדה למחנכו של ר' ברוך לאחר פטירתו.
הבעש"ט - היו מספרים - היה בא לפרקים אל ר' ברוך ומשיא לו עצות בדברים שהיה מתקשה
בהם. ופעם אחת היה ר' שלמה מקארלין אצל ר' ברוך וראה שהבעש"ט עומד אצלו ומסלסל
בשערו.

חינוך של פינוק זה הראה את פעולתו הגדולה על אופיו של ר' ברוך ודרך התנהגותו בחיים. אוהב
היה להיות שליט יחידי, בלי גבול, והכל היה מבטל בתכלית הביטול. ואף על פי שהוא עצמו היה
מתפאר גם במידת הענווה שבו: "אם אלף הם הענוים - אני מהם, ואם שנים הם - אני מהם", -
מכל מקום לא היה נמנע להבליט על כל צעד עד מה הכל בטלים לעומתו. משוט לשונו לא היה
מפלט לשום צדיק שבעולם.
פעם אחת - כך מסופר - ישב אל השולחן ולפניו כמה צדיקים, ופתח פיו לחרף ולבזות את הצדיקים שכבר נסתלקו עוד לפני מאה שנה, והיו תמהים כל השומעים. ועוד מסופר, שפעם
אחת אמר: "להוא אנא פקידא בגו צדיקיא". ריבונו של עולם, אהי אנכי נמנה בין הצדיקים. אין
אני מתכוון עימהם, אלא אני מתכוון עם הרב הק' ר' פנחס מאוסטרהא ועם הרב הק' מפולנאה.
ושוב אמר: "להוא אנא פקידא בנו צדיקיא" - רוצה אני להיות פקיד על כל הצדיקים.
ר' שלום מפוהריבישטש היה אומר:
"סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמיימה. עמודיו - הבעש"ט והמגיד, השלבים - תלמידיהם
הצדיקים, ור' ברוך מטפס לו על השלבים אילך ואילך, עולה ויורד בסולם".
על דברי ריב ורדיפות שיצאו ממנו נגד ר' שניאור זלמן יש לנו גם דברי אגדה גם תעודות היסטוריות, על הרדיפות שהיה רודף את ר' יעקב שמשון משיפיטובקה מעיד מכתבו של הרב
אליו. אפילו בן אחותו, ר' נחמן מבראסלב, היה טועם טעם קפדנותו. מספרים שכשנפטר בעל
התניא מתפיסת פטרבורג הלך למסעיו אל ר' ברוך לברר את הסכסוך שביניהם וסיבת כעסו
של ר' ברוך, כדי להשלים עמו. בדרך סר אל ר' נחמן לבראסלב להתראות עמו. בתוך שאר דברים אמר לו ר' נחמן: "מפיטירבורך כבר נפטר כ"ת, אבל מפיטיר ברוך עדיין לא נפטר".

רמז לו בזה שנקל ליפטר ממבצר פטרבורג מאשר ממחלוקת של ר' ברוך.
רק צדיק אחד יש באותה תקופה, שנשארה תעודה היסטורית המעידה כי אליו היה ר' ברוך
מרגיש יראת הכבוד. צדיק זה הוא ר' מנחם מנדיל מוויטיבסק, בעל "פרי הארץ", שהיה שוכן
בארץ ישראל, אבל מצודתו היתה פרושה ברייסין, וגם בשאר תפוצות החסידים היה שמו
מפורסם. תעודה זו הוא מכתב בר' ברוך אליו. מתוך המכתב נראית הכנעתו של ר' ברוך ורוב "דרך ארץ" מפני אותו זקן שבחבורת תלמידי המגיד.
ר' ברוך היה מעיד על עצמו שהוא יודע את הזוהר יותר מאחרים, ושהוא לבדו מכיר בגודל ערכו
של ר' שמעון בן יוחאי: "ר' שמעון בן יוחאי, אני מכיר אותך ואתה מכיר אותי". ושוב אמר: "אני
מודה לך, רשב"י, בעד ס' הזוהר, כי אלמלא הוא לא הוינא עדיף מחברי". ועוד: "בעד נשמתי ליכא
שום סתירא, ונהירין לי כל סתמין דאורייתא". פתגמים כיוצא באלה מעידים, שאף על פי שלא היה
מחשיב הרבה את העניין של תלמוד תורה, הנה לידיעת הזוהר היה מיחס ערך מיוחד, אלא שלא
היה רוצה לוותר על ידיעה זו לאחרים.
הרבה היו מספרים על דרכו בעבודה, זו תפילה. יבבות מיוחדות היו לו בתפילה ותנועות מיוחדות
שהיו עושות רושם על העומד מן הצד. בייחוד היו מפליאים את אמירת שיר השירים שלו.
מושבו היה מתחילה בטולטשין, ואחר כך עבר למזיבוז. בתחילה היה נוסע הרבה בערי פודוליא
במרכבות רועשות כשררה והיה מאסף הרבה ממון. היה חי חיים של פזרנות.
את הפתגמים של ר' ברוך והסיפורים על הנהגותיו אסף מפי השמועה ר' נחמן מבאר פ' פודוליא
והוציאם בקובץ אחד בשם "כוצינא דנהורא" לבוב תר"מ, מהדורה שניה פטריקוב תרמ"ט .

1. על לידתו של ר' ברוך

פעם אחת בשמחת תורה היו אנשי החבורה הקדושה, תלמידי הבעש"ט, שמחים ומרקדים
בעיגול, והשכינה מלהטת סביבותם. בתוך ריקודם נקרע המנעל אצל זעירא דמן חבריא, והוא
היה איש עני מאוד והיטב חרה לו עד מאוד על מניעתו מלרקד עם חבריו לשמח בשמחת מצווה.
ובתו של הבעש"ט הצדקנית מרת אדל עמדה גם כן בבית מן הצד לראות בשמחת השואבה
שלהם. אמרה לאותו תלמיד: "אם תבטיח לי שאלד בן זכר בשנה זו, אתן לך תכף ומיד מנעלים
טובים", כי היו לה בחנות מנעלים. הבטיח לה שבוודאי יהיה לה בן זכר.
וכך הווה, שנולד לה הרב ר' ברוך.

2. אדם השלם

פעם אחת ישב בסעודה בחמישה עשר בשבט, והיתה בדוחה דעתו מאוד. סיפר שחלם שישבו
מסובין אל השולחן כמה וכמה צדיקים, מהם שהיו עוד בחיים ומקצתם שהיו בעולם האמת, ור'
שמעון בן יוחאי ישב בראש השולחן, ואני עמדתי בקצת השולחן נגד רשב"י ורשב"י אמר להם
דברי כיבושין ומוסר, ואמר להם בזה הלשון: "כך עובדים לאל גדול ונורא כאשר אתם עובדים?"
ומרוב הפחד התחילו פני להתכרכם. עמד רשב"י מכיסאו והלך אלי לקצה השולחן והכה על כתפי
בדרך חיבה ואמר לי: "ברוכ'ל מחמדי, לא אליך נתכוונתי, אתה אדם השלם".

3. אנשים שרוצים להיות מלאכים

פעם אחת בא אצלו הרב ר' אהרן מק"ק מזיבוז לק"ק טולטשין. הרב ר' אהרן היה עוד אצל

הבעש"ט, וכשהיה ר' ברוך ילד קטן היה נושא אותו ר' אהרן על ידיו בבית הבעש"ט.
מחמת
זה כבואו לק"ק טולטשין נסע עם העגלה שלו לבית ר' ברוך, ולקח את תרמילו והניחו בביתו.
היה ר' ברוך פוסע לו בשעת מעשה בחדר ואמר:
"אתה תירצת לי הקושיא, שהיה קשה לי תמיד בפסוק "וישלח יעקב מלאכים אל עשו אחיו",
ופירש רש"י "מלאכים ממש". והיה קשה לי תמיד, האם לא היה ליעקב אנשים לעשותם שליחים
אל עשו, שהצטרך לשלוח אליו מלאכים? - ועכשיו תירצת לי: איתא, שהמלאכים שהיו אצל
אברהם לא יכלו לעשות למעלה, מחמת שאכלו אצל אברהם. ויש בספרים בנוסח אחר: מחמת
שעשו שליחותן שלא כהוגן, לא יכלו לעלות למעלה. ונשארו בזה העולם אצל יעקב. והנה אלו
המלאכים היו אצל אברהם בדמות אנשים, כדכתיב "והנה שלושה אנשים נצבים עליו", ובאו
אל יעקב בדמות מלאכים. אמר להם יעקב: "אתם בעצמכם הייתם אצל זקני אנשים ואצלי אתם
רוצים להיות מלאכים? לכו אל עשו!"
לקח הרב ר' אהרן את תרמילו ונשא אותו לאכסניה, ושבת בק"ק טולטשין אצל ר' ברוך.

4. צריך להיות שמח בשבת

פעם אחת נתארח אצלו איש חשוב ונכבד שבא מארץ הקודש. חשיבותו היתה ניכרת בפני ר'
ברוך, שהיה מקרבו ביותר. בליל שבת היה יושב אל שולחן הרב. והנה זה האיש היה מאותם
המתאבלים תמיד על ציון וירושלים, שדרכם להיות תמיד ביגון ואנחה. כאשר זמר הרב "כל
מקדש" כדרכו, בניגון הרגיל, ובא אל התיבות "אוהבי ה' המחכים בבנין אריאל" הביט על האורח

וראה אותו דואג ונאנח כדרכו בחול. שבק הרב את הניגון של הזמר, וגער בו: "אוהבי ה' המחכים
בבנין אריאל ביום שבת קודש שישו ושמחו!" - ואחר כך חזר לומר בניגון הרגיל.

5. אי אפשר לכתוב חיבור על כל סדר קדשים

כאשר ספרו לו, שהרב מבראהילוב חיבר ספר "מים קדושים" על סדר קדשים, אמר:
"תמה אני מאוד איך יכולים לעשות חיבור על כל סדר קדשים. הלא כשאני אומר
'איזהו מקומן של זבחים', היינו איה עתה מקומן של זבחים? הלא נחרב! יתהפכו
מעי ולא אוכל לומר יותר".

6. אין איש מחפש להקב"ה

נכדו ר' יחיאל מיכל כשהיה ילד קטן היה משחק במחבואים עם ילד אחר. התחבא
ושהה במחבואו
זמן רב והיה סבור שהילד מחפשו ולא יוכל למצוא אותו. בראותו ששהה ביותר יצא
ממחבואו ולא
מצא את הילד בבית, והרגיש שלא חיפשו מתחילה. רץ לחדר זקנו בבכי וקובלנא על
חברו שלא
רצה לחפשו. זלגו עיני ר' ברוך קילוח דמעות, ואמר: "הקב"ה אומר גם כן כך: 'אני
מסתיר את
עצמי במחבואים ואין איש מחפש אותי' ".

7. על התגלגלות הסיבות מאדון הסיבות איך שבא ר' צבי זידיטשוב למזיבוז

וראה גודל קדושת הרבי ר' ברוך
ר' צבי היה מסתופף בצלו של החוזה מלובלין. פעם אחת בימי החורף והקרירות הגדולה
בא
משולח בדבר מצווה, שהיה נוסע לקבץ מעות לנדבת עניים לפולין, ובא לבית ר' צבי,
שהיה בעת
ההיא רך בשנים. המשולח הנזכר היה חסיד גדול וירא שמים ומופלג בתורה. כאשר לן
שם וראה

את האברך ר' צבי הנזכר בהתנהגותו בחצות הלילה, כי הוא עובד ה' על פי דרכי העבודה שגילה
הבעש"ט, אז דבר החסיד עמו וסיפר לו מרבו הקדוש ממזיבוז. הרבה חסידות דברו אז. אמר ר'
צבי למשולח: "מה לך לכתת רגליך בימי החורף האלה? הלא בשני ירחים תוכל לאסוף בסך הכל
כשלושים רובל כסף? שבה איתי פה כל ימי החורף, ואנוכי אסע לסביבותי ובמעט ימים אביא לך
שלושים רובל, כי רבים מיודעי ומכירי בסביבות האלה". האיש הסכים לשבת עמו ולמדו יחדיו
והגיד לו כל מצפוני לבבו בדרכי העבודה. אהבו איש לרעהו עד למאוד, ודבר המשולח על לב
ר' צבי לבוא למזיבוז. סרב ר' צבי ואמר: "לא אוכל לעשות הדבר הזה, לעזוב את הרב הקדוש
מלובלין, רבי המובהק זי"ע. אקח רשות ממנו, אולי יסכים ויתנני ליסע למזיבוז פעם אחת".
לאחר ימים רבים עלה על דעת הרב הקדוש מלובלין ליסע למזיבוז לראות התנהגות איש האלוקים נכד הבעש"ט ז"ל. אמר לתלמידו ר' צבי: "אהובי תלמידי, תסע למזיבוז לראות גדולת
הרב הקדוש נכד הבעש"ט ז"ל, ואז אדע אם אסע גם אני לשם".
נסע ר' צבי למזיבוז, הוא ומרעהו החסיד הגדול ר' יהודה גרשון מראזדיל. באו למזיבוז בשלום
בחד יומא דפגרא והלכו לסעודת מצווה לשולחן הרב הקדוש. כאשר בא שמה ר' צבי וראה אותו
הקדוש ממזיבוז והביט בפניו ובצלמו והכירהו בתור אדם המעלה, הראה לו פנים מסבירות, פנים
שוחקות. אחרי כן בא החסיד המשולח, שנזכר למעלה, ובידו בקבוק יין ואמר: "לכבוד האורח
מזידיטשוב אני מביא את היין הזה!" וישר בעיני הקדוש ממזיבוז דבר זה. ואל ר' צבי אמר: "עלה
הנה לשבת קרוב אצלי". היתה לו התקרבות גדולה.

ר' צבי התחקה על שורשי דרכי הרב הקדוש לדעת אותם, התבונן בכל דבר, וראה כי הכל למעלה
מן השכל ואי אפשר להבין כמה משיעור אהבה ויראה לבורא, יתברך שמו, יש להרב הקדוש.
והנה שמע סיפורי נפלאות מהרב הקדוש ממזיבוז בעת אמרו שיר השירים בערב שבת אחר
הטבילה, כי ממש כמלאך אלוקים צבאות הוא, והוא בוער כאש והתלהבותו היא עד למעלה. ידוע
לכל, שהיו אומרים עליו, על ר' ברוך, שהיה לו ניצוץ מנשמת שלמה המלך ע"ה. על כן בעת אמרו
שיר השירים, שאמר שלמה המלך, היה מתלהב ועולה כלפיד אש בקדושה וטהרה. והנה בשעה
שהיה אומר הרב הקדוש שיר השירים לא היו מניחים לשום אדם בחדרו, משני טעמים: אחד -
שלא יתבלבל ח"ו, ושני - מחמת רוב התלהבות שהיה הרב בוער לא היה אפשר לשום אדם
לעמוד שם, כי היה מוציאו ממחשבתו ורעיונותיו ומפשיטו מהגשמיות, וכל מי שאינו רגיל בדביקות
ובהתפשטות הגשמיות קרוב שיחלה וימות, כידוע.
כאשר שמע ר' צבי דבר זה אמר: "יהיה מה שיהיה, אנוכי אתחבא בחדרו, ויעבר עלי מהו!" הלך
הוא עם החסיד ר' יהודה גרשון והתחבאו תחת בגדים רבים שהיו תלויים על הכותל, ועמדו שם.
כאשר התחיל הרב הקדוש לאמר שיר השירים בהתלהבות והשתוקקות אשר אין לשער, תכף
אמר ר' יהודה גרשון לר' צבי: "לא אוכל לעמוד כי רעיוני נבוכו מרוב האש וההתלהבות אשר
תבער בו". בקשהו ר' צבי לשתוק. אבל כאשר אמר הרב הקדוש "ודגלו עלי אהבה, סמכוני
באשישות רפדוני בתפוחים כי חולת אהבה אני" - וממש נראה כי ליהטה אש תחתיו, ברח

ר' יהודה גרשון, כי לא יכול לשאת האש הגדולה והנוראה הזאת.
כשמוע הרב הקדוש קול קשקוש בפתח פנה אנה ואנה. ראה והנה איש בביתו, והוא ר' צבי.
הראה לו פנים שוחקות, ונשאר ר' צבי עומד בחדר. ראה את הקולות ואת הלפידים, והחדר כולו
בוער באש. חיזק את לבו והתאמץ לשמוע קול מלאך ה', עד כי בא את הכתוב "אני לדודי ועלי
תשוקתו". אז היה כבד מנשוא, כי כמעט שהוציאו מדעתו. אולם ר' צבי אמר: "יהי מה, הנני מוסר
נפשי לה' באהבה, לשמוע דברי אלוקים חיים כנתינתן מסיני. ואם ח"ו תיפרד נפשי מגופי, הנני
לעשות רצון הבורא עולם". אז נשפעה עליו רוח חדשה ממרומים וראה אש ה' משמים ליהטה
סביבותיו, אין לשער ואין לספר. עמד שם ונפשו מצאה נחת עד כי אמר "כי עזה כמות אהבה...
רשפיה רשפי אש שלהבתיה": אז, מפני ההתלהבות הגדולה, חשש כי נתבטל במציאות ח"ו, וה'
היה בעזרו עד כלות הרב הקדוש לאמר שיר השירים.
כאשר הלך ר' צבי ליפטר ממנו ליסע לביתו, אמר לו כי רבו הקדוש מלובלין צווה לו לשאול את פיו
אם יקרב אותו כשיבוא אליו, כי הרב הקדוש מלובלין ירא שמא יחליש דעתו, מפני שהרב הקדוש
ממזיבוז הוא נורא ושרף אש להבה, כידוע. השיב לו: "יבוא הצדיק מלובלין, החוזה מפולין, אלי
ואשתעשע עמו". וברכו בשלום ואמר לו שיבוא הוא גם כן למזיבוז עמו וישמח לקראתם.
נסע ר' צבי מזידיטשוב בחזרה אל רבו לק"ק לובלין, ואמר לו כי הרב ממזיבוז הוא אש להבה,
נורא מאוד. וסיפר לו כל אשר ראה ואשר שמע, כי לא היה מאמין אם היה שומע באוזניו.
לאחר ימים מספר נסע החוזה מלובלין ותלמידו למזיבוז. כאשר בא כבדוהו, ובערב שבת לקח

הרב ממזיבוז את הרב מלובלין עמו במרכבה ונסע לטבול בנהר. בשעת הנסיעה היה הרב
הקדוש ממזיבוז מייחד ייחודים נוראים ונפלאים, והיה בוחן את הרב מלובלין אם ירגיש הדבר.
כשבא למקום אחד בשדה שאל אותו: "מה ירגיש החוזה מפולין?"
השיב לו: "אוירא דארץ ישראל".
והשיב: "כן".
אח"כ שאל אותו: "מה ירגיש?"
והשיב: "בחינת ירושלים הקדושה - ואח"כ - מקום המקדש".
ובשעת טבילה בנהר שאל אותו: "מה ירגיש?"
והשיב: "בחינת נהרא דאפרסמונא".
שמח הרב ממזיבוז כי ראה שחוזה נאמן הוא וקולע אל השערה ולא יחטיא.
בליל שבת קודש ישב הרב ממזיבוז אל השולחן עם כל בני ביתו, בניו ובנותיו, כי כן היה דרכו
תמיד, והיה מדבר דברים שונים במילי דעלמא עם בני ביתו. החוזה מלובלין לא היה רגיל בכמו
אלה, והיה בלבו על הרב ממזיבוז שהוא מדבר דברים פשוטים בשבת. הרגיש הרב ממזיבוז
ופתח פיו ואמר: "נאמר בזמירות 'טהורים יירשוה ויקדשוה במאמר כל אשר עשה'. הפירוש הוא,
כי הטהורים באמת מני רחם הם מקדשים את השבת בכל הדיבורים והמאמרים שבעשייה, שהם
ממשיכים קדושה בכל ענייניהם, על דרך שאמרו רז"ל: ועליהו לא יבול - אלו שיחות של תלמידי
חכמים. - בסעודה שניה, בשבת בצהרים, עשו המשמשים מושב וכסא להרב מלובלין אצל בת
הרב הקדוש. על דבר זה חרה מאוד להרב מלובלין והיה מתרעם בלבו. הרגיש הרב ממזיבוז
ופתח שפתיו ואמר: "כתיב 'העבר עיני מראות שווא', שיעביר העיניים מלראות השווא, אבל לא

'העבר השווא מעיני מלראות'." על דברים אלו כעס הרב מלובלין והסב פניו לצד אחר. באותו
רגע קמה בתו של הרב מעל השולחן. הרגיש בזה הרב ממזיבוז וקרא: "מה זה בא לתוך ביתי
להשבית שולחני בשבת קודש!"
אז נפרדו הלבבות של שני הצדיקים האלה.
ממחרת, ביום הראשון, היה ברית מילה במזיבוז. כיבד בעל הברית את הרב ממזיבוז בסנדקאות
ואת הרב מלובלין שיהיה מוהל. כשבא הרב ממזיבוז כבר היה שם הרב מלובלין מלובש בבגדי
שבת, גם המצנפת של שבת היתה על ראשו. והרב ממזיבוז היה דרכו לבוא בבגדי חול לברית
מילה. היה בלבו של הרב ממזיבוז על הרב מלובלין, שהוא מתנהג ברבנות בעירו, כשהוא עמו
בבית אחד. נטל סכין של מוהל וכרת בעצמו בשר הערלה, ולא נתן לרב מלובלין לא חיתוך ולא
פריעה. נפלו פניו של הרב מלובלין. הלך לאכסניה שלו וצווה לאסור המרכבה ומיד הלך הוא
ותלמידו ליפטר מאת הרב. נסעו משם מהרה.
ימים רבים עברו והרושם של קדושת הרב ממזיבוז והתלהבותו היה קיים תדיר בלבו של ר' צבי
מזידיטשוב. ובפרט כשהיה זוכר הקולות והלפידים בעת אמרו שיר השירים היה מתעורר בו כליון
נפש לעזוב את רבו הקדוש מלובלין וליסע למזיבוז. האמירה של שיר השירים היתה בלב הצדיק
מזידיטשוב כלפיד אש, וכידוע לכל היה אומר תמיד, כי בשעה שיקרה לו ח"ו שהוא נופל בעבודתו,
יתברך שמו, בנפילת המוחין וכדומה, אז יזכור הרגעים היקרים שהיה שומע שיר השירים מפי
הקדוש ממזיבוז ואורו עיניו. לכן היה בלבו לעזוב את החוזה מלובלין וליסע למזיבוז.

מתחילה הסכים בדעתו ליסע תכף למזיבוז, ולא יסע עוד ללובלין. אחר כך אמר בלבו:
לא טוב
לעשות כן לרב מובהק, לברוח מפניו. לכן אמר ליסע מקודם ללובלין ליפטר ממנו
ולבקש מאתו
כי ייתן לו רשות ליסע למזיבוז.
כאשר בא הצדיק מזידיטשוב ללובלין, ברגע שדרכה כף רגלו על מפתן בית רבו, אמר
הרב
מלובלין לתלמידו: "אהובי תלמידי, אתה חפץ לעזבני? חלילה לך לשקר באהבתך אלי.
הרי
ידעת התנהגותי עמך".
אמר הצדיק מזידיטשוב: "ומה אעשה? בלבי בוער הרצון לילך ללמוד עבודת השם,
ברוך הוא
וברוך שמו, מהרב הקדוש ממזיבוז. לא אוכל לסור מהשתוקקותי זו".
בקשהו הקדוש מלובלין כמה פעמים. אחר כך אמר לו, כי כל ההשגות והמדרגות
שקיבל אצלו
יסלק ממנו אם יעזוב אותו ויסע למזיבוז. לא שמע גם לזאת. לבסוף אמר לו בזעם:
אבטיחך כי
מדרגות חדשות לא תשיג במזיבוז כלל וכלל, וכל המדרגות וההשגות שהיו לך, שקבלתן
אצלי,
אסלק מאתך, ותהיה כאדם פשוט.
מדבריו הקדושים נפל פחד על הרב מזידיטשוב וקבל על עצמו שלא ליסע עוד למזיבוז,
והיה
מסתופף בצלו, צל הקודש, של החוזה מלובלין עד יום הסתלקותו.
על ערכו וחשיבותו של החוזה מלובלין בעיני ר' ברוך יש שתי אגדות קטנות: אחת
מהן מסופרת
במזיבוז והשנית - בין חסדי פולוניא. כדאי לעמוד מתוך שתי דוגמאות אלו עד כמה
משפיע
המקום והסביבה על תוכנם וטיבם של דברי אגדה.
במזיבוז מספרים:
בעת שהיה החוזה מלובלין אצל ר' ברוך במזיבוז היה שם גם כן אחד מקרוביו של ר'
ברוך, אדם

חשוב ואיש חסיד, ר' יוסף שמו. והיה מחזר הרבה סביב החוזה.
הקפיד ר' ברוך: "מה רעש? למה אתה מכרכר כל כך מסביב לו?"
- "האיך? והלא הוא החוזה?"
- "דבר גדול?! שב אצלי לחצי שעה ואעשך גם אותך לחוזה!" היתה תשובת ר' ברוך.
בפולוניא מספרים:
בעת שהיה הרבי מלובלין במזיבוז אצל ר' ברוך, ביום שבת קודש היה ביניהם פירוד לבבות, עד
שבסעודה השלישית לא הלך אצל ר' ברוך. וכל העיר הלכו אל הרבי מלובלין. שלח ר' ברוך אל
הרבי מלובלין על ידי השמש שלו, שיש לו תורה גנוזה בלבבו יותר משלושים שנה, והיא מסוגלת
רק לנשמתו של הרבי מלובלין בעת רצון. לזאת יבוא אליו אל שולחנו.
השיבו הרבי מלובלין: "מעולם לא השגתי מה שטוב לנשמה, רק מה שהוא לרצון השם יתברך,
ורצוני להיות עתה בביתי".

8. איך ליקח ראיה מהתנהגותם של הצדיקים

ר' ברוך אמר: מעשה הצדיקים קדושי עליון, שמתנהגים בדרך כל הארץ, אוכלים ושותים וישנים,
ומתפללים מעט, ורוב דיבוריהם בענייני עסקי העולם, ובמדות הללו הם עובדים את ה', אין
לבן אדם ליקח ראיה מהם, מחמת שהצדיק מחשבותיו הן רק להשם יתברך, ואינו צריך כל
כך למלחמה עם היצר הרע, ומפני זה אפילו בעבודה קלה כזאת הוא מדבק ומקשר מחשבתו
הטהורה בהשם יתברך. אבל בן אדם, הצריך לתקן מעשיו, אם יראה מהצדיק וירצה גם כן לעבוד
את ה' בעבודה כזאת, ידחה אותו היצר הרע, כי צריך להתחזקות גדולה לדחות מעשה הרע שלו.

9. תענית של אדם גדול ושל אדם בינוני

פעם אחת שאלו להבעש"ט מהו עיקר העבודה:
"הלא אנו יודעים ואבותינו ספרו לנו שבימים הקדמונים היו אנשי מעשה מתענין משבת לשבת
ומעלתו בטל את הדבר הזה, שאמר שכל אדם שהוא מתענה עתיד ליתן את הדין שנקרא חוטא,
שמענה את נפשו. על כן יגיד לנו מה עיקר העבודה".
השיב להם הבעש"ט: "דעתי בזה שיראה אדם להמשיך על עצמו שלושה דברים הללו, היינו
אהבת ה' ואהבת ישראל ואהבת התורה, ואין צריך לעשות סיגופים".
אמר ר' ברוך על זה, שזה מדרגה גדולה, והוא לאדם גדול במעלה. אבל אדם הבינוני צריך מקודם
לראות שבכל הדברים הגשמיים והגופניים יש בהם חיות קדושה, והכוונה תהיה רצויה לשם ה'
בלבד ולשבר היצר הרע ולהפשיט את עצמו מכל התאוות, שהוא משכא דחויא, כנודע.

10. עולם מאיר ועולם מחשיך

אמר: "מה טוב העולם ומה מאיר העולם כשאין האדם משקע עצמו בו, ומה מחשיך העולם
כשהאדם משקע עצמו בו!"

ר' דוב המגיד ממיזריטש

תוכן המאמר

1. האיך נתקרב הרב המגיד הגדול אל הבעש"ט - נוסח א'
2. האיך נתקרב הרב המגיד הגדול אל הבעש"ט - נוסח ב'
3. האיך נתקרב הרב המגיד הגדול אל הבעש"ט - נוסח ג'
4. אחר פטירתו של הבעש"ט היו מצווים לתלמידיו מן השמים שיקבלו את המגיד לרב
5. העונש
6. האיך נעשה החוזה מלובלין תלמידו של המגיד
7. האיך נתקרב ר' אלימלך מליזינסק אל המגיד

8. גוף ונשמה
9. האחים ר' שמילקא ור' פנחס תלמידי המגיד
01. קרבת המגיד
11. השפעה
21. עשרת הדברים
31. מידה כנגד מידה
41. הרב בעל התניא ראה את האר"י ז"ל בבית המגיד
51. המגיד חושש שמא יחשבוהו רשע אפילו שעה קלה
61. המגיד מאבד חלקו בעולם הבא מחמת התעצמותו בעליונים בעד אחרים
71. שיחתן של מסיקי התנור
81. הרושם של הרדיפות מצד המתנגדים על המגיד
91. האיך ששידך המגיד לבנו האלמן ר' אברהם מלאך עם בתו של בעל משנת חכמים, והאיך
שהיה מחשיב לכלתו זו ובא לאחר פטירתו מעולם האמת ומדבר אתה בחלום במשך כל ימי
חייה

הקדמה

ר' דוב ב"ר אברהם - בעולם החסידות קורין לו "המגיד ממיזריטש" או "המגיד הגדול" או "המגיד"
סתם - היה מנהיג החסידות אחר פטירתו של הבעש"ט.
על חייו של המגיד בתקופה שלפני פגישתו עם הבעש"ט אין הרבה ידיעות. לידתו היתה קרוב
לשנת ת"ע, שכך נמסר בקבלה שהיה קשיש מן הבעש"ט עשר שנים. הוא היה יליד העיירה
טורטשין הסמוכה לעיר לוצק בווליניא .
על ימי ילדותו מספרים, שפעם היתה דליקה בבית אביו, הוא היה אז כבן ח' שנים. היתה אמו
מצטערת הרבה. אמר לה הבן:
- כשנשרף הבית צריכין להצטער כל כך?

- אמרה לו: - ח"ו, לא על הבית אני מצטערת, אלא על כתב יוחסין שלי שנשרף, ואילן הייחוס שלי
היה עולה על ר' יוחנן הסנדלר.
- החזיר הנער: - אם כן, יתחיל הייחוס ממני!
ר' דוב היה למדן גדול בנגלה ובנסתר. ככל הלומדים שבדורו, היה כרוך אחר שיטת האר"י והיה
מתמכר לה לא רק בעיון אלא גם במעשה. הגיע הדבר לידי כך, שהסיגופים והתעניות החלישו
כוחו והביאוהו לידי חולי ממושך ברגליו.
לכאורה היה עוסק בעיירתו במלמדות. מטורטשין עבר אחר כך לעיר רובנו. מספרים, שפעם
נתאכסן בטורטשין ר' יוסקא, בעל "יסוד יוסף", חתנו של הרב ר' אהרן מרובנו. שמע באכסניה
שמעבר למחיצה מתעסק מלמד עם שני נערים. הקשיב לדבריו של המלמד ונהנה מאוד. לא
יכול להתאפק ונכנס אליו וקבל פניו. כשחזר לרובנו ספר לחותנו:
- מצאתי בטורטשין תלמיד חכם שהוא יחיד בעולם.
- הרב ר' אהרן היה עשיר גדול, ואמר לחתנו: - שלח אחריו ונחזיקהו כאן.
- שלח אחריו לטורטשין.
השיב ר' דוב שלא יוכל לעזוב את תלמידיו באמצע ה"זמן". אחר כך בא לרובנו. נתן לו ר' אהרן
דירה ברחוב הכביש וקצב לו די סיפוקו.
לאחר זמן היה מוכרח לעקור מרובנו משום מעשה שהיה: הדוכס תיקן תשלומי מס גדול ממלח.
לא היתה דעתם של ר' אהרן ור' דוב נוחה מתקנתו זו של הדוכס. הלשינו עליהם ורצה הדוכס
לעונשם במלקות. עקרו מרובנו.
ר' דוב התיישב בעיירה קריפא. משם עבר למיזריטש. לאחר זמן התיישב שוב ברובנו.
הכינוי "מגיד" ניתן לר' דוב לא מפני שהיתה המגידות פרנסתו, כדרך מגידי מוסר ומוכיחים שהיו

רגילים לנסוע בתפוצות ישראל ממקום למקום. אדרבה, מחייו נראה שהיה אוהב לישב בשלוה
במקום אחד ובקביעות. את התואר "מגיד" קבל לאחר זמן, כשנעשה מנהיג לחסידים. כיוצא בזה
מצינו גם אצל שאר הצדיקים שהיה מנהגם לקבל "מגידות" בעיר מושבם או גם בערים אחרות.
וכך הוא חותם, למשל, בסוף אגרת המלצה שנתן לר' ליב בן שרה "מגיד מישרים דק"ק מיזריטש
ודק"ק קוריץ", - שתי קהילות בבת אחת. בעניין אהבתו לישיבה קבועה היה המגיד ההפך מן
הבעש"ט: הבעש"ט היה נוסע כל ימיו ממקום למקום. אבל המגיד היה תוקע עצמו במקום אחד
ושם היה מתבודד ומבלה זמנו עם תלמידיו. הוא היה מתרחק מן ההמון הגדול ומשיחות חולין
אפילו בכל ששת ימי המעשה. גם בזה היה ההפך מרבו הבעש"ט ומתלמידו הקדושת לוי: שני
אלה היו אוהבים לספר עם כל אדם מעניני העולם השפל, ומתוך דברים של מה בכך היו מעלים
הדיבורים לשורש העליון.
אין ידיעות מדויקות על הזמן שבו נתודעו הבעש"ט והמגיד זה לזה והאיך נתודעו. בעניין זה
נשתיירו דברי אגדה בנוסחות שונים. מומנט זה היה חביב על האגדה העממית ולפיכך הרבתה
לטפל בו. לכאורה, נפגשו אבות החסידות בשנותיו האחרונות של הבעש"ט, אחר שנתפרסם כבר
טיבו בעולם. מאורע זה היה סביב לשנת תקי"ז. הבעש"ט עשה על המגיד רושם גדול והשפיע
עליו כל כך, עד שעזב המגיד הרגלו בשיטת האר"י ואחז בשיטת הבעש"ט. במשך הזמן ששהה
המגיד במזיבוז היה מראה לו הבעש"ט חיבה יתירה: הוא קבע לו תמיכה קצובה להוצאותיו.

הקצבה ניתנה באופן מיוחד ויפה: בתשובה על "פדיון נפש" שהגיש המגיד להבעש"ט, נתן לו
הבעש"ט גם כן "פדיון נפש", רובל אחד לשבוע. אין ספק שהמגיד היה היחידי שזכה לקבל "פדיון
נפש" מידי הבעש"ט. אחר כך נתעלה המגיד מתוך כל התלמידים של הרב, עד שזכה להיות
ממלא מקומו של הבעש"ט לאחר הסתלקותו. המקורות, ואפילו דברי האגדה, שותקים על מאורע
זה ואינם מודיעים לנו האיך היה הדבר, שעלה המגיד למדרגה גבוהה זו. רק רמזים קלים מתוך
שיחותיהם של ראשוני החסידים מגלים קצת מעניין ההתאבקות החשאית שהיתה בתוך החבורה:
בעל התולדות - כך היו מתלחשים - לא זכה להיות המנהיג מחמת שהיה קפדן בטבעו. על ר'
פנחס מקוריץ מספרים שהיה מיצר על שלא עברה ההנהגה אחר הבעש"ט אליו, שהרי היה יכול
להרוויח תלמיד הגון כר' נחום מטשירנובל בעל "מאור עיניים" , והיה אומר: - מכל אגודתו של
הרבי אני מצטער רק על ליטאי זה.
מכאן משמע שלא עבר עניין זה של מינוי מנהיג בלי חיכוכים כלל, אלא שבתוך התחרות זו של
התלמידים היה הניצחון על צדו של המגיד.
שתים עשרה שנה היה עומד המגיד בראשה של תנועת החסידות. הרבה תלמידים היו לו. מונים
מספרם ארבעים. ביניהם היו בעלי מחשבה פילוסופית כר' שניאור זלמן בעל "התניא", בעלי
הלכה כהאחים ר' שמילקא ור' פנחס הורוויץ, חברו של הגאון מווילנה ר' אברהם מקאליסק,
ועוד כמה תלמידי חכמים חשובים.
המגיד לא היה כותב בעצמו דברי תורה. תלמידיו היו רושמים לעצמם מה ששמעו מפיו, והכתבים

היו חוזרים בעולם בהעתקות. אחר כך הוציא תלמידו ר' שלמה מלוצק קובץ דרשותיו על פסוקים
ומאמרי רז"ל בספר "מגיד דבריו ליעקב" סופי תיבות: דוב . הוצאת ספר זה היתה על פי רצונו
של המגיד, שרצה להשאיר ספר בעולם, כמו שמספר ר' שלמה בהקדמתו.
סיפורי מופתים ומעשי נסים כמעט שלא נשתיירו הימנו. הרב בעל "התניא" היה אומר, שבבית
המגיד היו שואבים רוח הקודש ממש בדלי, אבל המופתים היו מונחים תחת הספסלים ולא היה
פנאי לשחות להגביהם. כשהייתה עוסקת האגדה המאוחרת בחייו של הרב בעל "התניא" לא
יכלה להכניס לתוך שבחיו מופתים על פי השפעת המגיד, והיתה מוכרחת להביא המופתים
ממקום אחר: כשישב הרב בעל "התניא" על כסא קדשו - כך היו מספרים - ראה שכדי להיות
רבי צריך גם מופתים, וקבל במקצוע זה מר' מיכל מזלוטשוב.
בדברי האגדה מורגש, שלא היו מעריצים כל כך את המגיד כמו שהיו מעריצים את הבעש"ט.
איזה קו של חציצה עובר ועושה הפרש בין הערכת מעלתו של הבעש"ט ובין הערכת מעלתו של
המגיד. כן, למשל, מספרים: פעם אחת נסע ר' נחום מטשירנובל עם שנים מתלמידיו אל המגיד
ממיזריטש. כשנכנסו לקבל שלום ישב המגיד עם בנו ר' אברהם מלאך. אחר קבלת שלום הלך
לו ר' נחום לאכסניה שלו ושני תלמידיו נשארו אצל המגיד. לאחר שעה באו לאכסניה בהתפעלות
גדולה ואמרו לר' נחום, שלפי השערתם לא יהיה עוד כהמגיד ובנו עד ביאת הגואל. אמר להם ר'
נחום: "הלא כתוב וזרח השמש ובא השמש, דור הולך ודור בא? אמנם, הבעש"ט לא היה ולא

יהיה כמותו עד ביאת הגואל, וכשיבוא משיח - יהיה!" וחזר על הדיבור "כשיבוא משיח - יהיה"
שלוש פעמים.
מכל מקום קנה המגיד לעצמו שם גדול בכל תפוצות ישראל. אפילו המתנגדים היו מתייחסים
אליו בכבוד. מספרים, שהגאון מווילנה היה רוצה להתראות עמו, אלא שהיו המתנגדים שבווילנה
מפריעים בכך והשפיעו על הגאון על ידי אמו, שאסרה עליו ללכת אל המגיד בגזירת כבוד אם.
המתנגדים היו מספרים, שהגאון היה אומר כי הבעש"ט הטעה להמגיד בקסמיו.
הרדיפות והחרמות של המתנגדים, עם הגאון מווילנה בראשם, שהתחילו בשנת תקל"ב, מיררו
את חיי המגיד, ואפשר שמאורעות אלו היו הגורם העיקרי לקצור ימיו ולפטירתו באותו פרק י"ט
כסלו תקל"ג מן העולם.
המגיד היה חי בימיו האחרונים באנופולי ושם נפטר. הזקנים היו מספרים שעשה המגיד ממיזריטש חליפין עם ר' יעקב מאנופולי, שהיה מתלמידי הבעש"ט: ר' יעקב נקבר במיזריטש
והמגיד נקבר באנופולי.
על הציון שעל גבי קברו כתוב:
פ"נ אדמו"ר רשכבה"ג המאוה"נ הגדול בנגלה ובנסתר כל רז לא אנס לי' הנשר האלוקי בוצינא קדישא איש מופת הלא הוא מורינו ורבינו מו"ה ר' דוב בר' אברהם זללה"ה נפטר שנת תקל"ג י"ט כסלו.

1. האיך נתקרב הרב המגיד הגדול אל הבעש"ט - נוסח א'

המגיד צם ז' או ח' פעמים משבת לשבת רצופות, וחלה מאוד. פעם אחת בא ר' מנדיל מק"ק באר
לק"ק טורטשין, ונתאכסן אצל הפרנס-חדש. והמגיד היה דר בבית קטן סמוך להפרנס-חדש. נכנס
ר' מנדיל לפרוזדור של בעל הבית שלו ושמע דברי המגיד, שלמד עם תלמיד אחד, והוטבו בעיניו

הדיבורים שלו, ונכנס אליו וראה שהוא חולה מאוד. אמר לו: "האם לא שמע מעלתו שיש בעש"ט
בעולם? ייסע אליו ירפא אותו." השיב: "טוב לחסות בה' מבטוח באדם!"
כשבא ר' מנדיל אל הבעש"ט ספר בשבחו של המגיד, ואמר: "הייתי בק"ק טורטשין וראיתי כלי
יפה." אמר הבעש"ט: "ראיתי אותו מכמה שנים ויש לי געגועים עליו שיבוא אלי."
יש כמה נוסחות איך שבא המגיד אל הבעש"ט. אך שמעתי שקרוביו לחצוהו שיסע אל הבעש"ט.
כשבא אל הבעש"ט מצא אותו יושב על מיטתו ומעיין. נתן לו שלום. בקש המגיד שירפא אותו.
גער בו הבעש"ט, ואמר: "אין סוסים שלי אוכלים מצות!" נפלה עליו זיעה מחמת חולשה, ויצא
לחוץ וישב על האצטבה שלפני הבית לנוח. ראה איש אחד רך בשנים, קרא אותו אליו ואמר לו:
"בבקשה ממך, לך אל הבעש"ט ואמור לו, למה אינו מקיים הפסוק ואהבתם את הגר." והאיש
ההוא היה ר' יעקב מאנופולי. נכמרו רחמיו עליו ונכנס אל הבעש"ט, והיה ירא לומר לו, ועשה
בחכמה והלך עד קצה הבית וחזר לצאת ולברוח, ובהליכתו אמר: "איש אחד, בעל מרה שחורה,
יושב לפני הבית, ובקש אותי שאומר לרום מעלתו, למה לא קיים "ואהבתם את הגר"." ויצא מן
הבית. מיד אסף הבעש"ט עשרה אנשים ויצא אליו ופייס אותו ורצה לרפאות אותו בדיבורים.
שמעתי מר' גרשון דק"ק פאוולוץ, שהבעש"ט היה הולך אליו כמו שני שבועות, והיה יושב כנגדו
ואומר תהילים. אחר כך אמר הבעש"ט אליו: "בתחילה הייתי רוצה לרפאות אותך בדיבורים, כי
היא רפואה קיימת, ועכשיו אני צריך לעסוק עמך ברפואות." ונתן לו דירה, וקצב לו י"ב הובים בכל
שבוע ושבוע להוצאותיו.

והיו ר' יעקב הנ"ל ור' אליהו הולכים אליו בכל עת לבקרו. פעמים היו מפלפלים בגמרא ותוס'. ולא
יכול לילך אל הבעש"ט מחמת חלישות. אחר זמן מועט התחיל להבריא, והיה הולך אל הבעש"ט
להיות מסב על שולחנו.
פעם אחת התעלף, והיו מעוררים אותו עד חצי היום. והבעש"ט הלך שלוש פעמים למקווה, ושלח
אל אדון אחד, רחוק ג' פרסאות, וקנה ממנו אבן טובה הנקראת דימאנט, בסך שלושים אדומים,
וכתשו ונתנו לו לשתות. אחר זה באו אליו ר' יעקב וחברו הנזכרים לבקרו.
שאלו אותו: "מפני מה היה לו התעלפות?" ולא ענה אותם דבר.
ושאלו לאנשי הבית, אם לא יצא בלילה. אמרו: "יצא ושהה, ובא לבית, והתחיל להתעלף."
שאלו אותו: "היכן היה?"
אמר להם: "הבעש"ט שלח אחרי את הגבאי שלו בחצות לילה, ובאתי ומצאתי אותו יושב וכר קטן
על ראשו, ומלובש בעור של זאבים מהופך. ושאל אותי: למדת חכמת הקבלה? ואמרתי: - הן!
והיה ספר אחד מונח לפניו על השולחן, וצווה אותי לאמר לפניו בספר זה. והספר היה כתוב
במאמרים קטנים, ולכל מאמר היתה התחלה: "אמר ר"י, סח לי מטטרון שר הפנים". אמרתי לפניו
עמוד או חצי עמוד, ואמר הבעש"ט: - לא כן הוא. אני אומר לפניך! - ואמר לפני. ובתוך כך נזדעזע
וקם, ואמר: אנחנו עוסקים במעשה מרכבה, ואני יושב! - ואמר בעמידה. ובתוך הדיבורים השכיב
אותי במטה כמו עיגול. ושוב לא ראיתי אותו, רק שמעתי קולות וראיתי ברקים ולפידים נוראים.
והיה כך ערך שתי שעות. נתפחדתי מאוד. ומזה הפחד התחלתי להתעלף."
ואומר אני הכותב, כמדומה לי, שזה היה קבלת התורה. שכן שמעתי מפי הרב החסיד דק"ק פולנאה שקבל מהבעש"ט תורתו, מה ששייך לנשמתו, בקולות

וברקים. ועוד היה אומר זה הלשון: "בכל מיני כלי זמר, כנאמר בזוהר הקדוש".
ואני לא ראיתי בזוהר, שיזכור "בכל מיני כלי זמר" בקבלת התורה. אבל שמעתי
מהרב זה הלשון: "כמו שקבלו ישראל התורה בכלל, כן קבל הבעש"ט בפרט".
פעם אחת שאלו להבעש"ט אנשי סגולתו מאמר מן הזוהר, ופירש ואמר להם. חזרו
ושאלו להמגיד
ז"ל, והיה הפירוש מכוון כמו שאמר הבעש"ט. ספרו להבעש"ט. אמר להם: "כסבורים
אתם, שהוא
יודע בעצמו התורה?"
כשנסע ז"ל מהבעש"ט, ברך אותו הבעש"ט. אחר כך הרכין הבעש"ט את ראשו שיברך
אותו, ולא
רצה. לקח הבעש"ט את ידו ונתן על ראשו של עצמו, וברך אותו המגיד.

2. האיך נתקרב הרב המגיד הגדול אל הבעש"ט - נוסח ב'

ר' דוב ממיזריטש היה נוסע, כידוע, בכל שנה לקארלסבאד, שהיה חולה ברגליו. ואז
לא היה עדיין
מתלמידי בעש"ט, וכשהיו מדברים על הבעש"ט היה ר' דוב מדבר סרה עליו. והנה בכל
שנה היה
ר' דוב סר בדרך הילוכו לקארלסבאד אל הגאון הפני יהושע ומתאכסן אצלו.
פעם אחת, כשהיה ה"פני יהושע" לומד עם תלמידיו בישיבתו, עמד איש אחד אצל
בית המדרש
בעגלתו ושלח את משרתו לבית המדרש של הגאון לומר לו, שהאיש היושב בעגלה
מבקש מהגאון
שיצא אצלו החוצה, כי דבר סתר לו. השיב הגאון להמשרת שאינו יכול לבטל תורה
שלרבים: "יבוא
הוא לבית המדרש וימתין עד סיום הלימוד."
השיב האיש: "הדבר נחוץ כל כך, שהוא דוחה אפילו תורה שלרבים."
הלך הגאון אל האיש החוצה, נתן לו שלום ואמר: "מהו הדבר נחוץ כל כך?"
אמר האיש: "הנה השוחט שלכם מאכיל טרפות לכל העיר יותר מעשר שנים. כשיסיים
כבוד תורתו
הלימוד ישלח תכף אחר השוחט ויודה בעצמו."

אחר שסיים האיש את דבריו נסע במהירות מהגאון, עד שלא היה להגאון זמן לשאול להאיש מי
הוא. נתפלא הגאון מהמראה הזה. תכף סיים הגאון לימודו ושלח אחר השוחט והודה השוחט מכל
וכל.
הבין הגאון שזהו הבעש"ט, ששמע את שמעו.
לאחר כמה חודשים בא האיש עוד הפעם, עמד אצל בית המדרש ושלח את המשרת לבית
המדרש אל הגאון שיצא החוצה. תכף הלך הגאון אל העגלה וראשה שזהו האיש שהיה אצלו
לפני איזה זמן בנדון השוחט. אמר האיש להגאון: "כאשר יתאכסן אצל כבוד תורתו הגאון ר'
דוב יאמר לו בשמי שאי אפשר שיהיה בריא ברגליו אם לא שיבוא אצלי."
ונסע גם הפעם במהירות, עד שלא היה זמן לשאול למי הוא.
הבין ה"פני יהושע" שהוא בבירור הבעש"ט.
לאחר כמה חודשים בא ר' דוב לביתו של ה"פני יהושע", כדרכו בכל שנה ושנה בשעת נסיעתו
לקארלסבאד. סיפר ה"פני יהושע" לר' דוב ואמר: "אין זה אלא הבעש"ט!" והוסיף: "עצתי נאמנה
שיסע אל הבעש"ט, כי לא דבר ריק הוא." הסכים לזה ר' דוב גם כן.
נסע את הבעש"ט ונעשה תלמידו, וקבל ממנו רזין דאורייתא.
אמר לו הבעש"ט: עוד פעם אחת צריך אתה לנסוע לקארלסבאד. - עשה כן. אחר שנה נסע
ונתאכסן גם כן אצל ה"פני יהושע".
דברו שניהם מעניין הבעש"ט, והפליא ר' דוב את הבעש"ט כמו אחד התנאים. שאל אותו הפני
יהושע: "והיכן הן כל הקושיות שהיו לכבודו על הבעש"ט? איך יתורצו?" אמר לו ר' דוב: "עד עכשיו
הייתי חושב אותו לאיש בין אנשים והיה שייך להקשות עליו. אבל עכשיו, כשאני מכירו, שלא יאומן

כמעט שהוא ילוד אישה, אלא ממלאכי מרום, ואי אפשר לנו להשיג אפילו שמץ מה ממהותו, אין
לנו יד להקשות דבר."

3. האיך נתקרב הרב המגיד הגדול אל הבעש"ט - נוסח ג'

הרבה היה הבעש"ט מתייגע למשוך את המגיד אל צדו ולא עלה בידו. נסע אל המגיד כמה פעמים
ולא הועיל. כמה אמתלאות היה המגיד ממציא לעצמו כדי שלא לנסוע אל הבעש"ט. חושש היה
לביטול תורה, חולשת בריאותו מעכבתו, וכדומה.
לבסוף נסע המגיד למזיבוז. בא אל הבעש"ט בשעת נטילת הפתקות. רואה המגיד נשים הרבה
עומדות, והבעש"ט מטייל ארוכות עם אותן הנשים בענינים של מה בכך. נדמה לו שהבעש"ט נוהג
קלות ראש. למראה הדבר הזה נרתע המגיד לאחוריו: - הכזה יהיה רבי שיתקשר אליו. - למחר
שכר לו בעל עגלה לחזור הביתה. מכל מקום נכנס אל הבעש"ט לטול ברכת הפרידה. היה
הבעש"ט שוכב בשעת מעשה במיטתו. אמר לו הבעש"ט: "אמור לי קודם נסיעתך מאמר מספר
הזוהר."
עשה המגיד רצונו ואמר.
כשסיים, אמר לו הבעש"ט: "יפה דרשת, אלא שתורתך היא כגוף בלי נשמה."
התחיל הבעש"ט מסביר הוא אותו מאמר הזוהר עצמו. היו הדברים שמחים, עד שראה המגיד
להבעש"ט שהוא מתרומם ופורח באוויר עם מיטתו.
באותו מעמד נתקשר המגיד הגדול אל הבעש"ט.

4. אחר פטירתו של הבעש"ט היו מצווים לתלמידיו מן השמים שיקבלו את

המגיד לרב

שמעתי מהרב ר' יחיאל מיכל דק"ק זלוטשוב, שאמר פה עיר לינץ, כשהיה בכאן בנשואי בנו של
ר' זאב, שצוו לו מן השמים שיקבל את הבעש"ט לרב וילך ללמוד ממנו, והראו לו מעיינות החכמה
שהולכים אליו.
וכשנפטר הבעש"ט צוו לו שיקבל את המגיד הגדול ר' דוב לרב, והראו לו שאותן מעיינות החכמה
שהיו הולכין קודם לכן אל הבעש"ט הולכים אל הרב המגיד.

5. העונש

כשנודע להמגיד הגדול שנעשה מפורסם בעולם, התפלל להשי"ת שיודיע לו איזה חטא גרם
שיבוא לו עונש זה.

6. האיך נעשה החוזה מלובלין תלמידו של המגיד

אביו של הרבי מלובלין היה דר בלאנצוט, ובנו ר' יעקב יצחק היה עלם טוב ויודע תורה. עשה
אביו עמו שידוך מעיר אחרת עם גביר אחד. הגביר הכין לחתן בגדים וגם לאביו נתן מעות וגם
להוצאות. כשהגיע זמן החתונה נסעו אל הכלה כמנהג העולם.
כשבאו לשם אמר החתן לאביו: "חז"ל אמרו שאסור לקדש האישה עד שיראנה, ואני לא ראיתי את
הכלה."
אמר לו אביו: "טוב, תוכל לראותה."
שלח אל המחותן, שהחתן רוצה לראות את הכלה. באה הכלה, מקושטת בחברת בתולות אחרות,
ואביו הראה אותה לו. אחר זה התחילו לדבר שצריכין לילך לכסות הכלה. אמר החתן לאביו: "לא
אלך."
אמר לו אביו: "ולמה?"
השיב לו: "מפני שראיתי שתי וערב על מצחה."

האב ידע שהעלם שלו הוא אדם כשר וירא שמים, אבל לא היה מחזיק אותו לחוזה.
אמר לו אביו:
"מה דברת? הלא חז"ל אמרו: מוטב שישליך את עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים.
אם לא תלך לחופה תעשה להם בושה גדולה, ומה גם שהוציאו הרבה על הנישואין."
אמר לו: "ומה אעשה? הלא ראיתי מה שראיתי?"
השיב לו אביו: "נלך עמה לחופה, ואחר כך אם תרצה לדור עמה - מה טוב, ובאם לאו - לאו."
הלכו לחופה.
בבוקר נסע אביו לביתו, וחשב בלבו: - הלא השארתי אותו בבית גביר, ומסתמא יהיה טוב. -
והוא לא חפץ אפילו לראות אותה. מתחילה היו שותקים לו, כי לא ידעו מה זאת. אבל אחר כך,
לאחר איזו שבועות, אמר לו חותנו: "למה תבייש את בתי? אם לא הוטבה בעיניך תן לה גט
פיטורין, ואני אחזיר לך את בגדיך הקרועים ולך לדרכך."
נתן לה גט.
אחר זה חשב: "אם אבוא אל אבי בבגדים קרועים ימות מחמת צער. אלך אל הרב ר' דוב."
הלך ושהה שם שבע שנים, ולמד שם תורה יומם ולילה. אחר זה, כשנבלע בו תורה הרבה ויראת
שמים, חזר לביתו אביו ללאנצוט.

7. האיך נתקרב ר' אלימלך מליזינסק אל המגיד

הצדיק ר' משולם זוסיל כשהיה עדיין רך בשנים נעשה חבר לחסידים שהיו משמשים את המגיד
ממיזריטש. ר' משולם זוסיל היה מתבודד במחבואות וביער ושם היה מנעים זמירות ותושבחות
לשם יתברך בהתלהבות ובאהבה עזה, ותמיד היה נראה כאדם משוקע ברעיונותיו ותוהה. ואחיו
הרב ר' אלימלך עדיין לא היה מסתפח אז לחברת החסידים ואנשי מעשה, והיה מתעסק בתלמוד

תורה, כדרך הלומדים. כשראה ר' אלימלך את אחיו בהתנהגותו, שהוא הולך שומם ומהורהר
תדיר ברעיונותיו, שאל אותו למה הוא מתנהג כל כך בזרות. החזיר לו ר' משולם זוסיל: "אחי,
אספר לך מעשיה נפלאה, ומתוכה תבין ותדע הכל."
במדינה אחת היה מלך גדול וחכם נפלא. כל בני המדינה אהבוהו אהבה עזה. היה שם במדינה בעל מלאכה אחד עשיר מופלג, שנתעשר ממלאכתו. לימים עלה במחשבתו: - איזו
תועלת יש לי בהון הרב הזה? הן תענוגות בני אדם לא אהבתי מנעורי, ואין לי בעולמי אלא
הלחם אשר אוכל והמלבוש אשר אלבש. אם כן מה יש לי מכספי הרב? נמלך בלבו למכור
כל הונו ורכושו ולנסוע לעיר המלוכה. שם יפזר את כל הונו, ובלבד שיעלה בידו להיות מן
הקרובים למלכות והמתענגים מאור פני המלך. אמר ועשה: מכר כל חפציו היקרים ונסע לעיר המלוכה. היה הולך וחוזר בין שרי העיר וסגניהם לחקור ולדרוש אם יש איזו התמנות
במלכות. הודיעוהו כי יש התמנות אחת: להיות מסיק תנורי בית המלך. אך גם משרה זו לא
תינתן אלא לאיש אשר המלך חפץ ביקרו. אמר בעל המלאכה בלבו: - מה לי התמנות זו או
התמנות אחרת? אחת היא לי. הן אנוכי פיזרתי הוני ורכושי מאהבתי למלכי ובכדי שמלך
ביופיו תחזינה עיני. עכשיו עלי לפזר שארית ממוני בכדי לשחד השרים וסגניהם שיקבלוני
להתמנות זו, ובזה תמצא נפשי עונג, כי אהיה רואה פני המלך. - הדבר עלה בידו, והשרים
שמוהו מסיק התנורים בבית החורף של המלך.
כשהיה מסיק התנור היה מטה אוזנו אל חורי החדר אשר המלך היה שם, לשמוע מה בפי
המלך: אם חום הבית הוא טוב, אם הוא רב או מעט או ממוצע וממוזג. והיה מתהפך

בתחבולותיו לעשות נחת רוח למלכו. הביא הדבר לידי כך, שהיה חום הבית ממוזג לפי המידה כאשר אהב המלך, לא פחות ולא יותר. כל היום היה עובד עבודתו, להכין את העצים במידה ובמשקל, בכדי שיהיה החום שווה יום יום.

לימים רבים התפלא המלך על מזג חום הבית, המענגהו יום יום, ושאל את שריו על זה. ספרו לו הדבר, כי במדינת המלך היה איש אשר אהבתו למלך בערה בו כאש ומכר כל אשר לו ובזבז הונו ורכושו בעבודתו למלך, למען יוכל לשרתהו, וכאשר בא לעיר המלוכה

לא נמצאה בשבילו שום התמנות אלא להיות מסיק תנורי בית החורף של המלך. וגם אינו

יודע לא כתב ולא לשון, ואינו מבין שום חכמה, ולכן שמו אל שכמו רק אותה המשרה. אך

הוא מרוב אהבתו אל המלך יעמיק בכל יום תחבולותיו להביא המלאכה לידי שלימות למען

יתענג המלך מעבודתו.

צווה המלך עליהם להביא לפניו את האיש ההוא, כדי שיראה פני אוהב נאמן כמותו, יהיה

מי שיהיה, אף על פי שאיננו חכם ובר שכל גדול.

בא לפני המלך. שמח עליו המלך מאוד, ושאלהו: "מה יקר וגדולה אעשה לך, אהובי?"

ענהו האיש באהבה רבה ובענות רוח: "יקר וגדולה לא חפצתי. הון רב ורכוש גדול היה לי,

והכל פיזרתי מאהבתי למלכי. כל תשוקתי היא לשרת את המלך. רק בזאת יאות לי המלך,

כי אוכל לראות פני מלכי בכל שעה שתבער בקרבי רוחי, רוח האהבה."

כשמוע המלך את דבריו שמח מאוד על רוב אהבתו אליו, אבל צר היה לו מאוד למלא משאלתו, כי לא לכבוד הוא למלך להראות בכל רגע לעיני עבדיו. ובפרט לעבדיו הנמוכים

והשפלים, שיהיו באים לפניו בכל רגע שירצו, אין זה מנימוסי המלך. אמר לו המלך: "אהובי, בדבר זה אי אפשר למלך רצונך. אך בזה התנאי אסכים, שתעשה לך בעליית הבית חור קטן, ודרך שמה תהא רואה את פני, כי תמיד לך שם זכוכית מקרבת, ובכל שעה שיעלה על מחשבתך לראות את מלכך תשקיף במקום זה ותראה אותי, ואותך לא יראה איש."

שמח האיש על טובת המלך אליו והודה לו בקידה והשתחויה. ובכל פעם שהיה לבו מלא
מאהבת המלך היה ממהר אל המקום ששם היתה קבועה הזכוכית המקרבת ומביט משם
פני מלכו ומתענג ושב למקומו.
בימים ההם עשה המלך משתה גדול לכל שריו, ובנו יחידו היה בראש הקרואים. בתוך המשתה, כטוב לבו של בן המלך ביין, הוציא מפיו דברים בלי השכל ודעת במעמד המלך והשרים. המלך כעס מאוד על בנו, כי ידבר בלי בינה לפניו ולפני השרים, וגרשהו מביתו וצווה עליו שיהא מגורש מבית אביו לזמן שנים עשר חודש, ולבל יחזה פני אביו המלך כל
אותן הימים.
היה לו לבן מלך געגועים גדולים לראות פני אביו, ולא יכול. היה רואה לפעמים האיך מסיק
התנורים מכניס ראשו בעליית בית אביו ומביט ממקומו על דבר מה. שאלהו על הדבר הזה. ספר לו מסיק התנורים את כל אשר קרהו קודם שבא אל המלך ואחר בואו לשרת את המלך ואת כל טובתו אתו, כי בכל שעה שירצה יראה את המלך ממקום זה. בקש בן המלך שיתנהו האיש להביט גם הוא, שיראה את פני אביו האהוב לו מאוד. האיש נתן לו את בקשתו, ובן המלך ראה משם את פני המלך והתענג.
אמר האיש לבן המלך: "אי לך, בן המלך, שנגרשת מעל שולחן אביך. אני איש סכל, ואין לי
לא חכמה ולא בינה, ואיני יודע לא כתב ולא לשון, ובזיון הוא למלך כי איש כמותי יהא בא
לפניו בכל רגע ורגע, - ניתן לי עונג ושעשוע זה, כי צווני בחסדו לעשות חור זה שדרך בו אוכל לראות על ידי זכוכית מקרבת את פני המלך, - ואתה, בן המלך, הנך חכם ובר דעת, ואתה מן הקרואים היושבים ראשונה לפני המלך, היה קשה עליך לשום לבך שתהא מדבר
בפני המלך בהשכל ודעת, ושלא תדבר דברים בטלים והבלים. אוי לאותה בושה וכלימה!
שמעני, אדוני: מהיום ואילך השגיחה על אופני דיבורך, שלא יוציא פיך דבר שלא כרצון אביך ושלא תדבר דבר והוא זר למחשבותיך, אלא מחשבותיך ושפתיך יהיו תואמים, ואז תהא יושב תדיר לפני המלך ופנים אל פנים תחזינה עיניך את אביך המלך ביופיו."

כשסיים ר' משולם זוסיל את המשל, אמר לאחיו בגודל ענוותנותו: "אחי אחי! אתה יודע כי אין
בי לא תורה ולא חכמה, לכן צריכני לעבוד עבודת עבד בעמל רב ויגיעת נפש עד שאוכל לראותו.
אבל אתה, שתלמיד חכם מופלג אתה, אינך צריך אלא להשגיח יפה על דיבורך ולימודך ותפילתך,
שיהיו מחשבותיך ולבך עם כל הדיבורים שאתה מדבר בתורה ותפילה, ואז תהיה מהיושבים
ראשונה במלכות ומרואי פניו, יתברך שמו לעד ולנצח נצחים."
אז נסע ר' אלימלך עם ר' משולם זוסיל אל המגיד ממיזריטש והיה לו תלמיד מובהק.

8. גוף ונשמה

כשחזר ר' שמילקא מנסיעתו בפעם הראשונה אל המגיד הגדול שאלוהו מה למד. החזיר:
- קודם
נסיעתי הייתי מסגף את הגוף כדי שיוכל לסבול את הנשמה. עכשיו ראיתי ולמדתי שהנשמה תוכל
לסבול את הגוף ואין היא צריכה כלל לפרוש מן הגוף. וזהו שאמר הכתוב "ונתתי משכני בתוככם
ולא תגעל נפשי אתכם", - דהיינו שלא תגעל הנשמה את הגוף.

9. האחים ר' שמילקא ור' פנחס תלמידי המגיד

הרבנים הקדושים האחים ר' שמילקא ור' פנחס נתבקשו ביחד על כסא הרבנות בק"ק פרנקפורט
על מאין ובק"ק ניקולשפורג. ובהיות שק"ק פרנקפורט על מאין היתה קהילה גדולה ונכבדת מק"ק
ניקולשפורג, לא הכריעו אנשי הקהילות ביניהם, מי ישב על כסא הרבנות בפפד"מ ומי יהיה בק"ק
ניקולשפורג. ופסקו ששני הרבנים בעצמם יכריעו ביניהם. והגם כי ר' שמילקא היה קשיש מאחיו,
עם כל זה ברוב ענוותנותו אמר כי אחיו ר' פנחס הוא הגון יותר לרבנות של ק"ק פפד"מ. אבל אחיו

תלה הגדולה באחיו, לפי שהוא גדול ממנו. לבסוף הסכימו שניהם, שכאשר יפטרו מהרב הגדול
המגיד מישרים דק"ק מיזריטש ישאלו את פיו הקדוש, וכאשר יגזור כן יעשו. וגם ישאלו ממנו
מאמר אחד מהזוהר, שלא יכלו לעמוד על הבנתו.
כשבאו לבית הרב התחילו האחים מדיינים זה עם זה, מי ילך בראש, כי כל אחד אמר לאחיו שהוא
גדול ממנו. מיד אמר הרב המגיד בזה הלשון: "הרב דק"ק ניקולשפורג ילך בראש, כי הוא גדול
האחים."
כשנכנס לפנים סיפר להם הרב מעשה בשר אחד ומנהגו עם עבדיו והיכליו. כשסיים הסיפור צווה
להם שילכו בשלום. ולא שאלו ממנו מאמר הזוהר.
כשבאו לאכסניה שלהם נתיישבו בדבריו, כי בוודאי לא ספר לבטלה, וראו בעין פקוחה שהוא משל
ומליצה, ומתוכם הבינו מאמר הזוהר על בוריו.

01. קרבת המגיד

אחד מתלמידי המגיד ספר:
כשהיינו נוסעים אל רבינו הקדוש, כמעט שעברנו תחומה של העיר נתמלאו כל בקשתנו. וכשהיה
מתעורר עוד איזה חפץ בלב היה מתמלא תכף כשנכנסנו לביתו של המגיד. אבל אם נמצא מכל
מקום עוד אדם שנשתייר לו איזו השתוקקות בתוך לבו - אך ראה פני המגיד מיד מצא לו מרגוע.

11. השפעה

פעם נסעו תלמידים אחדים אל המגיד. גמרו ביניהם: - לא נשתהה הרבה אצל רבינו. די לנו לחזות
פני קודשו. -

צוו על בעל העגלה שימתין להם בחוץ, והם נכנסו אל המגיד לקבל פניו. סיפר להם המגיד מעשיה
מעשרים וארבע תיבות. שמעו דבריו, ואחר כך פרשו להם. יצאו ואמרו לבעל העגלה: - סע לך
לאט, ואנו נלך אחריך. -
היו הולכין אחר העגלה ומסיחין בדברי המעשייה ששמעו מפי קודשו. היו הולכין אחר העגלה כל
היום וכל הלילה. כשעלה עמוד השחר עמד בעל העגלה, הפנה ראשו אליהם ואמר: - לא די לכם
ששכחתם אתמול להתפלל מנחה ומעריב, אלא שרוצים אתם לאחר גם זמן תפילת שחרית! -
חזר על דבריו אחת ושתים ושלוש וארבע עד שהאזינו לדבריו.

21. עשרת הדברים

ר' משולם זוסיל מאנופולי היה נוסע אל המגיד ב' פעמים בשנה, פעם בימות הקיץ ופעם בימות
החורף, והיה שוהה בכל נסיעה ג' חודשים.
פעם בימות החורף, בא ר' זוסיל אל המגיד ביום ו' בבוקר. המגיד היה מעביר הסדרה והוכרח ר'
זוסיל להמתין בקבלת שלום עד שסיים העברת הסדרה.
תכף אחר שאילת שלום אמר לו המגיד:
- ר' זושי רחימאי, גוזרני עליך שתיסע עוד היום בחזרה לביתך. -
- אבל, הרי באתי לזמן של שלושה חודשים. לא אוכל להסכים לגזרת הרבי אלא בתנאי שיתן לי
הרבי כוח השפעה כפי מה שאני מקבל אצלו במשך שלושה חודשים. -
- טוב, החזיר המגיד, אתן לך הדרכה. אם תשים אליה לב תוכל להוציא ממנה מה שתרצה. עליך
ללמוד שלושה דברים מתינוק ושבעה דברים מגנב.
שלושה דברים מתינוק:
א התינוק הוא שמח תמיד, ואין בו מרה שחורה.
ב התינוק אינו יושב בטל אפילו רגע אחד.

ג התינוק כשהוא בא לבקש דבר מאביו, ואפילו דבר קטן, מיד הוא פותח בבכיה.
שבעה דברים מגנב:
א הגנב עיקר עבודתו הוא בלילה.
ב הגנב אם לא עלה מבוקשו בידו בלילה אחד אינו מתעצל ומשתדל להשיג בלילה השני.
ג הגנב וחבריו אוהבים זה את זה ומוסרים נפשם זה בעד זה.
ד הגנב מוסר נפשו אפילו על דבר קטן ואפילו על דבר המוטל בספק.
ה הגנב מוכר בבוקר בחצי חינם מה שגנב בלילה, שלא יכירו מה שבידו.
ו הגנב אינו מודה על גניבתו. מקבל הוא הכאות וכל מיני עינויים קשים והוא באחת: - אינו יודע! -
ז הגנב אומנותו יפה לו ולא יחליפנה בשום דבר.

31. מידה כנגד מידה

לר' זוסיל מאנופולי היה מוכסן אחד, שהיה נוסע אליו ומביא לו פעם בפעם פדיונות.
פעם בא אל ר' זוסיל ולא מצאהו בבית. שאל: "היכן הרבי?"
החזירו לו: "נסע אל הרבי שלו, אל המגיד הגדול."
אמר בתמיהה: "האיך? רבי גם כן יש לו רבי? אם כן למה לי לנסוע אליו, אסע אל הגדול."
נסע אל המגיד הגדול. נכנס אליו, נתן לו פדיון נפש וחזר הביתה.
מאותו זמן התחילו עסקיו מתמוטטין והולכין, ולבסוף נעשה יורד.
היתה אשתה מציקתו ומתרעמת: "למה עזבת את רבך? סע אל רבך הקודם!"
נסע שוב אל ר' זוסיל וספר לו המעשה מתחילה ועד סוף. ועכשיו הוא תמה: כל זמן שהיה נותן
לר' זוסיל היה מתעשר, ואחר שנתן לרבו הקדוש ירד מטה מטה. וסיים: "וכי כך הוא היושר? הלא
כבודו בעצמו מודה שרבו הקדוש הוא גדול ממנו!"
"דע לך" השיב לו ר' זוסיל "שבודאי רבי גדול ממני באלף מדרגות, ועם כל זה הדבר פשוט: כל
זמן שהיית נותן למי שיהיה, כמו זוסיל, היה הקב"ה מתנהג עמך מידה כנגד מידה ונותן גם לך
למי שיהיה. אבל כשאתה התחלת לבקש לך מיוחסים, רוצה הקב"ה גם כן לבקש לו מיוחסים."

41. הרב בעל התניא ראה את האר"י ז"ל בבית המגיד

כשהיה המגיד אומר דברי תורה היתה שכינה מדברת מתוך גרונו ורוח ה' דבר בו, והיה מופשט
מהעולם ממש.
פעם אחת ראה התניא שהמגיד הוא מופשט מהעולם יותר מבכל פעם. בתוך האמירה הפסיק
מלומר כמו חצי שעה.
ראה שנכנס איש אחד מלובש במלבושים של עולם הזה, ובא אצל המגיד ודברו זה עם זה כל
החצי שעה. מה שדברו לא שמע.
באותו זמן היה ר' פנחס גם כן בסעודה שם אצל המגיד. שאל ר' פנחס על האיש מי הוא, ואמר לו
שזהו האר"י ז"ל.

51. המגיד חושש שמא יחשבוהו רשע אפילו שעה קלה

פעם כשהייתה החבריא אצל המגיד ברובנו, אמר להם: "בני, גוזרני עליכם שבמשך ג' ימים
תאספו לי סכום של שלושת אלפים רובל."
היו התלמידים תוהים ותמהים: "רבינו, מהיכן נטול סכום גדול כזה? ואם נמכור אפילו בגדי שבת
שלנו וכל חפצינו, האם יעלה בידינו סכום זה!"
החזיר הרב: "אין זה שייך לי. תיקחו מהיכן שתיקחו ובלבד שיהיה הסכום ברשותי."
נפוצו בני החבריא בסביבה והביאו אותו הסכום. באו ביום השלישי אל הרב והכניסו הממון. רואים
הם והנה נכנס אדם אחד. תכף, כשראהו המגיד, פנה אליו ואמר: "הא לך שלושת האלפים!" נטל
אותו ברגש המעות והלך לו.
התחיל המגיד מספר לחבריא: "הס"מ בא אלי ותובע: - רבי, תחזיר לי ג' אלפים שלי! - הייתי

תמה ושאלתיו: - איזו ג' אלפים? - אומר הוא לי: - אתה שואל איזו? והרי הפתקה שלך בחתימת
ידך: אם לא תרצה לסלק אזי נלך אל הרב לדין תורה."
הייתי מהרהר: בודאי הוא מתכוון לדברי המשנה שפסקה: כשהיו בעלי הדין עומדים לפניך יהיו
בעיניך כרשעים, - הוא רוצה שאהיה לכל הפחות רשע לרגע אחד ואהיה עמו במחיצה אחת, ואחר
כך ימשכני כבר להלן. אז גמרתי בדעתי: אתן לך ג' האלפים ואתה לא תצודני!

61. המגיד מאבד חלקו בעולם הבא מחמת התעצמותו בעליונים בעד אחרים

פעם אחת הרבה והפציר המגיד ממיזריטש בתפילה עבור חולה אחד, ולא רצה לנטות מעליו עד
שיתרפא. הודיעו לו מן השמים כי אבד חלקו בעוה"ב עבור זה: נתבהל מאוד. אבל מיד השיב אל
לבו, ואמר: - הנה כי כן אי לי עוד לצפות לעולם הבא. עכשיו באה העת להתפלל עבור ישראל
ולזעוק אל ה' באמת, בלי שום מחשבות גמול בעלם הבא, כי אין לי לצפות כלל.

71. שיחתן של מסיקי התנור

כידוע, היה המגיד הגדול מקרב אליו בבחינת תלמידים רק אנשים מצוינים, ורגיל היה בפיו, שאין
אלו אלא נרות של שעווה יפים וצריכין רק הדלקה בכדי שיהיו מעלין להבה טהורה. היו הרבה מן
הבאים אליו חוזרים כלעומת שבאו, מחמת שצפה המגיד וראה שאין דרכו דרכם. ועוד היו כמה
אברכים שלא הגיעו למעלה של תלמידים, אלא שהיו שרויים בקרבתו של המגיד הגדול כדי לשרת
לפניו ולפני תלמידיו, והיו קורין לאותן הצעירים בשם מסיקי התנור, לפי שהיתה עבודה זו גם כן מן

הדברים שהיו עוסקין בהם.
פעם בלילה אירע שאחד מן התלמידים, ר' שניאור זלמן, היה שומע קודם השינה האיך שבחדר
הסמוך היו יושבין אצל התנור ועוסקין בעבודתם שלושה מן מסיקי התנור ואגב היו מסיחין בעניין
עקידת יצחק.
פתח האחד ואמר: "מה זה שמשבחין כל כך לאברהם אבינו? מי לא היה עושה כמעשהו אילו בא
לו הצווי מהשי"ת? כמה היו בעולם שמסרו נפשם על קידוש השם מבלי שיבוא להם שום צווי על
זה! מה אתם סבורים בזה?"
אמר השני: "לדעתי, אין זה דבר גדול כלל אצל בני ישראל שיתנו כל מה שיש להם עבור קדושת
שמו ית', שהרי יש בהם ממדות אבותיהם הקדושים. אבל אברהם הרי היה בנו של עכו"ם."
החזיר הראשון: "ואיזו ערך היה לזה בשעה שנגלה עליו השי"ת בכבודו ובעצמו ודבר עמו?"
המשיך השני דבורו ואמר: "אבל, הרי השכים בבוקר והלך תכף ומיד לדרכו, מבלי שישהה
עם יצחק בביתו אפילו שעה קלה."
פרכו הראשון שוב: "ואילו בא אלי הציווי מפיו יתברך עכשיו, לא הייתי ממתין כלל עד הבוקר,
אלא שהייתי מזדרז מיד, באמצע הלילה, למלא אחר דברו."
ענה ואמר השלישי שבחבורה: "הכתוב אומר "כי עתה ידעתי", ועוד "ולא חשכת את בנך את
יחידך ממני". מן הלשון "ממני" משמע, שאפילו בשעה שהיה המלאך אוחז בידו של אברהם
לא היה אברהם מרגיש כל כך השמחה שיישאר יצחק בנו בחיים כמו שהיה מרגיש, עוד יותר
מקודם לכן, גודל השמחה שנתמלא על ידו רצונו של מקום. והיינו מה שהכתוב אומר "כי עתה

ידעתי", - עתה, כשהיה המלאך אוחז כבר בידו של אברהם!"
נשתתקו הראשון שבחבורה וגם השני, ולא החזירו כלום.
יותר לא היה ר' שניאור זלמן שומע דבר. לאוזניו היה מגיע רק קול קנקנוק העצים ופצפוצן.

81. הרושם של הרדיפות מצד המתנגדים על המגיד

בשנת תקל"ב, כשעשו המתנגדים בק"ק פינסק הרדיפות הגדולות והמשונות על ר' לוי יצחק,
בעל קדושת לוי, הלך לו לרובנו והיה יושב בבית המגיד הגדול אולם המתנגדים היו מציקים מאוד
לבני ביתו של ר' לוי יצחק, ושלחו לו בני ביתו מכתב לרובנו להודיעו מזה. סיפר ר' לוי יצחק הדבר
לחבריו. הסכימו כולם שבשבת קודש בשעת הסעודות, במושב כלל התלמידים, יקרא ר' לוי יצחק
את המכתב בפני המגיד. וכן עשה. אך המגיד לא השיב כלום.
נתוועדו התלמידים במוצאי שבת לטכס עצה בעצמם. לא מצאו שום עצה, אלא להפוך כל
החרמות שמחרימין אותם שלא כדת על המחרימים בעצמם, כי כן הדין. ובייחוד על הרב החדש
אביגדור, שנתמנה בפינסק במקום ר' לוי יצחק, שהיה מבזה את הרב הקדוש ובני ביתו ומציק
להם, כדי שיעקרו את דירתם מפינסק ויוכל הוא להתבסס על חזקתו. היו שם באותו מעמד ט'
תלמידים, והרב בעל התניא היה העשירי. אבל הוא לא היה עימהם בויעודם, והיו מסופקים אם
ירצה התניא להשתתף עימהם, מחמת שהמגיד לא השיב כלום לר' לוי יצחק, כשקרא לפניו את
המכתב. המציא אחד מהתלמידים, שישאלו את התניא מה צריך לעשות להם על פי דין תורה,
וכשישיב "כך וכך", אז יאמרו לו: - קריינא דאגרתא איהו להוי פרוונקא. - עשו כן, והמצאה זו

הצליחה להם. כנשתתף עימהם התניא, ועשו מה שעשו.
שכבו התלמידים לישון. בתוך כך נשמע קול הקביים של המגיד דופקין. הקיצו התלמידים. אמר
להם המגיד: "בני, מה עשיתם בלילה זה?"
השיבו התלמידים: "כשל כוח הסבל, ועל כן עשינו כזאת וכזאת."
אמר להם המגיד: "תדעו שבזה הפסדתם הראש שלכם. אך זאת הרווחתם, שבכל עת שיהיה
מחלוקת בין החסידים והמתנגדים תהיה יד החסידים על העליונה."
וכך הווה: בתוך שנה זו, י"ט כסלו תקל"ג, נפטר הרב המגיד.

91. האיך ששידך המגיד לבנו האלמן ר' אברהם מלאך עם בתו של בעל משנת

חכמים, והאיך שהיה מחשיב לכלתו זו ובא לאחר פטירתו מעולם האמת ומדבר אתה בחלום במשך כל ימי חייה
שמעתי מהרב מ' מנחם, ששמע מפי כלת הרב המגיד מישרים הגדול, אשת הרב מ' אברהם .
כשנתאלמן בנו הקדוש ר' אברהם זצ"ל, קרא המגיד ממיזריטש לשני חשובי העיר ואמר להם:
"בקשתי שתיסעו לק"ק קרימניץ ותשדכו לבני שיחיה בת הרב ר' פייוול, בעל ספר משנת חכמים,
ותביאו אותה לכאן."
מיד עשו כאשר צווה עליהם, והכינו לעצמם עגלה טובה עם סוסים, וגם בגדי כבוד, שיהיה להרב
לתפארת, ושמו לדרך פעמיהם. באו לק"ק קרימניץ ועמדו בבית אכסניה. כשנחו מדרכם, תכף
אחר התפילה, הלכו לבית הרב מוה"ר פייוול. והרב היה דרכו שלא לעסוק בשום עסק פרנסה,
כי אם לעסוק בתורה כל הימים, לרבות הלילות. רק אשתו היא היתה עקרת הבית לעסוק בפרנסה. כשבאו לביתו והנה אשתו באה מבית הכנסת.
שאלה להם לשלום, ואמרה: "אחי, מאין באתם?"
אמרו: "מק"ק מיזריטש."

אמרה: "מה מעשיכם כאן? איזה משא-ומתן, או דבר אחר?"
ספרו לה המעשה, איך שרבינו הגדול שלח אותנו לדבר בבתכם שתינשא לבנו שנתאלמן מקרוב.
- היה לצחוק בעיניה, כי לא ידעה את הרב ולא שמעה את שמעו, ומה גם כי הבתולה היתה בת
י"ב שנה, ולא עלה עדיין על דעתם לחפש ולחקור אחר שידוכים לשדך את בתם. אחר ריבוי הצעת
הדברים נכנסו דבריהם באוזניה, ואמרה: "הלא בעזרת השם בעלי הוא בביתי, מה איכפת לי?
כטוב בעיניו יעשה."
שלחו אחר הרב מוה"ר פייוול לבית המדרש ובא לביתו הציעו לפניו דבריהם, עד שישר העניין
לפניו, ומיד צוו שיבוא הסופר לכתוב התנאים במזל טוב. כשהתחילו לכתוב התנאים, אמרו
המשולחים: "כטוב בעיניכם כתבו על המלך" - רק בזמן הנישואין אמרו שאי אפשר בשום אופן
להרחיב הזמן. והם טענו: "הלא אמרו רז"ל נותנין לבתולה י"ב חודש?" ובפרט שעדיין לא עלתה
על מחשבתם להשיאה בקרוב, ואין לה בגדים ומיטה מוצעת מן המוכן. השיבו המשולחים: "על
זאת אין אנו מקפידים, אבל אי אפשר בשום אופן להרחיב זמן החתונה, כי אם היא תיסע עמנו
תכף ומיד." אחרי אשר מה' יצא הדבר הסכימו גם לזאת. והיתה הסכמה שהרב ר' פייוול, בכדי
שלא יבטל מתלמודו, יישאר בביתו, והכלה עם אמה תיסע אל החתונה.
והנה בכל הדרך היתה פליאה בעיניה של המחותנית על עצמם, מה זאת היה להם שנתפתו לכך.
באו לק"ק רובנו. באו כל אנשי העיר מקטון ועד גדול, אנשים ונשים וטף, לקבל פניהן וליתן שלום
להכלה של הרב הגדול. נתקררה דעתה של המחותנית מעט. אחר כך, בבואן לק"ק מיזריטש,

יצאו לקראתן מחוץ לעיר אנשים וטף, עד שהוכרחו לילך לאט מפני רוב עם שיצאו לקראתן. ובבואן
העירה יצאו כל הנשים לקראתן ליתן להן שלום, עד שבאו נגד בית הרב, ויצא הוא ובנו לקבל
פניהן ונתנו להן שלום. אחר כך נסעו לאכסניה שלהן.
היתה החתונה ושבעת ימי המשתה בשמחה גדולה, ואמרו דברי תורה כיד המלך. אחר החתונה
נסעה המחותנית לביתה בחדווה רבה, כי מעולם לא ראתה ולא שמעה כזאת.
והרב קירב את כלתו מאוד.
פעם חלמה והנה נכנסה לטרקלין גדול, ושם יושבים סנהדרין, זקנים ונשואי פנים, ובקשו ליקח את
בעלה ממנה. צעקה לפניהם וטענה כמה טענות לפני הבית דין.
הקיצה והנה חלום. אבל לא ספרה לשום אדם. והגם כי היתה בבית הרב לא ספרה לו.
בלילה השני חלמה גם כן אותו החלום, ולא ספרה דבר. בלילה השלישי חלמה שוב אותו החלום,
והיא טענה לפניהם, עד שלבסוף אמרו לה: - ראי, מפני שטענותיך נכוחות מאוד, לכן נותנים אותו
לך במתנה לשתים עשרה שנה.
למחרתו, כשבאה אל הרב בבוקר, נתן לה הרב גודל תשואות חן וברך אותה עבור טענותיה
הנכוחות, שהאריכו זמן בנו י"ב שנה. וכן עלתה לו.
לאחר כמה שנים עלה הרב לשמים ושבק חיים לכל חי. ועם כל זאת בכל צרתם או באיזה דבר
המצטרך היה נגלה הרב אליה בחלום והיה מצווה לה מה לעשות.
פעם אחת בליל ו' בא בחלום אליה, ואמר: "תאמרי לבעלך או שיחליף דירתו בדירתך, או, על כל
פנים, יעמיד הספרים שלו בחדר שלך." בבוקר אמרה לבעלה. לא השגיח בזה, ואמר: "למה לא
אמר לי ואמר לך?" ובעוונותינו הרבים נשרף חדרו עם הספרים בלילה.
אחר זה נסע הרב מוה"ר אברהם במדינה. בבואו לק"ק חוואסטוב קיבלו אותו בכבוד גדול ומינוהו

לרב ונתנו לו פסיקת דמים. שלח שליח אחר אשתו שתבוא גם כן לשם לימים נוראים. כשבא
השליח, בא הרב המגיד בחלום אליה ואמר לה: "אל תיסעי בעגלות אלו לק"ק חוואסטוב." בבוקר
מאנה לנסוע. היה רעש גדול בין הצדיקים ר' משולם ור' יהודה ליב כהן, כי רצונם היה שתיסע
לשם למלא רצונו של הצדיק. אבל היא לא השגיחה בהם.
לא ארכו הימים עד שבעוונותינו הרבים נגנז ארון אלוקים שם, בק"ק חוואסטוב, ושלחו שליח לק"ק
אנופולי, ונתביישו הצדיקים ממנה מאוד, שהאישה היטיבה לראות יותר מהם. אבל הם הסתירו
הדבר ממנה, רק גילו הדבר לבנה הרב מוה"ר שלום, שהיה קטן, בכדי שיאמר קדיש, באופן שלא
יגלה לאמו. אבל היא מרוב חכמתה היה תמוה בעיניה זריזות בנה לקום בבוקר השכם ולילך לבית
הכנסת, מה שלא היה רגיל בזה. לפיכך, כאשר הלכה מבית הכנסת, סמכה את עצמה לכותל בית
המדרש לשמוע אם אומר בנה קדיש יתום. אבל לא עמדה על בירור הדבר, עד שאחר התפילה
פיתתה אותו בדברים, ואמרה: "מה אתה מסתיר את דבריך? הלא שמעתי מאחורי הכותל איך
שאמרת קדיש יתום." הוכרח לגלות לה האמת, והתאבלה על בעלה.
אחר עבור שבעת ימי אבלות נסעה לק"ק חוואסטוב לקבל עיזבון בעלה. בבואה לשם קיבלו
אותה בכבוד גדול, ולכבודה עשו באתה שבת סעודה באכסניה שלה, ואכלו כל אנשי שלומינו
שם לכבודה, בכדי לנחמה מעט, אבל היא לא קבלה תנחומין.
בסעודה השלישית נאספו לשם כמעט כל אנשי העיר ושרו זמירות, כנהוג. והיא, במר נפשה,
ישבה עצובה על מיטה כבודה עם אשת הבעל בית. נתנמנמה וראה בחלום, והנה טרקלין גדול

נאה ומהודר, ופתחה פתח אחד ובא בעלה הרב ר' אברהם לבית, מאיר כשמש בצהרים, שמח
מאוד. אחריו נכנסו כמה זקנים נשואי פנים. אמר להם: "רבותי, שבו!" ישבו סביב השולחן. אמר
להם: "הנה זוגתי, תחיה, יש לה תרעומת עלי ועל כמה דברים שנהגתי בפרישות יתירה, והדין
עמה. ואני מבקש ממנה מחילה לפניכם." אמרה: "מחול לך בלב שלם." אמר עוד לפניהם: "הנה
התורה התירה שתינשא לבעל אחר, ובפרט שהיא בחורה, בת כ"ד שנים, ולא אוכל לעכב בידה.
אבל אם תסכים שלא להינשא לאחר, אז כל מחסוריה עלי, ובניה בוודאי קודם שתבוא לביתה
יהיה לכל אחד מעמד טוב."
הקיצה, ומיד פניה הנזעמים לא היו לה עוד, כי נתנחמה מדבריו.
כשבאה לביתה מיד נזדמנו לה שידוכים לבניה ולבנותיה, וה' שלח ברכה במעשה ידיה והיתה
מתפרנסת בכבוד מן החנות שהיה לה, באופן שלא חסר לה כלום מכל הצטרכותה. ובשעת
הצורך היה נראה אליה תמיד הרב המגיד להגיד לה מה תעשה.
לאחר זמן רב מתה אשתו של הרב הגדול ר' מנחם מטשירנובל, והוטב בעיניו לקחת אותה
לאישה, ונתייעץ עם בנה הרב ר' שלום, שהיה חתן בתו, וישר בעיניו גם כן, כי הוא היה עדיין
רך בשנים. שלח את הרב ר' שלום לדבר באמו.
בדרך חלם הרב ר' שלום, והנה טרקלין גדול נאה ומהודר, ואביו הרב זצוק"ל עומד על פתח
הטרקלין ושתי ידיו על הגג וזועק בקול גדול ואומר: "מי הוא זה ואיזהו אשר מלאו לבו ליכנס
בטרקלין שלי!"
הקיץ והבין עד היכן הדברים מגיעים. חזר לביתו בשלום.

ר' יעקב יוסף כ"ץ בעל תולדות יעקב יוסף

תוכן המאמר

א. על חייו ואופיו של בעל התולדות
1. האיך נתקרב אל הבעש"ט - נוסח א'
2. האיך נתקרב אל הבעש"ט - נוסח ב'
3. ראשית פעולותיו של התולדות ותשובתו הגדולה כשנעשה חסיד
4. נתן טליתו לצורף על קנס שני אדומים
5. בק"ק ראשקוב אין לתולדות פרנסה
6. עונשם של ק"ק שאררוד על שגרשו את התולדות
7. מזכרונותיו של בעל שבחי הבעש"ט על התולדות
א. תפילה
ב. קצת מהנהגתו
ג. מהתענית של הרב
ד. על תפילתו של התולדות
ה. חשקו של התולדות לנסוע לארץ ישראל
8. התולדות מקפיד על התשובה
9. מעשה נוסף בהקפדת התולדות על התשובה
01. כמה היה קשה להתולדות לוותר על שיטת האר"י
נוסח א'
נוסח ב'
ב. על הספר תולדות יעקב יוסף
ג. מעשה שהיה

הקדמה

ר' יעקב יוסף כ"ץ, הידוע בעולם החסידים בשם "התולדות" על שם ספרו "תולדות יעקב יוסף"

סתם ובחייו היו קורין לו בשם ר' יוסף בלבד , הוא התלמיד היותר חשוב מתלמידי הבעש"ט.

התוודעותו עם הבעש"ט היתה בתקופה שהיה ר' יעקב יוסף רב בשארגרוד. על מאורע זה יש

כמה נוסחות של אגדה. בכלל מסופר שזמן רב היה ר' יעקב יוסף מפקפק בערכו וחשיבותו של
הבעש"ט ושיטתו. יותר מדי היה שקוע בשיטת האר"י ובחיים המעשיים הנובעים ויוצאים מתוך
שיטה זו. ממילא מובן שבתור רב בעדתו היה ר' יעקב יוסף משתדל לבטל שיטת החסידות של
הבעש"ט. אבל הבעש"ט שם לבו למתנגד זה. הוא היה רואה ש"צריך להגביה אותו".

לבסוף עלה
הדבר בידו, ור' יעקב יוסף נקשר ברבו החדש ונסע אליו למזיבוז. בני הקהילה בשארגרוד לא ידעו
שרבם נחמץ. פעם אחת בא מגיד של חסידים לשארגרוד ונתאכסן בביתו של ר' יעקב יוסף חברו.
הדבר נודע לבעלי הבתים שבעיר ונתעוררה מחלוקת גדולה על הרב. סופה של מחלוקת זו היה
שר' יעקב יוסף נתגרש משארגרוד בערב שבת, והוצרך לשבות עם בני ביתו ומטלטליו בשדה.
אחר כך קבע ישיבתו בראשקוב. מכאן עבר לנמירוב. בעיר זה ישב זמן רב ועשה הרבה נפשות
לחסידות בדרשותיו ובעסקנותו. כאן היו מחשיבים אותו הרבה. היו אומרים דברי אגדה עליו בתור
צדיק בעל מופת, שבתפילתו הציל את העיר מהתנפלותם של הטטרים. לפרקים היה נוסע אל
הבעש"ט למזיבוז. יש שהיו מחליפים הרב והתלמיד אגרות. הבעש"ט היה שמח מאוד בתלמידו
זה, והרבה היה מטפל בו גם לאחר שנתקרב אליו כדי להרגילו מדרכו בחיים על פי שיטת האר"י
בסיגופים ותעניות. מספרים, שהבעש"ט היה אומר: "ריבונו של עולם, תשואות חן גדול מגיע לי
ממך שהמצאתי לך יוסילי כזה בעולם".

כשעבר המרכז של החסידות, אחר פטירתו של הבעש"ט, מפודוליא לווליניא היה ר' יעקב יוסף

משתוקק לעבור שמה גם הוא. הדבר עלה בידו כעשר שנים אחר פטירת הבעש"ט. כשמת בשנת
תק"ל הרב מפולנאה, המוכיח ר' יהודה ליב, נתקבל ר' יעקב יוסף במקומו. כאן בפולנאה, היה
מתעסק בסידור ספריו ובהדפסתם.
בפעולתו הספרותית תפס ר' יעקב יוסף מקום ראשון והיה עומד בשורה אחת עם המגיד ממיזריטש: המגיד היה מנהיג החסידות בחיים ור' יעקב יוסף היה מנהיג החסידות בספרות.
הוא נפטר אחר שנת תקמ"ב.
היצירה העממית לא היתה מטפלת ביותר בחיבור דברי אגדה על חייו של בעל התולדות. הדבר
מובן: מתוך הדברים המועטים שנשתיירו על אודותיו נראה שבשביל העם היה עצם חייו כמות
שהם חטיבה יפה ומקסימה יותר מכל דברי שירה. זו היתה פשוט אישיות גדולה ומרהיבה בעצם
התנהגותה ובכל תנועות חייה יום יום. לא היה מורגש אפוא כל צורך לשפר חיים כאלה במטוה
של אגדה.
לעומת זאת היתה אוהבת הפנטזיה העממית להתעסק הרבה בחזיון ההופעה של הספר הקדוש,
התולדות, בעולם. מאורע זה הרי היה תקופה חדשה בעולם החסידות, ולפיכך לא יפלא כלל אם
היה כל מומנט ומומנט שבמאורע ספרותי זה מוקף בזהרי האגדה. אחדים מדברי אגדה אלו עלה
לנו לקבוע כאן.
חוץ מן האגדות הבודדות נוצר גם כן חיבור שלם על דבר ספר התולדות: ויכוח הרב משיפיטובקה
עם ר' יחזקאל לנדא. היצירה החסידית אספה את כל סממניה היותר חריפים שהיו מצויים בעולם
הפלפול התלמודי שלה ושמה את כל הדברים הללו בפיו של הלמדן היותר גדול שלה, הרב

משיפיטובקה, כדי שיעלה בידו לנצח את הלמדן היותר גדול ממחנה המתנגדים, ר' יחזקאל לנדא;
בדרך זו הכריחה היצירה החסידית ליתן כבוד לספר היותר חשוב של החסידות בכל תפוצות
ישראל, אפילו בפראג שבבוהמיה! -
א. על חייו ואופיו של בעל התולדות

1. האיך נתקרב אל הבעש"ט - נוסח א'

פעם אחת בימי הקיץ בא הבעש"ט לעיר שארגרוד, שהיה אז התולדות רב שם, בבוקר השכם,
בשעה שהיו מוליכין הבהמות למרעה. עמד עם העגלה שלו ברחוב העיר. עבר עליו איש אחד
שהיה מוליך בהמתו למרעה. קרא לו הבעש"ט והתחיל מספר לו מעשיה. עבר דרך שם עוד
איש אחד והטה אוזנו לשמוע מה שמספר הבעש"ט. אחר כך עמד עוד איש אחד מן העוברים,
וכן כמה אנשים, עד שמשך הבעש"ט בסיפורי מעשיות שלו את כל בני העיר, שהיו באים ועומדים
אצלו לשמוע מעשיותיו. היה עומד שם ביניהם גם כן השמש של בית הכנסת.
ודרכו של בעל התולדות היה להתפלל בימות הקיץ בתחילת השעה השמינית, והשמש היה נוהג
לפתוח בית הכנסת בשעה השישית וחצי. בא באותו יום התולדות לבית הכנסת, והנה הוא רואה
שבית הכנסת עדיין סגור. וידוע, שהיה קפדן בטבעו. חרה לו מאוד על זה.
והבעש"ט סיבב אז שילך השמש מאתו. הלך השמש לפתוח את בית הכנסת. כאשר ראה אותו
התולדות הקפיד עליו מאוד, ושאלהו מה זה, ומדוע לא באו האנשים שרגילים לבוא בכל יום לבית
הכנסת אל התפילה. סיפר לו השמש, כי אדם אחד אורח עומד ברחוב העיר ומספר מעשיות, וכל

בני העיר עומדים אצלו ומקשיבים. חרה מאוד להרב התולדות על העניין זה, אבל לא הועיל לו
כלום, והוכרח להתפלל ביחידות.
והתולדות לא היה מכיר אז עדיין את הבעש"ט, כי לא ראהו עוד, רק שמע עליו ולא היה מאמין בו.
אבל הבעש"ט היה רוצה למשוך אותו אליו.
אחר התפילה צווה התולדות על השמש שיביא אליו את האורח המספר מעשיות וילקוהו עבור
שביטל את הקהל מלהתפלל בציבור. בינתיים גמר הבעש"ט והפסיק לספר המעשיות והלך
לאכסניה. הלך השמש לבקש אותו. מצאהו ואמר לו, כי הרב דמתא קורא אותו שיבוא אליו.
הלך הבעש"ט תכף אל התולדות.
כשבא אמר לו התולדות בהקפדה גדולה ובלשון "אתה": "אתה הוא שבטלת הקהל מן התפילה
בציבור?" אמר לו: "רבי, אני הוא." קרא אותו הבעש"ט "רבי" ואמר לו: "אבקש מרום מעלתו שלא
יקפיד עלי ואספר לו איזה מעשה."
אמר לו: "ספר."
ספר לו הבעש"ט איזה מעשה. נתפעל מאוד מן המעשה עד שנחה דעתו, ולא היה מקפיד עליו
עוד, וגם התחיל לדבר אל הבעש"ט מעט בלשון כבוד ואמר לו "מעלתו", והבעש"ט לא אמר לו
עוד "רבי", אלא "מעלתו".
אחר כך אמר לו הבעש"ט: "אם ירצה מעלתו אספר לו עוד איזה מעשה."
אמר לו: "יספר."
וכשגמר הבעש"ט המעשייה השלישית, נכנס עמו התולדות בדברים, ותוך כדי דיבור נתקשר בו.
אמר לו הבעש"ט: "עדיין לא התפללתי, ורוצה אני לילך להתפלל."
הלך הבעש"ט להתפלל. והתולדות הכין סעודה בשביל הבעש"ט. אחר הסעודה נסעו שניהם

יחדיו, וכל בני העיר הלכו ללוותם, וראו החידוש, שהבעש"ט משך אליו את הרב שלהם. מכאן ואילך נעשה התולדות תלמיד מובהק להבעש"ט.

2. האיך נתקרב אל הבעש"ט - נוסח ב'

שמעתי מהרב המפורסם החסיד וחכים דק"ק פולנאה.
כשהיה]התולדות[אב"ד בק"ק שארגרוד שמע, שהבעש"ט בא לק"ק מוהילוב, אמר בלבו: - אסע
גם אני, - כי לא היה עדיין חסיד. נסע ובא אליו בערב שבת קודש קודם תפילת הבוקר, וראה
שהבעש"ט מעשן לולקי קנה עישון , והיה דבר זה תמוה בעיניו. - "ואחר כך, בשעת התפילה,
בכה בכיה גדולה, שלא בכיתי מימי, והבנתי שלא משלי היתה זאת הבכייה. אחר כך נסע
הבעש"ט לארץ ישראל, ונשארתי משומם עד שחזר. אז התחלתי לנסוע אליו. ישבתי אצלו זמן,
והיה הבעש"ט אומר שצריך להגביה אותי. ישבתי לערך ה' שבועות. והייתי שואל: - אימתי יגביה
אותי רום מעלתו?"

3. ראשית פעולותיו של התולדות ותשובתו הגדולה כשנעשה חסיד

שמעתי מהרב דקהילתנו ז"ל, ואמר ששמע מהרב הנ"ל.
המוכיח ר' יהודה ליב מפולנאה היה ראשון לפעולותיו, שבא אליו לק"ק שארגרוד לשבת, ובקש
ממנו שיתאכסן אצלו, ולא השיב פניו ריקם. בקש ממנו שיעשה לו מנין בביתו להתפלל, ונתן לו
רשות. אבל בעצמו הלך לבית הכנסת. בשבת, כשהלך המוכיח לדרוש, בקש ממנו שילך אל
הדרשה. הלבישו בדרשה מכף רגל ועד ראשו. אמר בלבו: אין זה כי אם נביא, כי מנין הוא יודע

מחשבתי? - נדבק בו. ותכף בקש אנשי הקהל אל הסעודה השלישית. היה תמוה להם, כי יודעים
היו שאין דעתו נוחה מהחסידים.
אחר כך, כשהחזיק הרב בצדקתו, התחילו אנשי העיר לריב עמו ונעשו לו שונאים גדולים,
והמחלוקת היתה הולכת וחזקה, עד שגרשו אותו מן העיר בערב שבת קודש, והוצרך לשבות
בכפר אחד.
והבעש"ט היה בדרך לא רחוק. כשראה הבעש"ט הדבר, אמר לאנשי סגולתו: - נסע לכפר פלוני,
כי ידעתי שיש לו צער גדול, ונשבות שם עם הרב דק"ק שארגרוד, שנהיה עמו לפכח צערו. -
וכן עשו.
וגם המוכיח היה שם עימהם.
בשבת, אחר תפילת מוסף, ראה המוכיח את הרב שהוא מצטער. אמר לו: - אל תצטער. שמעתי
כרוז שהכריזו ואמרו: פלוני שונאך ייהרג ופלוני שונאך ימות בדבר, וכל העיר תישרף באש. -
כששמע הבעש"ט דבריו צעק על המוכיח ואמר: - שוטה, גם אתה שומע כרוזין? - נשתתק
המוכיח.
והרב נסע לק"ק ראשקוב ונתקבל שם לרב פעם שנית. שם חזר בתשובה גדולה: כי היה עושר
של סמ"ך אלף, והיה מחלק כל המעות שלו, כי החזיר כל הקנסים שקבל, וכל המשא ומתן שהיה
בו נדנוד איסור החזיר, והכריז בחרם, שכל מי שקבל ממנו ואינו בהכשר יבוא ויחזיר לו מעותיו -
עד שנשאר עני.

4. נתן טליתו לצורף על קנס שני אדומים

שמעתי מהרב מ' יואל מ"מ דק"ק נמירוב, אשר מקום קבורתו בארץ ישראל בירושלים תוב"ב .

פעם אחת נסע עם הרב דק"ק ראשקוב לק"ק מזיבוז. באו לק"ק באר והתפללו שם באכסניה

בבית בעשרה. בסוף התפילה השמיט עצמו הרב מאצלם. הלכו לבקשו ומצאו שיצא מבית אחד

של צורף. שאלו לאותו הצורף:

- מה עשה הרב בביתך?

- לא רצה לגלות, כמו שגזר עליו הרב שלא לגלות. והאנשים הגדולים שהיו שם עם הרב כעסו

על הצורף וגזרו עליו שייאמר להם האמת.

אמר הצורף: - אני רואה בו נקמה, כי בהיותי דר בק"ק ראשקוב לקח ממני קנס שני אדומים,

ועכשיו נתן לי הטלית של שבת שלו עד שיחזור מן הדרך ויפדה ממני.

- גזרו עליו האנשים: - תכף ומיד תמחול לו השני אדומים ותחזיר לו הטלית. -

החזיר לו, ולא רצה לקבל, עד שנתן הצורף תקיעת כף שמחל לו בלב שלם. - אז קבל הטלית.

5. בק"ק ראשקוב אין לתולדות פרנסה

שמעתי מהרב דקהילתנו.

כשהיה הרב דק"ק פולנאה אב"ד בק"ק ראשקוב, אמרו המלאכים להבעש"ט: - למה אתה שותק,

והרב דק"ק ראשקוב אין לו פרנסה? -

6. עונשם של ק"ק שארגרוד על שגרשו את התולדות

פעם אחת נסע הרב אל הבעש"ט לשבת, והוצרך לנסוע דרך עיר שארגרוד. והיה כועס על העיר

מאוד, ולא רצה לעמוד בעיר, אך מחמת שהיה צריך ליתן מספוא לסוסים הוכרח לעמוד. ולא קם

מהעגלה, ואמר: "כשיאכלו תכף נסע ונלך". התחיל לרדת גשם ולא יכלו לנסוע. נכנסו לבית. לא
פסק הגשם עד שהוצרך ללון שם בעל כורחו. בבוקר גם כן לא פסק הגשם והיה הולך וגדול עד
יום ה'. כשראה שאין הגשמים פוסקים אמר: "רבש"ע, אפשר ניחא לך שאשבות כאן והגשמים
יפסקו?" - היה כן, שפסקו תכף הגשמים. היה מתפלל כל השבת עבור העיר.
והבעש"ט ראה ששבת בק"ק שארגרוד והיה יודע שהיטב חרה לו על העיר, ושחק ואמר לאנשי
סגולתו: "הנה הרב דק"ק ראשקוב שבת בק"ק שארגרוד", - ושחק עוד.
לאחר שבת כשבא אל הבעש"ט נתן לו שלום ושחק. אמר הרב להבעש"ט: "רבינו, מה השחוק?"
אמר לו: "שהיית כל שבת קודש בשארגרוד". השיב: "כן הדבר". והיה מתגעגע לפניו כבן יחיד,
וספר לו שהוכרח לשבות שם מחמת הגשמים. השיב לו הבעש"ט: "סבור אתה, שהמוכיח היה
משקר ח"ו? אמת ששמע הכרוז. ומה שרגזתי עליו הוא על שהוציא מפיו. שאילולא הוציא מפיו
דברי הכרוז, הייתי מבטל הדבר מן העיר באותה שבת מכל וכל. ועכשיו לא פעלתי אלא שנתנו
להם הרחבה שלא תישרף בפעם אחת, אך פעם מבוא זה ופעם מבוא זה, עד שתישרף כל העיר".
וכן היה, שנשרפה העיר בכמה פעמים. ואותן שגזרו עליהם הרציחה נהרגו בק"ק אומאן בעת
הבריחה, ר"ל. ואותן שנגזר עליהם למות בדבר, ר"ל, מתו בדבר שהיה שתי שנים אחר הבריחה.
והיה להם הרחבת זמן גדול ערך עשרים שנה או יותר]שאני יודע שהרב היה אבד"ק נמירוב שש
עשרה שנה קודם הבריחה חוץ ממה שהיה בעיר ראשקוב, שהיה כמה שנים קודם מעשה זהן.

7. מזכרונותיו של בעל שבחי הבעש"ט על התולדות

א. תפילה

כשהיה אב"ד בק"ק נמירוב, אחר הבריחה שנה אחת, היה דרכי, כשהייתי מניח תפילין דרבינו
תם הייתי ירא להניח בפני הבריות, כי הייתי עדיין רך בשנים, והייתי נוהג שבשעת "אשרי-ובא לציון"
הלכתי לבית הגדול, כי לא היה שם איש בשעת התפילה, כי היו מתפללים בחדר סמוך לבית קטן,
רק הגבאי שלו היה נמצא בבית. ופעמים היה הגבאי הולך לשוק לקנות צרכי הבית.
פעם אחת נכנסתי לבית והנחתי שם תפילין דרבינו תם, ונשתהיתי. בתוך כך גמרו התפילה ונכנס
הרב ז"ל לביתו ופנה כה וכה וראה כי אין איש. שאלתי אותו: "מה רבינו מבקש?" אמר לי: "אתה
הולך בתפילין". מיד הסירותי התפילין של ראש מעלי. אמר לי: "לך לבית המדרש וראה אם גמרו
התפילה". הלכתי ומצאתים מתפללים עדיין "אשרי-ובא לציון". באתי ולא מצאתי אותו, כי הסיר
התפילין והלך. המתנתי לו. כשבא לבית ושאלני, אמרתי שגמרו התפילה, כי שערתי שבוודאי
גמרו התפילה. התחיל להניח תפילין. ידעתי שילך לבית המדרש, וקדמתי והלכתי, ומצאתי שאחד
עומד לפני התיבה ואומר תהילים כמו בשינה. וידעתי שהרב ירגז על זה - - -. ותהילים צווה הרב
לומר בכל בתי כנסיות אותיות נמירוב ואותיות קר"ע שט"ן משולב בשם הוי"ה מפסוקי "אשרי
תמימי דרך", ומקודם יאמרו קפיטל פ"ג, ושיאמרו בכל יום יהי רצון אחר אמירת תהילים. רגז
ואמר: "אין בי כוח עוד שאת אתכם עלי. אתם חושבים מחשבות כל אחד לעצמו. אני אומר לכם

שלא יהא קל בעיניכם העניין אודות הקידר". ומשם הלך לבית הכנסת ושם נח מרוגזו, ורמז
הדברים דרך פשט. אילולא שמעתי קודם לכן דבריו בבית המדרש לא הבנתי רמזותו. וביום
קיבץ תינוקות של בית רבן לבית הכנסת וצווה לומר צ"א פעמים "ויהי נועם" קודם המנחה.
בבוקר שמעו שבלילה העבר הלך הקידר חצי פרסה סמוך לטולטשין מחנה גדול והיו קרובים לעיר
נמירוב, ותהילה לאל ששלחו הישמעאלים שר אחד באשי אחריהם, וחזרו כולם.
שמעתי מאיש אחד, ושמו ר' דוד, שהיה דר באותו זמן בק"ק שארגרוד, שיום אחד קודם לכן צווה
הרב ר' מרדכי מק"ק הנ"ל להקהל שישלחו שליח מיוחד אל הרב דק"ק נמירוב שיתפלל אודות
הקידר. שלחו שליח וצווה להם שילך בבוקר. ובבוקר אמר הרב הנ"ל: "אין צורך בשליח, כי כבר
ידע הרב דק"ק נמירוב".

ב. קצת מהנהגתו

היה לומד בכל יום בטלית ותפילין. קודם האכילה היה לומד שיעור גמרא ו' דפין, וגם בשעת
אכילה, בין מאכל למאכל, לא פסק פומיה מגירסא. ואחר האכילה היה ישן מעט מזעיר וקם
משנתו ומניח תפילין ולומד עד תפילת המנחה. גם בלילה היה לומד הרבה. לא עבר עליו לילה
אחד שלא קם בחצות ממש, בקיץ ובחורף, הן בחול והן בשבת ויום טוב. והלימוד שלו ותפילתו
וכל דבר שבקדושה היה עושה בכח, עד שבשרו מזדעזע עליו.
היה עושה פדיון שבויים וצדקה הרבה מאוד.
בביתו היתה פרנסתו בדוחק ולחץ. פעם אחת התרעמה אשתו הרבנית עליו ועל בנו אל אודות
הדוחק והלחץ, והשיב לה: - כתוב "ויהיו עניים בני ביתך".

ג. מהתענית של הרב

היה מתענה בתשובות הקנה בזה האופן: היה מתענה מדי יום ביום, ובכל חודש וחודש היה
מתענה פעם אחת משבת לשבת. ואין איש מאנשי הבית שהיו יודעים מזו התענית. רק בתולה
אחת, בת אחותו, נדבר עמה שהיא תהא מביאה לו אוכל, ולא אחר, וגם תפנה המאכל, שלא
יודע לבני הבית. ככה היה מתענה ה' שנים. בשנה השישית אירע שהתענה משבת לשבת,
והבעש"ט היה בדרך ושמע כרוז: "מהר רוץ אליו במרוצה, כי היום יתבטלון מוחין שלו". רץ אליו
במרוצה גדולה, עד שמת לו בדרך סוס של עשרה אדומים. בא ואמר להרב: "מת לי סוס של
עשרה אדומים בדרך על ידך, ותהיה כפרה תחתיך". ותכף אכל, ושמע לו אחר כך.

ד. על תפילתו של התולדות

שמעתי מהרב שהיה אומר בזה הלשון:
מרגלא בפומיה דהצדיק ר' יעקב יוסף ז"ל: "נקל לי לומר עשרה חילוקים מלהתפלל שמונה עשרה
אחת."
ושמעתי מר' זוסיל מאנפולי: "כשנסעתי מאחי ר' אלימלך דרך זולקווא עמדתי בבית המדרש
במקום אחד להתפלל, והיתה התפילה זכה וברורה כערך תפילות הבעש"ט. לא ידעתי מאיזו
סיבה. ואמרו, כי המקום הזה היה המקום של בעל ספר תולדות יעקב יוסף."

ה. חשקו של התולדות לנסוע לארץ ישראל

שמעתי מהרב דקהילתנו מ' גדליה ז"ל.
כמה פעמים חשק הרב לנסוע לארצנו הקדושה, והרב הבעש"ט אמר שלא ייסע, ואמר לו: "סימן
זה יהיה בידך. כל פעם שיפול לך חשק לנסוע לאה"ק תדע נאמנה שיש דינים על העיר, ר"ל, ושטן

מטריד אותך כדי שלא להתפלל בעד העיר. על כן כשיפול לך חשק לנסוע לאה"ק התפלל בעד
העיר."

8. התולדות מקפיד על התשובה

פעם בא אל בעל התולדות מוכסן אחד לבקש על פרנסה. הוריד הרב את גבותיו הגדולות ואמר: -
עשה תשובה!
- "חבל!" קרא המוכסן - "שאין "הרבי" הבעש"ט בחיים!"
- "ומה?!"
- "פעם" החזיר המוכסן - "היתה גנבה במקומנו הגנבה נמסרה בידי לשמירה. לאחר זמן נתעורר
העניין והתחילה חקירה ודרישה. נתייראתי ונסעתי אל הרבי למזיבוז. לא גיליתי להרבי שהגנבה
נמצאת אצלי, אלא אמרתי רק שחוששני לבלבול. אמר לי הרבי "המתן קצת". לאחר שבא מן
הטבילה קרא: "מדוע אמרת שחושש אתה לבלבול, והלא הגנבה ממש היא אצלך?" - אם כן -
שאלתיו - מה אעשה? - אמר לי הרבי: - חזור לביתך. אצלך לא יחפשו".
עכשיו רואני מה בין הרבי ובין רום מעלתו: הרבי ידע שגנבתי ולא ציווני על התשובה, ומעלתו -
עדיין לא גנבתי, וכבר יגזור עלי לעשות תשובה! -

9. מעשה נוסף בהקפדת התולדות על התשובה

פעם בא אל התולדות אדם אחד לבקש על פרנסה.
- אמנם - אמר בתוך דבריו - רבי. אני בעצמי חייב במצבי. כדברי התנא אומר גם אנוכי: הרעותי
מעשי וקפחתי את פרנסתי. -
- כן, החזירהו הרב אבל התנא נתכוון ל"הרעותי מעשי", ואתה מתכוון ל"קפחתי את פרנסתי"...

01. כמה היה קשה להתולדות לוותר על שיטת האר'י

תלמידי הבעש"ט היו נוהגין לישון בחדר הסמוך לחדר משכבו, כל אחד לילו.
פעם בליל שבת קודש לילו של ר' דוד לאה'קס היה. שומע הוא באמצע הלילה שני קולות מדברים
בחדרו של הבעש"ט. הטה אוזנו, והנה קולו של הבעש"ט אומר:
- "נו, יצחק, הלא תודה לדעתי בעניין כוונת "שמע ישראל"."
האר"י: "לאו!"
הבעש"ט: "ואני עומד על דעתי, שהכוונה היא כך. ידעת מה? נעלה ונשאל בעליונים."
האר"י: "טוב. נכנס להיכלו של משיח."
הבעש"ט: "ואני רוצה ליכנס דווקא להיכלו של רשב"י."
אחר כך נשתתקו הקולות לזמן מה. ושוב נשמע קולו של הבעש"ט:
- "נו, יצחק, עכשיו רואה אתה שהכוונות הן לשיטתי. מחר אדרוש ואטעים כוונתי בניגוד לכוונתך.
ר' יעקב יוסף הקפדן יצא וישיג עלי, כי יהא עומד על צדך. אולם איני חושש לו, שהרי דוד שלי
שמע הכל והוא יבוא ויסהיד עלי. -
כך הוה: למחר בשעת הסעודה השלישית דרש הבעש"ט על כוונת "שמע ישראל" נגד שיטת
האר"י, יצא ר' יעקב יוסף והקפיד כנגדו. בא ר' דוד והסהיד שהסכים האר"י לדעת הבעש"ט.

11. התולדות לא זכה להיות מנהיג במקום הבעש"ט מחמת שהיה קפדן

ועברה ההנהגה אל המגיד הגדול

נוסח א'

גמור היה אצל תלמידי הבעש"ט שאחרי פטירתו תעבור ההנהגה לר' יעקב יוסף, והיו מהרהרים
על כך, מחמת שהיה קפדן.
קודם פטירתו של הבעש"ט שאלוהו התלמידים: "על מי תניחנו רבינו?"

- על דב בלי רגלים אלא בעל כפים! היתה תשובת הבעש"ט כידוע, היה המגיד ממיזריטש נכה
רגלים והולך בקבים .
כשנתמנה המגיד לא היה ר' יעקב יוסף נוסע אליו. לאחר זמן לא יכול להתאפק ושאל לחבריו,
תלמידי הבעש"ט: "מה ראיתם שם?"
- "הכל כמו אצל הרבי!" החזירו.
גמר בדעתו לנסוע אל המגיד.
הוא היה אצל המגיד רק פעם אחת, לא יותר.
כשבא ורצה ליכנס לחדר המגיד נתקל בפתח במשרת או "גבאי". מיד הקפיד וקרא:
- "מה? גאות? כך ראינו גם אצל רבינו?"
- "חלילה!" החזיר המגיד "לא מצד גאות. נכה רגלים אני וזקוק למשרת."
נתקררה דעתו.
באותו מעמד דרש לפניו המגיד על הפסוק "על משכבי בלילות" מובא בתולדות .
לבסוף אמר ר' יעקב יוסף: "צריך להרכין הראש. הרבי עבר לכאן עם תרמילו."

נוסח ב'

אחר שישב המגיד במקומו של הבעש"ט לא היו התולדות והמוכיח מפולנאה ר' ליב נוסעים אליו.
לאחר זמן גמר התולדות לנסוע אל המגיד יחד עם המגיד מישרים מטשודנוב, ר' משה ציסיס רבו
של ר' שמואל מקמינקה . כשבאו למיזריטש היו מהלכים ושואלים לדירתו של המגיד. הראשון
שפגשם היה ר' שניאור זלמן בעל "התניא" . הוא היה מכיר את התולדות. הראה להם על ביתו
של המגיד, ובעצמו נזדרז ובא אל המגיד לבשרו על האורחים. כששמע המגיד מביאתו של
התולדות נתבהל וצווה לפנות לו אכסניה מיוחדת וגם שלח אליו מתלמידיו להיות אצלו בסעודות
של שבת. בסעודות ליל שבת ושחרית הגיד התולדות תורה. התורה שלו היתה מתאימה לתורתו

של המגיד. אולם בשעת "שלוש סעודות" נרדם. נשתמטו להם התלמידים מאצלו והלכו לשמוע
תורתו של המגיד. רק חברו של התולדות, ר' משה ציסיס, נשאר אצלו. הקיץ וראה שאין איש.
אמר לחברו: - נלך לשמוע תורתו של המגיד. - כשבא התולדות הפסיק המגיד מלומר תורתו,
וכשיצא התולדות התחיל שוב לומר תורה.
ב. על הספר תולדות יעקב יוסף
ארבעה ספרים נדפסו מחיבורי ר' יעקב יוסף. שלושת הספרים: תולדות יעקב יוסף, בן פורת יוסף
וצפנת פענח נדפסו בחייו, ספר אחד בשנה קוריץ תק"מ, תקמ"ט ותקמ"ב , והספר הרביעי,
כתונת פסים, נדפס אחר פטירתו.
הספר תולדות יעקב יוסף הוא החשוב מכולם, מפני שכל עיקרו הוא עסוק בהסבר שיטת הבעש"ט, והוא מפורסם מכולם בעולם החסידות. ספר זה נדפס ראשונה בקוריץ בשנת תק"מ,
שנית במזיבוז בשנת תקע"ז, ואחר כך זכה להרבה מהדורות. הדפוס הראשון היה נקרא בשם
"התולדות עם הנקודות". על שם שבאו בדפוס זה שתי נקודות על התיבות המוטעמות, שהיה
דינן להיות סדורות בפיזור האותיות כלו' בקורסיב . היו מקיימים שבנקודות אלו יש סודות ורזין
עילאין ושאין אפילו נקודה אחת שבאה לבטלה.
על התפשטותו של הספר "תולדות יעקב יוסף" בעולם ועל רושם שעשה, נוצרו כמה דברי אגדה.
מספרים שכשיצא הספר "תולדות יעקב יוסף" לאור היה המחבר מטפל בעצמו במכירתו והיה
נוסע בתפוצות ישראל לתכלית הפצת הספר. המחיר שקצב היה גדול מאוד: אדום זהב בעד כל
ספר. בא לברדיטשוב. היה יושב באכסניה וממתין לקונים, ואין שואל ואין דורש. הקפיד. נתעורר

קטרוג גדול למעלה על העיר וכמעט שנגזר עליה חורבן.
הרגיש ר' זאב מז'יטומיר בעל "אור המאיר" ובא בקפיצת הדרך אצל ר' יעקב יוסף לברדיטשוב:
- "מה כל הכעס וההקפדה?"
- "האיך?!" טען בעל התולדות "באתי למכור ספרי, שתורת הרבי כלולה בתוכו, ולבסוף אין קונה!"
השיב ר' זאב: "מה רעש? וכי גדול מעלתו מהקב"ה שהיה מחזר עם תורתו על כל העמים ולא רצו
לקבלה?"
מיד נחה דעתו ונסתלק הקטרוג.
כשהיו מתעוררות רדיפות על ספרי החסידות היה נוטל הספר תולדות יעקב יוסף מקום בראש.
כן מספרים, שבכמה מערי בוהימיא העלו את הספר על המוקד תחת השפעת של מתנגדים כמו
ר' יחזקאל לנדא. בברודי שרפו את הספר לפני ביתו של ר' מיכל מזלוטשוב. זיכרון אותן המקומות
שבהם הועלה הספר על המוקד נרשם אצל החסידים.
כן מספר בנו של המגיד מקוזניץ:
עיני ראו בהיות הה"ק אאמו"ר המגיד הק' מקוזניץ זצלה"ה בק"ק ברודי, ומדי עברו אצל הבתים
למחוז חפצו עמד אצל בית אחד כמתמיה, ושאלוהו: - מה נשתנה בית זה משאר בתים, אשר
כבודו מתמיה עליו? - וענה, כי לא יוכל לסבול טומאת הבית הזה. אחר החקירה והדרישה נתוודע
כי במקום הזה שרפו זה זמן ספרי תולדות יעקב יוסף, רח"ל, לזאת עלה צחנתו מטומאתו עוד
לפניו.
וודאי שרפו ספר זה גם בווילנה, כשדנו בשרפה לפני פתח בית הכנסת את הספר צוואת הריב"ש,
אלא שאין בעל המקור מזכיר ספר זה מפני שאין הוא מטפל בו לרגל ענינו.

אצל הרב הקדוש ר' מיכל מזלוטשוב היה פעם אחת בנו הקטן, יוסף חולה גדול עד מאוד. באותו
זמן הגיעה אל הרב ידיעה שבאיזו מדינה רוצים לשרוף הספרים הקדושים של הרב ר' יעקב יוסף
מפולנאה. נסע ר' מיכל מביתו וצווה לבני ביתו שבאם ח"ו ימות בנו אזי ימתינו בקבורתו לביאתו
לביתו. אחר נסיעתו נתעלף החולה והיה שרוי בשינה שקורין בלשון אשכנז הינרפליט שינה
ליטרנית . סבורים היו שמת הילד. לאחר שלושה ימים נפלה עליו זיעה וחזרה נשמתו לגופו.
כשהבריא מעט סיפר להם כל המאורע:
תכף כשיצאה נשמתו, לקחה מלאך אחד והוליכה להיכל אחד, ולא היה רשות להמלאך ליכנס
לאותו היכל, רק הוא בעצמו נכנס להיכל. עמד אצל הפתח וראה שבית דין הגדול יושבים. מיד
ראה שני שלוחים נושאים ספר שבו רשומים כל העוונות, וכמשא כבד יכבד עליהם. תכף בא
מלאך אחר עם ספר הזכיות. ולא היו שווים אלו נגד אלו, עד שהביאו ספר שלישי, הוא ספר
הייסורין שקבל, ונפלו הרבה מן העוונות. עם כל זאת עבור העוונות הנשארים היו רוצים לדונו
למיתה, והיו רוצים לכתוב פתקה. בתוך כך בא אביו, ר' מיכל, ברעש גדול ובזעקה גדולה על
עניין שרוצים לשרוף הספרים של הרב ר' יעקב יוסף, וטען:
- הלא גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שלא לכבודו של עצמו כתב ח"ו, כי אם לכבוד השי"ת
ותורתו!
- וכשראה את בנו עומד אצל הפתח, אמר לו: - בני, מה אתה עושה בכאן?
- השיב לו: - אני עומד כאן זמן רב, ואיני יודע על מה ולמה. בקשתי שתמליץ טוב עבורי!
- אמר לו אביו: - באם לא אשכח, אדבר טוב עבורך.
- והתחיל צועק שוב על דבר הספרים, כבראשונה.

השיב הבית דין: - אין זה הדבר שייך לבית דין שלנו, כי אם גבוה מעל גבוה וכו'. - הלך לו הרב ולא נזכר על בנו.

בתוך כך עלה לאותו היכל הרב הקדוש ר' יעקב יוסף, המחבר, וצעק גם כן בבכיה ובקובלנה רבה

על זה שרוצים לשרוף ספריו. ראה הרב אותו גם כן כשהוא עומד אצל הפתח, ושאל אותו:

- מה אתה עושה בכאן?

- השיב לו כמו שהשיב לאביו, ובקש שימליץ עבורו.

השיב גם בעל התולדות: - אם לא אשכח אדבר עליך טוב.

- השיבו בבית דין להרב כמו שהשיבו לר' מיכל.

בין כך הלך לו בעל התולדות גם כן, והוא עומד בפחי נפש, כי אין עוזר ואין תומך.

מיד נשמע קול רעש גדול, ממש רעשו כל העולמות, והיו מכריזין:

- פנו מקום, הבעש"ט בא להיכל!

- נכנס הבעש"ט וראה אותו כשהוא עומד אצל הפתח.

שאל אותו: - יוסף, מה עסקך בכאן?

- השיב לו כתשובתו לאביו ולבעל התולדות, ואמר: "וגם בקשתי את אדוני אבי ואת הרב דק"ק

פולנאה שימליצו טוב בעדי, ושכחו עלי. בכן מבקש אני מעלת כבוד קדושתו שימליצו טוב עבורי."

ביקש הבעש"ט מהבית דין שיפטרו את הנער לשלום. צוו לו שילך לביתו. רצה להתעכב שם

ולראות מה יעשה הבעש"ט, ומיד באו שני אנשים ולקחו אותו והלכו עמו וצוו עליו לעשות איזו

דברים. ואם כי היה ממאן לעשות רצונם, מוכרח היה לקיים, כי הם אלצוהו לכך. ואחר שעשה

כדבריהם מיד התחיל להזיע.

יש שהיו פונים גם אל השררה בהשתדלות להחרים את הספר תולדות יעקב יוסף על ידי הצנזורה.

האגדה מספרת:

פעם, בימות החמה, יצא ר' אורי מטיטיוב בן בנו של הבעש"ט וישב לו על האכסדרה שלפני

ביתו בפאבולוטש.
ראה והנה יהודים מברדיטשוב עוברים.
- "שלום עליכם, יהודים! מה חדשות נשמע בברדיטשוב? שמעתם על פולין? בטלה המלוכה!"
- ?! - תמהו האנשים - "לא שמענו שום חדשות."
- "נו, אם אתם אינכם יודעים, אספרה לכם מה ששמעתי אני היום: בעל התולדות נכנס לבית דין
של מעלה והיה קובל וצועק חמס על מי ששורפין ומשמידין ספרו ועל מלכות פולין שהוציאה גזרת
שרפה על הספר."
- "דורש אני" - כך טען - "שתבדקו יפה את ספרי מדף לדף ותגידו לי אם נמצא בו דבר שלא
כהוגן."
לא עמדו בפמליא של מעלה נגד קפדנותו של הזקן, והספר נמסר לבדיקה.
בדקו, בדקו, ולא מצאו בו שום דופי.
- "בדקו שנית!" קרא בקפדנותו והוריד גבותיו הגדולות - "אולי תמצאו!"
גם הפעם לא מצאו כלום.
- "אבל, בדקו גם "הנקודות" שבספרי, אולי תמצאו איזו נקודה שנכתבה לשם פניה!"
בדקו שוב, ואפילו "נקודה" פסולה לא מצאו.
התחיל הזקן תובע פסק אמת לאמתו.
לא יכלו לפטרו. ישבו, דנו ופסקו:
- "מי שערער על התולדות יהא סופו לכפירה באלוקי ישראל, ואותה מלכות שהוציאה עליו גזרה
של שריפה, תהא בטלה."
וכך הווה: המערערים, בעלי המסירה, יצאו מדת ישראל, ר"ל, ומלכות פולין בטלה.
הספר תולדות יעקב יוסף נדפס בלי שום הסכמה של רבנים. מעבר לשער נדפסה רק מודעה
קטנה:
"ומחמת טרדת הדפוס לא יכולנו להשיג הסכמות מגאוני ארץ כי בטוחים אנחנו שיסכימו
כולם כאחד על חיבור הנחמד הלזה".

ספר זה היה אצל ר' יעקב יוסף עיקרי ויותר חשוב מכל שאר ספריו, והיה מטפל בחיבורו יותר
מבכולם. מתוך מקום אחד נראה שבשנת תקי"ג כבר היה עוסק בכתיבתו ולבית הדפוס הביאוהו
רק בשנת תק"ט, אם כן נמשכה הכתיבה והעריכה כשלושים שנה. קרוב לוודאי שהתחיל להתעסק
בחיבור זה תכף לאחר שנתקרב אל הבעש"ט, שעלה אז בדעתו לכתוב בספר שיהא מבסס לכל
השקפותיו ודעותיו של הרב בשיטה מסוימת.
דרכו של בעל ה"תולדות" היא כך: הוא מתחיל בדרוש על איזה כתוב מפרשת השבוע, אחר כך
הוא מאריך בדיבורו ומפתח את דעותיו ומחשבותיו, והוא מביא לראיות כמה וכמה מקומות מתוך
הספרות העברית מכל הדורות, שהוא בקי בה מאד. ולבסוף הוא גומר מחרוזת הציטטין ובא לידי
ניסוח מחשבתו שהיתה קבועה במוחו בתחילת הדרוש, והוא מסיים באחד מפתגמיו של הבעש"ט,
שהוא רגיל לסמן אותם בתחילתם באותיות מרובעות וגדולות בלשון "שמעתי ממורי".
דברי מורו הוא משתדל למסור בדיוק גדול, ובמקומות שלא רשם לעצמו הדברים בדיוק, ולא היה
בנמצא לפניו אלא תוכנם בלבד, הוא מעיר על זה, בלשון מעין: "שמעתי ממורי דברים נוראים
ורשמתי ראשי פרקים בנייר בפני עצמו".
עד כמה היו אהובים עליו דברי רבו נראה ממה שמסופר עליו, ש"פעם אחת לעת זקנתו - - והיה
זקן מאוד וחלוש חולה ברגליו והיה שוכב במיטה, בא לפניו הרב בעל רב ייבא ושאל לו על עומק
דבר אחד מה שהביא הרב בס' תולדות יעקב יוסף בשם הבעש"ט ז"ל רבו הקדוש. אז ישב במטה
והתחיל לפרש עומק דברי הבעש"ט ז"ל, והיו פניו כלפיד אש בוערת וליהטה אש סביבותיו והוגבה

הוא עם מיטתו למעלה מהארץ כמה טפחים, והיה אומר הדברים כנתינתן מסיני באימה בפחד
בקולות וברקים.
על דברי ה"שמעתי ממורי" היו מדברים בעולם החסידות בדחילו. כן מספרים, שר' פנחס מקוריץ
היה אומר: - בכל אחד מן ה"שמעתי ממורי" אפשר להחיות מתים. -
שוב מסופר, שחותנו של ר' יעקב שמשון בנו של ר' פנחס מקוריץ, ר' דוב ב"ר בונים, אמר לחתנו
קודם נסיעתו לארץ ישראל: "ידעתי שאביך מסר לך ה"שמעתי ממורי". בבקשה ממך מסור לי גם
כן קודם נסיעתי לארץ ישראל לכל הפחות "שמעתי ממורי" אחד. הרי אין לך להיות חושש שמא
אהיה משתמש בו, לפי שאני נוסע מכאן."
נטלהו ר' יעקב שמשון לקרן זווית וגילה לו. חבקהו חותנו ונשקהו וקרא: "ווי, ווי, למה לי לעזוב
אותך ולנסוע לא"י!"
אמר לו ר' יעקב שמשון: "מה שהוחלט הוחלט, וכבודו צריך לנסוע."
אבל מצד אחד היתה מושרשת עמוק בקרב ר' יעקב יוסף השיטה של האר"י והיה מרגיש תביעה
חזקה להביא לידי הסכם דברים שבשיטת האר"י עם מה שלמד מן הבעש"ט. לפיכך הוא מביא
הרבה ראיות גם מן "הכתבים", היינו כתבי האר"י.
קריאת הספר עושה רושם, שכל עיקרו לא נכתב אלא לשם מלחמת מצווה עם המתנגדים לחידושי
דרך החסידות, ומבין השיטין מבצבצים ייסורין של אדם שהיה סובל הרבה בחיים על דעותיו
ומעשיו.
בבחינה של שמירת דברי הרב וקביעתן בכתב יחידי הוא ר' יעקב יוסף בין תלמידי הבעש"ט, ורק
הודות לו נשתמרו דברי הבעש"ט לדורות.

מתוך הספר תולדות יעקב יוסף הוציא אחר כך ר' אהרן ב"ר צבי מאפטא את פתגמי הבעש"ט
ואמרותיו וסדר מהם ספר בפני עצמו, שנתפרסם בעולם בשם "כתר שם טוב".
חוץ מדברי הבעש"ט מביא ר' יעקב יוסף גם הרבה מדברי תלמידיו של הבעש"ט מה ששמע
מפיהם, כגון ר' נחמן מקוסוב, ר' נחמן מהורודינקה, ר' מנחם מבאר ועוד. בייחוד הוא מביא
הרבה דברי ר' יהודה ליב פוסטנר, אב"ד דק"ק מיזריטש גדול, אחד מחשובי תלמידי הבעש"ט,
שהיה מבעלי ההשפעה בדורו, אלא שלא השאיר אחריו כלום, חוץ ממה שמובא אצל בעל
התולדות, שמזכיר את שמו בתארים נכבדים, ופעם אחת הוא מספידהו ובוכה על פטירתו,
שהיא אבדה גדולה לתנועת החסידות.

ג. מעשה שהיה

בין הרב הצדיק הגאון המפורסם בדורו ר' יעקב שמשון משיפיטובקה ובין הרב הצדיק הגאון
המפורסם בדורו ר' יחזקאל לנדא סג"ל בעל "נודע ביהודה".
בעת שהופיע על פני תבל הספר הקדוש תולדות יעקב יוסף מהרב הצדיק מפולנאה, היה הגאון
ר' יחזקאל אב"ד דק"ק פראג, והוא היה מתנגד גדול לתלמידי הבעש"ט. כאשר בא הספר תולדות
יעקב יוסף ליד הרב מפראג דן אותו לשרפה ונתנו למרמס תחת רגליו. דבר זה היה מיצר למאוד
להרב הצדיק מפולנאה בעלמא דקשוט, ובא בחלום אל תלמידו הקדוש משיפיטובקה ואמר לו
שיסע אצל הרב מפראג. שמע אליו הרב משיפיטובקה. התחפש כאחד העניים, לבש בגדים
קרועים ובלואים ואגודת חפצים עמס על שכמו, כדרך העניים המחזרים על הפתחים, ונשא את
רגליו לילך לדרכו לק"ק פראג.

בבואו העירה הלך תכף ומיד לבית הרב מפראג ליטול שלום ממנו. נגש עד מקום ישיבתו הרמה,
וקבל שלום. שאל אותו הרב מפראג מאין הוא ומה בקשתו. השיב לו: "מעיר שיפיטובקה אנוכי,
ועני ואביון אנוכי."
אמר לו הרב מפראג: "זה אני רואה בעצמי, אך יגיד לי מה בקשתו."
השיב לו העני: "בקשתי מכבוד הרב ליתן לי אכסניה, גם לאכול, וגם לקבץ עבורי נדבה הגונה."
החזיר הרב: "הקשית לשאול."
החזיר העני: "מפני מה אין הרב נוהג כבוד במי שעומד אצלי?"
שאל אותו הרב: "מי עומד אצלו? הלא אין אני רואה אלא את כבודו לבד?"
השיב לו העני: "מקרא מלא כתיב, כי יעמוד לימין אביון."
כששמע הרב זאת השיב לו: "אני יושב ועוסק בתורה, ותלמוד תורה כנגד כולם."
השיב לו העני: "אם בכך הוא רוצה לפטור את עצמו, רואה אני שלא הבין פסוק אחד בתורה עם
פירוש רש"י."
שאל אותו הרב: "יודיעני נא איזה פסוק נעלם ממני עם פירוש רש"י."
השיב העני: "הלא מקרא מלא כתוב בתורה, ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני
העמים. ופירש רש"י: ושמרתם- זו משנה, ועשיתם- כמשמעו. וקשה אם רש"י לא ידע שום פירוש
על ועשיתם- היה לו לשתוק. מה זה שפירש: כמשמעו? אומנם יובן זה על פי מה דאמרינן בעבודה
זרה ב' ב' : ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו, הופיע מהר פארן וכתיב אלוה מתימן יבא
וקדוש מהר פארן, - מאי בעי בשעיר ומאי בעי בפארן? א"ר יוחנן מלמד שהחזיר הקב"ה את
התורה על כל אומה ולשון ולא קבלוה, עד שבא אצל ישראל וקבלוה. ואמרו, שתשובת בני עשו
היתה שאינם יכולים לקבל התורה מחמת שכתוב בה לא תגנוב, וכל עצמם של אותם האנשים

אינם חיים אלא מן הגנבה ומן הגזל. והנה כפי הנראה רצו עשו וישמעאל גם כן לקבל התורה, אך
מחמת שני הלאוין לא רצו לקבלה. וזוהי כוונת רש"י: ושמרתם- זו משנה, שמחויב כל אדם
מישראל ללמוד בתורה ועשיתם-כמשמעו, שמחויב כל אדם לקיים כל המצוות הכתובות בה, אף
על פי שיושב ועוסק בתורה. שאם נאמר שהלימוד בעצמו מספיק לנו לקיים התורה, היה להם
לעשו ולישמעאל גם כן לקבל התורה, רק שילמדו אותה, ומה שלא יקיימו הלאוין אין להם חטאת,
שהרי תלמוד תורה כנגד כולם, כמו שאומר הרב מפראג שהלימוד בעצמו מספיק לקיים התורה.
וזהו שסיים הכתוב כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, - שמטעם זה נתתי התורה דווקא
לכם ולא לשאר אומות. כי הן לא רצו לקבל עליהן לעשות כל המצוות בפועל, ואתם קבלתם אותה
לשמור ולעשות, והרי הוא כמבואר."
השיב הרב: "אמת, שכן הוא הדבר, שמחויב כל אדם מישראל ללמוד ולקיים כל המצוות. ואף
על פי כן אין דרכי בכך לילך לקבץ נדבות. ואבקש מכבודו לילך אל שלושת הדיינים שלי, והם
ימלאו בקשתו."
הלך העני אל הבית דין צדק וחזר אל הרב הגאון.
שאל אותו הרב: "היה כבודו אצל הבית דין צדק שלי?"
השיב העני: "הייתי אצל כל שלושת הדיינים ומצאתים כולם שקרנים."
שאל אותו הרב הגאון: "איזו שקר נמצא בהם? אנוכי לא שמעתי מעולם שום דבר רע עליהם,
והם בעיני בית דין צדק."
השיב העני: "הייתי אצל הראשון ואמר לי שאין לו כוח, והשני אמר שבזיון הוא לו להחזיר על

הפתחים לקבץ נדבות, והשלישי אמר אף אם יחזק כוחו לא יתבייש מפני המלעיגים אף על פי כן
לא יפעול כלום, כי במקום הזה אינם נותנים נדבות."
שאל אותו הרב: "מהיכן יודע כ"ת כי שקרנים הם? יכול להיות כי האמת אתם. ולמה לא ידון אותם
לכף זכות?"
השיב העני: "איך אוכל לדונם לכף זכות. והרי הכתוב מכחישם. דכתיב רודף צדקה וחסד ימצא
חיים צדקה וכבוד: והנה זה שאמר שאין לו כוח, הלא ימצאם חיים כתיב. וזה שאמר שבמקום הזה
אינם נותנים נדבות, הלא ימצא צדקה כתיב. וזה שאמר שבזיון הוא לו, הלא וכבוד כתיב. הרי
שהכתוב מכחישם, והם שקרנים."
שאל אותו הרב: "מדוע לא קיים מאמר הגמרא האי צורבא מרבנן דאתא למתא צריך להודיע
צורבא מרבנן אנא כי היכי דלא לזלזלו בכבודו?"
השיב העני: "היינו אם בא למקום שמקיימין הכנסת אורחים, שאפילו אם הוא עם הארץ מחוייבין
להכניסו ולהאכילו, משום הכי צריך להודיע דצורבא מרבנן הוא כדי שינהגו בו כבוד תלמידי
חכמים. אבל לא במקום הזה שאינם מקיימין הכנסת אורחים. וכי דבר קטן הוא בעיני כ"ת מאמר
חכמינו ז"ל גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה?"
ושאל אותו הרב: "מהיכן למדו חז"ל דבר זה?"
השיב העני: "מאברהם אבינו למדו זאת, שאמר להקב"ה אל נא תעבור מעל עבדך, כדי להכניס
האורחים."
שאל אותו הרב: "ואברהם גופא מנין ידע?"
השיב העני: "אברהם למד זאת מהקב"ה, שהצריך לשנות מעשה בראשית ולהוציא חמה מנרתיקה כדי שלא להטריחו באורחים. הלא הקב"ה עמד אצל אברהם ובודאי לא יניח להקב"ה

וילך להכניס אורחים, ומדוע הוצרך לשנות מעשה בראשית? מן השינוי הזה למד אברהם שגדולה
הכנסת אורחים יותר מקבלת פני שכינה, שהרי הקב"ה היה מוכרח להוציא חמה מנרתיקה כדי
שלא יניחו אברהם וילך להכניס אורחים."
אמר הרב: "הנראה שכ"ת הוא מכת החסידים, ואנא פלגינא על כתה זו."
השיב העני: "אם כבוד הרב פליג על הכת ההיא, אין שום אדם מחויב לעמוד מפניו."
שאל אותו הרב: "והיכן כבוד התורה?"
השיב העני: "דבר זה הוא משנה מפורשת וגמרא ערוכה: הוא היה אומר, כל שרוח הבריות
נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו, וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה
הימנו. ובירושלמי איתא להפך, כל שרוח המקום נוחה הימנו רוח הבריות נוחה הימנו וכל שאין
רוח המקום נוחה הימנו אין רוח הבריות נוחה הימנו. לכאורה קשה: מדוע תלתה המשנה רוח
המקום ברוח הבריות, וכי משוא פנים יש בדבר? התנא היה צריך לומר: כל מי שהוא צדיק רוח
המקום נוחה הימנו, היינו שמתנהג במידת חסידות, אעפ"י שאינו צדיק גמור אף על פי כן רוח
המקום נוחה הימנו. וכל מי שאין רוח הבריות נוחה הימנו, היינו שאינו מתנהג במידת חסידות,
אף על פי שהוא צדיק גמור כמו הרב מפראג אף על פי כן אין רוח המקום נוחה הימנו."
שאל אותו הרב: "ואיך נשמע מזה שאין שום אדם מחויב לעמוד מפני, ואף על פי שהוא כבוד
התורה?"
השיב לו העני: "כתר לי זעיר, עוד יש לאלוה מלין. עדיין לא סיימתי דברי הגמרא, רק דברי
המשנה. וזה לשון הגמרא בגטין ל"א ב' : "רב הונא ורב חסדא הוו יתבי. חליף ואזיל לגניבא

עלייהו. אמר חד לחבריה: ניקום מקמיה, דבר אוריין הוא. אמר ליה אידך: מקמי פלגאה ניקום?
אדהכי אתא גניבא לגבייהו. אמר להו: במאי עסקיתו? אמרו ליה: ברוחות. אמר להו: הכי אמר
רבי חנן בר אבא אמר רב: ד' רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית מנשבת עם כולן". לכאורה
הדבר תמוה: איך אמרו לו שהם עוסקים ברוחות? הלא הם עסקו בדבר הלכה, אם מחויבים הם
לעמוד מפניו אם לא, וכשבא גניבא אצלם אמרו לו שהם עוסקים ברוחות. מפני מה לא אמרו לו
האמת. ואם תאמר שהיו יראים לומר לו האמת מחמת שהיה גבר אלים, מה זה שאמרו לו שהם
עוסקים ברוחות דווקא, והלא היו יכולים לומר איזו הלכה אחרת. אכן האמת היא כך: שרב הונא
ורב חסדא מחולקים היו בפלוגתא של המשנה שבאבות עם הירושלמי, דמאי דאמר ניקום מקמיה,
דבר אוריין הוא, סבירא ליה כהירושלמי, שאמר שאם רוח המקום נוחה הימנו גם רוח הבריות
נוחה הימנו, ואם כן צריכים אנו לקום מפניו. ואידך סבר כמתניתן דאבות שכל שרוח הבריות נוחה
הימנו רוח המקום נוחה הימנו. וזה הואיל ואין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו
- אין אנו צריכים לעמוד מפניו. וזוהי כוונת מאמרם ברוחות, שמחלוקתם היתה במשנה דרוחות.
וגניבא לא הבין דבריהם, על כן אמר להם ד' רוחות מנשבות בכל יום. ולעולם הלכה כמתניתין
דאבות, שאין צריכים לעמוד מפני איש אשר אין רוח הבריות נוחה הימנו, דהיינו שאינו מתנה
במידת חסידות, אף שהוא צורבא מרבנן אין חייבים לעמוד מפניו."
מדברים אלו הבין הרב שלא בא העני הזה אלא לקנטרו בדברים, ולא עבור נדבה.
שאל אותו הרב: "ולמה בא כ"ת אלי ומה בקשתו?"

השיב העני: "העיקר שבאתי לכאן הוא רק לתרץ כל מה שקשה לכ"ת."
אמר הרב: "רואה אני שכ"ת הוא תלמיד חכם: מדוע הוא הולך בבגדים קרועים ובלואים כדרך
הפחותים?"
השיב העני: "וכי קשה למר המאמר מפני מה יש צדיק ורע לו רשע וטוב לו?"
אמר לו הרב: "הן!"
השיב העני: "לדידי לא קשה מידי."
בקש הרב ממנו שיאמר לו הפירוש.
השיב העני: "איתא בגמרא נדה ט"ז ב' : דרש רבי חנינא בר פפא, אותו מלאך הממונה על ההריון לילה שמו, ונוטל הטיפה ומעמידה לפני הקב"ה ואומר לפניו ריבונו של עולם. טיפה זו
מה תהא עליה, גיבור או חלש. חכם או טיפש, עשיר או עני, ואילו רשע או צדיק לא קאמר. כמאן?
- כרבי חנינא, דאמר רבי חנינא: הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, שנאמר ועתה ישראל מה ה'
אלוהיך שואל ממך כי אם ליראה". השתא אתי שפיר: כשהמלאך נוטל הטיפה ומביאה לפני
הקב"ה, והקב"ה גוזר עליה שתהיה עני, והברירה בידו להיטיב ולהיות צדיק, מכל מקום הוא
מוכרח להיות עני. זהו פירוש יש צדיק ורע לו. וכן להפך: אם גזר הקב"ה על הטיפה שתהיה
עשיר, והברירה אחר כך בידו להרע ולהיות רשע, מכל מקום הוא מוכרח להיות עשיר. זהו פירוש
רשע וטוב לו."
כששמע הרב זה הפירוש קפץ ונשבע שאין זה שכל אנושי, אלא מלאך אלוקים. "אך אף על פי כן
אני אומר שזה תלוי במזל."
השיב העני: "הלא גמרא ערוכה היא בפסחים נ"ז א' : מלכא ומלכתא הוו יתבי. מלכא אמר
גדיא יאי ומלכתא אמרה אימרא יאי. אמרו: מאן מוכח? כהן גדול, דקא מסיק קרבנות כל יומא.

אתא איהו, אחוי בידיה: אי גדיא יאי יסק לתמידא. והדבר מתמיה, דהיכי אפליגו במציאות כזו
שיכולין לברר: בשלמא אי הוי הפלוגתא בין אנשים כמותנו, שאין לנו לא אימרא ולא גדיא, יש לנו
לשאול באיש אשר בחן בכל אלה, האמת עם מי. אבל המלך והמלכה, - כלום חסר בבית המלך?
היה להם להביא גדיא ואימרא וישחטו ויתקנו אותן ויראו את אשר ייטב בעיניהם. אלא הפירוש
הוא כך: מלכא אמר גדיא יאי - היינו המזל הוא העיקר, והוא מלשון גד גדי וסינוק לא, ומלכתא
אמרה אימרא יאי - היינו מה שהקב"ה אומר על הנעשה הוא העיקר, ואימרא הוא מלשון אמר.
על כן אמרו: מאן מוכח? כהן גדול - והוא צדיק הדור. אחוי בידיה: אי גדיא יאי יסק לתמידא -
היינו אם המזל הוא עיקר, יהיה הדבר צריך להיות בתמידות מתחילה ועד סוף, כמו המזל שנולד
בו, ואנו רואים זמנים משתנים בכל איש ואיש, זמן מועט הוא עני וזמן מועט הוא עשיר. אלא על
כורחך אימרא יאי, היינו מה שהקב"ה מכריז על הנעשה, כמה זמן יהיה עני וכמה זמן יהיה עשיר,
הוא העיקר."
שאל אותו הרב עוד הפעם: "מה מבוקשו ולמה בא כ"ת אלי?"
השיב העני: "באתי לכאן לתרץ כל מה שקשה לכ"ת."
שאל אותו הרב: "מה זה שקורין חסיד, ומה הוא עניין החסידות?"
השיב העני: "חסיד נקרא מי שמתקן כל מה שקלקל מקודם."
אז מלא הרב פיו שחוק ואמר לתלמידיו: "השמעתם מה שהביא האיש מפולנאה עניין חדש בדרך
חסידות?"
וגם שאל את העני: "מנין לו זה הדרך, והיכן מובא זה הדרך של חסידות?"
השיב העני: "הלא גמרא ערוכה היא."
ולהרב היה שישים תלמידים, וכל אחד היה סדור על פיו מסכת אחת מש"ס.

שאל הרב לתלמידיו: "הראיתם הגמרא, שחסיד מתקן כל מה שקלקל מקודם?"
לא היה בידם.
אז בקש מהעני שיאמר לו באיזו מסכת מובאת זאת הגמרא.
השיב העני: "במסכת ברכות."
ומסכת ברכות היה אז הרב בעצמו לומד. פשפש ובדק ולא מצא.
שאל הרב להעני: "יודיעני כ"ת איה מקום הגמרא."
פתח העני ואמר: "איתא בגמרא ברכות ד' א' : לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני, לוי ור' יצחק. חד
אמר, כך אמר דוד לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, לא חסיד אני? שכל מלכי מזרח ומערב יושבים
אגודות אגודות בכבודם, ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי לטהר אישה לבעלה. ולא
עוד, אלא כל מה שאני עושה אני נמלך במפיבושת רבי - - תנא, לא מפיבושת שמו, אלא איש
בושת שמו. ולמה נקרא שמו מפיבושת? שהיה מבייש פני דוד בהלכה. והנה הדבר משולל הבנה:
וכי לא היה לדוד יותר ממידת החסידות, אלא מה שהיה קם בחצות לילה, וכל מה שכתוב כאן?
ועוד, וכי זה הוא דבר גדול שקם בחצות לילה? הלא יש כמה עמי ארצות ובעלי מלאכה שקמים
בחצות לומר תהילים ושערי ציון? ועוד קשה, מה ששיבח את עצמו שהוא נמלך במפיבושת רבו:
יכול להיות שלא ידע הדין על בוריו והיה מוכרח לשאול פי רבו. גם קשה, מה בא התנא להשמיענו:
לא מפיבושת שמו אלא איש בושת שמו? מה נפקא מיניה אם נדע שם רבו או לא?
אמנם יש ליישב הכל על פי מה דאיתא בגמרא: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רב יהונתן, כל
האומר דוד חטא אינו אלא טועה, שנאמר ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו. אפשר חטא בא לידו
ושכינה עמו? אלא מה אני מקיים מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע? שבקש לעשות ולא עשה.

אמר רב, רבי דאתי מדוד מהפך בזכותיה דדוד, מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע, - רבי אומר
משונה רעה זו מכל רעות שבתורה, שכל רעות שבתורה כתיב בהן ויעש, וכאן כתיב לעשות, -
שבקש לעשות ולא עשה: את אוריה החתי הכית בחרב - שהיה לך לדונו בסנהדרין ולא דנתו,
ואת אשתו לקחת לך לאישה - ליקוחין יש לך בה, דא"ר שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל
היוצא למלחמת בית דוד כותב גט כריתות לאשתו, שנאמר ואת עשרת חריצי החלב האלה תביא
לשר האלף ואת אחיך תפקוד לשלום ואת ערובתם תקח. מאי ערובתם? תני רב יוסף, דברים
המעורבים בינו לבינה. ואותו הרגת בחרב בני עמון, - מה חרב בני עמון אי אתה נענש עליה, אף
אוריה החתי אי אתה נענש עליו. מאי טעמא? - מורד במלכות הוה, דאמר ליה ואדוני יואב ועבדי
אדוני על פני השדה חונים, הרי שדוד לא חטא בבת שבע, משום שגרושה היתה, וגם בהריגת
אוריה לא חטא, משום שמורד במלכות היה. ואף על פי כן מצינו שחטא קצת, דאמרינן בגמרא:
ויהי לעת ערב ויקם דוד מעל משכבו - א"ר יהודה שהפך משכבו של לילה למשכבו של יום,
שנתעלמה ממנו הלכה, אבר קטן יש באדם, משביעו רעב, מרעיבו שבע. גם בבת שבע חטא
קצת. אף על גב שגרושה היתה מכל מקום הרי אסרה על בעלה. ובהריגת אוריה אף על גב
שמורד במלכות היה מכל מקום היה לו לדונו בסנהדרין. ולזאת התפאר דוד שתיקן הכל ולא נשאר
בו שום נדנוד עבירה, ובעבור זה קרא לעצמו חסיד: החטא שהפכתי משכבו של לילה למשכבו של

יום עתה אני מתקן זאת במה שחצות לילה אקום להודות לך, ואני מהפך הלילה ליום. והחטא
השני, שאסרתי אישה לבעלה, מתקן אני במה שידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא, כדי לטהר
אישה לבעלה. והשלישי, שהרגתי את אוריה החתי ולא נמלכתי בסנהדרין, מתקן אני שבכל דבר
שאני עושה אני נמלך במפיבושת רבי. וקשה איך קרא דוד לרבו בשמו הלא אמרינן בגמרא:
"הקורא רבו בשמו" הוא אפיקורוס, ואין לו חלק עולם הבא? לפיכך בא ומתרץ: לא מפיבושת
שמו אלא איש בושת שמו. הרי שחסיד נקרא מי שמתקן מה שקלקל מקודם".
אחר כך שאל הרב את העני: "מה בקשתו ולמה בא לכאן?"
והשיב העני: "אני רוצה לומר דרשה ברבים".
שאל אותו הרב: "באיזו מקום רוצה כ"ת לומר דרשה?"
השיב העני: "בבית הכנסת הגדול".
אמר לו הרב: "נעניתי לו, כ"ת יאמר דרשה בביהכ"נ הגדול. אך יאמר נא כ"ת באיזו אגדתא ידרוש
ומראי מקומות של הדרשה, כי כך הוא מנהג הדורשים ברבים שיודיעו האגדתא, כדי שהלומדים
יעיינו מקודם וידעו איך להשיג עליו".
השיב העני: "איזו סוגיא שיאמר הרב אותה אדרוש".
עמד הרב משתומם: איך יוכל איש לדרוש כל הסוגיות שיאמרו לו, ולא יעיין מקודם באותה
הסוגיא?
אמרו לו תלמידיו: "נקח מסכת אחת מן המסכתות המונחות על השולחן, והעניין שיזדמן לפנינו
כשנפתח הגמרא אותו ידרוש".
שאל אותו הרב אם הוא מרוצה לזה, והשיב העני שהוא מרוצה גם לזה. ואז הייתה מונחת
לפניהם מסכת בבא בתרא. פתחו הגמרא ומצאו המימרא: "עשרה דברים קשים נבראו בעולם,

הר קשה ברזל מחתכו, ברזל קשה אור מפעפעו, אור קשה מים מכבין אותו, מים קשים עבים
סובלים אותן. עבים קשים רוח מפזרתן, רוח קשה גוף סובלו, גוף קשה פחד שוברו, פחד קשה
יין מפיגו, יין קשה שינה מפכחתו, ומיתה קשה מכולם". שאלו אותו אם ידרוש בזו האגדתא. השיב
העני: "אפשר לדרוש בסוגיא זו".
פתחו פיהם בשחוק, שקרא לאגדתא סוגיא.
שאל אותם העני: "בקיאים אתם היטב בסוגיא זו?"
השיבו: "הן!"
אמר להם: "נלך לבית הכנסת לומר דרשה זו".
היה הרב נמלך בדעתו, אם ילך עם העני הזה לבית הכנסת לשמוע דרשתו על האגדה או לא ילך,
שמא יהא מקנטרו בדברים, כדרכו, ויהי לו בזיון.
אמר לו הרב: "שאלתי מכ"ת שידרוש כאן בביתי, ומה לנו לילך לבית הכנסת".
השיב העני: "אם רצון כ"ת שאדרוש כאן, אמלא רצונו".
והתחיל לדרוש: "אחד מהעשרה דברים הר קשה, פי' שיש סוגיא השוחט לשם הרים".
והתחיל למנות כמה קושיות יש שם.
אחר כך אמר: "ברזל מחתכו, פירוש: הסוגיא מנכסי צאן ברזל מתרצת כל הקושיות של השוחט
להר".
והתחיל לומר כמה וכמה תירוצים לכל הקושיות. וכן הלך מסוגיא לסוגיא בחריפות ובקיאות אשר
לא ראו ולא שמעו כזאת מעולם. וכך היה עניין הדרשה בכל העשרה דברים, וכל אחת ואחת
הייתה סוגיא אחרת, וכל מקום שאמרו חז"ל קשה - זה קושיא, וכל מקום שאמרו מחתכו או
מפעפעו הוא תירוץ. ומשך זו הדרשה היה עשרה ימים רצופים, בכל יום סוגיא אחת מהעשרה
דברים הקשים שיש בעולם.

אחר כלות ימי משך הדרשה שאל עוד הפעם הרב את העני, מה מבוקשו ולמה בא אליו ומי הוא.
השיב העני: "יהא ידוע לכבוד הרב, כי אני זעירא דזעירא דמן חבריא מתלמידי הצדיק הקדוש
מפולנאה, בעל הספר תולדות יעקב יוסף, וממני יוכל הרב להבין גודל חריפות ובקיאות של
תלמידו הבינוני, ומשנינו יוכל להבין גודל חריפות ובקיאות של תלמיד המובהק שלו, ומכולנו
יוכל להבין גודל חריפות הבקיאות של קדושת הרב הגאון בעל הספר תולדות יעקב יוסף. ואנו
שמענו שהרב מפראג רוצה לדונו בשריפה, על כן באתי לכאן להודיע מי ומי הם בעלי דברים
שלו, ואין עונשין אלא מזהירין".
כששמע הרב מפראג דברים אלו לקח תיכף את הספר תולדות יעקב יוסף מתחת כפות רגליו,
שהיה מונח שם, והגביהו ונשקו בפיו.
אחר כך ביקש הרב מהעני שיספר לו איזו מופת מרבו.
השיב העני: "מופתים לא ידענו. אך אחת אספרה לכבוד הרב:
פעם אחת נסע הרב מביתו ושבת במקום אחד. היה שם חנווני אחד מוכר יין טוב ויקר מאוד.
רצה לכבד את הרב הקדוש בבקבוק יין טוב לקידוש. טעה המשרת ולקח בקבוק של יין נסך
והביא לבית הרב והעמידו על השולחן. פתאום נתפקע ונשבר הבקבוק מאליו. היה לחנווני מזה
צער גדול, שלא זכה שהרב הקדוש יקדש על יינו. הלך החנווני לביתו ומצא הבקבוק עם היין הטוב
שהכין בשביל הרב עומד במקומו.
שאל למשרת: מה זה? נתוודע לו כי בקבוק היין שהביא לבית הרב היה יין נסך.
בא החנווני אצלנו וסיפר לנו הדברים. אמרו לו: לא יאונה לצדיק כל און".
אחר כך לקח העני רשות מהרב ליסע לביתו, והרב הלך ללוותו. בבואם אצל הפתח, עמד הרב

ואמר: "ברוך זוכר נשכחות. דכירנא כד הוינא טליא בא חכם אחד לבית אבי ז"ל וביקש ממנו איזו
טובה, ולא היה בידו למלאות מבוקשו".
אמר החכם לאבי: "אם היה כבודו ממלא בקשתי הייתי אומר לו מדרש פליאה עם פירושו. אבל
עכשיו, שלא מלא בקשתי, אומר לכבודו רק המדרש פליאה בלא הפירוש. וזהו לשון המדרש:
"אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, הדא הוא דכתיב פתח דבריך יאיר, ואתיא כמאן דאמר
י"ז טפחים הוה מנרתא". אחר כך הלך החכם לדרכו, ולא אמר הפירוש לאבי, כעת אני מבקש
ממעלת כבוד תורתו לפרש לי המדרש.
עמד העני על מפתן הבית ושאל: "היש בביתו סידור קרבן מנחה?"
השיב הרב: "הן!" ונתן לו הסידור.
הביט בו מעט, ואמר: "הפירוש הוא כך: ידוע שבמנורה היה י"א כפתורים וט' פרחים וכ"ב גביעים
וז' קנים. ובגובה איכא פלוגתא: חד אמר י"ז טפחים היה גובה המנורה, וחד אמר י"ח טפחים היה
גבהה של המנורה וזהו פירוש המדרש: אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, הדא הוא דכתיב
פתח דבריך יאיר, היינו, הפתיחות מהתורה הקדושה רומזים על המנורה, כי בפסוק ראשון מספר
בראשית יש ז' תיבות, כנגד ז' קני המנורה, ובפסוק ראשון מספר שמות יש י"א תיבות, כנגד י"א
כפתורים, ובפסוק ראשון מספר ויקרא יש ט' תיבות, כנגד ט' פרחים, ובפסוק ראשון מספר דברים
יש כ"ב תיבות, כנגד כ"ב גביעים שהיו במנורה. ובפסוק ראשון מספר במדבר יש י"ז תיבות, כנגד
גבהה של המנורה, והיינו שאמר המדרש: ואתיא כמאן דאמר י"ז טפחים הוה מנרתא".

ר' ישראל בעש"ט

תוכן המאמר

א. לידת הבעש"ט
1. נוסח א'
2. נוסח ב'
ב. גידולו של הבעש"ט
ג. מהיכן באה לו ידיעתו בחכמת הקבלה
ד. נשואי הבעש"ט וחייו אחר חתונתו
ה. כיצד נתגלה הבעש"ט
ו. מופתים
1. כשהבעש"ט מביט בס' הזוהר הוא רואה כל העולם כולו.
2. כשהבעש"ט מדבר עם אדם בדברי תורה הוא מתקשר בו ומזכך לו עד שהוא בא למדרגת נבואה ורואה נשמות של צדיקים נפטרו לעולמם.
3. הבעש"ט מרפא חולים שמייאשים אותם הרופאים, מחמת שהוא משיג את החולים ברוחניות.
4. איך היה הבעש"ט רופא חולים ממתנגדיו.
5. הבעש"ט מסכן עולם הזה ועולם הבא שלו בשביל להציל חולה מידי מלאך המוות.
6. האיך היה הבעש"ט מטריד מזיקין מן הישוב.
7. הבעש"ט מסלק נדן מתוך חוב.
8. הבעש"ט מתענין ורואה אפילו בדברים שפלים.
9. גם הנכרים יודעים שהבעש"ט הוא בעל מופת ולא מכשף.
01. מעשה מהבעש"ט שסיפר ר' חיים מקוסוב.
ז. תפילה ועבודת השם
1. רעדת הבעש"ט בשעת התפילה.
2. כשהבעש"ט מתפלל הוא משפיע מהתפעלותו על בני אדם, על בעלי חיים ואפילו על דוממים.
3. תפילת מנחה בערב שבת קודש.
4. תפילת יום הכפורים
5. מתפללים פשוטים הם היסוד של בית הכנסת.
6. רחמנא לבא בעי.

ח. התקרבות המתנגדים
1. הבעש"ט לפני ועד ארבע ארצות.
2. האיך נתקרבו אל הבעש"ט ר' זאב קוציס ור' דוד פורקיס.
3. האיך נתקרב אל הבעש"ט אחד מן הגדולים בתורה ושמו ר' משה קידס.
4. מעשה במלמד אחד למדן מופלג שנתקרב אל הבעש"ט.
5. האיך נתקרב אל הבעש"ט ר' נחמן מקוסוב.
6. האיך נתקרב אל הבעש"ט הרב המקובל ר' ישראל חריף מסאטנוב, בעל ס' תפארת ישראל.
ט. תנועת שבתי צבי והפראנקיים
1. הבעש"ט על שבתי צבי.
2. הבעש"ט על הספר חמדת ימים.
3. הבעש"ט תחת רושם הויכוחים עם הפראנקיים והגזרה על שריפת התלמוד.
י. הנכרים ועלילותיהם
1. הבעש"ט מתכוון לסתום פי המקטרג על ישראל שהם מטעים בחשבון את הגויים.
2. הבעש"ט מפייס לכמרים כדי למנוע אותם מעלילת דם.
3. הבעש"ט היה זהיר מפני כומר רשע.
4. מעשה בעלילת דם בעיר זאסלב.
5. האיך שנשמותיהם של קדושים באו וספרו להבעש"ט מגודל היסורין שסבלו על קידוש
שמו יתברך.
6. יש שבאה עלילה על יהודי מפני שהוא דר בדירה אחת עם נכרים.
יא. לאופיו של הבעש"ט
1. מה היה עושה הבעש"ט בממונו.
2. מפזר ממונו לצדקה.
3. מעות יש להן ריח.
4. מזכרונותיו של ר' מאיר מרגליות.
5. האיך היה הבעש"ט בורח מן הכבוד.
6. הבעש"ט ומידת "גם זו לטובה".
7. ר' יצחק מדרוהוביטש וקמיעות של הבעש"ט.
8. האיך היה כותב קמיעות.
9. היאך היה נוהג עם השוחטים.

01. הבעש"ט מלמד זכות על כל אחד מישראל.
11. האיך היה הבעש"ט נהנה משמחתן של ישראל.
21. עיקר התשובה הוא שבירת הלב וחרטה, ולא סיגופין.
31. הבעש"ט ורבינו סעדיה גאון.
41. הבעש"ט מקפיד על כתיבת דברי תורתו.
51. על סיפור בשבחי הצדיקים
יב. פטירתו של הבעש"ט
קצת מפטירתו.

הקדמה

מיסד החסידות היה ר' ישראל בן אליעזר, המכונה בעש"ט =בעל שם טוב . הוא נולד לערך שנת
ת"ס בעירה זעירה אקופ.
הידיעות על חייו הראשונים מעולפות בדברי אגדה.
בראשית ילדותו נתייתם מאבותיו והיה מתגדל על חשבון הצדקה של בני העיירה. היו מספרים
עליו, שבימי ילדותו לא היה תלמיד שקדן בחדר מלמדו, והיה בורח בכל פעם ליער, ושם היה
מתבודד עם הרהורי לבו. בן י"ב שנה נעשה כבר ריש דוכנא אצל מלמד אחד: היה מוליך התינוקות
מבתיהם לחדר המלמד ומחזירם מן החדר לבתיהם, וגם היה הולך עמהם לבית הכנסת ומרגילם
להשתתף בתפילה בעניית "ברוך הוא וברוך שמו", "אמן", וכיוצא בזה. נפשו הענוגה והרגשנית
הייתה מושכת אחריו את התינוקות, שהיו אוהבים אותו מאוד.
לאחר זמן נעשה עוזר לשמש בבית המדרש. גם כאן היה מתנהג שלא כדרך שאר בני אדם: ביום
היה עושה בשעה קצרה מלאכתו המוטלת עליו, ושאר הפנאי היה מבלה בשינה, ובלילה היה ער
ויגע בתורה ובעבודת שמים. לכאורה, היה עוסק באותו פרק גם בנגלה גם בנסתר. כשרונותיו היו

יפים ועלה בידו לרכוש הרבה ידיעות.
בן י"ח נשא אישה. זמן לא רב אחר חתונתו מתה עליו אשתו.
אחר כך נעשה שוב ריש דוכנא אצל המלמדים. בפרנסה זו היה עוסק בכמה עיירות בגליציא.
לאחר זמן סדר לו חדר בפני עצמו ונעשה מלמד ברשות עצמו בעיירה אחת, טלוסט, לא רחוק
מעיר ברודי.
מחמת כמה מעלות טובות שהיו בו, שהיה פקח ובעל תורה ובעל נפש יפה, נעשה מפורסם
בעיירה, היו בוחרים בו לשליש בדיני בוררין.
פעם נזדמן לו בדין בוררות אדם חשוב, ר' אפרים מקוטוב. ר' ישראל המלמד מצא חן בעיני ר'
אפרים, והלז החליט ליתן לו לאישה את בתו הגרושה. הציע לפניו העניין והוטב בעיניו. עשו
תנאים. בדרכו לברודי מת ר' אפרים פתאום. בזמן המיועד הלך ר' ישראל אל אחי הכלה, ר'
אברהם גרשון, לישא אשתו. ר' אברהם גרשון היה מחכמי הקלוז בברודי והיה מפורסם בתורתו
בנגלה ובנסתר. רבני דורו היו חולקים לו כבוד גדול. ר' ישראל בא אליו כשהוא לבוש אגנינה
קרועה, כדרך שלובשין האיכרים העניים. כשנכנס חשבהו ר' אברהם גרשון לעני מחזר על
הפתחים ורצה ליתן לו נדבה. אבל ר' ישראל הוציא מכיסו כתב התנאים, שהייתה עליו חתימתו
של ר' אפרים. למורת רוחו הוכרח ר' אברהם גרשון להסכים על השידוך, מפני שהייתה הכלה
חוששת לעבור על רצון אביה המנוח והחליטה לינשא לו.
ר' ישראל היה דרכו להתחפש לאדם פשוט ועם הארץ. רצה ר' גרשון ללמדו תורה, והעלה חרס
בידו, כי נראה לו שגיסו הוא גס ובעל מוח מטומטם. רצה ליפטר מעם הארץ זה, והציע לפני מלכה

חנה - כך היה שם אחותו - שתבחר לה אחת משתי אלה: או שתתגרש מבעלה או שתלך לה
לגור עמו במקום אחר, כדי שלא תהא מעטה חרפה על אחיה. לא רצתה להתגרש, ובחרה לעקור
עם בעלה מברודי למקום אחר. קנה להם ר' אברהם גרשון סוס ועגלה והלכו לחיות באשר ימצאו.
נתיישבו בהרי הקארפטין, בין ערי קוסוב וקוטוב. הבעל היה חופר טיט ומעמיס על העגלה, והאישה
הייתה מוליכה הטיט לעיר ומוכרת, מזה הייתה פרנסתם בדוחק.
לעומת זאת מספרת האגדה שהיה לו לר' ישראל סיפוק פרנסה רוחנית באותו המצב של חיים
שהיה חי בזמן ההוא, שהרי היה אפשר לו לחיות חיי התבודדות ולעסוק הרבה בעבודת השם
יתברך.
לפי האגדה ארכו החיים הללו שבע שנים.
אחר כך נעשה ר' ישראל שוחט בכפר קסילוביץ', הסמוך לעיירה יאזלוביץ'. אבל גם בפרנסה זו
לא התמיד זמן רב, ונעשה חוכר של קריצ'מה בכפר. היא הייתה ה"אשת חיל" - הייתה מתעסקת
בפרנסה - והוא בנה לו צריף ביער והיה חי לו שם חיי התבודדות.
באותן הזמנים היה מעורב עם האיכרים ומצוי תדיר עמהם בחיק הטבע, ביער. למד מהם להכיר
הטבע של כמה מיני עשבים ולהשתמש בהם לצורכי רפואת חולים. מקצוע זה היה מעסיק אותו
הרבה. במשך הימים נעשה עניין זה עיקר פעולתו. לבסוף גמר בדעתו לעזוב כל מיני פרנסותיו
וליעשות "בעל שם". נתישב שוב בעיירה טלוסט, וכאן התחילה פעולתו החדשה ברפואת חולים.
נעשה מפורסם בכל הסביבה.
מתחילה היו "בעלי השמות" ילדי הקבלה המעשית. בעלי שמות היו מצויים הרבה בתפוצות

ישראל. גם במערב אירופה היו מצויים בעלי שמות שהיו עוסקים בפעולתם. באותה התקופה
הייתה אירופה מלאה רמאים, שכמה מהם היו מרומאים על ידי עצמם. היו הרבה בני אדם עוברים
ומכריזים על עצמם שיש בכוחם לגלות אוצרות סתרים על ידי לחשים וקמיעות. הרבה היו חולמים
על מציאת אבן הפילוסופים וסם החיים. כמה מגאוני המדע היו מהרהרים על האפשרות להפוך
כסף לזהב בעזרת המגיה הלבנה או החכמה השחורה.
בעסק של בעל שם היה מטפל, למשל, אדם חשוב ולמדן גדול כמו הרב חיים יוסף דוד אזולאי
חיד"א , בעל הספר "שם הגדולים": בשנת תקל"ח נתן לאישה שתבלע "שמע ישראל", סגולת
הרמ"ע, חיד"א היה מפורסם בתור "אלהי" oniviD אפילו בין הנכרים.
כדאי להזכיר כאן על "בעל שם" ממין אחר: הבעל שם מלונדון, ר' שמואל יעקב חיים פאלק klaF ,
מוצאו יהי מפולניה. משערים שהיה מעיר ecyahdoP בפודוליא. התחילה היה קובע מושבו בכמה
מקומות במערב אירופה, והיה מעסיק המוחות במעשי להטים ומופתים. הגראף wozuaR ed מספר
בזיכרונותיו על פעולותיו של פאלק בקבלה ובמגיא, שעשה לעיני כמה אנשים ידועים. בוויספליא
רצו בעלי השררה לגונו בשריפה, כדין מכשף, לפי שהודיע כי יש בכוחו לגלות אוצרות נסתרים.
לפיכך הוכרח לעקור משם ולברוח ללונדון. כאן השתקע כל ימיו: בנה לו בית עם סוכה ובית
הכנסת, והזמין שני חזנים. כינס לו הרבה ספרים מכמה מקצועות: הוא היה מתעניין גם בספרי
דקדוק, פילוסופיה וכדומה. היה מעורב עם הבריות בתור בעל מופת. בני מלכים ודוכסים וסתם

אנשים מן הסביבה הגבוהה היו פונים אליו. פרסומו הגיע לידי כך, שהיו מסיחים במעשי נפלאותיו
בסביבות הנוצרים בפאריס. היה מאסף ממון הרבה, אבל היה מחלק גם כן צדקה הרבה. היו
מספרים עליו הרבה מופתים. כן, למשל, היו מספרים עליו שהפסיק דליקה, שנפלה בבית הכנסת
הגדול שבלונדון בכוח של ארבע אותיות שכתב בידו על משקוף הפתח. המנורה שבביתו הייתה
דולקת שלושה שבועות במידת השמן שהיה בה כדי דליקת מעת לעת. פעם סגר עצמו בביתו
לשישה שבועות בלי מאכל ומשקה. בסוף זמן זה נכנסו לחדרו מנין של עשרה אנשים ומצאוהו
יושב על הכיסא, ראשו מוכתר במצנפת של זהב, על צווארו שלשלת של זהב ועל מצחו ציץ של
כסף ועליו כתובים שמות קדושים.
בייחוד היו שכיחים בעלי שמות בפולניה ואוקראינה. אולם בארצות הללו היה הבעל שם מטיפוס
אחר קצת: זה היה טיפוס של רופא עממי, שהיה פועל אמנם גם הוא על ידי קמיעות של שמות
ולחשים, אלא שיחד עם זה היה הבעל שם אוחז במקצוע הרפואה גם באמצעים אחרים, כמו
עשבים וסמים שונים, שטיבם היה ידוע בסביבות המכשפים והרופאים הכפריים. על הרוב היו
בעלי השמות מתעסקים בגירוש לצים ודיבוקים מתוך החולים שהיו אחוזים בהם.
גם בין השמות שבפולניה ואוקראינה היו אנשים שהיו להם יחס לתורה ולספרות, כמו ר' יואל בעל
שם מזאמוטש, בן דורו של ר' ישראל בעש"ט. לר' יואל הייתה אפילו שיטה ידועה בענייני עבודת
שמים ומוסר, וגם היו לו תלמידים. היו פונים אליו גם כן מחברים לקבל הסכמות על ספריהם: כל
כך היה אדם חשוב ומפורסם בדורו.

מתחילה נעשה גם ר' ישראל "בעל שם" רגיל: היה רופא חולים על ידי קמיעות ועל ידי רפואות של
עשבים, וכיוצא באלה. נתמחה הרבה ונתפרסם הרבה בערי פודוליא ווליניא.
אבל ר' ישראל לא מצא די סיפוקו הרוחני רק בעסק של בעל שם פשוט. יחד עם רפואת הגוף היה
עוסק גם ברפואת הנפש: היה מורה למכיריו ומקורביו את דרכי החיים ואת דרכי האמונה. בזכות
פעולתו זו קיבל תוספת לכינויו, ומן הזמן ההוא ואילך היו קורין לו בשם "בעל שם טוב", כינוי זה
בהרחבתו בא ללמד, שאין אדם זה עוסק בעסקי "בעל שם" רגיל, אלא שהוא אדם שקנה "שם
טוב" לעצמו. הכינוי "בעל שם טוב" היה חביב על ר' ישראל מאוד: כמו כל "בעל שם", היה נוהג
גם הוא לשעבר להוסיף בחתימתו אחר שמו התיבות "בעל שם", אבל מעכשיו התחיל להוסיף
בחתימתו התיבות "בעל שם טוב" בקיצורן: בעש"ט.
כשנעשה בעש"ט שינה גם מקומו ונתיישב בעיר מז'יבוז' בפודוליא . בעיר זו הייתה קהילה
יהודית עתיקה שהייתה מפורסמת ברבניה, שהיו מגדולי בעלי התורה. הכרוניקן מזכיר עיר
זו, בתוך רשימת שאר הקהילות שסבלו בגזירות ת"ח ות"ט, בתואר מיוחד: "אורה של תורה".
במז'יבוז' חי הבעש"ט והרביץ תורתו, לפי המסורה, י"א שנה.
מצד אחד היה הבעש"ט מושך אליו אנשים פשוטים, שהיו זקוקים להוראותיו והדרכותיו בחייהם
המעשיים, ומצד אחר היו נוהרים אליו גם בעלי התורה ועוסקים בספרות, רבנים ויחידי סגולה,
שהיו באים ויושבים לפניו ומקשיבים לתורתו ולחכמתו. כך נצטפפה מסביב לו חבורה הגונה,
שהיה הרב עומד בראשה ומטיף לה תורתו לשיעורין. תורה זו הייתה ניתנת בצורת פתגמים

חריפים וקצרים, פירושים מדרשיים על ציטטות מתוך הספרות העברית, משלים וכדומה.
התלמידים היו קשבנים גדולים והיו קובעים דברי הרב בלבם. אותם שהיו עוסקים בחיבור
ספרים היו משבצים תורות הרב בתוך ענייני חיבוריהם.
הגדול שבתלמידים היה ר' יעקב יוסף כ"ץ. הוא קבע את דברי הבעש"ט ששמע מפיו בתוך ספריו,
ובייחוד בספרו המפורסם "תולדות יעקב יוסף". על דבריו של הבעל תולדות יעקב יוסף כדאי
לסמוך, שהוא מביא את דברי הבעש"ט כמו שיצאו מפיו, שהרי במקומות אחדים שהוא חושש
לשכחת הלשון או הסגנון של הרב הוא בא ומתנצל בפירוש על כך. במקום אחד הוא אומר, למשל:
"שמעתי ממורי דברים נוראים ורשמתי ראשי פרקים בנייר בפני עצמו, ואינו מביא את הדברים,
מחמת שלא רשם בהם לעצמו אלא "ראשי פרקים".
גם נכדו של הבעש"ט, בעל דגל מחנה אפרים, שנתגדל על ברכי זקנו, מביא כמה מפתגמיו
ודבריו.
כך נשתמרו לדורות מחשבותיו של הבעש"ט ותורתו.
הבעש"ט נפטר ז' סיוון תק"ך.

א. לידת הבעש"ט

1. נוסח א'

הרב ר' אליעזר, אביו של הבעש"ט, היה דר במדינת וואלאחיא, סמוך לספר. היו הוא ואשתו
זקנים. פעם אחת באו שוללים לעיר ולקחו אותו בשביה, ואשתו נמלטה אל עיר אחרת, ומרוב
עניותה נעשית מילדת, ומזה הייתה פרנסתה.
הוליכוהו השבאים למדינה רחוקה, מקום שאין שם יהודים, ומכרו אותו שם. שרת את אדוניו

באמונה, ונשא חן בעיניו, והפקידהו על ביתו. בקש פני אדוניו שיתן לו רשות לשבות ולנוח ביום
שבת קודש, ומילא את שאלתו. כאשר ארכו לו הימים רצה לברוח, להציל את נפשו, ונתגלה לו
בחלום: "אל תדחוק את השעה, כי עדין צריך אתה להיות במדינה זו".
פעם אחת היה לאדונו איזה עסק ועניין עם המשנה ויועץ המלך, ונתן את הרב ר' אליעזר במתנה
לו. הפליא אותו והגדילו בעיניו, ומיד כאשר בא אל המשנה מצא חן בעיניו ונתן לו חדר מיוחד
שישב שם. ולא היה מוטל עליו שום שירות בעולם, כי אם כאשר בא המשנה מהמלך אזי יצא
לקראתו בספל מים לרחוץ את רגליו, כי כן היה מנהג השרים הגדולים. ובכל אותו משך הזמן
היה עוסק בתורה ותפילה בחדר מיוחד שלו.
פעם אחת היה למלך איזו מלחמה גדולה, ושלח אחר היועץ בכדי שיתייעצו איך שיהא טכסיסי
המלחמה, המצב והמשחית. ובהיות שהיה עניין קשה לעמוד עליו, לא יכלו לעמוד על אמתות
הדבר איך לעשות. נתמלא המלך קצף וחמה על המשנה אשר לא יוכל לעמוד בעת צרה. הלך
המשנה סר וזעף לביתו. כשבא לביתו הלך הרב ר' אליעזר לקראתו בספל מים לרחוץ רגליו,
כדרכו, ולא קיבל. ושכב על משכבו בפנים זועפים. אמר הרב אליו: "אדוני, מדוע פניך זועפים?
ספר נא לי". גער בו המשנה. אבל, בהיותו משרת נאמן לאדונו וחפץ בהצדקו, השליך נפשו
מנגד ובא אליו פעם ושתים, עד שהוכרח המשנה לספר לו כל המאורע. אמר לאדונו:
"הלא לאלוקים פתרונים, כי ה' איש מלחמה. אני אתענה הפסקה ואשאל מהשם יתברך על רזא דנא, כי הוא גלי רזא".
ושאל על פי שאלת חלום, והשיבוהו כל אופני המלחמה, איך שיהיה, הכל כאשר לכל בביאור היטב.

למחרתו בא אל אדונו וספר לו כל עצת ה' שהורוהו מן השמים. הוטב בעיניו מאד, ומיד הלך אל
המלך בשמחה רבה. ענה ואמר: "אדוני המלך, זאת העצה היעוצה". וספר לו הכל כאשר לכל.
כאשר שמע המלך את כל דברי המשנה, אמר:
"הנה זו העצה היא מפלא יועץ, ואין זה שכל אנושי, אם לא מאיש אלוהי אשר הופיע עליו די מדרהון עם בשרא לא איתוהי, או להפך - מרוח הטומאה. והנה אני ידעתיך שאינך איש אלוהי בשום אופן. אין זאת כי אם מכשף אתה".
והוכרח המשנה להודות על האמת ולספר לו כל המאורע. גדלהו המלך להרב ר' אליעזר ועשהו
לשר צבא במלחמותיו, כי ראה בעין פקוחה כי ה' אתו וכל אשר הוא עושה מצליח. בכל מקום אשר
שלחו המלך ללחום מלחמתו היה מצליח מאד. והנה בתוך כך נפל לו בלבו: מה יהיה בסופו? אולי
עתה העת לברוח אל מקומו? - גילו לו מן השמים: "עדין צריך אתה להיות במדינה זו". והנה בא
היום ומת המשנה. אז שמהו המלך על מקומו להיות לו יועץ, כי מצא חן בעיניו, ונתן לו לאישה את
בת המשנה. אבל הרב לא נגע בה, בעזרת השם, וראה כל התחבולות שלא ישב בביתו. ואף אם
נזדמן לו שהיה בביתו לא נגע בה כלל. והנה במדינה הנ"ל לא היה רשאי שום יהודי לדור, וכשמצאו
איזה יהודי אחד הייתה דתו למות. והוא היה כך כמה שנים. פעם אחת אמרה לו אשתו: "אמור לי
מה מום מצאת בי, שלא נגעת בי ואין אתה נוהג עמי כדרך כל הארץ?" אמר לה: "הישבעי לי שלא
תגלי לשום אדם, ואומר לך האמת". נשבעה לו. אמר לה: "יהודי אנכי". מיד שלחה אותו לארצו
בכסף וזהב רב מאד. אבל לסטים שללו אותו בדרך ולקחו כל אשר היה אצלו. בהיותו בדרך נגלה

לו אליהו ז"ל ואמר לו: "בזכות זה יולד לך בן שיאיר עיני ישראל, ועליו יקוים - ישראל אשר בך
אתפאר". בא לביתו ומצא את אשתו שהייתה בעזרת השם בחיים, ונולד להם הבעש"ט לעת
זקנתם, כשהיו שניהם סמוך למאה שנה.

2. נוסח ב'

רבי אליעזר, אבי הבעש"ט, היה דר בכפר, והיה מכניס אורחים גדול: בקצה הכפר הושיב שומרים
וצווה להם כי מיד שיבוא איזה אורח יאמרו לו שילך אצלו ושם יהיה לו טוב, כדי שלא ידאג האורח
אנא יפנה במקום שאין לו מכירין. ואחר שבא האורח אליו נתן לו נדבה הגונה מיד, קודם שאכל,
כדי שיאכל בשמחה. פעם אחת שבחו מאוד בשמים הנהגות טובות שלו, והסכימו לנסותו באיזה
דבר. אמרו: "מי ילך לנסותו?" אמר הס"מ: "אני אלך". אמר לו אליהו הנביא ז"ל: "לא טוב שתלך
אתה. אני אלך". הלך אליהו ז"ל בשבת אחר חצות בדמות עני במקלו ותרמילו, ובא ואמר: "שבתא
טבא", כנהוג. מהראוי היה לגרשו לחוץ, כמחלל שבת. אבל ר' אליעזר היה סבלן, ולא רצה לביישו.
נתן לו מיד לאכול סעודה שלישית בכבוד, וכמו כן סעודת מלוה מלכה. ביום א' בבקר נתן לו גם כן
נדבה הגונה, ולא הזכיר לו כלל מעניין חילול שבת, שלא לביישו. כאשר ראה אליהו ז"ל את מנהגו
הטוב, התגלה אליו ואמר לו: "דע לך שאני אליהו הנביא, ובאתי לנסותך, ובשכר זה תזכה לבן
שיאיר עיני בני ישראל".
זכה לבעש"ט.

ב. גידולו של הבעש"ט

והילד גדל ונגמל. הגיעה עת אביו למות. לקחו על זרועו ואמר: "הנה אני רואה שאתה תאיר נרי,
ולא זכיתי לגדל אותך. אבל, אהובי בני, זכור תזכור כל ימיך שה' אתך, לכן לא תירא משום דבר".
כך גדל הילד אחר פטירת אביו.
והנה אנשי העיר, מפני שיקרה נפש אביו מאוד בעיניהם, גמלו חסד עמו ונתנו אותו למלמד
שילמדהו. הצליח בלימודו מאד. אבל דרכו היה ללמוד כמה ימים ואחר זה לברוח מבית הספר.
היו מחפשים אחריו ומצאוהו יושב לבדו ביער, ותלו הדבר מפני שהוא יתום ואין משגיח עליו,
לפיכך הוא נער משולח, והביאוהו עוד הפעם אל המלמד. כך היה כמה פעמים, שהיה בורח
ליער להתבודד שם, עד אשר בהמשך הזמן נתקרר הדבר ונתייאשו מליתן אותו למלמד.
גדל הילד שלא כדרך הארץ. השכיר את עצמו להיות עוזר-מלמד להוליך ולהביא תינוקות של בית
רבן לבית התלמוד ולהוליכן לבית הכנסת לומר "אמן, יהא שמיה רבא" וקדושה ו"אמן" בקול נעים.
וזאת הייתה עבודתו עבודת הקודש, עם תינוקות של בית רבן, שהוא הבל שאין בו חטא. ובכל עת
הליכת התינוקות היה מזמר עימהן בקול נעים ובחשק רב והיה נשמע למרחוק, כי עבודתו הייתה
עולה למעלה למעלה, כי היה הנחת גדול למעלה כמו מהשיר שהיו הלוויים אומרים בבית המקדש,
והייתה עת רצון גדול למעלה. ובא גם השטן בתוכם, כי הבין עד היכן הדברים מגיעים, ונתיירא
לנפשו פן תגיע העת שיתבלע מן הארץ. נתלבש השטן במכשף אחד. ובעת הליכת הבעש"ט עם
התינוקות בחשק רב וקול זמר נעים נתהפך לחיה הנקראת וולקולאק, ונפל עליהם ונסו כולם

מפחדו, ויש מהם שנפלו לחולי, רחמנא ליצלן, ונתבטל התמיד.
אחרי כן זכר הבעש"ט דברי אביו ז"ל, שלא יירא משום דבר, כי ה' אתו. ונתחזק בה' אלוקיו והלך
אל בעלי בתים, אבותיהם של התינוקות, ודבר על לבם שיתנו את הילדים על ידו, כי הוא יעמוד
עליו ויהרגהו בשם ה'. ולמה יבטלו בשביל זה תינוקות של בית רבן, שהוא עוון גדול מאד? שמעו
לדבריו. לקח בידו מקל טוב וחזק. וכאשר הלך עם הילדים בשיר בקול נעים ובגיל ורינה נפלה
עליהם החיה הידועה. רץ אליה והכה על מצחה ומתה. למחרתו נמצא שהערל המכשף מוטלת
נבלתו על הארץ.
מאז נעשה שומר בבית המדרש. וכך היה דרכו: כל זמן שהיו יושבי בית המדרש ניעורים היה הוא
ישן, וכשישנו הניעורים אזי ניעור הישן ועבד עבודתו עבודה תמה, עד שבאה העת שיתעוררו בני
אדם, אז חזר הוא לישן, וסבורים היו שהוא ישן כל הלילה מרישא לסיפא.

ג. מהיכן באה לו ידיעתו בחכמת הקבלה

שמעתי מהרב ר' שמשון הרב דק"ק ראשקוב בן הרב דק"ק פולנאה
מעשה, שהיה איש אחד ונקרא שמו ר' אדם. פעם אחת בא ר' אדם למערה אחת ומצא שם כתבים שהם רזין וסתרין דאורייתא.
פעם אחת בקש ר' אדם הנ"ל את הקיסר לסעודה. הבטיח לו הקיסר לבוא. והוא היה דר בבית
קטן מאוד. ועניין הסעודה היה, שראה ר' אדם כי מלך אחד הכין סעודה בשביל מלך אחר, והייתה
ההכנה שתי שנים בכדי שבתוך זמן זה יבנה פלטרין גדולים. ועשה המלך עליות של זכוכית טובה,
שקורין קרישטאל, טוב ומהודר, ועל העליות הולכת אמת המים, ודגים משוטטין במים לכאן ולכאן,

והכין קרידינצין תשמישי כלים של כסף וזהב, ואכילות ומשקאות ומשרתים לפי כבוד המלך,
והגבילו זמן לאיזה יום יבוא המלך לסעודה, וליום זה בקש ר' אדם את הקיסר לסעודה.
נסע הקיסר עם כל שרי המלוכה אל ר' אדם לסעודה. היה בתוך שרי המלוכה שר אחד שונא
לישראל מאוד, ורצה לפתות את הקיסר שלא ייסע לסעודה, כי יהיה לו בושה, שידע שאין לו לר'
אדם לא פלטרין ולא סעודה. והקיסר לא שמע אליו ונסע, ובדרך היה מפתה אותו גם כן שיחזרו
לחצר הקיסר, ולא שמע אליו גם כן. ואף על פי כן שלח שר אחד לראות אם הכין מה לסעודה ואם
יש מקום בביתו. בא השליח ואמר, שבית קטן יש לו כמו שהיה מקודם. אף על פי כן נסע הקיסר.
כשבא סמוך לעיר, שלח עוד שליח והשיב תשובה כבראשונה.
וכשבא הקיסר לרחוב שדר שם ר' אדם ראה פלטרין גדולים וחצר גדולה, ונכנס לחצר עם שריו
ועבדיו. מיד לקחו העבדים כל הסוסים להעמיד אותם ברפתים. ועבדו המשרתים כל אחד ואחד
על מה שנתמנה, רק שהיו כולם אילמים. אכלו ושתו כל טוב.
אמר להם ר' אדם: "אכלו ושתו כרצונכם, רק שלא ייקח אחד מכם מכאן שום כלי מהכלים". ואחר
כך אמר ר' אדם: "כל אחד ואחד מה שירצה יאמר לפני: דבר זה אני רוצה - ויניח ידו בכיס שבבגדים שלו וימצא אותו דבר".
התחיל הקיסר ואמר דבר - ומצא בכיס בגד שלו. וכן עשו כל שרי המלוכה. וכשהגיע לאותו השר
שונא ישראל אמר גם כן איזה דבר, ואמר לו: "שים ידך בכיס הבגד שלך". וכשנתן ידו בתוך כיס
של בגד שלו טינף את ידו, והוציא את ידו מטונפת, והיה סרחון גדול. צווה הקיסר לדחות אותו
לחוץ. רחץ את ידו במים ולא הועיל. התחיל להתחנן לפני א' אדם.

אמר לו ר' אדם: "אם תקבל עליך שלא תהיה יותר שונא ישראל - מוטב, ואם לאו - יהיו ידיך
מטונפות כל ימי חייך". קבל עליו. - - והקיסר נטל שתי כוסות מקרידינץ אחד וטמן בחיקו. ואחר
שנסע הקיסר נעלמו הפלטרין, ולא נחסר בהן כי אם שתי כוסות, ומה שאכלו ושתו. וכשהגיעו
הגזיטין העיתונים בעולם ונודע החידוש שנעשה, שנעלמו הפלטרין עם כל ההכנות, וחזרו
הפלטרין למקומם הכל בשלמות, רק שנחסרו שתי כוסות ומה שאכלו ושתו, - וכשהגיעו הגזיטין
אל הקיסר, שלח אגרת אל המלך הנ"ל וכתוב בתוכה: "יש אצלי יהודי אחד שהביא לנו הפלטרין
שלך, ואנו אכלנו בסעודה שהכינות. ולסימן אני שולח לך שתי כוסות שלך".
פעם אחת אמרה לו אשתו לרבי אדם: "עד מתי נהיה מצטערין בהאי דוחקא?"
אמר לה: "מה בקשתך? איזה בגד שתרצי לכי אל הגניזה ותטלי מן המוט מלבוש כמו שאת
מבקשת". הלכה אל החדר ולקחה מן המוט המלבוש כפי רצונה, והכניסה לבית.
הפציר בה שתחזיר, ואמר: "מוטב לנו לסבול את הדוחק בהאי עלמא".
עשתה כן, והחזירה את המלבוש.
בסוף ימיו עשה ר' אדם שאלת חלום למי למסור הכתבים שלו, והשיבו לו שימסרם לר' ישראל בן
אליעזר מעיר אקופ. קודם מותו צווה לבנו יחידו: "הנה יש תחת ידי כתבים, אבל אינך ראוי להם,
כי אם תחקור אחר עיר אחת אקופ, ושם תמצא איש הנקרא ישראל בן אליעזר, והוא כבן י"ד
שנים, ותמסור לו את הכתבים, כי הם שייכים לשורש נשמתו. אם תזכה שילמוד עמך הרי טוב".
אחרי פטירת הרב ר' אדם לקח בנו יחידו, שהיה מופלג גדול בלמוד ומושלם בכל המעלות, עגלה
וסוסים ונסע מעיר לעיר, עד שהגיע לעיר אקופ.

נתאכסן אצל הפרנס-חדש. שאלוהו: "מאין אתה ולאן אתה הולך? לפי הנראה, אין כוונתך לקבץ
ממון".
השיב לו: "הנה אבי המנוח ז"ל היה צדיק מפורסם, וצווה עלי לפני הסתלקותו לישא אישה פה
ק"ק אקופ, ומוכרח אני לקיים כל דבריו".
מיד נעשית כל העיר הומיה. הציעו לפניו כמה שידוכים, ונשתדך עם נגיד אחד, כי נשא חן בעיני
כל רואיו.
אחרי החתונה התחיל לחפש אחר האיש שהוא מבקש ולא מצא כי אם את ישראל, שהוא משרת
בבית המדרש. אבל אחר שהסתכל בו בעין פקוחה נראה לו שאין תוכו כברו, ויכול להיות שזהו
האיש שהוא מבקש. אמר לחותנו:
"הנה בביתך קשה עלי הבלבול, ולא אוכל ללמוד. יעשה נא לי מעלתו מחיצה קטנה בבית המדרש שאוכל ללמוד שם כסדר, ובמקום רינה שם תהא תפילה".
וכוונתו הייתה שיהיה מצוי תמיד עם ישראל, בכדי שיעמוד על בוריו. לא אחר חותנו לעשות הדבר,
כי יקר בעיניו מאד. וגם צווה לישראל שישרת את חתנו הרב. ובעד טרחתו ישלם לו.
פעם אחת בלילה, כשישנו כולם, עשה בן הרב עצמו כאילו הוא גם כן ישן. והבעש"ט עמד על
עמדו, כדרכו, על התורה ועל העבודה. בחן אותן בן ר' אדם פעם ושתים. בלילה השלישי עמד
הבעש"ט ולמד, ובתוך כך נרדם. עמד בן הרב ולקח קונטרס אחד מהכתבים והניח לפניו, ועשה
את עצמו כאילו הוא ישן עוד. כאשר ניעור הבעש"ט וראה את הקונטרס נזדעזע מאד. למד בו
והצניעו בתוך חיקו. בלילה האחר עשה בן הרב עוד הפעם כך, עד שראה בבירור שזהו האיש
שצווה עליו אביו למסור לו הכתבים. אז קרא לו ואמר:
"אדוני אבי ז"ל הניח לי כתבים אלו, וצווה עליו שאמסור לך. הנה כל הכתבים הם

לפניך. אך בבקשה ממך, תיקר נא נפשי בעיני אדוני, שתלמוד עמי".
השיב לו:
"טוב הדבר. אבל בתנאי, שלא ידע שום בן אדם זולתך, ולא יהיה ניכר ממך שום תנועה, כי אם שתצווה עלי לשרת אותך כמקדם". וכן עשו.
אחר כך אמר בן הרב לחותנו: "אני רוצה כעת לחיות בפרישות יתרה. אם אפשר להשיג מחוץ
לעיר איזה בית בודד, אשב שם על התורה ועל העבודה". עשה כן. גם בקש את חותנו שישכור
את הנער ישראל שישב עמו בצוותא ושישרת אותו בכל עת שיצטרך לשלחו בשליחות. וגם זה
עשה, כי האיש נכבד מאוד. כאשר ראו אנשי הקהילה שר' ישראל לומד עם בן הרב, אמרו
שבוודאי זכות אביו גרמה לו שיבוא בן הרב לכאן ויקרבהו, כי נראה להם שעכשיו הוא הולך
בדרך טובים, ונתנו לו אישה. אבל לא ארכו הימים ומתה אשתו.
כאשר נתיישבו בבית התבודדותם למדו שם כל הצורך בגפ"ת גמרא, פוסקים, תשובות וגם כל
כתבי הקודש. והנה בכתבים של ר' אדם הייתה קבלה אלהית מעשית.
פעם אחת בקש בן הרב את הבעש"ט שיוריד את שר התורה בכדי שיבינם איזה דבר.
דחה אותו הבעש"ט ואמר: "אם נטעה ח"ו בכוונה אז תוכל להיות סכנה ח"ו".
אבל הוא פצר בו יום יום, עד שלא יכול להשיב את פניו: התענו הפסקה משבת לשבת. ועשו
טבילות כראוי, ובמוצאי שבת קודש כוונו כוונות ידועות, ומיד צעק הבעש"ט:
"וי, וי! טעינו וירד שר האש, ובוודאי ישרוף את כל העיר. לכן אתה, שהוחזקת בעיני כולם חסיד גדול, לך במהרה אל חותנך ואל כל העיר שיצילו את נפשם, כי מהרה תישרף העיר".
וכך הווה.
והאיש גדל מאוד בעיני כולם לאיש אלהי ולאיש מופת.
כאשר ארכו הימים פצר בן הרב שנית בהבעש"ט שיוריד את שר התורה. הבעש"ט סרב. אבל הוא

הפציר בו כמה ימים עד שהוכרח לעשות רצונו. התענו הפסקה כנ"ל. ובמוצאי שבת קודש, כאשר
כוונו כוונות הידועות, צעק הבעש"ט:
"אהה, בעבור זה נגזרה על שנינו מיתה בלילה זה. אבל זאת תקוותנו, כי נתחזק על עמדנו לכוון כוונות כל הלילה, שלא לטעום טעם שינה. אזי בת דינא - בטל דינא! לן הדין - בטל הדין . אבל אם נתנמנם ח"ו - הרי שינה היא מסטרא דמותא, ויהא אחיזה לבעל-דבר לשלוט עלינו לגמרי".
עשו כן כל הלילה. אבל קודם אור הבוקר לא יכול בן הרב לעמוד על נפשו ונתנמנם מעט. כשראה
הבעש"ט, רץ במרוצה ועשה רעש גדול שנתעלף פתאום. היו מעירים אותו ולא הועיל. קברוהו
בכבוד גדול.
ואותן הכתבים סגר הבעש"ט באבן אחת בהר, כי השביע את האבן ונפתחה, והניח בתוכה
הכתבים ושוב נסגרה.
ואמר הרב דקהלתנו, ששמע מן המוכיח דק"ק פולנאה, שאמר לעת זקנתו: "יש לי כוח ליקח
הכתבים משם, כי ידעתי מקומם. אבל מפני שהבעש"ט סגר אותם, איני רוצה ליקח אותם". ואמר,
שאלו הכתבים נגלו בפעם החמישית להבעש"ט. ואמר, הכתבים ביד אברהם אבינו ע"ה וביד
יהושע בן נון .

ד. נשואי הבעש"ט וחייו אחר חתונתו

אחר זה לקח לו הבעש"ט דרך אחרת. הלך משם לקהילה הסמוכה לק"ק ברודי, ונעשה שם מלמד
להועיל. מצא חן בעיני כולם, כי היה למדן מופלג וחכם גדול, עד שכל דברי הקהילה היו נחתכים
ונגמרים על פיו. כאשר היה ריב בין אנשים היו באים אליו והוא היה מוציא לאור משפט, ושני בעלי

הדין - הזכאי והחייב - היה לבם שלם עמו, כי ברוב חכמתו היה מדבר על לבם שייטב בעיני
כולם.
והנה הרב ר' אברהם גרשון מקוטוב היה ראש בית דין בק"ק ברודי; ואביו הרב ר' אפרים היה
לו דין ודברים עם אחד מאנשי הקהילה, שהיה הבעש"ט שם. בא הרב ר' אפרים לשם ודבר עם
בעל דינו שיסע אתו לק"ק ברודי לגמור ביניהם על פי דין תורה. אמר האיש:
"הנה יש אתנו פה מלמד אחד מופלג בתורה, והוא דיין צדק, אשר בכל פעם שיבוא דין לפניו אז שני הצדדים לבם שלם עמו, כי הוא מסביר הפסק היטב. נבוא נא לפניו ונסדר את טענותינו, ואם לא ייטב בעיני מעלתו אז אסע עמו לק"ק ברודי".
האיש שמע לעצתו ובאו לפני הבעש"ט. מיד כשבא הרב ר' אפרים לפניו ראה ברוח הקודש
שבתו היא בת זוגו. והנה אז היה דרך הלומדים הגדולים, כבא לפניהם אורח הגון אומר לפניו
פשט. אמר הבעש"ט לפניו על איזה רמב"ם פשט בחריפות גדולה. ועוד כמה פשטים אחרים
אמר לפניו, עד שנמשכה נפשו אחריו ונקשרה נפשו בנפשו. אחרי כן סידרו בעלי הדין טענותיהם
לפניו, והיה ביניהם טענות וסכסוכים רבים. בזמן כמו שעה הוציא לאור משפטם, משפט אמת
לאמתו. הדבר נפלא מאוד בעיני ר' אפרים ואהבהו מאוד. בין כך נודע לו שהבעש"ט הוא פנוי
וצריך לישא אישה, ולו הייתה בת גרושה. בא אל הבעש"ט בסתר ואמר לו:
"הנה שמעתי שמעלתו רוצה לישא אישה. אולי יכשר בעיני מעלתו לישא את בתי?"
השיב לו:
"טוב הדבר. אבל בהיות שבקהילה זו רבים מהנגידים חפצים בי, לכן נצטרך להסתיר הדבר לבל יודע לאיש, כי לא אוכל להעיז פנים, אחרי שהיו מיטיבים לי תמיד ומנשאים אותי למעלה. ואם רצון מעלתו בזה, אזי נכתוב קישורי התנאים למזל טוב ביחידות. וגם זאת אני כופל עמו, שיעשה שידוך עמי, ולא עם תורתי וחכמתי, כי אין רצוני בשום אופן שירבה בשבחי ורוב המעלות, אלא שיכתוב סתם

מ' ישראל במ' אליעזר".
אחר שנקשרה נפשו בנפשו הסכים לכל דבריו, וכתבו במזל טוב קישורי התנאים בסתם, ולא כתבו
שם מקום, ולא נודע הדבר לשום אדם.
אירע שבנסיעת הרב ר' אפרים לביתו חלה בדרך את חוליו אשר ימות בו, ונפטר לעולמו. הודיעו
הדבר לק"ק ברודי לבנו הרב הגדול ר' גרשון מקוטוב. בא אל אביו להספידו כדין תורה, וקבל כל
כתבים שמצא תחת ידו. בתוך כך מצא התנאים איך ששידך את בתו, שהיא אחותו של הרב
מוהר"ג עם איזה איש ששמו ישראל, והיה תמוה בעיניו, כי אביו היה איש מפורסם, והאיך יעשה
שידוך עם נחות דרגא? וגם זאת: עם פלוני אלמוני, שלא נודע מקומו ומשפחתו. ספר הדבר
לאחותו. אמרה: "אחר אשר הוכשר בעיני אבינו אין להרהר אחר זה".
והבעש"ט המתין עד שיעבור זמן המלמדות. בא אל בעלי הבתים ואמר: "אלך ואשוב אל מקומי".
דברו על לבו שירבו לו שכר ומתן שיהיה אצלם עוד. אבל הוא לא פנה אליהם, כי לא זאת כוונתו.
אחר זה התחפש ושינה את לבושו באחד הריקים באגנינה קצרה וחגורה רחבה. גם שינה את
טעמו ולשונו. הלך לק"ק ברודי לבית מוהר"ג, והנה שני בתי דינין יושבין לפניו והוא עומד עליהם
לעיין תמיד בדינין שבאים לפניהם. עמד אצל הפתח. היה סבור הרב מוהר"ג שהוא איש עני. לקח
פרוטה ורצה ליתן לו. אמר הבעש"ט: "דבר סתר לי אליך". הלך עמו לחדר אחד, הראה לו את
התנאים, ואמר לו: "הבה את אשתי". כשראה הרב את האיש וכסותו ודבוריו, נתבהל מאוד
ונשתומם על המראה: מה זאת עשה אביו ז"ל? קרא לאחותו וספר לה את כל המאורע. השיבה

אמריה לו: "אחר שאבינו עשה זאת, אין להרהר אחריו. בוודאי מה' יצא הדבר. ואולי יהיה לי זרעא
מעליא". עשו כן, והגבילו זמן החתונה. קודם החופה אמר הבעש"ט שרצונו לדבר מקודם עם
אשתו כמאמר רז"ל. דבר עם אשתו בסתר וגלה לה האמת, הכל כאשר לכל, והשביע אותה שלא
תגלה מזה כלל, אפילו אם יעברו עליה עידן ועידנין שתהיה בדחקות גדולה.
אחר החתונה רצה הרב מוהר"ג ללמוד עמו, אולי יקבל איזה דברי תורה. אבל הוא הסתיר הדבר
ועשה עצמו כאילו אינו יכול לקבל מאומה. אמר הרב לאחותו:
"הנה באמת יש לי חרפה גדולה מאישך. אם תרצי להתגרש ממנו הרי טוב, ואם לאו - אקנה לך סוס ותסעי עמו לגור באשר תגורו, כי לא אוכל שאת עליך חרפה".
הסכימה לדבר זה והלכו באשר התהלכו. קבע לה הבעש"ט מקום לגור שם, והוא הלך להתבודד
בין הרים גדולים. וזה היה פרנסתה: ב' או ג' פעמים בשבוע הייתה באה אליו עם הסוס והעגלה,
והיה הוא חופר טיט, והיא הייתה מוליכה הטיט לעיר. והבעש"ט היה מתענה תדיר בהפסקות
גדולות. וכאשר רצה לאכול היה חופר גומה בארץ ונותן לשם קמח ומים, והיה נאפה מחום
השמש. זה היה כל מאכלו אחר תעניתו. וכל הימים היה בהתבודדות.
והנה ההרים היו הרים גדולים עד מאוד, וביניהם גיא עמוק ובלי מדרון, כי אם ארץ גזרה. פעם
אחת נכנס בעומק ההתבוננות, והיה הולך על ההרים. ומצד אחר, על ההר השני, היו עומדים
לסטים שוללים. כשראו אותו מרחוק, שהוא הולך לסוף ההר בעומק המחשבה, אמרו: בודאי יפול
לגיא ויהיה לו ריסוק איברים. אבל כשבא סמוך לגיא נתקרב ההר השני לפניו ונעשה מישור והלך
למרחוק. ואחר נחלקו שני ההרים כמקדם. ובחזירתו, כשבא סמוך לגיא, נתקרב עוד הפעם ההר

האחד לחברו ונעשה מישור. כן היה כמה פעמים בהליכתו ובחזירתו. ראו הליסטים כי הוא איש
אלוהי וה' אתו, והשלימו עמו ובאו לפניו וספרו לו כל המאורע. מאז והלאה אם היה להם איזה ריב
או טענה ביניהם היו באים לפניו, והוא היה עושה פשרה ביניהם.
פעם אחת באו שני גזלנים לדון לפניו, ולא הוטב הפסק בעיני אחד מהם. אמר בלבו: "הנה
כשהבעש"ט ער אי אפשר לעשות לו רע. אבל כשיהיה ישן אמלא את רצוני להרוג אותו".
וכן עשה:
כשהיה הבעש"ט ישן בא הגזלן אליו והרים את הקרדום לחתוך את ראשו. מיד חטפו אותו, ולא
ידע מי ומי, והכוהו מכות אכזריות, חבורות ופצעים, כמעט שלא נותרה בו נשמת חיים, וגם כוח
הדבור ניטל ממנו. הקיץ הבעש"ט משנתו וראה את המוכה לפניו מלוכלך בדם, מלא חבורות
ופצעים, ושאלהו: "מי אתה? ומי עשה לך הדבר הזה?" ולא היה בו כוח להשיב לו דבר. הלך
הבעש"ט לדרכו.
למחרתו, כששב הגזלן מעט לאיתנו, ספר לבעש"ט כל המאורע.

ה. כיצד נתגלה הבעש"ט

כאשר עברו לבעש"ט שבע שנים שישב בהתבודדות בין ההרים והגיעה העת קרוב להתגלות, נסע
עם אשתו לק"ק ברודי אל גיסו הרב מוה"ר גרשון. בבואם שאל הרב את אחותו לשלום: "והיכן
הייתם?" השיבה אמריה לו: "הולכים היינו מעיר לעיר, וצרות רבות סבבונו". נתמלא רחמים על
אחותו, הושיבם סמוך לביתו, ואת הבעש"ט לקח שיהיה משרת לפניו.
פעם אחת נסע הרב באיזו דרך ולקחהו להיות בעל העגלה. בתוך כך ישן הרב, והבעש"ט הוריד

הסוסים לאגם מים מלא רפש וטיט, עד שאי אפשר היה בשום אופן להוציא משם הסוסים, והעיר
את גיסו מוה"ר גרשון. ראה הרב כי צרתם צרה: אם ישלח אותו לכפר להביא ערלים שיוציאו
הסוסים - ילך למקום שלבו חפץ, כי לא היה מחזיק אותו לבר דעת. נמלך בדעתו שהוא בעצמו
ילך להמציא אנשים, והוכרח לירד מהעגלה לתוך הרפש והטיט, והלך לאיזה כפר, וחזר משם עם
כמה אנשים להוציא הסוסים מתוך הרפש והטיט. בהליכתו רואה ר' גרשון והנה הוא נוסע נגדו.
אמר לו: "מי הוציאך משם?" אמר הרב ר' גרשון: "אפילו שירות זו אי אפשר לקבל ממנו, כי לא
יצלח לשום מלאכה".
אחר כך שכר ר' גרשון בשבילו איזה כפר שיתפרנס שם, ושם קנה שלימות רבה, כי בנה לעצמו
בית התבודדות ביער, ושם היה מתפלל ולומד כל הימים, לרבות הלילות, כל השבוע. רק משבת
לשבת היה בא לביתו, ושם היה לו גם כן בגדי לבן לשבת, והיה לו גם כן בית מרחץ ובית טבילה.
ואשתו הייתה עסוקה בפרנסה, וה' שלח ברכה והצלחה במעשה ידיה. היו מכניסים אורחים
להאכילם ולהשקותם בכבוד גדול. וכשהיה בא איזה אורח הייתה היא שולחת אחריו והוא בא
ומשמש לפניו. ולא ידעו ממנו דבר.
והנה דרכו היה, כשבא לעיר לראש השנה היה בעיר כל החודש. פעם אחת, בחול המועד של
סוכות, ראה ר' גרשון שאינו מניח תפילין. ודרכו היה להתפלל בכותל מזרח דווקא.
שאלהו ר' גרשון: "מדוע אינך מניח תפילין היום?"
השיב: "כי ראיתי בספרי טייטש, שכל מי שמניח תפילין בחול המועד חייב מיתה".
קצף הרב מאוד על זה, שהוא מורה ובא מספרי אשכנז, ויוכל להיות מזה מי יודע מה שיהיה. הלך

עמו אל הרב של הקהילה, שיאמר לו דברי מוסר, כי היה מוחזק בעיניהם לירא שמים, אלא שאין
בור ירא חטא. והרב היה איש צדיק גדול מאוד. כשבאו לבית הרב נשק ר' גרשון את המזוזה,
והבעש"ט הניח ידו על המזוזה ולא נשקה. רגז ר' גרשון עליו גם על זה. אולם כשנכנסו לבית הרב
הסיר הבעש"ט את המסווה, וראה הרב אור גדול וקם לפניו. ואחר כך השיב המסווה על פניו וישב
לו הרב. כן עשה כמה פעמים. נתבהל הרב מאוד, כי לא ידע מה הוא, שפעמים הוא נדמה לו
כאדם קדוש ופעמים - לאדם פחות. כשקבל ר' גרשון לפניו עבור התפילין והמזוזה, לקח הרב
את הבעש"ט בסתר ואמר לו: "גוזרני עליך שתגלה לי האמת". הוכרח הבעש"ט לגלות לו, אבל
חזר וגזר על הרב שגם הוא לא יגלה מזה כלל. בבואם לחוץ אמר הרב אל ר' גרשון: "הוכחתי
אותו בתוכחת. לדעתי לא יעשה דבר חוץ לשיטה, כי הוא עושה לפי תומו". הלך הרב ובדק את
המזוזה וראו אותה שהייתה פסולה.
כשבאה העת סמוך להתגלותו נזדמן שאחד מתלמידי ר' גרשון נסע אל רבו. בדרכו היה ביום ג'
אצל הבעש"ט וקבלו אותו בכבוד גדול. אחר האכילה אמר האורח: "ישראל, תכין לי הסוסים,
שאסע מיד". עשה הבעש"ט כדבריו ואסר הסוסים בעגלה.
אחר זה אמר לאורח: "מה היה אם היה מעלתו שובת כאן?" היה לצחוק בעיניו. אבל כשנסע משם
דרך חצי פרסה נשבר אצלו אופן אחד. חזר אל הבעש"ט ונטל האופן ונסע לדרכו. והנה נשבר
אצלו אופן בפעם שנית, עד שנתעכב בזה גם יום ד' ויום ה'. גם ביום ו' נזדמנו לו סבות הרבה עד

שהוכרח לשבות שם בכפר. היה האיש מצטער מאוד על זה, כי מה יעשה כאן עם הכפרי? בתוך
כך ראה והנה אשת הבעש"ט עושה י"ב חלות.
התפלא מאוד ואמר לה: "למה לך י"ב חלות?"
השיבה לו: "אם בעלי הוא עם הארץ, מה בכך? אדם כשר הוא. וכאשר ראיתי אחי עושה קידוש
על י"ב חלות, אני עושה לבעלי גם כן".
שאל אותה אם יש אצלם מרחץ.
אמרה: "יש, וגם בית טבילה".
אמר: "למה לכם בית טבילה?"
אמרה: "בעלי הוא אדם כשר והולך בכל יום למקווה".
עם כל זה היה האורח מצטער מאוד על עיכובו שם. הגיעה העת להתפלל מנחה.
אמר: "איה בעלך?"
אמרה: "הנה הוא בשדה עם הצאן והבקר". התפלל הוא לבדו מנחה וקבלת שבת ומעריב,
ועדיין לא בא הבעש"ט, כי הוא התפלל בבית התבודדותו. כאשר בא לביתו שינה טעמו ולבושו
ודיבורו, ואמר: "שבתא טבא!" ואמר לאורח: "ראה, אני אמרתי שתשבות כאן, וכך הווה!" - עמד
הבעש"ט אל הכותל כדי להראות את עצמו כאילו הוא מתפלל. אחר זה אמר בלבו, שאם יעשה
קידוש בעצמו בדביקות נפלאה כדרכו - יראה האורח ויבין האמת. לכן כיבד את האורח שיעשה
קידוש. ישבו אל השולחן לאכול כדרך הכפריים: אשתו ישבה אצלו. אכלו סעודת הלילה בשמחה
וטוב לב. אבל האורח לא יכול להסיח צערו מלבו.
אמר אליו הבעש"ט: "רבי, אמור לנו דברי תורה!" ואז הייתה פרשת שמות. סיפר לו כל המעשה
מגלות מצרים ביד פרעה, כפשוטו. אחר הסעודה הציעו להאורח את המטה אצל השולחן. - -

בחצי הלילה הקיץ האורח, והוא ראה והנה אש גדולה בוערת על התנור. רץ אל התנור, כי היה
סבור שבערו העצים שעל התנור. רואה הוא והנה אור גדול. נדחף לאחוריו ונתעלף. העירוהו.
אמר לו הבעש"ט: "לא היה לך להסתכל במה שלא הורשית". היה לפלא בעיניו.
בבקר הלך הבעש"ט לבית התבודדותו להתפלל שם, כדרכו. בבואו לביתו - בא שמח וטוב לב
בנשיאת ראש, והלך בביתו אנה ואנה, וזמר "אזמר לסעודתא", ועשה קידושא רבא, כדרכו,
בדביקות נפלאה. בתוך הסעודה בקש את האורח שיאמר דברי תורה. לא היה יודע האורח מה
שיאמר לפניו, כי היה כמעט כמבולבל. אמר לפניו מאמר על פי פשט. השיב הבעש"ט: "אני
שמעתי פירוש אחר על זה המאמר". אחר הסעודה הלך לבית התבודדותו. ואחר המנחה בא
בהתגלות ואמר דברי תורה, רזין דאורייתא, אשר לא שמעתן אוזן מעולם. התפללו מעריב ועשה
הבדלה כדרכו.
אחרי זה גזר הבעש"ט על אורחו שיסע אל הרב ר' גרשון ולא יגלה לו זאת, כי אם שילך אל כת
החסידים הגדולים אשר היו בעיר וגם אל הרב דקהילה, ויאמר בזה הלשון:
"הנה יש אור גדול בסביבות קהילתכם. מהראוי שתלכו אחריו להביאו העירה".
כששמעו הדברים האלה, כל החסידים וגם הרב, נגמר בדעת כולם כי הבעש"ט הוא זה האיש.
נזכרו על כל הפליאות שהיה להם עליו, ועתה נתברר שהכל טוב וישר. הלכו כולם לכפר שלו
לבקש אותו שיבוא העירה. והבעש"ט ראה זאת מקודם ונסע לעיר בשעה שהם יצאו לקראתו.
כשפגשו זה בזה ירדו כולם למקום אחד, ועשו ביער כסא מענפי אילנות והושיבוהו עליו וקבלו
אותו לרב עליהם, והבעש"ט אמר לפניהם דברי תורה.

ו. מופתים

1. כשהבעש"ט מביט בס' הזוהר הוא רואה כל העולם כולו

בק"ק מזיבוז היה סוחר אחד גדול, והוא היה מאותם האנשים שהיו עדיין נגד הבעש"ט. היה
לאותו סוחר בן יחיד חכם מופלג בלימוד ובשאר המעלות.
פעם אחת נסע הבן יחיד לבריסלא לקנות סחורה. דרכו היה להתעכב בנסיעה כזו ארבעה שבועות, ופעם זו נתעכב יותר מעשרה שבועות, ולא היה ממנו שום ידיעה כלל. נצטערו בני
ביתו מאוד על זה. פעם אמרה אמו, אשת הסוחר, לבעלה:
"מה זה אתה מקשה לבך נגד הבעש"ט? כל העולם כולו נוסעים אליו, ממש מארבע כנפות הארץ, והוא עושה להם פעולות. ואתה אין רצונך לילך לביתו לשאול את פיו ולדרוש עבור בננו, כי לא דבר ריק הוא".
אבל הוא לא שת לבו לזאת.
ברבות הימים אילצתו מאוד, והוכרח לעשות רצון אשתו. הלך בערב שבת קודש אל הבעש"ט
ואמר: "רבי, זה יותר מעשרה שבועות שנסע בני יחידי לבריסלא ואין לי שום ידיעה ממנו ולא
ידענו מה עלתה לו". מיד צווה הבעש"ט שיביאו לו ס' הזוהר, ופתח אותו ועיין בו, והשיב לסוחר:
"בנך הוא בעזרת השם בחיים ושלום, ושבת זו ישבות בכפר סמוך לעירנו פרסה אחת". לא האמין
לדבריו. כי האיך יוכל להיות כך, והרי לא נעלם מבנו רוב הגעגועים שלהם, וכמים הפנים לפנים.
ובודאי אין כסף נחשב בעיניו למאומה ויתן בעד עגלה מה שיבקשו בכדי שיבוא לשבת לביתו. עם
כל זה לרווחא דמילתא שלח ערל אחד לכפר הנ"ל וצווהו להתעכב שם עד הלילה, אולי יבוא קודם
הלילה. בלילה בא הערל בחזרה ואמר שאין קול ואין עונה, - "לא נשמע ולא נראה מבנך כלום".

אז אמר הסוחר לאשתו: "הוא הדבר אשר דברתי מקודם, כל דבריו פתויי דברים שאין בהם
ממש".
ובאמת כך היה המעשה: אצל בנו נשברה העגלה כמה פעמים בדרך, ובא לאותו כפר בחצי
הלילה. ותכף, במוצאי שבת קודש, בא בנו לביתו.
אז ראה למפרע, כי כל דברי הבעש"ט הם כנים וצדיקים, והלך אל הבעש"ט ובקש ממנו מחילה
על שדבר עליו לשון הרע, וספר לו המעשה. אמר לו הבעש"ט:
"שוטה, הלא אור שברא הקב"ה בששת ימי בראשית היה אדם מביט בו מסוף העולם ועד סופו, וגנזו לצדיקים לעתיד לבוא, והיכן גנזו? - בתורה. לכן כשאני פותח ס' הזוהר אני רואה כל העולם כולו, ולא אשגה ברואה".
2. כשהבעש"ט מדבר עם אדם בדברי תורה הוא מתקשר בו ומזכך לו עד שהוא בא למדרגת נבואה ורואה נשמות של צדיקים נפטרו לעולמם.
שמעתי מר' פלאק אב"ד דק"ק טיטשלניק .
פעם אחת, במוצאי שבת, צווה הבעש"ט לחתן חורגו ר' יוסף אשכנזי שיאמר לפניו עין יעקב, והוא
שכב על המיטה ושמע מפיו העין יעקב. במקום אחד אמר הבעש"ט תורה על מאמר אחד מעין
יעקב. אחר כך חזר ר' יוסף ואמר לפניו עין יעקב. בתוך האמירה ראה ר' יוסף את המגיד מישרים,
שמו גם כן ר' יוסף, שנפטר ערך ג' רבעי שנה קודם לכן, וראה אותו שנכנס לבית לבוש בגדי שבת
על ראשו ומגבעת, ואמר בקול רם: "שבוע טוב לרבינו!" והוא הולך כמו בחיים, ומטהו בידו.
כשראה אותו נתחרד מאוד ונפל העין יעקב מידו. העביר הבעש"ט את ידו על פניו ושוב לא ראה
אותו.
אמר הבעש"ט: "קח בידך נר ולך מן הצד". עשה כן.
שהה הבעש"ט עם הנפטר כמו חצי שעה או יותר. ושמע ר' יוסף שהבעש"ט מדבר עמו. אחר כך

ראה הבעש"ט לר' יוסף ואמר לו בזה הלשון:"דאייטש אשכנזי , בוא אלי".
ובא ואמר לפניו עוד עין יעקב.
בתוך הלימוד התחיל הבעש"ט להתרעם עליו, ואמר לו: "למה פחדת? האם שחט המגיד ר'
יוסף דאייטש כמוך בחייו, שפחדת ממנו לאחר מותו?"
שאל אותו ר' יוסף: "מחמת איזו זכות ראיתי אותו?"
אמר לו: "מפני שאמרת לפני ואני אמרתי לפניך, והייתי מזכך אותך בדיבורי ונתקשרנו שנינו
והיינו לאחד, ומחמת זה ראית אותו. ואילו היית מתחזק בשכלך היית שומע מה שמדבר עמי, וגם
אתה היית שואל אותו כל מה שלבך חפץ והוא היה משיב לך. ולא עוד, אלא שהיה לך עמו היכרות
והיית רואה אותו בתמידות".
היה ר' יוסף מצטער מאוד על זה הדבר, כי היא מדרגת נבואה, כשרואין נשמת צדיק, כאמור
בספר שערי קדושה לר' חיים וויטאל.
ושאל ר' יוסף לבעש"ט: "למה בא ומה הצטרכותו?"
אמר: "בשביל הצטרכות שלו בא".

3. הבעש"ט מרפא חולים שמייאשים אותם הרופאים

הבעש"ט מרפא חולים שמייאשים אותם הרופאים, מחמת שהוא משיג את החולים ברוחניות.
מעשה בחולה אחד שייאש אותו דוקטור גדול, יהודי, ושוב לא היה החולה יכול לדבר. בא
הבעש"ט לאותו מקום וקראו אותו אל החולה, ואמר שיבשלו לו רק מרק של בשר ותכף יתחיל
לדבר. נתנו לו מרק לאכול, וריפא אותו עד שהבריא.
שאל אותו הדוקטור: "איך ריפא אותו? ידע שנתקלקלו לו הגידין, ואותן הגידין אי אפשר להיות
להם רפואה".
אמר לו הבעש"ט: "אתה השגת את החולה בגשמיות ואני השגתי את החולה ברוחניות. יש

באדם רמ"ח איברים ושס"ה גידים, וכנגדן רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה. כשאדם
פוגם ח"ו מתקלקל האבר או הגיד שכנגד: כשיעבור על הרבה לא תעשה מתקלקלין הרבה גידין,
ואין הדם נובע בהם, והאדם בסכנה. דיברתי עם הנשמה שתקבל על עצמה תשובה, וקיבלה
עליה, ובזה נתקנו כל האברים והגידין, ויכלתי לרפאות אותו".

4. איך היה הבעש"ט רופא חולים ממתנגדיו

בק"ק אחת היו שלושה אחים לומדים מופלגים ויראי ה'. שנים מהם היו סרים למשמעתו של
הבעש"ט, והשלישי היה מתנגד לו. בכל פעם שהיה הבעש"ט בק"ק הנ"ל הייתה אכסניא שלו
אצל שני האחים, ובכל פעם היה שואל ודורש לשלום האח השלישי. פעם אחת בא לאותה עיר
ביום ה', וקודם שנכנס לאכסניא שאל את אנשי העיר על שלום האח השלישי בזה הלשון: "מה
שלום המתנגד שלי?" היו סבורין שהעולם שיהיו כמבשרים בעיניו, ואמרו לו שהוא מוטל אל ערש
דווי וכוח הדיבור גם כן אין אתו.
אמר הרב שצריך לילך אצלו לבקרו. וביום ו', ערב שבת קודש, אמר לשני האחים בלשון שאלה:
"אפשר יוכל להתפלל שם אצל אחיכם בשבת קודש?"
אמרו: "אם היה בריא בוודאי לא היה מניח את הרב להתפלל אצלו. אבל כעת הוא מוטל כאבן
שאין לה הופכין. מה איכפת לו? בוודאי אפשר ואפשר, כי יש שם חדר מיוחד להתפלל".
צוו להביא לשם ארון קודש וספר תורה. התפלל הבעש"ט שם ביום ו', ערב שבת קודש, מנחה
ומעריב, ובבוקר התפלל שחרית, והאריך בתפילה עד ב' שעות אחר חצות. קודם קריאת התורה
הלך לפרוזדור בכדי לקרר את עצמו, ומיד שמע קול יללה איך שהחולה הוא גוסס.

אמר לאנשיו: "נלך לבקר את החולה". וישב אצל החולה.
אמרה לו אמו: "מדוע אינך נותן שלום להרב?" ולא ענה לה כלום. נתנה ידו לתוך יד הרב. שאלה
הרב את החולה אם למד גמרא, ושתק. שאל ממנו כך כמה פעמים והוא שתק, עד שגער בו הרב:
"היכן הוא דרך ארץ שלך, שאני שואל ממך ואינך משיב לי כלום?"
אז השיב לו: "למדתי גמרא".
שאל לו: "באיזו מסכת נמצא המאמר חביבין עליך יסורין?"
אמר לו: "במסכת ברכות".
- "ומה נאמר שם?"
אמר לו: "לא הן ולא שכרן".
שאל לו הרב: "חביבין עליך יסורין?"
השיב: "לא הן ולא שכרן".
אמר לו הרב: "הב לי ידך!" יהב ליה ידיה ואוקמיה.
אחר כך צווה לו הרב שיוריד רגליו מן המיטה. וכך עשה. אחר זה צווה הרב שילביש עצמו מעט
ויטול ידיו. עשה כל דבר כאשר צווהו. אחר זה הלך עמו לבית התפילה והתפלל מוסף עם כולם
והבריא בעזרת השם יתברך.

5. הבעש"ט מסכן עולם הזה ועולם הבא שלו בשביל להציל חולה מידי מלאך המוות

שמעתי מהרב דקהלתנו
ר' ליבוש דק"ק מיזריטש היה אצל הבעש"ט בימים נוראים, וחלה קודם ראש השנה. עסק הבעש"ט
ברפואתו כל הלילה של ערב ראש השנה וגם הלילה של ראש השנה, ולא ראה כלל סימן מיתה
ח"ו. וכשהלך לבית המדרש, בעת התפילה, נחלש ר' ליבוש מאוד. הודיעו להבעש"ט ולא שמע,
כי היו יראים לצעוק אליו בקול. כשראה ר' יצחק דק"ק מיזריטש כי לא פנה הבעש"ט, צעק אליו

בקול גדול. ענה הבעש"ט ואמר: "למה לא אמרו לי?" והלך במרוצה לביתו, ונמצא מלאך המוות
עומד על גבו. גער בו בנזיפה וברח מלאך המוות. לקח הבעש"ט את ר' ליבוש בידו ותכף הבריא.
הוליכו לבית המדרש, כי ירא להניח אותו בביתו, שמא ישוב ח"ו מלאך המוות.
אחר כך אמר הבעש"ט, שעל דבר זה רצו לדחות אותו מעולם הזה ומעולם הבא, ואמר כי לא
עשה דבר זה, אלא מחמת שבא אליו הדבר פתאום, שלא ראה בחולה מקודם שום דסימני מיתה.
"וכשראיתי פתאום מלאך המוות, דווה לבי עלי ועשיתי דבר זה".

6. האיך היה הבעש"ט מטריד מזיקין מן הישוב

שמעתי מהרב דקהלתנו וגם מהרב דק"ק פולנאה .
בק"ק איזבארו נתראו בבית הכנסת של נשים שני לצים, והיו מפחידים את הנשים עד שהוכרחו
לעזוב את בית הכנסת. הלך ר' חיים מגיד מישרים של קהילתנו וישב בבית הכנסת ולמד שם
וגירש משם את הלצים. הלכו והזיקו שני ילדים שלו. שלח אחר הבעש"ט. בא הבעש"ט ולן בבית
התבודדות עם הסופר ר' צבי, וצווה שיביא את הילדים אצלו למקום לינתו. עשו כן. כשישבו לישון
היה המשכב של הבעש"ט בראש השולחן והסופר שכב בעבר השני לראש הבעש"ט. עד שלא
ישנו, באו שני המזיקין לבית ועמדו אצל הפתח ולצצו על הבעש"ט איך הוא מזמר "לכה דודי".
והבעש"ט קם וישב על מיטתו ואמר לסופר: "הראית?" והסופר גם כן ראה ותחב את ראשו תחת
הכר של הבעש"ט ואמר: "הניחה לי".
אחר כך הלכו אל הילדים. קפץ הבעש"ט מן המשכב וגער בהם ואמר להם: "להיכן אתם הולכים?"

והם לא פחדו ואמרו: "מה איכפת לך?" והתחילו פעם שנית להתלוצץ ולזמר "לכה דודי" בניגון של
הבעש"ט. עשה הבעש"ט מה שעשה, נפלו שני המזיקין לארץ ולא יכלו לקום. התחילו מתחננים
לפניו. אמר:
"תכף תראו שהילדים יבריאו!" אמר האחד: "מה שעבר אין, כי ניזוקו איברים פנימיים, ועכשיו באנו להזיקם עד הגמר, אך מזלם הוא שרום מעלתו בכאן".
שאל אותם: "איך ומה ולמה באתם לבית הכנסת?" השיבו:
"החזן היה מתפלל בבית הכנסת, והיה לו משורר שקורין באס, ובעת זמרו היה כוונתו שייטב בעיני הנשים, והיה לו הרהור, וגם הנשים הרהרו עליו, ומשני ההרהורים הללו נבראנו אנחנו שני מזיקין, זכר ונקבה, וחיינו הם בבית הכנסת".
אז נתן להם הבעש"ט מקום אצל באר אחת, מקום שאין בני אדם מצויים שם.

7. הבעש"ט מסלק נדן מתוך חוב

שמעתי מאיש אחד ששמע מפי הסופר ר' צבי ז"ל .
הבעש"ט נשתדך עם המפורסם ר' זאב קוציס ביתום וביתומה שגדלו בביתם. היתומה נתגדלה
בבית הבעש"ט והיתום נתגדל בבית ר' זאב. פסק הבעש"ט שתי מאות זהובים לנדן כשהגיעה
החתונה, קודם הכיסוי, אמר ר' זאב להבעש"ט, שלא ילך עם החתן לכיסוי, עד שיסלק משתי
מאות זהובים שפסק. היה בעיני הבעש"ט כמצחק, ואמר: "אינך מאמין לי הסך הלז?" השיב לו:
"בהימנותא דידי, שלא אשנה מדיבורי, כי אני צריך להחזיק החתן אצלי ללמוד עמו, ואם אין קמח אין תורה".
בתוך כך בא לבית הבעש"ט ר' ליב מקרימיניץ. הושיבו הבעש"ט בכבוד וצווה ליתן לו צלוחית יין
לשתות, ובירך עליו וענה הבעש"ט "אמן". אחר כך פתח ר' ליב וסיפר להבעש"ט מתכלית ביאתו,
שהקומיסר של העיר שלח אחריו, והראה לו אגרת מאדון אחד רחוק מק"ק מזיבוז ח' פרסאות,

שכתב אליו שהבעש"ט חייב לו אלף זהובים מפדיון שבויים, כפי השטר חוב שתחת ידו, ושיסלק
לו תכף ומיד דווקא, ואמר הקומיסר, שאם לא יסלק לו תכף יוריד אותו בשלשלאות של ברזל אל
האדון הנ"ל, ולא יפול דבר ארצה. ושלחו להודיע לו שיסלק תכף ומיד.
כששמע הבעש"ט דברים אלו מפיו של ר' ליב קרא תכף לעבדו וצווה קול גדול לאסור מרכבתו.
ואמר לר' ליב: "תכף ומיד תיסע את אותו אדון ותסלק לו הסך הנ"ל, ותזרז עצמך לבוא אל הכיסוי". ולא הניחו לילך לביתו. היה הדבר נפלא בעיניו של ר' ליב, אך לא השיבו מדבריו ונסע
תכף אל אותו אדון. באם הדרך, בקריצ'מה אחת, היה לו יודעו ומכירו, והתראה פנים עמו וסיפר
לו עסק נסיעתו. אך היה נחפז מאוד לדרכו. והיה פלא לבעל הקריצ'מה.
נסע ובא אל האדון בצהרים בשעת קביעות הסעודה שלהם.
המתין עד גמר הסעודה ובא לבית האדון.
שאל האדון תכף אם הביא לו מעות מהבעש"ט, והשיב לו "הן".
הושיבו בכבוד ונתן לו מי דבש לשתות. היה לר' ליב תמה בלבו באיזה אופן יהיה הסילוק, ואמר
בלבו: אולי כוונת הבעש"ט שייטב בעיני האדון סוס טוב מסוסיו ויקבל בסך הנ"ל.
בתוך כך עלה בדעתו ואמר להאדון: "אני צריך לדבר עמך דבר סתר". והלך עמו לחדר אחר.
אמר להאדון בזה הלשון:
"ידעתי שאתה איש צדיק ונאמן מאוד, ולא תחפוץ אפילו שווה פרוטה ממון של אחרים. וכעת אני רוצה לסלק לך הסך שאתה תובע. אולי על פי החשבון אין מגיע מהשבויים סך כזה ותיכשל ח"ו בגזל".
השיב לו האדון:
"תשואות חן גדול, אהבה גדולה אהבתיך על זה שאתה מציל אותי מגזל ומעונש עולם הבא".
ותכף חיפש השוברות של המוכסנים שנפדו, וחשב חשבונות, ונטל השטר חוב של הבעש"ט וזרק
אותו על האש.

ואמר לר' ליב: "אדרבה, מגיע להבעש"ט שני זהובים". ונתן לו אחד עשר אדומים.
אמר לו ר' ליב: "מגיע עוד שני זהובים".
והוסיף האדון לדבר עמו באהבה וחיבה על שאינו נושא לו פנים ויקרה נפשו בעיניו שהצילו מן
הגזל. נתן לו שני הזהובים, ונסע ר' ליב לדרכו. בבואו לקרי'צ'מה הנ"ל קפץ מן העגלה לספר
הנפלאות.
והבעש"ט גוער בביתו ואומר: "השוטה הלז משתהה בדרך ומספר המעשה".
אחר זה בא ר' ליב אל הבעש"ט ורצה לספר המאורע. החזיר הבעש"ט: "ידעתי. מהר תן לי
המעות, כי איחר היום לעשות כיסוי". ורגז שעמד בדרך בחזרתו.
ואחר כך אמר: "כעת זמן החתונה" - והיה שמח.

8. הבעש"ט מתענין ורואה אפילו בדברים שפלים

שמעתי מר' ליב מסינאמי ואחר כך שמעתי מהרב דקהילתנו .
פעם אחת בא חנוני לעיר שדה לבן מבריסלא עם בריקה עגלה גדולה מלאה סחורה של
ארג צמר, ובא לילה, ולא רצה לפתוח החנות בלילה, וצווה להתיר את הסוסים מן העגלה, ואמר
בלבו: מי יוכל לגנוב עגלה, היינו בריקה גדולה כזו? ועזב בחוץ הבריקה עם הסחורה. בא גנב
ואסר סוסים אחרים לעגלה וברח עם העגלה ועם כל הסחורה. בבוקר ראו שנגנבה העגלה עם
הסחורה, והתחילו לרוץ ולחפש בכל הרחובות ועל פרשת הדרכים ולא מצאו ולא השיגו הגנב.
שלח הסוחר אגרת אל הבעש"ט. כשבא השליח אל הבעש"ט מצא אותו שהוא עומד אצל המזוזה
ורוצה לנסוע לק"ק דראז'ני לברית מילה, כי כבדו אותו במצוות מילה. קבל הבעש"ט האיגרת מידי
השליח ואמר לו: "המתן לי שאחזור". המתין השליח.

והבעש"ט לן בדרך, ובהיות הבקר נסע לעיר. כשבא סמוך לעיר ראה מרחוק כי העגלה עם
הסחורה באה גם כן לעיר בדרך אחרת, ואמר לר' צבי סופר:
"ראה העגלה הנוסעת עם שני הסוסים".
אמר ר' צבי: "אני רואה".
אמר הבעש"ט: "השליח ששלחו אלי הוא עבור עגלה זו עם הסחורה שבתוכה, שנגנבה. כשנבוא
לעיר תשאל לאכסניה שלו ותאמר לו שיתן לך העגלה עם הסחורה, כי היא גנובה אצלו".
כשבאו לעיר הלך ר' צבי תכף לאכסניה שלו וראה שהוא עומד ומתפלל. לא יכול להעיז ולומר לו
כמו שצווה הבעש"ט, מפני שהיה מתפלל כאיש תם וישר. חזר ר' צבי אל הבעש"ט וספר לו הדבר.
אמר לו הבעש"ט: "תכף לך, כי יסע לו עם הסחורה".
הלך ר' צבי פעם שנית ומצא אותו שאוכל סעודת הבוקר. שאל לבעל הבית אם שתה יין שרוף
הרבה, כדרך הגנבים, ואמר שלא שתה כי אם בעד שני גדולים גדול הוא מטבע של פרוטה .
כדרך כל הארץ. הלך ממנו עוד הפעם בידים ריקניות לביתו.
אמר לו הבעש"ט: "לך ואמור לו כל הסימנים, שעמד ביער שלושה ימים עד שעברו כל הרצים
והמחפשים ואחר כך לן במקום פלוני. אמור לו כל הלינות שלן עד עיר דראז'ני".
הלך ר' צבי ואמר לו כל הסימנים, אז נתרשלו ידי הגנב, ואמר:
"אמת, כן הדבר. קח העגלה עם הסחורה".
צווה ר' צבי לבעל הבית שישמור את העגלה עם הסחורה.
אחר כך אמר הגנב בלבו: עכשיו אני עני כשאר עניים, אלך לאכול בברית מילה.
כשאכלו ושתו מי דבש עמד הגנב אצל הבעש"ט, ואמר: קושיה גדולה קשה לי על רום מעלתו.
מכיוון שרום מעלתו יודע ורואה איך גנבים גונבים ומקומם ולינתם, מן הסתם יוכל לראות גם
דברים טובים מאלה. ולמה לו להביט אל דברים שפלים? יותר טוב להביט בדברים טובים!"

אמר הבעש"ט תורה על קושיה זו עד תפילת המנחה, ולא גמר התורה.

9. גם הנכרים יודעים שהבעש"ט הוא בעל מופת ולא מכשף

היה מוכסן אחד סמוך לק"ק מזיבוז. בא איש אחד ונתן הוספה על הארינדה החכירה ונדחה
המוכסן מן הכפר, ונשאר חייב לבעל הכפר ולא היה לו במה לשלם. צווה האדון, גם המוכסן
החדש, שלא יניחו אותו ליסע מן הכפר לשום מקום. אף על פי כן נסע המוכסן הישן אל הבעש"ט.
כשנודע מזה להמוכסן החדש הלשין עליו אצל האדון, ואמר: "נסע אל מכשף לעשות לך כישוף".
כעס האדון ולקח את בנו לתפיסה.
והמוכסן הישן לא מצא את הבעש"ט בביתו, כי היה בק"ק קמינקה, ונסע אחריו לעיר זו ולא מצאו
שם, כי נסע הבעש"ט לביתו. נסע אחיו והשיגו בדרך.
אמר לו הבעש"ט: "מה אוכל לעשות בדרך? נהוג נסיעתך אחרי לביתי".
בדרך ראה הבעש"ט שתפס האדון את בנו לתפיסה, אמר : "אין פנאי להמתין". באו אל נהר אחד
וטבל בו. בצאתו מן הנהר אמר לו: "לך לביתך. ותכף כשתבוא אל הכפר לך למבצר". עשה כן.
כשראה אותו האדון מן החלון נתייירא שמא יזיק לו בכשפיו, וגירש את בנו מן התפיסה, ושלח
עבדו לגרש אותו מן הכפר עם כל אשר לו. וכן עשה.
אחר כך שלח האדון איגרת להקומיסר דק"ק מזיבוז בקובלנה רבה על הבעש"ט בזה הלשון:
"באשר שאתה מחזיק בעיר שלך מכשף".
השיב לו הקומיסר: "ראה בכל עוז להתאמץ ולפייס את הבעש"ט, שהוא אינו מכשף. ואם לא
תפייסנו תיענש מן השמים".
תכף שלח האדון לפייסו, ושלח לו במתנה עגלה עם כל מיני קמחים ועופות.

01. מעשה מהבעש"ט שסיפר ר' חיים מקוסוב

אישה אחת חשוכת בנים היה דרכה ליסוע בכל פעם אל הבעש"ט. פעם אחת באה אליו, והייתה
בוכה הרבה לפניו, והבטיח לה הבעש"ט שיהיה לה באותה שנה בן זכר. נסעה לה, ולאחר זמן
ילדה בן זכר. התינוק היה טוב תואר מאוד.
לאחר שתי שנים, כשהגיע הזמן לגמול את הילד, נסעה עמו אל הבעש"ט שיברך אותו. בבואה עם
הילד לפני הבעש"ט, צווה הבעש"ט ליקח מידה את הילד וחבקהו ונשקהו. אחר כך אמר שיחזירו
לה את הילד. נסעה לביתה, ונפטר הילד. הייתה האישה בוכה במר נפשה מאין הפוגות.
נסעה אל הבעש"ט ובאה אליו בבכיה גדולה: - כבודו הרג את ילדי! - בקש ממנה הבעש"ט שלא
תבכה, ואמר לה: - שמעי נא את אשר אספר לך.
פעם אחת היה מלך אדיר, ולא היה לו בנים. היה לו למלך יועץ והוא יהודי. פעם אמר המלך ליועץ שלו: "הלא אתה הוא יועצי בכל העניינים, ואפילו בתכסיסי מלחמה, תנה לי עצה במה שאין לי בנים ואין לי למי להשאיר המלוכה". אמר לו היועץ: "אין מי שיוכל להועיל לך חוץ מן היהודים". אמר לו המלך: "אם יהודים יועילו לי בזה אמחול להם המסים והארנוניות". אמר לו היועץ: "אם תמחול להם המסים, מזה לא יהא לך בנים. אלא תגזור גזרה על היהודים ממדינתך שיבקשו מאת השם יתברך שיהיה לך בשנה זו בן זכר, ובאם לאו לא ימצא שום יהודי במדינתך. אז תראה מה שיהיה מזה". המלך גזר כך, ושלח לכל עיר ועיר ליהודי מדינתו, שבאם לא יהא לו בשנה זו בן זכר אז לא ימצא שום יהודי במדינתו. הגזרה יצאה בתוקף רב. כשנודע ליהודים דבר הגזרה התחילו להתענות ולומר תהילים ולבכות עד שעלתה צעקתם למרום. באה נשמה קדושה שהייתה כמה שנים בגן עדן, וכשמעה צעקת בני ישראל השתטחה לפני השם יתברך, ואמרה: ""אני אלך לעולם השפל להיות בן אצל המלך, כי יש לי רחמנות גדולה על בני ישראל". וכך הווה: באותה שנה נפקדה המלכה בבן זכר, וליהודים הייתה אורה ושמחה.
אחר כך נגמל הבן-מלך והתחילו ללמוד עמו, כנהוג. היה לו מוח גדול וחזק מאוד, ומה שהיו לומדים עמו היה תופס בפעם הראשונה. פעם אחת אמר לאביו: "תדע אבי, שמכל הלימודים שלומדים עמי אין לי שום הנאה מהם. אחפוץ מאוד שילמדו

עמי לימוד שיהא לי הנאה".
אמר לו אביו: "אשלח אל הפופסט האפיפיור שילמד עמך ומלימודו תהא לך הנאה".
הפופסט בא והמלך גזר עליו שילמד עם בנו יחידו האהוב.
השיב הפופסט: "מוכרח אני לקיים גזרת המלך. אמנם, שאלה אחת אני שואל מאת המלך: הנה יש לי שתי שעות בכל יום שאני עולה לרקיע, ואני אז סגור ומסוגר, ומי שבא אלי באותה שעה הוא מחייב את ראשו, וכך היא דת המלך. לכן תגזור גזרה זו אפילו על בנך החביב לך מאוד, שגם הוא יהיה בגזרה זו".
המלך הבטיח לו, וגזר כן על בנו.
התחיל הפופסט ללמוד עם הבן-מלך, ובזמן מועט היה בקי בלימודו יותר מהפופסט, כי היה לו מוח גדול, כראוי לנשמה קדושה. אחר כך התיישב הבן מלך בדעתו: "הלא אני חביב מאוד בעיני אבי המלך, עד שלא יוכל להתאפק שלא לראות אותי שעתים, ותורה יודע אני יותר מן הפופסט, ומדוע לא אראה מה שהפופסט עושה בשתי שעות הללו? - עשה לעצמו מפתחות, ופתח את הדלתות בתוך אותן שעות. מצא את הפופסט יושב מעוטף בטלית ותפילין לומד גמרא עם מפרשים.
הפופסט נתעלף מפחד שיודע הדבר אשר הוא יהודי. אחר זה התיישבו בדעתם לבלי לגלות הדבר לשום בן אדם, והפופסט אמר לו: "אלמד עמך גמרא המושכת את הלב והמתוקה מדבש".
התחיל ללמוד עמו וראה שלימוד הזה משיב נפשו.
שאל הבן-מלך לפופסט: "מדוע אתה מטעה את העולם?"
השיב לו: "מפני שעברו רוב שנותי בזה, לפיכך מוכרח אני להיות כן כל ימי חיי".
אמר לו הבן-מלך: "תן לי עצה איך להתגייר, כי אני רוצה להיות יהודי. ואתה יודע שאבי לא יוכל להתאפק שלא לראות אותי אפילו שתי שעות".
אמר לו הפופסט: "תאמר לאביך: למה בקשת שיהיה לך בן? בכדי שתדע מי יקבל אחריך המלוכה! ועתה אתה איש זקן, ואני צעיר לימים, ועוד לא הייתי בשום מקום ממדינתך. מאוד אחפוץ ליסע ולראות מדינתך והשרים שלך. אמנם ידעתי כי אני ואתה לא נוכל להתאפק ולסבול אפילו שתי שעות לבלי לראות זה את זה. לזאת מוכרחים אנו להרגיל את עצמנו בהדרגה, עד שנוכל להתאפק לבלי לראות זה את זה עד חודש ימים, אז אוכל ליסע לראות המדינה והשרים שלך".
הבן-מלך אמר לאביו כך, והוטב בעיני המלך, והתחילו להרגיל את עצמם לבלי לראות זה את זה, עד שהתרגלו שלא לראות זה את זה עד חודש. אז נסע לראות

את המדינה. בבואו אל הספר של המדינה צווה על העגלון שיחזור לביתו, באמרו שצריך הוא להתעכב כאן זמן רב. העגלון חזר לעיר המלוכה. והבן-מלך עבר דרך הגבול למדינה אחרת והתגייר. מעות היו לו למחייתו, כי לקח מביתו, והיה יושב בבית המדרש כמה שנים ולומד.

לאחר זמן נפטר ושבק לנו חיים. בא לעולם העליון. ושם מימינים ומשמאילים. אמנם, מי ומה יוכל לומר חטאים על נשמה קדושה שהייתה לה מסירות נפש עבור בני ישראל?

עם כל זאת בא מקטרג אחד ואמר: "הלא היה יונק אצל נכרית שתי שנים!" - לפיכך היה מוכרח לירד עוד אל העולם השפל הזה בכדי שיהא יונק אצל ישראלית עוד שתי שנים.

והוסיף הבעש"ט ואמר לאישה: ואת בכית לפני שאין לך בנים, והבטחתי לך בן זכר. מה איכפת לך שהיית מיניקה נשמה קדושה שתי שנים?

ז. תפילה ועבודת השם

1. רעדת הבעש"ט בשעת התפילה

שמעתי ממוהר"ר פאלק החסיד המפורסם דק"ק טיטשילנק, ששמע מר' אברהם אב"ד דק"ק

דובאסאר, שהיה מקודם ש"ץ בבית המדרש דק"ק מזיבוז .

פעם אחת היו צריכין לאמר הלל, שהיה ר"ח או חול המועד של פסח, והיה רבי אברהם הנ"ל

מתפלל תפילת שחרית לפני התיבה, והבעש"ט התפלל על מקומו. והיה מנהגו להתפלל בעצמו

לפני התיבה מן הלל. בשמונה עשרה של קול רם נתרעד הבעש"ט רעדה גדולה, והיה רועד

והולך, כדרכו לרעוד בתפילתו תמיד, ומי שראה אותו בשעת התפילה ראה הרעדה שלו. כשסיים

ר' אברהם חזרת התפילה, היה הבעש"ט עומד במקומו ורועד, ואינו הולך אל התיבה. בא החסיד

רבי זאב קוציס והציץ בפניו, והנה בוערים כלפידים, ועיניו בולטות, והיו פקוחות ועומדות בלי

תנועה, כמו גוסס ח"ו. רמז ר' זאב לר' אברהם, ולקחו אותו, זה ביד אחת וזה ביד אחת, והוליכוהו
אל התיבה. הלך עימהם ועמד לפני התיבה, וראה ערך מה, ופתח ואמר הלל. והכל ברעדה. ואחר
כך, כשסיים הלל עמד וראה זמן רב, והוצרכו להמתין בקריאת התורה עד שנח מרעדתו.

2. כשהבעש"ט מתפלל הוא משפיע מהתפעלותו על בני אדם, על בעלי חיים ואפילו על דוממים.

א.

כשבא]המגיד מישרים ר' אליהו[בפעם הראשונה אל המגיד הגדול דק' מיזרימש ספר לו המעשה, ואמר: "פעם אחת ביום טוב, ואיני יודע אם יום א' של פסח או יום שמיני עצרת היה,
הוצרכתי לברך גשם או טל. היה הבעש"ט מתפלל לפני התיבה בחשק גדול - - והיה מתפלל
בזעקה גדולה" - והרב המגיד מישרים לא היה יכול לסבול, כי היה חולה גדול, ויצא מבית
המדרש ונכנס לבית קטן שבבית המדרש, והתפלל שם ביחידות.
קודם מוסף הלך הבעש"ט ובא לבית קטן ללבוש הקיטל. ואמר המגיד כי היה מכיר, שהיה אצלו
השראת השכינה, וכשראה אותו הכיר בו כי אינו בזה העולם. וכשלבש הקיטל נקמט הקיטל על
כתפיו, ואחז המגיד מישרים בקיטל לפשטו מקמיטתו. וכשנגע התחיל לרעוד עמו. הבעש"ט הלך
לו, והוא הוצרך להתפלל ולבקש מן השם יתברך שייקח ממנו דבר זה, כי אין בכוחו לסבול.

ב.

פעם אחת קבל הבעש"ט שבת בשדה, והיו שם צאן רועות על פני השדה והגביהו בשעת מעשה
את רגליהן הראשונות למעלה ועמדו רק על שתי רגלים האחרונות כעמידת אדם.
אומרים בשם צדיקים: מחמת שקידש את כל העולם, והעלה בשעת מעשה את כל העולם למקורו

הראשון, אזי ממילא גם כל הברואים שהיו עומדים אז אצלו, הגם שאין בהם דעת, מכל מקום כיון
שמעט החיות המלובש בהם נתעלה למקורו הראשון ממילא הגביהו את עצמם והשיגו השגה
גדולה כל כך מרוב קדושתו ואורו שהכניס הצדיק בזה העולם.
ג.
שמעתי מהרב דק"ק פולנאה, בעל ספר תולדות יעקב יוסף .
פעם אחת עמד כלי גדול מלא מים בשעה שהבעש"ט היה מתפלל, וראו שהמים נעים ונדים,
וממש השראת השכינה היה עליו, ומזה רעדה הארץ, כמו שנאמר "מפני אשר ירד עליו ה' באש -
ויחרד כל ההר מאד" שמות י"ט, י"ח , אך לא היה ניכר, ובמים היה ניכר מאוד.
ד.
גם מהחסיד ר' דוד פורקיס ממזיבוז שמעתי .
פעם אחת התפלל הבעש"ט בדרך בבית בכותל מזרח, וסמוך לכותל מערב היו עומדות חביות
מלאות תבואה, והיו רואים שהתבואה רועדת.

3. תפילת מנחה בערב שבת קודש

שמעתי מר' פאלק הנ"ל .
כשנסע ר' גרשון מקוטוב מארץ ישראל לחוץ לארץ לשדך את בניו, אמר אגב אורחא: "תהילה לאל
שעברתי את הים, אסע אל גיסי הבעש"ט". ובא אליו בערב שבת קודש. עמד הבעש"ט להתפלל
תפילת המנחה, והיה מאריך בתפילתו עד צאת הכוכבים. ור' גרשון התפלל גם כן, מתוך הסידור
של האר"י ז"ל, ואחר כך העביר שנים מקרא ואחד תרגום, ואחר כך צווה והביאו לו כרים ושכב
לנוח.
בליל שבת, בשעת הסעודה, שאל ר' גרשון את גיסו הבעש"ט:
"מפני מה הארכת בתפילה כל כך? אני גם כן התפללתי בכוונות וקראתי הסדרה

שנים מקרא ואחד תרגום, והוצרכתי לשכב ולנוח, ואתה עומד ורועד ועושה תנועותיך?"
והיה רוצה להוציא דברים מפיו.
אבל הבעש"ט היה שוחק עליו ולא השיב לו כלום. כפל ושאל עוד הפעם.
אז החזיר לו הבעש"ט:
"כשאני מגיע לתיבות מחיה מתים - וספק לר' פאלק אם לתיבות "מחיה מתים אתה" או "מחיה מתים ברחמים", - ואני מכוון כוונת ייחודים, באות נשמות מתים לאלפים ולרבבות, ואני צריך לדבר עם כל אחד ואחד מפני מה נדחה ממחיצתו, ואני עושה לו תיקון ומתפלל בעדו ומעלהו, והחשוב חשוב קודם. והם רבים, שאם רציתי להעלות כולם הייתי צריך לעמוד שמונה עשרה שלוש שנים. אך כשאני שומע הכרוז שמכריז "מקודש, מקודש!" ואי אפשר עוד להעלות הנשמות, אני פוסע מן השמונה עשרה".
אמר לו ר' גרשון בדרך שחוק: "למה אינם באים אלי?"
השיב לו: "היה אצלי כאן גם השבת השנית, ואני אמסור לך הכוונות בכתב על נייר ויבואו אליך גם
כן".
עשה כן. בערב שבת קודש הבא, כשסיים הבעש"ט קדיש לפני התפילה, עמד ר' גרשון להתפלל
גם כן, והבעש"ט לא התחיל עדיין בתפילה, כי היה יודע שר' גרשון לא יסבול ויתפחד. תיקן בתוך
כך מורה שעות שלו והריח טאבק, עד שיעבור ר' גרשון מקום הכוונה.
כשכוון ר' גרשון כוונה זו וראה הבעש"ט שבאו אליו מתים כמו עדר גדול של צאן ונפל בחלשות אז
העירו וצווה לו לילך לביתו. ובלילה על השולחן, בשעת הסעודה, שאל לו הבעש"ט: "למה נתחלשת?"
אמר לו: "בעת שכוונתי הכוונה באו אלי מתים כמו עדרים".
אז אמר הבעש"ט לאנשיו בדרך שחוק: "הלקו אותו, שלא ישחק על הבעש"ט!".

4. תפילת יום הכפורים

גם שמעתי מהחסיד ר' דוד פורקיס, אבל לא מפיו ממש, שבהיותו שוחט בק"ק טולטשין עשה ר'

דוד מכפר חלאדווקי תנאים ושלח עגלות אחר כל המקבלים וגם ר' דוד מגיד מישרים הנ"ל נסע אל
התנאים, וסיפר בדרך, וכשבאו אנשי הקהילה סיפרו לי .
פעם אחת ביום הכיפורים בהשכמה לא בא הבעש"ט לבית המדרש, כפי המנהג, להתפלל ביום
הכיפורים בהשכמה. היו שוהים עד בוש על היום והמתינו עליו מלהתפלל. אחר כך בא וישב על
מקומו, והיה ראשו על הסטנדר, מרים ראשו ומניח ראשו, מרים ומניח, כמה פעמים. אחר כך רמז
שילכו להתפלל לפני התיבה. ובא ר' דוד הנ"ל להתפלל, כי הוא היה מתפלל בימים נוראים. כשבא
סמוך לתיבה התחיל הבעש"ט לבזותו בפני כל עם ועדה, ואמר בזה הלשון:
"זקן אשמאי! היכן אתה הולך?" וביזה וגינה אותו ערך חצי שעה.
והיה רוצה לחזור וללך מן העמוד, כי היטב חרה לו עד מאוד, כי אמר: שמא ח"ו ראה בי דבר
מגונה. וגער עליו הבעש"ט ואמר: "עמוד!" - והתחיל להתפלל ובכה, ולא היה יודע מה שהוא
מדבר, רק שצעק ובכה, כי נשבר לבו מאוד.
אחר כך, במוצאי יום הכיפורים, הלך ר' דוד מגיד מישרים אל הבעש"ט, ואמר לו:
"רבינו, מה ראה בי דבר מגונה ח"ו?"
- ענה ואמר:
"חס ושלום, לא ראיתי בך כלום. רק באשמורת הבוקר ראיתי להס"מ על הדרך מקום שהתפילות הולכות ורצה לקבל כל התפילות ח"ו, ואמרתי בלבי: למה אלך להתפלל ולמסור לו התפילות ח"ו? על כן שהיתי מלהתפלל. ותהילה לאל, פניתי דרך אחת, שילכו התפילות בזו הדרך ולא יוכל לאחוז בהן. על כן יראתי שמא יכנס ח"ו בלבך ויקלקל הדבר, ושברתי את לבך בכדי שלא יהיה לך שום מחשבה זרה בלבך, ואחר כך צוויתי לך להתפלל".

5. מתפללים פשוטים הם היסוד של בית הכנסת

שמעתי מר' מאיר מאנאפולי

היה בעיר אנאפולי אומן הנקרא שאפוואל, והיה מתפלל בקיץ ובחורף בבית הכנסת בקביעות,
אפילו אם לא היו עשרה בבית הכנסת היה מתפלל ביחידות.
פעם אחת אירע לבעש"ט להיות בעיר זו, ובעת שעשן הלולקי קודם התפילה כשהיה מסתכל
בחלון ראה את האומן הולך לבית הכנסת. נזדעזע מאוד, ואמר לבעל הבית:
"צא וראה מי הוא שהולך וטלית ותפילין בידו".
יצא בעל הבית וראה וחזר ואמר: "אומן אחד הולך לבית הכנסת".
אמר הבעש"ט לקרוא לו שיבוא אצלו,
ואמר לו בעל הבית: "ידעתי שהוא שיגעון ובודאי לא ירצה לילך".
שתק הבעש"ט.
לאחר התפילה שלח אחר אותו אומן שיביא לו ד' זוגות פוזמקאות. בא והביא עמו הפוזמקאות.
אמר לו הבעש"ט: "זוג פוזמקאות בכמה?"
אמר לו: "כל זוג א' זהוב וחצי".
אמר לו: "שמא זוג במיקח זהוב אחד?"
לא ענה אותו דבר. צווה הבעש"ט לאדם אחר שיפסוק עמו המיקח.
אמר לו אותו האיש: "שמא תמכור בפחות מזהוב וחצי?"
אמר לו: "אילו רציתי בפחות הייתי אומר בפעם ראשונה בפחות".
שילם לו הבעש"ט בעד ד' זוגות פוזמקאות.
שאל אותו: "מה אתה עושה?"
אמר: "אני עושה אומנותי".
שאל אותו: "איך אתה מתנהג?"
אמר: " אני עושה לא פחות מארבעים זוג או חמישים זוג, ובפעם אחת אני מניח אותן בעריבה
גדולה עם מים חמין, ואני דורך אותם עד שנעשין כתיקונן".
שאל אותו: "ואיך אתה מוכרן?"
השיב לו: "אני איני יוצא מפתח ביתי, אלא החנוונים באים לביתי וקנים ממני, והם מביאים לי
צמר שקונים בשבילי, ואני נותן להם ריווח בעד טרחתם. וגם אל רום מעלתו לא הלכתי אלא

לכבודו. ואיני הולך מפתח ביתי כי אם לבית הכנסת. אם יש מנין אני מתפלל בציבור, ואם אין שם
מנין אני מתפלל ביחידות על מקומי".
שאל אותו הבעש"ט: "כשאתה קם באשמורת הבוקר מה אתה עושה?"
אמר: "אני עושה פוזמקאות גם כן".
שאל אותו: "ותהילים איך אתה אומר?"
אמר לו: "מה שאני יכול לומר בעל פה אני אומר".
אמר עליו הבעש"ט, כי הוא יסוד בית הכנסת עד ביאת הגואל במהרה בימינו, אמן סלה! -

6. רחמנא לבא בעי

כפרי אחד, שהיה מתפלל תמיד ימים נוראים בבית מדרשו של הבעש"ט, היה לו ילד מטומטם
שלא היה יכול לתפוס אפילו צורת האותיות, ובפרט לומר דבר של קדושה, ולא היה אביו לוקחו
לימים נוראים אל העיר, מחמת שלא ידע כלום. כנעשה בר מצווה לקחו עמו ליום הכיפורים, כדי
שיהיה אתו לשמרו שלא יאכל ביום הכיפורים לחסרון ידיעתו והבנתו. והילד היה לו חליל שהיה
מחלל בו תמיד בשעת ישבו בשדה לרעות הצאן והעגלים. לקח אתו בכיס בגדו את החליל, ואביו
לא ידע מזה. כל המעת לעת היה יושב הנער בבית המדרש ולא יכול לומר כלום.
בשעת תפילת מוסף אמר לאביו: "אבא, יש אתי החליל שלי, ואני רוצה מאוד ליתן קול בחליל".
נתבהל אביו מאוד וגער בו ואמר לו: "השמר לך לבל תעשה חס ושלום את הדבר הזה!"
הנער היה מוכרח להתאפק.
בשעת תפילת מנחה אמר לו עוד הפעם: "אבא, הרשני לחלל בחלילי".
קללהו האב קללה נמרצת והזהיר בו באזהרה רבה לבל ינסה חלילה לעשות כזאת. ולא היה יכול
ליטול החליל מיד הנער, מפני שהוא מוקצה.

אחר תפילת מנחה בקש עוד הפעם מאביו להרשותו לחלל איזה קול. כשראה אביו תשוקתו
הגדולה לחלל, שאל את הנער: "באיזה מקום אתה מחזיק את החליל?" הראה לו. נטל אביו
את הכיס והחזיק בידו הכיס עם החליל, כדי לשמרו שלא יחלל בו. וכן התפלל תפילת נעילה
וידו מחזקת את כיס הבגד של הנער עם החליל.
באמצע התפילה לא יכול הנער להתאפק והשמיט בחוזק רב את החליל מתוך הכיס ומיד אביו
ונתן קול גדול בחליל. תמהו כל השומעים.
והבעש"ט קיצר אחר הקול הזה את תפילתו מהרגלו ואמר: "הנער הזה העלה בקול חלילתו את
כל התפילות והקל מעלי".
והסביר:
הנער אינו יודע לומר כלום. וכשראה ושמע במשך כל היום הקדוש תפילת ישראל בער בו ניצוץ קדשו כמו אש ממש. היודע יכול להלביש תבערת הקדושה והתשוקה בתיבות התפילה לפניו יתברך. אך הוא אינו יודע כלום, ולא מצא בעצמו שום אמצעי אחר לרוות צימאונו, רק לחלל בחליל לפניו יתברך. ומה שאביו היה מונעו בזה בערה בו אש תשוקתו בכל פעם יותר עד כלות נפשו ממש, ובחוזק תשוקתו חלל באמתות נקודת לבבו בלא שום פניה, רק לשמו יתברך בלבד. ורחמנא לבא בעי, והבל פיו הנקי נתקבל מאוד לרצון לפניו יתברך, ועל ידי זה העלה כל התפילות.

ח. התקרבות המתנגדים

1. הבעש"ט לפני ועד ארבע ארצות

פעם אחת בעת אסיפת ועד ארבע ארצות היה הפרנס הראשון הרב הנגיד המפורסם ר' אברהם
אבא. הציע הדבר לפני כולם, כי הנה נשמע שמע הבעש"ט, ולפי הנשמע הוא עם הארץ, ואיך יכול
להיות שיהיה לו רוח הקודש, והרי אין עם הארץ חסיד? - שלחו מן האסיפה אל הבעש"ט שיבוא
תכף ומיד לפניהם. בא לפניהם כשהיה הרב הנ"ל ראש לכל המדברים.

אמר לבעש"ט "לפי סדר הנהגתך נראה שרוח הקודש שורה עליך, ויש אומרים שמעלתו הוא עם
הארץ. בכן נשמע מפיו אם יודע מעלתו איזה דין". והמעשה היה בראש חודש.
שאל אותו: - אם שכח "יעלה ויבוא" מה דינו?
- השיב הבעש"ט: - דין זה אינו נצרך לא למעלתו ולא לי. כי מעלתו אפילו אם יחזור ויתפלל ישכח
עוד הפעם ובאמת כך הווה, ששכח "יעלה ויבוא" גם בפעם השנית , ואני בוודאי לא אשכח -
כאשר הגיד לו הבעש"ט את האמת נתבהל מאוד על ידיעתו מה שבסתר.
זקני החסידים היו מספרים שאחר כך אמר הבעש"ט לר' אברהם אבא:
- ואני אשאלך דבר קטן: מדוע משלמים בעד סוס טוב פי עשרה מכפי מה שמשלמים בעד סוס
גרוע?
- מפני שהוא רץ פי עשרה!
- אמנם, צדקת - החזיר הבעש"ט - אבל, כשהוא תועה, הרי הוא תועה גם כן פי עשרה מן הסוס
הגרוע?
- ואני אתרץ לך: נגד זה, כשהוא חוזר אחר כך לדרך הישרה הרי הוא ממלא גם כן פי עשרה מן
הסוס הגרוע!

2. האיך נתקרבו אל הבעש"ט ר' זאב קוציס ור' דוד פורקיס

כשבא הבעש"ט לק' מזיבוז לא היה חשוב בעיני החסידים, היינו ר' זאב קוציס ור' דוד פורקיס,
מחמת השם שקראו אותו בעש"ט, כי שם זה אינו נאה לצדיק. היה להם תלמיד הגון, וחלה. והוא
היה איש טוב וצדיק. הלכו רבותיו לבקרו. רצה שיקראו אליו את הבעש"ט, ולא רצו הם. אחר כך
נחלש ביותר והסכימו לקרוא את הבעש"ט. אמרו לחולה: "כל מה שידבר עמך תודיע לנו".
כשבא אליו הבעש"ט צווה שיצאו כולם מן הבית. היה שם נער אחד שהחביא עצמו.

אמר הבעש"ט לחולה שימות: - אבל דבר זה לא תקנת, - ואמר לו אותו דבר.
התוודה החולה ואמר - צפיתי לתקן הדבר, ומה אעשה עכשיו?
- אמר לו הבעש"ט: - אל תדאג, אני אראה שלא יהיה לך עיכוב בדבר זה, ואני מכניסך לגן עדן.
ואל תגלה דבר זה לשום אדם, מה שאני מדבר עמך. והלך לו.
כשבאו רבותיו ושאלוהו מה דבר עמו הבעש"ט ולא רצה לגלות, ענה אותו הנער וספר להם. שאלו
לחולה אם אמת הדבר, אמר:
- אמת, כן דבר עמי.
היה תמיהה גדולה בעיניהם, האיך יש לו ידיעה למעלה את מי יכניסו לגן עדן.
הכריחו את החולה שיתן להם תקיעת כף שיגלה להם האיך יתנהגו עמו אחר מותו.
לאחר מותו בא אליהם וגילה להם, שהכניסוהו לגן עדן, ולא ראה שם הבעש"ט, ולא ידע על ידי מי
הכניסוהו. אך לא היה לו מקום בגן עדן, כי כאשר ישב במקום בא אחר ודחה אותו ממקומו וישב
על מקומו זה, וכן במקום אחר, עד שהעתיקו אותו מכל המקומות.
"ואני נע ונד, ולא ידעתי על מה ולמה זה. הרהרתי בדעתי שהבעש"ט הבטיח לי להכניסני בגן
עדן, ואין לי מקום מנוחה, והיה לי מזה צער גדול. פעם אחת אירע שבני היכלי הלכו להיכל אחר,
והלכתי גם אני עימהם. כשבאו להיכל הנזכר קפצתי וישבתי אל השולחן, והעתיקו אותי ממקומי,
עד שעמדתי לפני השולחן. ראיתי שהבעש"ט יושב ביניהם ואומר דברי תורה, ושאל אותה קושיה,
וצווה לבני הישיבה שיתרצו לו, ולא יכלו לתרץ, ותירץ הוא בעצמו, והלכו להם כל אחד למקומו.
שאלתי לבעש"ט: 'מפני מה אין לי מקום בגן עדן?'
אמר לי: 'מפני שנתת תקיעת כף ולא קיימת'. מיד באתי אליכם בחלום."
וסיפר להם הקושיה והתירוץ שאמר הבעש"ט בגן עדן.
ומיד, באותה שבת, באו אל הבעש"ט לסעודה שלישית, ואמר תורה זו.
וכששאל הקושיה אמרו הם התירוץ.

אמר להם: אני יודע שהמת אמר לכם.
מהיום ההוא והלאה נתקרבו אליו.

3. האיך נתקרב אל הבעש"ט אחד מן הגדולים בתורה ושמו ר' משה קידס

היה במזיבוז מלמד אחד ושמו ר' משה קידס, והיה גדול בתורה, והבעש"ט לא היה חשוב בעיניו.
ומנהגו שהיה שולח שליח לבית המדרש, וסמוך ל"ברכו" היה נכנס להתפלל.
פעם אחת היה מוקשה לו מאמר אחד של תוספות במסכת שבועות. היה מתקשה בו מאוד כמה
זמן ולא יכול לבוא לפשט של אמת. ראה בחלום שנכנס להיכל אחד, וראה אותו הבעש"ט ואמר
לו: מפני מה לא ידעת הפשט של התוספות?
ואמר לו: - הפשט הוא כן.
- ניער משנתו וזכר הפשט.
קם ולקח הגמרא לאור הלבנה, וראה התוספות והנה טוב מאוד. מכל מקום אמר בלבו: אולי חלום
הוא, והבעש"ט אינו יודע מזה. בקשהו הבעש"ט לסעודה השלישית ואמר לו הפשט של התוספות
ישר וטוב. אז ידע כי הבעש"ט אמר לו.
נתקרב אליו ונעשה צדיק גדול.

4. מעשה במלמד אחד למדן מופלג שנתקרב אל הבעש"ט

בק"ק מזיבוז היה אחד שלא היה שלם עם הבעש"ט, ואצלו היה מלמד למדן מופלג, בכל דבריו
משכיל, אשר גם הוא היה מרחיק את עצמו מהבעש"ט. ורצון הרב היה גדול מאוד לקרבו לעבודת
ה', כי הוא היה מסוגל לכל טוב, אבל נפלא בעיניו האיך יפול דבר, כי היה מתרחק מאוד, ובפרט
שגם בעל הבית שלו היה לו לשמירה מעולה.

פעם אחת, בליל שבת, חלם המלמד האיך שהוא מטייל בק"ק מזיבוז בכל העיר ורואה פלטין אחד
נאה ומהודר בהידור היותר אפשרי. תמה מאוד על זה ולא שבעה עינו בראייתו, כי כל מה שמרבה
להביט הוא רואה יותר נפלאות, אחר כך שם אל לבו: - הנה כל זה הסידור הוא רק מעצם חומר
הבניין, ומכל שכן כשאסתכל בהדרת יופי המלאכה והציורים. כאשר נתן אל לבו להעמיק ביופי
המלאכה נתפלא מאוד על זה, כי ממש בכל שטח קטן הוא חכמה ומלאכה אשר לא נראה דוגמתה
בכל העולם, ולבו ראה הרבה חכמה. נמשך אחריו בכלות הנפש ממש. ושוב אמר אל לבו: כיוון
שחיצוניות הפלטין היא מהודרת כל כך, מכל שכן פנימיות הפלטין. בודאי אין ערוך אליו.
כשניגש אל החלון לראות בפנימיותו, ראה: הבעש"ט וכל סייעתא קדישא דיליה מסובין על
השולחן, והבעש"ט אומר דברי תורה. נתלהב לבו להיכנס לפני ולפנים, ורץ אל הדלת. כשרצה
ליכנס דחף אותו המשרת ולא הניחו לפנים. נצטער מאוד על זה. עם כל זאת בגודל חשקו ורצונו
לשמוע דבר ה' עמד אצל החלון ושמע כל דבריו הקדושים.
הקיץ, והנה חלום.
התחיל לחזור על דברי התורה ששמע, והנה מתוק מדבש. חזר עליהם ב' וג' פעמים. אבל בהיות
שהיה עדיין חצות לילה הוכרח לישון עוד הפעם.
בבוקר, כשקם ממשכבו, והנה החלום הוא זוכר בבירור גמור, אבל דברי התורה נשתכחו ממנו
לגמרי. נצטער מאוד על זה, עד שהיה ממש כמבולבל מרוב הצער, ולא ידע האיך להתפלל. בעת
סעודת שחרית ישב כמשתומם.

אמר בעל הבית אליו: - מה יום מיומיים? אם חלם מעלתו איזה חלום לא טוב נטיבו בפני תלתא
דרחמי ליה.
- ולא ענהו.
ואפשר שהיה הולך בעצמו אל הבעש"ט, אלא שזכר ההרחקה שהרחיקו המשרת בחלום, ונתייירא
מאוד שמא יהיה גם בהקיץ כך, ודי לו חרפה ובוז.
כך היה כל היום בצער גדול.
בשעת הסעודה השלישית צווה הבעש"ט: לכו לבית הנגיד הידוע וקראו לי את המלמד שיבוא
לכאן. היה נפלא מאוד בעיניהם. ותכף, כשפתח השליח את הדלת ואמר למלמד:
- הבעש"ט קרא את מעלתו שיבוא אליו - מיד דלג על השולחן ורץ כמשוגע בלי טוזליק.
ואז שמע אותן דברי תורה ששמע בלילה. מיד נתעלף.
כששב רוחו אליו אמר לו הבעש"ט בבדיחות: - אם היית שומע דבר חדש היית צריך להתפעל כל
כך. אבל אין זה דבר חדש, שהרי שמעת כבר כל זה בלילה.
אז הבין כי דבר ה' הוא. נתקרב אליו בכל לבו ונעשה צדיק גמור.

5. האיך נתקרב אל הבעש"ט ר' נחמן מקוסוב

הרב ר' נחמן מקוסוב היה מתנגד להבעש"ט. שמעתי שהבעש"ט היה מנשמת דוד המלך ע"ה
והרב ר' נחמן - מנשמת שאל המלך ע"ה, ומחמת זה היה עוין את דוד כל הימים.
פעם אמר הבעש"ט: "הרב מוהר"ן רודף אחרי להמיתני, אבל לא ישיגני בעזרת השם".
פעם אחת ניגשו התלמידים אל הרב ר' נחמן ואמרו לו: "מה זה שכל העולם נוסעים אל הרב
הבעש"ט ומפליאים מאוד בשבחו? מדוע לא יבוא מעלתו לעמק השווה, לתהות על קנקנו, ונדע
האמת עם מי? למה יהיה זה לנו למוקש?"
נתן מקום לדבריהם ונסע לק"ק מזיבוז אל הרב הבעש"ט. קבל אותו בכבוד גדול. אחר כך הלכו

שניהם לחדר מיוחד, והוציאו כל איש מעליהם, חוץ מאדם אחד שהטמין עצמו במקום פלוני
אלמוני.
אמר הרב מוהר"ן: "ישראל, האמת הדבר שאתה יודע מחשבות בני אדם?"
אמר לו: "הן!"
אמר לו: "הלא תדע מה מחשבתי כעת?"
ענה הבעש"ט: "הלא ידוע כי המחשבה אינה נחה, אלא היה משוטטת בדברים הרבה, פושטת
צורה ולובשת צורה. אם תצמצם מחשבתך בדבר אחד אז אדע."
עשה הרב מוהר"ן כן.
אמר הבעש"ט: "שם הויה במחשבתך".
אמר הרב מוהר"ן: "זאת תוכל להבין מעצמך, שהרי מחשבה זו צריך אני לחשוב תמיד, כמו
שנאמר "שויתי ה' לנגדי תמיד". וממילא כשאני מניח כל המחשבות ומצמצם מחשבתי בדבר
אחד מוכרח להיות שם הויה לנגד עיני".
אמר הבעש"ט: "הלא יש כמה שמות קדושים, ותוכל לכוון באיזה שם שתרצה?"
הודה הרב מוהר"ן שכדבריו כן הוא.
אחר זה דברו בסודות התורה.
פעם אחת שמע הרב מוהר"ן מאנשי שלומו שהיו מדברים סרה על הבעש"ט. חרה לו היטב עבור
זה, ואמר להם משל:
פעם אחת עשו שני שרים גדולים כתר למלך, והוציאו עליו הון רב. כאשר באו לגמור את הכתר נפלה ביניהם מחלוקת איך לקבוע האבן הטובה: זה אומר בכה וזה אומר בכה. ושניהם הייתה כוונתם בשביל גדולת המלך. כאשר נעשית מריבה ביניהם עבור זה עבר אחד מהמון העם ואמר כדברי אחד מהם. נערו בו בנזיפה: "אתה מה לך פה להכניס עצמך בתגר שאינו שלך? אם אנו מריבים זה עם זה, הלא אנו יודעים גדולת המלך, ולפי גדולתו צריך להיות כך או כך".
וכך גם כן מחלוקת שבינינו היא מחלוקת ישנה, שהייתה בין שאול ודוד המלך ע"ה, ואחר זה בין
הלל ושמאי. והאיך אתם יכולים להכניס ראשכם בזה?!

6. האיך נתקרב אל הבעש"ט הרב המקובל ר' ישראל חריף מסאטנוב, בעל

ס' תפארת ישראל.

ר' ישראל היה מכיר הבעש"ט מקודם, כי ראה אותו כמה פעמים, רק לא האמין בו. והבעש"ט רצה
דווקא למשוך אותו אליו.

פעם אחת היה ר' ישראל נבוך מאוד בשני עניינים: עניין אחד באיזו שיטה בש"ס ועניין שני
ברמב"ם. הרגיש בזה הבעש"ט, ובא אליו ואמר לו הפשט הנכון בשני עניינים אלו. אמר לו ר'
ישראל: "אמת הוא כי הפשט שאמר מעלתו הוא טוב מאוד, והייתי אוהב אותו בשביל זה, אלא
שלא יהיה בעל שם".

אחר כך אירע עוד הפעם, שהיה ר' ישראל נבוך באיזה עניין. הרגיש בזה הבעש"ט ובא אליו ואמר
לו הפשט הנכון. אמר לו ר' ישראל עוד הפעם כאשר אמר לו בראשונה.

אחר כך חלה בנו של ר' ישראל חולי גדול, והיה מוטל על ערש דווי מקודם חג הפסח עד שעברו
כמעט כל ימי הקיץ. הציקתו אשתו מאוד ואמרה:

- הלא כל העולם נוסעים אל הבעש"ט, והוא פועל ישועות, ומדוע לא תיסע גם אתה אליו, אולי
ירפא את בננו? -

אמר לה: - אפילו אם יש ממש בבעש"ט, שיוכל לעשות טובה, אף על פי כן הנה בנסיעתי מוכרח
אני להתבטל מתורה ותפילה, ואיני מאמין כי ביטול תורה ותפילה יועיל לרפאות החולה.

- כעבור איזה זמן לחצתו אשתו מאוד ולא הרפתה ממנו שיסע אל הבעש"ט.

אמר לה: - הנה בקרוב יגיעו ימי הסליחות, ויש בספרים כי נכון בימים אלו למעט בלימוד ולעסוק
בענייני יראת שמים, אז אסע אל הבעש"ט.

עשה כן, ונסע אל הבעש"ט בימי הסליחות. בא אליו לבית מדרשו בלילה הראשון של סליחות,
קודם שאמרו שם סליחות. ומחמת שלא היה לו סליחה עמד אצל התיבה ואמר סליחות עם החזן
מסליחה אחת. והמנהג היה אצל הבעש"ט, כי "אל רחום" ו"ענינו" היה אומר הוא בעצמו לפני
התיבה. כשהגיע החזן וההקהל ל"אל רחום שמך" הלך לו החזן מן התיבה. היו העולם ממתינים
עד שייגש הבעש"ט אל התיבה. ור' ישראל היה עומד עדיין אצל התיבה ומעמיק ברעיונותיו באיזה
מאמר של תוספות שלא ידע אותו זה זמן רב, ומחמת טרדתו באותו עניין לא הרגיש שניגש
הבעש"ט אל התיבה. כשאמר הבעש"ט "ענינו" אמר לר' ישראל: "ענינו" שלי יכול לומר פשט יפה
בתוספות. אמר לו ר' ישראל: - עכשיו רואה אני כי יש לרום מעלתו חלק בתורה של כל אחד ואחד
מישראל".
מאז נתקשר בכל לבו בבעש"ט ונעשה אחד מתלמידיו.

ט. תנועת שבתי צבי והפראנקיים

1. הבעש"ט על שבתי צבי

שמעתי מר' יואל מגיד מישרים דק"ק נמירוב, ותמיד היה אצל הרב דק"ק פולנאה בק' ראשקוב
ובק' שאריגראד ובק' נמירוב .
פעם אחת בא שבתי צבי אל הבעש"ט לבקש ממנו תקנה. ואמר ר' יואל בזה הלשון: - שהתיקון
הוא להתקשר נפש בנפש, רוח ברוח, נשמה בנשמה. - התחיל הבעש"ט להתקשר עמו במתון,
כי היה ירא, מחמת שהיה רשע גדול.
פעם אחת ישן הבעש"ט, ובא שבתי צבי, ימח שמו, ופיתה אותו, ח"ו, והשליך אותו בהשלכה

גדולה עד שנפל לשאול תחתיות. הציץ הבעש"ט מקום חניתו וראה שהוא עם ישו על לוח אחד,
שקורין טאביל.
וסיפר הבעש"ט שהיה בו, בשבתי צבי, ניצוץ קדוש, ותפסו הס"מ במצודתו, רחמנא ליצלן. ושמע
מהבעש"ט המעשה איך הייתה הנפילה שלו על ידי גדולת וכעס.
ואני מתרשל לכתוב. ואפשר שאכתוב לידע איך עמוקה הגאווה .

2. הבעש"ט על הספר חמדת ימים

סיפר לי ר' יואל הנזכר .
פעם אחת שבת הבעש"ט בשאריגראד. במוצאי שבת אחר הבדלה היה דרכו לספר מה שראה
בשבת. - אמר, כי ראה שידפיסו באותה השנה ספר חדש, ואינו יודע שם אותו הספר, כי עדיין לא
קראו לו שם. וזה הספר חיבר אחד מכת שבתי צבי, ימח שמו. הלשון הוא יפה ויחשקו העם אותו
ויטמא ח"ו את העולם בעוונותינו הרבים.
אחר כך, כשיצא לאויר העולם, קנה הרב מפולנאה את הספר הלז, כי לא ידע מקודם מה שמו.
כשבא הבעש"ט אליו וראה שהספר הנזכר מונח על השולחן וכשפתח אותו אמר: - ספר פסול
מונח על שולחנך. - שאל הרב: - איזה הוא? - הראה עליו באצבע וזה היה ספר חמדת ימים.
לקחו סמרטוט בזוית וכרכו אותו ונתנו אותו תחת השולחן.
ועוד סיפר לי ר' יואל הנ"ל
פעם אחת ראה הרב בחלום שאחד מהמניין שלו נשתמד, ואחזתו רעדה ונחפז ושלח לעורר כל
המניין, וראה שכולם, תהילה לאל, שלימים.
שאל אותם: - שמא אחד מכם עבר עבירה בסתר, ח"ו? - וסיפר להם החלום.
ענה צדיק אחד, ר' אליעזר מטומאשפולי: - לא ידעתי מאומה, כי אם אותו הלילה לפני השינה
עיינתי בספר חמדת ימים.

3. הבעש"ט תחת רושם הויכוחים עם הפראנקיים והגזרה על שריפת התלמוד

שמעתי מפי החסיד ר' גדליה ז"ל .

פעם אחת, בערב יום הכיפורים ראה הבעש"ט קטרוג גדול על ישראל, שתסתלק מהם תורה

שבעל פה, והיה מתעצב מאוד כל יום ערב יום הכיפורים. לעת ערב, כשבאו כל העיר לברכה,

ברך אחד או שנים, ואמר: - לא אוכל מחמת צער. - ולא ברך אותם.

הלך לבית הכנסת ואמר דברי כבושים, ונפל לארון הקודש וצעק ואמר: - ויי! רוצים ליקח התורה

מידינו! איך נוכל להתקיים בין האומות אפילו חצי יום! - ורגז מאוד על הרבנים ואמר כי בשבילם

הוא, שהם בודים מלבם הקדמות שקרים. ואמר, כי עמדו למשפט כל התנאים והאמוראים. אחר

כך הלך לבית המדרש ואמר עוד דברי כבושים, והתפללו "כל נדרי". אחר "כל נדרי" אמר, כי

הקטרוג הולך ומתחזק. והיה מזרז כל בעלי התפילות, כדי שיעמוד לתפילת נעילה בעוד היום

גדול, כי הוא בעצמו היה מתפלל תמיד תפילת נעילה. קודם נעילה התחיל לומר דברי כיבושין,

ובכה, והיה מניח ראשו לאחוריו על התיבה, וגנח וצעק. אחר כך התחיל להתפלל שמונה עשרה

בחשאי, ואחר כך התחיל השמונה עשרה בקול רם. ומנהגו היה תמיד, שבימים נוראים לא היה

משגיח במחזור, אלא הרב ר' יעקל ממזיבוז היה אומר במחזור הפיוט לפניו והוא עונה אחריו.

כשהגיע לתיבות "פתח לנו שער", או לתיבות "שערי שמים פתח", וכשדבר ר' יעקל פעם ושתים

ושמע שאינו עונה אחריו - נשתתק. התחיל לעשות תנועות נוראות, ששחה לאחוריו עד שבא

ראשו סמוך לברכיו. חששו כל העולם שלא יפול לארץ, והיו רוצים לאחוז ולסעוד אותו, אלא שהיו
יראים. הודיעו לר' זאב קוציס, ובא להביט בפניו ורמז שלא יגעו בו. היו עיניו בולטות, ובקולו היה
עושה תנועות כשור שחוט. והיה כן לערך שתי שעות. פתאום נתעורר ונתיישר על עמדו, והתפלל
במהירות גדולה וגמר התפילה.
במוצאי יום הכיפורים באו כולם להקביל פניו, כי כן היה המנהג תמיד. שאלו אותו על הקטרוג מה
עלתה.
ספר להם: - בעמדי בתפילת נעילה יכולתי להתפלל, והלכתי מעולם לעולם בלי שום עיכוב כל
שמונה עשרה של חשאי. ובשמונה עשרה של קול רם הלכתי גם כן, עד שבאתי אל היכל אחד,
והיה לי עוד שער אחד ליכנס שאבוא לפני השם יתברך. ובאותו היכל מצאתי תפילות של חמישים
שנה, שלא הייתה להן עליה, ועכשיו, מפני שהתפללנו ביום כיפורים זה בכוונה, עלו כל התפילות.
הייתה כל תפילה מאירה כשחר נכון.
אמרתי לאותן התפילות: "למה לא עליתן קודם?"
אמרו: "כי כן נצטווינו להמתין לרום מעלתך שתוליך אותנו."
אמרתי להן: "בואו עמי!"
והשער היה פתוח. כאשר התחלנו לילך עם התפילות בא מלאך אחד וסגר הדלת, ותלה מסגר
אחד על השער. התחלתי לסבב המסגר לפתוח אותו, ולא יכלתי.
רצתי אל רבי אחיה השילוני ובקשתי ממנו ואמרתי: "ישראל נתונים בצרה גדולה כזו, ועכשיו אין
מניחין אותי ליכנס. בעת אחרת לא הייתי דוחק את עצמי ליכנס."
אמר הרב שלי: "אני אלך עמך, ואם יהיה אפשר לפתוח לך - אפתח."
כשבא וסיבב את המסגר ולא יכול גם כן לפתוח, אמר אלי: "מה אוכל לעשות לך?"
התחלתי להתמרמר לפני רבי: "איך עזבתני בעת צרה כזו?"

השיב: "איני יודע מה לעשות לך. אבל אני ואתה נלך להיכלא דמשיחא, אולי תהיה ישועה
משם".
הלכתי ברעש גדול להיכלא דמשיחא. כשראה אותי משיח צדקנו מרחוק, אמר לי: "אל תצעק!"
ונתן לי שתי אותיות, ובאתי אל השער, ותהילה לאל, שפתחתי המסגר ופתחתי השער, והולכתי
כל התפילות.
ומחמת אותה שמחה גדולה, שנתעלו כל התפילות, נשתתק פי הקטיגור, ולא הוצרכתי לטעון,
ובטלה הגזירה, ולא נשאר כי אם הרשימה מהגזירה.
ומאותה הרשימה אני זוכר שהיה רעש גדול בעולם, כי כמה אנשים שלחו ספריהם למדינת
וולאחיא.
זה הקטרוג היה מן הכת של שבתי צבי, ימח שמם. ושרף בישוף אחד של עיר קאמיניץ שתי
גמרות מש"ס. והרב דקהילתנו אמר כי לקח]הבישוף[מהמוכסן דכפר שלו ש"ס בחוזקה, ושילם
לו עבור הש"ס, והניחו על האש, ובעוונותינו הרבים נשרף כולו. ותהילה לאל, כשעמד הבישוף
לפני האש ניזק, והוליכו אותו לעיר קאמיניץ ולא הביאו אותו בחיים, כי מת בדרך. ואחר כך היה
ויכוח לפני הבישוף של עיר לבוב, אבל נפל פחד התורה עליו ולא הרשיע. והכת הרשעה הנזכרת
כולם השתמדו, כי עשה להם חרפה ובזיון גדול, שגילח להם פאה וחצי זקן, כדי שיהא ניכר שהם
לא יהודים ולא נכרים, ומחמת בושה השתמדו.
ומכוח אותן שנשתמדו שמעתי מהרב דקהילתנו, שאמר הבעש"ט, שהשכינה מיללת ואומרת: כל
זמן שהאבר מחובר יש תקווה שתהא לו איזו רפואה, וכשחותכין האבר אין לו תקנה עולמית.

וכל אחד מישראל הוא אבר מהשכינה .

י. הנכרים ועלילותיהם

1. הבעש"ט מתכוון לסתום פי המקטרג על ישראל שהם מטעים בחשבון את הגויים

פעם אחת התפלל הבעש"ט לפני התיבה, ובאמצע התפילה הפסיק תפילתו והלך לרחוב שלפני
בית הכנסת, וראה גוי אחד מוכר עצים. קנה ממנו עגלת עצים, והוליך הגוי את העצים אחריו לבית
המדרש. צווה הבעש"ט לשלם בעד העצים, ובעד מה שהוליך את העצים לבית המדרש צווה ליתן
לו יין שרוף. אמר הגוי: - בריך אלהיהון דיהודאי, אשר לו עם קדוש כזה, שאם היה קונה ערל אחד
אצלי בוודאי לא היה נותן לי כלום עבור זה.
שאלו התלמידים את הבעש"ט על מה שהפסיק באמצע תפילתו לקנות העצים. השיב, שבעת
תפילתו ראה קטרוג למעלה על עמנו בני ישראל הדרים בכפרים, על מה שהם מטעים בחשבון
את הגויים, והוצרך לסתום פי המקטרג בזה, שהערל שיבח מאוד את היהודים, ובזה נסתתמו
טענותיו של המקטרג.

2. הבעש"ט מפייס לכמרים כדי למנוע אותם מעלילת דם

פעם אחת באו תלמידי הבעש"ט לביתו בערב פסח אחר חצות לאפות מצת מצווה, כמנהגם
לאפות בכנופיא ובאמירת "הלל". והנה הבעש"ט מהלך בחצר בית הכנסת אנה ואנה וטרוד מאוד
בעמקות המחשבה. התלמידים המתינו כמה שעות ונצטערו מאוד מזה. בין כך ראו שהבעש"ט
ראה מרחוק את הכומר ולווה אותו. אחר כך אמר: "כעת במהרה, במהרה נתחיל לאפות המצות,

כי כבר פנה היום להעריב."
שאלו ממנו התלמידים: "מה זה היה לו לדבר עם הכומר הרבה מאוד?" אמר, שהכומר היה
במחשבתו להשליך ממזר נדקר ברחוב בית הכנסת בליל פסח, והיה מטיל האשמה על כל בני
העיר. ובזה שדבר עמו הרבה וכבד אותו, נעקר מלב הכומר לעשות זאת.

3. הבעש"ט היה זהיר מפני כומר רשע

שמעתי, שהיה כומר אחד בק"ק מזיבוז אצל הקומיסר, ועשה צרות גדולות לישראל מאותה העיר,
ובני העיר היו מציקים לבעש"ט שיתפלל לגרש אותו מן העיר, ואמר: - איני רוצה להתגרות עמו,
כי הוא מכשף גדול, וכשאתחיל עמו ירגיש תכף. - ולא עסק בזה כלום. פעם אחת לחץ הכומר את
בני העיר מאוד, ובאו אל הבעש"ט בצעקה ובקובלנא רבה. ענה להם: - מה אעשה עמכם? אני
אתחיל לעסוק עמו, אבל בלט ובמתון, בכדי שלא ירגיש. - התחיל בתפילות, ותכף הרגיש הכומר.
פעם אחת נסע הבעש"ט על הר אחד ופגע בו שהוא יורד מן ההר, ואמר שיהיה לו מפלה. ואילו
היה ח"ו להפך לא היה טוב לו.
וכך הווה, כי באו מן שר העיר ונטלו ממנו רכושו וממונו והורידו אותו ממקומו, והוכרח לשלם לכל
היהודים שבעיר, לכל אחד ואחד תביעתו, עד שנעשה עני ונסע מן העיר בסוס אחד בעגלה בזויה.

4. מעשה בעלילת דם בעיר זאסלב

הבעש"ט שהה בק"ק זאסלב ושבת שם כמה שבתות. בתוך כך מצאו נכרי מת על השדה.
הביאוהו לעיר ורצו לעשות עלילה על היהודים. הלכו אל הדוכסה ואמרו לה שהיהודים הרגו
לאותו נכרי. והדוכסה יראה לנפשה, כי בעלה הדוכס מת מיתה מנוולת על אם הדרך על אשר

הרג הקדושים בעלילות שקר. על כן אמרה: - אי אפשי לדון דיני נפשות, אם לא שיחקרו הדבר
ברור שהיהודים הרגוהו.
כשנודע לבני ישראל אנשי העיר אחזתם רעדה, ושלחו את ר' אייזיק אל הבעש"ט לאכסניה שלו
להודיע לו. והבעש"ט היה עומד באותה שעה, רגל אחת על הספסל ורגל אחת על הארץ, ור' צבי
סופר אומר זוהר שלפניו, והבעש"ט עונה אחריו, ונתלהב בהתלהבות גדולה ופניו בוערים. כשבא
ר' אייזיק על מפתן הבית רמז עליו בידו שילך לו, והלך. והפחד היה הולך וגדול. שלחו אותו פעם
שנית. רמז הבעש"ט עוד הפעם שילך לו. הפצירו בהרב ר' דוד שילך בעצמו אל הבעש"ט, ואותו
בודאי לא ידחה בלך ושוב, כי הוא זקן ונשוא פנים. הלך ר' דוד אל הבעש"ט. אמר לו הבעש"ט:
"אין אני שומע כלל שמדברים מזה בחצר".
פעם אחת, אחר שבת, באמצע היום, אחר אכילה, שכב הבעש"ט על תיבה אחת, נשען על ידו,
ואנשים עומדים לפניו, והרכין את אוזנו כמו שרוצה לשמוע, ואמר כי מדברים בחצר מזו העלילה.
אמר: "יחממו לי המקווה במהרה".
הלך למקווה, ובא ואמר: "אל תפחדו, כי אין חשש כלל".
שלחו הקהל את השתדלן לחצר, ושמע שהנכרים קבלו לפני הדוכסה אודות הנכרי ההרוג, וצוותה
על הדוקטור שלה לראות את ההרוג ולידע אם הוא מת מיתת עצמו או לאו.
והקהל יראו לסמוך על הבעש"ט ונתנו להדוקטור שלושים אדומים, ותהילה לאל שלא היה מזה
עלילה כלל וכלל.

5. האיך שנשמותיהם של קדושים באו וספרו להבעש"ט מגודל היסורין שסבלו

על קידוש שמו יתברך.
מעשה שהייתה עלילה בק"ק פאוולוטש וברח הרב דק"ק קורוסטישוב, ר' דוד, ורצה לברוח עד
מדינת וולאחיא, כי כל האנשים החשובים שבסביבתם היו מתפחדים שלא יעלילו גם עליהם.
וכשבא ר' דוד לק"ק מזיבוז עיכבהו הבעש"ט, וכמה פעמים אמר הבעש"ט שינצלו. אחר כך,
כשנהרגו, באה איגרת לר' דוד, איך שעשו להם עינויים קשים ומרים לכל אחד ואחד. בא עם
האיגרת אל הבעש"ט, ונתעצב הבעש"ט מאוד. ואותו יום היה ערב שבת קודש, והלך למקווה
ובכה מאוד והתפלל תפילת מנחה במרירות גדולה, עד שאנשי סגולתו לא יכלו להרים ראש.
אמרו: - אפשר כשיתחיל לקבל שבת יקבל מתוך שמחה. - והוא התפלל קבלת שבת וערבית
גם כן במרירות לב, וקידש על היין בבכי, ונטל ידיו וישב אל השולחן, והלך אל החדר לישון שם
והשתטח על הקרקע ושכב עד בוש. ובני ביתו והאורחים היו ממתינים עד שהתחילו הנרות
לכבות. הלכה אשתו ואמרה לו: - הנרות יכבו מהרה, והאורחים ממתינים. - אמר לה: יאכלו
ויברכו ברכת המזון וילכו. - הלכה אשתו גם כן לחדר שהיה הבעש"ט שם ושכבה במיטתה.
והבעש"ט היה שוכב כל הזמן על הקרקע בפישוט ידים ורגלים. עמד ר' דוד אצל הפתח לראות
מה יהיה הסוף. נתייגע לעמוד ולקח ספסל וישב אצל הפתח.
כמו בחצי הלילה שמע שאמר לאשתו: "תכסי פניך". וכרגע היה אור בחדר והיה מאיר דרך
סדקים.

ואמר: "ברוך הבא, ר' עקיבא!" וגם לשאר קדושים, שאינו יודע שמם, אמר "ברוך הבא!" ור' דוד הכיר את ר' עקיבא בקולו.
אמר הבעש"ט לקדושים: "אני גוזר עליכם שתלכו להתנקם מן הצורר המקטרג, שקורין שטריגאטר."
ענו הקדושים ואמרו: "אל יצא דבר זה מפיו עוד, ומה שדבר יבוטל, כי אינו יודע רום מעלתו מכוחו,
כי כאשר רום מעלתו בלבל שבת נעשה רעש גדול בגן עדן, והיו בורחים מכל היכלות מפני חרב.
וכשבאנו אל היכל עליון מזה ברחו גם שם, ולא ידעו מפני מה. עד שבאנו למקום גבוה, שהם
יודעים, וצעקו עלינו: "מהרי ולכו להשקיט דמעות הבעש"ט".
ונספר לרום מעלתו, שכן הייסורין שיש לאדם בחיים הם כקליפות השום נגד הייסורין שסבלנו על
קידוש שמו יתברך ויתרומם. והיצר הרע עושה את שלו, ובלבל את מחשבתנו כחוט השערה, ואף
על פי שדחינו אותו בשתי ידים, מכל מקום הוכרחנו לסבול חצי שעה גיהינום. ואחר כך נכנסנו לגן
עדן. והתחלנו לטעון שרוצים אנחנו לנקום משונאנו, והשיבו לנו: "עדיין שעתו קיימת. ואם תרצו
לנקום, צריכין אתם לקבל על עצמכם גלגול". ואמרנו: "תהילה לאל שמסרנו עצמנו על קידוש השם
והוצרכנו לסבול צער גיהינום, שכל הייסורין הם כקליפות השום נגד אותו חצי שעה גיהינום. ומה
יהיה אם נתגלגל שוב בזה העולם? ושמא נקלקל ח"ו ולא יהיה לנו תקנה? על כן טוב לנו שלא
לעשות נקמה ולא להתגלגל"... על כן בקשנו מרוב מעלתו שיבטל הדבר שאמר."
שאל הבעש"ט אותם: "מפני מה הטעו אותי מן השמים, ולא גילו לי שמוכרחים אתם להיות
קדושים?"
השיבו לו: "אם היה רום מעלתו יודע מזה אזי היה מרבה בתפילות ומבטל הגזירה, והיה ח"ו צרה

גדולה מזה. על כן לא הודיעו לרום מעלתו."

6. יש שבאה עלילה על יהודי מפני שהוא דר בדירה אחת עם נכרים

שמעתי מהרב דקהילתנו .

פעם אחת נהרג על קידוש השם בחור אחד בק"ק פולנאה שעוללו עליו עלילת שקר וקידש השם

מאוד. פעם אחת בא הבעש"ט לק"ק פולנאה ועמד אצל בית אמו ושלח לקרוא לה ויצאה, וניחם

אותה ואמר לה: "תדעי שבשעת הריגתו פתחו כל העולמות שפתחו ליצחק בשעת עקידתו."

ולבית היה ירא ליכנס, שהבית היה דירת נכרים, ואמר שעל ידי אותו הבית נהרג הבחור הנ"ל.

יא. לאופיו של הבעש"ט

1. מה היה עושה הבעש"ט בממונו

מעולם לא לנו אצל הבעש"ט מעות, אך כשהיה בא מן הדרך היה מסלק החובות, והמותר היה

מפזר לצדקה באותו יום.

פעם אחת הביא מעות הרבה מן הדרך ושילם החובות ועשה צדקה, וביקש מאנשיו להמציא לו

מצווה לפזר את הממון. בין כך נטלה אשתו מהמעות ואמרה:

- לא אצטרך איזה ימים ליקח בהקפה.

- בלילה היה לו עיכוב בעבודתו. הבין ובא לבית ואמר: - תודו לי מי לקח מהמעות.

- הודתה אשתו שלקחה מן המעות, והחזירה.

ותכף, באותו לילה, צווה לאסוף העניים וחלק להם המעות.

2. מפזר ממונו לצדקה

פעם הלך הבעש"ט עם בנו ר' צבי, שהיה עדיין נער, להקביל פני הרב דמתא, והביט וראה שם

הרבה כלי כסף. בחזירתו אמר לבנו:

- אתה בוודאי מקנא, למה אין לאביך כלי כסף?

- אמר לו: - כן! -

אמר לו: - אלו היה לאביך מעות לקנות כלי כסף, טוב היה לפרנס עניים, והמותר ליתן לצדקה. -

3. מעות יש להן ריח

שמעתי מהרב, שהיו מוצאים בספר תורה אחד תמיד טעויות, והיו מתקנים אותו כמה פעמים, ואף
על פי כן היו מוצאים בו טעויות. הראו הספר תורה להבעש"ט, ואמר כי ניתן לכתוב ממעות שקורין
שאלדיר גילט כלו' מעות של שכירות , היינו שמשחקין בקארטין ונותנים לבעל הבית שכר דירה
מכל פעם מטבע אחת, ואסף בעל הבית אלו המטבעות וכתב באלו המעות ספר תורה הלז.
וכך הווה.
ואמר הבעש"ט שאין לספר זה תקנה ולעולם יהיה פסול, אף אם יתקנו אותו כמה וכמה פעמים.

4. מזכרונותיו של ר' מאיר מרגליות

שמעתי מר' זליג דק"ק ליטיטשוב, שהלך בדרך ובא לק"ק שפולה, ועדין היה כשר, והוא התאכסן
אצל השוחט. ושמעו שבא הרב ר' מאיר, הרב דגליל, והלכו להקביל פניו. ובקש הרב מר' זליג
שישב שם כמה פעמים עד שיתאספו כל בני הכפרים למשפט ויהי לו לצוותא. והיה יושב אצל
הרב, וסיפר לפניו .
פעם אחת נסע הבעש"ט לק"ק ברודי, ונסע דרך הורודינקה, ועמד לפני ביתי, ושלח אחרי שאצא.
ואני לא הייתי עדיין אב בית דין. אמר: "מאיר, שב עמי בעגלה ותסע עמי לק"ק ברודי." לקחתי
השק של טלית ותפילין שלי וטוזליק בגד משי ארוך עד כפות הרגלים ורחב מאוד ובעל שרוולים
ארוכים ונסעתי. כשבאנו לק"ק ברודי עמד באכסניא, כדרך הסוחרים. ולא בא אליו שום אדם, רק

שני אנשים, אחד מן נגידים והשני לא היה נגיד. והיו אנשים חשובים. נתנו לו שלום. ובכל פעם היו
באים אליו. ואני ראיתי שתם הכסף ביד הבעש"ט ואין לו אפילו פרוטה אחת, והייתי מצטער: למה
לא לקחתי מעות שלי מביתי? ושמעתי שהוא אומר לבעל העגלה: "הכין עצמך לדרך." הלכתי
והודעתי לאותן שני האנשים, שהבעש"ט נוסע לדרכו. באו. כשראו ששיהה נסיעתו, אמרו: "אנחנו
נלך לבית המדרש. וכשיהיה מוכן לנסוע יתן לנו ר' מאיר ידיעה ונבוא."
וכן היה: הודעתי להם ובאו. נתן הנגיד להבעש"ט בפעם ראשונה אדום זהב אחד. וכשבאו פעם
שנית, לקח הבעש"ט אותו אדום זהב ונתן להנגיד הנ"ל, ואמר: - י"ב זהובים תתנו לאנשי הקלוז -
הם היו חשובים בעיני הבעש"ט, שאמר שראה השכינה שורה על הקלוז - והמותר י"ב זהובים
תחלקו לעניים. - ונסעו מן העיר. כשראיתי שבזבז האדום זהב נמס לבי בקרבי, כי ידעתי שאין לו
אפילו פרוטה אחת להוצאות? - השיב לי בלשון צחות: "תדע נאמנה, כל זמן שהשם יתברך חי
אין לנו מה לדאוג."
וכן היה. כשבאנו לק"ק ראדוויל התחילו לילך אצלו בני העיר ליטול רפואות, וכן בכל מקום, עד
שהביא ממון לביתו.

5. האיך היה הבעש"ט בורח מן הכבוד

שמעתי מר' אהרן דק"ק מזיבוז, שסיפר לפני הרב דקהילתנו .
פעם אחת נסע הבעש"ט לק"ק ברודי ולן במקום אחד סמוך לברודי. בלילה חרד הבעש"ט וארכובותיו דא לדא נקשן, עד שהעיר לר' צבי סופר משנתו בקול קשה.
אמר לו הסופר: מה זה החרדה?
סיפר לו: בא אלי רבי אחיה השילוני
ושאל אותי: מי יותר טוב, אתה או אברהם אבינו, עליו השלום?
שאלתי אותו: מה זה מהות השאלה?

אמר לי: אתה תבוא לק"ק ברודי ויעשו לך כבוד גדול. אם ח"ו לא תתחזק, תאבד כל מה שהיה
לך עד הנה.
נתחרדתי עד מאוד.
כשבא לק' ברודי באו אליו הנגידים לקבל פניו במלבושי כבוד, והוא התחיל לשחק עם הסוסים
ולהחליק אותם ולהכות אותם בידיו, כדרך המשחקים עם הסוסים.

6. הבעש"ט ומידת 'גם זו לטובה'

ר' נחמן מהורודינקה היה לו מידה שהיה אומר על כל מה שראה או שאירע לו: - טוב ולטובה! -
והייתה אמונתו חזקה כעמוד של ברזל.
פעם אחת העמידו אנשי חיל בק"ק מזיבוז אצל היהודים. אמר לו הבעש"ט: - התפלל שלא יעמידו
אנשי חיל אצל היהודים.
- אמר לו שזה לטובה.
אמר לו הבעש"ט: - כמה יפה שלא היית בדורו של המן, שהיית אומר על הגזרה שגזר זה טוב, -
ואין לך מעלה אלא מה שתלו את המן, שהוא גם כן טוב. -

7. ר' יצחק מדרוהוביטש וקמיעות של הבעש"ט

ר' יצחק מדרוהוביטש שמע על גודל פעולת הקמיעות של הבעש"ט, ועלה במחשבתו שבודאי הוא
פועל זה על ידי השפעות בשמות הקדושים, לכן גזר אומר בזה הלשון: - ודאשתמש בתגא חלף, -
ר"ל צריך שיחלוף ויעבור כח הפעולה של הקמיעות. וכך הוה: ניטל כח פעולתן של קמיעות
הבעש"ט ולא היו מועילות כלל וכלל.
כך נמשך הדבר י"ב חודש.
כשנודע הדבר להבעש"ט, שאין שום תרופה עולה מהקמיעות שלו, חקר ודרש על זה ונתגלה לו
הדבר, שהוא בסיבת דיבורו של הצדיק ר' יצחק מדרוהוביטש.

עשה הבעש"ט דבר גדול על פי צירוף מיוחד של "אנא בכח". ר' יצחק היה בדרך ובכוח הצירוף
טעה בחשבון של ימות השבוע: ביום השני אמר יום ראשון בשבת, וכן עד יום חמישי, שמנה אותו
ליום רביעי, ולמחרת ביום החמישי לשבוע לחשבונו בא לעיר מזיבוז, ובאמת היה יום השישי. היה
בדעתו לנסוע לשבת קודש לעיר אחרת הסמוכה, ומפני שהיה בדעתו שהוא יום החמישי, לא היה
בהול לצאת לדרכו, בחשבו שעדיין יש לו שהות שני ימים לנסיעה. עמד באכסניה שלו במנוחה:
התפלל, אכל, ושכב לישון מטורח הדרך. היה מהרהר: עדיין יש לי יום שלם לנסיעת דרכי המועט.
כאשר קם משנתו ראה והנה בבית האכסניה המפה פרוסה על השולחן, ועליה לחם הפנים של
שבת קודש, ומנורה וקופה עם נרות להדלקה לכבוד שבת. נשאר עומד משתומם ותוהה על הדבר
הזה. ענה ואמר לאשר על הבית: -
מדוע הכינו הכל כמו בערב שבת קודש? הלא היום יום חמישי בשבת!
- אמרו לו האנשים: - הרי היום ערב שבת קודש אחר הצהרים! - פג לבו ולא האמין להם. יצא
החוצה והנה כמה בני אדם הולכים כותונותיהם תחת אצילי ידיהם והם רצין והולכין לבית
הטבילה, וכמה בני אדם חוזרים מהטבילה. אז הבין כי נאמנו דברי האנשים, ונכנס הביתה והכין
עצמו לקבלת שבת.
בתוך כך בא אליו הבעש"ט להזמינו לביתו לסעודת שבת, ופצר בו מאוד. ור' יצחק היה מסרב
ואמר: "הנה בעל הבית הכין בשבילי כל מיני עונג ושמחה, ואיך אעשה כדבר הזה להפסידו כל
הכנתו?"
ענהו הבעש"ט: "כבר בקשתי מבעל הבית ומחל לי על כבודו והפסדו."

דחה אותו ר' יצחק בתירוצים אחרים. לבסוף אמר לו: "עיקר הדבר הוא שאני אוכל הרבה כדי
שביעה, ולא תספיק לי הזמנת מעלתו כל די סיפוקי."
החזיר הבעש"ט: "כבר הכינותי סעודה מספקת למעלתו." פצר בו מאוד עד שנתרצה לו והלך
לבית הבעש"ט לשבת.
ישבו לאכול סעודת שבת. ור' יצחק היה דרכו שהיה מתענה הרבה, מערב שבת לערב שבת,
אבל בשבת היה לו טס של כסף שהיה חקוק עליו שם הויה, ברוך הוא, והיה נותן עליו אכילה
הרבה, והמאכל היה נשרף ממש. תכף אחרי הקידוש הציע ר' יצחק את הטס של כסף, היינו
שהניחו על אגודלו, כדרכו, והיה מביט אל מראהו בכל עת הסעודה. כשהתחיל לאכול הניחו
לפניו כל המאכלים שהכינו, והוא אכל הכל. אחר גמר הסעודה אמר להבעש"ט: "הלא הבטיח
לי מעלתו שיתן לי צרכי עד די סיפוקי, ועתה עוד אני רעב ואין לי מה לאכול."
אמר הבעש"ט: "אגיד למעלתו האמת: למלאכים צפיתי, לשריפים לא צפיתי!"
נטל ר' יצחק הטס ופינהו מלפניו ולא היה יכול לאכול עוד שום דבר.
במוצאי שבת קודש, בשעת סעודת מלווה מלכה, שאלו הבעש"ט: "מפני מה מנע מעלתו ממני כוח
הפעולה בקמיעות שנותן אני לעזרת בני אדם?"
החזיר ר' יצחק: "אסור להשתמש בשמות הקדושים."
אמר לו הבעש"ט: "בקמיעות שלי לא נכתב שום שם ושום השבעה, רק שמי לבד - "ישראל בן
שרה בעש"ט"."
לא רצה ר' יצחק להאמינו בזה, ואמר לו: "איך אפשר להיות שרק שמו לבד יעשה פעולות נוראות
כאלה?"
הביאו לפני ר' יצחק כמה קמיעות. פתח אותן וראה כי צדקו דברי הבעש"ט. פתח ר' יצחק פיו

ואמר בזה הלשון: "ריבונו של עולם, כשיש לאדם פרנסה משמו של עצמו, מה איכפת לך? תחזיר
לו כוח הפעולות בקמיעות שכתוב שמו בהן."
וכך הווה: מאז ואילך חזר הבעש"ט לפעול פעולות גדולות ונוראות בקמיעות שלו.
תמהו כל האנשים שעמדו שם, שנמצא כוח באדם זה להפוך רצונו של הבעש"ט.
אמר הבעש"ט: - מה אוכל לעשות? הרב ר' יצחק הוא עכשיו צדיק הדור וכל העולמות מתנהגים
על פיו. יש כמה דברים מהתנהגותו שלא הוטבו בעיני, אלא שמוכרח אני לשתוק.
וכשהוא אומר
פירוש ב"פרי עץ חיים", אף שאני יודע פירוש אחר אמיתי מזה, מכל מקום מוכרח אני לשתוק.

8. האיך היה כותב קמיעות

הרב דק"ק פולנאה היה לו קמיע מהרב רבי נפתלי. הראה אותה הקמיע לבעש"ט, והכיר בה
הבעש"ט שנכתבה בעודו במקווה ובתענית, ואמר: - אני אכתוב קמיע כזו לאחר אכילה בשעה
שאני יושב על המיטה. -

9. היאך היה נוהג עם השוחטים

א מעשה שבא ר' דוד פורקיס עם הבעש"ט לק"ק קאסניטין וצווה הבעש"ט שיבוא השוחט
להראות לו הסכין, ולא בא תכף. עמד הבעש"ט להתפלל. בא השוחט ולא רצה להמתין וגער
באשת בעל הבית שתתן לו לשחוט. נתנה לו העופות. שחט והלך לו.
אחר התפילה שאל הבעש"ט: - עדיין לא בא השוחט?
- השיבו לו: - כבר בא ושחט העופות. - והעופות היו מונחים עדיין במליחה. הביט בהם הבעש"ט
ואמר שיאכל. ור' דוד לא רצה לאכול. אבל הבעש"ט לא הקפיד על זה.
ב פעם אחת נסע הבעש"ט לקאמינקה, וסמוך לעיר שמע כרוז להעביר השוחט דק"ק הנ"ל,

ואמר: אעבירנו ואעמיד לו איזו פרנסה, - כי היה זהיר מאוד לקפח פרנסת כל אדם. וכשבא לבית
ר' ברוך הכין ר' ברוך את עצמו ושחט כמה בהמות, ובהמה אחת נטרפה ותלה אותה בפרוזדור.
והבעש"ט עישן לולקי בפרוזדור, ונכנס ר' ברוך לפרוזדור. אמר לו הבעש"ט לחתוך חתיכת בשר
מבהמה זו ולצלות בשבילו.
היה סבור ר' ברוך שאמר כך בדרך שחוק, ואמר: "רום מעלתו לא יאכל מבהמה זו."
אמר הבעש"ט: "אני בודאי אוכל ממנה."
כשראה ר' ברוך שאמר באמת, אמר: "זו הבהמה טריפה."
אמר לו הבעש"ט: "אבל הבהמה הזאת מבקשת ממני שאוכל הימנה. אמור נא לי, מפני מה
נטרפה?"
שלח אחר השוחט ושאל אותו: "מפני מה נטרפה בהמה זו?"
אמר לו השוחט: "יש דעות בפוסקים. יש מכשירין ויש מטריפין." צווה הבעש"ט שיחתכו חתיכת
בשר ויעשו ממנה צלי. ראה שהדבר קשה בעיני אנשיו. אמר ישלחו לק"ק פולנאה אל ר' שמואל
מ"ץ ויביאו ממנו אגרת קודם שיעשה הצלי. שלחו תכף ציר רוכב על סוס טוב, ובא ואגרת בידו מן
המ"ץ שהיא כשרה.
העביר את השוחט, ולא רצה להעמיד לו פרנסה.
ג שמעתי מהרב דקהילתנו, ששלח הבעש"ט אל הרב דק' בוטשאטש שהשוחט שלו הוא מן כת
שבתי צבי ימ"ש, והוא מאכילו טריפות, כי לאחר שמראה לו הסכין הוא מכה בסכין על קורנס כדי
לפוגמו. בדק אחריו הרב. וכך הווה.

01. הבעש"ט מלמד זכות על כל אחד מישראל

שמעתי מהרב דקהלתנו, ששמע מהחסיד ר' זאב דק' אליק .
פעם אחת שבת הבעש"ט בק"ק אליק אצל בעל הבית, ובעל הבית היה פרנס חדש. בשבת בשעת

מנחה הלך בעל הבית לבית הכנסת לשמוע הדרשה של דרשן אחד אורח. המתין לו הבעש"ט
בסעודה השלישית שיבוא מבית הכנסת. בתוך כך שמע שהדרשן מלשין על ישראל. רגז הבעש"ט
ואמר לגבאי שילך ויקרא לבעל הבית. גילה הגבאי לכמה אנשים שרגז הבעש"ט על הדרשן. ראה
הדרשן שהעולם נשמטים אחד אחד, ופסק מלדרוש. ביום מחר בא הדרשן אל הבעש"ט ונתן לו
שלום. שאל אותו הבעש"ט מי הוא, אמר: - אני הדרשן. מפני מה רגז רום מעלתו עלי? - קפץ הבעש"ט ממקומו ונתזו דמעות מעיניו, ואמר: - אתה תדבר רע על בר ישראל! תדע שבר
ישראל הולך כל היום ביום השוק, ולעת ערב שנוגה לו הוא מתחרד ואומר: אוי לי, שאעבור זמן
המנחה! והולך לו לבית אחד ומתפלל מנחה, ואינו יודע מה שמדבר, ואף על פי כן מזדעזעים
שרפים ואופנים מזה. -

11. האיך היה הבעש"ט נהנה משמחתן של ישראל

שמעתי בביאת הרב דק' נמירוב .
פעם אחת בשמחת תורה היו אנשי סגולה של הבעש"ט שמחים ומרקדים ושותים יין מן המרתף
של הבעש"ט הרבה. אמרה אשתו הצדקנית בלבה: לא ישאירו יין לקידוש ולהבדלה! - נכנסה אל
הבעש"ט ואמרה לו: - אמור שיפסקו לשתות ולרקד, כי לא יישאר לך יין לקידוש ולהבדלה. -
אמר לה הבעש"ט בצחוק: - טוב אמרת. לכי אמרי להם שיפסיקו וילכו לבתיהם. - כשפתחה הדלת והם רקדו בעיגול, וראתה שליהטה אש סביבותיהם כמו חופה, לקחה הכלים
והלכה בעצמה למרתף והביאה להם יין כפי רצונם. אחר כך שאל אותה הבעש"ט: - אמרת להם
שילכו? - אמרה לו: - היה לך לאמר בעצמך. -

21. עיקר התשובה הוא שבירת הלב וחרטה, ולא סיגופין

ר' מיכל מזלוטשוב בעת שהיה מסתיר מעשיו מבני אדם היה יושב בברוסילוב. אחר כך נתגדל
ונתגלה מעט מעט. אירע מעשה בעיר הנ"ל שאדם אחד חלל שבת בשוגג, שאיחר בנסיעתו בערב
שבת קודש מחמת המניעה מצד בעל העגלה. בא אל ר' מיכל לבקש ממנו שיתן לו תיקון על חטאו
הגדול, חטא של חילול שבת. סידר לו הרב תשובה חמורה מאוד, כפי מה שכתב ב"רוקח" ושאר
ספרים, היינו: להתענות הרבה ולגלגל עצמו בשלג ולישב במים קרים בסתיו בעת הקרח כדי
צליית ביצה קלה. כשהתחיל האיש להתנהג בסדר זה ראה בעצמו שלא יוכל לקיים התשובה
כראוי בשום אופן מרוב חלישות כוחו. אירע הדבר שהבעש"ט בא לעיר חודורקוב הסמוכה
לברוסילוב. תכף נסע האיש לשבת אל הבעש"ט ושאל מאתו תיקון על חילול שבת.
השיב לו הבעש"ט: "תיקח ליטרה אחת נרות ותדליקם בבית הכנסת לשבת קודש, וזהו התיקון
שלך.
כשמוע האיש את דברי הבעש"ט נשאר עומד ותוהה: מה תועיל לו נדבר מועטת זו לתקן חטא
חמור של חילול שבת?
הבין הבעש"ט כי האיש תוהה על כך, ושאל לו: "על מה אתה מהרהר?"
סיפר לו האיש כל המאורע, איך שסידר לו ר' מיכל תיקון חמור מאוד שאי אפשר לו לסבלו.
החזירהו הבעש"ט: "אל תירא כלל. עשה כאשר ציותיך: קח ליטרה אחת נרות ותתנם לבית
הכנסת להדליקם בשבת. וזה יהיה תיקונך."
הלך לו האיש שמח וטוב לב.
תכף בבואו לביתו לקח את הנרות ותלה אותם על יתד והלך לו לדרכו. קפץ כלב ואכל את הנרות.

כשראה האיש דבר זה, שמתנתו נמסרה לכלב, נוסף לו יגון על יגונו, ותכף קם ונסע עוד הפעם אל
הבעש"ט וסיפר לו המאורע, שהכלב אכל את תיקונו.
ענה הבעש"ט ואמר: "תיקח עוד הפעם ליטרה נרות כבראשונה ותתנם לבית הכנסת, ולא יאכלם
עוד הכלב. הרב ר' מיכל מצחק עמי. אמור לו שגזרתי עליו שיבוא אלי לשבת הבאה לעיר חוואסטוב, שאשבות שם אי"ה."
קיים האיש מה שנצטווה מפי הבעש"ט, ור' מיכל קיים גזרת הבעש"ט, וביום ערב שבת קודש אסר
עגלתו ליסע לעיר חוואסטוב. נתגלגל הדבר בסיבת העגלה שחשכה לו בדרך סמוך לעיר הנ"ל,
והלך ברגליו עד שבא אל הבעש"ט באישון לילה. בשעת כניסתו בפתח אחז הבעש"ט הכוס בידו
לקדש. כשראוהו הבעש"ט נתן לו שלום, ואמר לו בזה הלשון:
"ר' מיכל, מעתה תדע האיך ליתן תיקון חמור למחלל שבת. אדם כזה, שלא טעם טעם חטא מימיו, ולכן אינו יודע כלל מכאב ושבירת לב של אדם מישראל כשנכשל ח"ו בעבירה, האיך יוכל ליתן תיקוני תשובה? להוי ידוע לך שבשבירת הלב שהיה לאיש ההוא מחילול השבת שאירע לו כבר נתקן ונמחק החטא לגמרי. אבל אתה לא טעמת טעם חטא ולא טעמת שבירת הלב!"
אחר כך עשה הבעש"ט קידוש.

31. הבעש"ט ורבינו סעדיה גאון

שמעתי מחמי ז"ל .
הבעש"ט אמר על עצמו שהוא גלגול רבינו סעדיה גאון.
ספרתי הדבר לפני הרב דקהילתנו, ואמר הרב שהוא יודע שהיה הבעש"ט שוקד ללמוד ספרי
רבינו סעדיה גאון.

41. הבעש"ט מקפיד על כתיבת דברי תורתו

שמעתי מהרב דקהילתנו .
פעם אחת כתב איש אחד תורת הבעש"ט, מה ששמע ממנו. אחר כך ראה הבעש"ט ששד אחד
הולך ואוחז ספר בידו. אמר לו: "מה זה הספר בידך, שאתה נושא?"

השיב לו: "זה הספר שחברת."
הבין הבעש"ט שיש אדם אחד שכותב תורתו. קיבץ כל אנשיו ושאל אותם: "מי בכך כותב תורתי?"
הודה אותו האיש, והביא לו כתביו.
עיין בהם הבעש"ט ואמר: "אין בכאן אפילו דיבור אחד שאמרתי!"

51. על סיפור בשבחי הצדיקים

שמעתי מהרב דק"ק פולנאה ומהרב דקהילתנו .
הבעש"ט אמר: כל מי שמספר בשבחי הצדיקים כאילו עוסק במעשה מרכבה.

יב. פטירתו של הבעש"ט

שמעתי מהרב דקהילתנו .
בהיות הבעש"ט חולה קודם פטירתו לא שכב, רק שנעשה כחוש וקולו נלקה, והיה יושב בבית
התבודדות. לא היה בו כוח לקרוא למשרת שלו כשהיה צריך לו. תלה פעמון בבית הגדול וחוט
נמשך אליו לבית קטן שלו, והיה הבעש"ט מושך בחוט ונשמע קול הפעמון ובא אליו המשרת.
פעם אחת נכנס אליו רבי דוד פורקיס ז"ל, מגיד מישרים דק' מזיבוז, ושאל אותו איזה דבר. מאיש
אחד מק"ק באר שמעתי, שהשאלה הייתה איך להתפלל בעד החולה על ידי סיפורי מעשיות.
התחיל לומר לו, ובאמרו נתלהב מאוד ופניו היו בוערים כלפידים. נפל פחד על ר' דוד ורצה לברוח,
רק מחמת שהבעש"ט דבר עמו פנים אל פנים לא יכול לצאת. בתוך כך באה בתו מרת אדל תחיה,
ואמרה לאביה: "עת לאכול, כי פנה היום." מיד אזל סומקא ואתא חוורא.
שכב על מיטתו לנוח. אמר לה: "בתי, בתי! מה עשית לי?"
אמר ר' דוד: "הדין עמה, כי עת היא לאכול."
אמר הבעש"ט: "לא ידעת מי היה כאן. מצד אחד עמד אליהו ז"ל ומד השני עמד רבי אחיה השילוני , והם אמרו לי ואני אמרתי לך וכשבאה ובלבלה אותי הלכו."
קצת מפטירתו.

הסתלקותו הייתה ביום א' דשבועות.
בפסח שקודם זה היה הרב ר' פנחס מקוריץ אצל הבעש"ט, ונחלש מעט, ומפני זה בערב יום טוב
האחרון של פסח היה שקלא וטריא אצלו אם לילך למקווה או לא, והסכימה דעתו שלא לילך. וביום
ז' של פסח בתפילה ראה איך שנגזר על הבעש"ט שיסתלק בקרוב, מפני התעצמותו מאוד נגד כת
ש"ץ - כמבואר לעיל במעשה יום הכיפורים - שרצו לשרוף הש"ס. התחיל הרב ר' פנחס להתעצם
בתפילה, ולא הועיל. נתעצב מאוד על שלא הלך למקווה, כי אילו ראה דבר זה במקווה לדעתו היה
מועיל לזה. אחר התפילה שאל הבעש"ט אותו אם הלך אתמול למקווה, ואמר: - לא. - אמר
הבעש"ט: - כבר נעשה מעשה, ואין אחר מעשה כלום. -
אחר הפסח היה לבעש"ט חולי השלשול, ועם כל זה היה מתחזק מעט להתפלל לפני התיבה.
ואותן התלמידים שהיו מוחזקים שיתעצמו בתפילה לא הודיעם כלום, ושלח אותם למקומות
אחרים. והרב ר' פנחס לא נסע לביתו.
בליל שבועות נאספו אנשי סגולתו להיות ערים כל הלילה לתיקון האר"י ז"ל, ואמר לפניהם דברי
תורה על עניין הסדר ועניין מתן תורה. בבוקר שלח לקרוא לאנשי סגולתו שיתאספו כולם. וצווה
לר' ליב קיסלר ועוד אחד, שכחתי שמו, שיתעסקו בקבורתו. למד אותם על גופו: על כל אבר
הראה להם סימנים איך נפשו נשאלת ונפטרת מאבר זה, אחר כך מאבר אחר, כדי שיבינו על
החולים, כי הם היו מאנשי חברה קדישא. אחר כך צווה שיכניסו מנין להתפלל עמו. צווה שיתנו לו
הסידור, ואמר: - אשתעי עוד מעט עם השם יתברך. - לאחר התפילה הלך ר' נחמן מהורודינקה

לבית המדרש להתפלל עבורו. אמר הבעש"ט: - לחינם הוא מרעיש. אם היה יכול ליכנס בפתח זה
שהייתי רגיל ליכנס היה פועל בתפילתו. -
באותה שעה נכנסה אצלו נשמת מת אחד לתקן אותו. געֵר בו ואמר: - שמונים שנה אתה נע ונד,
ולא שמעת עד היום שאני בעולם! צא, רשע! - ותכף אמר למשרת: - רוץ מהר בצווחה גדולה
שיפנו מן העיר, כי הרגזתי אותו, שמא יזיק לאיזה אדם. -
וכך הווה, שהזיק בתולה אחת, בתו של השמש.
חזר המשרת ושמע שהבעש"ט אומר: "אני מוחל לך אותן שתי שעות, ולא תענה אותי."
אמר לו המשרת: "עם מי רום מעלתו מדבר?"
אמר: "אין אתה רואה את מלאך המוות, שהיה תמיד בורח ממני, כמו שאומרים הבריות: מגרשו
למקום שגדלין פלפלין שחורים, ועכשיו כיון שנתנו לו רשות עלי נתרחבו כתפיו ושמחה גדולה
עליו."
אחר כך באו כל אנשי העיר לקבל פניו ביום טוב, ואמר לפניהם דברי תורה.
אחר זה, בעת הסעודה, צווה למשרת שיתן דבש בצלוחית גדולה, ונתן בקטנה. אמר: "אין שלטון
ביום המוות! אפילו הגבאי אינו ציית לי."
אחר כך אמר: "עד כאן גמלתי עמכם חסד, עכשיו תגמלו עמי חסד."
אחר כך הלך לבית הכבוד, ורצה המשרת לילך אחריו. שאל אותו: "מה יום מיומיים, שאתה רוצה
לילך אחרי? מה ראית בי?" ולא הלך אחריו.
גם אמר להם הסימן, שכאשר יפטר מן העולם יעמדו שני מורי השעות.
בבואו רחץ ידיו, ומורה השעות הגדול עמד בהליכתו. סבבו אנשיו עליו, שלא יראה עמידת מורה
השעות. אמר להם: - ידעתי שעמד מורה השעות. אין אני דואג על עצמי, כי יודע אני בבירור
שאצא מפתח זה ותכף אכנס בפתח אחר. - ישב על מיטתו, וצווה שיעמדו סביב מיטתו. אמר

להם דברי תורה על עמוד מעלין מגן עדן תחתון לגן עדן עליון, וכן בכל עולם ועולם האיך הוא
בעש"ן עולם, שנה, נפש בביאור על סדר עבודה. וצווה להם לאמר "ויהי נועם". שכב וישב כמה
פעמים. כוון בכוונות, עד שלא שמעו חיתוך אותיות. צווה לכסות אותו בסדין. התחיל להזדעזע
ולחרוד כמו בשמונה עשרה. אחר כך נח מעט.
ראו שעמד מורה השעות הקטן. המתינו עד בוש, והניחו נוצה על חוטמו. ראו שנפטר.
וכל זה שמעתי מר' יעקב מק"ק מזיבוז, שנפטר בארץ הקדושה. והרב אמר שר' ליב קיסלר ראה
יציאת נשמתו כמו שלהבת מראה תכלת .
שמעתי, שאמר הבעש"ט באיזה יום יפטר לעולמו. ואותו היום היה בנו ר' צבי ישן. אמרו לבעש"ט,
למה אינו מצווה לבנו. אמר: "מה אעשה, שהוא ישן." וזה שישן היה מפני שלא האמין שימות
אביו.
עוררו אותו ואמרו לו: "אביך אמר שבוודאי ימות היום." בא אל אביו והתחיל לבכות.
אמר לו אביו: "ידעתי שנתתי לך נשמה קדושה. וכשהייתי רוצה היה בכוחי להביא נשמת אדם
הראשון בסוד העיבור, והיית יודע כל מה שצריכין לידע. אבל יש לך נשמה קדושה ואינך צריך לכל
זה."
ביקש ר' צבי ממנו: "אף על פי כן אמור לי איזה דבר."
התחיל לומר לו.
אמר: "איני מבין מה שאתה אומר."
אמר: "תקיף לי עלמא ואיני יכול לדבר עמך."
למד עמו שם אחד, ואמר: "תכוון שם זה ותראה אותי ואלמוד עמך."
אמר לו: "שמא אשכח את השם הנזכר?" אמר לו סגולה שיזכור.

ר' לוי יצחק מברדיטשוב בעל 'קדושת לוי'

תוכן המאמר

א. קודם הלידה ואחר הלידה
1. "לקונה עבדיו בדין"
2. הבעש"ט שמח על לידתו של הרב מברדיטשוב
ב. אחר החתונה
1. הרב מברדיטשוב ור' שמילקא מניקולשפורג
2. מעשה יצר הרע
3. אשתו של רבי
ג. לאופיו של הקדושת לוי
1. הרב מתפלל על שלום שונאיו
2. תלמיד
3. כינוי
4. מתן צדקה לעניים
5. הקדושת לוי למד מגנב
6. על המחלוקת שבין ר' ברוך ממזיבוז ובין ר' לוי יצחק מברדיטשוב
7. ברכה לגנבים
ד. עבודת השי"ת ולימוד זכות על ישראל
1. בקשת הרב לעבוד את השי"ת בלי פניה
2. מהתפעלותו של הרב בשעת תפילתו
3. על דרכי עבודתו של הרב ואהבתו למצוות
4. בערב תשעה באב
5. קדושת "כתר" של הרב
6. קודם שמונה עשרה של ראש השנה
7. אישה בוכיה
8. הקב"ה גוזר וצדיק מבטל
9. הקב"ה מחבר תפילות מן אלפבית של יהודי שלא ידע להתפלל
01. בערב יום הכפורים
11. המלצה על ישראל
21. מעשה קודם "כל נדרי"

31. "ויאמר ה' סלחתי כדבריך"
41. ביום הכיפורים
51. מי הוא השליט בעולם
61. תפילת נעילה
71. הקדושת לוי הרויח בעסק של סרסרות ונתן הרווח במתנה לכלל ישראל
81. יום הכיפורים בברודי
91. בפסח
02. הרב ותענית
12. הקדושת לוי מלמד זכות על אדם מישראל
22. תפילין דמרא עלמא
32. אהבתו של יהודי למקום
42. תפילה צריכה כוונה
52. הקב"ה מבין כל רמיזה
62. מה בין אלו לאלו
72. הרב תובע רשעים לתשובה

פתיחה

ר' לוי יצחק מברדיטשוב, בעל "קדושת לוי" - בעולם קורין לו בשם "הרב מברדיטשוב" סתם -
מצטיין בתוך החבורה של תלמידי המגיד ממיזריטש בתור מיסטיקן ובעל התלהבות בשעת
דביקות במדרגה היותר גדולה.
ר' לוי יצחק נולד בשנת ת"ק. אביו ר' מאיר, רב בהוסקוב, היה למדן בנגלה ובנסתר. אצלו למד
ר' לוי יצחק עד חתונתו. אחר כך עבר למקום חותנו, לעיר לוברטוב. עיר זו היתה אז מקום של
לומדי תורה. בין חבריו בלוברטוב היה ר' יוסף תאומים, בעל "פרי מגדים. לא רחוק מלוברטוב,
בעיר ריטשוול, היה יושב על כסא הרבנות ר' שמילקא הורוויץ, שהיה אחר כך רב בניקולשפורג

מורביא . ר' שמילקא היה אחד מחשובי תלמידיו של המגיד ממיזריטש והיה מופלג בתורתו,
בדרושיו ובדרכי עבודתו על פי החסידות. ר' לוי יצחק נתחבר אל ר' שמילקא, והלז הביאו אל
המגיד ממיזריטש והכניסו לתוך החבורה של תלמידי המגיד. כאן, במחיצה אחת עם המגיד
ועם החברים החדשים, נתגלה לר' לוי יצחק עולם חדש וגדול. כאן מצאו הניצוצין שבנפשו מקום
להתפתחותן.
לאחר זמן נתקבל ר' לוי יצחק לרב בריטשוול במקומו של ר' שמילקא . מעיר זו היה מוכרח אחר
כך לעקור ולחפש לו מקום אחר, מחמת גודל הרדיפות שנתעוררו נגדו מצד המתנגדים. מספרים,
שההתמרמרות עליו גדלה כל כך, עד שראה ממש סכנה לגופו להישאר עוד שעה יתירה בעיר,
ובהושענא רבה בבוקר היה מוכרח לברוח רגלי עם הלולב והאתרוג בידו לעיר קוזניץ הרחוקה
מריטשוול י"ז ווירסטה אל המגיד בעל "עבודת ישראל", ורק באמצע הדרך ב"כפר חדש" מצא
איכר אחד שהוליכהו בעגלתו לקוזניץ. אחר כך בשנת תקל"א נתקבל לרב בפינסק. עיר זו היתה
לר' לוי יצחק מעין אליה וקוץ בה: מצד אחד היה במקום זה קרוב אל ר' אהרן מקארלין הסמוכה
לפינסק . ר' אהרן היה מגדולי בעלי החסידות בדורו, מתלמידיו של המגיד ממיזריטש, וכמעט
שזכה שתהא החסידות נקראת על שמו. לחסידים היו קורין אז בעולם בשם קארליניים. ר' אהרן
היה בעל התלהבות גדולה בעבודתו והיה קרוב הרבה ברוחו והלך נפשו אל ר' לוי יצחק. מספרים,
שהמגיד היה אומר על ר' אהרן, שהוא מרעיש עולמות באמירת שיר השירים. אבל מצד אחד

נפל כאן ר' לוי יצחק לתוך סביבה גדולה של מתנגדים. והזמן היה שעת התסיסה הגדולה של
ההתנגדות לתנועת החסידות.
בשעה שנתפרסם החרם של הגאון מווילנה נגד החסידים, בשנת תקל"ב, לא היה ר' לוי יצחק
בביתו, בפינסק. הוא היה אז אצל רבו, המגיד ממיזריטש. התמרמרותם של בני הקהילה בפינסק
היתה גדולה על הרב שלהם, שהיה מסור כל כך לכת החסידים, והתחילו הרדיפות נגד בני ביתו.
אפילו ניסיו של הרב היו בין רודפיו. החליטו לגרש תכף את הרב המחזיק בחסידות ופסקו שלא
לסלק להרבנית השכירות של השבוע.
כשנדחה ר' לוי יצחק מן הרבנות בפינסק, נתקבל לרב בעיר ז'ליחוב פלך סידליץ בפולוניא.
אבל גם כאן לא הונח לו. אחר מלחמה גדולה עם המתנגדים הוכרח לעזוב גם קהילה זו.
ביום מ"ה לספירת העומר בשנת תקמ"ה, בהיותו בן מ"ה שנים, נתקבל ר' לוי יצחק לרב
בברדיטשוב. מספרים שהיה אומר: "באנו לכאן שלוש פעמים מ"ה."
בברדיטשוב התחילה תקופה גדולה, חשובה ופורייה מאוד בפעולתו. כאן היתה הקרקע מוכשרת
לעבודת החסידות ולהתפשטותה. תחת הנהגתו של ר' לוי יצחק התחילה ברדיטשוב משמשת
מרכז לחסידות בגליל ווילניא.
הנהגתו זו נמשכה עשרים וחמש שנים, עד פטירתו כ"ה תשרי תק"ע .
ר' לוי יצחק היה כמעט יחיד בדורו, שהיה אהוב ונחמד מאוד לכל במידותיו ללמד זכות ולהמליץ
על כל אדם ובהנהגתו המצוינת בחסידות אמיתית ובדביקות גדולה. כל הצדיקים שבדור היו
מחשיבים אותו מאוד.
ר' שמואל מקאמינקה היה אומר שהבחין בהתלהבות הרב מברדיטשוב בעת אמירת "ברכו",
שהיא במדרגת התלהבות שהיה למהרש"א בעת כתבו חידושי תורתו.

מספרים, שפעם אחת עבר ר' לוי יצחק עם תלמידו ר' אהרן מז'טומיר בעל "תולדות אהרן"
דרך עיר ליזינסק ונתאכסנו אצל ר' אלימלך בעל "נועם אלימלך" . שאל ר' אלימלך לר' לוי יצחק:
"מדוע לוקח ממני כ"ת את תלמידי?" מחמת שכמה מגדולי תלמידיו של ר' אלימלך פרשו מזה
וניתקרבו לזה. החזיר ר' לוי יצחק בענוותנות: "ואני תלמידו של מי אני? הלא אני תלמידו של
כ"ת גם כן! נמצא, שהתלמידים שלי הם תלמידי תלמידו של כ"ת". בתשובה זו נחה דעתו של
ר' אלימלך.
בין כך נסע משם ר' לוי יצחק למקום נחוץ לו, ור' אהרן נשאר אצל ר' אלימלך והיה לומד בקלויז
שלו. ור' אלימלך לא ידע מזה. פעם אחת בלילה, נכנס ר' אלימלך לקלויז וראה לר' אהרן שהוא
יושב ולומד.
שאלהו: "מדוע לא נסעת עם הרבי שלך?"
החזיר ר' אהרן: "לרבי שלי כבר מכיר אני. נשארתי כאן בכדי להכיר את כ"ת.
אחז ר' אלימלך הזשופיצה של ר' אהרן והשיבו בדרך תמיהה בזה הלשון: "לרבי שלך מכיר אתה?
אפילו הזשופיצה שלו אינך מכיר, ובפרט אותו בעצמו!"
כשנתפס הרב בעל "התניא" בכדי להשתלח לפטרבורג למצודת פיטר-פאול, צווה שיסע איש אחד
תכף אל הרב מברדיטשוב לעשות פדיון נפש.
ר' נחמן מברסלב, שהיה מהרהר תדיר על תיקונים גדולים שצריך להכניס בשיטת החסידות
ושהיה מבקר קשה את הצדיקים שבדורו ודרכי הנהגתם, היה קורא ל"קדושת לוי" בשם "פאר
ישראל". וכשנפטר הרב וסיפרו שבשעת הלוויתו לבית החיים ראו עמוד אש, אמר ר' נחמן: "מצד

הצדיק שנסתלק בודאי יוכל להיות שיהיה עמודא דנורא בשעת הסתלקותו, כי נסתלק ראש כזה,
ראש האמתי, ראש של ישראל". ועוד אמר אז ר' נחמן: "מי שיש לו עיניים פקוחות הוא רואה ממש
שנכבה אור מן העולם ונעשה חושך".
ההחשבה וההערצה היתה גדולה כל כך, עד שאפילו ר' ברוך ממזיבוז, שהיה נוהג לקנטר
ולהקניט לכל צדיקי הדור ושהיה חולק גם על ר' לוי יצחק זמן רב, היה מוכרח להרגיש לבסוף
שאי אפשר לפגום בשמו של הרב מברדיטשוב ושאין כדאי להתעסק בהקטנת חשיבותו, מפני
שלא היו בני הדור סובלים עניין זה ופונים ממנו, מר' ברוך. לפיכך היה מתרץ, כי מה שהיה חולק
לשעבר על ר' לוי יצחק ומדבר עליו רעות היה מחמת שמפני גודל עבודתו של ר' לוי יצחק, שהיה
תמיד כמראה אש אוכלת, היו מקנאים שרפי מעלה בעבודתו, ולכן היה הוא, ר' ברוך, משתיק
אותם במה שהיה מדבר עליו שאין עבודתו שלימה.
כיוצא בזה - כך מספרים - אירע מעשה, שהיה הצדיק ר' משה - בנו של ר' מיכל מזלוטשוב -
אצל ר' ברוך במזיבוז. בשבת בשעת הסעודה התחיל אחד מחסידי ר' ברוך לבדח דעתו ולחקות
תנועות הכריעות וההשתחוויות של הרב מברדיטשוב בשעת עבודת הקודש שלו. התחיל ר' ברוך
לשמוח ומלא פיו שחוק כמתלוצץ על הנהגת ר' לוי יצחק. נתמלא בשרו של ר' משה חידודין וגמר
בלבו לעזוב את ר' ברוך. ביום א' בא אליו לקבל ברכת הפרידה, כדי לנסוע לביתו. שאלהו ר' בורך
למה ימהר כל כך לנסוע לביתו. לא יכול ר' משה להתאפק ואמר בלב כואב:
"הייתכן להתלוצץ על קדושתו האלוקית של הרב מברדיטשוב?"

פתח ר' ברוך ואמר: "הנה לכם צדיק, שאינו מבין אפילו שיחה פשוטה! הלא זה כמה שנים
שהבעל דבר עומד ומקטרג לפני המקום: 'למה צריך לביאת משיח ובנין בית המקדש? הלא הרב
מברדיטשוב מכוון בעבודתו כל הכוונות שהיה הכהן מכוון בבית המקדש!' לפיכך מוכרחני לשחוק
על עבודתו של הרב הקדוש מברדיטשוב, כדי לבטל הקטרוג ושתהיה הגאולה במהרה בימינו
ובבניין בית הבחירה. אבל באמת יודע גם אני בלבי את גודל מעלת הרב הקדוש מברדיטשוב".

א. קודם הלידה ואחר הלידה

1. 'לקונה עבדיו בדין'

המעשה היה בראש השנה. הרבי ישב אל השולחן ומסביב לו החסידים. בתוך הסעודה ראו בחוש
שהרבי נתחלש, שבא ממש לידי כלות הנפש, שאינו בעלמא הדין...
עברה שעה ארוכה. והרבי רק גופו הוא בחדר, אבל הנשמה בעולמות העליונים היא נמצאת.
לאחר שהות חזרה הנשמה לגוף. הרבי סיפר:
היתה לו עלית נשמה. עלה למעלה וראה יושבין בישיבה ועוסקין בדין. למשפט עמדו כל ישראל. התחילו מלמדין קטיגוריא על ישראל. אבל כמעט שלא היו ראיות לחטאים. מה עשה השטן? גייס כל מלאכי חבלה, והיו עובדין ועוסקין באמונה, משוטטין ומביאין חבילות
חבילות של עבירות ישראל. מביאין ומניחין, מביאין ומניחין לפני הדיינים.
והנה הוא רואה:
כנגד השטן המקטרג עומד סניגור אחד ללמד זכות. והסניגור הוא נשמה קדושה, שאינה יודעת כלום, אלא ללמד זכות על ישראל, והיא הנשמה של הקדושת לוי. ועומד הוא הקדושת לוי, מימינו פתח של גן עדן, שאבות העולם שרויים שם, ומשמאלו גם כן פתח פתוח - לתוך גיהינום בוערה, לתוך כבשן של אש לוהטת. העיף הקדושת לוי עיניו לצד הכבשן ולא עמד הרבה בחיבוק ידים: התחיל חוטף החבילות של חטאים וזורקן לתוך האש הלוהטת. זורק וזורק.

בתוך כך בא השטן והרגיש: החבילות מנינן פוחת והולך. היה לו העניין תמוה מאוד.
התחיל סוקר ומשגיח בכדי להתחקות ולחקור אחר סיבת הדבר. ופתאום: "האי!" הוא תפס
לקדושת לוי בידו.
- "מה זאת?" קרא "במקום המשפט שם הרשע? גנבי!"
והתחיל השטן תובע דינו של הקדושת לוי. ישבו לדון ופסקו הדין על פי התורה הקדושה:
שלם ישלם, ואם אין לו ונמכר בגנבתו.
נעשה רעש גדול בעולם העליון.
הכריזו מכירה פומבית על הקדושת לוי. התחילו הולכים ובאים הקונים. קודם כל היה רוצה
השטן בעצמו לזכות במקח: בכלל הוא בעלן גדול על נשמות יפות, ובפרט על נשמה קדושה
כמו הקדושת לוי. באו גם האבות: כל אחד הביא פדיונו בידו, זכיותיו הגדולות. אבל השטן
הכריח במקחו, הפקיע השער.
אז קם הכביכול בכבודו ובעצמו, הוא הביא תשלומין יותר מכולם:
"לי הארץ ומלואה!" כך אמר, וזכה במקחו.
מכאן ואילך נעשה הקדושת לוי עבדו של הקב"ה.
והוסיף הרבי:
- וזהו שיסד הפייטן: "לקונה עבדיו בדין".

2. הבעש"ט שמח על לידתו של הרב מברדיטשוב

בשעה שנולד הרב מברדיטשוב, נתן הבעש"ט לתלמידיו עבורו ב' פעמים משקה ודובשנית, ואמר
שבאה לעולם נשמה שתהא ממליצה טוב עבור ישראל.
ועוד אמר הבעש"ט: בשעה שירדה נשמה זו לעולם, עמד הס"מ וטען לפני הקב"ה שכשתרד
נשמה זו לעולם יכלה כוחו ולא תהיה לו שליטה בעולם, כי אותה הנשמה תחזיר את כל העולם
למוטב. נחמהו הקב"ה לס"מ ואמר:
"אבל, בעל נשמה זו יהיה רב ויהיה טרוד בצורכי הציבור".

ב. אחר החתונה

1. הרב מברדיטשוב ור' שמילקא מניקולשפורג

כשהיה הקדושת לוי כבן י"ז נסע אל ר' שמילקא. ר' שמילקא היה מחזיק ישיבה ומלמד לתלמידים
נגלה, ובעצמו היה לו מחיצה קטנה שהיה מתבודד שם והיה לומד נסתר.
כשבא ר' לוי יצחק שאלהו ר' שמילקא: "יכול אתה ללמוד?"
החזיר: "פלאי פלאי פלאים!"
בעד תשובה זו נשאר שתי שנים מחוץ לישיבה. היה מצוי כל שעות הלימוד מבחוץ ולא היה
מתבקש ליכנס.
פעם ראה ר' לוי יצחק שר' שמילקא יוצא ממחיצה שלו. נכנס בחשאי. ראה ספר. פתח הספר,
והנה הוא "פרי עץ החיים". סגר הספר והשמיט עצמו במהרה מתוך המחיצה. חזר ר' שמילקא
והרגיש בדבר. התחיל חוקר ודורש אצל ר' לוי יצחק והתודה על מעשהו. נתקרב אל ר' שמילקא
והיו לומדים יחד.
לאחר זמן היה ר' שמילקא כותב באיגרותיו אל ר' לוי יצחק התואר: תלמידי בנגלה ומורי בנסתר,
ור' לוי יצחק היה כותב אליו: מורי בנגלה ותלמידי בנסתר.

2. מעשה יצר הרע

הרב מברדיטשוב היה בילדותו עילוי גדול ונשתדך בו גביר אחד מפורסם, ר' שמואל פרץ מעיר
לוברטוב, והיה מתפאר בחתנו.
אחר חתונתו בשמחת תורה הראשון כיבדו הקהל את חתן הגביר שיאמר "אתה הראית" לפני
התיבה. כוונו בזה לכבד את הגביר ולעשות לו נייחא.
ירד הרב לפני התיבה ונתייצב שם, והטלית היתה מונחת על התיבה. נטל הטלית בידו ללבשה

והניחה חזרה על התיבה. כן עשה כמה פעמים. כל העולם היה עומד בעיניים צופיות עליו שילבש
את הטלית ויתחיל לומר "אתה הראית" והוא לא שת לבו כלל והיה עומד דומם. לבסוף היה הדבר
לטורח על הקהל לעמוד ולהמתין, ושלחו אליו את השמש של בית הכנסת בשם ראשי הקהל,
שמבקשין אותו שלא יטריח את הציבור ויאמר "אתה הראית". החזיר: "הן, לא אטריחם, ח"ו!" נטל
טלית ללבשה, וכמעט שלבשה עזבה שוב מידו והניחה על התיבה ולא רצה לומר "אתה הראית".
והגביר, חותנו, בראותו מעשי תעתועים אלו של חתנו, היה מתבייש מאוד בפני העולם, שהיה
מתפאר בחתנו שאין חכם ועילוי כמותו בכל הגליל, ועכשיו עשה שטות זו. הוסכם גם בדעת הגביר
לביישו, ושלח עוד הפעם את השמש להגיד לו, שלא יעשה עוד שהות, רק אם ירצה לומר יאמר
מיד, ואם לאו, יעזוב התיבה וילך לו אל מקומו ויעמוד אחר תחתיו. אבל בטרם הספיק השמש
לגשת אליו, נשמע פתאום קולו, אחר דמימותו ושיקול מחשבתו: "אם אתה למדן ואתה חסיד,
אמור אתה "אתה הראית". ועזב את התיבה והלך לו למקומו שבבית הכנסת. ראה חותנו מעשהו
ונתמלא רוגז ודאבון נפש עוד יותר, שבמקום שקווה לקבל נחת ולנחול כבוד על ידי חתנו קבל
חרפה ובושה. מכל מקום שלא שאלו בכל משך הזמן של ההקפות על מעשהו.
הלכו הביתה: החותן הלך בפחי נפש, שרוי בצער ובחמה, והחתן היה הולך שמח וטוב לב.
היה חותנו של ר' לוי יצחק תמה מאוד על הנהגתו. סוף כל סוף לא עצר כוח, ובאמצע הסעודה,
כשראה כי טוב לב חתנו עליו, שאלהו: "בני, אמור לי, מה ראית כי עשית דבר מגונה זה, שנראה

כשיגעון ח"ו ולא כמעשה של בר דעת?"
פתח ר' לוי יצחק וספר לו:
"מיד, כשעמדתי לפני התיבה ופשטתי ידי ליקח הטלית כדי להתעטף בה ולומר "אתה הראית",
נשתתף עמי היצר הרע ואמר, שהוא רוצה לומר אתי יחד "אתה הראית".
שאלתיו: "מי אתה שתהא ראוי לכך?"
שאלני הוא חזרה גם כן בלשון זה: "מי אתה שתהא
החזרתי לו: "אני למדן." ראוי והגון לכך?"
השיב הוא לי: "גם אני למדן".
שאלתיו: "היכן למדת הלכות, ש"ס ופוסקים?"
השיב לי חזרה: "והיכן למדת אתה?"
אמרתי לו: "למדתי אצל הגאון פלוני ופלוני."
החזיר לי: "גם אני הייתי שם עמך בלימודך. אם כן,
החזרתי לו: "אבל חסיד אני". גם אני למדתי אצל הגאונים שהזכרת לפני."
אמר לי בנחת: "גם אני חסיד".
אני: "והיכן קבלת תורת החסידות?"
הוא: "והיכן קבלת אתה דרכי החסידות?"
עניתיו: "אצל הרבי הקדוש ממיזריטש".
והוא מחייך עוד יותר: "גם שם הייתי עמך במחיצתך
גם אני לומר עמך 'אתה הראית' ". וקבלתי דרכי החסידות עמך יחד. לכן רוצה
כשראיתי שאינו מניח לי ומחזיקני בחוזקה לומר דווקא עמי "אתה הראית", הנחתי הטלית מידי
ואמרתי לו: "אם אתה למדן ואתה חסיד, אמור אתה!"
עכשיו בבקשה להגיד לי: מה הייתי יכול לעשות אחרת?"

3. אשתו של רבי

אומרים, שהרבנית של הקדושת לוי היתה גדולה הימנו.
פעם שבתו הרב והרבנית אצל ר' גדליה מליניץ. כיבדתה הרבנית מליניץ להרבנית מברדיטשוב
בקליעת החלה לכבוד שבת.
אמרה הרבנית מברדיטשוב בשעת מעשה:
"ריבונו של עולם, זכני נא שיהא ר' לוי יצחק שלי עושה "המוציא" באותן הכוונות שאני

קולעת בהן החלה".

ג. לאופיו של הקדושת לוי

א.
כשבא הקדושת לוי לברדיטשוב היו הרבה פלגאים עליו. היה שם תקיף אחד, ברוך ווינשינקיר
שמו, שהיה חשוב גדול אצל הפריץ.
פעם אחת, בערב שבת, כשלא היה הרב בעיר, נטל ברוך להרבנית ולבני הרב והושיבם בעגלה
של זבל והוליכם מחוץ לעיר.
היו החסידים נרגזים ונרעשים ממעשה זה. במוצאי שבת נטלו עגלה ונסעו אל ר' זאב מז'יטומיר.
נכנסו אליו בבוקר וספרו המעשה. אמר להם שיבואו אליו אחר התפילה. כשבא אחר התפילה
חשבו: "ודאי יקלל הצדיק לברוך ווינשינקיר כמו שהוא ראוי". לבסוף אמר להם ר' זאב: "מה
אעשה? רציתי להענישו. והנה קודם שלקחתי בידי הסידור להענישו, כבר היה עומד הרב
מברדיטשוב עם התהילים בידו ומבקש מהקב"ה שלא יזיק לו".
ב.
פעם אחת בבוקר, בשעה שהלך לתפילה מעוטף בטלית ותפילין, יצאה לקראתו אישה אחת,
אשת מתנגדו ושונאו, ושפכה עליו קיתון של מים וקראה לו: "צא מכאן, איש רע ונבזה!"
נכנס ברוב התפעלות לבית הכנסת ואמר: "רבש"ע, ודאי לא עשתה אישה זו בלי ידיעת בעלה.
בבקשה ממך, אל תענש ממרומים, כי היא באמת אישה כשרה העושה רצון בעלה".

2. תלמיד

הרב בעל מאור ושמש, כשהיה ילד קטן כבן חמש שנים התחפש תחת טליתו של הרב מברדיטשוב
לראות מעשהו, כדרך ילדים. מאז בערה בילד אש קדושה והופיע בו כוח הקדושה עד כי גדל למאוד.

כשנתגדל ברבות הימים היה מקורב להרב בעל נועם אלימלך. פעם התפאר ר' אלימלך בבעל
מאור ושמש שהוא תלמידו. הביט הרב מברדיטשוב בפניו של המאור ושמש והכירו ואמר: "שלי
הוא".

3. כינוי

שם כינויו של ר' לוי יצחק היה "רחום". ובשם זה היה רשום בפנקסי הרשות. כינוי זה קבל בדרך
זו:
בשעה שיצא צו על פי נימוסי המלכות שיהיה לכל אדם שם כינוי נוסף על שמו העצמי, היה הולך
פקיד בברדיטשוב מבית לבית לרשום כל אדם בכינויו. כשבא אל ר' לוי יצחק ושאל להרב מה שמו
אשר יקרא לו, היה הולך הרב וטוען עם הפקיד: "הדבק במדותיו, מה הוא רחום אף אתה רחום"
והפקיד היה יושב בשעת מעשה לפני פנקס פתוח והיד היתה כותבת, וכתב לפי תומו: "השם לוי
יצחק, והכינוי רחום".

4. מתן צדקה לעניים

כשנתקבל הקדושת לוי לרב בק"ק ברדיטשוב התנה עם מנהלי העיר שלא יטריחוהו לכל אסיפה
מאסיפות הקהל, אלא אם ירצו לתקן מנהג חדש. אבל בדבר ישן לא יטריחוהו.
פעם אחת התאספו מנהגי העדה להנהיג דבר חדש, היינו לעשות תקנה בעיר שלא יתנו לעניים
להחזיר על הפתחים, אלא שיתנו להם הספקה מקופת הקהל בכל חודש. קראו לאספה זו גם
להרב הקדושת לוי. כשבא הרב ושמע את דבר התקנה החדשה, אמר להם:
- "אחי, הלא ביקשתיכם שבעניין מנהג או תקנה ישנה לא יטריחוני לאספה ולא יביאוני לידי ביטול
תורה?"

אמרו לו: "רבינו, הלא דבר חדש אנו עושים בזה?"
השיב הרב: "טועים אתם, לא חדשה היא, אלא מנהג עתיק יומין הוא עוד מימי ד' הארצות, סדום
ועמורה אדמה וצבואים, לבלי תת לעני להחזיר על הפתחים. הלא ידוע המעשה באותה ריבה
שהוציאה פת לעני...
אפשר הדבר, שגם אצלם היתה קופה של קהל מנדבות העשירים, כדי שלא יראו בעיניהם את
העני!"

5. הקדושת לוי למד מגנב

פעם אחת היה נוסע הקדושת לוי במדינה לאסוף מעות לפדיון שבויים, ולא היה יכול לקבץ הסכום
הנדרש. חשב בלבו: "הן בטלתי על ידי זה מתורה ותפילה ולא פעלתי כלום. יותר טוב לי לישב
בביתי על התורה ועל העבודה".
אירע מקרה בו ביום, שיהודי אחד גנב חפץ ונתפס בכף ונלקח לבית האסורים והכוהו הכה ופצוע.
כשנודע הדבר להקדושת לוי רצץ תכף לבית המשפט והשתדל והוציאו לחופשי.
אחר כך אמר הרב אל האיש הגנב: "ההיטב יכאב לך מן המכות אשר הוכית בבית האסורים?
הישמר לך מהיום והלאה לבל תעשה כמעשיך הרעים."
ענה הגנב: "ומה בכך? אם לא עלתה בידי בפעם זו, אקווה כי יעלה בידי בפעם שנית."
מיד הרגיש הרב ואמר: "דיבורים אלו יכונו גם עלי. אם לא עלתה בידי לקבץ מעות בפעם זו
אתבטל ח"ו ממצווה זו? לא ולא! יוכל להיות שיעלה בידי בפעם שנית".

6. על המחלוקת שבין ר' ברוך ממזיבוז ובין ר' לוי יצחק מברדיטשוב

מטולטשין נסעו לברדיטשוב שני סוחרים לקנות סחורה: אחד מוזג יין והשני מנופקטורן. קודם
נסיעתם נכנסו אל הרבי ר' ברוך לקבל ברכתו. אמר להם בתוך שאר דבריו: "תביאו לי ידיעה

מהרב מברדיטשוב, מה מעשהו והאיך התנהגותו".
היה הדבר תמוה בעיניהם, כי לא היו ר' ברוך והרב מברדיטשוב שווה בשווה זה עם זה.
בדרך עמדו שני הסוחרים באכסניה. הטמין המנופקטורן מעותיו תחת הכר. הרגיש המוזג בכך
וגנב המעות. עמד המנופקטורן בבוקר וחיפש המעות. חיפש, חיפש ולא מצא. לא עלתה על
דעתו אפילו לחשוד בחבירו, אלא שפנה אליו בשאלה של תמימות: "אפשר ראית?"
כשראה שנאבדו המעות, נתייאש מהן סוף סוף, ואמר: "אפשר שיתנו לי בברדיטשוב סחורה
בהקפה".
כשבאו לברדיטשוב הלכו אל הרב, כמו שצווה עליהם ר' ברוך. מיד, כשנכנסו, התנפל הרב על
המוזג, והתחיל טוען: "ווי, ווי, מה יגיד עליך המלאך מיכאל? מה יגיד עליך המלאך מיכאל?"
היו תמהים על הרב ומביטים עליו כאילו נטרפה ח"ו דעתו. אחר כך הלכו להם.
כשחזרו הביתה, לטולטשין, נכנסו אל ר' ברוך: זה היה קובל לפניו על מאורעו הקשה, והמוזג היה
מספר על פגישתם עם הרב מברדיטשוב.
אמר לו ר' ברוך:
"רשע, רשע! הלא צדק הרב מברדיטשוב. המלאך מיכאל הוא מליץ של ישראל. דרכו ללמד
סניגוריא על כל אחד ואחד מישראל. אבל מה ימליץ עליך? מילא, עני שגנב יש לו למיכאל
מה להפך בזכותו. אבל אתה הרי עשיר אתה, ומה יוכל להמליץ עליך?"
והמשיך ר' ברוך ואמר:
"ומה שאתה סובר שיש מחלוקת ביני ובין הרב מברדיטשוב, ולפיכך הוצאת עליו דבר שלא כהוגן, דע לך, שמעולם לא היתה ח"ו מחלוקת בינינו, אלא שראיתי כי למעלה יש קטרוג גדול על ישראל: בשעה שהרב מברדיטשוב אומר קטורת, אזי באים מלאכי השרת לפני הקב"ה וטוענין: "למה להם לישראל שיבוא משיח ויבנה בית המקדש כדי שיעמוד כהן גדול להקטיר קטורת, והרי כשהרב מברדיטשוב אומר קטורת דומה ממש לכהן גדול

שמקטיר קטורת ומכפר על ישראל". וטענותיהן אלו מעכבות הגאולה. לזאת אני בא ומטיח
עליו דברים שלא כהוגן, כדי שלא יתחשב בעולמות העליונים ככהן גדול המקטיר קטורת,
ובזה מתבטל הקטרוג".

7. ברכה לגנבים

יהודי אחד היה צריך להשיא בתו הבתולה. תפר לה הלבשה והכין הכל בתיבה. באו גנבים בלילה
שקודם החתונה וגנבו הכל, כל ההלבשה עם התיבה. לא שיירו אפילו כתונת.
הלך היהודי במר נפשו אל הקדושת לוי וקבל לפניו על אסונו.
אמר לו הרב: "תבוא אלי מחר".
היה סובר האיש שבודאי יש בדעתו של הרב לעשות נדבה בשבילו.
והרב אסף הב"ד צדק שלו, עמד לפניהם ואמר: "יש לי דין תורה עם הכביכול".
אמרו לו: "יסדר כבודו טענותיו".
התחיל הרב מסדר טענותיו: "הרבש"ע הרי ודאי שצריך לקיים כל התורה. ובתורה הרי כתוב לא
תגנוב, ורז"ל אמרו: לאו עכברא גנב אלא חורא גנב. והוא, הכביכול, הריהו אדון כל הארץ. אם כן,
כל מקום הוא שלו. נמצא שאצלו, כביכול, יש ח"ו הגנבה".
והתחיל תובע: "כתבו הפסק דין".
כתבו הבית דין הפסק: "הואיל והעניין הוא כך וכך, אם כן חייב הרבש"ע להחזיר לפלוני הגנבה
שנגנבה הימנו".
אחר כך עמד הרב וטען שוב: "אבל אליך, רבש"ע, ודאי שאינם צריכין לשוטרים כדי להביא לידי
גביה. בבקשה, יקבל היהודי את הגניבה".
למחר בא היהודי אל הרב, כמו שצווה לו. אמר הרב: "היום או מחר תקבל את הגנבה".
וכך הווה: בערב השני שמע היהודי קול דופק בחלון. "הי קום! תן לי יי"ש ואני אגיד לך היכן הגנבה
שלך. אבל בתנאי שתגיד לי מהי הסגולה שעשית כדי שימצאו החפצים".
והמשיך אותו ברנש את דבריו:

"אצל ביתך עומדת כבר התיבה עם החפצים. שלושתנו גנבנו אותה שלשום. טלטלנוה ליער. שם
חפרנו בור עמוק והסתרנוה לפי שעה, עד יעבור זעם. השכמנו שנים מחבורתנו בבוקר והלכנו
לאותו מקום והנה התיבה עומדת על הקרקע מלמעלה. חשבנו: לכאורה, היה מי שרצה לגנוב
את התיבה. הלך אחד מאתנו אחר השלישי. כשבא גם השלישי קברנוה שנית עמוק, עמוק. באנו
לעת ערב, והנה שוב התיבה מבחוץ על האדמה. אז החלטנו: צריך לעמוד ולארוב לגנב. צריך
לינקום בו. והנה, ראה זה פלא, התיבה מתרוממת לעינינו מעצמה. אז ראינו שאין הדבר פשוט
כלל. אם כן, נטלנו את התיבה, טלטלנו אותה רגלי במרחק של חצי מיל, עד שעלה בידינו ליקח
עגלה ולהובילה לכאן אל ביתך."
אמר לו היהודי לגנב: "לא עשיתי שום סגולה. רק הלכתי אל הרב וקבלתי לפניו על צרתי. וכך וכך
הגיד לי."
"אם כן," אמר הגנב "בבקשה ממך שתביאנו אל הרב. רוצים אנו לבקש ממנו שלא יזיק לנו".
הוליך היהודי לשלושת הגנבים אצל הרב.
אמר להם הרב: "אם תבטיחו לי שלא תגנבו יותר, אתן לכם ברכה".
הבטיחו בהן שלהם. נתן להם ברכה ופטרם.

ד. עבודת השי"ת ולימוד זכות על ישראל

1. בקשת הרב לעבוד את השי"ת בלי פניה

פעם נפגשו הקדושת לוי והתניא.
הקדושת לוי: "מה לעשות, שאי אפשר לעבוד את השם יתברך בלי פניה?"
התניא: "עלינו למוד בזה ממידתו של הקב"ה, שנאמר עליו שכל מה שברא לא ברא אלא לכבודו".

הקדושת לוי: "ודאי כן הוא. אבל הרי השם יתברך נתכוון לשם שמים, ואנו בשביל עצמנו אנו
מתכוונים!"

2. מהתפעלותו של הרב בשעת תפילתו

יודעי ח"ן היו אומרים על הרב מברדיטשוב שהיתה בו נשמת רבי עקיבא, לגודל קדושתו ודביקותו
באלוקיו והתלהבותו בעבודת השם ואהבתו לישראל.
בעמדו לשפוך שיחו לפני קונו היה רועש וחרד מאוד כי לבבו נמס בקרקעו מפני פחד ה' ומהדר
גאונו, וכשאדם מניחו בזוית זו מוצאו בזוית אחרת, מפני הכריעות וההשתחוויות העצומות
והנוראות. כל העומדים בשעת תפילתו היתה מסתמרת שערת בשרם, פלצות אוחזתם, והעם
נע וחרד ועומד באימת מוות מרחוק.

3. על דרכי עבודתו של הרב ואהבתו למצוות

דרכי עבודתו של הרב מברדיטשוב היו בלי ליאות ועייפות כלל.
מספרים, כי תמיד בלילה הראשון של חג הסוכות היה ניעור כל הלילה ועומד ומצפה מתי יאיר
היום שיוכל לקיים המצווה החדשה ליטול לולב ואתרוג.
במוצאי יום טוב היה מצפה מתי יוכל לקיים מצוות תפילין.
במוצאי יום כיפור לא היה נח מתעניתו, אלא היה ניעור כל הלילה ולומד מסכת סוכה עד הגמר
בעמידה ובהתלהבות גדולה.
כשהיה בא לידו חפץ של מצווה היה מנשקו נשיקות גדולות ונאמנות. האתרוג והלולב והסוכה
וכיוצא בהם, הכל בלהיטה גדולה. היו מספרים, שפעם אחת בבוקר השכם ביום טוב הראשון של
סוכות, שהיה מצפה ליטול הלולב לקיים המצווה, היה כל כך תפוס ואחוז ברעיונות בהתפשטות

הגשמיות, שכאשר הלך ליקח האתרוג שהיה מונח בארון אחורי דלת של זכוכית, לא הרגיש כלל
שמסך הזכוכית מפריד בינו ובין האתרוג, וכאשר פשט ידו ליטלו שבר את הזכוכית ולקח האתרוג
משם, ולא הרגיש דבר מחמת גודל ההשתוקקות לקיים המצווה.
כשהיו מביאים לפניו דבר מאכל לאכול והיה צריך לברך ברכת הנהנין מתחילה, היה מברך
בהתלהבות ואש גדולה, עד שנמצא הוא בזוית אחת והמאכל בזוית אחרת.
הכלל, לא היה רגע שלא נראה בו מסירות נפש לה' באהבה ויראה, והיה מעלה כל הדברים
למקורן ולשורשן.

4. בערב תשעה באב

פעם בערב תשעה באב, בשעה שהיה העולם כבר בבית הכנסת של הקדושת לוי מוכן ומזומן
לומר קינות, עמד הרב בביתו, בחדרו האפל קצת, והיה מביט דרך החלון החוצה. הוא היה כולו
התלהבות ונוגה אש סביב לו. עומד הוא ומביט אל המרחק, למרחק אין סוף. בכל רגע מטה הוא
אוזנו לשמוע צעדיו - צעדיו של מלך המשיח. מחכה היה למשיח בכל יום שיבוא, ועל כן היה עומד
ומצפה לקראת בואו גם בערב תשעה באב, אולי יבוא ואז ייהפך יום האבל ליום של שמחה... כך
היה עומד אצל החלון ושוהה שקוע במחשבותיו. צללי ערב כבר נטו, והעולם עומד בבית הכנסת
וממתין להרב שיבוא. לבסוף שלחו השמש ללחוש לו שכבר הגיעה השעה לומר קינות.
השמש בא ולחש. התעורר הרב ממחשבותיו תמה ותוהה: משיח איננו...
נזדרז ורץ לבית הכנסת, השתטח לפני ארון הקודש וקרא בבכי מר: "איכה ישבה בדד העיר..."

5. קדושת 'כתר' של הרב

היו מספרים, כי בשעה שאומר הרב מברדיטשוב קדושת "כתר" אזי מלאכי צבאות ידודון וכולם
באים לשמוע.
היה שם איש ממתנגדי הרב, שלא רצה להאמין וגמר בלבו לבחון אם אמת הדבר, שעבודתו
היא שלא כדרך הטבע. פעם אחת, בתפילת ראש חודש, אחר שסיים הרב את תפילתו, חלץ את
התפילין לפני קדושת "כתר" והתחיל להתלהב בעבודתו, עד שמתוך התלהבות לא היה מבחין את
אשר הוא עושה, ונתן התפילין שלו לתוך כיס התפילה של איש אחר. מיד, כשהרגישו כי נתלהב
בעבודתו, כדרכו בקודש, הלכו אל המתנגד ואמרו לו שהגיעה השעה שבעיניו יראה ובאוזניו ישמע
וללבו יבין. בא האיש ועמד אחרי הרב. והרב בגודל התלהבותו הפך פניו נגדו ואחזו בכנפי בגדו
וגררו בכל ירכתי בית הכנסת, עד שכמעט לא היה יכל אותו האיש לימלט מתחת ידו, וברח כל עוד
נשמתו בקרבו.
אז היה מאמין לדבריהם.

6. קודם שמונה עשרה של ראש השנה

מקובל מפי מגידי אמת, כי קודם פתיחת השמונה עשרה בראש השנה היה מזמר הרב מברדיטשוב דברים אלו בניגון מיוחד:
"דרי מעלה עם דרי מטה יפחדון וירעדון מאימת שמך. דרי תהום עם דרי שאול ירעשון וירגזון מאימת דיניך. אבל צדיקים ממקום גן עדן ירננו ויזמרו לשמך. לכן אני, לוי יצחק מברדיטשוב, באתי לפניך בתפילתי ובקשתי: מה לך אצל ישראל? - דבר: למי תדבר? אל בני ישראל! - אמור: למי תאמר? אל בני ישראל! - צו: למי תצוה? את בני ישראל! - כה תברכו: את מי אתה מצווה לברך? את בני ישראל! - לכן אני שואל אותך: מה לך אצל ישראל? הלא יש לך כמה כשדים, פרסים, ישמעאלים, מדינים. מה לך אצל ישראל? אלא מאי? משמע, שחביבין ישראל שנקראו בנים למקום, ובכן ברוך וכו'."
נוסח אחר:

"צפרא טבא לך, ריבונו של עולם!
אני, לוי יצחק בן שרה מברדיטשוב, באתי אליך בדין תורה מצד עמך ישראל.
מה לך אצל ישראל?
למה הטלת עצמך על עמך ישראל.
בכל ענין שהוא - "צו אל בני ישראל".
בכל ענין שהוא - "דבר אל בני ישראל".
אב הרחמן, כמה אומות יש בעולם:
פרסים, בבלים, אדומים.
הרוסים מה הם אומרים?
- הקיסר שלהם הוא קיסר.
הגרמנים מה הם אומרים?
- המלכות שלהם הוא מלכות.
והאנגלים מה הם אומרים?
- המלכות שלהם הוא קיסר.
ואני, לוי יצחק בן שרה מברדיטשוב, אומר:
- יתגדל ויתקדש שמיה רבא!
ואני, לוי יצחק בן שרה מברדיטשוב, אומר:
לא אזוז מכאן, ממקומי,
עד שיהיה הקץ,
עד שיהיה סוף לגלות.
יתגדל ויתקדש שמיה רבא!"

7. אישה בוכיה

במוסף של ראש השנה בסוף זיכרונות בבואו אל הפסוק "ונאמר וזכרתי אני את בריתי אתך בימי
נעוריך והקימותי לך ברית עולם ונאמר", אמר הרב מברדיטשוב בניגון נעים ויפה ותנועה מיוחדת
בזה הלשון:
- פעם אחת, קודם ראש השנה, באה אלי אישה אחת בוכייה בדמעות שליש.
שאלתיה: "מה לך כי תבכי?"
החזירה לי: "ראשי כואב מאוד!"
אמרתי לה: "אל תבכי, אם תבכי יכאב ראשך עוד

החזירה לי: "איך לא אבכה? הנה ימים נוראים באים יותר".
יזכה בדין". ויש לי בן יחיד ומתייראת אני שמא לא
אמרתי לה: "כל אב מרחם על בנו, ובפרט על בן יקיר
ילד שעשועים... רחם ארחמנו נאום ה' ". כזה, כמו שכתוב: הבן יקיר לי אפרים אם

8. הקב"ה גוזר וצדיק מבטל

"ויכון בחסד כסאך ותשב עליו באמת", - כי אם תגזור עלינו, כביכול, שלא בחסד אינה אמת, כי
אנחנו צדיקים וחסידי הדור נגזור ונבטל הגזירה, כבן המתגעגע על אביו ועושה רצונו.

9. הקב"ה מחבר תפילות מן אלפבית של יהודי שלא ידע להתפלל

פעם בראש השנה היה הרב מברדיטשוב התוקע, כדרכו. אמרו ז' פעמים "למנצח לבני קרח",
"מן המיצר קראתי" והברכה "לשמוע קול שופר". העולם עומד ומקשיב. והנה הניח הרב את
השופר מידו והתחיל מבמבם. היו עומדים תמהים וממתינים. שוב נטל השופר ושוב הניחו מידו.
המתינו... הפסיק הרב השתיקה והודיע:
למטה, אצל דלת בית הכנסת יושב יהודי שהיה כל ימיו שבוי בין העכו"ם ולא ידע להתפלל.
כשראה הכל מתפללים נתמלא קנאה. מתחילה היה בוכה. אחר כך פנה אל הקב"ה: "רבש"ע,
אתה יודע מקורן של כל התפילות היפות. אני אומר לך א, ב, ג, ד וכו' ואתה תחבר לך בעצמך
התפילה הנאותה."
עכשיו יושב לו כביכול ועוסק בחיבורן של התפילות מן האלפבית של אותו אדם. צריך להמתין.

01. בערב יום הכפורים

הרב מניסכיז שהיה בעל נכדתו, ספר שהרב מברדיטשוב היה תמיד שרוי בשמחה. ובכוח
השמחה היה עמל בתפילותיו בכל מעשיו.

פעם אחת ראה לחותנו זקנו בערב יום כיפור כשהיה מסב בסעודה ויצאו מפיו תנועות יפות מאוד.
אחר כך זלגו עיניו רק שתי דמעות ולא יותר.

11. המלצה על ישראל

בערב יום הכיפורים היה אומר בבית הכנסת:
"ריבונו של עולם, נתת לנו יום העשור לתענית ולכפרה, ונתת יום התשיעי לאכילה ולשתיה
ולשמחה. ראה, עמך ישראל כולם כאחד נמצאים בבית הכנסת, לא נפקד מהם איש. אין אחד מהם שכור נרדם מיינו, ואין אחד מהם שוכב בביתו מחמת רוב מאכלו. כולם עומדים
לפניך. האם יש עוד אומה אחרת דומה לזו."
נוסח אחר:
קודם "כל נדרי" פנה אל השי"ת ואמר:
"ריבונו של עולם! אילו אמרת לגויים, כי מצווה לאכול ולשתות כל היום שלפני הערב הקדוש הזה, היו שותים כולם לשכרה ולא היה בערב אפילו מנין אחד להתפלל לפניך.
רק עמך ישראל הוא עם קדוש: אין אחד מהם שכור, אין אחד מהם שאכל יותר מדי.
כולם נתכנסו ובאו לבית מקדשך ועומדים יחפים לפניך".

21. מעשה קודם 'כל נדרי'

ה"קדושת לוי" היה דרכו בקודש שבימים הנוראים היה עובר לפני התיבה בעצמו. בא לבית
הכנסת לתפילת "כל נדרי". היה עומד כמה זמן לפני התיבה ושותק. היה העולם מתפלא:
החמה כבר בראשי האילנות והוא אינו מתפלל. גם השמש היה עומד ותוהה: להכות בכף על
הבימה ולהכריז שצריך להתפלל - אינו מעיז.
לאחר שהות הפנה הרב פניו אל השמש ושאל: "ביריל החייט ישנו בבית הכנסת?"
אמר השמש: "לאו!"
אמר לו: "לך וקראהו לבית הכנסת".
הלך השמש וקרא לביריל החייט. כשבא, אמר לו הרב: "ביריל, למה אתה מעכב תפילותיהן של
ישראל?"
אמר לו ביריל: "ומה אעשה? אין לי מי שידין ויהיה

הפוסק בינינו".
והמעשה שהיה הוא שביריל היה מזמין את המקום לדין, מחמת תביעה שהיתה לו הימנו, ולפיכך
לא היה יכול כביכול לישב על כסא הכבוש לשפוט את ישראל ביום הכיפורים, שהרי אין נדון נעשה
דיין."
ותוך כדי דבור ענה ביריל ואמר עוד: "רבי, יש לי דין תורה עם הכביכול, וקשה לי למצוא דיין.
עכשיו נמלכתי ומסכים אני לסמוך על מעלת תורתו. יהיה מעלתו מכריע בינינו".
התחיל ביריל מרצה מצדו טענותיו:
"הדבר היה כך.
ימי הקיץ היו קרבים לסופן. נעשה קריר בחוץ. שלח אחרי הפריץ מיאנושקוביץ שאבוא אליו לתפור לו אדרת. נטלתי המספרים והמחלק והלכתי. נתן לי הפריץ החומר וצווה עלי
לעשות לו אדרת רחבה. נתן לי חולדות יפות. ואני עני אני ומטופל בבנים, ויש לי בת שהגיעה לפרקה. חשבתי ובאתי לידי גמר דעת: אייתר לי עשר חולדות. יהיה קצת נדוניא לבתי. אמרתי ועשיתי: תפרתי האדרת כהלכה, ועשר החולדות שיירתי. אלא שלאחר גמר
העבודה הייתי עומד ותוהה: מה אעשה בחולדות? האיך אטלטלן משם? בין כך באה עצה
בלבי: לפני איזה זמן יצאתי אל הפריץ וקבלתי לפניו על רוע מצבי ועל צרכי המרובין. צווה
ליתן לי כיכר לחם גדולה. נטלתי אותה כיכר, הוצאתי מתוכה הרכיכות ועשיתי חלל בתוכה.
הכנסתי לתוך החלל שבכיכר את החולדות, שלשלתי הכיכר לתוך השק ויצאתי לדרכי הביתה. עברתי מיל או מיל וחצי, והנה דהרות של פרסות סוס נשמעות מאחרי. רצין אחרי.
נזדרזתי וטמנתי השק עם הכיכר תחת שיח, ובעצמי יושב אני וממתין. מהרהר אני וחושב:
מאיזה צד אפשר הדבר? והנה בא הרוכב ואומר: 'ביריל חזור!' פרחה נשמתי: מי יודע מחמת איזה עניין אני דרוש. לבסוף עמדתי לפני הפריץ מרתת כולי ומתפחד. והנה כל

הרעש היה מפני ששכחתי לתפור תלי באדרת. תפרתי התלי וחזרתי לי שוב הביתה.
הולך
אני בחזרה דרך אותו המקום שטמנתי שם השק ושעשיתי לי שם סימן. באתי לאותו מקום,
והשק איננו.
הרבה הייתי מהרהר בדבר. לבסוף הבנתי שאין זה אלא מתחבולותיו של הכביכול: הוא אינו סובל, אינו רוצה, שמי שהוא בכלל "אתה בחרתנו" יהא גונב חולדות אצל הפריץ.
אז כעסתי ובאתי לידי הסכם: אם כן, למה זה אנוכי. איני רוצה להיות בכלל "אתה בחרתנו". תכף, כשראתני הזקנה שלי נכנס לבית, אמרה: 'ביריל, טול ידיך ושב לאכול!' ואני, להכעיס, ישבתי לאכול בלי נטילת ידים. אכלתי לשבעה ולא ברכתי ברכת המזון, לא התפללתי מעריב, לא קראתי שמע קודם השינה. למחר לא התפללתי גם כן. באו ימות הסליחות - לא הלכתי לסליחות. בראש השנה לא הלכתי לשמוע תקיעת שופר.
אחת גמרתי: איני רוצה להיות בכלל "אתה בחרתנו".
אבל הנה בא יום הקדוש, יום סליחה ומחילה.
נתיישבתי בדעתי: עכשיו הרי מוכרח אני לסלוח לו, הואיל והוא בעצמו הרי הוא סלחן ומחלן. אלא שהעמדתי לי תנאי אחד: יש דברים שאין יום הכיפורים מכפר, כגון עבירות שבין אדם לחברו או האומר אחטא ואשוב, וכדומה. ואני תנאי אחד אני מתנה, שימחול דווקא הכל. כך הסכמתי בדעתי: אם הוא ימחול הכל - אמחול אני לא, ובאים לאו - איני מוחל...
עכשיו יגיד לי רבי: האם לא צדקתי?"
לאחר ששמע הקדושת לוי טענות אלו, נתיישב ופסק בזה הלשון:
"צדקת, צדקת. אל תזוז, ביריל, מהסכמתך אף זיז כל שהוא ואל תהא וותרן. אתה תזכה בדין!"
ומיד התחיל הרב להתפלל "כל נדרי".
א.
פעם אחת אמר הרב:
"ריבונו של עולם, אנו אין בנו כוח לומר "ויאמר ה' סלחתי".
אמור אתה "סלחתי", כי בנו אין כוח לומר שום דבר.
ב.
פעם אחת נכנס ר' לוי יצחק לבית הכנסת אחר "כל נדרי", הכה בכף להשתיק את העולם, וקרא:

"רבותי, כל המביא דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, ובכן 'ויאמר ה' סלחתי כדבריך!' "

41. ביום הכיפורים

ספר חסיד יראה ה' שהיה אצל הרב מברדיטשוב בימים נוראים.

פעם אחת ביום כיפור בשעת העבודה בתפילת מוסף באמרו "וכך היה מונה, אחת" נפל בדביקותו

ארצה. לא חרדו על זה בידעם כי כן דרכו. אבל נשתהה הרבה מאוד, והתחילו לעוררו. ראו כי כל

הפעולות לחינם, כי הוא מת ממש. הביאו רופאים ועשו פעולות, ולא הועיל. בהכרח הגביהו אותו

מהארץ והכניסוהו לחדרו והשכיבוהו. גמרו בבית מדרשו תפילת מוסף, ואחר כך מנחה, והתחילו

להתפלל נעילה. פתאום קפץ הרב ורץ ברוב התלהבותו לתוך בית המדרש אל התיבה וצעק

"ואחת", והתפלל הלאה כסדר.

51. מי הוא השליט בעולם

בזמן מלחמותיו הגדולות של נפוליאון, ביום כפור הראשון קודם תפילת נעילה פנה אל המתפללים

ואמר:

נפוליון קיסר צרפת מדמה שהוא השליט בכל העולם כולו,

ואני, לוי יצחק מברדיטשוב, אומר: "יתגדל ויתקדש שמיה רבא!"

61. תפילת נעילה

פעם אחת ביום הכיפורים, יום ענן וחשוך היה בין מנחה ונעילה היתה לעולם השראת רוח עצובה:

במשך השנה שעברה היו כמה מגפות, שריפות וגזירות רעות. השעה היתה מאוחרת ולא ניגשו

להתפלל נעילה. פנה הרב אל החזן: "מדוע אינך מתפלל נעילה?"

- "רבי, לא די לי לומר 'הנני העני ממעש'. מתיירא אני ליגש כשליח צבור".

- "התפלל נעילה!"

- "לא רבי! איני כדאי להיות שליח ציבור".

- "אם כן," פתח הרב, "אתפלל אני.
אעשה עמך, רבש"ע, חליפין:
אתן לך חטאים עוונות ופשעים ואתה תיתן סליחה ומחילה וכפרה.
וסבור אתה שאעשה עמך חליפין שווה בשווה?
טעית. רוצה אני שעוד תיתן תוספת משלך: בני חיי ומזוני.
מה משמע בנים? - בנים שעוסקין בתורה ובמצוות, אב רחמן!
מה משמע חיים? - חי חי יודוך ה', אב רחמן, חי חי ישבחוך!
מה משמע מזוני? - ואכלת ושבעת וברכת את ה', אב רחמן!
ויודע אתה מה הוא ייחוסי אב רחמן?
כל הגויים - הכשדים, הבבלים, הפרסיים - אומרים שאלוהיהם הוא גם כן אלוהים,
- אבל אני, לוי יצחק, אומר: יתגדל ויתקדש שמיה רבא..."

71. הקדושת לוי הרויח בעסק של סרסרות ונתן הרווח במתנה לכלל ישראל

פעם במוצאי יום הכיפורים לא הלכו העולם לבתיהם מבית הכנסת, מחמת שהרב הקדושת לוי
נשאר בבית הכנסת. תכף אחר התפילה שכב לו על הספסל, ושלח להביא את הסרסור היותר
גדול שבעיר, שהוא בקי בכל המסחרים. הלכו להביאו אליו הסרסור היותר חשוב.
- "ליבש," פנה אליו הרב: "בקי אתה בסרסרות?"
- "ודאי יודע אני טיבו של עניין זה"
- "ועסק גדול הבאת מימיך לידי גמר?"
- "ודאי, רבי. כמה עסקים גדולים נגמרו על ידי".
- "אם כן, רוצה אני שתהא אתה המתווך בעניין סרסרות גדולה שעשיתי. גמרתי היום עסק עם
הכביכול, עסק של חליפין בינו ובין ישראל: נתתי לו חטאים ועוונות ופשעים בחליפין על סליחה
מחילה וכפרה. כמה מגיע לי לדעתך שכר סרסרות?"
החזיר הסרסור: "באמת, רבי. מעולם לא היה לי עסק בכגון דא, ואיני יודע טיבו ושוויו".
- "אם כן," אמר הקדושת לוי "פוסק אני בעצמי ותובע בעד עבודתי: בני חיי ומזוני. מה? מסכים
אתה על סרסרות זו?"
- "ודאי יש ויש להסכים על כך".

- "נו, רבש"ע" קרא הרב "ואני נותן סרסרותי זו במתנה לכלל ישראל".
אחר כך הלכו העולם לבתיהם.

81. יום הכיפורים בברודי

פעם בעשרת ימי התשובה שלח המגיד הגדול ל"קדושת לוי" ואמר לו: "סע לברודי להתפללו!"
בא לברודי. בערב יום הכיפורים ראהו הרב אפרים זלמן מרגליות. נתן לו שלום, ואמר: "אני מבקש
מכבודו שיבוא לי אל הסעודה".
הלך אליו אל הסעודה.
אחר כך אמר לו ר' אפרים זלמן שוב: "מבקש אני מכבודו שיבוא גם לסעודה המפסקת".
אבל ה"קדושת לוי" נתיישב ולא הלך אליו לסעודה המפסקת. סעד באכסניה, לבש הטלית
והקיטל, שלשל הטלית על ראשו ועמד לו בבית הכנסת לפני התיבה. בא העולם לבית הכנסת,
אבל כל אדם היה עסוק בשלו ולא השגיח ביהודי שעומד לפני התיבה מעוטף בטליתו.
הגיע זמן "כל נדרי". הרגישו כולם באותו אדם שעומד לפני התיבה מעוטף בטליתו ופניו לא יראו.
שלחו לשמש שיגיד לו שילך מלפני התיבה. הלך השמש, אבל בשעת הליכתו נפלה עליו אימה
ופחד וחזר. שלחו לגבאי - נפלה עליו גם כן אימה ופחד. נמנו וגמרו שהשמש יכה על הבימה
ויכריז: -התפללו "כל נדרי"! - ומסתמא ילך לו אותו אדם מלפני התיבה ויפנה מקום לשליח ציבור.
עשו כך. אבל המעוטף בטליתו לא עזב מקומו, והתחיל אומר "כל נדרי".
אחר כך התפלל גם מעריב, אמר ד' מזמורי תהילים ושיר הייחוד. לבסוף התחיל ואמר תהילים.
גמר - ועדיין אינם יודעים מי הוא. והעולם היו מהרהרין בתשובה. אחר אמירת תהילים הלכו להם
איש למקומו: זה שכב וזה להלך הביתה, והוא עומד ועומד.
בשחרית ראו: הוא עומד. לא זז ממקומו. התפלל שחרית. התפלל מוסף, מנחה ונעילה. התפלל

גם מעריב, ואין העולם מרגיש בו מי הוא, כי היה מעוטף כל הזמן בטליתו.
לבסוף הסיר הטלית. הכירו ר' אפרים זלמן: הרי זה אורחו. התחילו העולם מבקשים להכניס אורח
זה, אבל ר' אפרים זלמן לא הניחו ולקחהו לביתו.
אחר הבדלה התחיל צועק: "אוי, אוי, לבי דולקן!"
נתנו לו מיני מתיקה, כדי להשתיק הדליקה, והוא באחת: "לבי דולקן!"
אמרו שצריך לקרוא לרופא, אבל הוא הרגיע את רוחם ואמר: "אין צורך".
בקש: "תנו לי מסכת סוכה".
היה יושב כל הלילה ולומד. בבוקר השכם נכנס אליו ר' אפרים זלמן לבקרו:
"מה שלומך?"
החזיר: "ברוך השם, נתקרר לביי!"
עוד נשאר לו שמונה דפין לסיום מסכת סוכה.

91. בפסח

בשעת ישיבתו אל הסדרים של לילות פסח באמירתו "מצה זו" היה נגרר תחת השולחן ומהפך
הסדר והקערות והמצוות, ועד שוב רוחו אליו כבר היה מוכח לו שולחן חדש ומצות וכוסות וקיטל
אחר, והיה מתלבש בו ואומר "מצה זו" במין טעימה מיוחדת, כמו מי שמחיה עצמו באיזה דבר,
בלשון: "א, א, מצה זו".
פעם אחת היה אצל ר' ברוך ממזיבוז, ור' ברוך היה איסטניס וקפדן. אמר לו הרב מברדיטשוב:
"ר' ברוך לבתי, אני רוצה לישב אל השולחן מעבר השני כנגדו, כדי שלא אהיה על מעלתו לטורח
בתנועותי".
ולר' ברוך היה הנאה מהצעתו זו, כי הוא בעצמו לא רצה להגיד לו זאת. סדרו השולחן ברוחב
ולא באורך, כדי שיהא הרב מברדיטשוב יושב בקצה האחרון, ור' ברוך ברוחב האחד והרב
מברדיטשוב ברוחב השני, זה כנגד זה. אולם כשברכו ברכת המוציא נתלהב הרב מברדיטשוב

וקפץ על השולחן וממילא בלבל ושיבר הכוסות והצלוחיות שעל השולחן.

02. הרב ותענית

פעם אחת ספר הרב מניסכיז, שהרב מברדיטשוב לא היה מחשיב סיגופי תעניות והיה אומר שזהו
מצד הסתת היצר להחליש המוח למנעו מעבודת השם יתברך.
ואמר משל על זה: לשנים שנלחמו. נתחכם אחד ואמר: אם אכה את השני באחד מאבריו הלא על
ידי זה לא אפסיד בו אלא אבר אחד. מוטב שאפגענו במוחו, ועל ידי זה ממילא אנצח כל גופו.
כן לפרקים היצר מייעץ להתענות, בכדי להחליש את מוח האדם, וממילא ירוץ אחריו.

12. הקדושת לוי מלמד זכות על אדם מישראל

פעם בתשעה באב היה מהלך הקדושת לוי ברחוב. ראה והנה שואב מים אחד עושה עבודתו
ואוכל בשעת מעשה.
ניגש אליו ואמר לו: "ודאי שכחת, בני, כי תענית היום?"
אמר לו: "לאו!"
- "אם כן, ודאי שכחת שהיום תשעה באב?"
החזיר: "לאו!"
- "אם כן, ודאי יש לך חולשת הלב, וקשה עליך להתענות?"
החזיר שוב: "לאו!"
תלה הרב עיניו לשמים ואמר: "רבש"ע, ראה עד היכן מגיעה אהבת אמת של עמך ישראל: אף על
פי שעובר אדם מישראל עבירה, מכל מקום אינו רוצה לשקר!"

22. תפילין דמרא עלמא

פעם אחת בהמלצתו הטובה בעד ישראל, כדרכו בקודש, אמר בזה הלשון:
"ריבונו של עולם, מוכרח אתה למחול עוונותיהם של ישראל. אם תישא חטאתם, הרי טוב.
ואם לאו, חס ושלום, אגלה הסוד שאתה לבוש כביכול תפילין פסולין, על פי מה שנמצא בגמרא: מנין שהקב"ה מניח תפילין, שנאמר נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו. ובתפילין דמרא

עלמא מה כתיב בהו? - מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. ואם לא תמחול עוונותיהם ח"ו לא
יהיו נקראים גוי אחד, ואם כן כביכול מניח תפילין שאינן כשרים."

32. אהבתו של יהודי למקום

פעם בבוקר בעת תפילת שחרית ראה הקדושת לוי בעל עגלה יהודי לבוש טלית ותפילין עומד
בתפילה ומושח בשעת מעשה אופני העגלה בזפת. נתמלא שמחה וקרא:
"ריבונו של עולם, ראה כמה גדולה אהבתו של היהודי אליך: אפילו בשעת משיחת האופנים אינו
מסיח דעת ממך".

42. תפילה צריכה כוונה

פעם אחת, אחר תפילת שמונה עשרה, ניגש הרב אל אחדים מהבעלי בתים ונתן להם שלום:
"שלום עליכם! שלום עליכם!" תמהו האנשים על הדבר הזה והיה לזרא בעיניהם.
אמר להם: "מה זה תתפלאו? הלא בעמדכם בתפילה חשבתם על דבר עסקיכם. אתה היית
בעיר פלונית, ואתה - בעיר פלונית. לכן כאשר גמרתם את השמונה עשרה הלא באתם מנסיעתכם,
והנני נותן לכם שלום".

52. הקב"ה מבין כל רמיזה

פעם אחת לן ר' לוי יצחק בדרך במלון, ולא היה שום אדם מכירו שהוא הרב מברדיטשוב. לנו שם
הרבה סוחרים שנסעו לאיזה יריד. בבוקר השכם רצו להתפלל ולא היה שם במלון אלא זוג אחד
של תפילין. לבש כל אחד התפילין והתפלל במהירות, וחטפו אחד מחברו וחברו מחברו, כי היו
נחפזים ליריד. אחר שסיימו את התפילה קרא הרב לשני אברכים: "בבקשה מכם, גשו לכאן, יש
לי לשאול מכם דבר".

ניגשו אליו ורצו לשמוע מה בפיו, והוא ממלמל: "מא, מא, מא, וור, וור, וור" וכיוצא.
הם צועקים
אליו לברר להם מה בפיו, והוא באחד מן הלשונות האלה. חשבו כי איש משוגע לפניהם.
לבסוף אמר להם: "אין אתם מבינים לשון זה? הלא בלשון מעין זה אמרתם כל התפילה
לפני
הבורא כל עולמים, ברוך הוא, בלי חיתוך אותיות כלל!"
השיבו לו האברכים: "ראה כבודו תינוק המונח בעריסתו שאין לו עוד חיתוך הדיבור
של אותיות,
אלא הוא עושה קול הברה בפה, מא, בה, וכיוצא? אם ייגשו אל התינוק כל החכמים
והנבונים לא
ידעו מה הוא מבקש, אבל כשייגשו אליו אביו או אמו מיד יבינו למה ירמזו תנועותיו,
שהוא מבקש
מים או חלב, וכיוצא. הנה אנחנו בנים למקום, והוא אבינו, מבין כל רמיזותינו אפילו
רק בקול
הברה שלנו".
התחיל הרב לרקוד ולשמוח בהמלצה טובה זו, ובימים הנוראים שאחר זה הגיד כדברים
האלה
בשעת טענותיו עבור כלל ישראל.

62. מה בין אלו לאלו

הרב מניסקיז היה נשוי עם נכדתו של הרב מברדיטשוב והיה אוכל אצל חותנו ארבע
שנים מזונות.
פעם אחת היה מביט הרב מניסקיז אחר הרב מברדיטשוב כשעמד בחצות, והנה העיר
את
משרתו ולקח יין שרוף בידו והלך לבית המרחץ, שהיו ישנים שם כל האורחים שלא
היה להם
אכסניה. בא אצל איש יהודי והעירו ואמר: "שתה נא מעט יי"ש!" נתרצה היהודי. אבל
כשנזכר
שאין לו מים לנטילת ידים ומקום לברך, סרב ולא רצה לשתות. מצא הרב מצד אחד
נכרי. העירו,
ותכף שתה הנכרי היי"ש במקומו, מבלי שיברך ליוצר, ברוך הוא.

חזר הרב בשמחה עצומה לביתו וטען בהתלהבות ואמר: "ריבונו של עולם, ראה מה בין אלו
לאלו".

72. הרב תובע רשעים לתשובה

פעם אחת פגע באדם רשע אחד, שהיה גבר אלים ותקיף ושופט העיר. תפסהו בבגדו ואמר לו:
"חזור בך, וזה יהיה לי קנאה גדולה בך, כי מאחר שאתה בעל עבירה גדול, אם תעשה תשובה
אז יתהפכו כל זדונותיך לזכיות ויהיו לך זכיות יותר ממני".

ר' ליב בן שרה

תוכן המאמר

1. מפני מה נקרא ר' ליב על שם אמו
2. תוספת נשמה
3. כיצד נתגלה ר' ליב בן שרה
4. מעשה בר' ליב ותלמידו ר' יצחק
5. הכנסת אורחים על פי ר' ליב
6. האיך שהיה ר' ליב עוסק לתקן נפשות המתים שהיו סובבים והולכים בעולם התוהו, ר"ל
7. האיך היה ר' ליב מעלה נשמות גבוהות למדרגתן
8. ר' ליב רואה עתידות ומציל לאחינו בני ישראל מעלילת דם
9. מעשה מר' ליב בן שרה האיך שהיה בא בקפיצת דרך אל הקיסר יוסף השני להיכלו בווינה ומענישו בעד מה שגזר בשנת תקמ"א לזכות את היהודים בכמה וכמה זכיות העלולות להשכיחם תורתם ודתם
01. יוסף השני היה מכשף גדול: מה שהיה ר' ליב עושה על ידי רוח הקדושה היה הוא עושה על ידי רוח הטומאה
11. לאחר פטירתו
21. על הציון שעל קבר ר' ליב בן שרה

פתיחה

ר' ליב בן יוסף, המכונה על שם אמו בשם ר' ליב בן שרה, הוא טיפוס מיוחד של קדוש עממי
הנלחם מלחמת עמו עם האדירים והמלכים האכזריים המציקים ועושים רעות לישראל. מתוך
ההמון המדוכא יוצא בשעת הצרות והחשכות גיבור אגדי נפלא, שכל כוחו נגד כוחם הפיסי של
הצוררים אינו אלא בעשיית מופתים ובמלחמה בכוח הקדושה נגד כוח הטומאה. גיבורים קדושים
מעין אלה עמדו להם לישראל כמה וכמה בימות החושך במקומות שונים של הגלות, אלא שהואיל
ולא נקבעו בספרות נעלמו מתוך אגדות העם ברוב הימים.
וכך מספרות האגדות העממיות גם על ר' ליב בן שרה. צדיק הדור היה ומומחה גדול היה להתעסק בעניינים שעיקרם הוא מעלמא דאיתכסיא ואינם נלווים וידועים לכל. יש גם תעודה
היסטורית על מעשיו אלו: המגיד הגדול ממיזריטש נתן לו לר' ליב מכתב המלצה, שבו הוא מעיד
עליו שהוא עוסק "במצווה רבה שאין למעלה ממנה, כאשר יפרש שיחתו באר היטב פה אל פה,
דברים שאין להעלותן על הכתב".
לרגל עניינים אלו היה ר' ליב נוסע הרבה בתפוצות ישראל. בפולוניא, בווליניא, בפודוליא ועוד,
והיה אורח מצוי בכל הירידים והאספות העממיות. בכל מקום בואו הוא עוזר לעניים וחלשים
ונלחם עם השרים והתקיפים הרודפים לאחינו בני ישראל באכזריות. בפרט היתה לו מלחמה
ארוכה וכבדה עם יוסף השני, קיסר אוסטריא, שהוציא גזירה להקים בתי ספר להשכלת היהודים
בארצו, וברור היה שבתי ספר אלו עלולים להשכיחם תורתם ודתם. מלחמה זו בין יוסף השני ובין

ר' ליב נמשכה כשבע שנים, וסופה היה שנפטרו שניהם מן העולם ביום אחד.
המעשיות על ר' ליב יש להן הבדל גדול משאר המעשיות על ראשוני החסידים, בני דורו, בעיקר
טעמן: המעשיות על ר' ליב כל עיקרן הן סימן ליוצרן, ובהן מוטעם ומובלט בייחוד אופייה של
העממיות, יוצרת המעשיות. אבל המעשיות על שאר החסידים הן סימן ליצורן, שבהן מוטעם
ומובלט בייחוד אופיים של הגיבורים, הנושאים של האגדה.
גם מצד אחד עומד לו ר' ליב בן שרה בודד בתוך החבורה של ראשוני החסידים. על אודותיו לא
נשתיירה שום תעודה כתובה, ספרותית או היסטורית, חוץ מן מכתב ההמלצה הקטן של המגיד
ממיזריטש, שנזכר לעיל. אילולא מכתב קטן זה היה אפשר להשתמש ביחס אל ר' ליב בפתגמם
של הקדמונים ביחס אל איוב: ר' ליב לא היה ולא נברא אלא משל היה. אין שום ידיעות על זמן
לידתו ועל מעשהו בימי חייו. רק אגדות קטועות היו נוצרות וחוזרות בתוך העם. וודאי היה אפשר
לסדר מהן ביוגרפיא אגדית יפה, אילו היה נמצא להן בשעתן גואל שהיה קובע כולן או רובן בכתב.
לפי האגדה היה ר' ליב עוד ממקורביו של הבעש"ט. היו מספרים: כשהיה ר' ליב בן ט"ו שנה נכנס
פתאום לחדרו של הבעש"ט והתחיל מקפץ ומדלג לאורכו ולרוחבו של החדר. התרעמו תלמידיו
של הבעש"ט על חוצפתו של הנער ורצו להשליכו החוצה. אבל הבעש"ט הרגיע את רוחם. אחר
כך פנה אל הנער ואמר:
"חריף אתה. יודע אני כל מעשיך. אבל דע לך, כי דרכך שאתה הולך בה היא דרך מסוכנת. אתה
הולך על חודה של חרב. כלך מדרך זו והחזק בי".

שוב היו מספרים שהבעש"ט אמר עליו: "הוא מתענה משבת לשבת לא משום שהוא רוצה לענות
גופו בצום, אלא מפני שמרוב דבקותו בהשי"ת הוא שוכח לאכול".
על התייחסותו של ר' ליב אל המגיד ממיזריטש יודעים אנו מפי השמועה רק מימרא אחת, שהיתה
שגורה בפיו:
"נסיעתי אל הרב המגיד הגדול היא לא לשמוע תורה מפיו, אלא לראות האיך הוא פושט אנפילאותיו ואיך הוא קושרן".
ועל הרבנים שאומרים תורה היה מתרעם:
"מה זה שאומרים תורה? יראה האדם וישגיח שכל עשיותיו והנהגותיו יהיו תורה, והוא בעצמו
יהיה תורה".
לפי השמועות היה דר בכמה עיירות וגם בכפר אחד בפלך פודוליא. בזקנותו היה עוסק במלמדות.
ר' ליב היה, כנראה, גם למדן. מספרים שהרב יעקב שמשון משיפיטובקה - אחד מגדולי בעלי
התורה בדורו - היה חברו הדבוק של ר' ליב ותמיד היו מתפלפלים בדברי תורה ומסיימים
דבריהם: "המגן אברהם היה למדן אמיתי".
ר' ליב מת בעיירה יאלטישקוב לפלך פודוליא . לפי המסורה עבר לעיירה זו בכוונה כדי למצוא לו
שם קבר. על הציון שעל גבי קברו נרשם: נפטר ביום ד' לחודש אדר ב' שנת תקנ"א.
אפילו הציון שעל גבי קברו הוא גם כן מעוטף זר של אגדות עממיות.

1. מפני מה נקרא ר' ליב על שם אמו

במדינת אשכנז ישב בכפר אחד חוכר יהודי, ולו היתה בת יפה ושמה שרה. פעם אחת ראה אותה
בן הפריץ בעל הכפר, שהיה שר גדול, וחשק בה מאוד. אמר לאביו שהוא רוצה ליקח לו לאישה
את בת החוכר היהודי, ואם לא יקחנה ימות. קרא הפריץ לאביה של שרה ואמר לו שהוא גוזר עליו

שיתן את בתו לבנו לאישה, ואם לא מרה תהיה אחריתו. חזר החוכר בצער גדול לביתו וספר לבני
הבית את הדברים שדבר אליו הפריץ. היו הוא ובני ביתו שרויים בצער ופחד גדול.
ובביתו של החוכר היה תלמיד חכם זקן אחד, שהיה מלמד תורה לבניו של החוכר, ואישה לא
היתה לו. נמלכה הנערה שרה והחליטה לברוח עם הזקן העירה ושם תינשא לו כדת משה
וישראל: כך תנצל מידי בנו של הפריץ, שהרי בודאי לא ירדוף אחרי אשתו של יהודי זקן. מיד
נסעו שניהם בחשאי העירה ושם היו נישואיהם.
לאחר שלושה ימים בא החוכר לפני הפריץ וקבל לפניו על בתו, שעשתה מעשה אשר לא יעשה:
נתאהבה במלמד הזקן, שהיה בביתו, וברחה עמו ועקבותיהם לא נודעו. אך עתה נודע לו שנישאה
לאותו זקן לצערו ולחרפתו. האמין הפריץ שנעשה הדבר שלא בידיעתו ונגד רצונו של החוכר, ואמר:
"ברוך ה' אשר הציל את בני מיהודית משוגעת!"
ואותו המלמד הזקן היה צדיק נסתר, אחד מל"ו הצדיקים. הוא הכיר שיש לאשתו נשמה עליונה,
ואמר לה:
"יען כי בחרת להינשא לזקן, שלא יארכו ימיו, ומאסת בחיי דוכסית, מפני שחסת על כבוד
קונך, אני מבטיחך, שאשאיר לך בן שיהיה צדיק גדול ויביא הרבה טובה לישראל".
אותו הבן היה ר' ליב, שנקרא על שם אמו הצדקנית "ר' ליב שרה"ס".

2. תוספת נשמה

הדבר היה בשנה האחרונה לחיי ר' ליב, חודשים אחדים קודם פטירתו.
במוצאי שבת קודש נתאספו אצלו, כנהוג, מקורביו לדבר על עניני חסידות ועל מעשי צדיקים.
היה הצדיק הולך ומגלה באותו ערב עניינים גבוהים מכוח נשמות של צדיקים.
אמר ר' ליב:

"רחוק הוא הדבר שיקבל אדם, ואפילו צדיק גדול, נשמה חדשה לחלוטין, שלא היתה עוד
בזה העולם. כל הצדיקים קבלו נשמות של צדיקים שקדמו להם: הבעש"ט היה לו נשמת רבינו סעדיה גאון, ולרבינו סעדיה היתה נשמת חזקיהו מלך יהודה. לרבי שלי, הרבי ר' דוב, היתה נשמת האר"י והיא היא נשמת ר' שמעון בן יוחאי. האור החיים הקדוש היתה לו נשמת ר' משה קורדובירו, שהיתה לו נשמת התנא ר' עקיבא.
ויש צדיקים שזוכים לנשמה בעלת דו פרצופין, היינו שמלבד הנשמה המקורית שניתנה להם משעת לידה הם מקבלים עוד תוספת נשמה לבר מצווה או לחתונה".
והוסיף ר' ליב:
"כשנעשיתי בר מצווה הלכה איתי אמי ז"ל אל הרבי ר' דוב שיתן לי ברכה. אמר הרבי לאמי
בשעה שברכני: - יש לי מתנת בר מצווה יפה בשביל ליב, יפה מאוד! -
ושנינו, גם אני גם אמי ז"ל, לא הבנו אז מה כוונתו במתנה זו, מחמת שלא נתן לי בשעת מעשה כלום. לאחר זמן, כשנעשיתי יותר בר שכל השגתי באיזו מתנה כבדני הרבי אז".
ובהמשך דבריו עבר ר' ליב לסיפור על "אור החיים":
"ר' חיים בן עטר, בעל "אור החיים", לא היה צדיק על דרך הצדיקים בפולוניא: "חסידים" לא היה לו, "פדיונות" לא היה מקבל, "שולחנות" לא היה עורך, ומכל מקום הגיע לאותן המדרגות עצמן שהשיג הבעש"ט הקדוש. בשעת הצורך היה בידו לעשות גם כן מופתים נפלאים.
בעת שהיה אור החיים יושב בעיר מוגדור, במדינת מרוקו, אירע שבא השולטן של מרוקו לאותה עיר לחוג שם יום לידתו.
והכריז השולטן בכל העיר, שכל איש שחל יום לידתו באותו יום יש לו הרשות לבוא לפניו
ולבקש ממנו כל מיני בקשות, והשולטן הכביר ימלא רצונו.
בא אליו הרב דמתא, ר' חיים בן עטר, וביקש שיואיל השולטן לעשות אתו חסד ולקבל ממנו
מתנה - ראי קטן שבתוכו יוכל השולטן לראות כל מה שלבו רוצה.
שאל השולטן בדרך הלצה:
- "ואוכל לראות גם מה שנעשה עכשיו בביתי ובהיכלי?"
- "ודאי, אדוני המלך!" החזיר 'אור החיים' "אדרבה, ינסה הוד רוממותו להביט בראי לרגע קטן".

הביט השולטן ופניו חוורו כסיד: הוא ראה לפלגשו שהיא עושה מעשה רע עם הויזיר הגדול.
חמתו של השולטן בערה בו עד להשחית.
- "מה לי לעשות?" קרא ברוב רוגזו.
- "אחת דתו למות, אדוני המלך!" החזיר לו ר' חיים.
מיד השליך השולטן את הראי ומיהר לביתו.
עירו של השולטן היתה כמרקחה. ההמון היה צר על השכונה היהודית ורצה להשמיד את
כל היהודים. אבל הויזיר הגדול היה כבר מוטל מת אצל שער השכונה היהודית.
כשראה השולטן לויזיר הגדול שהומת אצל השכונה היהודית, מיד הציל את היהודים ממות
ועוד נתן להם כמה זכיות".
והמשיך ר' ליב את סיפוריו:
"הבעש"ט הקדוש היה משתוקק כל ימיו להתראות עם 'אור החיים', שהתיישב אחר כך בירושלים, מחמת שגילו לו מן השמים שאם יפגשו שניהם, הבעש"ט ואור החיים, ויעשו ייחודים הראויים לכך יעלה בידם להביא הגאולה.
בחורף שנת תק"ג הוסכם אצלו לעזוב את מז'יבוז' עירו ואת החבורה של מקורביו ולילך לירושלים כדי להתראות עם אור החיים הקדוש.
לאחר כמה טלטולים הגיע לסטאמבול. שם השתטח על קברו של הרבי ר' נפתלי, בעל "סמיכת חכמים", שרצה גם הוא לעלות כ"ד שנים קודם לכן לירושלים ונפטר בדרך נסיעתו,
בסטאמבול.
בלילה בא הרבי ר' נפתלי אל הבעש"ט בחלום והודיע לו באם שלא יחזור תכף ומיד לביתו
אז יהי לו אותו הסוף עצמו, שימות על אדמת נכר. את ירושלים לא יזכה לראות בשום אופן.
ותכף, ביום א' דחול המועד פסח, ישב הבעש"ט באוניה ההולכת למדינתו. בדרך נשבית האנייה בידי גזלני ים, ואחר כמה הרפתקאות הניחוהו הגזלנים לירד מהאנייה בעיר קיליא.
לאחר שלושה חודשים, ביום השישי, ט"ו תמוז תק"ג, שני ימים קודם שנעשיתי בר מצווה,

נפטר בירושלים ר' חיים, בעל "אור החיים".
בשבת פ' פנחס נטל הבעש"ט במזיבוז ידיו ל"שלוש סעודות" וגנח גניחה גדולה, ואחר כך
בירך "המוציא", טעם מן הפת וקרא: "כבה נר מערבי!"
איש לא ידע מה כוונתו בזה. אלא שאיש לא הרהיב לשאול בשבת על כוונת אותה הקריאה. רק במוצאי שבת פנו אליו התלמידים בבקשתם להסביר להם מהו עניין הלשון "כבה נר מערבי". אז אמר להם, כי נפטר "אור החיים" הקדוש, שבעליונים קורין לו בשם "נר מערבי".
שאלו שוב התלמידים, מהיכן והאיך נודע לו הדבר.
הסביר ואמר:
"יש כוונה ב"נטילת ידיים" שמגלים אותה רק לאחד יחיד שבדור. הייתי מתפלל כל ימי שיודיעו לי מן השמים כוונה זו, ולא עלתה בידי, שהיו משיבים לי כי דבר זה הוא מן הנמנע, הואיל ואין סוד זה ניתן אלא לאחד, ולא לשנים. והיום, בשעת נטילת ידים ל"שלוש
סעודות", פתאום גילו לי אותה הכוונה. אין אצלי שום ספק ש"אור החיים" הקדוש נסתלק
מן העולם."
ולאחר זמן באו וספרו לבעש"ט:
"באותו יום שנסתלק "אור החיים" נתחלש פתאום ר' חיים אבולפיא בטבריה תכף אחר קבלת שבת, ונשאר כך יותר מחצי שעה. העולם נתפחד מאוד. כשחזרה אליו נשמתו אמר לעומדים עליו: "היום נפטר "אור החיים" הקדוש. לוויתי אותו עד שערי גן עדן".
כאשר שמע הבעש"ט דיבורים אלו גיחך ואמר:
"אמת הדבר. הוא לוה את הנשמה עד שערי גן עדן. אבל דבר אחד נעלם ממנו: הוא לא ידע כי נשמתו של "אור החיים" הלכה לגן עדן רק לישיבת ארעי, לשעה, כדי לשבות שם ולהתראות עם צדיקי עולם. ביום הראשון תכף אחר השבת, ירדה שוב לזה העולם. לנשמתו של הצדיק יש יותר הנאה להיות בזה העולם, כי אפשר לה לעבוד להשי"ת במצוות ומעשים טובים, מאשר לישב בגן עדן ולהיות נהנית מתענוגי עולם הבא, כבן זה שהוא סמוך על שולחן אביו והוא אוכל ואינו עושה".
וכשסיים ר' ליב סיפור המעשה, הבינו מקורביו תכף שמתנת בר מצווה שכבדהו בה הרבי ר' דוב
באותו יום, י"ז תמוז תק"ג, היתה "תוספת נשמה" של "אור החיים".

3. כיצד נתגלה ר' ליב בן שרה

בעירה אחת היה יהודי עני בעל אישה ובנים. היה יושב לו בביתו שלו. ושם היתה לו חנות קטנה.
היו עוסקים היהודי ואשתו ובניו במשא ומתן. שם היהודי היה ר' ליב.
ר' ליב עצמו היה מתרחק כפי האפשר ממשא ומתן והיה עוסק בתורה.
לאחר זמן רב יצא ר' ליב ממקומו ועבר בכמה עיירות אשר בני ישראל יושבים שם, והיה מקבל
פניהם של אנשים לומדים וצדיקים ומסיח עימהם. ולא גילה ר' ליב לאיש כלום מגודל תורתו
וחסידותו.
לבסוף גמר בדעתו לחזור לביתו אל אשתו ובניו. עמד בדרכו לשבות בקריצ'מה אחת.
כאן נעשה מופת על ידו וכאן נתגלה.
ומעשה שהיה כך היה:
על פרשת שתי דרכים גדולות עמדה קריצ'מה אחת. היו מצויים שם תדיר הרבה מאחינו בני
ישראל, הנוסעים אילך ואילך לרגל עסקיהם. לקריצ'מה זו בא גם ר' ליב. ירד מעגלתו נכנס
לקריצ'מה, סעד לבו ונתהרהר במחשבות...
היה ערב. היתה אשתו של הקריצ'מר מטפסת לעליית הגג. נפל ניצוץ מן הנר שבידה ונתלהט
הגג, כי היה סכוך בתבן. נפלה דליקה גדולה... הקימו שאון גדול. התחילו גם הקריצ'מר גם אשתו
גם בניו גם אחרים רצים וצועקים לעזרה ולהצלה. ור' ליב יושב ושותק. לא שמו אליו לב כלל שהוא
יושב, לפי שחשבוהו ליהודי פשוט.
רצים הם, וצועקים, וחוטפים חפצים שונים ומשמיטים אותם במהירות מתוך ידיהם.
והדליקה הולכת וגדולה. כבר נשרף הגג. כבר התחילה מתלהטת התקרה. קם ר' ליב בשעת
מעשה ואמר בשפה רפה: "הס!" נשתתקו כולם.

ראו והכירו שאין זה יהודי פשוט, ותלו בו ביטחונם... אמר להם ר' ליב: "תנו לי בקבוק!" נתנו לו
בקבוק. נטל הבקבוק ויצא מן הקריצ'מה, והלך לו צועד לאט ובמתינות, כאילו הוא הולך מבית
הכנסת.
היה הולך לו ומתפלל. חזר והביא הבקבוק בידו ועמד אצל הקריצ'מה. והאש אחזה כבר בתוך
הבניין. עוד מעט ותיפול הדליקה בחפצים שבבית. היתה הקריצ'מרית חסה מאוד על החפצים.
התחלה בוכה. בא ר' ליב ושמע גניחותיה, ואמר: "הס!" פסקה הבכייה. אמר: "אל תתייראו!"
ונשתתקו.
נטל הצדיק את הבקבוק, הרימהו למעלה וזרק מתוכו מים. נשתקעה הלהבה, כאילו לא היתה
דליקה כלל...
זה היה המופת הראשון של ר' ליב בן שרה. אז הכירו גודלו להודיעו טיבו בעולם ונתפרסם שמו.

4. מעשה בר' ליב ותלמידו ר' יצחק

לר' ליב היה תלמיד, הרב מו"ה יצחק אשכנזי בעיר לבוב. פעם אחת קודם חג הפסח בא ר' ליב
לק"ק ברודי, ומשם כתב אגרת אל תלמידו ר' יצחק שיבוא אליו. לקח ר' יצחק מלבושיו הנצרכים
והלך לק"ק ברודי ברגליו לקבל פני רבו הקדוש. התחבר עמו עוד איש אחד שהיה חפץ להיות
בחברת הרב הקדוש ר' ליב. הלכו יחד. כמו חצי פרסה לפני העיר בא הרב הקדוש לקראתו ונתן
לו שלום. אחר כך שאל אותו על האיש אשר נתחבר עמו. השיבו כי האיש הזה משתוקק לקבל פני
הרב. אמר לו הרב לאיש: "כבר קבלת פני. עתה שוב בשלום לביתך". וברכו בשלום.

אחר כך הלכו שניהם יחד דרך יערות ודברו בעניינים נסתרים ונעלמים עד בואם בשלום לק"ק
ברודי.
כשבאו לעיר אמר לר' ליב לר' יצחק, שילך לחדרו אשר הוא מתאכסן שם, והוא לקח את חפציו
ונסע משם לימי החג הראשון. בחול המועד שב לעיר ברודי אל תלמידו.
כשבא, הלך אל חדר תלמידו. היו מדברים בעניין אחד משורשי החסידות כשמונה שעות, והיו
עומדים על רגליהם זה מול זה, פנים בפנים, כי כן היה דרכו לעמוד על רגליו בעת העמיקו
רעיונותיו הקדושים באיזה עניין ולחבק את ידיו ולהיות עומד על מקום אחד בלי שום תנועה
כשמונה וכעשר שעות, והוא פלא. וכן היה יכול לעמוד על מקום אחד מתחילת הלילה עד בוקר
בלילי טבת הארוכים בלי שום תנועה ונדנוד, רק תפוס ואחוז ברעיונות נשגבים ומחשבות קדושות
בגדולת הבורא, יתברך שמו.
פתאום שמע ר' יצחק קול צעקה בבית. בת בעל הבית הגיעה עד שערי מוות מגודל מחלתה אשר
חלתה ימים אחדים. והנה מתחילה לא הרהיב בעל הבית עוז בנפשו ללילך אל ר' ליב לבקשו
שיתפלל בעד בתו החולנית, כי היה ירא מאוד מפניו. אומנם ההכרח אילצהו ושם עוז בנפשו לבוא
לפני הרב הקדוש ולבקשו כי יגזור צדיק אומר וה' יקיים להחיות בתו שהיתה נוטה למות. השיבו ר'
ליב: "לך נא אל צדיק העיר הרב ר' שמואל ויתפלל בעדה וה' יושיעך". הלך האיש ממנו בפחי נפש
אל הרב ר' שמואל.
אחר כך התחיל ר' ליב להמשיך דבריו אשר התחיל. אבל ר' יצחק נשאר נבוך ברעיונותיו מחמת
החולנית הנזכרת והיה מהרהר במעשה רבו בדבר הזה. הרגיש ר' ליב בדבר ואמר לו: "מה זה

אתה נבוך ברעיונותיך? עוד לא הסכנת להיות אמיץ לב בגיבורים לבל יטרידך שום דבר בעת
מחשבותיך יעמיקו בגדולות ונפלאות בוראנו".
אחר דבריו אלה דבר עוד ממעמקי הלב עניינים נשגבים מפעולות תמים דעים. בזמן לא כביר
נשמעה קול צווחה בבית, קול יללה משבר את הלב, כי בתו של בעל האכסניה כמעט תצא נפשה.
והאיש, בעל האכסניה, ההין לבוא לפני הרב הקדוש עוד הפעם ולאלצו בדברים לגזור אומר ויקום,
ודיבר אליו תחנונים בקול יללה ובכיה עד כי התחמם הרב הקדוש ואחז בפאות ראשו בשתי ידיו
ואמר:
"מרא דכולא עלמא, הלבעבור זה באתי הנה לשמוע אנחות וקול צעקה לבלבל את מחשבותי ולא אוכל לדבר דבר! מה יחפצו ממני? מה אעשה להם?"
באותו רגע נשתנתה מחלתה ורגע רגע היה נראה לעין כי הרחיקה משערי מוות צעדיה, עד כי
נרפאה. ה' שלח דברו ורפאה.
אחר הדברים האלה, כשעברו ימי הפסח, גמר לנסוע משם. בשעה שלקח את התיבה אשר חפציו
בה להניחה על העגלה, קבל ר' יצחק את התיבה מידו להיות משמש את רבו. כהרימו את התיבה
היתה כבדה ממנו לטלטלה. הרגיש הרב הקדוש בדבר ולקח התיבה מידו ואמר לו:
"כתיב "גבורי כוח עושי דברו", להיות מעושי דבריו של הבורא כל עולמים צריך להיות גיבור בכוח!"

5. הכנסת אורחים על פי ר' ליב

פעם אחת בא ר' ליב לק"ק לבוב אצל גביר אחד להתאכסן שמה. וזמן מועט קודם בואו נסע משם
רב קדוש אחר והיו בני ביתו של הגביר טרודים עוד בנסיעתו של אותו הרב משם. כשבא ר' ליב
והלך אל משרת הבית ובקש ליתן לו חדר מיוחד שיוכל להתבודד שם.

הלך המשרת אל בעל הבית ואמר לו: "בא לכאן אדם אחד ואמר לי לפנות לו חדר להיות שם".
החזיר הגביר: "מה לי ולו כי בא אליי!"
כעבור רגע נשמע הקול, כי הרב הקדוש ר' ליב בן שרה בא לעיר. הבין הגביר, כי אותו אורח הוא
הרב הקדוש, והלך אליו ופייסו ונתן לו חדר פנוי נאה להתאכסן בו.
אמר לו הרב:
"רבותינו הקדושים ז"ל ייחסו מצוות הכנסת אורחים לאברהם אבינו. והנה לכאורה קשה,
שהרי מצינו באמת אצל לוט ממש עניין הכנסת אורחים כמו אצל אברהם, עד שנאמר "ויפצר בם מאד... ויעש להם משתה ומצות אפה", ואצל אברהם לא מצינו כלל שיהיה מפציר באורחים שיסורו אליו? אמנם, האמת הוא, שלוט לא היה מכניס אורח כלל, אלא שנאמר "ויבאו שני המלאכים סדמה... ויקם לקראתם", ומלאכים בודאי ירצה כל אדם להכניס אליו לאכסניה, ולכן לוט כשראה מלאכים קם לקראתם והפציר בם שיסורו אליו.
אבל אברהם אבינו ע"ה תורתנו הקדושה מעידה עליו: "וירא והנה שלשה אנשים נצבים עליו", ראה אנשים, ורז"ל אמרו במדרש "אחד נדמה לו בדמות סדקי ואחד בדמות נווטי ואחד בדמות ערבי", ואף על פי כן "וירץ לקראתם", מפני שהיה מכניס אורח באמת וגומל חסדים עם בני אדם, והיה משמח את עצמו עם בני אדם יותר מאשר עם מלאכים, כי מלאכים אינם צריכים לגמילת חסדים...

6. האיך שהיה ר' ליב עוסק לתקן נפשות המתים שהיו סובבים והולכים

בעולם התוהו, ר"ל
א.
בעיר ברדיטשוב היה יריד גדול. באו לשם סוחרים מכל המקומות, שכרו חנויות והיו עוסקים
במשא ומתן. בא לשם תגרן אחד נפלא, שכר לו חנות וישב בה. ובחנות לא היה שום סחורה,
אלא שהיה אותו תגרן יוצא לו פעם בפעם מן החנות לאמצע הדרך, עומד שם קצת ומדבר עם

ברייה בלתי נראית. היו תמהים על זה כל הסוחרים, הגדולים והקטנים, החשובים והפשוטים,
ואפילו הסרסרים והסבלים. היו כל מסיחים באותו התגרן הנפלא: או שהוא מטורף ר"ל או שהוא
איזה חידוש. ולכולם היו אז עסקים טובים ורווחים גדולים, ורק לאותו התגרן לא היה שום עסק.
התחילו שואלים זה לזה: "מה זאת?" לבסוף החליטו לילך אל הרב דמתא ולספר לו המעשה.
חשב הרב על העניין המסופר, חשב וחשב ולא העלה בשכלו כלום. גמר הרב לילך בעצמו אל
מקום החנויות, כדי לראות החידוש.
בא אל התגרן הנפלא ואמר לו: "שלום עליכם!"
החזיר לו: "עליכם שלום!"
שאל הרב: "כבודו סוחר?"
החזיר: "ודאי סוחר!"
העיר הרב: "איני רואה כאן שום סחורה".
קם ר' ליב בן שרה על רגליו - הוא היה אותו התגרן הנפלא - ואמר: "הרי סחורתי".
רואה הרב על פי תנועת ידו של ר' ליב והנה איזה יהודי עובר.
הוסיף ר' ליב: "יסתכל כבודו!" הסתכל הרב.
העמיד ר' ליב לאותו אדם שהיה עובר ושאל: "להיכן אתה רץ?"
החזיר: "אני רץ לעסקי".
ניגש ר' ליב אל אותו היהודי, הפשיל כנפות בגדו ואמר להרב: "יראה כבודו!"
הביט הרב והנה תכריכין מתחת לבגדו. הבין הרב העניין. נתיירא ורצה לצעוק, אלא ששמע מפי
ר' ליב: "הס!" ונשתתק.
אמר ר' ליב לאותו אדם: "אתה בר מינן... לך למנוחתך!..."
הלך לו הנפטר ונתקבל למקום מנוחתו.
למן אז נתפרסם שמו של ר' ליב בכל ברדיטשוב, וידעו הכל - עשירים ועניים, חשובים ופשוטים -
שהוא בעל מופת. התחילו לילך אצלו וליתן לו פדיונות. אבל ר' ליב לא היה מקבל כלום. היה

הדבר חידוש גדול.

ב.

שוב היה מעשה, שהפצירו בו תלמידיו בר' ליב להגיד להם מה הוא עושה ביריד. הראה להם הרב
משרת אחד נושא משא גדול על שכמו. קרא אותו הרב ודבר עמו מפה לאוזן דברים אחדים. אחר
כך אמר לתלמידיו: "לכו אחר האיש הזה וראו מה יעשה".
הלכו אחריו, והנה בא אל הבעל הבית שלו, הניח המשא מעל שכמו ואמר לו שאינו רוצה עוד
להיות משרת ועל כן יסלק לו השכירות עד עכשיו. נתן עליו הבעל הבית קולו, איך יעזוב אותו
ביריד לבדו, ולא רצה לשלם לו. אבל הוא לא המתין לתשלומין והלך לו. כאשר נתרחק ראו
התלמידים שהוא לבוש תכריכין. רצו אליו והשביעוהו להגיד להם האמת. אמר: "נע ונד הייתי
בעולם התוהו, ולא ידעתי כי מת אני זה כמה. עכשיו הגיד לי הרב ונתן לי תיקון, אך צווה עלי
להחזיר הסחורה לבעל הבית".
אז הבינו התלמידים כוונת נסיעתו של ר' ליב אל הירידין: בירידין מצויות נשמות מעולם התוהו.
על חנות עניה בסחורה אומרים הבריות: "זוהי חנות של ר' ליב בן שרה".

7. האיך היה ר' ליב מעלה נשמות גבוהות למדרגתן

פעם אחת שבת ר' ליב בעומק מדינת רוסיה. הרגיש, שבעיירה אחת, סירינטש, באונגריא, יש
נשמה גבוהה מאוד, שכדאי לטפל בה כדי להביאה למדרגה גבוהה.
תכף אחר הבדלה צווה לבעל-עגלה שלו לרתום הסוסים לנסיעה רחוקה. המשרת כבר ידע, שאם
הרב אומר הלשון "לנסיעה רחוקה" ודאי ייסע על ידי ה"רוח", היינו בקפיצת הדרך.
וכך היה מנהגו של ר' ליב: כשישב בעגלה היה העגלון נוהג בסוסים רק עד תחום העיר. כשבאו

מחוץ לעיר היה נוטל ר' ליב בעצמו המושכות של הסוסים, ועל העגלון היה מצווה לישב בגבו אל
הסוסים ופניו אל פני ר' ליב. על פי רוב היה העגלון נרדם תכף. אבל לפעמים היה רק נעשה חרש
קצת והיה רואה הכל.
ור' ליב היה עוצם עיניו, אוחז המושכות בידו ולוחש לו ה"שם" של קפיצת הדרך, והסוסים היו
כאילו רצים כחץ מקשת, אבל באמת היתה הארץ רצה ונסוגה לאחור מתחת לאופני העגלה.
רואים היו עיירות וכפרים, שדות ויערים, נהרות וימים פורחים לפני העיניים. כך היה עד שבאו
הסוסים למקום הנחוץ והיו עומדים מאליהם. כל זה היה מחוץ לעיר. וכשבאו לעיר היה ר' ליב
מעיר לעגלון, נותן לו שוב המושכות ומצווה עליו לישב בפניו אל הסוסים, פשוט כפשוטו, כאילו
לא היה דבר.
באו לעיירה סירינטש. בבוקר, תכף אחר התפילה, הלך לו ר' ליב לטייל בחורשה שמחוץ לעיר.
ראה שם נער בן שמונה שנים לבוש קרעים ועירום למחצה, רואה עדר של אווזים.
כאן היתה הנשמה הגבוהה שהרגיש בה ר' ליב.
הנער סיפר לו, שהוא בן אלמנה עניה והגיד לו את שמה.
הלך תכף ר' ליב אל האלמנה ובקש ממנה שתמסור לו את בנה למשרת, והוא, הסוחר, יביאהו
באנשים. גם נתן לה סכום הגון. הסכימה האלמנה העניה. לקח ר' ליב אותו הנער ובא שוב
בקפיצת הדרך לניקולשפורג אל הרבי ר' שמילקא.
"הרי לכ"ת נשמה גבוהה, קדושה, מהיכל השירה והזמרה. הרי היא נתונה ברשות כ"ת ויעשה
ממנה מה שהיא צריכה להיות". כך אמר ר' ליב להרבי ר' שמילקא.
גדל רועה קטן זה ונעשה הרבי המפורסם והמנגן הגדול ר' אייזיק מקאליף, שהיה מציל אחר כך

הניגונים היקרים מידי הקליפה ומחזירם לשורש הקדושה, שהם שייכים לשם.
צדיק זה, ר' אייזיק, - כל צדיקי הדור היו קורין לו בשם "הקדוש מקאליף" סתם - היה נוהג, שהיה
נוסע יום יום ליער, היה מקשיב לניגונים המתוקים שהיו מזמרים הרועים ומפזמים בחליליהם, היה
תופס לאותן הניגונים ומכניסם אחר כך חזרה אל הקדושה.
כי כל הניגונים שבעולם מן הקדושה הם באים, ממקום גבוה שנקרא בשם "היכל הנגינה".
הטומאה אינה יודעת ניגונים: היא איננה יודעת שום שמחה, היא מקור העצבות. על ידי חטאו של
אדם הראשון נפלו ברשות הקליפה, היא הסטרא אחרא, כל "ניצוצות הקדושים" ויחד עם אלו גם
"ניצוצות הנגינה".
העבודה של הצדיק מקאליף היתה אפוא להחזיר אל תוך הקדושה, לשורשן, את הניצוצות הנודדין
של הנגינה המתוקה, שהיא בבחינת נע ונד ברשותה של הטומאה.
ועוד יותר מזה היה עושה הצדיק מקאליף: לא רק הניגונים, אלא אפילו הלשון של הניגונים היה
מחזיר לתוך הקדושה.
למשל:
פעם אחת היה ביער ושמע לרועה אחד שהיה מזמר בלב קרוע ומורתח שירה זו:
יער, יער, מה גדול אתה!
שושנה, שושנה, מה רחוקה את!
אילו היה היער קטן,
היתה שושנה קרובה אז,
אילו מן היער הוציאוני,
היינו שנינו יחדיו אז.
הלך לו הקדוש מקאליף אל הצד, ישב לו על אבן תחת אילן והתחיל מזמר בבכיה מרה ובאותו
הניגון עצמו בלשון זה:
גלות, גלות, מה גדולה את!

שכינה, שכינה, מה רחוקה את!
אילו היתה הגלות קטנה,
היתה השכינה קרובה אז,
אילו מן הגלות הוציאוני,
היינו שנינו יחד אז.
כששמע הצדיק בראפשיץ בפעם הראשונה שירה זו עם ניגונה המתוק, אמר, שבשעה שהקאליפאי
מזמר ניגון זה, אזי נעשה רעש בעולמות העליונים ומתעורר מקור הרחמים, וכתין כתין של מלאכי
רחמים באים לקבל פניו של ר' ליב בן שרה בהיכלו שבמרום, והם מקלסים לו ואומרים: "ברוך
שנתן לנו את הנפש היקרה הזאת".

8. ר' ליב רואה עתידות ומציל לאחינו בני ישראל מעלילת דם

לעת זקנותו קבל ר' ליב את הרב ר' עזריאל לו לגבאי. לפני ר' עזריאל זה הרכינו ראשם כל הצדיקים הגדולים שיברך אותם.
פעם אחת נסע ר' ליב עם ר' עזריאל לווילנה. שלוש וירסטות סמוך לווילנה היתה מזיגה גדולה,
שהיתה שייכת למוכסן של עיר ווילנה. בווילנה היה היי"ש ביוקר, וחוץ לעיר היה בזול, ועל כן היו
עומדים במזיגה שמחוץ לעיר סוחרים הרבה, והיהודי שהיה דר שם היה עשיר גדול. נתאכסן גם
ר' ליב שם: לקח לו חדר מיוחד, שילם לבעל הבית בעד החדר ולן שם.
בבוקר שלח את ר' עזריאל לבעל הבית. בא לפניו. אמר לו:
"לך לרחוב הנכרים וקרא לי את הנסיך מפולין. אמור לו: ר' ליב קרא לך שתבוא תכף אליו".
לגלג האיש ואמר: "חסר משוגעים אני? ברחוב הנכרים אם רואים שם יהודי אחת דתו לתלותו
תכף, כי אסור לשום יהודי לילך באותו הרחוב. והנסיך הוא בן מלכים, ומעולם לא דיבר עם יהודי,
ובא משוגע זה ורוצה שאקרא את הנסיך לכאן!"

הלך וסיפר לאשתו מהמשוגע הזה, וחזר אליו ואמר: "בבקשה מכבודו, ילך נא לדרכו, ולא תארע
לנו רעה על ידו". ורצה לגרשו מביתו.
גער בו הרב, ואמר לו: "הידעת מי אני? אני ליב בן שרה! אם לא תשמע לי, דע כי תתחרט תכף.
לך ממני, ולוואי יהא סופך טוב".
באותה שעה נפלו פתאום למשכב בחולי חזק שני בניו ואשתו, עד שראה בעל הבית שאין פנאי
לקרוא לרופאים, ובא לפני הרב וצעק: "אשמע לכל אשר יצווני אדוני, אך יסיר ממני המגפה!"
אמר לו הרב: "לך מהרה אל הנסיך, אל תאחר, וקרא אותו אלי, ואשתך ובניך יתרפאו תכף. לך
מהרה ואל תפחד!"
הלך האיש בפחי נפש, כי ראה שכלתה אליו הרעה והוא מוכרח לשמוע להרב, ואמר: "מוטב יתלו
אותי לכפרת שני בני הקטנים".
הלך במהרה לרחוב הנכרים בפחד גדול. ולא אירעה לו שום רעה ולא אמר לו שום איש דבר, עד
בואו לבית הנסיך ודפק על הדלת. יצא אליו עבד אחד מעבדי הנסיך, ואמר לו: "מה לך פה?"
ענהו: "לנסיך אני צריך!"
הלך העבד והגיד לעבדים שבפנים הבית, כי יהודי אחד עומד באכסדרה ואומר שהוא צריך לנסיך.
ספרו הדבר לנסיך, ואמר: "הביאוהו אלי".
הביאוהו אליו. אמר לנסיך: "איש זקן, שמו ליב, צווה עלי לקרוא את אדוני שיבוא תכף אליו".
כשהזכיר לפניו את השם ליב נבהל השר מאוד, ואמר לו בבהלה: "הנני הולך, הנני הולך. חכה נא,
עמוד נא, אתלבש. תכף הנני הולך!"
נבהל האיש מאוד, כי ראה שנהפכו בפני השר כל הגוונין וצעק לעבדיו שיביאו לו המלבושים.

התלבש תכף והלך עם היהודי ברגליו, בלא שום מרכבה. כשראו אנשי חיל את הנסיך בעיר רצו
לעשות לו הכבוד השייך לו, כדרכם, אבל הוא רמז להם בידו, והלכו להם. והוא הלך לבדו עם
היהודי ברגליו עם בואו לבית היהודי, והמרכבה שלו היתה נוסעת אחריו עם עבדיו.
כבואם הלך היהודי להגיד לר' ליב כי הנסיך הוא פה.
אמר הרב: "ימתין מעט. תכף אקראהו לבוא אלי".
ועל היהודי צווה לילך לביתו. אחר כך יצא הרב מחדרו וקרא את הנסיך לפנים ודברו שם רגעים
אחדים, ותכף צווה הרב לר' עזריאל שיחבוש את הסוס ויסעו תכף. והנסיך ישב במרכבתו ונסע.
אחר כך שלח אנשי חיל לחפש את ר' ליב ולא מצאוהו. היה הדבר לפלא גם בעיני הנסיך. ואף
על פי שהיה מכיר את ר' ליב מכבר, מכל מקום לא חרד בשום פעם בהזכירו את שמו כאשר חרד
עתה. אחר כך נשתקע הדבר מעט.
לימים נאבד העבד הנכרי של היהודי פתאום. העלילו הכמרים שהיהודי שחטו לפסח. לקחו אותו
ושמוהו במאסר ועשו לו ייסורים קשים. הודה כי הוא הרגו, כדרך היהודים רכי הלבב שלא יוכלו
לסבול ייסורים, ובחר במיתה אחת מייסורים הרבה. נגמר דינו למיתה. הלכו אל הנסיך שיניח
חותמו על גזר הדין. השיב להם, כי היהודי הוא מבין גדול בסוסים והוא רוצה לקנות הרבה סוסים
ביריד מאקאר, ועל כן רוצה הוא שיחיה היהודי עד אחר היריד, והוא מקבל אותו על ערבונו עד
אחר היריד, ואז ימסור אותו ליד הכמרים שיעשו בו כחפצם. עשה כן, ולקח אתו את היהודי ליריד
והוא קנה לו סוסים, והלכו אחריו שומרים לשמרו. רואה היהודי, והנה עבדו הנכרי שנאבד אצלו

כמדומה לו שהוא רואה אותו הולך מרחוק. עמד היהודי על עמדו, והנה הוא הולך וקרב אליו.
כשקרב הנכרי אל אדונו והכירו נפל לפניו ארצה ואמר:
"ברוך השם, שאני רואה אותך בחיים!"
שאלהו היהודי: "היכן היית? ולמה ברחת ממני?"
בכה הנכרי בדברו ואמר: "אף כי אתה יהודי, הנה טוב אתה לי מאב ואם, ואנכי לא הייתי בורח
מאתך בשום אופן. אך כומר אחד, אשר קנא בך, היה מסית אותי כמה פעמים לזה, והיה מבטיח
לי נחלת שדה וכרם, ולא רציתי לשמוע אליו, עד שבא פתאום בלילה וקרא אותי לחוץ והושיבני
בעגלה ואסרני והוליכני הרחק כחמישים פרסה, ואנוכי הייתי שם נע ונד ולא היה לי במה להחיות
נפשי, ורציתי לחזור אליך ולא היה לי להוצאות. והנה בלילה זה בא איש זקן יהודי עם משרתו
והושיבוני בעגלה והוליכני כל הלילה והביאני לכאן ואמר לי: "לך ובקש את אדונך כי תמצאנו פה!"
וזה כל היום שאני מבקשך בכל הרחובות, ותודה לה' שמצאתיך. ועתה קחני נא לביתך, כי למה
אמות ברעב. הלא ביושר עבדתיך כל הימים שהייתי אצלך".
כששמע היהודי את כל אלה חייתה רוחו והבין כי זה מעשה ר' ליב. שבח לה' בלבו והיה משתוקק
לראות סוף דבר. אמר לנכרי: "בא עמי ואצווה במזיגה אחת ליתן לך לאכול".
הובילהו למזיגה אחת ואמר לו: "שב פה, ואל תלך אנה ואנה עד בואי לקרוא לך". והוא הלך
לקנות עוד סוסים.
כשקנה כל הסחורה והוטב בעיני הנסיך, צווה לאסור את הסוסים. ישב הנסיך במרכבה ואת
היהודי הושיב נגדו. כשצעקו על הסוסים התחילו רוקדים ונוטים מן הדרך בלי מעצור.
אמר היהודי:

"הסוסים טובים, אבל העגלונים אינם יכולים להנהיגם. יש איתי עגלון אחד שיכול להנהיג סוסים.
ידעתי כי תקבל נחת ממנו. אם יישר בעיני אדוני תשכרהו להנהיג הסוסים".
אמר הנסיך: "טוב, קרא לו".
קרא היהודי לעבדו הנכרי ואמר לו: "שב על הדוכן והנהג הסוסים!"
ישב הנכרי, נטל המושכות בידו והנהיג הסוסים בלי שום מכשול. שמח הנסיך.
כאשר אחזו דרכם ונסעו איזה זמן, אמר הנסיך ליהודי:
"התזכור היום ששלח הרב שלכם ר' ליב לקרוא אותי?"
אמר היהודי: "כן, אדוני, זוכר אני".
אמר לו הנסיך: "עתה אגלה לך את אשר הגיד לי: באם אשר יצא עליך משפט מוות שאעכב
המשפט עד אחר יריד מאקאר, ושאקח אותך ליריד. דמיתי שיצמח לך איזו ישועה מהיריד הזה.
והנה לבסוף לא נשמע כלום, ומוכרח אתה למות. ומה היה בכוונתו שצווה לעכב אותך עד אחר
היריד?"
שתק היהודי בדברו, ואחר כך אמר לו בבכי: "אדוני, הרי הנכרי המנהיג הסוסים הוא עבדי
הנאבד, שגנב אותו הכומר פלוני בלילה. שאל נא אותו".
תמה הנסיך מאוד ואמר: "עתה ידעתי כי יש אלוקים בישראל, ונתן כוח בצדיקיו לראות עתידות
ולהציל עשוק מיד עושקו. אבל אתה, מה היה לך שהודית בדבר שקר אשר לא היה מעולם
וחתמת עצמך כי אתה הרגת את הנכרי להבאיש את ריח היהודים בעיני כל הכמרים?"
אמר היהודי: "ומה היה לי לעשות? ראיתי כי כשל כוחי, לסבול את כל הייסורים. ואם לא הייתי
מודה הייתי נופל שדוד תחת ידם פעמים הרבה. בחרתי במיתה אחת פתאומית מלמות מיתות
הרבה. וזה לך לראיה על כל העלילות שהשונאים מעלילים על בני אומתנו: אחר הייסורים מודים
הם על כל מה שדורשים מאתם, מפני שרואים כי אי אפשר להם להשמט מידם".

חקר הנסיך מפי הנכרי, והוא סיפר לו איך גנבו הכומר בלילה מבית היהודי, ומכל אשר היה אתו
לא כחד דבר. בבואם לווילנה העמיד הנסיך את הנכרי, שיגיד את דבריו בפני הכומר, והוא לא
יכול להכחישו. יצא דין היהודי בצדק, ואת הכומר קרעו לגזרים בפני כל העם.
מאורע זה נכתב למזכרת בדברי הימים לפולוניא.

9. מעשה מר' ליב בן שרה האיך שהיה בא בקפיצת דרך אל הקיסר יוסף השני

להיכלו בווינה ומענישו בעד מה שגזר בשנת תקמ"א לזכות את היהודים בכמה תורתם ודתם;
כל זה נודע לכל העלם מסיפורו של זקן אחד מעיר בוניטש שהיה בבחרותו בצוותא עם ר' ליב
בהיכל הקיסר.
ר' ליב בן שרה היה דרכו בקודש להיות כל ימיו נע ונד, ולא היה שוהה הרבה במקום אחד.
כידוע היה כל עסקו לפרנס הצדיקים הנסתרים, שנשמתם היא מעלמא דאיתכסיא ואינם מגלים
עצמם לעולם, ור' ליב היה יודע מכולם והיה לו היכרות עם כולם, ולפיכך היה נוסע בכמה מקומות
ולווה סכומים גדולים מאנשים המקורבים אליו ונותן להם שטר על זה ופורע בזמנו.
פעם נזדמן לו להיות בעיירה אחת, בוניטש, הסמוכה למוהילוב. בעיר זו לא היו מכירים אותו עדיין
והיה מתאכסן בבית נגיד, מוכסן העיר.
בערב שבת קודש אחר חצות, לאחר שבא מן המקווה, קרא אליו את הנגיד ואמר לו:
"שאלה קטנה אשאל ממעלתו, אל נא ישיב פני. נוהגני לנסוע מעט בכל ערב שבת לטייל בשדה,
ויש לי טעם בזה. בבקשה, ימחול רום מעלתו לצוות על משרתו שיאסור הסוס ויסע עמי מעט חוץ
לעיר".
הנגיד צווה תכף על משרתו שיסע עם הזקן למקום שירצה.

כשבאו מחוץ לעיר בקש הרב המשרת שיתן לו מושכות הסוס, והוא ישב אצלו.
נתן לו המשרת את המושכות, והנה הוא רואה: הסוס דומה שהוא טס באוויר. לעיניו עוברים
בחליפין עיר וכפר, עיר וכפר. היו נוסעים באופן זה בשעות שתים. באו לעיר גדולה מאוד. המון
אנשים עוברים ברחובות, והם זרים כולם בעיני המשרת.
העמיד הרב את העגלה ברחוב העיר ואמר לו: "כאן תמתין לי. תכף אחזור ונסע הביתה".
הלך לו הרב, והמשרת עומד ותוהה. הרהורים שונים מתרוצצים בקרבו, והוא חושש ומהרהר,
מהרהר וחושש, והנה איש יהודי לנגדו. הכיר המשרת בפניו שהוא אדם מישראל ושאלהו: "הלא
תגיד לי בחסדך שם העיר הזאת!"
השיבהו האיש בתמיהה: "וכי לא תדע כי זו עיר ווינה הבירה? עם מי באת לכאן?"
גמגם לו המשרת: "עם סוחר אחד באתי. נוסע אני עמו תמיד. לא הגיד לי שם המקום הזה".
הלך לו האיש, והמשרת נשאר עומד על מקומו משומם בדעתו ומבוהל ברעיוני לבו.
בתוך כך חזר ר' ליב אל העגלה ואמר: "נהג ולך, כי פנה היום!"
כשיצא מן העיר לקח הרב המושכות לידו ונסע במהירות. עוד הפעם רואה המשרת ומשתומם
למראה עיניו: עיירות וכפרים פורחים וחולפים בחלל האוויר. בינתיים הוא רואה והנה העיר
בוניטש, והסוס הולך לו ומתקרב לאט לאט אל העיר, כדרכו. מסר לו הרב את המושכות ונכנסו
העירה.
סיפר המשרת לבעליו את אשר אירע לו. לעג לו הגביר וחשבהו לשכור ומטורף.
אמר המשרת: "אם כן, הנה בערב שבת הבא ילך הזקן שוב לווינה, כן שמעתי מפיו. ייתן לי מעות
ואקנה איזה חפץ בווינה ואביא לו עם רשימת הסוחר מווינה. אז יאמין לי, כי לא בחלום הייתי
בווינה, אלא בהקיץ".
אמר הגביר: "טוב הדבר. אבל שתוק, שמא ישמע הזקן ולא ירצה ליקח אותך אתו".

כך הוה: בערב שבת השני בקש ר' ליב עוד הפעם מאת הנגיד שיצווה על משרתו ליסע אתו. נתן
הנגיד למשרת מעות שיקנה סכין קטן ושיביאו לו עם רשימת הסוחר עם הדאטה מהיום שקנה.
באו לווינה. המשרת הלך תכף לחנות אחת וקנה שם סכין קטן, וגם קבל מאת הסוחר רשימה עם
הדאטה מהיום שקנה.
כשחזרו לבוניטש נתן המשרת לבעליו את הסכין עם רשימת הדאטה. תמה הנגיד מאוד ולא יכול
להתאפק מלשאול את הרב אם אמת הוא מה שאומר המשרת שהיו בווינה. אמר לו הרב: "כנים
דבריו. יודע אני דרך קצרה לווינה, וכל ערב שבת קודש אני נוסע שמה לרגל עסק אחד".
נטפל חתן הגביר ואמר לו: "רוצה אני מאוד להיות בווינה. בבקשה מרום מעלתו שייקחני אתו".
הבטיחו הרב.
בערב שבת השלישי נסעו שלושתם: הרב וחתן הנגיד והמשרת.
עשה הרב קפיצת הדרך כמנהגו.
בבואם לווינה אמר הרב לחתן הנגיד: "את תתעכב כאן, ואני אלך לשעה קלה למקום הנצרך לי".
הרכין לו האברך בראשו, כאומר: "מסכים אני. אבל בחשאי הלך אחר הרב לראות מה יעשה".
והנה הוא רואה: הרב הולך לחצר הדוכס. בבואם לחצר הדוכס הרגיש הרב באברך שהוא הולך
אחריו. החזיר אליו פניו ונענע לו בראשו ואמר: "איך העזת לילך במקום מסוכן כזה? עכשיו אחוז
בחגורתי ואל תניחה, ולך מאחרי סמוך אצלי, והזהר מאוד שלא תשמיט ידך מהחגורה, שמא
תאבד חייך חלילה".
החזיק האברך בחגורתו והיה הולך אחריו.
ראה והנה הולך לבית הדוכס ועושה שם מה שעושה. כל שומרי הדוכס לא ראוהו. והדוכס בעצמו

היה ישן באותה שעה. המתין הרב עד בוש, ואמר לאברך: "כבר פנה היום!" בתוך כך הקיץ
הדוכס. דבר עמו הרבה. האברך שמע כל דבריו. אחר כך חזרו לבוניטש, כדרכם.

01. יוסף השני היה מכשף גדול: מה שהיה ר' ליב עושה על ידי רוח הקדושה

היה הוא עושה על ידי רוח הטומאה
בשנת תקמ"ט התיישב ר' ליב בן שרה ישיבת קבע בק"ק יאלטישקוב פ' פודוליא .
אירע מעשה, שעבר הקיסר יוסף השני דרך יאלטישקוב ונשברו במרכבתו ארבעת צירי האופנים,
שהיו של ברזל. הבין הקיסר את העניין וכעס מאוד וצעק: "ידעתי כי ליב עשה לי את הדבר הזה!"
אחר כך הוסיף באנחה: "אמנם אני אמות, אבל גם הוא לא יחיה!"
הלך ובקש שיראו לו את דירתו של היהודי ליב. כשנכנס לדירתו של ר' ליב ולא מצא אותו בבית.
פנה אל בני הבית: "כשיבוא אמרו לו, שאי אפשר לי עוד לסבול ייסורים נוראים כל כך. אני הולך
למות, אבל גם הוא לא יחיה".
תקן מרכבתו וחזר עד מהרה לווינה.
לפנות ערב חזר ר' ליב ממסעיו. אך דרוך דרכה רגלו על מפתן הבית קרא: "אוי, כבר נכנסה
הטומאה לביתי!"
כשספרו לו על האשכנזי שהיה במעונו ועל דבריו שאמר, מיד קרע את בגדיו והתחיל בוכה בקול
קורע לבבות. במוצאי שבת, כשקרבו חסידיו לבוא אל ביתו, כמנהגם, שמעו שר' ליב מדבר אל
עצמו: "למה נפל הגורל דווקא על יאלטישקוב, ולא על ברדיטשוב או קישינוב? אבל, ריבונו של
עולם, אם כך נגזר עלי מן השמים, הריני מקבל הכל באהבה".
כשנכנסו לבית אמר להם, כי בקרוב תגיע שעתו להסתלק מן העולם: כך גזרו עליו וכך צריך

להיות.
באותו יום מת גם הקיסר יוסף השני.

11. לאחר פטירתו

סח לי זקן אחד:
על ר' ליב בן שרה שמעתי מעשיה אמיתית מפי אחד מקרוביו. הוא היה חסיד הוסאטיני והיה
יושב בקרימניץ. פעם אירע לו לחזור מהוסאטין לביתו. בא ללבוב ואין לו עגלה. ראה והנה מרכבה
עומדת. על הדוכן ישב לו עגלון נכרי. ניגש אליו ושאלהו להיכן הוא נוסע. אמר לו: "לארץ רוסיה".
בקשהו שיקחהו עמו. אמר לו העגלון, שאין הדבר תלוי בו, אלא בבעליו. יבקש מבעליו אולי ירשו
שיסע עימהם. המתין קצת ובאו בעלי המרכבה: אדון אשכנזי ואשתו. מכל מקום ניגש ובקש
מהאדון שירשהו לישב על הדוכן ולעבור עימהם לרוסיה. הסכים האשכנזי לבקשתו. ישב לו
על הדוכן עם העגלון. נסעו עד העירה ביסק, הסמוכה לקראסני. שם עמדו לפוש קצת ולהאכיל
הסוסים. שאל היהודי כמה יעמדו בביסק והחזירו לו: "בערך שעה". ירד מן המרכבה והלך
לאכסניה להתפלל ולסעוד. רואה הוא בעד הדלת, והנה בחדר הסמוך עומד אדם מעוטף בטלית
ומעוטר בתפילין והוא מתפלל בהתלהבות גדולה ובחשק נמרץ. מסתכל הוא: הריהו האשכנזי
שלו! לאחר שהתפלל אכל, ונסעו לדרכם. כיון שהכיר החסיד באשכנזי שהוא יהודי ירא שמים
נתקרב אצלו בדרך ונכנס עמו בשיחה. נתגלגלו הדברים והגיעו עד שסיפר לו האשכנזי תולדות
נסיעתו:

אביו היה מיליונר, בנקיר בווינה. פעם אחת כשהלכו העוזרים מן הלשכה והאדון נשאר לבדו, נכנס
אליו זקן אחד ובקש ממנו הלוואה חמישה אדומים לארבעה שבועות. אמר לו הבנקיר שכבר הלכו
האנשים וסגרו הכל על מסגר, ואין לו מעות. ניגש אותו זקן אל תיבת שולחנו ואמר: "לפני חמישה
רגעים היה אצלך אדם שנתן לך שלוש מאות אדומים והרי הם בתיבה זו". לא יכול לעמוד בפני
הזקן, הוציא חמישים אדומים ונתן לו. חתם הזקן שטר חוב למשך ארבעה שבועות, והלך לו.
בבוקר ספר הבנקיר לעוזריו המעשה שלאתמול. היו כולם תמהים, וממתינים היו ליום הפירעון
לראות מה יראה. כשהגיע היום המיועד באו הכל בבוקר השכם והיו יושבים ומצפים לבעל החוב.
לבסוף בא הזקן. נפלה תרדמה על כולם, ולא הרגיש בו איש, חוץ מן הגביר. החזיר החוב ואמר:
"דע, כי שמי ליב בן שרה. מקום קברי יהיה בעיר יאלטישקוב. בזכות שנתת לי גמילות חסד יוכלו
בניך לבוא אלי עד עשרה דורות. מי שתהיה שעתו דחוקה יבוא על קברי ויזכירני ויקבל עזרה".
"עכשיו" כך סיים האשכנזי "ירדו עסקי אחורנית. אני נוסע עם אשתי ליאלטישקוב אל ר' ליב בן
שרה. אם לא קשה לכבודו ייסע גם כן עמנו לשם".
נסע החסיד עימהם. האשכנזי בא ליאלטישקוב, ותכף פנה אל הרב ונתן לו סכום הגון לצדקה.
אחר כך הלך להשתטח על קברו של ר' ליב, כדי להזכירו שהשעה דחוקה לו.

21. על הציון שעל קבר ר' ליב בן שרה

בעיר ניקוליוב היה אדם עשיר, ר' שלמה ישעיה, שהיה עוסק בבניין אניות. ר' שלמה ישעיה היה
בעל אמונת חכמים. פעם אחת עבר דרך יאלטשיקוב. בא להשתטח על קברו של ר' ליב והניח שם

"פתקה" בבקשה שיהא לו הצלחה בעסק הקבלנות שהיה צריך ליקח מאת הממשלה.
נעשה לו נס
ונתמלאה בקשתו. הקבלנות נמסרה בידו במיקח טוב ובתנאים נוחים. היה מאמין ר'
שלמה ישעיה.
שכל זה בא לו על ידי ר' ליב, שעשה לו טובה גדולה.
בחזירתו עבר ר' שלמה ישעיה שוב דרך יאלטישקוב. היה אצל נכדיו של ר' ליב ונתן
להם מנה
יפה. ועוד נתן לקהלת יאלטישקוב סכום הגון של חמש מאות רו"כ לבנין ציון של אבנים
על קברו
של הצדיק הקדוש.
חששו בני יאלטישקוב שלא יהיה הדבר לרצון הצדיק שיקימו על קברו אוהל יפה,
מחמת שכך
היתה צוואתו של ר' ליב בפירוש, שלא יחלקו לו כבוד גדול אחר מותו. נסעו אל הצדיק
מאפטא
לשאול את פיו האיך להתנהג. התיר להם הצדיק מאפטא להקים בנין אבנים, אבל
בתנאי שלא
יסלקו את האוהל הישן, אלא שיהיה החדש מסביב לישן.
התחילו לבנות. את האבן הראשונה הניח הצדיק ר' מרדכי מטשירנובל, שהיה אז בדרך
נסיעתו
ביאלטישקוב. לר' מרדכי היה שייכות גדולה אל ר' ליב: קודם פטירתו מסר לו ר' ליב
ההנהגה של
פרנסת הל"ו צדיקים.
העמידו הכתלים. צריך היה לעשות הגג. ראו הבונים שאי אפשר למתוח הגג מבלי
שיסלקו מקודם
הגג הישן של תבן.
עלה פועל אחד לגג לסלק התבן. נפל בחלשות מן הגג ומיד מת. חשבו שאין זה אלא
מקרה,
ושלחו לפועל אחר לעשות עבודה זו. נפל גם השני ונהרג. הבינו שאין הדבר פשוט כלל:
יש כאן
כוח הצוואה של ר' ליב.

היה יושב בימים ההם ביאלטישקוב אחד מנכדיו של ר' ליב, אדם ירא שמים, ושמו ר' יוסקא. אמר
לבעלי הבתים שבעיר שהוא בעצמו יעלה על הגג ויסלק התבן, כי בטוח הוא שלו לא יעשה הזקן
שום דבר. והנה נפל גם הוא מן הגג, אף על פי שלא ניזק כלל.
בשעת נפילתו קרא: "ראה נא, ראה! גם לנכדיו מפיל הזקן!"
לא היה אפשר לסיים הבניין, מחמת שלא היה שום בן אדם שיעיז לעלות על הגג.
נסעו שוב אל הצדיק מאפטא לימלך בו האיך להתנהג.
"הניחו לו" אמר הצדיק, "אל תבנו יותר. לכאורה, שונא ר' ליב את הכבוד גם לאחר מותו כמו
שהיה שונאו בחייו".
כך נשאר האוהל החדש בלי גג, ובני אדם מתייראים ליגע בו.
לפני חמישים שנה בערך אירע עוד מעשה:
שומר האוהל הנכרי עשה לו תנור חדש בדירתו. חסרו לו עוד שתי לבנים לגמור התנור. הלך אל
האוהל ולקח לו שתי לבנים, מן הלבנים של הבניין שלא נגמר המתגוללות שם.
נכנס לביתו עם שתי הלבנים ונתחלש תכף.
רצה אשתו של הרב וספרה לו המעשה והתחננה בדמעות שליש שילך לפייס את הצדיק בשם
בעלה.
אסף הרב מנין מן הדיינים וזקני החסידים והלכו אל האוהל. החזירו שתי הלבנים למקומן ובקשו
מהצדיק שימחול לשומר הנכרי, ולא הועילו תחינותיהם: לאחר שתי שעות מת השומר.
הצדיק לא רצה למחול על כבודו.

ר' מנחם מנדיל מוויטבסקבעל פרי הארץ

פתיחה

ר' מנחם מנדיל ב"ר משה מוויטיבסק נתחנך מראשית ילדותו בסביבה של חסידים. מסורה היא,

שעוד בילדותו היה מתחנך אצל המגיד, שהיה מלמדו. וכשנסע המגיד אל הבעש"ט לקח עמו גם
את תלמידו. ר' מנחם מנדיל זכה להיות אצל הבעש"ט שתי פעמים. כשעברה ההנהגה אל המגיד
היה ר' מנחם מנדיל מראשוני הנקשרים אליו. אחר פטירת המגיד נתפרדה החבורה של תלמידיו
למקומותיהם. כך פרשה לה למדינת רייסין גם החבורה של בני אותה מדינה: ר' מנחם מנדיל
מוויטיבסק, ר' ישראל מפולוצק, ר' אברהם הכהן מקאליסק ור' שניאור זלמן מלאדי. ר' מנחם
מנדיל היה הזקן שבחבורה. הוא התיישב בהורודוק הסמוכה לוויטיבסק והתחיל מנהיג את
החסידות שברייסין. במרכז זה היה מנהיג רבנותו לערך ארבע שנים עד שנת תקל"ז .
בשנת תקל"ז החליט לעזוב הגולה ולעלות לארץ ישראל עם החבריא שלו. אולם קודם נסיעתו
היה רוצה לעשות שלום עם המתנגדים ולשים קץ למחלוקת והרדיפות. לתכלית זו נסעו לווילנה
אל הגאון - הוא ור' שניאור זלמן. אולם הגאון לא רצה לראות פניהם וסגר בפניהם הדלת. מהיותו
חושש שמא יעלה בידם להטותו אל השלום עזב הגאון את ווילנה. רק כשנסעו הם משם חזר הוא
לביתו.
מיצר ודואג עזב ר' מנחם מנדיל תקוותו זו להשלים עם הגאון. בחודש אדר תקל"ז נסע לארץ
ישראל עם ר' ישראל מפולוצק ור' אברהם מקאליסק ועימהם יותר משלוש מאות נפש, איש
ואישה וטף. אחר טלטולים הרבה באו לצפת ביום ה' אלול תקל"ז. בדרך נתחברו אליהם עוד
הרבה עניים מרודים, עד שהוציאו את כל כספם, ועל כן הוכרחו תכף לביאתם לארץ ישראל

לשלח את ר' ישראל מפולוצק בתור שד"ר לקושטנטינה ושאר מקומות הגולה לקבץ מעות.
אחר כך הלך ר' ישראל גם לרייסין ועסק שם בתיקון מעמדות.
על ר' ישראל היה קשה מאוד לפרוש מארץ ישראל. "אם היו נותנים לו עשרת אלפים בחודש"
- כותב עליו ר' מנחם מנדיל - "חליפות יציאת ארץ ישראל היה בז לכל דבר. אבל ההכרח הביאהו לכך."
אבל אם עזב ר' מנחם מנדיל את מדינת רייסין, הנה לא עזב את הקיבוץ של חסידי רייסין ולא
ויתר על הנהגתו. לפרקים היה פוקדם באגרות ארוכות, הכוללות גם ידיעות מחייו בארץ ישראל
גם דברי תורה. באגרות אלו היה מחזק את הדביקות בינו ובין חסידיו שלא תרפה. בשום אופן
לא היה מתיר להם להתקרב אל רבי אחר. "וזה ברור אצלי" - כך יכתוב להם - "אפילו מי שיהיה
לרב לכם, כל דרכיו לא יסכנו לפניכם ותאבדו דרך ה'. בכן, חלילה לכם מעשות זאת, שהרי
מנוער נשאתי אתכם ומכיר אני בכם יותר מאבותיכם."
בתור ממלא מקומו במקצת, אבל לא כולו, בתור משנה לו, מינה את ר' שניאור זלמן, והיה נותן לו
הוראות האיך להתנהג. וכשהרגיש שנתעוררה תסיסה בין חסידי רייסין לעשות להם רב אחר -
היו רוצים להביא אליהם אחד מצדיקי פולוניא - כך כתב אליהם:
"אין דעתי נוחה באנשי שלומנו ההולכים לבקש להם רב ממקום אחר, להבין בדברים המסורים ללב, שהוא עניין החכמה והאמונה, שלא ניתנה אלא מרועה אחד ללמוד. וגם מי יודע מי הוא זה הרב. הנני מזהיר שלא להטות אחרי רבים האחרים. העידותי בכם היום. השומע ישמע והחדל יחדל."
והוא ממשיך מתוך התרגשות:
"בני אתם כאילו ילדתיכם, אחר שקבלתם תחילת הנקודה ביראת שמים מאתי, עמי במחיצתי תהיו, לעולם לא אשכח פקודכם, כי בם חיותנו, וגם עד זקנה ושיבה. וכל גובה

ורוחב וכל סוס ורכב לא יפרידו בינינו... אינני מעלים עיני מכם אפילו שעה אחת. כל אחד
ואחד חקוק על לוח לבי לאות על ידי ולזיכרון בין עיני אל ה' תמיד כאילו דמות דיוקנם עומד לפני להכיר מראיהם בהתגלות לבם, מהותם ואיכותם וכמות ענייניהם."
זכותה של ארץ ישראל עמדה לו, שלא נתפרדה החבילה, והיו תומכים אותו ואת כל אשר אתו.
גם משאר מקומות היו מתחשבים הרבה עם מרכז חסידי זה שבארץ ישראל. אפילו צדיק מעשי
כר' ברוך ממזיבוז, שהיה לו ריב וקטטה עם כל צדיקי דורו, היה כפוף ומלא יראת הרוממות לפני
ר' מנחם מנדיל.
אבל בארץ ישראל גופא סבל רדיפות הרבה, ורק גודל התענוג של ישיבת ארץ ישראל היה משפר
לו את חייו.
הוא נפטר בר"ח אייר תקמ"ח.
מתורתו של ר' מנחם מנדיל מוויטיבסק נשארו לזיכרון מאמרים, שהיה אומר לפני אנשי שלומו.
הם רשמו אותם וסדרום לפי פרשיות התורה, והדפיסום בשם "פרי הארץ". בסוף הספר קבעו
גם כן קטעים מאיגרותיו של ר' מנחם מנדיל ור' אברהם מקאליסק ששלחו אל חסידי רייסין.

1. המעשיה של הבעש"ט ופגישה עם בעל התולדות

הרב הקדוש ר' מנחם מנדיל מוויטיבסק, בעל פרי הארץ היה לומד אצל הרב המגיד הגדול
ממיזריטש מנערותו. כשהיה בן עשר שנה או אחת עשרה היה מפליא מאוד בלימודו. המגיד
היה מחבב אותו מאוד. פעם אחת, ביום השבת אחר סעודת שחרית, ראה המגיד את הנער
שהיתה בדוחה רוחו: הולך הוא בבית אחת הנה ואחת הנה ומצנפתו שמוטה על הצד, כדרך

האנשים המלאים הרגשת נפשם. עמד המגיד על מפתן חדרו, אחז דלת הפתח בידו ושאל לו:
- "מנדיל, כמה דפין גמרא למדת היום?"
ענה לו: "שישה דפין."
אמר המגיד בקול נמוך כאומר לעצמו: "אם משישה דפין גמרא המצנפת שמוטה על הצד, כמה
דפין נצרך ללמוד עד שישלפו המצנפת לגמרי?" וסגר את הדלת.
הנער הבין עד היכן הדבר מגיע והתחיל לבכות מאוד. תכף רץ לחדר המגיד ודפק בדלתו:
- "יפתח לי רבי ומורי ויתן לי עצה מה לעשות, כי ידעתי שהחזקתי טובה לעצמי ממה שלמדתי."
אמר לו המגיד: "אל תפחד. אני ואתה נסע אל רבינו הבעש"ט" - הדבר היה אחר שנתקרב המגיד אל הבעש"ט - "והוא יורנו הדרך נלך בה אני ואתה."
שקטה רוח הנער.
ביום ג' נסע המגיד עם הנער למזיבוז ובאו שמה ביום ו'. תכף אחר הצהרים הלך המגיד אל
הבעש"ט לקבל שלום, והנער התמהמה באכסניה עד שהתרחץ וסלסל בשערו. כי כן היה דרכו
של ר' מנחם מנדיל אף לאחר שנתגדל, שהיה תמיד מצוין בהילוכו ובחיצוניותו, היה נוהג בדרך
רוממות, היה מפאר בגדיו מאוד, שלא יהיה עליהם שום אבק, הקרסים היו תמיד מחוברים ועל
ראשו כובע יפה, אף על פי שהיה בפנימיותו בטל ושפל בתכלית, והיה חותם תמיד איגרותיו
בלשון "השפל באמת".
הבעש"ט היה מוכן לקבל שבת לפני התיבה, כדרכו, שהיה עומד לקבל שבת בעוד היום גדול.
עמד הרב לפני התיבה ולא התחיל בתפילה עד בוא הנער לבית המדרש. המתין לו זמן רב. אחר
בואו קבל הבעש"ט שבת, ולא נתן לו שלום עד אחר השבת. אחר הבדלה, בשעה שעישן הבעש"ט

הלולקי, קרא את הנער וסיפר לו מעשיה משוורים ומחרישה. הרב המגיד ובעל התולדות והמוכיח
עמדו בשעת סיפור המעשייה. ובמעשיה נרמז כל מה שאירע לר' מנחם מנדיל מיום צאתו לאוויר
העולם עד אשר כיסו את עיניו בארץ הקדושה. איני זוכר בבירור אם המגיד אמר "אנכי מבין את
המעשייה כולה", ובעל התולדות אמר "אנוכי מבין החצי" - או להפך. אך זאת ידעתי שהרב ר'
מנחם מנדיל אמר שהבין את המעשייה רק עד העת ההיא.
כאשר גדל ר' מנחם מנדיל היה אומר כי הוא מבין את כל המעשייה. וכאשר חלה בוויטיבסק וניטל
ממנו כוח הדיבור וגעו כל העם בבכיה, כי חשבו שלוקח מהם ארון הקודש, הקיץ ר' מנחם מנדיל
לקול זעקתם ואמר להם: "אל תפחדו. מתוך המעשייה שסיפר לי הבעש"ט ז"ל ידעתי כי צריך אני
להיות בארץ הקדושה." וכן היה, שהבריא ונסע לארץ הקדושה.
מדי עברו דרך ק"ק פולנאה הסיר באכסניה את כובעו ועישן לולקי ארוכה מאוד, והלך כך להקביל
פני בעל התולדות. כשראו אנשיו של בעל התולדות שר' מנחם מנדיל הולך אליו בלא כובע ולולקי
ארוכה בפיו חרדו מאוד, כי בעל התולדות היה דרכו להעניש הרבה מי שאינו מתנהג כראוי. רצו
אליו ואמרו לו: "אדוננו, חסנו עליך, כי הצדיק הזה מעניש מאוד." לא פנה אליהם.
כשבא אל בעל התולדות כבד אותו מאוד, ושאלהו אם הוא מבין את המעשייה שסיפר לו הבעש"ט
הקדוש. אמר: "אני מבין." שאלהו בעל התולדות, אפוא המקום שהוא עומד כעת במעשיה. ענה לו
ר' מנחם מנדיל באנחה: "יותר מהחצי כבר גרעתי ממנה."
אחר כך שאלו בעל התולדות: "האם ידע רום מעלתו, כי בהמעשייה נרמז שהוא צריך להיות
אצלי?"

ענה: "אנוכי מבין, ועל כן נסעתי דרך פולנאה, כדי שאוכל להתראות עם כבוד תורתו."
דברו עוד הרבה בחביבות, ואחר כך נפטר. הלך בעל "התולדות" ללוותו עד האכסניה שלו.
שאלו אנשים את בעל "התולדות": "מה טיבו של האיש הזה שהרהיב בנפשו עוז ללך אל כבוד
קדושתו בלי חגורה, וגם הולך הוא במנעלים עם קשרי כסף ולולקי ארוכה מאוד הוא מעשן?"
השיב להם בעל "התולדות" בדרך משל:
למלך אחד היתה מרגלית טובה שהיה שוויה שקול כנגד כל אוצר המלך. שיער המלך בדעתו
שבכל מקום שיטמין אותה ימסרו נפשם עליה לגנבה, ולא יועיל על זה שום שומר, כי השומר
בעצמו יגנוב אותה. נמלך המלך להסתיר מטמונו במקום שלא יחשבו בני אדם שהטמינוהו שם,
והטמין את המרגלית במקום לא טהור, כי בודאי לא יעלה על דעת אנשים שהיא שם. וכן הוא
הנמשל: הרב מנחם מנדיל הוא שפל בדעתו באמת ועניו בתכלית, ובכל לבוש שילביש את
הענווה תהיה יניקה לקליפות, ועל כן הטמינה במקום לא טהור, היינו בגאווה.

2. עליה

חסידים אחדים מרייסין באו אל המגיד הגדול וקבלו לפניו שהדרך רחוקה ממקומם למיזריטש ואין
ביכולתם לנסוע אליו בכל פעם שהם זקוקים לכך, והם נשארים לזמנים ארוכים בלי מורה ומנהל.
נתן להם המגיד את חגורתו ומקלו ואמר: "הביאו אלה אל רבי מנדיל בעיר וויטיבסק."
באו האנשים לוויטיבסק והתחילו לחזר בחוצות ולדרוש לדירתו של רבי מנדיל, ובכל מקום השיבו
להם: "אין כאן רבי מנדיל."
פגשה בהם אישה אחת ושאלה: "את מי אתם מבקשים?"
החזירו: "את רבי מנדיל."

השיבה: "רבי מנדיל אין כאן, אבל יש כאן אנשים הרבה ששמם מנדיל. גם חתני נקרא בשם
מנדילי." הבינו החסידים שזהו האיש שאליו נשתלחו. הלכו אחר האישה לביתה ומסרו לחתנה
החגורה והמקל שנתן להם המגיד.
לבש רבי מנדיל החגורה על מותניו ונטל המקל בכף ידו. הביטו עליו ולא הכירוהו: הוא נהפך לאיש
אחר, לבוש רוח ה', ולבם הם נתמלא יראת שמים.

3. רואה יותר

הרב המגיד דק"ק מיזריטש לא היה תוקע בעצמו, כי אם הרב הקדוש ר' מנחם מנדיל היה תוקע,
והמגיד היה מקריא את התקיעות. אפילו קודם הסתלקותו, שהיה חולה ברגליו כמה שנים, היה
מקריא מחדר שלו.
פעם אחת לא היה הרב ר' מנחם מנדיל בק"ק מיזריטש לראש השנה וצווה המגיד להרב ר' לוי
יצחק אב"ד דק"ק ברדיטשוב שהוא יתקע. הזמין הרב מברדיטשוב את עצמו לכך, והלך ביראה
ופחד ורעש גדול, כדרכו. ותכף, כשקרא לפניו המגיד תקיעה ראשונה, ראה אורות גדולים
ונתעלף. אמר המגיד: "לא ידעתי מה היה לו? הלא מנדיל רואה יותר ואינו מתפחד כל כך!"
הוכרחו ליתן התקיעות לאדם אחר, שלא יראה ולא יפחד.

ר' משה חיים אפרים ב"ר יחיאל בעל 'דגל מחנה אפרים'

הקדמה

ר' משה חיים אפרים - החסידים קורין לו בשם "הדגל" על שם ספרו "דגל מחנה אפרים" או

הרב הסודילקובי - היה בנה הגדול של אדל, בתו של הבעש"ט. אומרים, שנולד כשמונה עשרה
שנה קודם פטירתו של זקנו. דבר זה נראה ממה שהספיק היניק לספוג את שיטתו של הבעש"ט,
דרכיו ופתגמי חכמתו. גידולו היה על ברכי הבעש"ט, שהיה אוהבו אהבה רבה וענוגה, וחינוכו
היה בסביבת החבריא של תלמידי הבעש"ט במזיבוז. במוחו הרך נתרשמו ונקלטו כל הדרכים
וכל ההתנהגות של החסידים הראשונים. הדברים נתקבלו אצלו בפשיטות, בתור אמיתיות של
מושכלות ראשונים, באופן שלא היה צריך לראיות ולמופתים מתוך דרשות של פסוקים ומראי
מקומות של דברי הראשונים.
כשרונות מצוינים ביותר בעמקותם לא היו לו. מקורי לא היה. אבל חינוך מיוסד ברוח החסידות
היה לו וטראדיציות היו לו. ר' משה חיים אפרים השאיר אחריו את ספרו "דגל מחנה אפרים".
הספר אינו כולל מחשבות מקוריות ועמוקות. על הרוב אינו כולל אלא אסיפת ביאורים ובירורים
לחכמתו של הבעש"ט שכמעט אין עמוד פנוי הימנה. הספר מצטיין בסגנון יפה ושוטף. מכל שורה
ושורה מבצבצת אהבה עמוקה וענוגה והרהוריות חולמת על אותו העיגול שהיה נתון בתוכו בשנות
ילדותו ונעוריו במזיבוז. לפיכך יש ערך מיוחד לספר זה מצדו ההיסטורי. בבחינה זו נשמעים
מתוכו דברים, שאין דוגמתם במקום אחר. אחר הספר "תולדות יעקב יוסף" תופס מקומו בספרות
החסידות ה"דגל מחנה אפרים" בחומר השופע על הבעש"ט. כאן נראה הבעש"ט באופן יותר ברור
ויותר פשוט בחיי ביתו ומשפחתו. בחיבה וגעגועים יתרים מדבר בעל ה"דגל" על אביו זקנו ש"היה

מספר מעשיות ודברים חיצונים, ובהם היה עובד ה' בחכמתו הזכה והטהורה שהיה לו". מבין
השיטין נראין התפנוקים שהיה הבעש"ט מפנק לנכדו האהוב ההולך וגדל על ברכיו ממש. הרושם
של אותן השנים לא נסתלק ממנו כל ימיו. על חשבון הרבית של אותה הקרן היתה כל פרנסתו
הרוחנית. בסוף הספר יש ליקוטי רשימות שמצאנו בעיזבונו של ר' משה חיים אפרים. יש כאן גם
רשימות של חלומות, שהיה מאמין בהם ונותן להם חשיבות מיוחדת. בשעת קריאת דברים אלו
מתבקשת השוואה עם ספר החזיונות של ר' חיים ויטאל. כאן הדברים פשוטים ותמימים לעומת
המלאכותיות שבחלומותיו של ויטאל. בין רשימות אלו יש, למשל, קטע כזה:
"אור ליום ב' פרשה פנחס תקמ"א ראיתי את אא"ז זללה"ה, וקרבתי עצמי פנים אל פנים, ממש יחד ידובקו, וחבק אותי בשתי ידיו ואמר לי בזה הלשון: - טבעך וטבעי יצאו בעולם,
הבעל שם שלי ושמך הטוב, שאתה תהיה עובד ה' ולומד ואומר תורה לישראל. - ושם היה עומד איש אחד מהאורחים החשובים הרגילים לבוא אל צדיקים לשמוע מהם, והרכין
אא"ז זללה"ה את ראשו אליו ונענע בראשו, כלומר - כה יהיה בודאי. - ואני עומד על הספסל ורואה את נענועי ראשו".
או מעין דברים אלו:
"בחג הסוכות ראיתי את אא"ז זללה"ה ובירך אותי, ואחר כך שאלתי אותו ללמוד עמי תורה. והשיב לי, שיהיה עוד זמן, כי אי"ה אאריך ימים ושנים".
ועוד:
"ראיתי בחלום שאא"ז זללה"ה קירב אותי למאוד וחיבק ונישק אותי".
ויש שהיה מחליף אפילו אגרות עם הבעש"ט מעולם האמת, ונותן המחאות אליו לסלק מה שקבל
בעולם השפל.
"ראיתי את הרב ר' יהודה ליב מוכיח מפולנאה, שבא מן העולם העליון, גדול ומהולל מאוד.

ואני הייתי בביתי מפזז ומכרכר בכל עוז. ובקשתי אותו לברכני, ואמרתי לו: - יודע אני שהוא בא מהעולם העליון. - ולקחתי שתי ידיו ונתתי אותם על ראשי ובירך אותי. ואמרתי
לו, שאתן לו קוויט אל אא"ז לעולם העליון, שיברך אותו שם בעד הברכה שבירך אותי בכאן".
בזקנו הגדול היה מאמין באמונה שלימה, שהוא שליט בכל העולמות ושהטבע משועבד לו,
ושהדברים שהוא מספר הם אמיתיות פשוטות.
ויש שהיה חושב שאין בכוחו להסביר כהוגן מחשבות הבעש"ט, והוא כותב: - קבלתי ממורי זקני
זללה"ה, אך עדיין לא זכיתי להלביש הדברים איך שאוכל לדבר ולכתבם. - בדחילה הוא מזכיר
את "הספרים הקדושים של הכהן הגדול", או "הרב הקדוש מו"ה יעקב יוסף הכהן ז"ל". לתואר
של קדושה זכה אצלו רק בעל התולדות. אפילו על המגיד ממיזריטש אינו מדבר בלשון כזה. הוא
מתאר אותו: "הרב המגיד" סתם, או "התייר הגדול הרב המגיד מו"ה דוב בער זללה"ה". אין ספק
שבהתייחסות זו משתקפת ההתייחסות הכללית שהיתה שוררת במזיבוז לשני גדולים אלה. אנו
למדים מכאן שבעל התולדות היה תופס במזיבוז מקום של ראש וראשון בחבריא של הבעש"ט.
למדן גדול לא היה ר' משה חיים אפרים. מתוך ספרו אינה נראית בקיאות גדולה בספרות העברית, כמו שאנו רואים זאת במידה יתרה אצל בעל התולדות. כשאנו קורין, למשל, דיבור
כזה: "שמעתי מהרב הגאון מפולנאה זללה"ה בשם הרמב"ם ז"ל, כי הרמב"ם מקשה על הא
דאיתא..." או כשהוא מביא דברים שסיפר לו הבעש"ט מתוך כתבי הרמב"ם, אנו עומדים תמהים:
וכי לא חשב חובה לעצמו לטרוח ולעיין בדברי הרמב"ם? או לא עלה בדעתו אפילו לשאול את

זקנו, הבעש"ט, המספר לו דברים על הרמב"ם, שיוציא מתוך הארון את הספר ויראה לו הדברים
במקורן?
אבל אחת ממעלות הגדולות היא תמימותו הפשוטה ואמונתו במה ששמעו אוזניו ושראו עיניו
בלי שום התחכמות. בכוח מעלתו זו היה מגיד מה שבלבו, והיה מוכיח את הצדיקים המזויפים,
הצבועים, שבדורו, ואפילו אותם ש"מקבלים איזה דבר מרבם, ואחר כך בועטים ברבם, ונראה
להם שהם חכמו ביותר".
הוא היה חולני, ולא תמיד היה יכול, כנראה, לקרוא או לכתוב בחפצו. "אי"ה כשיזכה ה' אותי
ואהיה ברי עדיף אפרש".
ר' משה חיים היה יושב כל ימיו על כסא הרבנות בקהילת סודילקוב עיירה קטנה, במרחק ג'
ווירסטאות משיפיטובקה . אבל לא היה באפשרותו להסיח דעתו זמן רב ממזיבוז, והיה נוסע
שמה לפעמים קרובות. אפילו החלומות וביקורי הנפטרים מעולם העליון היה מקומם במזיבוז.
ענותן היה ולא היה חי חיי "צדיק" מעשי, כמו אחיו ר' ברוך, שהיה מורה כי "לפיכך נתן ה' בלבבם
של הצדיקים יתאוו למעות שיתנו להם העולם, כי בזה הם מקשרים את עצמם לכללות בני
ישראל ומעלים תפילתם". בוצינא דנהורא . על כן היה ר' משה חיים אפרים עני מדוכא כל ימיו.
ואם היו פונים אליו במכתבים לקבל ברכתו או בבקשות שיהא מעורר רחמים בעולם העליון, לא
היה בכך אלא זכות אבות שהיתה מסייעתו. ואף על פי שהיה אדם לא מעולם הזה, והיה מרחף
תדיר בעולם האידיאלי, מכל מקום לא טפלה בו כלל האגדה החסידית. זו אוהבת גיבורים מעולם

העשייה, שמשאירים רושם ניכר בחיים. על כן לא נמצא שום זכר לשמו של ר' משה חיים אפרים
בתוך הקובצים של המעשיות העממיות על גדולי החסידות.
הוא נפטר קודם שנת תקס"ג, כי מתוך הסכמות אחדות על הס' דגל מחנה אפרים, שנכתבו
באותה שנה, נראה שאז לא היה כבר בחיים.

הסכמה על הספר דגל מחנה אפרים

הסכמה על הס' "דגל מחנה אפרים" מאת ר' יעקב יצחק הורוויץ, החוזה מלובלין, שרצו מתנגדי
הרב מלאדי להעמידו בראש חסידי רייסין בתור ממלא מקומו של ר' מנחם מנדיל מוויטיבסק.
הנה ידוע עניני לכל יודעי ומכירי שדרכי תמיד לטמון ידי מליתן הסכמה על שום ספר כי איני
מתנהג בגדולות ובנפלאות ממני אך עתה מפני לעשות רצון צדיק אהבה מקלקלת השורה
הוא ניהו כבוד הרב הצדיק בוצינא קדישא מ"ו יעקב יחיאל נ"י בהרב הגאון החסיד והקדוש
איש האלוקים המנוח מ"ו משה חיים אפרים זצ"ל האב"ד דק"ק סדיקלוב נין ונכד של איש
האלוקים קדוש רבן של כל בני הגולה אשר ודאי עיר וקדיש מן שמיא נחית והאיר לארץ ולדרים עליה הוא הרב בעש"ט ז"ל וראיתי מגלה עפה אשר מעט מהרבה ביד הרב מוה' יעקב יחיאל הנ"ל וטעמתי מהם שנים ושלושה גרגרים הוא מתוק לחיך וערב מאוד אשר כמעט לא נראה כמוהו ע"כ נ"ל שטוב וראוי ונכון להביאו לבית הדפוס לזכות הרבים באור
נערב ומתוק הלז ודאי זכות הרב הגאון איש האלוקים אשר יצאו מפיו הדברים הנחמדים הללו יעזור להמעיין בהם ויאמרו בשם אומרו להיות שפתותיו דובבות בקבר.]שע"י זה ימליץ עורינו[כי גדולים צדיקים וכו'. הנה ודאי ראוי ונכון שלא להשיג גבול ח"ו לדפוס עוד
לא פחות מעשרה שנים בלא רשות המדפיס הראשון הזה בשום מדינה כדי שלא ליקום בארור ולטותא דרבנן אשר גזרו על זה ולראי' באתי על החתום היום יום א' נצבים א'

דסליחות תקס"ג לפ"ק.
נאום יעקב יצחק במו' אברהם אליעזר הלוי הורוויץ.

ר' נחמן מברסלב ותלמידו ר' נתן

תוכן המאמר

ר' נחמן מברסלב
ילדותו
בטבע
בעיר מידבידובקה
נסיעה ראשונה לארץ ישראל
ר' אריה ליב, "הסבא משפולה", מתנגד לר' נחמן
ר' נחמן נפגש עם הסבא משפולה
מחלת השחפת
ר' נתן תלמידו
אומן
סיפורי המעשיות
א. שבחי ר' נחמן
ב. נסיעת ר' נחמן לארץ ישראל
ג. היאך היה ר' נחמן מספר המעשה בשבעה קבצנים
מזיכרונותיו של תלמידו ר' נתן
ד. לאינטירפריטציה של המעשה בשבעה קבצנים
על פי ס' לקוטי הלכות וס' רמזי המעשיות
היום השני מענין החרש שהתפאר בחיים הטובים שלו.
היום השלישי
ביום החמישי - סיפור מאותו שהיה בעל חטוטרת.
ביום השישי - סיפור מאותו שהיה שתוק ידים.
ה. תפילה בענין סיפורי מעשיות של צדיקים
ו. מזיכרונותיו של ר' נתן על חייו ודבריו של ר' נחמן
ז. מי היה ומה פעל ר' נתן מברסלב, תלמידו של ר' נחמן

ר' נחמן מברסלב - ילדותו

ר' נחמן בן ר' שמחה, הידוע בשם ר' נחמן מברסלב, נולד במזיבוז בר"ח ניסן תקל"ב. אביו, בנו
של ר' נחמן מהורודינקה, תלמיד הבעש"ט, היה ש"ץ בבית המדרש של הבעש"ט והיה מקבל
שכרו ב' זהובים לשבוע. אמו היתה פייגה בת אדל בתו של הבעש"ט. ר' נחמן היה בעל כשרונות
מצוינים ובעל נפש פיוטית, כשהיה תינוק היה אומנם שובב כשאר תינוקות: היה קושר, למשל,
ציציותיו בקרני עז ורוכב עליה, וכדומה. אבל משנכנס לימי ילדותו היה מתמיד גדול. חוץ מאהבתו
ללימודיו עוד היו שאיפות ותביעות בנפשות בעניין בקשת אלוקים. תדיר היה הנער מלא מחשבות
והרהורים בחיפוש דרכים המביאים לידי דביקות. בסביבה שהיה גדל בה היו מסיחים הרבה על
דברים שבין אדם למקום. כל מה ששמע מספרים וכל מה שקרא בספרי יראים היה מנסה להוציא
אל הפועל בנוגע לנפשו. הרבה היה עושה סיגופים בעצמו. הרבה היה נאבק עם העולם הזה
הנתון בלבו של אדם. היה אוהב להתבודד עם קונו ולשפוך שיחו בתפילות שהיה אומר מלבו,
שהיה מחברם מעצמו בשעת התלהבות, בשעת המראת רוחו. אולם ילד זה שהיה כולו מעולם
האצילות, שניחן בנפש עדינה כל כך, לא היה לו לשון אחרת שבה היה שופך את שיחותיו
ותפילותיו לפני אלוקיו, חוץ מן הלשון המלמולית של עברי=טייטש. פורש היה לו לקרן זווית
נידחת שבחיק הטבע בסביבות מזיבוז ושם היה עושה ייחודיו עם קונו. פורש היה לו לחיק

הטבע היפה שמסביב לו ויחד עם זיז שדה היה עושה עבודתו לגבוה. בסביבה של בני אדם,
גדולים וקטנים, היה מרגיש עצמו הנער החולם כזר, אבל בסביבה של הטבע היה מרגיש בעצמו שהוא קרוב, בן בית.

בטבע

עברו על הילד י"ג שנים מחייו ונעשה בר מצווה. לפי המושגים של הזמן ההוא נעשה גדול והגיע
לפרקו. השיאוהו אישה, בת עשיר אחד מכפר הוסאטין הסמוך לעיר מידבידובקה. הנער הנשוי
קבע ישיבתו בכפר. הוא יצא כבר מתחת אפוטרופוסותם של הגדולים ונעשה עומד ברשות עצמו.
כאן, בכפר, נפל לתוך עצם המקור של הטבע. לא היה צריך עוד לחפש מפלט לו בדרך רחוקה
מחוץ לישוב, כמו שהיה נוהג במזיבוז. כאן היה טבע עשיר על כל צעד: בקעות שדה ובקעי הרים,
נהר וסירה, יער עבות, ואפילו סוס לרכיבה. הכל מוכן לתשמישו בשעות שהיה נפנה מלימודו.
הביוגרפיה האגדית רואה בזה קצת סתירה בין אהבת הטבע וחמודותיה ובין עבודת אלוקים,
ועל כן היא מוצאת עליות וירידות אצל ר' נחמן, מעין נפילות ממדרגה ועליות במדרגה. היה רגיל -
כך מסופר - להתחיל איזה ימים לעסוק בעבודתו, ואחר כך נפל מזה, וחזר להתחיל וחזר ונפל.
בספריו של ר' נחמן יש הרבה מקומות המעמידין אותנו על התייחסותו באותו הזמן אל הטבע.
בחורף - אומר הוא - כל העשבים וכל הצמחים כולם מתים, וכשבא הקיץ כולם מתעוררים לחיים.
אז טוב ויפה לשוח בשדה. ובמקום אחר הוא מטעים: "אז כל עשב ועשב אומר שירה להשי"ת."

והוא קורא: "כמה יפה ונאה כששומעין השירה שלהם! אז טוב להתפלל ולומר שירה יחד עם
הבריאה כולה. כל העשבים באים בתוך התפילה ומסייעים לו ונותנים לו כוח בתפילתו. אז כולם
נכספים ונכללים בתוך שיחתו ותפילתו."
מלאים עניין הם דברי תלמידו ר' נתן מברסלב האיך היה ר' נחמן בטבעו בלתי עומד על נקודה
אחת ובלתי מסתפק במה שהשיג, אלא שהיה מבקש תדיר ובא לידי השגות חדשות ומעולם לא
היה שמח במה שעלה כבר בגורלו:
"ראיתי מרבינו ז"ל פעמים אין מספר, שאף על פי שבשעה הקודמת התפאר בגדולות ונוראות וגילה תורה נפלאה אשר לא נשמע כזאת, כדרכו, מכל מקום אחר כך, בשעה שאחריה, ראינו אותו שרוי בצער גדול. וכמה פעמים פירש צערו ושיחתו לפנינו מעומק הלב, שהוא מצטער מאוד איך זוכין להיות יהודי, כמו שלא הריח מעולם ריח עבודת ה'. מי שלא ראה זאת אי אפשר לצייר לו בכתב ענין זה.
- - הכלל, שמעולם לא עמד על מדרגה אחת, רק היה הולך בזריזות בכל פעם מדרגא לדרגא ברוב מדריגות העליונות והגבוהות. ואפילו כשהגיע למה שהגיע, עדין לא נתקררה
דעתו בזה. וזה עיקר החיות באמת כשזוכין להתחיל בכל פעם מחדש בעבודת ה', שהוא עיקר החיים באמת, כמו שנאמר כי הוא חייך. ועיקר עבודת ה' שיהיה עבודתו בכל פעם מחדש, ולא יפול לזקנה של הסטרא אחרא, שלא תזקן עבודתו אצלו ח"ו. וכמו שהזהיר רבינו ז"ל על זה ואמר שאסור להיות זקן, הן צדיק זקן הן חסיד זקן: זקן אינו טוב. - - צריכים להתחיל בכל פעם מחדש ליקוטי הלכות ."

בעיר מידבידובקה

לאחר זמן נתהוו שינויים בחיי משפחתו. מתה חמותו. ר' נחמן הוכרח לעזוב את הכפר. הוא
נתיישב בעיר מידבידובקה. הוא נפל לתוך הישוב העירוני, כשהוא מלא וגדוש בריח הטבע של
הכפר מצד אחד ומתובל במסתורין מצד שני. חוץ מזה היה למדן גדול, בקי בכל הדרי התורה.

בטבעו היה רחוק מענווה של ביטול עצמו. הוא היה מתנהג קוממיות ומלא הכרת ערך עצמו.
אדם חדש זה עשה רושם גדול על הסביבה החדשה. אנשי העיר התחילו להתייחס אליו כמו
שמתייחסים לגדול, לרבי. היה אוהב גם כן להטיף לקח, להרצות רעיונותיו והרהוריו לפני אחרים.
מתחילה היה מתפרנס משלו: היה לו שלוש מאות אדומים נדוניה שנתן לו חמיו. כשכלו המעות
היה מוכרח שלא להיות סרבן ולקבל מן הקהילה רובל אחד בשבוע. ממילא נעשה בכוח קצבה
זו לאחד מכלי קודש, והיה ממלא תפקיד של רבי ומורה דרך.
מצבו זה היה מביאהו בודאי לידי מחשבה על דרכו בחיים בעתיד. במוחו היתה פרוגרמה שלמה
של פעולה לעתיד. הוא ראה את החסידות שהיא עומדת בירידתה. הוא ראה שבאו אנשים קטנים
וישבו במקום הגדולים שהלכו לעולמם. במוחו התחילה לנקר המחשבה שצריך להחזיר החסידות
לצביונה הראשון. צריך להכניס מהפכה לתוך עולם זה ולגאול החסידות מידי מי שתפסוה
מונופולין לעצמם.
"הבעש"ט ז"ל" הוא אומר "וכמה צדיקים עשו ותקנו בעולם מה שתקנו, ואחר כך כשנפטרו
ונסתלקו נפסק הדבר, היינו ההארה שהאירו בתלמידיהם ושהחזירום להשי"ת לא נמשך מדור
לדור, רק נפסק." לפיכך נתיישב והחליט "לעשות דבר שיהיה לו קיום לעד". לזה "צריכין להשאיר
תלמידים, שאלו התלמידים יעשו תלמידים אחרים, וכן התלמידים האחרים יאירו להלן יותר ויותר
לדורי דורות". "אני הולך" מעיד הוא על עצמו "בדרך חדשה שעדיין לא הלך אדם בה מעולם,
ואעפ"י שהיא דרך ישנה מאוד, אף על פי כן היא דרך חדשה לגמרי."

נסיעה ראשונה לארץ ישראל

אבל מקודם צריך לעשות הקדמה אחת הכרחית: צריך להיות בארץ ישראל. והוא מחליט בשנת
תקנ"ח לילך לארץ ישראל. הוא הורס את חיי משפחתו: תלך לה אשתו לשרת בבית אחרים.
אפילו בתו הקטנה תתמכר להיות אומנת לתינוקות. והוא ילך לארץ ישראל. גם חסרון מעות
אינו מפריעהו: אחת היא לו אם יהיו בידו הוצאות הדרך או לא.
בערב פסח בא לידי החלטתו, ואחר החג יצא לדרכו בלוויית אחת מאנשיו הקרובים אליו. נסיעה
זו של ר' נחמן היתה הנסיעה הראשונה לארץ ישראל שזכתה לה החסידות שבאוקראינה. הנסיעה
של הבעש"ט לא הצליחה. לפי האגדה בא רק עד קושטה ולא נסע הלאה, מחמת שנטרפה
ספינתו. גם לבעל התולדות לא עלתה נסיעתו לארץ ישראל.
האיגרת החשובה על עליית הנשמה ששלח הבעש"ט על ידו לר' אברהם גרשון מקוטוב נשתיירה
בצלחתו ונדפסה בסוף ספרו בן פורת יוסף. מנסיעתן של חסידי רייסין בעל פרי הארץ וחבריו
לארץ ישראל נשתמרו רק תעודות היסטוריות של הרצאת עניינים ממשית בצורת אגרות, אבל
לא דברי אגדה. רק עכשיו כשזכה חלק לא גדול מן החסידות האוקראינית לעליית ר' נחמן לארץ
ישראל מצאה לה האגדה מקום ליצירה. על נסיעתו של ר' נחמן לארץ ישראל יש הרצאה אגדית
יפה המתארת בתמימות יתירה את פרטיה של נסיעה זו. ר' נחמן בלה בארץ ישראל כמעט את
כל החורף. ישיבת ארץ ישראל עשתה עליו רושם גדול.
"כל החיות" - היה אומר - "שיש לי הוא רק מישיבתי בא"י." - ועוד היה אומר: "מי שרוצה להיות

איש ישראל באמת ייסע לא"י, ואף על פי שיש לו מניעות רבות על זה, ישבר כל המניעות וילך
לשם". שגור היה בפיו: "עיקר המוח והחכמה הוא בארץ ישראל."
כשבא מנסיעתו התיישב בשנת תק"ס בזלוטופולי. כאן התחיל לפתח את פעולתו במידה גדולה
ובתקיפות גדולה. היה מדבר ככל אשר היה עם לבו על הצדיקים שבדורו ועל דרכם שלא תצלח.
היה הולך ומטיל לתוך הסביבה את דעותיו של עצמו ואת שיטתו של עצמו. היה פולט החשבות
מעין אלו:
"יש מנהיגים שנקראים בשם רבי. לא די שאינם יכולים להנהיג את עצמם ומכל שכן שאינם
יכולים להנהיג את אחרים, והם נוטלים גדולה לעצמם להנהיג העולם."
ועוד:
"לא כל המפורסם בעולם הוא טוב באמת: צריך לדעת ולהכיר את המפורסמים, כי יש כמה
מפורסמים שהם בשקר."
ויש שהיה מדבר בהלצה מעין זו:
"על השטן קשה מאוד לטרוח עם כל העולם להטעותם מדרך הישר, על כן העמיד מפורסם
אחד במקום פלוני ומפורסם אחד במקום פלוני."
התנהגותו ודבריו החריפים היו מטילים רעש גדול בעולם החסידות. נתעוררה עליו מחלוקת
גדולה. בין החולקים היה מצטיין בייחוד הצדיק ר' אריה ליב משפולה, הידוע בעולם החסידים
בשם "הסבא משפולה", כי בצדיק זה נגעו ביותר דבריו והשגותיו של ר' נחמן.

ר' אריה ליב, 'הסבא משפולה', מתנגד לר' נחמן

ר' אריה ליב, או "הסבא משפולה", נולד בכפר לערך שנת תפ"ה ונפטר בן פ"ז שנים ו' תשרי

תקע"ב . אביו היה איש המוני. בנערותו היה עילוי גדול בלימוד. כשהגדיל מעט היה מסתיר עצמו
מבני אדם במעשיו. פעם אחת היה אצל הבעש"ט בגנבה מאביו. אבל כשרצה ליילך אל הבעש"ט
פעם שנית לא הניחו אביו. כשנתפרסם היה מתרעם הרבה על אביו והיה אומר שאביו עשה לו
בזה רעה גדולה, שלא הניחו להיות אצל הבעש"ט, כי הביקור שבפעם הראשונה הועיל לו מאוד
וקבל מה שקבל, ואילו היה מניחו להיות אצל הבעש"ט עוד פעם אחת היה מקיל עליו היגיעה
הרבה בעבודת השי"ת.
ר' אריה ליב היה נע ונד מתחילה בכמה מקומות והיה עוסק בכמה מלאכות: היה מלמד בכפר,
היה שוחט בכפר, היה דיין. אבל בכל מעמד מאלו המעמדות לא יכול לחיות בשלום עם הבריות:
כשהיה מלמד היו מציקים לו הכפרי ואשתו, כשהיה שוחט היה רודף אותו ראש השוחטים וכשהיה
דיין היה ריב לו עם הרבנים שבסביבה.
לבסוף היה הולך בגולה זמן רב, עד שנזדמן לקהילה אחת שהיה שובת שם ר' מיכל מזלוטשוב.
הרכין ראשו לפני ר' מיכל וקבל ברכתו.
לאחר זמן נעשה שמש בבית המדרש בזלוטופולי, ושתי שנים אחר כך, בהיותו כבר כבן מ"ה
שנים, נתגלה בתור איש אלוקים וקדוש, ואז קבע דירתו בעיר שפולה, והיו נוסעים אליו מכל
המקומות.
מספרים, שקודם התגלותו היה מתאכסן אצל הרב יעקב שמשון משיפיטובקה, והלז פרסמו. ואף
על פי שהיה תקיף מאוד ועומד על דעתו, עד שכמעט לא היה שני לו במדות אלו בדורו, מכל מקום
מפני השיפיטובקאי היה נכנע, והיה אומר:

"איני שומע בקול איש ואיני מתיירא משום איש, חוץ מהשיפיטובקאי. אם ישלחני אפילו
לארץ גזרה שומעני בקולו, ואיני רוצה להשתדך עם איש זולתי השיפיטובקאי. ראיתי בעיני
שהיה מתענה משבת לשבת וביום ה' לעת ערב היו רואים הריאה והכבד הכשרים בולטים
דרך העור, וביום ו' לאחר הצהרים היה בשרו כאחד האדם."
בהתנהגותו עומד הוא מן הצד ביחס אל שאר צדיקי דורו תלמידיו של המגיד ממיזריטש - והיה
דומה בכמה דברים שבהתנהגותו אל הבעש"ט: כמותו היה רופא חולים ע"י עשבים, שהיה בקי
גדול בהם - מספרים שהיה יודע טיבם הרפואי של כ"ה מיני עשבים, וחוץ מזה היה משתמש גם
באמצעים של בעלי השמות. לא רק יהודים, אלא גם נכרים היו פונים לרפואותיו. הוא היה חושב
גם כן שמוטל עליו להחזיר למוטב בענייני אמונה ודת את יהודי אוקראינה.
הכנסותיו המרובות היה נוהג לחלק לעניים, ובעצמו היה מסתפק במועט. אגב, מספרים שהיו
גנבים בעיירתו ולא היה מקפיד ונותן גם להם. היו מרננים על דרכו זה, והוא היה רגיל להחזיר:
"יש ששערי רחמים נעולים ואין מניחין לתפילות ליכנס, אז אני שולח הגנבים שלי והם שוברים
המסגרות."
מספרים גם כן, שהיה אומר בראש השנה לפני התקיעות:
"רבש"ע, מה אתה רוצה מעמך היהודים? תאמין לי, שאילולא ראיתי בעיני מצוות ומעשים
טובים מבני ישראל לא הייתי מאמין שיוכלו לקיים אפילו מצווה אחת בגלות מרה זו ובעולם
החשוך: השטן מרקד ביניהם, התאוות כולן נתת נגד עיניהם, ואת הגיהנם ציירת ב"ראשית
חכמה". אם היית עושה להפך, שיהיה הגיהינום לנגד עיניהם והתאוות מצוירות באיזה

ספר, אז היית רואה אם היה עושה ח"ו שום אדם מישראל דבר רע!"

ר' נחמן נפגש עם הסבא משפולה

בסבא משפולה נתקל ר' נחמן בתחילת פעולתו, כשנתיישב בעיר זלוטופולי הסמוכה לשפולה. אין
ספק שר' נחמן ידע את השפולאי עוד מקודם, ואולי היו נפגשים. השפולאי הרי היה חתנו של הרב
והשו"ב ממידבידובקה, העיירה שהיו שם גם אבות אשתו של ר' נחמן - וכשזקן חמיו היה חושב
להיות ממלא מקומו, אלא שלא עלה בידו ובעלי מידבידובקה הביאו לשם רב ושו"ב אחר מן החוץ.
השפעתו של ר' נחמן הצעיר השפולאי היה קשיש מר' נחמן ארבעים שנה מיעטה דמותו של
הסבא. כמה אנשים חשובים באותן המקומות פסקו לנסוע אל הסבא משפולה. כעס הסבא
והתחיל לרדוף את ר' נחמן. היה מחרפהו ומזלזלהו ברבים. כן מספר גוטלוביר שהסבא אמר
לאביו: "הנני ערב לך כי תהיה בן עולם הבא אם תקלל את נחמן."
חוץ מזה עוד היו להם חסידים משותפים, שהיו נוהגים לנסוע גם לזלוטופולי וגם לשפולה. היה
הסבא נוהג לחקור מפי אותן החסידים על מעשי התנהגות של ר' נחמן, על דיבוריו ועל תוכן
מעשיותיו, ואחר כך היה מתעסק בביקורת חריפה ובמציאת חסרונות, והיה מסביר לחסידים:
"לא כן צריך צדיק להתנהג בזמן הזה, לא כן צריך צדיק לדבר עם החסידים שלו בזמן הזה."
ואם לא היה בידו לשלול מר' נחמן ידיעותיו המרובות ולמדנותו, הנה היה מדגיש את צעירותו
ואת אי הבנתו. אפילו בסיפורי המעשיות של ר' נחמן היה רוצה למצוא דופי, והיה מסביר

שבעקבתא דמשיחא יהיו אמנם החסידים משיבים את נפשם בסיפורי מעשיות, אבל המעשיות
יהיו על הצדיקים של הדורות הראשונים, ולא כאותן המעשיות שמספר ר' נחמן, שהן על דרך
הגוזמאות של רבה בר בר חנא. ויש שהיה מתעורר בו הרצון לנסות כוחו גם הוא בסיפורי
מעשיות, ודווקא של גוזמאות, כדי להתחרות עם ר' נחמן, אבל הדבר לא עלה בידו, כמובן,
שהרי אין זה מן הדברים התלויים ברצונו של אדם.
לשווא היה הסבא משנן ששמו אריה ולפני ארי משתחווים כל החיות, ועל כל גליל אוקראינה יש
לו "הדעה בשמים". שום דבר לא הועיל. חוץ מזה גרם המקום: בזלוטופולי היו מכירים היטב את
הסבא, והיו קורין לו בשם "ליבל שמש", ודווקא שם היה הקרקע המוכשר שיכו שורש הערותיו
ודיבוריו של ר' נחמן. כמובן, היו עוד הולכי רכיל שהיו מגזמים הדברים לפני הסבא. הגיע הדבר
לידי כך, שהיו מחסידי הסבא שהיו רוצים לנסוע לזלוטופולי ולשלח ידם בר' נחמן. אבל צעד כזה
נראה מסוכן יותר מדאי גם להסבא עצמו, ועל כן היה מסתפק רק בהמשך רדיפותיו בדרך שהיה
נוהג מקודם ובהשפעתו באמצעים שונים על אנשי זלוטופולי שיבטלו התייחסותם הטובה אל ר'
נחמן.
תוצאות הרדיפה נראו עד מהרה: בזלוטופולי התחילו מצערים לר' נחמן והוכרח לעקור משם,
כי אל עקרבים היה יושב. בשנת תקס"ב עזב את זלוטופולי ונתיישב בברסלב. כאן הרחיב את
פעולתו עוד יותר.

מחלת השחפת

אחר חמש שנים להתיישבותו בברסלב חלה ר' נחמן במחלת השחפת. הרדיפות והמחלוקות
שנפלו בחלקו קפחו את בריאותו. המלחמה הגיעה לידי כך, שלא היו מתחתנים בחסידי ברסלב
ולא היו אוכלים משחיטתם. לפנים לא היה ר' נחמן מחזיר כלל על החרפות והזלזולים. יותר מדי
היה אצלי רוח זה גבוה מבעלי המחלוקת. "איך אפשר שלא יחלוקו עלי" - כך היה אומר - "ואני
הולך בדרך חדשה, שעדיין לא הלך בה אדם מעולם." פעם אמר לחסידיו: "אנחנו דומים כמו מי
שמנגן והעולם מרקדין, ומי שאינו מבין ושומע את הניגון היא פליאה בעיניו: מה הם רצין אחריו
ומה הם מרקדין? כך היא פליאה אצל העולם: על מה אתם רצים אחרי?" אבל בפנימיות לבו
היתה המחלוקת ודאי מכאיבה אותו ומכלה את בריאותו. המוות היה מרחף לנגד עיניו. הרבה
היה מהרהר ותוהה על הפרוגרמה שלו שלא הספיק לגשמה בחיים. על מי יעזוב את מקורביו?
לבסוף מצא עצה. "אני רוצה לישאר ביניכם ואתם תבואו על קברי" - כך היה אומר.
בשנת תק"ע היתה שרפה בברסלב, נשרף גם ביתו של ר' נחמן. העתיק את מושבו לעיר אומן.
חלונו היה פונה כאן אל בית החיים. היה עומד לעיתים קרובות על יד החלון ומהרהר על חייו
לאחר פטירתו. גם אז לא יהיה אלא חי חיים משותפים עם חסידיו ותלמידיו. "מה חילוק אצלו
בין חיים למיתה? רק מקודם היה דר בכאן ועכשיו קבע דירתו שם, בקבר, והוא חי שם", והרי
הוא "כמו שיוצא מחדר לחדר אחר, ובודאי ישמע אם יקראוהו".
ר' נחמן נפטר ד' סוכות תקע"א.

ר' נתן תלמידו

כשנתיישב ר' נחמן בברסלב והרחיב את פעולתו, נתקרב אליו ונקשר בו תלמידו ר' נתן, שהיה
לו לא רק תלמיד מקשיב, אלא גם מזכיר נאמן באותה המדרגה, שאי אפשר לחשוב על ר' נחמן
ופעולתו בלי ר' נתן שטירנהארץ, או, כמו שהיה קורא לעצמו, ר' נתן מברסלב.
ר' נתן נולד בנמירוב בשנת תק"מ. אביו היה עשיר ובן תורה. בשנת תקנ"ג השיאוהו אישה את
בתו של ר' דוד צבי, שהיה גדול בתורה והיה יושב בכבוד גדול על כסא הרבנות בכמה קהילות
כמו בשארגרוד, מוהילוב וקרימינץ. על שולחן חותנו היה ר' נתן סמוך שתי שנים. אחר כך, בשנת
תקנ"ו, יצא משארגרוד לנמירוב להיות סמוך על שולחן אביו. גם אביו גם חותנו היו מתנגדים
גדולים שהיו חולקים תדיר על החסידים במעמד בני ביתם, ולפיכך הכתה ההתנגדות שורש עמוק
גם בלבו של ר' נתן. אבל כשחזר לנמירוב נדבק בר' נפתלי חברו, שהיה מגודל מילדותו בין
החסידים והיה אצל כמה צדיקים. ר' נפתלי היה מדבר הרבה על לבו מעלת הצדיקים והחסידים,
שהם יראי שמים ועובדים להשי"ת באמת. גם שאר חבריו היו מן החסידים. סביבה זו השפיעה
הרבה על ר' נתן, ולבסוף נעשה גם הוא נוטה לחסידות. אז התחילה אצלו בקשת דרכים וחיפוש
רבי. לתכלית זו היה אצל כמה מצדיקי הדור. אבל לא מצא לו את שרצתה נפשו, עד נתקרב אל
ר' נחמן. הרבה מניעות ועיכובים היו לו מצד בית אביו ובית חותנו, אבל הוא התגבר על כל
המכשולים ונתדבק ברבו בדביקות, שכמעט אין למצוא דוגמתה בין שאר החסידים. כל ישותו, בלי

חשבון והרהור קל, היתה מסורה לרבו. כל למדנותו הרחבה, כל כשרונו הגדול לתפוס דברי תורה
הנאמרים בעל פה בעברי=טייטש ולנסחם נוסח יפה בעברית ולהסבירם - הכל היה מוקדש לרבו.
ר' נחמן ידע להוקיר את חשיבותו ואת כשרונותיו של ר' נתן וקרבנו בשתי ידיו, באופן שאחר כך
נשתלבו יחד חייהם הרוחניים והספרותיים ונעשו משותפים: התלמיד היה חושב במחשבות רבו,
היה הוגה תדיר בתורותיו ובפתגמיו ונעשה מזכיר נאמן, שאינו מסיח דעת אפילו לרגע קטן
מחובתו והיה רושם ובלתי מאבד אפילו הגה קל שיצא מפי רבו, אפילו תנועה קטנה שנעשית
בהעברת יד בעלמא.
לאחר פטירתו של ר' נחמן המשיך ר' נתן את מפעלו במידה היותר גדולה: הוא הקדיש את כל חייו
להפצת דעות הרב בעולם בכל האמצעים שהיו בידו, ובפרט על ידי הדפוס. לתכלית זו הקים סוף
סוף טיפוגרפיה בביתו והיה מדפיס לחיבוריו של הרב ולחיבוריו של עצמו, שכל עיקרם לא היו אלא
מעין פועל יוצא משיטתו ודבריו של ר' נחמן. אפילו בנסיעתו לארץ ישראל היה שמח בלי מצרים,
כשעלה בידו להפיץ ספרים אחדים מספרי הרב בין הספרדים שבארצות המזרח, או אפילו רק
להסביר פתגם אחד של הרב.

אומן

המרכז לחסידות של ר' נחמן מברסלב נקבע לדורות באומן פ' קיוב , במקום שמצא לו הרב
קבר. אבל גם מוסד זה הוא פועל ידיו של ר' נתן: הוא בנה את הציון על הקבר והוא בנה את

בית הכנסת באומן לחסידי ברסלב, שעיקר העיקרים אצלם הוא ההשתטחות על קבר הרב בערב
ראש השנה והתפילה באומן בראש השנה.
חשיבותו של עיקר זה, שיצא מפי ר' נחמן, השתדל ר' נתן להטעים ולהסביר בכמה מקומות
בספרי ליקוטי מוהר"ן וליקוטי הלכות, המדברים מענין גודל מעלת ההשתטחות על קברי
הצדיקים.
ר' נתן נפטר בשנת תר"ה.

סיפורי המעשיות

ר' נחמן היה תורני גדול ועוסק בחידושי תורה על פי דרכו. אבל יותר מזה היה מחבר ומרצה
סיפורי מעשיות עממיות.
המעשיות לא היה ר' נחמן עורך בכתב, אלא היה מרצה אותן לפני המקורבים: היו יושבין אל
השולחן במסיבה, ובראש היה יושב הרב ומספר. המעשיות היו משמשות לו אפוא תפקיד של
דברי תורה. וכן מסופר: "אחר שסיפר רבינו ז"ל המעשה מהזי"ן ביטלירש הפליג במעלתה מאוד
ואמר שרשאין ליסע לברודי וליכנס לבית הכנסת ולומר להשמש שיקבץ העולם לדרשה ולהכות
על השולחן ולספר להם זאת המעשה."
המעשיות היו ישנות וגם חדשות. הישנות היה ר' נחמן עורך ומסדר מחדש לפי טעמו.
ר' נחמן היה מחשיב מאוד הצורה של המעשיות שלו והיה מקפיד שיהיו המעשיות נמסרות בדיוק,
כמו שיצאו מפיו. "היה אצלו" - כך מסופר - אחד מחשובי אנ"ש וספר רבינו ז"ל עמו, ואמר לו
שבאלו המעשיות שכמשנין דיבור אחד מכפי מה שאמרו בעצמו חסר הרבה מהמעשה."
על עצם העסק בסיפורי מעשיות היה אומר:
"בדורות הראשונים, כשהיו מדברים ומשיחים קבלה היו משיחים בלשון כזה של סיפורי

מעשיות , כי עד רשב"י לא היו מדברים קבלה באתגליא, רק רשב"י גילה קבלה באתגליא,
ומקודם כשהיו החברים מדברים קבלה היו מדברים בלשון כזה."
היה רוצה לרמז בזה, כי בסיפורי מעשיותיו הוא מלביש ומסתיר השגות וכוונות גבוהות.
בזה נתן
מקום לאינטירפריטציא של המעשייה שהתחיל להתעסק בה בחשק רב ר' נתן בספרי "ליקוטי
הלכות" על ד' חלקי שולחן ערוך. עבודתו של ר' נתן במקצוע זה המשיך תלמידו ר' נחמן, האב"ד
בטשיהרין, שהשאיר כמה חיבורים בחסידות הברסלבית. ר' נחמן מטשיהרין כתב חיבור מיוחד
על סיפורי המעשיות בשם "רמזי המעשיות".
אף על פי שגילה ר' נחמן מברסלב דעתו, שהוא רוצה להדפיס ספר מעשיות בשתי לשונות "יהיה
למעלה כתוב בלשון הקודש ולמטה בל' לע"ז" , מכל מקום לא עלה הדבר בידו. המעשיות היו
חוזרות בין החסידים בכתב בהעתקות שונות.
רק אחר פטירתו הדפיסן ר' נתן בשנת תקע"ו . ר' נתן הקפיד הרבה על הצורה של המעשיות,
ולפיכך יצאו בעברית בלי צורה, מפני שתרגמן תיבה בתיבה וערבב הלע"ז עם העברי עד שכמעט
קשה לקרוא הספורים היפים בכלי שהלבישן ר' נתן, אף על פי שהיה בעל סגנון עברי יפה, אלא
ששיעבד עצמו בלי שיעור לתיבה.
קריאת סיפורי המעשיות של ר' נחמן נעשית אצל חסידי ברסלב לענין גדול, כתלמוד תורה ממש,
והם רגילים ללמד "שיעור" בסיפורי מעשיות ולחנך את בניהם מילדותם בלימוד המעשיות בעל
פה. הדברים הגיעו לידי כך, שעד שחיבר ר' נתן אפילו תפילה מיוחדת להשי"ת שיזכה ויסייע

לעסוק בסיפורי מעשיות כהוגן. ממש כעין "יהי רצון" לאמירת תהילים, לימוד משניות וכדומה.

א. שבחי ר' נחמן

ראיתי לבאר ולספר קצת, מעט מזער, מקדושת הנהגת רבינו הקדוש והנורא ז"ל, מיום שעמד
על דעתו עד היום שנסתלק בשלום, קצת - מה ששמעתי מפיו הקדוש בעצמו, וקצת - מאנשים
אחרים שהכירו אותו מעודו, וקצת - מה שראינו בעינינו. ואם אמנם ידעתי גם ידעתי כי רבים יהיו
אשר לא יאמינו בדברים האלה, כי רבים קמו עליו, עם כל זה לא יכולתי להתאפק מעוצם הפצרת
ותשוקת אנשים רבים וכן שלמים אשר הפצירו עד בוש להדפיס קצת מזה. גם סעיפי ישיבוני
וכליותי יעצוני, כי הלא על כל פנים ההנהגות המבוארות כאן הן הנהגות קדושות וטובות מאוד,
אשרי שיאחז בהן, וראוי לחקוק על ספר הנהגות כאלו, יהי העושה מי שעשאן. על כל פנים
הנהגות הללו הן טובות וקדושות מאוד, ואיככה אוכל למנוע הטוב מהולכים בתמים אשר נפשם
אותה למצוא בספר דרכים ישרים הללו. וגם האמת עד לעצמו, ומי שיביט בעין האמת בספרי
רבינו ז"ל יבין בעצמו, כי דברים כאלו אי אפשר להשיג כלל בשכל אנושי כי אם לקדוש וטהור
בקדושה וטהרה יתירה כמותו. ואי אפשר להאריך בזה, כי הם אך למותר, כדרך שאומרים העולם:
או שלא יועיל או שהם שלא לצורך. על כן לבי הלך אחת הנה ואחת הנה בעניין זה, ואמרתי:
ויהי מה אריצה דברי אלה למען ידעו דור אחרון יקומו ויספרו לבניהם, ממנו יראו וכן יעשו לילך

בנתיבות הללו ולדרך בעקבותיו, כי זאת אין צריך לפנים שהנהגות כאלו הן הנהגות קדושות
ויקרות, וכל אחד ואחד יכול להתקרב להש"י על ידי הנהגות כאלו, כי הם דברים השווים לכל נפש
כקטן כגדול, ואפילו הפחות שבישראל אם ירצה לחוס על חייו ולחשוב על תכליתו הנצחי וירגיל
עצמו ללכת בנתיבות ודרכים הללו והמבוארים פה בודאי יזכה לחיי עולם ויוכל לבוא למעלות
גבוהות וקדושות כחד מבני עליה, אם יהיה חזק בדעתו לאחוז דרכו הטוב תמיד כיתד חזק בל
ימוט, ככל המבואר פה לקמן.
אך זאת לדעת כי כל המבואר פה אינו אפילו כטיפה מן הים הגדול מעוצם קדושתו והפלגת
מעלתו העולה למעלה למעלה, במקום שאין יד שכל אנושי שולטת שם. וגם אין רצוננו לבאר
קצת מופתים נוראים שראינו ממנו, כי אין אנו עוסקים לספר בשבחיו הקדושים, כי אם מה
שנוגע ליראת ה'. אמרתי: אך יראו אותם הדברים יקחו מוסר, כי כל האנשים הרואים דברים
הללו בכתב אצלנו כולם יודו וישבחו ויפארו אותם ונוגע בלבם התעוררות גדול להש"י, וכולם
מבקשים ומפצירים בי להביאם לדפוס. העתירו עלי דבריהם עד שהוכרחתי למלאות רצונם.
והש"י ירחם עלינו שנזכה לילך בדרכי אבותינו אשר עשו באימה וביראה רצון קונם עד יבנה
לציון וירושלים וישובו ישראל אל ארובותיהם כיונים במהרה בימנו, אמן.
בהיותו בימי קטנותו בא עד דעתו לפרוש מהעולם, ורצה לשבר תאוות אכילה. אך עדיין היה
בשכל קטן ונדמה לו שזה אי אפשר שיניח מאכילתו כפי מה שהיה רגיל לאכול בבוקר ובצהרים

וכו', על כן ישב עצמו שיהיה בולע כל מה שיאכל, דהיינו שלא יהיה לועס מה שיאכל, רק יבלע
כמות שהוא, כדי שלא ירגיש שום טעם באכילתו. ועשה כן ועלו נפיחות בצווארו. ואמר שהיה אז
רק בן שש שנים. והנהגה זו שמעתי לדבר גדול מצדיק גדול מאוד מאוד שנהג כך שהיה בולע
אכילתו בלי לעיסה, אך הוא ז"ל נהג כך בהיותו בן שש שנים.
גם בהיותו יושב לפני רבו ללמוד בימי קטנותו היה רוצה תמיד לקיים "שויתי ה' לנגדי תמיד",
והיה מתייגע לצייר נגד עיניו שם הויה ב"ה, ומחמת שהיתה מחשבתו טרודה בזה לא היה יודע
מה שלומד, והיה רבו כועס עליו. ואף על פי כן כל ימי ילדותו היה עושה עניני מעשה נערות הרבה
מאוד, דהיינו ענייני שחוק וקפיצות וטיול, והיה רגיל בזה מאוד.
אחר כך נתגדל יותר. וכשנעשה בר מצווה קרא אותו דודו הרב הקדוש מו' אפרים זצ"ל אב"ד
דק"ק סודילקוב ואמר לו הפסוק "אני היום ילדיתיך" כי זה נאמר על היום שהאדם נעשה בר
מצווה, כמובא בספרים , ואמר לו קצת דברי מוסר, והיה יקר בעיניו מאוד מאוד כמוצא שלל רב.
אחר כך נכנס לחופה. ותכף ביציאתו מן החופה היה מתלהב מאוד ומתגעגע מאוד לעבודת הש"י,
ונכנס בעבודת ה' מיום אל יום. גם בימי קטנותו התחיל להתמיד מאוד מאוד בלימודו. והיה משלם
להמלמד מכיסו ג' גדולים בעד כל דף גמרא שהיה לומד עמו. מלבד השכר לימוד שהיה אביו
משלם להמלמד היה הוא בעצמו ז"ל נותן להמלמד משלו שלושה גדולים בעד כל דף ודף, כדי
שהמלמד יכריח עצמו ללמוד עמו הרבה דפים גמרא בכל יום. וכן היה, שהיה המלמד לומד עמו

כמה וכמה דפין בכל יום ויום, והוא משלם לו כנ"ל ג' גדולים בעד כל דף ודף, מלבד השכר לימוד.
וכן היה נכנס בעבודת ה'. וכל עבודתו היה בהצנע גדול מאוד מאוד, עד שלא ידע שום אדם ממנו
כלל, כי היה סתום וגנוז מאוד, וכל עבודתו היה בהסתר ובהצנע גדול. ועיקר עבודתו בתחילה היה
בפשיטות גדול בלי שום חכמות כלל, רק בפשיטות גמור. וכל דבר ודבר שעשה הכל היה ביגיעה
גדולה ובכוח גדול ובמסירת נפש. ולא היה לו שום דבר עבודה שבא לו בנקל. רק כל דבר ודבר
בא לו ביגיעה גדולה מאוד, שהיה מייגע עצמו כמה זמנים בשביל כל דבר ודבר מעבודת ה'. והיה
לו כמה וכמה עליות וירידות, אלפים ורבבות עד אין שיעור וערך, והיה קשה וכבד עליו מאוד מאוד
להתחיל ליכנס בעבודת ה' לקבל עליו עול עבודתו ית'. והיה רגיל להתחיל איזה ימים לעסוק
בעבודת ה', ואחר כך נפל מזה. וחזר והתחיל וחזר ונפל מזה. וכן היה כמה וכמה פעמים. עד
שפעם אחת נתחזק אצלו שיהיה חזק מאוד שיאחז בעבודת ה' לעולם, ולא יסתכל על שום דבר
בעולם. ומאז והלאה נתחזק לבו בה'. ואעפ"כ גם אחר כך היה לו תמיד עליות וירידות הרבה מאוד
מאוד. רק שאחר כך היה חזק שלא יניח עבודתו ית' לעולם ואף על פי שיש לו ירידה לפעמים, אף
על פי כן יהיה מחזק עצמו בעבודת הש"י בכל מה שיוכל.
והיה רגיל להתחיל בכל פעם מחדש, דהיינו כשנפל ממדרגתו לפעמים לא היה מייאש עצמו
בשביל זה, רק אמר שיתחיל מחדש כאילו לא התחיל עדיין כלל ליכנס בעבודתו ית', רק עתה
הוא מתחיל מחדש. וכן בכל פעם ופעם תמיד היה רגיל להתחיל מחדש. והיה לו כמה התחלות

ביום אחד, שגם ביום אחד לפעמים נפל מעבודתו והיה מתחיל מחדש, וכן כמה פעמים ביום אחד.
והיה מתמיד בלימודו מאוד, ולמד הרבה מאוד ש"ס ופוסקים ותנ"ך ועין יעקב וספרי הזוהר
ותיקונים וכל כתבי האר"י ז"ל ושאר ספרים הרבה מאוד וספרי מוסר הרבה מאוד. ואמר שכל
הספרים הקטנים המדברים ממוסר כולם היו בבית אביו ולמד כולם. גם למד הרבה ראשית
חכמה. ואמר בפירוש שלמד את הספר ראשית חכמה פעמים אין מספר. וגודל בקיאותו בכל
הספרים כפי מה שראינו בעיניו קצת היה בלי שיעור. ובפרט בספרי תנ"ך ועין יעקב וכל כתבי
האר"י וספרי הזוהר ותיקונים לא נמצא דוגמתו בעולם, כי כל התורה כולה היתה מוכנת לפניו
ושגורה בפיו כשולחן הערוך, ממש כדבר המונח לפני האדם לפני עיניו, שיכול ליקח לעצמו מה
שירצה. כן ממש היו כל הספרים הקדושים מוכנים לפני עיני שכלו הקדוש בכל עת שרצה. וקצת
מזה יכולים לראות ולהבין בספריו הקדושים.
וסיפר שכל לימודו בא לו ביגיעה גדולה. כי בתחילה היה לומד משניות ולא היה מבין לימודו, והיה
בוכה הרבה לפני הש"י שיאיר עיניו. והיה בוכה ובוכה כל כך עד שזכה שיוכל ללמוד משניות. וכן
אחר כך למד שאר ספרים, ולא היה מבין גם כן, והיה בוכה ובוכה גם כן הרבה מאוד עד שזכה
להבינם. וכן בלימוד זוהר וכתבי האר"י ז"ל היה בוכה גם כן הרבה, עד שזכה להבין.
ואמר שבתחילה בכל ספר וספר שלמד לא היה מבין בו, והיה קשה לו הרבה, ולא היה יכול לעמוד
על פשוטן של דברים. והיה לו ייסורים גדולים מזה. והיה לימודו ביגיעה גדולה. ואף על פי כן למד

הרבה, כי היה מחזק עצמו מאוד. והכל זכה על ידי תפילתו ובכייתו כנ"ל. והיה מתענה הרבה
מאוד. וכמה פעמים התענה משבת לשבת. והכל בימי נעוריו ממש, קודם היותו בן עשרים שנה.
ולפעמים היה מתענה שתי פעמים משבת לשבת, רצופות זו לזו. ואף על פי שהיה ילד שעשועים
ומגודל בתפנוק, והיה אדם דק מאוד, אעפ"כ לא היה חס על עצמו כלל והתענה וסיגף עצמו מאוד.
והתענה ח"י פעמים משבת לשבת בשנה אחת. אך עיקר עבודתו אשר על ידה זכה למה שזכה
היה רק ריבוי התפילות והתחינות והבקשות והריצויים והפיוסים שהיה רגיל מאוד להתפלל
ולהתחנן לפניו ית', והיה מרצה ומפייס אותו ית' בכמה מיני תחינות ובקשות שיזכהו ברחמיו
ולקרבו לעבודתו ית'. ועיקר מה שהועיל לו היו התפילות שהתפלל בלשון אשכנז, שהיה רגיל מאוד
לייחד לו איזה מקום שמצא שאין שם בני אדם, והיה מפרש שיחתו לפני הש"י בלשון שמדברים
בו, דהיינו בלשון אשכנז. והיה מרצה ומפייס אותו ית' ומבקש ומתחנן לפניו ית' בכמה וכמה מיני
טענות ואמתלאות שראוי לו ית' שיקרבו לעבודתו. והיה רגיל בזה מאוד מאוד. והיה מבלה ימים
ושנים על זה. גם היה מטמין עצמו על גבי בית אביו תחת הגג, שהיה שם כמו חדר במחיצה של
קנים שמחזיקין שם תבן ומספוא, ושם היה מטמין עצמו והיה אומר תהילים והיה צועק בלחש
להש"י שיזכהו לקרבהו אליו ית'. והכלל שכל מיני בקשות שבעולם שנמצאים באיזה ספר שיהיה,
המצוי בינינו הכל כאשר לכל, לא הניח שום תחינה ובקשה שלא אמרה כמה וכמה פעמים, הן

תהילים וספר שערי ציון והבקשות הנדפסות בהסידורים הגדולים ושאר מיני בקשות ותחינות,
ואפילו התחינות הנדפסות בלשון אשכנז, כולן לא הניחן מלאומרן. והיה רגיל לומר כל התחינות
שאחר מעמדות הנדפסות אחר כל יום ויום. והוא היה רגיל לומר כל התחינות כולן של כל הימים
בפעם אחת. גם היה רגיל לפעמים לומר בתהילים רק הפסוקים המדברים מתחינות ובקשות
וצעקה להש"י, והיה אומר רק פסוקים אלו, והשאר לא היה אומר. והיה אומר כל הפסוקים האלו
מכל ספר תהילים בפעם אחת.
ומלבד כל זה העיקר היה מה שהיה מתפלל מעצמו דהיינו מה שהיה רגיל לדבר מבלבו לפני
הש"י, בלשון אשכנז, שהיה מתפלל וטוען לפני הש"י בכמה וכמה מיני טענות ותחינות ובקשות
שאמר מדעתו ומלבו כנ"ל, שיזכהו הש"י לעבודתו. וזהו העיקר מה שהועיל לו לזכות למה שזכה.
כך שמענו מפיו הקדוש בפירוש.
וכמה פעמים היה מדבר לפני הש"י דברי תחינות ובקשות מלבו ונזדמנו לו בתוך דיבוריו טענות
יפות ותפילות נכונות ומסודרות, והוטבו בעיניו והיה כותבן אצלו לזיכרון למען יהיה רגיל להתפלל
אותן גם אחר כך. וכן היה רגיל בעניין זה לדבר בינו לבין קונו הרבה מאוד מאוד. וכל תפילותיו היו
שיזכה להתקרב להש"י, והיו לו טענות גדולת להשי"ת על זה.
ואעפ"כ היה נדמה לו תמיד שאין מסתכלין עליו כלל ואין שומעין לו כלל, רק אדרבה נדמה לו
שמרחיקין אותו מעבודתו ית' בכל מיני הרחקות, וכאילו אין רוצין בו כלל וכלל, כי היה רואה
שחולפין, ועוברין כמה וכמה ימים ושנים ועדיין הוא רחוק מהש"י, שלא זכה עדיין לשום התקרבות.

על כן נדמה בעיניו שאין שומעין דבריו כלל ואין מסתכלין עליו כלל, רק אדרבה מרחיקין אותו בכל
מיני הרחקות מעבודתו ית'. אך אף על פי כן היה מחזק עצמו מאוד ולא הניח את מקומו. וכמה
פעמים היה, שהיה נופל בדעתו מחמת זה שראה שהוא מתפלל ומעתיר ומפציר כל כך שיתקרב
לעבודת הש"י ואין מסתכלין עליו כלל. ומחמת זה נפל לפעמים מדעתו ולא היה מדבר עוד כל כך
בינו לבין קונו איזה ימים. אחר כך נזכר בעצמו והתבייש בעצמו על שהרהר אחר מידותיו ית' כי
באמת בודאי הש"י חנון ורחום וכו', ובודאי הוא רוצה לקרבו. וחזר ונתחזק בדעתו והתחיל שוב
להעתיר ולדבר לפני הש"י כנ"ל. וכן היה כמה פעמים.
והיה עושה כל מיני עבודות פשוטות של עבודת ה' בלי שום חכמות, והכל בהצנע גדול. ותכף
כשיצא לחוץ היה עושה בכוונה כל מיני מעשה נערות, כל מיני שחוק וקפיצות ושאר עניינים כאלו,
עד שלא היה יכול להביא על דעת שום אדם שהוא רוצה לעבוד ה'. ובתחילה בימי ילדותו היה
נוהג שהיה לוקח איזה גדולים ומחליפם בטפלים, ונכנס לבית הכנסת בהצנע דרך חלון וכיוצא
ולוקח עמו הספר שערי ציון ואומר ה"לשם יחוד" של עשיית מצווה, ולוקח טפל אחד ומשליכהו
לתוך המתן בסתר. ואחר כך חזר ועשה עצמו כאילו הוא מסיח דעתו מזה. ואחר כך חזר ואמר
"לשם יחוד" הנ"ל וחזר והשליך פרוטה א' בתוך המתן בסתר, וחזר ומסיח דעתו, וחזר ואמר
ה"לשם יחוד" הנ"ל והשליך עוד פרוטה א'. וכן חזר ועשה כמה פעמים עד שהשליך כל הפרוטות
בתוך המתן בסתר. ועל כל פרוטה ופרוטה אמר ה"לשם יחוד" הנ"ל וכוונתו היה כדי שיעשה

מצוות רבות, כי עבודתו היה בפשיטות גמורה בלי שום חכמות כלל. וכן היה עושה ועובד את
הש"י בכל מיני עבודות פשוטות לגמרי בלי שום חכמות כלל, אף על פי שבאמת היה חכם גדול
ומופלג בחכמה מאוד מאוד.
גם בימי קטנותו ובימי נעוריו כאשר היה מפורסם לכל מכיריו, ואעפ"כ לא השתמש בשום חכמה
כלל בעבודת ה', רק היה נוהג לעשות כל העבודות הפשוטות שבעולם, דהיינו לימוד התורה
הרבה ומצוות מעשיות וריבוי תפילות ובקשות וריבוי התבודדות מאוד לדבר ולפרש שיחתו לפניו
ית' כנ"ל וכיוצא בזה. וזה היתה עיקר חכמתו הגדולה מאוד, כי מעוצם הפלגת חכמתו זכה תכף
לחכמה זו שאין צריכין שום חכמה כלל בעבודת ה', כי זה עיקר החכמה הגדולה, מן הכלל שלא
להיות שום חכם בעבודת ה', רק בתמימות ובפשיטות גמורה בלי שום חכמות כלל. וכל דבר ודבר
שרצה לעשות בעבודת ה' היה קשה עליו מאוד בכל מיני כבידות שבעולם. ובתחילה היה קשה
עליו מאוד לישב יחידי בבית מיוחד איזה שעות רצופות לעסוק בעבודת ה' היה קשה עליו מאוד
בתחילה, אך הוא ז"ל היה מכריח עצמו מאוד ושבר תאוותו וישב כמה וכמה שעות בכל יום
בהתבודדות בחדר מיוחד וכן היה קשה עליו מאוד מאוד העבודה שהיה צריך לעשות בכל יום.
וכל כך היה קשה עליו עד שלא היה אפשר לישא כלל העול מגודל הכבידות שהיה כבד וקשה עליו
מאוד מאוד, ורק על ידי עצה זו נשא עליו עול העבודה, היינו שבכל יום היה חושב בדעתו שאין לו
רק זה היום בלבד, ולא הסתכל על יום המחרת ועל זמן שלהבא כלל, רק כאלו אין לו רק זה היום

לבד. ועל כן היה יכול לישא עליו עול העבודה של זה היום לבד, כי על יום אחד לבד יכול האדם
לקבל עליו כל מיני עבודות שבעולם, מאחר שהוא רק ליום אחד בלבד. וכשנגמרה העבודה של זה
היום אזי ביום המחרת חזר וקיבל עליו העבודה של אותו יום המחרת. וכן נהג תמיד שלא היה
חושב בדעתו כ"א אותו היום לבד.
- - - והיה רגיל בנדרים מאוד מאוד שכמה פעמים כשבא היום קיבל עליו בנדר כל סדר העבודה
שהיה רוצה לעשות באותו היום, ואחר כך אף על פי שהיה קשה עליו מאוד היה מוכרח לעשות
מחמת הנדר. וכן עשה כמה וכמה פעמים. וכן בכל מיני גדרים וסייגים של פרישות מאיזה תאוה
ומאיזה מידה היה רגיל הרבה בנדרים, כמה וכמה פעמים. וכמה וכמה פעמים נשבע על איזה
דברים בנקיטת חפץ כדי שיהיה חזק לפרוש מאותו הדבר שהיה רוצה לפרוש עצמו.
- - - גם היה רגיל מאוד בימי קטנותו ובימי ילדותו לרוץ בכל פעם על קבר הבעש"ט זצוק"ל לבקש
מאתו שיעזרו להתקרב להש"י. והיה רגיל לילך לשם בלילה. ובזמן החורף בעת שהיה קרירות
גדולה מאוד היה הולך לשם בלילה, ומשם חזר והלך אל המקווה. והיה שם מקווה חוץ למרחץ
ומקווה אחת בתוך המרחץ, ובחר לו לילך בהמקווה שחוץ למרחץ בעת הקרירות הגדולה, וכבר
היה קר לו מאוד מחמת שבא מהקבר כנ"ל, כי היה דרך רחוק בין ביתו להבית עלמין וכן מהבית
עלמין למקווה, מלבד השהות שנשתהה הרבה על הקבר, אעפ"כ אחר כל זה היה הולך דווקא
לטבול בהמקווה שהיתה עומדת בארץ כדי לסגף עצמו. וכל זה בהצנע בלילה. ושמעתי מאחד

שאמר ששמע מפיו הק' שבעת שעשה הנהגות אלו לא היה כי אם בן ו' שנים. וכל כך היה מוצנע
בעבודתו מבני אדם, עד שפעם אחת הלך למקווה בבוקר בחורף ובא מהטבילה והפאות היו לחות
מהמים, ותמהו עליו העולם שבחורף יהיה אדם חופף ראשו, כי לא עלה על דעתם שהיה במקווה,
רק סברו שחפף ראשו, ותמהו עליו על שחפף ראשו בקרירות כזו, והיו מחזיקים זאת למעשה
נערות שלו, כי היה מוצנע מאוד מאוד בעבודתו. גם כל התעניתים הרבים מאוד שהתענה לא
היה יודע מהם שום אדם בעולם, אפילו אביו ואמו וקרוביו, רק אשתו לבד היתה יודעת מזה,
והיה משביעה שלא תגלה לשום אדם. והיה עושה כמה וכמה תחבולות להעלים ולהסתיר כל
התעניתים שהתענה, באופן שלא ידע מהם איש, ובעת שהיה יושב בבית חותנו כשהיה חפץ
לדבר עם הבעש"ט ז"ל, דהיינו לילך על קברו ולבקש מאתו איזה דבר בקשה, היה רגיל לנסוע
לק' סמילא, שהיה סמוך לבית חותנו, והלך על קבר הצדיק המפורסם מהו' ישעיה מיאנוב ז"ל,
שהוא מונח שם, ועשה את הצדיק הנ"ל לשליח שילך ויודיע להבעש"ט ז"ל את בקשתו מה שהיה
צריך אז.
ובעניין תאוות אכילה היה לו גם כן מלחמה גדולה ויגיעה גדולה מאוד קודם ששיברה, כי בתחילה
לא היה משגיח כלל לשבר תאוות אכילה כנ"ל. אחר כך רצה לשבר תאווה זו והיה קשה וכבד עליו
מאוד מאוד, וכל כך היה קשה עליו שבירת תאוות אכילה עד שנדמה לו שכל התאוות יוכל לשבר
מלבד תאווה זו של אכילה, ונדמה לו שתאווה זו של אכילה בהכרח תישאר, כי אי אפשר לשברה.

כל כך היה חזק עליו התגברות תאווה זו. ואעפ"כ התגבר וכפה את יצרו ושיבר גם תאווה זו של
אכילה לגמרי. וגודל קדושתו בפרישות תאוות אכילה היה מפורסם לעין כל, כי לא היה אוכל כלל.
וגם מעט שהיה אוכל בהכרח גדול מאוד, והוכרח להכריח עצמו בכל הכוחות כדי לאכול מעט כדי
שיהיה לו איזה כוח לחיות. ואמר שבתחילה התחיל לשבר תאוות אכילה, דהיינו שהיה מכריח
עצמו והרגיל עצמו לאכול פחות ממה שהיה אוכל תחילה. וכשנעשה רגיל בזה, שיאכל פחות
מקודם, ראה שגם אז עדיין יש לו תאווה בזאת האכילה, אע"פ שהוא פחות מקודם והתחיל שוב
לשבר תאוותו ולאכול עוד פחות מזה. ואחר כך ראה שגם זה תאווה, ואכל עוד יותר פחות. וכן
אחר כך ראה שגם בזה יש לו תאווה עדיין ואכל עוד יותר פחות. ובדרך זה נהג עד שהיה אכילתו
פחותה ומעוטה מאוד מאוד בתכלית הצמצום והמיעוט אשר אי אפשר לבאר. ואחר כך יישב עצמו
שאעפ"י שאכילתו מעוטה מאוד אעפי"כ עדיין יש לו תאווה בזה המעט שאוכל, והגביר עצמו ושבר
התאווה גם בזה המעט עד ששבר תאוות אכילה לגמרי, ויצא מהתאווה לגמרי בתכלית הקדושה,
עד שלא היה לו שום תאווה כלל וכלל. בין כך ובין כך, שהיה פורש עצמו כל כך מהאכילה, מחמת
זה לא היה יכול עוד לאכול כלל. וכפי הנראה מדבריו היה שאחר כך היה לו כוח לאכול בקדושה
בלי תאווה כלל, אפילו אם היה אוכל הרבה, אבל כבר לא היה יכול מחמת רגילותו הרגיל עצמו
באכילה פחותה ומעוטה מאוד. ואמר שאח"כ על הים, בעת שנסע לא"י, אז היה רואה שאין לו

שום חיות משום דבר, אזי הכריח עצמו לאכול קצת. ומאז והלאה הרגיל עצמו לאכול קצת. אבל
קודם לזה לא היה אוכל אפילו אכילה פחותה כזו, כי באמת גם אחר כך, אחר שהיה על הים,
היתה אכילתו גם כן מעוטה מאוד מאוד. ומקודם גם שיעור פחות כזה לא היה אוכל.
- - - ובעניין שבירת כל המידות רעות היה מופלג בקדושה מופלגת מאוד מאוד. וקצת סיפר מענין
שבירת הכעס, ואמר שמתחילה היה כעסן גדול מאוד מאוד, ואחר כך מחמת שרצה להיות איש
כשר כרצונו ית' התחיל לשבר מידה זו של כעס. אבל תכלית שבירת מידה זו מהיפך אל היפך,
דהיינו להתהפך לטוב גמור שלא אכפת לו כלל שום דבר ויהי רק טוב בלי שום צד קפידא בעולם,
לזה זכה רק בא"י: שם זכה לזה שנתבטל הכעס בתכלית הביטול, וזכה ונעשה טוב ממש ולא
נשאר בו שום צד קפידא בעלמא, עד שאחר כך אפילו מי שהיה עושה לו כל הרעות שבעולם לא
היה בלבו שום צד שנאה וקפידא עליו, אדרבא היה אוהבו, ולא היה בלבו עליו כלל, כי היה רק
כולו טוב בלי שום צד קפידא וכעס כלל, רק כולו טוב. וזה זכה בא"י.
- - - והוא ז"ל עשה הכל, כל מיני סיגופים שבעולם, והכל בתמימות ובאמת, עד שזכה למה שזכה,
אשרי לו! גם בעניין ייסורים שיש לרוב הצדיקים, ממש לא נשמע ולא נראה בעל ייסורין כמותו,
ואי אפשר לספר ולבאר. והיה מלא ייסורים מבית ומחוץ. ובתחילה קודם סוף ימיו היה לו ייסורים
עצומים ונוראים אשר לא היה ייסורים דוגמתם בעולם. וסיפר שהייסורים שלו הם בידו: בכל עת
שרוצה הוא מקבלם על עצמו ובאים עליו הייסורים הללו, ובעת שרוצה לסלקם מסתלקים מעליו.

ועוצם קושי וכובד הייסורים הללו היה בלי שיעור. ואמרו בשמו שאמר, שבשעה שבאו עליו
הייסורים מעוצם הפלגת הצער והכאב והמופלג מאוד מאוד היה כמעט יכול לנשוך עץ בשיניו
מעוצם הכאב, כדרך האדם שיש לו ייסורים מופלגים, שמעוצם הייסורים הוא קורץ בשיניו. ולו
ז"ל היו ייסורים כבדים וקשים כל כך עד שבשעת הייסורים היה אפשר שיחתך עצים בשיניו מעוצם
הצער. אולם גודל ריבוי הייסורים הקשים והעצומים שהיה לו בסוף ימיו שלוש שנים רצופות היו
גדולים וקשים עוד יותר ויותר בכפלי כפליים אשר אין לשער ולהעריך כלל.
- - - כלל הדברים, שבכל עניני קדושה ופרישות, הן בתאוות והן במדות והן בענייני יגיעות ועבודות
וטרחות וייסורים וכו' בשבילו ית', הכל כאשר לכל, היה חידוש נפלא ונורא מאוד. והיה מופשט מכל
התאוות ומכל המידות בתכלית, עד שלא נשאר לו משום תאווה ומידה שום שמץ בעלמא. וזכה
למעלה נוראה מאוד מאוד בתכלית המעלה ואי אפשר לדבר כלל בעוצם הפלגת מעלתו, כי כל
המוסיף גורע. וכל מה שסיפרנו עד הנה אם אמנם כגנות נחשבו כל הסיפורים הנ"ל לנגדו, לפי
עוצם מעלתו שזכה אחר כך, עם כל זה סיפרנו כל זה מעניין עבודתו ודרכיו בימי ילדותו למען נדע
ונשכיל איך הבחירה חופשית וכל אדם יוכל לזכות אם ירצה למעלה מופלגת מאוד, אף על פי
שנדמה לו שקשה וכבד עליו העבודה מאוד, ואין מניחין אותו ליכנס כלל בעבודתו ית', כי התאוות
והמידות רודפין אחריו מאוד, אעפ"כ צריך שיהיה עקשן בעבודתו ולבלי להסתכל על כל זה, כי
בסיפורים הללו יבין החכם מדעתו איך גם על רבינו הקדוש והנורא זצוק"ל עברו גם כן כל המניעות

והכבידות הנ"ל, ואעפ"כ זכה לשבר הכל מחמת שרצה באמת בעבודתו ית' ובחר בחיים באמת,
עד שזכה למה שזכה. ואמר שאפילו אם לא היה מזרע האלוקי הבעש"ט זצוק"ל, רק אפילו אם היה
ממשפחה הירודה שבישראל, היה זוכה גם כן למה שזכה על ידי עוצם עבודתו ויגיעתו שיגע וטרח
מאוד מאוד בעבודתו ית'.
והקפיד מאוד על אלו האנשים שסוברים שעיקר מעלת הצדיק והשגתו שזוכה הוא מצד הנשמה
לבד, מחמת שיש לו נשמה גבוהה מאוד, ואמר שלא כן הדבר, רק העיקר תלוי במעשים טובים
ויגיעות ועבודות. ואמר שפירוש, שכל אדם שבעולם יכול לזכות למדרגה הגבוהה ביותר, כי אין
הדבר תלוי אלא בבחירת האדם לבד, אם ירצה לרחם על עצמו וליישב עצמו היטב היטב מה
שטוב לפניו באמת, והכל לפי רוב המעשה.

ב. נסיעת ר' נחמן לארץ ישראל

בערב חג הפסח שנת תקנ"ח לפ"ק יצא אדמו"ר ז"ל מהמקווה ואמר לזה שהלך עמו, שבזאת
השנה יהיה בודאי בארץ הקדושה. ובחג הפסח אמר תורה על הפסוק "ושבילך במים רבים
ועקבותיך לא נודעו", והקשה מרישא לסיפא, ואמר תורה על זה, ותירץ קושיה זו. ומתוך דברי
תורתו הקדושה נתוודע לכל הבאים אליו שבוודאי ייסע לארץ ישראל. כאשר שמעה אשתו זאת
שלחה את בתה אליו לשאול אותו איך אפשר לו להניח אותן. מי יפרנסן? והשיב כך: "את תיסעי
אל מחותנך. אחותך הקטנה ייקח אחד אותה לביתו מצד רחמנות, ואמך תהיה משרתת, מבשלת.
וכל מה שיש בביתי אמכור כדי שיהיה לי להוצאות הדרך."

כאשר שמעו זאת בני ביתו געו כולם בבכיה. ובכו כמה ימים ולא היה לו שום רחמנות עליהם,
ואמר כי לא סגי בלאו הכי: יהיה איך שיהיה, הוא ייסע בוודאי, כי רובו כבר הוא שם, ומיעוטא
בתר רובא אזלי. ואמר: "אני רוצה לנסוע לארץ ישראל, ואני יודע גודל המניעות והעיכובים שיהיו
לי על זה לי שיעור וערך. אך כל זמן שהנשמה בקרבי, שיהיה לי רוח חיים באפי, אמסור נפשי
ואסע בכל כוחי לשם."
ואמר: "אני רוצה לנסוע מיד, איך שיהיה, אפילו בלי מעות. אך מי שירצה לרחם עלי ייתן לי מעות
להוצאות." ותכף נסעו אנשי שלומנו בעיירות הסמוכות וקבצו מיד איזה סך למען יהיה לו על כל
פנים להוצאות לנסוע מביתו, כי הנסיעה היתה בנחיצה גדולה, וראו שאי אפשר לעכבו בשום אופן
איזה זמן. ונסע מיד בזריזות מביתו בח"י אייר, והמתיק סוד עם איש אחד מאנשיו שיסע עמו
בצוותא חדא. ח"י אייר נסע מביתו מק' מידבידובקה לעיר ניקולייאב, ושם היתה ספינה עבור
חטים, ונסע באותה הספינה דרך אודיסה, כי מקודם היו המשולחים ושאר אנשים יראים לנסוע
דרך אודיסה, כי היו אומרים שהים מסוכן דרך שם. והוא בחכמתו הגדולה הבין תכף, שטוב יותר
מכמה טעמים לנסוע בספינה מאודיסה, כי מקצרים את הדרך הרבה, שיש ממדינתנו לגאלאץ.
גם יוצאים מן הסכנה שיש כשנוסעים מגאלאץ, שיש סכנה גדולה כשיורדים מהנהר טונא אל הים,
כמפורסם. על כן לא השגיח כלל על דברי העולם ונסע מניקולייאב דרך אודיסה לסטאמבול.
וצווה לאיש שהיה עמו לקנות נייר הרבה ודיו. ומיד בבואם אל הספינה התחיל לכתוב תורה.

והזהיר את האיש הנזכר לבל יעיין כלל במכתב. והוכרח האיש להבטיח לו בהן שלו. אז האמין
לו ונתן לו המפתח מהתיבה. ביציאתם מאודיסה ליוו אותו הרבה אנשים מאוד בכבוד גדול, ונסעו
אחריו כמה עגלות. וליוו אותו בשיר ובשמחה גדולה מאוד. ובבואם לספינה והחלו לילך על הים
השחור, תכף במעת לעת הראשון היה רוח סערה, עד שהגלים קפצו לתוך הספינה, והוכרחו
להיות בחדר סגור ומסוגר, מחמת המים, שלא יבואו עליהם. והיו ברקים ורעמים ורוחות גדולות
בלי ערך, והיה פחד גדול מרעש הרעמים והגשמים ושאון הגלים. ומחמת פחד לא היה באפשרות
לישון בלילה. אחר ד' ימים באו לסטאמבול. ישבו על הספר, כי לא היו יודעים לאיזה בית לנוס, כי
לא היו יכולים להכיר בין ישמעאל ויהודי, ולא יכלו לשאול, מחמת שלא היו יודעים לשונם. בראותם
שהם יושבים על הספר הלכו ומצאו איש אחד מתורגמן שיודע גם לשוננו, והיה מליץ בינותם. ומיד
שכרו להם אכסניה טובה בחלק הנקרא גלאטא. כאשר נכנסו לשם, אחר שעה או שתים, אמר
שאין רצונו לעמוד שם. שאל אותו המליץ: "אפשר טוב לפני כבודו להיות בעיר סטאמבול, דהיינו
בעיר המלוכה, ששם דירת התוגר, ושם אין שום זוג רשאי לבוא, כי אם זכרים לבד?" השיב ששם
בודאי טוב לפניו. וגילה לו האיש שיש שם שד"ר מארץ ישראל, ועמם עוד ב' אנשים ממדינתנו,
שהיו בארץ ישראל ועכשיו הם חוזרים לביתם לחוץ לארץ. כאשר שמע זאת רבינו אמר לאיש
הנזכר למעלה שהיה עמו: "אני מזהיר אותך לבל תגלה אותי כלל, ולא תגיד כלל מי אנוכי אם
ישאלו עלי." ויצאו לעיר סטאמבול.

בבואם לשם מיד הכיר אחד משני האנשים שנסעו מארץ ישראל לביתם את האיש שנסע עם
רבינו, ושאל אותו: "מה אתה עושה כאן?"
השיב לו: "אני נוסע עם זה הרך בשנים לארץ הקדושה."
שאל אותו: "מי הוא זה?"
השיב לו שיש לו ביליט מהקארדאן של הקיר"ה מאוסטריה. ולא רצה לגלות לו מי הוא בעצמו,
כאשר הזהירו רבינו. ונכנס בלבם על רבינו שהוא נוסע מקארדאן לחלוק על החסיד המפורסם
בוצינא קדישא מו"ה אברהם מקאליסק ז"ל והנלווים אליו. ונכנסו בטעות זו עד שהיה להם הוכחות
גדולות על זה לפי טעותם, ונדמה להם כאילו הוא ז"ל משולח מאנשים רבים לחלוק עליו. התחילו
לחקור אצל האיש שהיה עם רבינו אם יש לו אגרת, והשיב שאין לו. ושאלו אותו מה כוונתו
בנסיעה זו לארץ ישראל, והשיב שאינו יודע כוונתו. ולא רצו עוד לסמוך על האיש ואמרו שגם
הוא מרמה אותם. ואמרו: "אף על פי שמכבר אנו מכירים אותך לאיש כשר, אבל עכשיו שוב אין
אנו יודעים אם עודך מחזיק בתומתך."
ושאלו אותו: "השאלת את רבך, רבי נחמן ממידבידובקה אם לנסוע עם האיש הזה?"
אמר להם: "הן!"
אבל הם לא סמכו עוד על דבריו, כי נדמה להם בבירור על רבינו ז"ל כאילו הוא איש מרמה ח"ו,
ונוסע לחלוק על אנשי ארץ ישראל. והלכו אצלו בעצמו לחקור מי הוא ומאיזה מקום הוא ומאיזה
משפחה, ולא רצה לגלות כלל. דברו אתו בחכמתם ורצו לחקור בכמה אופנים כדי להוציא ממנו
איזה דיבור להבין ממנו על ידי זה מי הוא, והוא היה משיב להם על כל שאלותיהם בחכמתו, ולא

יכלו להבין כלל. ובלבל דעתם מאוד ורימה אותם ועיקם את מוחם, עד שלא יכלו לעמוד עליו כלל
להבין ממנו לא דבר ולא חצי דבר, ובכל פעם נדמה להם לאיש אחר.
למשל, שאלו אותו אם הוא כהן, והשיב: "הן!"
שאלו אותו: "אתמול אמרת שאתה כהן, ועכשיו אתה אומר שאתה ישראל?"
השיב: "כהן מידת חסד, וישראל מידה אחרת. וברוך השם שיש בי מידה זו."
אמרו לו: "ניכר שאתה מהחולקים בודאי, ואינך רוצה לגלות."
והתחילו לשנוא אותו בתכלית השנאה, וביזו אותו בכל מיני ביזיונות, וקללו אותו בקללות נמרצות
בלי שיעור וערך כמה ימים. ורוב הביזיונות היה מאחד משני האנשים ההם.
והוא ז"ל התחיל לבקש אותם ואמר: "זאת תדעו, שבודאי לא אגלה עקר כוונת נסיעתי לארץ
ישראל, כי מלבי לפומי לא גליתי. אף על פי כן מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד, אף על פי
שלא ידע אחד עיקר כוונת חבירו."
השיבו לו: "אם תגלה לנו כוונתך בודאי יגיע לך טובה גדולה."
השיב להם: "אני איני רוצה לקבל טובה מכם, ולא אגלה לכם עיקר כוונתי בשום אופן. אדרבה,
אתם תוכלו לקבל טובה מאתי, אם תרצו."
השיבו לו: "נראה מלשונך שאתה מדבר בלשונות המפורסמים הגדולים, כמו ר' ברוך ור' שלום
ור' נחמן ועוד, שדרכם לדבר גדולות בלשון נסתר. אך בודאי אין אתה אחד מהם, כי נראה שאתה
בודאי מהחולקים על הצדיק ר' אברהם מקאליסק." ואמרו לו, שקודם שיבוא לארץ ישראל תהיה
שם אגרת שהוא מהחולקים והמרגלים, לבל יוכל להטעות אותם. גם הלכו אל הסרסור של
הספינות, והוא מאנשי פולין ונשא אישה מהפרינקין וחמותו היא יוצאת ונכנסת בבית התוגר,
והאיש ההוא הוא איש גדול שם, והלכו אלו האנשים אל זה הסרסור ובקשו אותו ואמרו לו: "למען

השם, לבל תניח את האיש הזה לנסוע להתם, כי הוא מהחולקים ורוצה לעשות גירוש שם, חס
ושלום. ואם תוכל לעשות לו איזו רעה שכרך כפול מן השמים."
ורבינו האיש שהיה עצמו לא ידעו מזה. כלל הדבר, כי אלו ב' האנשים ביזו אותו בכל מיני ביזיונות
והוא סבל הכל ולא רצה לגלות להם בשום אופן מי הוא, ורימה אותם בכוונה ובלבל דעתם מאוד
עד שהיו מבזים אותו בכל פעם, על שהוא משנה בכל פעם את ענייניו. פעם אחת דבר עימהם
ונדמה להם שהוא בן המגיד מקאמרנה, שהיה אז מחלוקת גדולה עמו, כמפורסם. ואחרי כן בתוך
הדברים התחיל הוא ז"ל לקלל את המגיד מקאמרנה, וגערו בו: "הלא הוא אביך!" ראו שעדיין לא
עמדו עליו. ובכל פעם היה לו שם אחר, ובכל שם שקראו אותו היה נענה להם ובא אליהם. פתאום
יצא מפיהם וקראו לו ישעיהו, כדי לנסותו אם הוא בן המגיד מקאמרנה, ששמו ישעיהו, ובא הוא
ז"ל תכף ומיד אליהם, ונדמה להם בודאי שהוא בן המגיד מקאמרנה, והשיב להם והוכיח להם
שאינו בנו. וכששאלו אותו: "למה אתה אומר עכשיו ששמך כך, ואחר כך שם אחר, וכן בשם
מקומך?" השיב להם גם כן, שכל שם ושם הוא כפי המידה והספירה שנאחז בו. "ואני, ברוך
השם, כלול מכולם." וכל מה שעבר בעניין זה יקצרו המון יריעות לספר.
- - - ואז, באותה העת, הייתה המלחמה של הצרפתי, שהלך הצרפתי לארץ התוגר, למצרים
ולארץ ישראל וכיוצא, כמפורסם. כאשר נשמע לאנשי סטאמבול שהמלחמה מתעוררת והצרפתי
הולך ובא על הים, אזי לא רצו קהילה קדושה של סטאמבול להניח שום יהודי לצאת מקיר העיר

וחוצה לפרוש על הים. ורבינו ז"ל לא השגיח בזה ורצה להפקיר את עצמו. ואמר לאיש שהיה עמו:
"תדע שאני רוצה לסכן את עצמי אפילו בסכנות גדולות ועצומות, אך את נפשך איני רוצה להפקיר.
בכן, אם תרצה, קח לך מעות להוצאות ושוב בשלום לביתך. ואני אסע לבדי בהעלם ובהסתר
מאנשי סטאמבול, כי את עצמי אני מפקיר. יהיה איך שיהיה!"
והאיש מיאן בזה ואמר: "במקום אשר יהיה שם מעלתו, אם למות אם לחיים, שם אהיה גם אני,
ובאשר ילך אלך גם כן."
והשם יתברך ברחמיו הוא מסבות מתהפך, וסיבב ברחמיו, שאחר יום או יומיים נשמע היות
שיושב שם בסטאמבול חכם גדול מירושלים, אשר היה מקבץ על יד נדבות עבור עניי ירושלים עיר
הקודש, והיה בדעתו להתעכב שם עוד שנה אחת, ופתאום נתעורר ואמר לאנשי סטאמבול: "תדעו
שנתגלה לי שאני מוכרח מיד לנסוע לירושלים, כי אני רואה שהימים משמשין ובאין והסתלק מן
העולם, וכבר נרשם מקום קבורתי בירושלים. ואתם אל תיראו את עם הצרפתי, ואין לכם לדאוג
עבור ישראל שילכו להתם, כי בודאי לא יאנה להם שום היזק, בעזרת השם יתברך, והשם ישמרם
ברחמיו עד בואם לשם."
ומיד שמעו לדבריו והלכו ושכרו ספינה גדולה, והכריזו: "מי שרוצה לילך בספינה ילך!" הלכו
הרבה אנשים ונשים וטף, הן מאנשי ספרד והן מאנשי אשכנז. ונסע רבינו גם כן בספינה זו לארץ
הקדושה. ודבר רבינו עם החכם מירושלים שייקח אותו לירושלים, כי אמר שאינו רוצה להיות לא
בצפת ולא בטבריה, וכן המתיקו סוד ביניהם. בלכתם על הים היה רוח סערה גדולה מאוד והיתה

הספינה בסכנה גדולה. ולא היה עוד בלב איש מהם להינצל מן המיתה. והיו צועקים כולם אל ה'.
והיה לילה אחד כמו יום הכיפורים ממש, שהכל בוכים ומתוודים ומבקשים כפרה על נפשם, ואמרו
סליחות ושאר דברי תפילות ותחנונים. ורבינו היה יושב דומם. התחילו כמה אנשים לומר לו מפני
מה הוא שותק בעת צרה כזאת, ולא השיב. אך אשת הרב דק"ק חוטין, שהיתה מלומדת ובכתה
וצעקה כל הלילה התחילה גם היא לומר כאלה, מפני מה הוא דומם, וכמדומה שקלל אותה ואמר
לה: "הלוואי הייתם שותקים גם אתם היה טוב לפניכם, ובזאת תבחנו, אם אתם תשתקו ישתוק
הים מעליכם גם כן." וכך הווה: פסקו מלצעוק ושתקו ואז, מיד כשהאיר היום, קמה הסערה
לדממה.
אחר יום או יומיים נשארה הספינה בלי מים שראויין לשתיה, כי פסקו אצלם המים של שתייה
שהיו בספינה, ולא נשאר להם כי אם כלי אחד של מים מקולקלים ותולעים מרחשין בהם. ואלו
המים חלקו להם לאנשי הספינה במידה, לאיש אוקי אחת. והיה להם סכנת הצימאון גדולה יותר
מכל הסכנות. אז התפללו אנשים ונשים וטף מקירות לבם ונתעוררה עוד הפעם סערה גדולה
והביאה את הספינה אחר שני מעת לעת לארץ הקדושה לספר של ירושלים, לעיר הקודש יפו.
רצה רבינו לירד שם מהספינה ללכת לירושלים עם החכם הנ"ל בצוותא חדא, ומאת ה' היתה
סיבה ולא הניחוהו הישמעאלים שיכנס אליהם, כי הסתכלו במלבושיו ובתואר פניו, שיש לו פיאות
ארוכות כנהוג במדינתנו, וראו גם כן שאינו יודע לשונם, ואמרו שהוא בודאי אחד המרגלים של

הצרפתי, ולא הועילו שום פיוס ובקשות. ונשאר רבינו בספינה. והיה בדעת הקפיטאן להתעכב שם
עם הספינה, לפוש איזו ימים. ואז היו שני ימים קודם ראש השנה. אך הספינה לא יכלה לעמוד
שם מחמת גלי הים שרצו להפכה, ולא הועילה שום עצה ותחבולה. והיה הדבר לפלא גדול בעיני
הקפיטאן, ושאל מה זה ועל מה זה, והשיבו החכמים של הספרדים, שקבלה בידם איש מפי איש
שבזה המקום נשלך יונה בן אמתי הנביא. ולא יכלה הספינה לעמוד שם אותו הלילה, והוכרחו לזוז
עם הספינה משם, והלכו משם ובאו בערב ליל "זכור ברית" לעיר הקודש חיפה, ועמדו אצל הר
הכרמל נגד מערת אליהו. באשמורת הבוקר אמרו כל העם סליחות בשמחה גדולה. אחר כך
התפללו תפילת שחרית והלכו כולם לעיר הקודש חיפה אנשים ונשים וטף.
אז נכנס רבינו הקדוש לארץ הקדושה, ובא אל המקום אשר נכסף עליו והשתוקק עליו בהשתוקקות
וכיסופין וגעגועים גדולים מאוד מאוד ומסר נפשו אלפים ורבבות פעמים בשביל זה. וגודל עוצם
השמחה שהיה לו באותו הרגע שנכנס ועומד על אדמת הקודש אי אפשר לשער במוח. אלו כל
הימים דיו לא יספיקו לבאר אפס קצה מזה. כי תכף ומיד השיג מה שהשיג. כי אמר, שתכף
כשהלך ד' אמות בארץ ישראל פעל מיד מה שרצה להשיג. אחר חצות היום הלכו למקווה, ואחר
כך לבית הכנסת ונתמהמהו עד הלילה. וכשבא רבינו אל אכסניה שלו היה לו שמחה גדולה
ועצומה עד מאוד, ובכל רגע ורגע אמר לאיש שהיה עמו: "אשריך שזכית לכך, להיות עמי כאן."
וצווה לו לקרות ולהזכיר לפניו מן הרשימה כל הנרשמים שם, דהיינו כל הנלווים אליו שנתנו לו

רשימות משמותיהם. אכלו שם סעודת הלילה של ראש השנה, והכל בשמחה גדולה עד אחר
הסעודה, עד ששכבו לישן. בבקר הלכו לבית הכנסת. אחר שבאו מבית הכנסת נתעורר בו דאגה
ולב נשבר מאוד בלי ערך, ולא דבר מאומה עם שום בן אדם.
אחר ראש השנה היה רצון רבינו לחזור לביתו תכף, ולא היה רוצה לנסוע כלל לשום מקום, לא
לצפת ולא לטבריה. אך האיש שהיה עמו היה כוספו חזק מאוד לזון עיניו במקומות ארץ ישראל,
ובא אל רבינו ואמר לו שיש שיירה לילך עמם לטבריה. השיב לו: "יש לך כיסופים לטבריה? לך
שכור חמורים." ועשה כך, ונתן להם דמי קדימה.
בחזרתו מבעל החמורים אמר לו תכף: "שכרת חמורים?"
השיב לו: "הן."
אמר לו רבינו: "תכף ומיד תלך ותיקח מהם דמי הקדימה. ואם לא ירצו להחזיר לך אזי תניח
המעות לאיבוד, כי איני רוצה לילך לשם." אחר שתי שעות או שלוש נפל האיש שהיה עמו
בחולשה גדולה, ואז נתן שבח והודאה להשם יתברך אשר מנעו ללכת עם השיירה.
אך תכף כשנשמע לאנשי ארץ ישראל היושבים בצפת ובטבריה שרבינו הוא בחיפה, שלחו
הגדולים והצדיקים אשר שם לבקש את רבינו שיסע אליהם. ובאו אנשי טבריה ליום כיפור אליו
והביאו לו אגרות מגדולי הצדיקים, שכולם מבקשים אותו לבוא לטבריה לחג הסוכות. והוא לא
השגיח על כל זה, ואמר לאיש שהיה עמו לקנות לו אתרוגים, והלך אל החכם החונה שם ונתן
לו עשרים פארא, והלך אל שדה ישמעאלי והביא לו שלושה אתרוגים מובחרים ויפים מאוד.
- - - בחול המועד סוכות הלכו כל העולם, וגם רבינו הלך עימהם, למערה של אליהו הנביא, ושם

עשו כל העולם שמחה גדולה וריקודין, והוא לא היה שמח כלל, רק ישב בהכנה גדולה ובלב נשבר.
- - - וגם בשמחת תורה עשו הקפות בריקודין ושמחה כנהוג, בפרט שהיו שם אנשים חסידים,
והוא היה גם כן בבית הכנסת ולא רצה לעשות שום הקפה, רק ישב שם בהכנעה ובכפיפת ראש.
ואחר שמחת תורה אמר לאיש שהיה עמו: "ברוך השם. פעלתי מה שרציתי על צד היותר טוב
ונכון, ואף על פי כן היה בדעתי להתמהמה כאן מחמת חיבוב ארץ ישראל, ועכשיו ברצוני לנהוג
נסיעות לבתינו לחוץ לארץ. על כן לך ושכור הספינה לסטאמבול."
ולא אבה האיש שהיה עמו לשמוע אליו ומיאן לנסוע לביתו, כי אמר שברצונו להיות בטבריה.
השיב לו רבינו: "מאחר שאתה מתאווה להיות בטבריה, לך ושכור חמורים לשם." כי דרכו היה
לבלי להתעקש הרבה על שום דבר. ושכר חמורים, והלכו לעיר הקודש טבריה, ובאו לשם לעת
ערב. כל הלילה היו הולכים אנשי טבריה לקבל פניו, זה נכנס וזה יוצא. והרבה הלבישו עצמן
בבגדי שבת לכבודו. ולא היה ישן כל הלילה מחמת זה. בתחילה נתאכסן בבית ש"ב נין ונכד של
הרב הקדוש ר' נחמן מהורודינקה ז"ל. אך רבים אמרו שצריכין לראות בשבילו בית גדול שיהיה
לו הרחבת הדעת. ומיד הסכימו שיתאכסן בבית הרבני המפורסם הוותיק והחסיד מו' צבי מהורקי,
ונכנס לשם. שלח אליו הרב הקדוש המפורסם מו' אברהם מקאליסק ז"ל באשר שיום הקזה הוא
אצלו, על כן הוא מן הנמנע שילך אצלו ליתן לו שלום. השיב לו רבינו שבלא זה היה בדעתו ללך
אליו. ומיד הלך אל הצדיק הנ"ל, וקבלו בכבוד גדול מאוד מאוד ובאהבה יתירה. וגודל האהבה

והחיבוב שהיה להרב הקדוש מו"ה אברהם עם כבוד רבינו הקדוש אי אפשר לבאר ולספר. ושיחר
פניו שיתאכסן אצלו. והשיב רבינו שזה אי אפשר, שיעמוד בקביעות אצלו. אך לשבת אחת יהיה
אצלו. וביום מחר שלח בשבילו וקיבלו לשבת הראשונה פרשת נח. בליל שבת כפף רבינו את
ראשו שיברך אותו, וקפץ ד' אמות ממנו לאחוריו ברעדה גדולה ודיבר בהתלהבות גדולה, ולא
אפשר להבין מה שאמר. אך בסוף דבריו שמעו שאמר: "איך אנו מתביישים בפני זרע הבעש"ט
ז"ל!" ולא רצה לברך אותו. אך את האיש שהיה עם רבינו בירך מיד כשכפף ראשו. והיה שם
בשעת הסעודה שמחה גדולה. וביקש הצדיק הנ"ל את רבינו שיאמר תורה, ולא רצה בשום אופן.
ואמר הצדיק הנ"ל בעצמו תורה. וכן היה בסעודה שניה ושלישית. ואמירת התורה של הצדיק
מוה"ר אברהם היתה בהתלהבות גדולה.
- - - ואחר שבת ביום א' בא הצדיק מוה"ר אברהם אל רבינו לאכסניה שלו, ודיברו בייחוד שניהם.
ואחר יום או יומיים נפל רבינו על ערש דווי ר"ל, ושלח פדיון להצדיק הנ"ל. ובכל יום ויום היה הולך
הרב מוה"ר אברהם לבקרו.
- - - ואחר זמן קצר נפל שם דבר בעיר והוכרח לברוח מאכסניה שלו לאכסניה אחרת, ואחר כך
נפל שם הדבר גם כן והוכרח לברוח מטבריה. ובריחתו מטבריה בעת הדבר ר"ל היתה בסכנה
גדולה מאוד, כי השער של החומה היה סגור, והיה מוכרח לברוח דרך המערה עד שבא אל
החומה אצל שפת כינרת, ורצה לעלות על החומה ולירד משם כדי לצאת על ידי זה מן העיר.

וכאשר עלה על החומה ועבר ובא על הצד השני כלפי חוץ הסתכל, והנה הים תחתיו. והוא היה
תלוי ועומד על ידיו ועל רגליו על החומה למעלה ותחתיו היה הים, ונשא לבו להשם יתברך והצילו
ברחמיו, ויצא משם בשלום, עד שבא לעיר הקודש צפת. ישבו שם ימים אחדים, עד שנשמע
שהצרפתי יבוא בקרוב לעכו.
כששמע זאת שלח שליח לעכו לשכור הספינה מרגוזי, שהיא בשלום עם כל האומות, היינו כי יש
מדינת רגוזי ולהם שלום עם כל המלכים. וכשאותה הספינה מוציאה דגל שלה, אזי אין לוקחים
בשבי. כי דרך הספינות של מלחמה שחוטפין על הים ספינה עם האנשים שבה בשבי, אבל
כשהספינה ממדינת רגוזי מוציאה דגל שלה אזי אין לוקחים מהם בשבי. וכך היה ששכרו לו
ספינה כזו.
- - - יצאו משם בערב שבת קודש פ' זכור והלכו עד ג' שעות קודם קבלת שבת. אז באו לספר של
עכו ושלחו המליץ שייקח אותם אל הספינה, ובא והשיב שאי אפשר בשום אופן ליקח אותם מחמת
שכבר הספינה מלאה אנשים, שנכנסו לשם יותר מדי. הוכרחו רבינו והאיש שהיה עמו ליכנס לתוך
העיר עכו לשבות שם פ' זכור, והלכו אל הגביר, שהיה להם אגרת אליו מהרב קאליסק, ונתארחו
אצלו. ושם נפל עליהם פחד גדול מאוד מחמת שהיה שם בערך ט"ו אלף אנשי חיל ישמעאלים
ויותר עם כל השייך להם לתכסיסי מלחמה, שסגרו הדלת של חומת העיר. ובשבת בבוקר בעת
התפילה בא המליץ ואמר שאי אפשר למצוא עוד שום ספינה מרגוזי, רק ספינות של סוחרים

ישמעאלים שהולכים לסטאמבול עם סחורה. ואף על פי שיש פחד לילך עימהם מסכנת אנשי
חיל שהיו מצויים אז על הים, שלוקחים בשבי, אף על פי כן יותר טוב ליכנס בסכנה זו מלהיות
כאן, כי באה הפקודה שאחר ב' או ג' ימים תהיה המלחמה, ומן הסתם יהרגו הרבה בעיר הזאת.
"ומה לכם לצרה הזאת? על כן יתיר לי מעלת כבודו לילך לשכור ספינה עבורכם בשבת, כי פיקוח
נפש דוחה שבת." והלך המליץ ושכר ספינה עבורם ונתן דמי קדימה דינר זהב אחד. ובתוך כך
באו עוד הרבה ספינות עם אנשי חיל מאנגליה גם כן לעכו, ונתרבה שם הפחד עוד יותר. והיה
דוחק גדול בעיר, כי היה המקום צר להם להכיל ריבוי אוכלוסין כל כך, והיה פחד גדול מאוד
באותה השבת, וכל בני הבית שעמד שם רבינו כולם פרשו כפיהם. אך אף על פי כן היה להם,
לרבינו ולאיש שהיה עמו, קצת נחמה מה שכבר שכרו ספינה בשבילם. והיה להם צער מה שלא
הכינו לעצמם שום אכילה ושתייה ליקח על הספינה, כי בפתאום היה הדבר. וזכרו שבכניסתם
לספינה מחוץ לארץ לארץ ישראל היה להם בספינה כל טוב לד' או ה' חודשים, כמנהג הולכי
הים, ועכשיו לא היה להם כלום.
ביום א' בבוקר שלח רבינו את האיש שהיה עמו שילך עם המליץ לקנות צידה לדרך, ולא מצא
לקנות בשוק וחזר לאכסניה. והאיש נפל ונרדם מגודל הצער והאימה, ורבינו לא ידע שהוא בבית.
בתוך כך נעשה שם רעש גדול, כי באה הפקודה מהפחה שהוא נותן ארכה רק ב' שעות: מי שאינו
יודע תכסיסי מלחמה יראה לברוח על הים, כי אין שום שער פתוח לצאת מן העיר, כי אם דרך

הים. ומי שימצא תוך העיר אחר ב' שעות ישחטו אותו שם, כי הישמעאלים של העיר היו רוצים
לעשות הרחבה בתוך העיר, שלא יהיה להם דוחק כל כך מאנשים הרבה. והיה שם רעש גדול
וצעקה גדולה בעיר ואימה גדולה מאוד. ובשעת הרעש הגדול ברח רבינו משם על הים, ולא
הסתכל כלל על האיש הנ"ל שהיה עמו, והוא היה נרדם. אחר כך נתעורר האיש וראה שרבינו
אינו בבית והמתין עד בוש, ואחר כך הלך לחצר ושמע שאנשים ונשים וטף צועקים ובוכים
במרירות גדולה מאוד.
והגבירה של הבית כשראתה את האיש של רבינו באה אצלו ואמרה לו: "אוי ואבוי! חסה אני על
נעוריך, שתהא נהרג. אנחנו קבלנו על כל פנים טובה כאן ועכשיו אנו צריכים לקבל גם כן מה
שנגזר על המקום הזה. אבל עליך רחמנות גדולה שתאבד כאן ממשפחתך."
נפלה עליו חרדה גדולה, ושאל אותה על רבינו.
השיבה: "כמדומה לי שהוא ברח אל הים."
כששמע זאת היה רצונו ליקח התיבה עם המעות והחפצים שלהם, כי רבינו ברח לשם לבדו בלי
שום דבר, ולא יכול לשאת לבדו את התיבה. הזמין לו ה' איזה פרינק ונתן לו התיבה עם החפצים
וברח עמו לים. ומחמת המהומה הגדולה שהיתה בעיר, כמעט שאחד תקע סכינו בחברו, ולא היה
אפשרות לילך בעיר. אך בחמלת ה' היתה סיבה מאת ה' שבאותה השעה עמדו ישמעאלים על גג
החומה והכריזו על איזו בשורה טובה, ונתקבצו אליהם הרבה אנשים, ומחמת זה היה לו דרך
לעבור בעיר, לילך אל הים. וכאשר בא האיש אל הים ראה הרבה ספינות ולא ראה את רבינו שם

והיה מבקש ומחפש הרבה עד שמצא את רבינו שיושב בספינה אחת, והספינה מלאה ישמעאלים
ורבינו יושב באמצע. כשנתוועדו יחד, רבינו עם האיש שלו, היה ביניהם שמחה גדולה, כי מתחילה
היה להם צער גדול מאוד מאוד, מחמת שלא ידעו זה מזה. והיו יושבים תחילה בספינה קטנה,
הנקראת בארקאס, ואחר כך הלכו בספינה זו עד שבאו אל הספינה הגדולה, שהיתה עומדת סמוך
לחיפה. ראו שהספינה מסובבת בכלי תותח והיה להם לפלא אך אמרו בלבם שמחמת שעת
המלחמה היא, על כן גם הספינה של הסוחרים הולכת גם כן עם כלי תותח. ובאמת היה סכנה
גדולה ועצומה להתוועד עימהם יחד, ובפרט עם אנשי חיל ישמעאלים, שהם פראי אדם, ובפרט
לפרוש עימהם על הים. ורבינו בשעת בריחתו בעוצם הרעש לא כוון ליכנס לספינה ששכרו לו, כי
לא ידע היכן היא, ונכנס בשעת בהלה זו, ולא ידע כלל שהיא ספינה של מלחמה. ולקחו אותם
הישמעאלים והכניסום אל הספינה הגדולה ונתנו להם חדר מיוחד, וגם נתנו לאיש של רבינו קנה
שרפה טעון, ולא היו יכולים לשאול אותם דבר, כי לא ידעו הלשון. ולא היה להם שוב מאכל ומשתה
בספינה. ואחר ב' או ג' שעות בלילה סגרו דלת חדרם ושכבו לישון, ולא אכלו מאומה, כי לא היה
להם מה לאכול.
ואחר שעה או שתים פתח אחד את הדלת ואמר להם בלשון נכרים של מדינתנו: "מה אתם עושים
כאן? הלא זאת היא ספינה של מלחמה, ואתם תאבדו פה ח"ו. הלא אתם רואים שהספינה מלאה
כלי תותח טעונים." נתעוררו משנתם ותפשוהו בבגדו, אך צורתו לא ראו, ובקשו אותו שיעזור

להם שיניחו אותם לצאת מהספינה על הספר של ארץ ישראל, כי כבר ראו שהם בסכנה, קרובים
למיתה מחיים, כי ראו שפורחים הכדורים סמוך לספינה, על כן אמרו: טוב יותר לישאר בארץ
הקודש, שיהיו עצמותיהם נשארות שם. אמר להם שיתנו לו איזה סך טאליר בשביל זה, שילך אל
הקפיטן. והלך האיש אל רבינו לפתוח התיבה ליקח הטאליר, ונתמהמה קצת, והלך אל הקפיטן
ופשט ידו ליתן המעות לקפיטן, כי סבר שאותו נכרי כבר ביקש עבורם את הקפיטן שיניח אותם.
והקפיטן צעק עליו בקול גדול ולא שמע אליו כלל. ואחר כך היו מחפשים אחר האיש שדבר אליהם
בלשון נכרים, ולא מצאו שוב בן אדם שיוכל לדבר בלשון רוסיה, רק הכל ישמעאלים וערבים. אז
נפל עליהם פחד גדול עד שלא היו יכולים לנוח על המשכב מחמת רעידת הגוף מגודל הפחד.
ובבוקר באו אל הספינה אנשי חיל, ורבינו עם האיש שלו רצו עוד לבוא להתנפל לפני רגלי הקפיטן
ולהתחנן לו שיניח אותם לשוב אל הספר. אך בתוך כך עקרו את העוגנים וברחו לצד שנשאם
הרוח, מחמת פחד, כי המלחמה נתעוררה מיד. ושמעו שם על הספינה קול גדול מאוד של כלי
תותח וכדורים. ואין לשער גודל הסכנה והפחד שהיה להם, ונפלו למשכב שניהם יחד. ולא היה
להם אפילו מים לשתות, כי לא הכינו להם כלום, וה' ברוב רחמיו וחסדיו נתן להם חן בעיני
ישמעאלי אחד שהיה טבח אצל הקפיטן, והיה נותן להם בגנבה קעריה קהוה שחורה לכל אחד
בבקר ובערב.
ומחמת החולשה, שהיו מוטלים על ערש דווי, לא ידעו בעצמם היכן הם, והיו סגורים בחדר.

אך זאת שמעו שהיה רוח סערה ונשא את הספינה, ולא ידעו לאיזה מקום נשאה. אך כששמעו
שהגיעה הספינה לאיזה ספר יצאו לחוץ לראות המקום שהגיעו לשם, וראו שאין זה סטאמבול.
ושאלו את הישמעאלי הנ"ל ואמר שהמדינה הזאת נקראת אראל. והם שמעו כבר הנהגתם כשבא
יהודי לידם מצווה ראשונה אצלם להקריבו לקרבן. וכאשר שמעו שזה אראל הלכו מיד לחדר
שלהם וסגרו הדלת בעדם והחביאו עצמם שם, והיה עליהם פחד גדול. עמדה הספינה שם ג'
ימים. ואפשר שהיה בדעת הקפיטן לעמוד שם עוד, אך שפתאום עמד רוח סערה ונתקו החבלים
של העוגן, ונשאר העוגן בים. והלכה הספינה מעצמה משם, והיה שם צעקה גדולה בין הישמעאלים, והיתה הספינה מטורפת בים כל הלילה עד אור הבוקר. אז נשקט רוח הסערה
ושמחו. אך לא ניחם למחוז חפצם, כי על ידי רוח הסערה חזרו ובאו סמוך לעכו, בערך מהלך יום.
אחר כך, אחר חצי היום, נתעורר עוד הפעם רוח סערה גדולה ונשא את הספינה, והיתה הספינה
מטורפת ומבולבלת כמה ימים ולילות רצופים. יעלו שמים ירדו תהומות, ולא היה לבעלי הספינה
שום עצה איך להימלט.
וביום ה' שעה י"ב התחילו להוציא המים מהספינה מהמדור השלישי על ידי הפלומפין, כדרך
בעלי הספינה. ודרכם היה, שנשתהו בכל מעת לעת בהוצאת המים רביעית שעה. ועכשיו,
כשהתחילו לשאוב לא הספיקו להוציא המים עד שהגיעה עת הלילה. והמים נתרבו והלכו גם
לחדר של רבינו, ולא יכלו לשכב על מקומם, כי גאו שם המים. והוכרח רבינו לעלות לאיזה מקום

גבוה לשכוב, והאיש שהיה עמו עלה למקום אחר, כי לא רצו לצאת להתראות בפני הישמעאלים.
והמים שבספינה הלכו ונתרבו בכל פעם יותר ויותר, עד שהוכרחו הישמעאלים לעקור הפלומפין,
ועשו גלגלים, ושאבו על ידם מים בכלים גדולים. והרוח הולך וחזק מאוד, ומגודל התגברות
הסערה עלו הגלים כמעט עד לב השמים, והיו כמו הרים גבוהים ובקעות גדולות. והיה כך כל
הלילה גם כן. כשהאיר היום בא האיש שהיה עמו, ואמר לו רבינו שיש לו חלישות הלב מאוד
מגודל הפחד, "כי אני רואה בלבי, שאני עכשיו בסכנה גדולה, כי אין זה דבר פשוט. ואף על פי
שאין אני רואה מה הם עושים, אף על פי כן הלב רואה."
והאיש כיחש לו ואמר: "אל יפחד, כי ברוך השם, הכל על נכון."
והלך האיש להסתכל באמבר במקום שהם שואבים המים, וראה שכבר יש שם כמו גלים קטנים,
כמו בנהרות שלנו, כי הספינה נעשית טעונה ממים לבד. כי דרך הספינה להיות טעונה במשאוי
ב' חלקים, וכבר השליכו הישמעאלים כל המשאות, ונשארה הספינה טעונה במים לבד. ומה שהיה
שם עוד יותר מים ממשקל המשאוי הראוי להיות בספינה, אלו המים שאבו לחוץ, וגם על זה לא
היו מספיקים לשאוב. אז ראה האיש שאי אפשר עוד על פי דרך הטבע להינצל, ובא אל החדר
שלהם, ומחמת גודל הצער והפחד לא היה יכול כמעט לדבר.
אמר לו רבינו: "מה זאת? ואיה פיך, אשר אמרת שאין זה כלום, ועכשיו אתה בעצמך מתפחד כל
כך!"
השיב לו, ששוב אין סברא על פי דרך הטבע להינצל, כי המים מתרבים והולכים בספינה, ואין

ביכולתם לשאוב הכל, כי כשל כוח הסבל, כי זה קרוב למעת לעת שלא אכלו ולא שתו ולא ראו
שינה בעיניהם. אמר לו האיש שעדיין לא התפלל. השיב לו רבינו: "אין אתה צריך להתפלל עכשיו,
רק תקבל עול מלכות שמים בפסוק ראשון ותאמר ג' ראשונות וג' אחרונות."
ואמר לו: "קח כל המעות עד פרוטה אחרונה ותחלק לשנים. מחצה תקשור אצלך על גופך, ומחצה
תקשור על גופי."
ושאלו האיש: "למה זאת? הלא הדג שבים יוכל לבלוע אותנו בלא המעות?"
השיב לו: "עשה כך, כמו שאני אומר לך. ישראל היו על הים ולא טבעו, ואנו עדיין בספינה."
עשה מה שעשה, ואמר לאיש שילביש את עצמו ויחגור בחגורה על האדרת. וגם הוא עשה כך,
כמו אחד שמוכן ללילך בדרך.
אמר לו האיש: "אני איני יודע להתפלל אפילו תפילה הסדורה על ידי אנשי כנסת הגדולה, מכל
שכן עכשיו בעת צרה הזאת. אבל כבוד תורתו יודע להתפלל בעד כלליות ופרטיות, מפני מה אין
כ"ת מתפלל עכשיו?"
והשיב: "עכשיו, מחמת המוחין דקטנות, אני מרוחק מהשם יתברך. אבל מחמת שאין ברירה,
מגודל הסכנה, השם יתברך יודע שכל ימי חיי לא הייתי משתמש מעולם בזכות אבות, ועכשיו
מחמת ההכרח עלי לבקש מהשם יתברך שיעשה זאת בזכות זקני ר' ישראל בעש"ט ובזכות
זקני ר' נחמן מהורודינקה." ויותר מזה לא הזכיר עוד.
אחר זה ראו מרחוק כמו ענן גדול אפל מאוד, ונפל עליהם עוד פחד גדול, מחמת שלפעמים,
כשהענן מתאסף ומתקשר לשאוב המים מהים, נעשה שם כמו בקעה. וכשהספינה יורדת לשם,

אזי נטבעין שם. והתקנה לזה לירות בקני שרפה וכלי תותח, כדרך המלחמה, כדי לשבר העננים.
ולהם לא היה פנאי לזה, מחמת שהיו צריכין לשאוב המים מהספינה. והיו הצרות צרורות זו לזו,
כמו זיבורא ועקרבא. אך בחמלת ה', מחמת תוקף רוח הסערה היתה הליכת הספינה במהירות
גדולה, והיתה הספינה פורחת כמו חץ מקשת ממש, ובאה למקום שהענן שותה משם, והיה שם
כמו שער, והרים סביב לה. ועברה הספינה משם בשלום. ובתוך כך האיר ה' עיניהם ומצאו החור
שדרך שם נכנסין המים לספינה. שחטו תיש ולקחו עורו ותקנו הספינה, וניצלו בשלום מסכנות
גדולות ונוראות. והיה זאת בערב שבת קודש, והיה להם שמחה גדולה, ואמר רבינו אז "הודו לה'
" בשמחה גדולה.
משם הלכו דרך מקומות הרבה מאוד. ואכילה שהיתה להם בספינה הוא רק מה שהיה נותן להם
הטבח מצד רחמנות מהמחסן שלהם: חררות שתולעין היו מרחשין עליהן. והיו הולכים ומבקשים
ופושים ידיהם בהכנעה בכל יום, כעני בפתח, והיה נותן להם מאלו החררות. ואכלו זאת לבד.
ובעלות על לבם שהזמן סמוך לפסח היה להם צער גדול, כי היו דואגים מה יעשו בפסח, כי אי
אפשר להתענות כל ימות הפסח. ואחר שעה או שעתים באו אל כרך גדול העומד על הר של
אבנים באמצע הים. ושם קנו הישמעאלים פירות הרבה, ולהם נתנו בעד טאליר אחד חרובין
הרבה, בערך טשיטווירט ואמר רבינו: "לעת עתה גם זה טוב מאוד, כי יכולין לחיות שמונת ימי
הפסח בחרובין לבד. אך מי יתן שיזכה אותנו השם יתברך לקיים מצוות אכילת מצה וארבע

כוסות."
וגודל עוצם הסכנות שהיו להם בחזירתם אי אפשר לספר. כי היו בספינה של מלחמה, שהיתה
מלאה ישמעאלים, רק הם שני יהודים לבד. ודרך הישמעאלים, בפרט אנשי מלחמה, לתפוס
יהודים ולמכרם במרחקים לעבדים. והיה לרבינו פחד גדול מזה. ואמר שהתחיל לחשוב בעצמו,
מה יעשה אם יוליכו אותו לאיזה מקום על הים, שאין שם יהודי, וימכרו אותו שם. ומי ידע מזה?
והיה לו צער גדול איך יוכל לקיים שם את מצוות התורה, והתחיל לחשוב בדעתו בעניין זה, עד
שזכה ובא אל השגה שיוכל לעבוד את השם יתברך אפילו כשלא יוכל ח"ו לקיים המצוות. כי השיג
את העבודה של אבות העולם שהיה להם קודם מתן תורה, שקיימו כל המצוות, אף על פי שלא
עשו אז המצוות כפשוטן, עד שהשיג איך לקיים את המצוות בדרך זה, כשהיה אנוס שם במקום
שימכרו אותו ח"ו. ותכף כשזכה להשגה זו עזרו השם יתברך ובאה הספינה אור לארבעה עשר
בניסן לכרך גדול שעומד על אי הים, ושם עיר גדולה לאלוקים ושמה רודוס, והכירו שזו עיר של
ישראל והיתה להם שמחה גדולה, כי יוכלו לקנות כאן מצות לפסח וארבע כוסות. אך זה לא עלה
על דעתם שהקפיטן והישמעאלים יניחו אותם ליכנס לעיר הזאת, כי ראו והבינו שהישמעאלים
רוצים לתופסם ולגוזלם, ואפשר ימכרו אותם בעצמם.
בבוקר, שהוא ערב פסח, נסע הקפיטן עם כמה ישמעאלים בספינה קטנה אל העיר. באו לפניו
ובקשו ממנו לחם לאכול, ודיברו עמו ברמיזה, והשיב להם ברמיזה, והודיעם שיש כאן יהודים

ויכולים הם לקנות להם לחם. והשם יתברך אשר בידו לב מלכים ושרים הסיר דעתו מלבו, עד
שיצא מפיו בלי ישוב הדעת ואמר שייקח אחד מהם כדי לקנות לחם עבורם. ונסע מיד עמו האיש
של רבינו, ובא אל העיר, והלך אחריו ישמעאלי אחד לשמרו שלא יברח. ודרך הליכתו לעיר היה
גם כן סכנה גדולה, כי בשעת מלחמה גדולה היו יכולים לתופסו שהוא אחד מהמרגלים, כי ניכר
בו שאינו ממדינתם, כי אם ממדינה רחוקה מאוד. אך בחסדי ה' עבר על כל שומרי השערים
ולא עשו לו מאומה, עד שבא אל החכם הכולל, וסיפר לו מה שאירע להם ושנלכדו בספינה של
מלחמה. אך הוא לא ידע בעצמו מה לספר, כי הם בעצמם לא ידעו כוונות הקפיטן מה הוא רוצה
לעשות עימהם. אך בדרך כלל סיפר לו שהם כמעט בשביה ח"ו, והם בסכנה. ואצלו היתה השעה
הזאת גדולה כמו כמה שעות, והחכם היה מתאווה לשמוע סיפורי מעשיות מהמלחמות, וכיוצא.
ואמר לו בכל פעם: "אל תפחד." והיה לו צער גדול.
והיה בדעתו לקנות מצות ויין ולחזור אל הספינה. אך השם יתברך שלח לו במחשבתו, היות
שבהיותם באכסניה בטבריה שמעו מר' צבי מהורקי, שאשתו ממשפחת פרינקין ושהיא מיוחסת
גדולה, ואמר שיש לה אח ברודוס חכם גדול וצדיק, ועלה זה על דעתו, אך לא ידע שמו, רק שמה
של אשת ר' צבי ידע. ותכף ומיד שאל על זה החכם שיש לו אחות בטבריה. ומיד שלחו אל החכם
ההוא, ובא אצלו האיש של רבינו. וכבר סיפרו להחכם כל מה ששמעו מפי האיש בבית החכם
הראשון. ותכף בבואו אצל החכם הזה, אמר לו: "אין שום פחד בזה, וסיפורי מעשיות תספר לי

אי"ה בשעת הסדר."
והיה בלבו תמיהה גדולה, כי לא עלתה על דעתו שתהיה הישועה כל כך במהרה, עד שיזכה
להיות כאן בשעת הסדר. ואמר לו החכם הזה: "תדע שזה הקפיטן כבר עיכבנו אותו עם הספינה,
עד שיניח אתכם לצאת מספינתו. ומעות צריכים ליתן לו כמה שירצה. וטוב להודות לה' אשר הציל
אתכם והפליא עמכם נסים שזכיתם לבוא לכאן, ושהקפיטן תבולבל דעתו ויניח אותך אל העיר, כי
זה הקפיטן הוא גזלן מפורסם והיה מושרש ברשעותו, כי יחוסו הוא מחמשת סרני פלשתים, כי כך
הוא חותם עצמו. ועכשיו אין פנאי לשמוע סיפורי מעשיות. לך עמי אל הספר לגלח אותך לכבוד יום
טוב."
וכך היה, והוליכוהו מיד וגלחו אותו ורחצו אותו ונתן לו קהוה לשתות. ושאל אותו: "מי הוא השני?"
ואמר לו: "שמע מעלתו על הבעש"ט?"
השיב: "הן." כי הספרים של הגאון החסיד אב"ד דק"ק פולנאה היו נמצאים שם. ואמר לו שרבינו
הוא נכדו של הבעש"ט, וגם הוא נכד של ר' נחמן מהורודינקה. "ובעצמו הוא חכם, כאשר יראה
מעלתו." והיה לזה החכם שמחה כפולה, כי אמר אפילו לפדות אנשים פשוטים הוא מצווה רבה,
ובפרט שהזמין לו ה' לפדות אדם גדול כזה ומיוחס מגזע קדושים כאלה. וזירז את עצמו עם עוד
אנשים לנסוע אליו. אך בתוך כך נזדמן שפגעו ישמעאלים זה בזה ונתקוטטו אחד עם חברו עד
שנהרגו ביניהם כמה ישמעאלים בשוק, ותכף כששמעו זאת ברח החכם עם כל האנשים לחצרו,
וגם את האיש של רבינו לקחו עימהם, וסגרו את עצמם סגור ומסוגר ולא נראו בחוץ במשך כמה

שעות. ולא יכלו לנסוע אליו, כי כבר פנה היום. ענה החכם ואמר לו: "תדע שאני מנעורי עוסק
בתורה ועבודה ובמצוות ומעשים טובים, ומן הסתם יש לי שכר בשביל זה, חוץ מחלק עולם הבא
שיש לי בכלל ישראל. זאת לכן במשכון: באם ח"ו לא אשתדל ואתאמץ להוציא אתכם יאבד הכל
כאשר לכל. ואין כוונתי להתפאר לפניך, רק כדי שתאמין לי שאין אני מפקיר אתכם ח"ו. אך אין
פנאי לעסוק בזה היום. בכן תיקח עמך מצות הן מצה שמורה הן שאר מצות, אם תירצו לאכול,
ויין טוב מהמובחר וירקות ושאר דברים השייכים להסדר." ונסע בעצמו האיש וחזר אל הספינה
הגדולה, שהיה שם רבינו לבדו.
ובבואו לשם אל הספינה הגדולה, שהיתה עומדת רחוק מן העיר, תכף כששמע רבינו קולו שמח
מאוד שמחה גדולה, ורץ לנגדו ואמר לו: "ברוך השם, שאני רואה אותך בחיים. כי אמרתי, אולי
טבעו אותך בים, וגם אותי יטבעו בים. ועכשיו, ברוך השם הנותן ליעף כוח! כי לא היה לי עוד כוח
לסבול הייסורין עד בואך, כי אמרתי אמות עד בואך." כי היה לרבינו כיליון עיניים מאוד בכל אותן
השעות שנפרד האיש מאתו ונשאר לבדו בספינה, והיה עומד ומצפה ועיניו כלות כל היום לביאתו.
התפללו וערכו את הסדר כראוי, ואכלו ושתו. וסיפר לו האיש כל הדברים הנ"ל, ושמח שמחה
גדולה. וביום א' של פסח באה הפקודה שיוליכו את הספינה אל העיר ויקשרו אותה אל הספר.
והיו שם גם כן לילה שני בספינה. וביום השני הלך האיש של רבינו אל העיר לבית הכנסת
להתפלל. ואחר יציאתו מבית הכנסת הלך עם החכם לביתו לאכול סעודת יום טוב, ואכלו

ושתו. בשעת הסעודה אמר החכם תורה, מה שחידש בעצמו גם בשם אחרים וגם מצדיקי דורנו שבמדינתנו. וביקש מהאיש שיאמר גם כן תורה מרבינו, ואמר לו איזה דבר בשמו, והיה לו נחת גדול מאוד.

ואחר הסעודה חזר אל הספינה, והגבאי הלך אחריו ונשא מאכלים טובים לרבינו. ובבוא האיש

אל הספינה נראו פניו כמו מי שהוא בעצבות ומרה שחורה. וכאשר ראה אותו רבינו נדמה לו

שמוכרח להיות שנתהפך הדבר, ומי יודע מה נולד היום, ולא יכול לאכול מחמת צער. ובאמת היו

נראין פניו זועפות מחמת שהחכם אנס אותו לשתות יין הרבה ונשתכר, ולפיכך לא השיב כלום על

שאלות רבינו, רק שכב לישון איזו שעות. אחר כך קם מהשינה בשחוק ואמר לרבינו, שהם שיכרו

אותו, כי אנסוהו לשתות יותר מדי. וספר לו כל הדברים, איך היה נוהג אתו החכם. היה לרבינו

נחת ושמחה, ואז אכל סעודתו.

וביום א' דחול המועד הלך האיש אל החכם, וצווה לו החכם ליקח בגנבה את כל המעות שלהם

ולהביאן העירה, כדי שלא יגזלו מהם מעותיהם. ועשה כן.

אחר כך הלך החכם עם שני גבירים ואמרו לקפיטן: "תן לנו שתי נפשות אלו."

השיב להם: "מה שייכות יש לכם לנפשות אלו? אני זכיתי בהם מן ההפקר." וסיפר להם את כל

התלאות אשר מצאום בדרך, ואמר: "ולא זאת בלבד, מה שאני מספר לכם, אלא שכמעט לא היה

רגע בלי פגע, ואלו הנפשות כבר היינו יכולים לטבעם בים או למוכרם לישמעאלים, וכל המעות

והחפצים שלהם היו הכל שלנו, באין פוצה פה ומצפצף כלל. אך מה לעשות? מזלם גדול עד לב

השמים, כי לא די שהשם יתברך עשה להם נס כזה, שבמזלם הגיעה פתאום הספינה לכאן, אלא

שנעשה להם נס בתוך נס, שהשם יתברך סיכל את דעתי עד שלקחתי את אחד מהם לתוך העיר
הזאת. ועכשיו בודאי אין אני רשאי אפילו ליקח מעותיהם. רק כדי שלא יתרעמו העבדים עלי תנו
לי מאתים טאליר וקחו אותם מן הספינה."
וכך היה, שנתנו לו מיד כמו שאמר, והצילו רבינו עם המשמש שלו. בבואם אל העיר אמרו
הישמעאלים שהם מרגלים, ונפל פחד גדול על הספרדים בעצמם. ותכף הביאו להם מלבושים
שלהם והוכרחו להתלבש במלבושי הספרדים. והיה רבינו בצער גדול מחמת זה. והאיש שלו
שחק. וכעס עליו רבינו ואמר לו: "אין אתה יודע מהקטרוג שיש עלינו בעולם העליון." ואמר אז
דבר נפלא להאיש ואינו רוצה לגלות. ונתקבל רבינו לפני החכמים והוטב בעיניהם מאוד, וחשבוהו
לחידוש גדול. אחר כך בא רבינו בעצמו במצב של שמחה, ואמר: "ברוך השם, שזכינו להצלה
הזאת." והיה שם בכבוד גדול מאוד עד אחר החג. ונתנו אנשי העיר בעצמם מכיסם המאתיים
טאליר, ולא רצו אחר כך לקבלם בחזרה מרבינו, אף על פי שהיה לו הרבה מעות.
אחר החג שכרו להם ספינה לסטאמבול ונתנו להם איגרת, אולי ח"ו יזדמן להם עוד איזה מאורע,
שיעמדו לעזרם בכל עיר ועיר. והלכו בספינה זו, ושם היו הרבה גריקין, והיה בהם עיפוש, והם לא
ידעו, אך ראו שמתים על הספינה. וברוך השם, שהיה רוח סערה ונשא הספינה במהירות לק"ק
סטאמבול. ואף על פי שהיה להם ייסורים גדולים מחמת זעף הים ומחמת שפרחה הספינה כל כך
במהירות, אך אעפ"כ היה להם לטובה, שעברו במהירות, ובאו ביום השלישי לק"ק סטאמבול. והיו

שם עשרה ימים. וגם בסטאמבול היו בסכנה, כי מחמת שלא הראו הפספורטים שם בנסיעתם
להתם, על כן לא רצו עכשיו להניחם משם, והעמיסו עליהם עול כבד ליתן סך עצום מאוד, באופן
שישיגו הפספורטים מהתוגר. והסך שציוו ליתן היה סך עצום מאוד, שלא היה ביכולתם בשום אופן
לסלקו, והשם יתברך חמל עליהם, והזמין להם איש אחד שלא ידעו אותו, והלך לאיזה שר
מהישמעאלים וגנב דעתו, ואינם יודעים כלל כמה נתן לו, וקבל פתקא להניח אותם מהשער דק"ק
סטאמבול, והזהיר אותם למען השם להסתיר הדבר, ועל ידי זה נמלטו בשלום.
והלכו בים מסטאמבול לגאלאץ. הגיעו לאיזה עיר באיי הים, ושם לקחו אותם לבית האסורים,
והוכרחו ליתן ארבעה אדומים בעד כל נפש. ומשם והלאה לא אירע להם שום דבר. רק זעף הים
היה כמה פעמים, וספינה אחת מלאה גריקין נשברה ונטבעה, ולא נשארו מהם כי אם מעט של
מעט. וה' ברחמיו נחם למחוז חפצם, ועברו בשלום, עד שבאו לגאלאץ בשלום לחג השבועות.
ובנסיעתם מגאלאץ לביתם נסעו דרך ק"ק יאסי. והיה שם עיפוש גדול, והיה להם ייסורים גדולים
בכל עיר ועיר ובכל כפר וכפר. וגם היה קשה לעבור הגבול מחמת זה, כי לא הועיל אז אפילו
העמדת קראנטין מחמת מקומות כאלה. והשם יתברך היה בעזרם וניצלו מהכל: מדבר וחרב
ורעב וצימאון ושבי, דכולהו הוו בהו, ובחסד ה' נמלטו מכולם. ובאו לביתם בשלום, שלום בגופו,
שלום בממונו, שלום בתורתו, כי זכה להשגה נפלאה בארץ ישראל, גבוהה ועצומה מאוד עד אין
סוף ואין תכלית.
רבינו היה אומר: כל מה שידע קודם ארץ ישראל הוא כלא ממש.

ג. היאך היה ר' נחמן מספר המעשה בשבעה קבצנים

מזיכרונותיו של תלמידו ר' נתן
המעשה של השבעה קבצנים סיפר כמה ימים, ובכל פעם סיפר עניין השייך לזה שדברו ממנו,
שעל ידי זה התחיל לספר המעשה.
בתחילה, בליל שבת קדש התחיל על ידי שנזכר באגרת ששלחתי אני לחברי, כשהגיעה לידו
ז"ל, וכתבתי לו שיהיה בשמחה. אז דיבר מזה וענה ואמר: "אני אספר לכם איך פעם אחת היו
שמחים." והתחיל לספר המעשה. וסיפר כל התחלת המעשה עד סוף המעשה של יום ראשון
של הקבצן שהיה עיור. כל זה היה בליל שבת קודש, ואני הייתי אז בביתי בנמירוב. אחר כך ביום
ג' בא חברי לביתו וסיפר לי מעשיה זו. עמדתי מרעיד ומשתומם, כי אם אמנם כבר שמעתי ממנו
מעשיות נוראות הרבה, אבל מעשיה כזאת עדיין לא שמעתי מפיו הקדוש מעולם. אחר כך נסעתי
לשם ובאתי לבית רבינו ז"ל בעת שהיה כבר סגור בחדרו. ובבוקר, שהוא יום ד', נכנסתי אצלו
ודברתי עמו הרבה וספרתי לו מעשיות מהעולם, ששמעתי בסמוך, ואחר כך דיבר עמי מענין
המעשה הנ"ל, שסיפר בליל ש"ק. ואמר שהוא חפץ מאוד לידע כלומר לספר הסוף, דהיינו מה
שנעשה בכל שאר שבעת ימי המשתה. ואמר לי אז, שכן בכל יום ויום משבעת ימי המשתה בא
בכל יום אחד מהשבעה קבצנים וברכם ונתן להם מתנה לחתונה. גם סיפר עמי מסדר הסיפור
של הזקנים בעלי הזיכרון, שלא שמעתי הענין כסדר בביאור יפה מפי חברי, וביאר לי הוא ז"ל

בעצמו קצת כסדר. גם דיבר עמי מעניין מה שהתפאר העיור שהוא זוכר לאו כלום, כלומר שהוא
זוכר כשעדיין לא היה שום הויה. אחר כך הייתי נכסף מאוד שיתחיל לספר מיום השני, ולא עלתה
בידי, כי בתוך כך בא המשרת שלו ואמר: "רבי, הגיע זמן הסעודה!" וערך השולחן לפניו לאכול,
והוכרחתי לצאת מלפניו. אחר כך, אחר שישן מעט אחר אכילתו, חזרתי ונכנסתי אצלו, ועמדתי
לפניו וספרתי לו כמה דברים מענייני העולם והרב מבארדיטשוב, שהייתי אז בסמוך שם. ודברתי
עמו מעניין שכולם מלאים דאגות מחסרונות הרבה, שכל העשירים הגדולים חסר להם הרבה
מאוד לכל אחד ואחד. אחר כך עניתי ואמרתי לפניו פסוק זה: "גם את העולם נתן בלבם מבלי
אשר לא ימצא אדם את המעשה אשר עשה אלוקים מראש ועד סוף" עם פירוש רש"י .
ענה הוא ז"ל: "הלא זאת היא המעשייה שלנו." ותכף שאל: "היכן אנו עומדים במעשיה?"
ונבהלתי תכף מרוב הכיסופין שהיה לי לשמוע זאת. השבתי לו בבהלה, שאנו עומדים ביום השני.
ענה ואמר: "ביום ההוא חזרו ונתגעגעו על הקבצן השני וכו'." וסיפר אז ביום ד' כל המעשה של
היום השני. אחר כך בליל שבת קודש, המעשייה של היום השלישי והרביעי, ואחר כך ביום א',
המעשה של יום החמישי, ואחר כך, ביום השלישי, המעשה של היום השישי. ואחר שסיפר
המעשה של היום השישי עמדנו לפניו, וסיפר לפניו איש אחד איזה מעשה. ענה ואמר: "הלא זה
הוא מעניין המעשה של היום השביעי!" ואמר שנראה שהעולם מספרים ממעשיה שלו, והוא רוצה
מאוד לספרה, אך לא זכינו שיספרה אז, ושוב לא סיפרה עוד.
המעשה של יום ג' וד' סיפר בליל שבת קודש, כנזכר לעיל. אז, באותה העת, היה נכדו הילד מוטל

על ערש דווי, והיה לו צער גדול מזה, כי חוליו של הילד היה כבד עליו מאוד. נכנס בליל ש"ק וישב
אל השולחן בצער, ולא נתמהמה בסעודה זו כלל. ותכף ברכנו ברכת המזון, קודם שהתחילו
העולם ליכנס אליו כדרכם תמיד. אחר ברכת המזון נשאר יושב על שולחנו הקדוש ופתח פיו
הקדוש והטהור והנורא, ואמר אז שיחה נפלאה ונוראה, שיה בה תורה קדושה, כדרכו תמיד
ברוב שיחותיו, וכל השיחה היתה שייכת לצערו הגדול שהיה לו. כמדומה, שדיבר אז מעניין הלב
שרודפין אותו וכו'. אחר כך, בתוך אותה השיחה, ענה ואמר: "היכן אנו עומדין בהמעשה?" תכף
נבהלנו. והשבתי לו בבהלה באימה וביראה שאנו עומדין ביום השלישי. ותכף התחיל, וסיפר כל
המעשה של היום השלישי, ואחר כך המעשה של היום הרביעי, ותכף, כשגמרה, נסתלק מהשולחן
בזריזות. ומחמת שהייתי טרוד בדעתי מאוד לחזור על שתי המעשיות הנוראות מיום השלישי
והיום הרביעי, ותכף חזרתי עליהן עם אנשים שהיו שם לבל נשכח דיבור מהן, מחמת זה נשכחה
ממנו כל השיחה הקדושה שדיבר מקודם. חבל על דאבדין! שבח ותהילה לאל חי על הנשאר לנו,
שזכינו לזכור ולרשום המעשיות האלו, אשר אפילו לפי מעט התנוצצות שבלבי אין לי כלי הדיבור
והכתיבה לדבר מנוראות ונשגבות מעלתן.
אחר כך, ביום ג', ואז היה סמוך לפסח, יצא מביתו מחמת שהיו מטייחין הבית בטיט לצורך פסח,
ונכנס לבית הרב, ושם עמדנו לפניו. איני זוכר איזה עניין סיפרו לפניו, שהיה לו איזו שייכות לאיזה
עניין של המעשה של היום השישי, ועל ידי זה סיפר כל המעשה של היום השישי.

- - - הכלל, שבכל מעשה שסיפר נתגלגל הסיפור על ידי איזו שיחה שהיה משיח ומדבר עמנו
מסיפורי העולם, ובתוך כך התחיל לספר מעשה, על ידי שנמצא באותו הסיפור איזו דיבורים שהיה
להם איזו שייכות למעשה שהיה בלבו. זה היה בחינת אתערותא דלתתא להמשיך השגת אלוקות
שהלביש בתוך אותו המעשה. וכן היה אצל כל מעשה ומעשה. וכן אצל כמה תורות שגילה שלא
בעת הקבועה לקיבוץ. ובכל זה היינו רואים תמיד נוראות ה' וגדולת מעלת הצדיק, שכל הדיבורים
שבעולם הם אצלו תורה והתגלות אלוקות.
- - - אמר לעניין הסיפורי מעשיות שסיפר, שטוב יותר היה לבלי לגלות בהן שום רמז להיכן הן
מרמזין. כי כשהדבר נסתר יכולין לפעול בו יותר מה שצריכין. אך הוא מוכרח לפעמים לגלות איזה
רמז בעלמא, למען ידעו שיש בהן דברים נסתרים.

ד. לאינטירפריטציה של המעשה בשבעה קבצנים

על פי ס' לקוטי הלכות וס' רמזי המעשיות
כלל סיפור הקבצנים כולל כמעט כלל השיעור קומה: הראשון היה עיור, השני היה חרש, השלישי
היה כבד פה, הרביעי היה בעל צוואר עקום, החמישי היה בעל חטוטרת, השישי היה שתוק ידים
והשביעי היה שתוק רגלים. ובאמת היו שלמים בכל אותן האיברים בשלמות גדולה, שאין שלימות
אחריה. רק אדרבה, מחמת גודל הפלגת שלימות מעלתם ומדרגתם העצומה והנוראה מאוד, וכן
מחמת גודל התגברות ההעלמה של זה העולם, על כן היו נראים בעיני העולם כעיור וחרש, וכיוצא
בזה.

וכן מובן שם עוד תוקף התגברות ההעלמה וההסתרה של זה העולם, עד שבחינת חתונה קדושה
ונפלאה ונוראה כזאת, שכלולה מסיפורים נפלאים ונוראים כאלה, היה מקום החופה והחתונה
בתוך בור גדול, שכיסו אותו בקנים ועפר וזבל. והסעודה היתה ממה שקיבצו לחם ובשר מסעודת
המנינים של המלך. והחתונה הזאת היתה בשמחה גדולה נוראה ונפלאה כל כך ובהתגלות נוראה
ונפלאה כל כך.
עוד מובן שם גודל מעלת השתוקקות וכיסופין דקדושה, כי על ידי מה שהיו הבנים הקדושים
מתגעגעין ובוכין ומשתוקקין בכל פעם: "איך לוקחין לכאן זה הקבצן וכו' ", זכו שנתגלה להם בכל
פעם קבצן אחר מאלו הקבצנים וגילה להם נוראות ונפלאות חדשות. ולא עוד, אלא שזכו הבנים
שהקבצנים מסרו ונתנו להם כל אותן הבחינות בתורת מתנת-דרשה. וממילא מובן גם גודל מעלת
ומדרגת הבנים הקדושים שזכו לקבל מתנות כאלו, אבל אף על פי כן הכל היה על ידי השתוקקות
וגעגועים וכיסופים הקדושים שלהם.
עוד מובן שם, איך שכשמגיע לאדם איזה זמן של שמחה כגון שמחת חתונה וכיוצא צריך להזכיר
לעצמו החסדים שעשה עמו השי"ת מעודו עד היום הזה, וליתן להשי"ת שבח והודיה על כל זה
מתוך שמחתו, ולהתעורר מתוך שמחתו בכיסופין וגעגועין גדולים להשי"ת שגמל ועשה עמו
חסדים כאלה דייקא, כי הכל רק בתורת נדבה וחסד חינם מאתו, יתברך.
- - - כל סיפור וסיפור הוא עניין נפלא בפני עצמו.
- - - הקבצן הראשון, העיור, התפאר בחיים ארוכים שלו, ואמר על עצמו: "ואני זקן מאוד ועדיין

אני יניק לגמרי וכו', ויש לי הסכמה על זה מהנשר הגדול." וסיפר על זה מהאנשים שהלכו
בספינות הרבה על הים, ובאה רוח סערה ושיברה הספינות וכו', ועניין הזקנים, שכל אחד מהם
סיפר מעשיה ישנה מה שהוא זוכר למן הזיכרון הראשון וכו'. - - - ממה שסיים ואמר להם הנשר
הגדול: "חזרו אל הספינות שלכם, שהם הגופים שלכם, שנשברו שיחזרו ויבנו וכו'", מזה מובן כי
האנשים שהלכו בספינות ההן הן נשמות הצדיקים שבאו לזה העולם מלובשים בגופים, שהם
בחינת הספינות, ועל דרך שמבואר בזוהר הקדוש פ' ויקהל דף קצ"ט: יונה דנחית לספינה דא
איהו נשמתא דבר נש דנחתא להאי עלמא למיהוי בגופא דבר נש וכו'. וכדין בר נש אזיל בהאי
עלמא כספינה בגו ימא רבא דחשיבא לאיתברא, כמא דאת אמר והאניה חשבה להשבר וכו'.
וכדין אטיל קוב"ה רוח סערה תקיפא וכו', ודא איהו דקא מטי לספינתא וכו'. וכיוצא בזה מובן גם
בתיקונים תיקון י"ח, שזה בחינת מה שמבואר בסיפור זה, איך שבאה רוח סערה ושיברה את
הספינות המשמעות שהגופים נשברו ומתו, ר"ל , והאנשים ניצולו ובאו אל מגדל אחד ועלו על
המגדל וכו'. והיה שם כל טוב וכל התענוגים שבעולם. לכאורה, המשמעות על הנשמות של
צדיקים, שהיו מלובשות באותן הגופין, שניצולו ועלו למקום מנוחם לגן עדן התחתון, ואולי גם לגן
עדן העליון. ושם סיפר כל אחד מהם מה שהוא זוכר מזיכרונו הראשון. וממילא מובן ששם אין
שייך לומר שהיו כל ההתפארות של בחינת הזיכרונות האלו כפשוטן ממש, רק עוד יותר גבוה

מעל גבוה, בלי ערך ושיעור כלל. ולפי זה מובן מילא, שהנשר הגדול שבא ודפק על המגדל ופירש
להם כל המעשיות שסיפרו כל אלו הזקנים ואמר להם: חזרו אל הספינות, שהם הגופים שלכם,
שנשברו, שיחזרו ויבנו, עתה חזרו אליהם - הנשר הגדול הזה, לכאורה, הוא בחינת השר הממונה להקיץ שוכני עפר לתחיית המתים. ועל כן אמר על עצמו: "אני זקן ועדין אני יניק, וכמובן
בזוהר הקדוש פ' וישב דף קפ"א-קפ"ב, שעליו נאמר נער הייתי גם זקנתי, ע"ש. אך בזה יש כמה
בחינות, גבוה מעל גבוה וגבוהים עליהם. אך באמת אנחנו בעניינים כאלו רק כעיור המגשש
באפלה, ואין לנו שום התנוצצות ידיעה והשגה כלל בזה, וכל דברינו בזה הם רק לעורר קצת
לב המעיין בזה רמזי המעשיות .
היום השני מענין החרש שהתפאר בחיים הטובים שלו.
דע, אחי, שקודם שסיפר רבינו ז"ל מעשיה זאת של יום השני כי מעשיה זאת של ז' הקבצנים לא
סיפרה ביום אחד, רק בכמה ימים, ונמשך עניין הסיפור בערך ב' שבועות מעשה שהיה כך היה:
הייתי עומד לפני הדרת קודשו, ובתחילה, קודם סעודת הצהרים, דברתי עמו מעניין המעשייה
הנוראה הזאת שסיפר ביום שבת קודש הקודם, עד סיום הסיפור של הקבצן הראשון, שהוא
העיור, אשר אנוכי לא הייתי בעת הסיפור הזה. ואחר כך, ביום ד' הסמוך, דברתי עמו מעניין
הנורא והנפלא הזה, ושמעתי מפיו הקדוש שהוא חפץ ומשתוקק להיטיב עמנו טובה נצחית לספר
לנו שאר המעשייה, וכלתה נפשי לשומעה. אך בתוך כך בא המשרת ואמר: "הגיעה עת לאכול!
והלכתי משם. אחר כך, בין הערבים, חזרתי ועמדתי לפניו ודברתי עמו עוד כמה עניינים מסיפורי

העולם, וספרתי לו כמה מעשיות מבארדיטשוב, ובתוך דברי עניתי ואמרתי לפניו מעניין הייסורים
והחסרונות שיש לכל הנגידים והגבירים הגדולים, שכולם מלאים דאגות וחסר להם תמיד, וכן כל
החכמים והמחקרים כל חכמתם חסרה תמיד, ואינם יודעים שום דבר בשלמות, כידוע להם
בעצמם. ועל עניינים כאלה אמרתי לפניו מקרא זה "גם את העולם נתן בלבם מבלי אשר ימצא
האדם את המעשה אשר עשה האלוקים מראש ועד סוף" ע' קהלת ג' י"א בפירוש רש"י . ענה
רבינו ז"ל ואמר: "הלא זה הוא עניין המעשייה שלנו! ושאל תכף: "היכן אנו עומדים בהמעשייה?"
השבתי לו ברעדה: "אצל הסיפור של היום השני." ענה ואמר: "ביום השני וכו'," וסיפר כל
המעשייה של יום השני, שהוא מעניין החרש. אשרי אוזניים שכך שומעות! ליקוטי הלכות .
כל הקולות שבעולם כולם באים רק מן חסרונות, כי כל אחד ואחד צועק על חסרונו, ואפילו כל
השמחות שבעולם הן רק מחמת החסרון שהיה חסר לו ונתמלא לו. אבל יש צדיק אמיתי שזכה
לחיות חיים טובים שאין בהם שום חסרון, והוא נראה כחרש, מחמת שכל העולם אינו עולה אצלו
לכלום שישמע החסרון שלהם. וחיים טובים שלו הם לחם ומים, אבל בלחם ומים שלו יכולין
להרגיש כל הטעמים וכל הריחות וכל מיני עונג שבעולם, עד שיחיו על ידם חיים טובים באמת,
בלי שום חסרון.
ויש בחינת גן כזה, שגדלים בו פירות וגידולים נפלאים, שיש בהם כל הטעמים וכל הריחות וכל
המראות שבעולם. והיה כל העולם יכולין לחיות חיים טובים אמיתיים על ידי זה הגן. ועל הגן הזה

יש גנני, היינו צדיק קדוש ועליון כזה שהוא ממונה עליו, ומשתדל תמיד בכל תיקוני הגן. ולפעמים
בעוון הדור נאבד הגנני, שנעלם ונתכסה אורו של זה הצדיק. ואין העולם זוכין לידע ממנו שהוא
זה הגנני שעל ידו היו יכולים כולם לחיות חיים טובים אמיתיים על ידי הגן. והגנני הזה, אף על פי
שהולך ואומר שהוא הגנני, אבל העולם מחזיקים אותו למשוגע ח"ו וזורקין אחריו אבנים ומגרשים
אותו. וממילא אינו יכול להשתדל בתיקוני הגן. ועל ידי זה כל מה שיש באותו הגן בוודאי מוכרח
להיות כלה ונפסק, מאחר שאין שם הממונה, היינו הגנני. אך אף על פי כן היו יכולים לחיות מן
הספיחים שבגן. אך הבעל דבר מתגרה מאוד גם בזה ומכניס בעולם מדות רעות כאלו שמקלקלין
החיים הטובים שהיו זוכים לחיות על ידי הגן, כי על ידי המידות האלו מתקלקל כל מין טעם עד
שהוא בחינת טעם נבלה, וכל מין ריח עד שהוא בבחינת ריח חלבנה, וגם נחשכין העיניים על ידי
בחינת עננים דמכסיין עינא עד שעל ידי זה נפגמים כל מיני מראה וגוונין שבעולם. והנה אף על
פי שבוודאי יש בעולם צדיקים כאלו, שיש להם עשירות גדולה ואוצרות גדולים ברוחניות, שהם
מתפארים גם כן שהם חיים חיים טובים, ובאמת הם חיים חיים טובים על ידי האוצרות הקדושים
שלהם אף על פי כן יכולים הקלקולים הנ"ל מפגמי העולם לקלקל גם אצלם הטעם והריח ושאר
הדברים הנ"ל. ומכל שכן שאין כוח לתקן העולם ולהחזיר להם החיים טובים שהיו יכולים לחיות
על ידי הגן הקדוש. ועל כן לפעמים, כשמתגלגלים גם אצלם החיים טובים שלהם, אז כל תיקונם

על ידי הצדיק הגדול במעלה, שהוא בחינת חרש, שהוא חי חיים טובים שאין בהם שום חיסרון,
והוא נותן להם לטעום מהלחם ומים שלו ומרגישין בהם כל הטעמים. וגם על ידי זה נתקן מה
שנתקלקל אצלם. והצדיק הזה יכול לתקן גם החיים טובים של כל העולם, והוא מודיע שעיקר
קלקול החיים טובים שלהם בא להם מהמידות רעות שהכניס הבעל דבר בהם, ואז לא די שנתקן
אצלם הטעם והמראה והריח, אלא שזוכין על ידי זה למצוא הגנני שנאבד.
וכל זה זוכין על ידי הצדיק החרש רמזי המעשיות .
היום השלישי
היום השלישי מעניין הכבד פה שהתפאר איך שהוא מליץ ודברן נפלא מאוד, ויכול לדבר חידות
ושירים נפלאים עד שאין נמצא שום נברא בעולם שלא ירצה לשמוע אותו. ובאלו החידות והשירים
יש בהם כל החכמות, רק שמחמת שהדיבורים של העולם שאינם שבחים להשי"ת אין בהם
שלימות ועל כן הוא נראה ככבד פה. ואחר כך הוא מספר איך שיש לו הסכמה על ההתפארות
שלו מהאיש הגדול איש חסד האמיתי. וכל העניין שם הוא נורא ונפלא מאוד.
- - עיקר התהוות הזמן, שעל ידי זה עיקר קיום המעין והלב, שעל ידי זה עיקר קיום כל העולם
כולו, הוא על ידי החסדים של אמת, וכל יום ויום כשהוא הולך למקום שהוא בא משם אזי הוא
הולך בחידות ושירים נפלאים מאוד שיש בהם כל החכמות. ויש שינויים בין הימים, כי אין יום דומה
לחברו. ויש צדיק גדול ונפלא מאוד שהוא עוסק בזה, היינו שהוא הולך ומקבץ כל החסדים של
אמת, ומביא אותם לאיש חסד האמיתי, שהוא באמת אדם גדול מאוד. ועל ידי זה עיקר התהוות

הזמן. וזה הצדיק העוסק בזה לקבץ החסדים של אמת הוא בוודאי חכם גדול ונפלא מאוד והוא גם
מליץ ודברן נפלא מאוד, ויכול לדבר חידות ושירים נפלאים עד שאין נמצא שום נברא בעולם שלא
ירצה לשמוע אותו. ובאלו החידות והשירים יש בהם כל החכמות. וכל זה מובן ממילא, מאחר
שעיקר קיום העולם והמעין והלב וכל הנבראים כולם הוא רק על ידו שהוא מקבץ החסדים של
אמת. וכן עיקר כל החידות והשירים של כל יום ויום שיש בהשירים האלו, כל החכמות, הכל על
ידו. נמצא שהוא יודע חידות ושירים נפלאים מאוד. אך מחמת שהדיבורים של העולם שאינם
שבחים להשי"ת אין להם שלימות, ועל כן זה הצדיק דייקא נראה בעיני העולם ככבד פה, כי הוא
ככבד פה מאלו הדיבורים של העולם, שאין בהם שלימות אבל באמת אינו כבד פה כלל, רק
אדרבה הוא מליץ ודברן נפלא מאוד.
- - עיקר חיות וקיום העולם הוא רק על ידי געגועים וכיסופין דקדושה של הלב של העולם, שבו
תלוי עיקר חיות וקיום כל העולם עם כל הנבראים כולם. ועיקר חיות של זה הלב בעצמו הוא על
ידי שעומד תמיד כנגד המעין שבקצה העולם, וכוסף ומשתוקק תמיד בהשתוקקות גדולה לבוא
אל אותו המעין. אף על פי שהוא בלתי אפשר לו לילך להתקרב אל המעין, אף על פי כן עיקר
היותו הוא רק על ידי שעומד וצופה ומביט ומסתכל על המעין מרחוק מאוד מקצה הארץ, ומתגעגע
וכוסף ומשתוקק בהשתוקקות גדולה, בכלות הנפש, וצועק תמיד לבוא אל אותו המעין. וגם זה
המעין משתוקק אליו, ועל ידי זה הוא עיקר החיות של הלב, שבזה תלוי עיקר החיות והקיום של

כל העולם כולו.
כשמגיע היום להיות נגמר ונפסק - שאז הוא זמן תפילת מנחה וערבית - אז צריך האדם להתעורר בהתעוררות גדולה ולהזכיר את עצמו איך שהלב של העולם והמעין שעל ידם עיקר
קיום העולם - מתחילים ליטול רשות זה מזה, ואומרים חידות ושירים נפלאים זה לזה באהבה
רבה והשתוקקות גדולה מאוד. בכן צריך גם הוא לשתף עצמו עימהם ולהתעורר אז בהשתוקקות
גדולה מאוד. בכן צריך גם הוא לשתף עצמו עימהם ולהתעורר אז בהשתוקקות וכיסופין גדולים
להשי"ת ולהתפלל בדביקות גדולה, כי הבריאה של כלל זה היום כבר נגמר ונפסק ומי יודע מה
ילד יום. וכן אחר כך צריך להכין עצמו לקבל קדושת הבריאה החדשה של יום הבא, ולהזכיר את
עצמו היטב, שכל יום ויום כשהוא הולך למקום שבא משם אז הוא הולך בחידות ושירים נפלאים
מאוד, שיש בהם כל החכמות. ויש שינויים בין הימים, כי כל יום משונה מחברו, בפרט הימים
המקודשים, שהם שבת ור"ח ויו"ט. בכן צריך האדם לשתף עצמו גם כן לזה ולהתפלל בכל יום
ולומר לפניו ית' שירים ותשבחות וכו' בחשק חדש והתלהבות דקדושה מאוד ובמוחין חדשים
לגמרי, ולקשר עצמו ולהמשיך על עצמו זכות וכוח העוסק בזה לקבץ החסדים של אמת ולהביאם
לאיש חסד האמיתי, שעל ידי זה עיקר התהוות הזמן והחידות והשירים והחכמות, וכן עיקר קיום
וחיות המעין והלב וכל העולם כולו רמזי המעשיות .
- - בהמעשייה הזאת מבואר קצת עניין התורה שמדברת מהתקשרות הלב אל הנקודה, שבזה
תלוי תיקון העולמות, כי על ידי התקשרות הלב אל הנקודה נתקן השבירה, שהוא תיקון הכל. וזה

בחינת המעשייה, שהלב צועק תמיד אל המעין, כי המעין הוא שורש של כל הנקודות הטובות
ליקוטי הלכות .
ביום החמישי - סיפור מאותו שהיה בעל חטוטרת.
- - גם במדרגת הצדיקים הגדולים יש גבוה מעל גבוה וגבוהים עליהם, כמובן מסיפור זה בפנים
ועניין הסיפור של הכת שהיו חוקרים אודות האילן הנורא והנפלא, ואיך שאפילו אחר שזכו כולם
לכל המידות של האילן, שהם אמת ואמונה וענווה ויראה, אף על פי כן לא היו יכולים לבוא אל
האילן, מחמת שהוא בחינת למעלה מן המקום, עד שהבעל חטוטרת הביאם לשם רמזי המעשיות .
- - יש מי שהתפאר שהמוח שלו הוא בחינת מועט מחזיק את המרובה, כי הוא נושא במוח שלו
אלפים ורבבות אנשים עם כל הצטרכויותיהם, וכל הנהגותיהם וכל ההוויות והתנועות שלהם, הכל
כאשר לכל, הוא נושא במוחו, ועל כן הוא מתפאר כי מוחו הוא מועט מחזיק את המרובה. ובאמת
הוא אינו כלום והאנשים שלו אינם כלום וכולם המה מהבל יחד, יש דברים הרבה מרבים הבל.
אך יש צדיקים גדולים שבאמת יש לכל אחד ואחד בחינת מועט מחזיק את המרובה, כל אחד לפי
בחינתו: יש שהדיבור שלו הוא בחינת מועט מחזיק את המרובה, ויש ששתיקתו היא בחינת מועט
מחזיק את המרובה, ויש מי שהוא מוליך את גלגל הירח, אף על פי שגלגל הירח גדול מאוד והוא
קיום כל העולם, כי העולם צריך להירח, נמצא שהוא בחינת מועט מחזיק את המרובה באמת.
אבל יש עוד בחינת מועט מחזיק את המרובה שהוא למעלה מכולם בכלל, וזה הצדיק שזוכה

לבחינת מועט המחזיק את המרובה בתכלית המעלה העליונה, מה שאין למעלה הימנו, הוא
דייקא נראה כבעל חטוטרת, ובאמת אינו בעל חטוטרת כלל, רק אדרבה הוא נושא עליו את הכל.
- - יש אילן אשר בצלו ישכנו כל החיות ועל ענפיו ישכנו כל העופות וכל ציפורי שמיא, והעונג
המופלא שיש שם אצל אותו אילן אין לשער. ולפעמים יש כת מבני אדם שמשיגין שיש אילן כזה
בעולם ורוצים לילך ולבוא אליו, אך אין מכריע ביניהם לאיזה צד צריכין לילך לבוא אל אותו האילן,
ונופלת מחלוקת ביניהם על זה, כי זה אומר לצד זה צריכין לילך וזה אומר לצד זה, ואין מכריע
ביניהם, עד שבא חכם אחד ומודיע להם, כי אי אפשר לזכות לבוא אל אותו האילן, כי אם מי שיש
לו המידות של האילן, כי זה האילן יש לו ג' שורשים, שהם אמונה ויראה וענווה, ואמת הוא גוף
האילן. ואז כשזוכים כולם לבוא לאלו המידות, אז כולם מסכימים לדעה אחת שבזה הדרך צריכין
לילך ולבוא לאותו האילן. אבל זה האילן אין לו מקום כלל, כי הוא למעלה מהמקום לגמרי, ועל כן
אפילו אלו הצדיקים הזוכים לכל המידות של האילן, אף על פי כן אי אפשר גם להם לעלות ולבוא
אליו, כי אם על ידי זה הצדיק הבעל חטוטרת, שזכה לתכלית המדרגה העליונה בעניין מועט
מחזיק את המרובה, והוא במדרגת סוף בחינת המקום, כי תכף למעלה ממנו הוא למעלה מן
המקום לגמרי, ועל כן הוא יכול לישא ולהעלות אותם מתוך בחינת המקום ולהעלותם להאילן
שהוא למעלה מן המקום רמזי המעשיות .
ביום השישי - סיפור מאותו שהיה שתוק ידים.

סוד מעשיה זו נעלם מכל העולמות. אך אף על פי כן יש לנו רשות לכל אחד ואחד לחפש ולבקש
בה איזה רמזים מה שנוכל למצוא ליקוטי הלכות .

ה. תפילה בענין סיפורי מעשיות של צדיקים

גדולים מעשי ה' דרושים לכל חפציהם. מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית מלאה הארץ
קנינך. מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך.
רבש"ע, אתה האל עושה פלא, ואתה עושה נפלאות בכל דור ודור על ידי הצדיקים האמיתיים
שבכל דור, כאשר אבותינו סיפרו לנו את כל הגדולות והנפלאות והנסים הגדולים והמופתים
הנוראים אשר עשית בכל דור ודור ע"י צדיקיך האמיתיים מימות עולם עד היום הזה. וגם בדור
הזה בודאי נמצאים צדיקים בעלי מופתים אמיתיים. ובכן זכני ברחמיך הרבים ועזרני והושיעני
וחזקני ואמצני שאזכה לספר סיפורי מעשיות של צדיקים אמיתיים, מכל מה שעבר עליהם
בימיהם, הן מה שעבר עליהם בעצמם, והן מה שעבר על בניהם ועל כל הנלווים אליהם, וכל
האותות והמופתים הגדולים והנוראים שעשו בעולם באתגליא ובאתכסיא, וכל הדברים הקדושים
והתגלות אלוהות שהמשיכו בעולם, הכל אזכה לשמוע היטב באוזני ובלבי, ולשיח ולספר בהם
תמיד. ימלא פי תהילתם, כל היום תפארתם, כי תהילתם היא תהילתך ותפארתם היא תפארתך.
זכני לעסוק בזה בכל יום ויום לספר סיפורי מעשיות של צדיקים אמיתיים, באופן שאזכה שיומשך
עלי קדושתם העצומה, וע"י זה אזכה לטהר מחשבתי מכל הבלבולים וערבוב הדעת ומכל מיני

מחשבות זרות וחיצוניות, ומכל מיני הרהורים רעים, ומכל מיני בלבול הדעת שבעולם הנמשכין
ממוחין דקטנות, ואזכה לצאת ממוחין דקטנות למוחין דגדולות. ועל ידי זה תצילנו ותפדני מכל
הצרות ומכל הייסורין ומכל מיני דינים שבעולם, שכולם נמשכין מבלבול הדעת ממוחין דקטנות.
ואתה ברחמיך הרבים תפדני ותצילני מכולם על ידי שתזכני ותסייעני תמיד לעסוק בסיפורי
מעשיות של צדיקים אמיתיים שהם בחינות מוחין דגדלות.
ועזרני והושיעני לכסוף ולהשתוקק ולהתגעגע תמיד לבוא לארץ ישראל ואזכה להמשיך עלי
קדושת ארץ ישראל תמיד, ועל ידי זה אזכה לאמונה בשלמות, להאמין באמונה שלמה בהשגחתך תמיד. ותוציאני מטבעיות לגמרי, שאזכה לידע ולהאמין שאין שום דרך הטבע
בעולם כלל רק הכל בהשגחתך לבד, כי גם הטבע בעצמה מתנהגת בהשגחתך תמיד,
ואתה משנה הטבע בכל עת על ידי הצדיקים האמיתיים שבכל דור ודור, שעושין חדשות ונפלאות בכל דור כאשר שמענו מאבותינו.
ורחם עלי ועל כל ישראל למען שמך. ועזרנו וזכנו להתדמות אליך, תתברך, שנזכה להבדיל בין
האור ובין החושך, עד שנדע באמת להבחין ולהבדיל בין סיפורי מעשיות של צדיקים אמיתיים ובין
סיפורי מעשיות של רשעים. וגם לידע ולהבחין על מי לספר ואיך לספר באופן שאזכה לספר על
צדיקים אמיתיים הגדולים במעלה, אשר הסיפור והדיבור עליהם יהיה לו כוח לטהר מחשבתי.
כי אתה הודעתנו שכנגד כל מעשה של צדיקים יש כנגדו מעשיות של רשעים ושקרנים, ומעשיות
מעורבבים של העושים דברים הנראים כמופת על ידי כמה תחבולות, ע"י כישוף או ע"י דבר
אחר, ואי אפשר להבחין ולהבדיל ביניהם, כי אם מי שיודע להבדיל בין האור ובין החושך, כאשר

הודעתנו ברחמיך הרבים. ובעוצם חלישותינו, אשר נתרחקנו ממך מאוד, בוודאי אין בידינו להבדיל
בין האור ובין החושך. על כן רחם עלינו, עזרנו והושיענו שנזכה על כל פנים לאמונה שלמה ותהיה
אמונתנו חזקה כל כך כאילו אנו רואין בעינינו ממש מה שאנו מאמינים בו באמת. ונזכה להאמין
בך ה' אלוקינו שאתה משגיח בהשגחה פרטית בכל עת, ואתה עושה חדשות ונפלאות בכל עת
בכל דור ודור על ידי צדיקיך האמיתיים שבכל דור. ונזכה להאמין שיש הבדל והפרש גדול בין
המופתים והחידושים שנעשים על ידי הצדיקים האמיתיים, ובין המעשיות הנדמים למופתים
הנעשים על ידי הרשעים או על ידי המעורבים מטוב ורע, אשר עדיין אינם ראויים לזה, לעשות
מופתים בעולם, ומתלבשים בטלית שאינה שלהם, אשר יש הבדל והפרש בין מעשיהם של אלו
למעשיהם ומופתיהם של הצדיקים האמיתיים כמו בין האור ובין החושך. באופן שאזכה תמיד
לספר סיפורי מעשיות של צדיקים אמיתיים שיש להם כוח לטהר את מחשבתי. יהיו לרצון אמרי
פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי, אמן סלה.

ו. מזיכרונותיו של ר' נתן על חייו ודבריו של ר' נחמן

.1
אמר, שהוא בעצמו עיקר התעוררות לעבודת השם יתברך באמת היה על ידי סיפורי מעשיות
של צדיקים, כי כל הצדיקים היו מצויים בק' מזיבוז, מחמת שהוא מקום הבעש"ט ז"ל, ורובם
ככולם היו מתאכסנים בבית אביו, ושמע הרבה מעשיות של צדיקים, ועל ידי זה היה עיקר
התעוררותו להשם יתברך עד שזכה למה שזכה.

.2
היה מספר מגודל הבושה שהיה לו, שהיה מתבייש מפני השם יתברך, והיה מרגיש ממש
הבושה על פניו, והיה מרגיש כמו מי שמתבייש מפני חברו מאוד, כי היה מרגיש שמתחיל מראה
פניו להשתנות לכמה גוונין, כדרך המתביישין ממש, בלי שום שינוי. והרב הקדוש ר' נחום
מטשירנוביל ראה אותו בימי נעוריו בק' מידבידובקה ונתבהל מעוצם היראה שהיה על פניו אז,
ואמר שמה שנאמר "למען תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו" - זה רואין בחוש אצלו.
.3
בכפר הוסאטין, סמוך לעיר מידבידובקה, היה דר חמיו. שם היה עיקר גידולו. שם הולך נהר
גדול ועליו גדלים קנה וסוף הרבה למאוד מאוד. היה דרכו בקודש, שהיה לוקח לפנמים ספינה
קטנה ושט בה בעצמו לתוך הנהר. ואף על פי כן היה שט בה עד אחורי הקנה וסוף, עד המקום
שלא היו רואין אותו עוד, ושם היה עושה מעשיו בעבודת השם יתברך בתפילה והתבודדות.
פעם הלך בספינה לתוך הנהר, והוא לא ידע עדיין להנהיג הספינה, וכשבא לתוך הנהר רחוק
מהיבשה, התחילה הספינה להתנודד וכמעט שנטבע. לא ידע כלל מה לעשות. הרים ידיו וצעק
אל השם יתברך. - - והיה רגיל לספר זאת.
.4
רבינו ז"ל אף על פי שהיה לו חדר מיוחד בכפר שישב בו לבדו, אף על פי כן היה הולך על פי
הרוב על פני השדה בתוך איזה יער וכיוצא, והיה מתבודד שם הרבה.
פעם אחת הלכתי עמו בק' מידבידובקה, שהיה דר שם בתחילה, והלכנו אנה ואנה אצל השדות

וההרים. הטה ידו על פני השדות וההרים ואמר לי: "בכל אלו השדות וההרים שאתה רואה סביב
העיר בכולם הלכתי וסבבתי כמה וכמה פעמים." היינו שהיה הולך ומתבודד שם בכל אותן
המקומות. וסיפר לי ששם בראש ההר יש מקום גבוה מאוד, ובראש גבהו יש בתוכו כמו בקעה.
והיה עולה על ראש גובה ההר ונכנס לתוך הבקעה שבתוכו, ושם היה אוהב להתבודד כמה
פעמים. ולפעמים היה הולך במקומות אחרים. וכל זה היה בק' מידבידובקה, שכבר היה צדיק
מפורסם בעת שדר שם. חוץ מה שהיה מרבה בהתבודדות בעת שישב בכפר. וכן בתחילה כשישב
במזיבוז, וגם אחר כך בעת שישב בזלוטופולי. ופה ק"ק ברסלב בכל יום ויום היה מתבודד כל היום
כולו.
סיפר לי איש אחד בזלוטופולי, שבהיות רבינו ז"ל יושב בזלוטופולי פעם אחת בקיץ התפלל רבינו
ז"ל בבוקר השכם, ואחר כך שלח את בתו הילדה שרה לקרוא לו. בא אל רבינו ז"ל. אמר לו: "לך
עמי לטיילי!" הלך עמו חוץ לעיר. הלכו בין העשבים. ענה רבינו ז"ל ואמר: "אם היית זוכה לשמוע
את קול השירות והתשבחות של העשבים, איך כל עשב ועשב אומר שירה לשם יתברך בלי פניה
ובלי שום מחשבות זרות ואינם מצפים לשום תשלום גמול! כמה יפה ונאה כששומעין השירה
שלהם. טוב מאוד ביניהם לעבוד את ה' ביראה." אחר כך הלכו יותר ובאו סמוך להר אחד שקורין
מוגילו, שהיה שם סמוך לעיר, ושאל אותו האיש מה זאת, והשיב לו, וסיפר לו ענין אותו המוגילו,
ואמר לו שילך עמו לשם. נכנסו לשם. כשנכנסו לשם לא נראו לחוץ כלל, כי ההר היה חלול בתוכו

ועמוק קצת בתוכו. ונכנסו לשם רבינו והאיש הנ"ל, וישב רבינו ז"ל על הארץ והוציא מבית יד שלו
ס' שערי ציון, והתחיל לומר, ובכה מאוד מאוד. היה אומר להלן מדף לדף ובכה הרבה מאוד מאוד
בלי הפסק. והאיש עומד אצלו ומחזיק הציבוק שלו, עומד משתומם ורואה בכייתו הגדולה מאוד.
שהה זמן הרבה בזה. כאשר פסק מלבכות צווה על האיש הנ"ל שילך ויסתכל בחוץ היכן היום
עומד. יצא וראה שכבר פנה היום והשמש נוטה לשקוע. כך התמהמה בבכייתו קרוב ליום שלם
בקיץ בלי הפסק. אחר כך צווה לו להוציא אש ועישן הלולקי. ישב מעט, ויצאו לחוץ.

.5

פעם אחת ענה ואמר: עלי אין חולקים כלל. רק הם חולקים על מי שעשה כך כמו שבודים החולקים עליו. ועל איש כזה בוודאי ראוי לחלוק.
ואמר שהם חטבו לעצמם אדם וחולקין עליו.

.6

לא היה לרבינו ז"ל שום מנוחה כל ימיו אפילו רגע אחד, כי היה לוחם מלחמות ה' בכל עת ובכל
רגע, ואי אפשר להאריך ולספר בזה מכמה טעמים. וזה היה ענין המחלוקת הגדולה שהיתה עליו.

.7

"בזאת ידעתי כי חפצת בי כי לא יריע אויבי עלי" - בזה שאויבים שלי אינם רעים, כי צדיקים
חולקים עלי, בזאת ידעתי כי חפצת בי.

.8

אמר, שאם לא היה ממתין בביטחון לישועת ה' כבר היה איש נוסע ומטולטל, כמו כל הנוסעים
ומטלטלים עצמם בשביל הפרנסה, כנהוג עכשיו. ואמר זאת לעניין הנהגת הבית בפרנסה
ומלבושים ושאר צרכי הבית, שעל פי רוב חסר לאדם הרבה - - ואמר על עצמו עניין זה, שאם

לא היה ממתין, כגון שהיה חסר לו איזה דבר, אם היה דוחק את השעה שיהיה דווקא תיכף, היה
צריך ללוות לעצמו ולהיות בעל חוב, עד שהיה מוכרח להיות נוסע ומטולטל, כמו שאנו יודעים עניין
הנוסעים שהם מוכרחים תמיד ליסע למדינה מחמת שהם תמיד בעלי חובות. ועניין זה צריכין לידע
מאוד וצריכין ללמד עצמו ולהרגיל את עצמו בזה מאוד. כי לכל אדם חסר הרבה, אפילו בעלי בתים
ועשירים גדולים, מכל שכן מקבלים, אפילו החשובים והגדולים. וצריך ליזהר להיות מסתפק
במועט ולהנהיג ביתו כפי השעה והזמן. ואם נדמה לו שצריך מלבוש לו או לאשתו ובניו, אף על פי
שמוכרח לו, אל ידחוק השעה ללוות ולהקיף ולהיות בעל חוב, אך ימתין עד תבוא עתו. וטוב לסבול
דוחק אפילו במזונות, וכל שכן במלבושים ודירות וכו', ולא להיות בעל חוב ח"ו. ומוטב שיהיה בעל
חוב לעצמו או לבני ביתו מלהיות בעל חוב לאחרים.

.9

אמר, שכל התורות והשיחות שלו אינם בשבילנו לחוד, כי אם את אשר ישנו פה ואשר איננו
פה. וכמה פעמים דברנו עמו מעניין זה ורמז לנו בדבריו להודיע הבאים את כל מעשה ה' הגדול
שעשה עמנו. ופעם אחת אמר בפירוש: "גם לבניכם תודיעו כל מה שנעשה כאן" ואמר ברתת וזיע
בהתלהבות נוראה: "והודעתם לבניך ולבני בניך!"

01

כשהיה באומן היה שומע בביתו קול של הצועקים על הבית עלמין על קברי אבותם, שדרכם
לצעוק ולהתפלל שם בקול מר, כנהוג.
פעם אחת שמע אישה שהיתה צועקת על קבר אביה: "אבי, אבי!" בקול מר מאוד. ובתו היתה

עומדת אצלו. ענה ואמר לה: "האישה הזאת צועקת בכוונה היטב: "אבי, אבי!" אבל אינו בכאן
כלל." ואמר אז שטוב כשבאים על קברי אבות לומר למתים השוכנים סביב סביב לקבר אביהם
ואמם וכיוצא לבקש מהם שיודיעו לו שבא בנם או בתם אליו, כי בודאי לא כל המתים מסתלקים
ממקום קבורתם למקום שנטרדים, כי הרבה שרויים בקברם. על כן טוב להודיעם בכדי שהם
יודיעו לאביהם וכו'. והוסיף: "אבל אצל הצדיק אין צריכין לחשש על זה שמא אינו שם, כי מיתת
הצדיק הוא רק כמו מי שיוצא מחדר אחד לחדר אחר." והמשיל לבתו על עצמו: "כמו שאני עתה
בחדר זה ואחר כך אני יוצא מחדר זה ונכנס לחדר השני וסוגר הדלת אחרי. אם את תבואי אצל
הדלת ותצעקי "אבי, אבי", - לא אשמע דבריך?"
כדברים האלה נשמע מפיו הקדוש כמה פעמים, שרמז לכל אחד ואחד כמה גדולה המעלה של מי
שזכה לבוא על קברו הקדוש והנורא כי בוודאי ישמע דבריו ויעזור ויושיע לו בכל מה שאפשר.

11

קודם הסתלקותו אמר, שכבר הוא עומד עכשיו על מדרגה כזו שאי אפשר להשיג יותר בשום
אופן כל זמן שמלובשים בגוף. ואמר שהוא מתגעגע מאוד להפשיט גופו, כי אי אפשר לו לעמוד על
מדרגה אחת בשום אופן, כי כל ימי חייו מעולם לא עמד על מדרגה אחת, אפילו כשהגיע לאיזו
מדרגה עליונה שתהיה, אפילו לתכלית המעלה, אף על פי כן היה מחפש יותר עד שהגיע למדרגה
גבוהה יותר ויותר. וכן היה תמיד כל ימי חייו. ולבסוף הגיע למדרגה גבוהה כזו שאי אפשר בתוך

הגוף להשיג יותר בשום אופן ועל כן הוא מוכרח להסתלק. ואמר בזה הלשון: "כבר הייתי רוצה
מאוד להתפשט החלוק, כי איני יכול לעמוד על מדרגה אחת."

21
ראוי שיהא מרגיש צרת יחיד, וכל שכן צרת רבים ח"ו בלב, כי אפשר שידע מהצרה ויודע
בבירור כאב הצרה ועם כל זה לבו אינו מרגיש הצרה כלל. ועל כל פנים צרת רבים ח"ו ראוי שהלב
יהיה מרגיש כאב הצרה. ואם אינו מרגיש צריך להכות הראש בקיר, היינו להכות הראש בקירות
לבבו.

31
היצר הרע דומה כמו מי שהולך ורץ בין בני אדם, וידו סגורה ואין אדם יודע מה בתוכה, והוא
מרמה בני אדם ושואל לכל אחד: "מה אני אוחז?" ולכל אחד נדמה כאילו הוא אוחז מה שהוא
מתאווה, ועל כן הכל רצים אחריו, כי כל אחד סובר שיש בידו מה שהוא חפץ, ואחר כך הוא פותח
את ידו ואין בה כלום. כמו כן ממש היצר הרע שהוא מרמה כל העולם, והכל רצין אחריו, ומרמה
לכל אחד ואחד עד שנדמה לכל אחד ואחד כאילו יש בידו מה שהוא חפץ, כל אחד כפי שטותו
ותאוותו, ואחר כך בסוף הוא פותח את ידו - ואין בה כלום, כי אין מי שימלא תאוותו אצלו.
גם נדמו כל התאוות של העולם כמו עמודי אור הנכנסין לבית מן אור החמה, שנראין בחוש שהם
נדמין לעמודים מחמת הזריחה של החמה, וכשרוצים לתפוס אותן עמודי האור - תופסין ותופסין
ואין בתוך היד כלום. כך הן כל התאוות של העולם הזה!"

41
הרשעים הם מלאים חרטות, והם אינם יודעים כלל מהו חרטה, כי זהו בעצמו שהם מתגברים
בענין רשעתם, זהו בעצמו חרטה, כי מחמת שבאה בדעתם חרטה על כן הם מתגברים ביותר
ברשעתם, כמו שני אנשים שנלחמים זה כנגד זה, שכשאחד רואה חברו מתגבר נגדו, אזי הוא
מתגבר ביותר נגדו. כמו כן ממש כשהרשע רואה שמתחיל איזה דבר טוב להתעורר אצלו אזי
הוא מתגבר ביותר.
וזהו כלל גדול בעבודת ה', אפילו לשאר בני אדם, לכל אחד לפי ערכו, שכל מה שרוצה יותר ליכנס
בעבודת ה' מתגבר עליו הבעל דבר ביותר. וצריך להיות משכיל על דבר זה ובתחבולות תעשה
מלחמה להתגבר על הרע בהתגברות גדולה בכל פעם. אשרי הזוכה לנצח המלחמה!

51
מה שכשאדם מתחיל ליכנס בעבודת ה' ולהתקרב אל צדיק האמת באים עליו הרהורים ובלבולים גדולים, זהו כמו, למשל, כלי מים שמתחילה נראה כאילו המים צלולים, ואחר כך
כששופתין ומעמידין המים אצל האש ומתחילין להתבשל אזי מתבלבלין המים והרתיחה מעלה
כל הפסולת שהיתה במים, ועולה כל הפסולת למעלה, וצריך שיעמוד אחד להסיר חלאת ופסולת
המים בכל פעם. ומתחילה נדמה כאילו המים צלולים לגמרי, ואחר כך נראה הפסולת שבמים
העולה בכל פעם למעלה. וכשמסירין בכל פעם החלאה והפסולת אזי נשארין המים צלולים וזכים
באמת כראוי. כמו כן ממש קודם שמתחיל האדם ליכנס בעבודת ה' אזי הטוב והרע מעורבין בו,
ומחמת שהם מעורבין מאוד אין נראה הפסולת והרע שבו כלל, אך אחר כך כשמתחיל ליכנס

בעבודת ה' ומתקרב אל צדיק האמת, אזי מתחיל להזדכך ולהתברר, ואזי עולה הפסולת והרע
בכל פעם למעלה.

61
פעם אחת הוכיח אותנו להתפלל בכוונה ובכוחות, כמבואר בספרים הרבה שצריכין להכריח
עצמו מאוד לתפילה ולהתפלל בכל הכוחות, ואמר: "התפילה שלהם בכוח הוא כמו שמשכתי אני
את החבל עם העוגן כשהייתי על הספינה. היינו בהיותי על הספינה היה פעם אחת שעת הדחק,
שהיו מכריחין את כל אנשי הספינה שימשכו בכל כוחם את החבל, והייתי מושך בכל כוחי אבל
באמת לא הכנסתי שום כוח, רק היה לפנים, כי הוכרחתי להראות לפניהם כאילו אני מושך בכל
כוחי. כך היא התפילה שלכם בכוח ובכוונה."

71
אמר, שטוב לאדם להרגיל את עצמו שיוכל ל?ח??ו?ת את עצמו באיזה ניגון, כי ניגון הוא דבר
גדול וגבוה מאוד מאוד, ויש לו כוח גדול לעורר ולהמשיך את לב האדם לשם יתברך. ואפילו מי
שאינו יכול לנגן, אף על פי כן בביתו ובינו לבין עצמו יוכל לחיות את עצמו באיזה ניגון כפי שיוכל
לזמר אותו, כי מעלת הניגון אין לשער.

ז.

מי היה ומה פעל ר' נתן מברסלב, תלמידו של ר' נחמן

- - - מעולם לא ראינו ולא שמענו מאיש אחד שישרת את רבו באופן כזה, כמו שראינו ממורנו
הר"ר נתן ז"ל, כי ממש נתקיים בו לא מש מתוך האוהל - אוהלה של תורה של רבינו אור האורות

בעל ליקוטי מוהר"ן זצ"ל, כי ממש היה דבוק ומקושר אליו בהתקשרות ודביקות אמיתית, במסירת
נפש ובביטול הרגשות עצמו לגמרי, בכל תנועותיו, במעשה ובדיבור ובמחשבה, בשבתו בביתו
ובלכתו בדרך, בשכבו ובקומו. וכל שיחותיו וסיפוריו ועניניו הכל היה סובב והולך רק על קוטב
עניין זה, להודיע ולפרסם גדולת קדושת מעלת רבינו זצ"ל וגדולת קדושת מעלת מאמרי תורותיו
הקדושות ושיחותיו וסיפורי מעשיותיו וכל עניניו, להודיע לבני האדם גבורותיו וכו' להפיץ מעיינותיו
חוצה, כי זה כל אדם, וכל העולם לא נברא אלא לצוות לזה ובשביל זה, כמו שאמרו רז"ל. אלמלא
זכו העולם על כל פנים גם עכשיו, זה שנים רבות אחר הסתלקותו ז"ל, ליהנות מאורו כבר היה
העולם בא לידי תיקונו בשלמותו כמבואר מזה במקום אחר.
והנה האיש הזה מורנו הר"ר נתן ז"ל לא נתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה, וכל ימי חייו היה עוסק
רק בעניין זה לדלות ולהשקות מתורת רבו לאחרים ולפרסם שמו הגדול והקדוש בעולם. ועסק
בזה בשקידה רבה מאוד ובמסירת נפש עצומה מאוד אשר לא יאומן כי יסופר, וזכות רבו הקדוש
מסייעתו, כי זכה למדרגה גבוהה ועליונה מאוד בעבודת ה' ובהשגת התורה הקדושה, והכל היה
בתמימות ובפשיטות גמורה ובשפלות אמיתית וענוה שלמה מה שאי אפשר לשער כלל, ואי אפשר
לבאר פרטיות עניין זה לא בכתב ולא בעל פה. והיה חידוש נפלא ונורא מאוד, כי זכה ללמוד
הרבה בפשיטות ש"ס ופוסקים ומדרשים וזוהר הקדוש וספרי קבלה ושאר ספרי קודש, עד שכל
מי ששמע קצת מסדר לימודו היה משער בלבו כי בלתי אפשרי דבר זה אם לא שנאמר שיומם

ולילה אינו עוסק רק בסדר לימודו. ומלבד זה היה עוסק הרבה מאוד בעבודת ה', עבודה זו
תפילה, כי היה מתפלל תפילתו בכוח עצום ובהתלהבות גדולה ובדביקות נפלאה. גם היה עוסק
הרבה בתפילה ובתחנונים בתמימות ופשיטות גדולה, כי היה רגיל לומר בכל יום מזמורי תהילים
הרבה ובהתעוררות גדולה ובבכיה עצומה ובקולות וצעקות גדולות ומשונות ובלב נשבר באמת
כזה אשר לא יאומן כי יסופר, וכל השומע תצלינה אוזניו, ורבים רבים מישראל, גם מהמון עם אשר
לא היו מקורבים אליו כלל וכמעט שלא הכירו אותו בפניו כלל, נתעוררו לתומם בהתעוררות גדולה
דקדושה על ידי ששמעו תפילתו ואמירת תהילים שלו ותיקון חצות שלו וכיוצא בזה, כידוע
ומפורסם עניין זה. גם היה עוסק הרבה בכל יום לפרש שיחתו לפני השי"ת ולהרבות בהתבודדות
ותחנונים וכו' שעות הרבה בכל יום, עד שכל מי ששמע סדר עבודת התפילה שלו היה משער בלבו
כי אי אפשר לדבר זה אם לא שמבלה כל ימיו ולילותיו על תפילה ותחנונים.
גם היה עוסק הרבה בכל יום לחדש חידושי תורה נפלאים על ידי ההקדמות הנוראות שקיבל מרבו
זצ"ל, ולסדרם היטב ולכתבם על הספר, כמובן קצת בחיבוריו הקדושים בספרו ליקוטי הלכות. גם
היה עוסק בספרי רבינו זצ"ל בעצמו בכמה וכמה העתקות, ללבנם ולסדרם בכל פעם בסדר יותר
נכון, ולברר העצות והדרכים הקדושים היוצאים מהם למעשה, כמובן מספר קיצור ליקוטי מוהר"ן
וליקוטי עצות. וגם בעניין זה היה לו עסק גדול, כי סדרו כמה פעמים ובכל פעם באופן אחר, כידוע
להיודעים בזה. גם היה עוסק הרבה לסדר תפילות על סדר כל מאמרי רבינו ז"ל, וגם בזה היה לו

עסק גדול מאוד, כמובן מזה בספרו ליקוטי תפילות הנדפסים, לבד ממה שנשרפו הרבה הרבה
חיבורים מסדר ליקוטי תפילות שלו, מה שלא זכו העולם לראותם וליהנות מהם כלל, כידוע
ומפורסם בין אנ"ש, לבד מה שהיה צריך כמעט בכל יום לכתוב מכתבים הרבה ובאריכות דברים
המשיבין את הנפש לאנשים רבים מאנ"ש אשר זכו לשתות בצמא את דבריו, כידוע. וכל מי ששמע
וידע קצת מענין סדר כתביו הנ"ל היה משער בלבו, כי בלתי אפשר דבר זה אם לא שמבלה כל
ימיו על כתיבת העניינים הנ"ל. ויותר על זה מה שעסק כל ימיו לייסד הבניין הקדוש של רבינו זצ"ל
ולהדפיס ספריו הקדושים כמה פעמים, ולייסד ולבנות הבית מדרש הקדוש שלו, ובכל פרט ופרט
מעניינים הנ"ל היה לו עסק גדול עם רבים מאנ"ש אשר היו בתומכי נפשו, אך אף על פי כן היה
צריך לבלות זמן הרבה על זה ולעסוק בנסיעות רבות בשביל זה. לבד מאשר רבים קמו עליו, והיו
לו מלחמות גדולות ועצומות ומסירת נפש עצומה מאוד קודם שזכה לגמור כל עניין ועניין מעניינים
הנ"ל.
ויותר על זה מה שזכה ללמד מתורת רבו לאחרים והיה עוסק הרבה לדבר עם בני אדם הרבה
בכל יום ולקרב אותם לעבודת השי"ת, והיה מבלה על זה זמן הרבה, ידוע. כמה יגיעות צריכין לזה
וכמה זמן צריכין לבלות על זה קודם שזוכין לעזור לבעל בחירה אחד ולקרב אותו לעבודת השי"ת!
ומכל שכן שהיה לו עסק גדול עם אנשים רבים מישראל שעסק עימהם בעניין זה לקרב אותם
לעבודת ה' על ידי החידושי תורה והמעשיות והשיחות הקדושים שקבל מרבו זצ"ל. לבד מה שהיה

צריך לכתוב מכתבים רבים בכל יום לרבים מאנ"ש להשיב לכל אחד על שאלתו ולהורות להם
הדרך אשר ילכו בה ולחזק לבבם רק ביראת ה' כל היום.

ר' פנחס מקוריץ

תוכן המאמר

1. ר' פנחס, אביו ר' משה והבעש"ט
2. דם המשומר
3. ר' פנחס לא נשבע מעולם אפילו על אמת
4. קשה להיות מדבר אמת
5. על תפילתו של ר' פנחס
6. מוטב ללמוד מלהתענות
7. דין תורה
8. פטירתו של ר' פנחס

פתיחה

ר' פנחס בר' אברהם שפירא נולד בשקלוב. מסיבת בלבול עקר אביו עם בני ביתו לגליל ווליניא
והתיישב בעיירה מירופולי. שם נתוודע ר' פנחס להבעש"ט ונתקשר בו. אחר כך העתיק ר' פנחס
מושבו לקוריץ לאחר זמן עבר מקוריץ ונשתקע באוסטרהא. כאן חי יותר מעשרים שנה. עיקר
עבודתו היתה, לכאורה, המלמדות, שכן היו מכנים לו החסידים: "המלמד השחור".
ר' פנחס נפטר י' אלול תקנ"א בשיפיטובקה, בדרכו לארץ ישראל.
בני דורו היו מחשיבים אותו הרבה והם מביאים בשמו כמה דברי תורה, כגון בעל ס' בני יששכר
ובעל ס' וצווה הכהן, ועוד. בידי בניו היה נמצא בכ"י קובץ של דברי תורה שלו, וקבלה היתה אצלם
שלא להוציא כתביו לאור. בסוף הס' ליקוטי רב האי גאון עם פי' נר ישראל מאת ר' ישראל מ"מ

דק"ק קאזיניץ נדפסו "ליקוטים מהרב ר' פנחס מקאריץ". ליקוטים אלו כוללים ק"ל סעיפים קטנים
של פתגמים ותורות ועוד, ששמע המלקט מפי ר' פנחס ותלמידו ר' רפאל. גם נתפרסם בדפוס ס'
"מדרש פנחס", הכולל פתגמים ועניינים שונים המיוחסים לר' פנחס.
מספרים שר' פנחס נעשה "צדיק" מתוך עיונו בס' מורה נבוכים. ואף על פי שהוא גופו לא נענש על
כך, שהתעסק הרבה בדברי פילוסופיה, הנה נענש בבניו, שלא היתה להם אמונת חכמים.
שוב אנו שומעים: שספר בנו של ר' פנחס לאביו שהשאיל לאיש אחד את הספר מורה נבוכים, גער
בו ר' פנחס ואמר: "ספרי הרמב"ם כשהם בבית הם מכניסים יראת שמים בלבב האדם" מדרש
פנחס .
שמו של ר' פנחס קשור הרבה בשם בנו ר' משה, שהיה אב"ד ובעל בית דפוס בסלאוויטה, ובשם
בניו של ר' משה - ר' שמואל אבא ור' פנחס, שהמשיכו מלאכת הדפוס בסלאוויטה עד שלא באה
עליהם צרה גדולה של בלבול.
ר' משה היה מושלם בכמה מעלות. הוא היה גם בעל נגינה. מספרים שר' פנחס היה אומר:
"כשמשה שלי מנגן באות הצפרים ממרחק ארבעים פרסה לשמוע קול נגינתו". הוא היה גם כן
אומן יד מופלא. אבל לא היה מתחילה מוצלח בפרנסתו. אחר כמה עסקים שלא הצליחו נעשה
ספר סת"ם. אחר כך נתיישב בדעתו ונעשה מדפיס בישראל. דפוסן של האותיות לבית דפוסו
היה עושה בידי עצמו. בבית הדפוס הצליח הרבה ונעשה עשיר גדול. הוא הדפיס ש"ס בבלי
שתי פעמים תקס"ח-תקע"ג, תקע"ז- תקפ"ב .

לאחר זמן מסר הנהגת בית הדפוס בידי בניו, והם התחילו להדפיס הש"ס בפעם השלישית
בשנת תקצ"ה . אבל הוכרחו להפסיק ההדפסה באמצע, במס' פסחים, מחמת הבלבול שנתעורר
עליהם.
על עניין הבלבול מספרים כך:
בבית הכנסת של ר' משה, שהיה נקרא בשם קלויז של רבינוביטש, תלה עצמו כורך ספרים, פועל
בבית הדפוס. הכורך היה שיכור מפורסם, והקונדסים היה דרכם להתקלס בו ולהלקותו כשהיה
עומד בשכרותו. הלך יהודי אחד מסלאוויטה, שמשון שמו, וכתב מסירה על המדפיסים, האחים
שפירא. התוכן של המלשינות היה, שר' שמואל אבא ור' פנחס היו מדפיסים דברים אסורים מטעם
הממשלה, ומחמת שהיו חוששין לאליעזר, כך היה שמו של הכורך, שמא ילך וילשין עליהם לפיכך
דנוהו בתליה. העניין נמסר מאת הממשלה לחקירה ודרישה. בא הנסיך וואסילצ'יקוב מקיוב מי
שהיה אחר כך גנרל = גובירנטור לעשות חקירה ודרישה. נתפחדו מאוד שמא יוציא הלז דבר
מקולקל מתחת ידו, נמלכו והלכו ושחדוהו בסכום של אלף וחמש מאות רובל. נטל וואסילצ'יקוב
הממון ומסרו לראש שלו. עניין השוחד היה כל החומר להאשמתם. לבסוף נאסרו ונשתלחו לקיוב.
שם יצא גזר דינם שיעבירום דרך שורה של חיילים מלקים שיקבלו אלף ות"ק מלקות, ואחר כך
ישתלחו לסיביריא.
מעונש זה יצאו האחים האומללים בריסוק אברי גופותיהם. מספרים על גודל הרחמנות שנגעה
אפילו בלב הקצפים עד שהיו שוחטים כבשים ומפשיטים עורותיהם כדי לחמם בהם את הגופות

של היהודים האומללים.
מקיוב נשתלחו לסיביריא דרך מוסקבה. מחמת חלישותם נשתיירו במוסקבה, שלא היה בכוחם
להמשיך דרכם. כאן היו כמה שנים עד שעלה אלכסנדר למלוכה, ובכוח המניפסט שלו הותר להם
לחזור למקומם, לסלאוויטה.
מספרים, שאשתו של ר' פנחס באה אליו למוסקבה לראות שלומו. כשבאה אליו בערב שבת בין
השמשות וראתהו נפלה ומתה. אף על פי שכבר הבריא קצת באותו זמן, מכל מקום פיו נתעקם
מחמת הכאב שהיה סובל מן המלקות וגופו נעשה כחוש כל כך עד שהיו בולטים לחוץ בני מעיו.
בעולם היו אומרים שפגעה בהם, בבני שפירא, קללת הגאון ר' עקיבא איגר: ר' עקיבא ובנו ר'
שלמה, הרב בקאליש, זיכו את מדפיסי ווילנה בהדפסת הש"ס ואסרו הדפסתו על המדפיסים
מסלאוויטה. אמרו הרב מסלאוויטה ובניו, כי ר' שלמה קבל שוחד מאת מדפיסי ווילנה ועל כן
הטה את לב אביו לעמוד לימינם. הדברים הגיעו אל הגאון ר' עקיבא, ואמר: "עלבוני מחול להם,
אבל עלבון התורה אין בידי למחול".
נכוו בגחלתו.
כשחזרו האחרים לסלאוויטה היה ר' שמואל אבא נוסע בעיירות בתור צדיק, ונפטר בעיר טיפליק
פלך פודוליא .
ור' פנחס נפטר בסלאוויטה י"ד תמוז תרל"ב.
בני בניו של שמשון מספרים המעשה של המסירה כך:
אצל הרבינוביטשים - כך היו קורין לבני ביתו של ר' משה שפירא - היה עבד בבית הדפוס כורך
ספרים, אליעזר. אשתו היתה משרתת בביתם. הבעל היה שותה שכור והיה מכה את אשתו.

היתה האישה קובלת עליו לפני בעליה, והם היו מוכיחים אותו פעם בפעם. לבסוף נתפקעה
סבלנותם וסילקוהו לאליעזר מעבדתו אצלם. היה מוסיף להכות אשתו, כי היה שופך עליה כל
חמתו, שהרי היא גרמה לו להיות נפטר מעבודתו.
פעם בא אליעזר כשהוא שכור לבית הכנסת. הלקוהוי צעיר החסידים בסנדליהם עד שיצאה
נשמתו. נתפחדו ותלאוהו.
היו שם בסלאוויטה שלושה אנשים שהיו מתעניינים במיתתו של אליעזר: הכומר הקתולי - שהיה
אליעזר כורך לו ספריו ומצוי אצלו לפרקים. לפניו היה קובל שאין לו פרנסה ושרודפים אותו. היה
הכומר תמה, כשלא היה רואה היהודי שלו, והתחיל חוקר אחריו. נודע לו העניין.
השני היה הסופר של האסיסור שהיה משומד. היה מחזר משומד זה על בתי החסידים ותובע
שיתנו לו דמי שתיקה. אבל הם טשטשו כבר את העניין אצל מי שגבוה ממנו, ולפיכך היו פוטרים
אותו בלגלוג.
ערכו שני אלה - הכומר והמשומד - דליטוריא ישר על שמו של ניקולאי: יש כת של חסידים
בסלאוויטה והרבינוביטשים הם הרביים שלהם, והם דנים דיני נפשות, והכורך אליעזר נתלה
על פי גזר דינם.
ואל חתימת שני המוסרים הללו נטפל השלישי: שמשון פינקילמאן. אביו של שמשון, דוד טיביל,
היה אדם עשיר ובר אוריין, אלא שהיה מתנגד. בינו ובין החסידים היו קטטות וחיכוכים. לאחר זמן
ירד שמשון מנכסיו, והיה סובל מחסור עם בני ביתו המרובים. לו היו י"ב בנים, ואחדים מהם היו
כבר נשואים והיו סמוכים עם בניהם על שולחנו. מכר מחמת דוחקו את בתיו לר' משה בעד אלף

אדומים. שמח האיש, כי היה סבור שכבר יהיה בידו סכום גדול. מה עשו בני ביתו של הרב
למתנגד זה? הלכו והכניסו הממון אל גנזי הדוכס על חשבון סילוק חובו של שמשון, שהיה חייב
לדוכס. יצא שנפטר שמשון מנחלתו, וגם המעות לא היו בידו. היה הולך ותרעם ומתריס כנגד
בית הרב. אבל הללו עדיין לא נתקררה דעתם במעשה זה, עד שהלכה בתו של הרב, טריינה,
והוציאתהו לשמשון מחזקת הפוסיסיא שלו.
מרוב כעסו והתמרמרותו הלך הלז וחתם גם הוא על המלשינות של הכומר והמשומד.

1. ר' פנחס, אביו ר' משה והבעש"ט

שמעתי מהרב דקהלתנו
פעם אחת הלך ר' פנחס מקוריץ עם הרב דק"ק רובנו לפדיון שבויים, שהיה אחד קרוב לשניהם
נתפס בתפיסה. אמר ר' פנחס להרב הנ"ל: "שמעתי שהבעש"ט שובת בק"ק קאמינקה. נסעה
אליו, אפשר שיהיה תשועה ולא נצטרך לטלטל עצמנו בטלטולא דגברא". נמנו וגמרו, ומהרו כדי
למצוא אותו קודם שילך למקווה, כי אחר המקווה אי אפשר היה לדבר עמו שום דיבור. ואעפ"כ
מצאו אותו שבא מן המקווה ולבוש בגדי שבת בבית המדרש. אמרו להם אנשיו: "התראו, וידע
בוודאי הצטרכות שלכם, אף שלא תספרו לו". עשו כך, ובאו אל פתח בית המדרש. כשראה אותם
נענע בידו שילכו.
אחר כך שמע ר' פנחס שבא אביו ר' אברהם אבא מעבר הנהר לק"ק מירופולי, כי היה ירא שמא
ירצה ר' פנחס לשבות אצל הבעש"ט, ואצלו לא היה חשוב הבעש"ט כלל, ותמיד היה אומר לבנו:

"מה אתה נוסע?" ירא היה ר' פנחס שמא הבעש"ט לא ינהג כבוד לפניו בדבור אחד, והוא בודאי
יעיז לפניו, ויהיה לו צער ובושה ח"ו. הלך אצל אביו. שאל אותו אביו היכן ישבות. אמר ר' פנחס:
"מה לי ללילך אל הבעש"ט? אשבות בכאן ואדרוש כאן". ובבוקר, כשהתחיל הבעש"ט "הודו" בא
אביו לבית המדרש של קאמינקה ועמד אצל ארון הקודש. הבעש"ט היה מתפלל לפני התיבה.
ר' אברהם היה מתפלל בקול רם. היה ירא ר' פנחס שמא ח"ו יבלבל את הבעש"ט ויגער בו.
והבעש"ט לא דיבר אליו מאומה עד אחר תפילת שחרית. היה שבת ראש חודש, והוצרכו להוציא
שני ספרי תורה. לקח הבעש"ט ספר תורה אחד, והספר תורה השני לקח אביו והלך אחר הבעש"ט אל השולחן. ראה הבעש"ט שהוא אוחז הספר תורה וגער ואמר לאחר: "קח הספר
תורה מידו!" שתק ולא ענה אותו דבר. תמה ר' פנחס על זה.
אחר התפילה הלך ר' אברהם לעיר שמעבר הנהר אצל הפרנס-חדש, ואכל שם וישן מעט והלך
לבית הכנסת לדרוש. ובעת שלוש סעודות בא אל הבעש"ט. ולאנשי קאמינקה היה המנהג,
כשהיה הבעש"ט אצלם היו מעמידים להם שולחן מן הצד, והאורחים יושבים עם הבעש"ט אל
על השולחן שבבית. וכשראו אותו שבא קראו אותו אצלם, כי הכירו אותו שהוא ליטוואק ותקיף
בדעתו, ונתייראו שמא יבלבל את הבעש"ט או יכנס בדבריו, וקראו אותו: "ר' אברהם, יבוא
וישב אתנו". ונתנו לו צלוחית מי דבש. כשהתחיל הבעש"ט לאמר תורה, יצא ממקומו ועמד
נגד הבעש"ט באמצע הבית והציץ בפניו. ירא ר' פנחס לומר לו שלא יביט בפני הבעש"ט מחמת

כיבוד אב. עמד נגד הבעש"ט. היה ר' פנחס בצער. כשפסק הבעש"ט לומר תורה חזר למקומו.
אחר כך הדליקו נרות ואכלו בשר. חזר הבעש"ט ואמר: "צריך אני לאמר עוד דבר אחד, ולא היה
בדעתי לאמר אותו דבר, אלא מפני ששמעתי דבר זה בגן עדן בשמי." והתחיל לאמר. ור' אברהם
יצא פעם שנית ממקומו ועמד נגד הבעש"ט עד שגמר, וחזר למקומו. ברכו ברכת המזון והתפללו
ערבית.
אחר התפילה אמר ר' אברהם לר' פנחס: "הוא ולא אחר, הוא ולא אחר".
אמר ר' פנחס: "מה ראית בו?"
אמר לו: "אתה סובר ששתקתי לו כשגער בשעת קריאת התורה? המתנתי רק עד הסוף. ואספר
לך, בני, כי ראיתי בלילה הזה חלום, כשנכנסתי לגן עדן, ובא שר התורה ואמר דבר תורה משמו
של הבעש"ט. וכשנערתי משנתי זכרתי היטב, ובאתי בשביל דבר זה לכאן. וכמו ששמעתי בחלום
כן שמעתי מפיו הקדוש".

2. דם המשומר

פעם היה ר' פנחס מקוריץ אצל הבעש"ט. חלה. שלח הבעש"ט אחר הרופא שיבוא להקיז לו דם.
אמר לרופא: "אם תוכל לכוון בהקזה ראשונה להוציא דם ממקום שנחוץ - מוטב, ואם לאו, מוכן
אני להניח אצבעי במקום הקזה, כדי שיצא דמי במקום דמו, כי דמו יקר מאוד, שהוא משומר עוד
ששת ימי בראשית".

3. ר' פנחס לא נשבע מעולם אפילו על אמת

מעשה שסיפר הצדיק ר' ישראל מריזין בשעת סעודה אחת .

מפורסם לכל קדושת ארי דבי עילאה ר' ליב משפולה, הנקרא בפי כל הסבא משפולה.
הסבא
נקרא בשם זה, מחמת שבזמן בואו לשפולה היתה העיר מלאה חוטאי ישראל, וכמעט
שלא ידעו
קרוא בסידור התפילה. והצדיק הקדוש קירב אותם לכנפי השכינה עד כי השיבם אל
בוראם ונעשו
כגרים שנתגיירו. לכן קראו לו סבא קדישא, מפני שזוהי בחינת הסבא אברהם אבינו
עליו השלום,
שהיה מכניס גרים תחת כנפי השכינה.
והנה בין המון החסידים שהיו מסתופפים בצלו צל הקודש היה לו חסיד אחד, מקורב
גדול, שהיה
אוהב אותו ביותר, ואותו חסיד לא היה לו בנים ר"ל, והיה מיצר יום יום לרבו הקדוש
שיתפלל בעדו
להשם יתברך שיברכהו בפרי בטן. והצדיק היה דוחה אותו בלך ושוב. פעם אמר לו
הצדיק שיעשה
סעודת רעים לחסידים והם יברכו אותו, אולי תקוים ברכתם. עשה כן, ולא הועיל לו
כלום.
פעם אחת בא אותו חסיד לשפולה, והסכים בדעתו כי לא ינוח ולא ישקוט מלצער לרבו
בדבר הזה,
אולי יגזור אומר ויקום לו. בא אל רבו הקדוש, והוא היה דבוק ברעיונותיו בדברים
עליונים. דבר
החסיד אל רבו:
- "הושיעה נא, אדוני! יגזור נא רבי אומר שיהיה לי בן זכר".
- "הניחה לי עכשיו, כי הנני עסוק בעניין אחד בכללות ישראל, ואין הזמן עתה לעניין
הפרט".
כששמע החסיד דברים אלו, אמר בלבו: בלי ספק עתה היא עת רצון, ולפיכך תקע רבינו
עצמו
לכללות ישראל. לא אזוז אפוא מכאן ואדבר אל מורי ואצער אותו עד שיגזור אומר
שיהיה לי
פרי בטן.

עשה כן, ולא הניח לו בשום אופן להעמיק באיזה דבר. הקדוש היה מתחנן לפניו: "הניחה לי, כי
אחריתך תהיה מרה, חלילה". והחסיד היה מתעקש, מביטחונו בטוב לבו של רבו הקדוש כי לא
תהיה לו שום רעה חלילה על ידו.
חרה מאוד לצדיק, ואמר: "אני נשבע לך כי לא יהיה לך בנים לעולם, תחת שהיית דוחק את
השעה!"
אמר החסיד להרב הקדוש: "אם כן, רואה אני כי אין שורשי מדגל מחנהו הקדוש. יהיה שלום! אני
אסע מכאן, ולא אבוא עוד הנה".
נסע החסיד לביתו ברוב יגון ואנחה, כי ידע שדברי הרב הקדוש משפולה יעשו רושם בעליונים,
וכמעט שנתייאש שיהיה לו עוד פרי בטן.
לימים נסע החסיד ליריד קוריץ. אחר המסחר בא לבית המדרש, ששם היה יושב ולומד הרב
הצדיק המפורסם ר' פנחס. אז היה עדיין קודם התגלותו של הרב הקדוש. אמנם אותו חסיד
היה בר שכל, וכשראה התנהגותו של הרב ר' פנחס הבין כי איש אלוקים נורא הוא, בעל מדרגה
גדולה, והיה מתחקה על שורשי התנהגות הרב וראה כי בעל רוח הקודש הוא. שאל החסיד על
צורכי הרב ר' פנחס, מהיכן ימצא פרנסתו, אמרו לו: "עני גדול הוא, ולומד תורה מתוך הדחק.
ולא נראה דחק כזה בכל העיר".
והימים היו ימי חודש ניסן, וימי חג הפסח ממשמשין ובאין. והרב הקדוש היה דואג מעט, ורק
נאנח היה מיראתו לביטול תורה, שלא יהא לו ח"ו בעבור זה, שאין לו כלום להוצאות החג הקדוש.
דברים אלו הגיעו לאוזני החסיד הגביר. אמר החסיד אל לבו: עכשיו הגיעה השעה שישלחו לי מן

השמים ישועה עם זכות המצווה יחדיו. הלך לו לבית הרב ר' פנחס, ושאל לאשת הרב אם יש לה
להוצאות הפסח. ענתה: "לאו, אפילו פרוטה אחת אין לי". נתן לה החסיד על כל הדברים הנצרכים:
על קמח שמירה ואפייתו, ועל בשר ועופות ויין, גם על נרות שעווה גדולים ויפים להדליק בליל
הפסח נתן מעות, גם קנה שולחן וספסלים ומיטה. וצווה להכין ליום טוב הקדוש בהרחבה כדרך
הנגידים, כי הוא רוצה להתאכסן אצלם בחג. וביקש מאשת הרב כי תעלים הדבר מבעלה הצדיק
עד ליל הפסח. עשתה כן.
והרב ר' פנחס היה מתפלא שאשתו הרבנית נותנת לו מנוחה ואינה מעציבה את רוחו בדבר
הוצאות החג. אולם החריש ולא דבר כלום מאהבתו מאוד לתורת ה', וביטול תורה היה קשה לו
מאוד, לכן לא שאל כלל מה יהיה בפסח.
בערב החג הלך הרב הצדיק למרחץ וטבל וחזר לבית המדרש ללמוד תורה והיה שם כל היום,
והחסיד הגביר הכין יין טוב לארבע כוסות. גם הכין מלבושים נאים להרב ולכל בני ביתו.
בליל החג היה הרב הקדוש בבית המדרש והתפלל, ובאותה שעה היה החסיד בבית הרב והכין
מצעות וערך סדר השולחן וכוסות, וגם הדליק נרות הרבה, עד כי נתמלא הבית אורה ושמחה.
כשבא הרב הצדיק וראה ביתו במיטות חדשות ושולחן כסא מנורה ואורה, נתמלא מאוד שמחה
ושאל: "מה זה?" השיבו לו, כי זה האורח הכין הכל לכבוד החג. גם המלבושים נתנה לו הרבנית
ללבוש לכבוד החג.
נתן הרב הקדוש שלום להאורח היקר, ולא שאל אותו דבר. ספר הרב ביציאות מצרים בשמחה

ובהתלהבות גדולה, כי על ידי ההרחבה שהיה לו בביתו נתעלה למדרגות גדולות עד לאין שיעור
וערך. והחסיד ראה כל זאת והיה מבין תהלוכות צדיק יסוד עולם, כי כבר למד דברים כאלה אצל
הרב הקדוש משפולה. התענג מאוד מאוד, והחריש ולא דיבר כלום.
אחר שתי הכוסות הראשונות, בתוך הסעודה, אמר הרב הקדוש להאורח: "מה לך פה ומה
שאלתך?"
אז סיפר האורח להרב כל המוצאות אותו, שהיה מצוי תמיד תחת דגל מחנה הרב הקדוש משפולה, ושהוא חשוך בנים ר"ל, ושבקש מאיתו לגזור אומר שיהיה לו בן, ושהיה לוחצהו בדברים
בלי הרף, עד שנשבע הצדיק משפולה שלא יהיה לו בן עד עולם. "עכשיו מבקש אני ומתחנן לפני
מורי ורבי לחתור חתירה להשיב שבועתו, שיזכני השם, ברוך הוא, ברוב רחמיו וחסדיו בזרע של
קיימא".
אמר לו הרב הקדוש בשמחה ובהרחבת הדעת: "אם יש לי איזו זכות בשמים, נשבע אני כי בשנה
זו אשתך חובקת בן".
כשנשבע הרב הקדוש מקוריץ שיהיה לו בן, נעשה רעש גדול בפמליא של מעלה: הסבא קדישא
נשבע שלא יהיה לו בן, והקדוש מקוריץ נשבע שיהיה - מה יהיה בדינם? מי נדחה מפני מי?
עשו פסק בבית דין של מעלה לעיין, ומי מהם שלא נשבע מעולם אפילו שבועה של אמת -
שבועתו תהא קיימת. דרשו בספרן של צדיקים ומצאו, כי הצדיק ר' פנחס מקוריץ לא נשבע
מימיו שום שבועה, אפילו על אמת. החליטו לקיים שבועתו.
וסיים הצדיק מריז'ין מעשיה נפלא זו:
"וראו נא, ראו, כי אין להתעקש נגד הצדיקים ונגד גזירתם: נכדו של אותו חסיד היה מי שהלשין

למלכות על נכדיו של הרב הצדיק, הרבנים מסלאוויטה, והיה מסור ועוכר ישראל".

4. קשה להיות מדבר אמת

י"ג שנים היה מתייגע ר' פנחס מקוריץ להתלמד שלא לשקר, ושוב היה מתייגע י"ג שנים אחרות
להיות מדבר אמת. ואחר כל אלה היה אומר:
"כשהייתי מתפלל והיו נושרות השנים מתוך הפה עדיין לא היה אמת".

5. על תפילתו של ר' פנחס

ר' מיכל מזלוטשוב היה יושב בסוף ימיו ביאמפול. היו שם בעירה מחסידיו של ר' פנחס שהיו
נוסעים אל רבם. פעם נכנס אחד מחסידיו של ר' פנחס אל ר' מיכל לקחת ממנו ברכת הפרידה
קודם נסיעתו אל רבו. אמר לו ר' מיכל: "פרוס בגיני בשלומו של ר' פנחס ושאל אותו מה מעשה
הוא שזה מזמן רב איני רואה התפילות שלו".
בא החסיד אל ר' פנחס ומסר לו דברי ר' מיכל. חייך ר' פנחס ואמר: "מהיכן לו לראות התפילות
שלי, שאני מעלה אותן למקום שהוא למעלה ממלאכים ושרפים?"
חזר החסיד הביתה ומסר לר' מיכל הדיבורים של ר' פנחס. נתבלבל מאוד ר' מיכל מתשובה זו
והיה רץ והולך בחדר אילך ואילך ותמה: איך אפשר שיהא צדיק אומר כדברים אלו על עצמו!"
תוך כדי דיבור ראה ספר "עשרה מאמרות" מונח על השולחן. פתח הספר הנה מאמר זה נגד
עיניו: "ויעמד פנחס ויפלל - שהעלים והסתיר תפילתו למעלה ממלאכים ושרפים".
מיד נחה דעתו של ר' מיכל ואמר:
"במקום שהיה אחד אפשר שיהיה גם השני".

6. מוטב ללמוד מלהתענות

שני אחים היו נוסעים אל ר' פנחס מקוריץ. היה להם אב זקן ומת. היה בא אליהם בחלום שימירו
דתם, חס ושלום. באו האחים לפני הצדיק בבכיה גדולה, והצדיק לא היה יודע מה לעשות. התחיל
להתענות, והתענה ארבעים תעניתים, עד שהודיעו אותו מן השמים שאביהם היה בנידוי ומת
בנידוי ומפני זאת בא אליהם להסית אותם, לכן יתירו לו את נידויו וישקוט מזה. וכן היה: התירו לו
ולא בא עוד.
אחר כך בא ר' יעקב שמשון משיפיטובקה אל ר' פנחס. רצה ר' פנחס להתפאר לפניו, ושאל אותו:
"מה היה כבודו עושה אילו אירע לו מעשה כזה?" וסיפר לו המעשה. אמר לו ר' יעקב שמשון:
"הלא מפורש הוא בירושלמי, מת בנידוי בא בחלום אל בניו שימירו דתם, חס ושלום".
בכה ר' פנחס ואמר: "ווי, ווי, למה צריכין להתענות? הלא מוטב ללמוד ולא להתענות!"
ויש אומרים שכך אמר ר' פנחס לר' יעקב שמשון: "החילוק שבינינו הוא רק בזה, שכ"ת לקח זאת
מהירושלמי, ואני לקחתי זאת מאותו מקום עצמו שלקח הירושלמי משם".

7. דין תורה

ר' יעקב שמשון משיפיטובקה היה מקודם רב בסלאוויטה. בא לשם להשתקע ר' פנחס מקוריץ,
שהיה רבו. אמר ר' יעקב שמשון: "על פי דין איני יכול להיות כאן מרא דאתרא, שהרי אהיה מורה
בפני רבי". עקר משם לשיפיטובקה. כעס הדוכס על כך וגרש את ר' פנחס. עבר ר' פנחס לאוסטרהא.
והרב משיפיטובקה היה מקורב אל ר' פנחס. כשבא אל רבו לא הניחו ר' פנחס ליכנס לביתו. הביא
ר' יעקב שמשון את הסבא משפולה לאוסטרהא כדי להשלים ביניהם.

ר' פנחס טען: "בשביל ר' יעקב שמשון שעקר מסלאוויטה גרשני הדוכס".
ור' יעקב שמשון טען, שבדין עשה מה שעשה. סרב ר' פנחס ועמד ברוגזו. לבסוף באו לידי פשרה:
ר' יעקב שמשון ילך לארץ ישראל והוא ר' פנחס יוכל אז לחזור לסלאוויטה.
השלימו.
ר' יעקב שמשון הלך לארץ ישראל, אבל ר' פנחס נשאר על מקומו באוסטרהא.

8. פטירתו של ר' פנחס

היה מעשה, שהגאון הקדוש ר' יעקב שמשון משיפיטובקה, כשהיה בארץ הקדושה, ראה בדמיונו
השכינה בדמות אישה בוכה ומצטערת על בעל נעוריה, שהיה לה בעל ומת. הקיץ משנתו ואמר
לחבירו: "אין בעולם כעת מי שיהיה בעלה דמטרוניתא אלא הקדוש ר' פנחס מקוריץ, ובודאי
נסתלק בלילה ההוא".
קרע ובירך ובכה הרבה בכיות, שהיה רבו.
לאחר זמן נודע שנתאמתו דברים אלו מכוון באותו לילה.

ר' שניאור זלמן מלאדי בעל 'התניא'

תוכן המאמר

1. מחייו של הרב התניא בצל קדושת המגיד הגדול
2. נתבהל
3. אל השם יתברך
4. מה צריך אדם לעשות בממונו ועד היכן צריכה להיות אמונת חכמים
5. המסירות על הרב ותפיסתו
6. הבעש"ט והמגיד מבקרים להרב בתפיסה
7. המחלוקת בין הרב ובין ר' ברוך ממזיבוז

הקדמה

ר' שניאור זלמן ב"ר ברוך, הנקרא בשם הרב סתם, נולד בלאזני פלך מוהילוב בשנת

תק"ז. הוא היה בעל כשרונות גדולים ובעל רגש דתי גדול. כשהיה בן עשרים בערך והיה מלא וגדוש בידיעת הספרות התלמודית והרבנית הלך אל המגיד ממיזריטש כדי לספק תביעתו ביראת שמים ועבודה. בית מדרשו של המגיד עשה עליו רושם גדול ונקשר אליו ואל חבורת תלמידיו. המגיד קרבהו הרבה והיה מלמדו יחד עם בנו ר' אברהם נגלה ונסתר. ר' שניאור זלמן היה מתפאר בכך והיה אומר הטעם מדוע הוא מגלה דברי חכמה יותר משאר תלמידי המגיד: מפני שהרב מגלה לתלמיד על ידי לבושים, ועל כן כל התלמידים שקבלו מהמגיד על ידי לבושים היו מגלים גם כן על ידי לבושים. אבל הוא קבל מהמגיד ביחד עם בנו ר' אברהם, ואב מגלה לבנו הפנימיות והעצמיות שלא על ידי לבושים, ועל כן קבל גם הוא שלא על ידי לבושים, ולפיכך הוא מגלה גם כן שלא על ידי לבושים. גם עלה בידו להיות משמש את גדולי תלמידיו של המגיד, שהיו ביניהם חריפים ושנונים ובעלי תורה ויראה, והם היו מחבבים הרבה את חברם הצעיר על דרך החבה שמרגיש גדול לצעיר, כי היו מכירים את ערכו. בין אותם התלמידים היו ר' מנחם מנדיל מוויטיבסק, ר' פנחס הורוויץ בעל ההפלאה ור' פנחס מקוריץ.

אחר פטירתו של המגיד בשנת תקל"ג חזר ר' שניאור זלמן מווליניא לרייסין ונתיישב במוהילוב. לאחר שנסע ר' מנחם מנדיל מוויטיבסק לארץ ישראל בשנת תקל"ז נעשה ר' שניאור זלמן ראש ומנהיג לחסידי רייסין במקומו. ר' שניאור זלמן היה אז כבן שלושים.

מספרים שהספיק לחזור עד אותו הזמן על כל התלמוד עם הראשונים והאחרונים ט"ז פעמים. השפעתו של רבי זה על חסידיו היתה גדולה מאוד. אף על פי כן היתה תסיסה בין החסידים נגדו ורצו להביא אליהם למנהיג אחד מצדיקי פולוניא, את ר' יעקב יצחק החוזה מלובלין. אבל ר' מנחם מנדיל מוויטיבסק וחבריו היו מכירים את חשיבותו של הרב,

ועל כן היו משתדלים בכל איגרותיהם, ששלחו מארץ ישראל, להרים ערכו בעיניהם של חסידי רייסין והיו מצווים עליהם להיות כפופים לר' שניאור זלמן.

אבל יותר שהיה בעל השפעה ובעל כוח בה במידה נתעוררו המתנגדים וכוננו את חצי רדיפותיהם למרר את חייו של ר' שניאור זלמן. בשנת תקנ"ד נגמר בדפוס ספרו "לקוטי אמרים" המכונה בשם "תניא". ספר מצוין זה חולל תקופה חדשה וכבירה במחשבה החסידית. בעל "קדושת לוי" נתלהב מאוד כשהגיע ה"תניא" לידו וקרא: - זהו פלא! להכניס אל גדול כל כך לתוך ספר קטן כל כך! - גם המתנגדים בליטא ראו שהספר הקטן הזה הוא עמוד ומבצר גדול לחסידות, ועל כן הפנו לבם דווקא אל ר' שניאור זלמן יותר מאשר אל כל שאר באי כוחה של החסידות. בימים ההם מת גם הגאון י"ט תשרי

תקנ"ה , שאף על פי שהיה מתנגד לחסידות ומשתדל להפריע בעד התפשטותה, מכל מקום היה יודע גבול לרדיפה. אבל אחר הגאון לא ידעו המתנגדים שום גבול. הכל התירו לעצמם בריבם, אפילו דילטוריא. מסיבת מסירה מצד המתנגדים, נתפס ר' שניאור פעמיים, ובשתי הפעמים הובילוהו לפטרבורג וחבשוהו במבצר פיטר-פאול. ייסורין אלו,

שהביאו עליו המתנגדים, הוסיפו עוד יותר קדושה והערצה לשמו של ר' שניאור זלמן בלבות החסידים. בגורלו עלה דבר גדול זה, לסבול עינויים קשים בעד שיטת החסידות! - לכשחזר בפעם השניה מתפיסתו בפטרבורג בשנת תקס"א נמאסה עליו לאזני עירו. ודאי היו כדאיים יושביה לכך. ר' שניאור זלמן עזב את לאזני והתיישב בלאדי פלך מוהילוב . בעיירה זו ישב עד זמן מלחמת רוסיה עם נפוליון. אז בשנת תקע"ב , כשהגיע שטף חיילותיו של נפוליון למקומות ההן, הוכרח ר' שניאור זלמן לעקור עם בני ביתו. הנדודים עינו את שארית כוח זקנתו, ובדרך חלה ונפטר מן העולם כ"ד טבת תקע"ג בכפר פיינא סמוך לקורסק. לאחר פטירתו הובילוהו שמונים ווירסטה לעיר האדיק' פלך פולטבה ושם מקום קבורתו.

1. מחייו של הרב התניא בצל קדושת המגיד הגדול

בזמן היות הרב במיזריטש שתו ממעין פיו הקדוש של המגיד חסידי עולם וגאוני ארץ הידועים והמפורסמים, כמו הגאון ר' לוי יצחק, הרבנים ר' צנתרי ור' שלמה מקרלין, הקדושים ר' אלימלך ור' זוסיל, ובראשם הני תרי צנטרי דדהבא הגאונים המפורסמים האחים ר' פנחס ור' שמילקא, רבני ניקולשפורג ופרנקפורט, והגאון הצדיק ר' מנחם מנדיל מוויטיבסק, ושאר גאוני ארץ, שאי אפשר לפרט את כולם. והרב התניא היה הצעיר

ביניהם. הוא היה מצניע לכת בתכלית ולא רצה לגלות את גודלו וידו החזקה בנגלה ובנסתר. דרכו בקודש היה שבכל יום היה מאריך בהשתפכות נפשו בתפילה עד אחר חצות היום. אחר כך היה הולך לאכסניה, שהיתה אצל אלמנה אחת, אשר מצד רחמנות היתה נותנת לו בכל יום פת ומעט חלב, וזה היה אכילתו לכל היום. לא היה לו יותר מכתונת אחת, ובכל ערב שבת קודש היה מכבס אותה בעצמו לכבוד שבת. מקומו לישון היה בין התלמידים על כר אחת תחת השולחן. כל היום היה עוסק בבית המדרש בנגלה ובנסתר, ובפרט היה חוזר כמה פעמים על הדברים העומדים ברומו של עולם ששמע מרבו הקדוש. הוא היה מקיים "פת במלח תאכל ועל הארץ תישן ובתורה אתה עמל". התלמידים של המגיד הגאונים לא הכירו מהותו, רק היו חושבים אותו לנער כשר וישר.

גם היו חושבים אותו ללמדן, אבל הפלאת ערכו לא השיגו. רק בעיני כבוד קודשו של המגיד היה גדול וחביב מאוד. ומחמת שלא הכירו הפלאתו היו משתמשים בו לשלח אותו לשוק לקנות הנצרך להם, והוא היה זריז בזה מאוד לשמש תלמידי חכמים.

פעם אחת דרש לפניהם המגיד דרוש עמוק מאוד, עד שמצד עמקותו לא היה ביכולת הגאונים לחזור על הדברים כהווייתן, והיה צר להם מזה מאוד. באו אל המגיד ובקשו מכבודו שיגיד הדרוש עוד הפעם, כי מצד עמקותו לא יכלו לחזור עליו. אמר להם: "לכו אל הנער המופלא שניאור זלמן ואמרו לו, שאני מצווה שיחזור לפניכם על הדרוש."

היה הדבר תמוה מאוד בעיניהם. אמר להם המגיד שנית: "לכו אצלו ותשמעו שיחזור על הדברים כהווייתן ובטוב טעם ודעת." עשו כן.

באו אצלו ואמרו לו: "רבינו הקדוש צווה שיחזור לפנינו על הדרוש."

היה צר לו מאוד, כי הבין שכאשר יחזור לפניהם על הדרוש יפסיד מצווה רבה של שימוש

תלמידי חכמים, כי לא ירצו עוד להשתמש בו. ואם לא יחזור על הדרוש הרי יעבור על צווי

רבו הקדוש. הרהר בדבר ב' שעות ועלתה אצלו המסקנה על פי דין, שאין לעבור על דברי רבו, וחזר לפניהם על הדברים כהווייתן ממש ובהשכלה עמוקה. נשתוממו כולם על המראה הגדול. מהיום ההוא והלאה לא השתמשו בו עוד. אף על פי כן היה דרכו בקודש בצניעות כמקודם, ולא השיגו מעלתו הרמה, רק הבינו בכלל שהוא צדיק גדול.

פעם אחת היו התלמידים ישנים בחדרם, והמגיד היתה מחיצת קודשו אצל החדר של התלמידים. הרב ר' מנחם מנדיל מוויטבסק היה עדיין ער, והנה הוא שומע שהמגיד הולך

ונר בידו. התחפש ר' מנחם מנדיל כאילו הוא ישן, כדי לראות ולדעת מה יעשה המגיד. ראה, שהולך הוא ומסתכל בצורה של כל תלמיד ותלמיד, עד שבא למקום שהיה ר' שניאור זלמן ישן תחת השולחן, והיה מסתכל בצורתו זמן רב ובעמקות גדולה. אחר כך אמר לעצמו: "פלא גדול הוא שהשי"ת מלך אל רם ונשא יהיה משכנו בתוך גוף קטן!"

כשמוע ר' מנחם מנדיל דיבור זה מפי קודשו נזדעזע ופחד מאוד ממה שהשתמש בו כמה פעמים. למחר סיפר העניין הגדול הזה לתלמידים, והיה זה לפלא גם בעיניהם. מהיום הוא היו משתוקקים לידע את מהותו אל נכון, אבל הוא היה מתנהג בצניעות בתכלית, עד שלא היה ביכולתם להכיר מהותו בשום אופן.

פעם אחת נצרכו הרבנים ר' פנחס ור' שמילקא לנסוע לביתם. קודם נסיעתם שאלו מהמגיד מאמר בזוהר, שהיה קשה להם, וגם שאלו שיסביר להם מהותו של האברך

ר' שניאור זלמן. אמר להם המאמר של הזוהר, ועל מהות האברך אמר להם שזהו דבר קשה יותר מאשר לגלות מאמר הזוהר, ולא אמר להם כלום בעניין מהותו.
בעת שגברו העליונים ונתבקש המגיד בישיבה של מעלה טבלו התלמידים את גופו הקדוש במקווה של מים חיים. הפילו גורל על כל אבר מי יזכה לאחוז בו, ונפל הגורל שר' שניאור זלמן יאחז בראשו. נתפעלו מזה כל התלמידים, כי ראו בחוש שהוריש לו המגיד כל תורתו בשלמות.

2. נתבהל

פעם אחת, כשנעשה הרב בעל התניא מפורסם בעולם, היה עומד על יד החלון ומביט החוצה. ראה, והנה סיעה גדולה של חסידים הולכים ונוהרים אל ביתו. נתבהל וקרא: "מה אלו רוצים ממני? למה הם באים אצלי? מה מצאו בי?"
אמרה לו אשתו: "הניחה דעתך, לא אליך אתה הם באים. הם באים רק לשמוע מפיך דברים על המגיד הקדוש, שזכית להסתופף בצלו."
לשמע דברים אלו נתקררה דעתו ואמר: "אם כן, ניחא לי. כן, הם באים אלי בכדי שאספר להם, שאספר - לזה אני מסכים."
וכיון שהתחיל לספר, שוב לא היה אפשר לו לעכב התורה, והיה הולך ומגלה בשופע.

3. אל השם יתברך

בשעת דביקות בתפילתו היה התניא אומר:
"איני רוצה בגן עדן שלך, איני רוצה בעולם הבא שלך. אני רוצה רק בך, בעצמך!"

4. מה צריך אדם לעשות בממונו ועד היכן צריכה להיות אמונת חכמים

דרכו בקודש היה לצמצם מאוד בהוצאות הבית, שהיה אומר כי גם התורה חסה על ממונם של ישראל, ופרנסתו היא מהציבור, לכן צריך לצמצם בהוצאות. כשהיו בניו ונכדיו
לובשים בגד יקר לא היו מראים לו.
פעם לבש נכדו ר' מנחם מנדיל חגורה יקרה שמקחה היה חמישה עשר רו"כ. כשהיה נצרך ליכנס למחיצת קודשו היה דרכו לפשוט את החגורה. פעם אחת קרא לו הרב בחיפזון, ושכח לפשוט את החגורה ונכנס. תכף ראה הרב את החגורה ואמר לו: "חגורה טובה היא. כמה מקחה?"

אמר לו האמת: "חמישה עשר רו"כ."
הקפיד מאוד על זה ואמר לו: "וכי אתה עשיר גדול, שאתה לובש בגדים יקרים כאלו?"
והוסיף: "כמה הוא הנדן שלך?"
אמר: "שני אלפים רו"כ."
שאל: "מה אתה עושה בשני אלפים רו"כ?"
אמר לו: "אתן ליד עושר נאמן וארוויח מעט מזה."
אמר לו: "ואפשר שלא יחזיר לך לא הקרן ולא הרווח?"
אמר לו: "הוא עשיר גדול ואיש נאמן מאוד."
אמר לו: "ומה בכך שהוא כעת עשיר גדול? אפשר שאחר זמן יהיה עני גדול."
אמר לו: "אם כן מה אעשה במעות?"
אמר לו: "עצתי נאמנה שתתן המעות בתיבה זו, וכאן יהיו בוודאי בשלמות."
והתיבה היתה של מעות צדקה. היה בדעתו של ר' מנחם מנדיל שהרב אומר זה בדרך שחוק.
אמר לו הרב: "רצוני באמת שתתן המעות לצדקה, ויהיה בשלמות הקרן והרווח. וכאשר תיתן ליד עשיר אחד תופסד גם הקרן."
כשראה ר' מנחם מנדיל שכך היא דעתו של הרב באמת, השמיט את עצמו ממחיצת קדשו, כי לא רצה לפזר כל מעותיו לצדקה. אחר כך נתן המעות ליד איש עשיר גדול ואיש נאמן מאוד. לאחר כמה חודשים נשרף העשיר ונעשה עני גדול מחזיר על הפתחים.
ברבות הימים אמר הרב לר' מנחם מנדיל: "אמור לי, ההרווחת מה ממעותיך?"
סיפר לו האמת, איך שהעשיר נשרף.
אמר: "ומדוע לא שמעת לדברי, שתתן המעות לצדקה, והיה הקרן והרווח בשלמות?
מדוע אין לכם אמונה ברבותיכם, כמו אנשי וולויניא, שהם מאמינים גדולים?"
וסיפר לו על אופן אמונתם: "פעם נסעתי ממיזריטש, והיה קור גדול בעולם. נתקררו רגלי מאוד עד שהעגלון הוכרח להביאני למלון אחד. היה שם בעל הבית איש זקן ואדם כשר וישר, ושפשף את רגלי בשלג ויין שרוף עד שחזרתי לבריאותי. שאלתי את הזקן, כמה שנים הוא דר במלון זה, ואמר לי: "יותר מחמישים שנה".
אמרתי לו: "היש לכבודו בכאן עשרה להתפלל?"
אמר לי: "לא. רק בימים נוראים אני נוסע לעיר הסמוכה לכאן ד' פרסאות".
אמרתי לו: "וכי הדין כך? איש זקן יתפלל כל ימיו שלא בציבור ולא ישמע קדושה וברכו? ומדוע לא ילך לדור בעיר?"
אמר לי הזקן: "ומאין תהיה פרנסתי בעיר?"

אמרתי לו: "כמה בעלי בתים דרים בעיר הזאת?"
אמר הזקן: "לערך מאה".
אמרתי לו: "בעבור מאה יהודים יש להקב"ה פרנסה, ובעבורך אין להקב"ה סיבה להזמין לך פרנסתך?"
ואחר זה אמרתי: "ידע שאני תלמיד רבינו הגדול ר' דוב ממיזריטש". כשאמרתי לו זה הדיבור הלך מאצלי.
אחר חצי שעה ראיתי שעומדות עגלות מלאות חפצים.
שאלתי: "מה זה?"
אמר לי הזקן: "אני נוסע לדור בעיר, כאשר צווה אותי מעלתו". -
והוסיף הרב לנכדו: "ראה והבין חוזק אמונה כזו, שאני הייתי אז רך בשנים, וכאשר שמע הדיבור שאני תלמיד רבינו, תכף השליך את נפשו מנגד לעקור את דירתו, שהיה לו שם פרנסה בהרווחה גדולה חמישים שנה. ואתה - שמעת שתי פעמים ממני שיוכל להיות שיופסד הקרן והרווח, ולא האמנת לדברי."

5. המסירות על הרב ותפיסתו

דברי האגדה על תפיסת הרב וישיבתו בפטרבורג סותרים כל כך לעובדות שהיו בפועל, עד שכדאי לרשום כאן את הילוכן של המאורעות הממשיים.
תכף אחר פטירת הגאון מווילנה י"ט תשרי תקנ"ח נתחדדו הניגודים והקטטות שבין החסידים ובין המתנגדים בליטא ביתר עוז. כנראה, גרמו לזה לא כל כך החילוקים שבעיון
ושבמעשה המצוות כמו ההתחרות שהיתה בין שני המחנות במקצוע העסקנות הציבורית:
החסידים נתרבו במספר והתחילו לדחוק רגליהם של המתנגדים בנוגע להנהגת הקהל והיו מתאמצים ליכנס לתוך שלטון הקהל. בווילנה נסתדר ועד מיוחד של חמישה אנשים שתכליתו היתה לרדוף את החסידים ולהציק להם. ועד זה שלתוכו נכנסו אחדים מראשי הקהל הווילנאי, נתקיים עד אמצע שנת תקנ"ט, היינו עד אותו הזמן שבו נעשתה מהפכה בקהילה, שנתגרשו שמונה אנשים מראשי הקהל מפלגת המתנגדים ובמקומם נכנסו אחרים מן החסידים.
בשנת תקנ"ח 8971 הגישו בעלי הועד לרדיפות החסידים בווילנה להגנרל-פרוקורור הממלכי פטרבורג, הנסיך לופובין, דילטוריא על ר' שניאור זלמן מלאזני שפעולתו מזיקה

למשטר המדינה. על המסירה היה חתום אחד מהמפורסמים שבווילנה: צבי בן דוד הירש
דוידוביטש . הגנרל-פרוקורור נתן צו להגובירנטור הליטאי בולנקוב לעשות חקירה ודרישה
ולשלח את הרב ואת הראשים של הכת שלו בלוית משמר מעולה לפטרבורג. על פי פקודה זו נתפס הרב בתשרי תקנ"ט ועוד כ"ב יהודים מן "הכת הקרולינית" כך היו קורין לחסידים על שם ר' אהרן מקארלין מן החסידים שבווילנה וסביבותיה. שבעה מן הנתפסים,
שנחשבו לראשי המשתתפים בפעולת הרב, נשתלחו לפטרבורג, והנשארים הושיבו בתפיסה בווילנה, ולפטרבורג נשלחו רק כתבים המכילים בירורי שאלות שנתקבלו מהם.
כשהביאו את הרב לפטרבורג הושיבוהו במצודת פיטר-פאול. משם הגיש כתב עברי, שבו
בירר את הדברים הנוגעים לכת החסידים. אותם בפטרבורג לא מצאו מתרגם מעברית, ועל כן נשלח הכתב לווילנה, ושם נתרגם מעברית לצרפתית והוחזר ביום 1 בנובמבר 8971 תקנ"ט אל הגינירל-פרוקורור. סוף הדבר היה ששבעת היהודים התפוסים שנשתלחו לפטרבורג הוחזרו מדרכם, מעיר ריגה, והגנרל-פרוקורור הודיע לגובירנטור בולנקוב, שהקיסר עמד על פרטי הדברים ובירורי העניין של "הרב זלמן בורוכוביץ" ומצא
שאין בכת הקרולינים שום דבר מזיק למשטר המדינה ולשלום הכלל, ולפיכך צווה לשחרר
את כל הנתפסים.
הרב נשתחרר ממאסרו בתאריך י"ט כסלו תקנ"ט.
אבל מקץ שנתיים לערך נאסר הרב והובא לפטרבורג שנית. בפעם זו היה המסור אביגדור, הרב מפינסק.
אביגדור זה לקח מאת הפריצים בחכירה את הכנסות הרבנות בפינסק ושל עיירות הסביבה, שהיה בהן יותר מעשרת אלפים יהודים. מעשה חכירה זו היה אחר שהתגברו המתנגדים וגרשו מן העיר את הרב הקודם ר' לוי יצחק בעל "קדושת לוי" בעד היותו מתנהג על פי דרכי החסידים. אבל אביגדור לא הצליח במשמרתו. החסידים, שהיו הולכים ומתרבים במניין, היו מציקים לו. כשלא היה מרגיש די כוחות בעצמו לנהל אתם את המלחמה, נסע אל הגאון מווילנה, וגם הביא אליו מספרי החסידות לראיה על גודל

קלקולם של החסידים. אבל גם הנסיעה אל הגאון לא הועילה. בייחוד התגברו נגד אביגדור ראשי הקהל מן החסידים שהיו בערי זלובין, סטולין ודוברוביץ. ראשי קהל אלו פעלו אצל אותם הפריצים עצמם, שמהם השיג אביגדור את משרת רבנותו, שיהא אסור עליו לבוא לאותן העיירות לגבות הכנסות הרבנות. אחר כך רמה יד החסידים גם בפינסק גופא, עד שדחו את אביגדור ממשמרתו עוד כשנתיים קודם גמר החכירה.

חוץ מזה, שהעבירוהו מן הרבנות ולקחו ממנו את הכנסתו, עוד עשו לו בזיון שגרשוהו מבית הכנסת. בבואו שמה מצא במקום כיסאו חול ועפר. אז הגיש אביגדור קובלנא אל המגיסטראט בפינסק. המגיסטראט נתן צו שיישאר אביגדור על משמרת רבנותו עד שיתברר דינו בערכאות, אבל ראשי הקהל לא רצו אפילו לקבל את פני המזכיר של המגיסטראט, שהביא את הודעת הפקודה. אחר כך נסעו אל הגובירנטור המינסקי ועלה בידם לפעול אצלו שיעמוד על צדם נגד אביגדור.

ואביגדור החליט לנהל את עסקי מלחמתו עד הסוף. בתחילת שנת 0081 תק"ס הגיש על שם הקיסר כתב מסירה ארוך, שבו הוא מאשים את החסידים שהם מכת שבתי צבי. לראיה על אמיתת דבריו הוא מביא בכתבו הרבה ליקוטים מתוך הספר "צוואת הריב"ש" וס' של המגיד ממיזריטש עם הערותיו. גם מעיר הוא את לב הממשלה על המעות שמוציאים עם הרב בראשם לארץ ישראל בסכומים גדולים.

9 בנובמבר באותה שנה ד' כסלו תקס"א נאסר ר' שניאור זלמן בלזני ונשתלח לפטרבורג. יחד עם זה שלחו שמה שק של ספרים וכתבים שונים שמצאו בביתו. בפטרבורג העמידוהו פנים אל פנים עם אביגדור, והוכרח ליתן תשובה על כתב האשמה של אביגדור שהיה מכיל י"ט סעיפים. אחר שעמד הקיסר על טיבו של העניין נתן צו ביום 72 בנובמבר לשחרר את הרב מתפיסתו, אלא שנאסר עליו לצאת מפטרבורג עד גמר בירור דינו בסנט, שנמסר שמה מן האיכספדיציא החשאית.

בחודש דצמבר 0081 תקס"א הגיש אביגדור מסירה שניה. בתחילת מארס 1081 הגיש הרב על שם הקיסר כתב, בצירוף תעודות אופיציאליות, להוכיח שהוא נקי ושגם "הכת הקרולינית" אינה מזיקה. הדבר היה ימים אחדים קודם מות הקיסר פאול, וביום 92 במארס 1081, נשתחרר הרב בפקודת הקיסר אלכסנדר ה- 1. אחר כך הגיש אביגדור עוד בקשה לעשות חכירה ודרישה נוספת על דברי הרב והכת שלו, וזה הכריח את הרב לשלח בחודש אוגוסט 1081 תקס"א בקשה על שם הקיסר, שיגינו עליו מפני מסירות אביגדור ושלא יפריעו את החסידים בענייניהם הדתיים.

כשהיה הרב הקדוש ר' לוי יצחק - בעל קדושת לוי - אב"ד בק"ק פינסק היה נוסע למיזריטש אל המגיד הגדול. נתרבתה עליו המחלוקת מצד המתנגדים ונתגלגל הדבר

עד שגירשו את הרב מק"ק פינסק, ובמקומו נתקבל לאב"ד אביגדור, שהיה מסור ורשע, כמו שסוף מעשיו הוכיח על תחילתו. והנה אחר גניזת ארון הקודש, המגיד הגדול, ישב הרב ר' שניאור זלמן על כסא קודשו בק"ק לאזני ומשך לבבות אחינו בני ישראל לתורה ולתפילה, וגם שינה את נוסח התפילה.

חרה מאוד לאנשי העולם אשר נטו אחר הגאון ר' אליהו מווילנה והיתה המחלוקת גדולה מאוד. וביני לביני ניתן מקום לשטן להשטין, כי היו איזו שאלות ותשובות בנידון ריאה אחת, והכשירה הרב ר' לוי יצחק, ואביגדור הרב מפינסק אסרה, וכתב דבריו אל הגאון מווילנה, והוסיף וגרע דברים בגוף המעשה למען הצדיק נפשו, עד שנתגלגל הדבר והסכים הגאון לדבריו. אז צעק אביגדור על החסידים, כי הם אוכלים טריפות. והחסידים שהיו בפינסק - שם היו יושבים אז הרב הקדוש ר' שלמה מקרלין ותלמידו ר' אשר מסטולין ואנשיהם - עשו בזיון לאביגדור על אשר חפה דברים על עם ה', ועל כן בירר לו אביגדור דרך אחרת, ומזה צמחה כל הרעה שנעשתה להרב הקדוש ר' שניאור זלמן. אביגדור נסע לווילנה לחמם אל לב העם והראה את המכתב אשר כתב הרב על הגאון, כי הוא חבר לאיש משחית. והרב כתב כך על הגאון מפינסק שלא רצה לקבל את דבריהם של שליחי החסידים - ר' מנחם מנדיל מוויטיבסק והרב - ולא רצה אפילו להסתכל בהם, מחמת שהלשינו לפניו, ועל כן האמין לכל דברי אביגדור.

כשהראה אביגדור לבני ווילנה את מכתבו של הרב נתוועדה קהילה גדולה ואספו הון רב ונתנו לאביגדור שיסע לפטרבורג להלשין על הרבנים הנ"ל בדיניהם. ואביגדור בז לשלוח יד בר' לוי יצחק ובר' שניאור זלמן לבדם, כי רצה לקעקע ביצתן של שונאי ישראל ורצה כי

שם חסידים לא ייזכר עוד. נסע לפטרבורג והלשין לפני הקיסר פאויל בעצמו על ארבע גדולים:

הראשון היה הרב ר' שניאור זלמן - הלשין עליו כי לקח לו יד ושם מאנשי בליעל לאסוף הון ולשנות מנהגי ישראל, והוא היה עליהם לשר ורצונו למרוד במלכות, וגם כי הוא שולח

מעות הרבה ארץ ישראל, ובודאי הוא רוצה לקנות לו לאוהב את השולטן, ועוד דברים רבים כהנה אשר תקצר היריעה מהכיל אותם.

והשני היה ר' לוי יצחק, הרב מברדיטשוב.

והשלישי - הרב הקדוש ר' מרדכי מליחוויץ.

והרביעי - הרב הקדוש ר' אשר מסטולין.

ועל שלושה אלה אמר כי הם התומכים והעוזרים להרב בכל מקומות מושבותיהם ודורשים
ברבים לשנות נוסח התפילה בכדי לעשות בזה רצון ר' שניאור זלמן. ועוד על אנשים רבים
מהחסידים התומכים ימין הרב הלשין.
כשמוע הקיסר פאויל את הדברים האלה אמר כי אין מן הצורך ליקח את כל האנשים אשר
מסר אביגדור למשמר, כדי שלא להרעיש את כל העולם, ורק ייקחו את ר' שניאור זלמן ויעמידוהו לפניו, וממנו יראה ויחקור. ואם כנים דברי המסור כלה יעשה בכולם, ואם לא-
ידע מה לעשות.
על כן ניתנה פקודת המלך לשר הפלך, כי תכף יבוא הרב לעמוד בחצר המלך לאיזה עניין,
ירא שמא יביא הרב גביית עדות וראיות כי הצדק אתו, ועל כן נתן שוחד רב ליועצי המלך והוכיח להם כי בודאי יברח הרב למדינה אחרת, כי כבר אסף הון רב חוץ למדינה, ועל כן
ישלחו אחרי הרב ציר מיוחד שיביא אותו אסור בנחושתיים. גם בדה אביגדור שקרים מלבו על הרב, שהוא משתמש בקבלה מעשית, ויוכל לברוח אם לא ישמרו אותו שמירה מעולה. הצליח מעשה שטן ופעל גם זאת בשוחד שפיתו השרים את הקיסר ונתרצה לשח אחריו סרדיוט מיוחד וצווה עליו לאסרו באזיקים. ואביגדור נתן שוחד גם להסרדיוט הנשלח אחרי הרב, כי ייקחנו פתאום מביתו ולא יתעכב עמו בשום עיר מעיירות ישראל, כדי שלא יודע הדבר לאנשי שלומו.
אבל מה הן תחבולות אנוש, ובפרט נבזה וחדל אישים, נגד ההשגחה הפרטית מהשם יתברך על יראיו! - תכף נוסע הדבר לאנשי שלומנו כי אביגדור הלשין על הרב לפני הקיסר בעצמו וממילא הבינו כי יצמחו איזו חדשות, והודיעו הדבר להרב, כי ייסע מביתו
עד שידעו פשר דבר. אבל הרב, אשר חכמה אלוקית נוססה בו, אמר: - האיש כמוני יברח? רצוני לעמוד לפני המלך, כי אקווה להשם יתברך שיוציא לצד דיני. - ובאמת, אם היה בורח לא היה ח"ו תקומה לשונאי ישראל, כי אז היה הקיסר מצדיק את המסור והיה אומר שכנראה מהבריחה אמת בפיו. על כן ישב הרב בביתו וציפה לישועת ה'.
כשבא הסרדיוט עם הז'נדארמין ללאזני הבינו כל אנשי העיר שהוא נוסע עבור הרב

והודיעו להרב כי אנשי חיל באים אחריו. והרב היה לבוש אז תפילין ופתח החלון והסתכל
בנוסעים, ותכף נפל הסרדיוט הנשלח אחריו מהמרכבה ושבר רגל אחת. הרב אמר על זה שאין זה חידוש, כי הלא אמרו רז"ל "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך...
אלו תפילין שבראש", ועל כן כאשר ראה התפילין נפל עליו פחד עד שנפל מהמרכבה.
ושכשאלו להרב: - מדוע אין אומות העולם יראים מפני התפילין שלנו? - ענה להם: - הלא
רז"ל אמרו תפילין שבראש ולא תפילין שעל הראש, והתפילין שלי, ברוך השם, הן בראשי
ולא רק על הראש.
- וה' נתן חנו בעיני הסרדיוט ונהפך עליו לרחמן והיה ירא מאוד לנפשו שמא יענש אם ילחץ את הרב בחזקה, ועל כן בא והתחנן לפניו כי יסע אתו ולא יענישו, כי הוא שליחו - של הקיסר. הרב נסע. אבל אותו הסרדיוט נשאר בוויטיבסק בבית החופשית, ואתו שלחו סרדיוט אחר. הוליכו עד ניביל. והיה ערב שבת לפנות ערב, והתחיל ליסע עמו בשבת, ומיד נשברו אופני העגלה ולא יכלו לתקנם עד אחר שבת.
כשהביאו אותו לפטרבורג קשרו את עיניו במטפחת, והוליכו אותו במדרון כמו שתי שעות,
והביאוהו למבצר בבית חומה גדול עם חלונות גדולים. והרחק מן החלונות עמד שם כותל
אחד גדול בקומתו יותר מן החלונות, למען לא יראה האסור את הרחוב. הביאוהו למאסר ההוא וסגרו אותו שם.
היה הרב במבצר שלושה ימים רצופים ולא טעם מאומה, אף על פי שהיו נותנים שם לחם ומים. אולם הרב היה נושא חן בעיני כל רואיו, ושר הממונה על המבצר השגיח עליו בעין פקוחה וראה כי אינו אוכל כלום. נכנס השר אליו, ניחם אותו, ודבר על לבו ואמר, כי לא לטבח חלילה הובא לכאן, ורק שיעיינו בדינו.
ושאל אותו: "מדוע אינך טועם מאומה? הלא המאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעולם הבא?"
השיב לו הרב, שאינו בקו הבריאות שיוכל לאכול לחם, וזולת זה אין לו מה לאכול, כי בישולי עכו"ם שאסרו חז"ל לא יאכל עד מיצוי הנפש. "ומה בכך אם לא יהיה לי חלק לעולם הבא? עם כל זה אין רצוני לאכול טריפות, וזולת זאת איני יכול לאכול כעת שום

מאכל מחמת שחולה אני."
אמר לו השר: "ספר נא לי דרכך בביתך, אם אין אתה בקו הבריאות, מה היתה דרכך לטעום להשיב נפשך?"
אמר הרב: "דרכי היתה לטעום מעט יין-דובדבנים והייתי אוכל צנון מרוקח בדבש."
אמר לו השר: "אם אנוכי אביא לך את המאכל הזה מיהודי, התאמין לי ותאכל ממנו?"
ענה לו הרב: "אם לא ישלח בו איש את ידך זולתך, ורק אתה בעצמך תקבלנו אצל היהודי ולא תסיח דעתך ממנו עד שתביאו לכאן, אאמין לך ואוכל."
מצא הרב בעיני השר, ורתם את סוסיו ונסע אל הגביר ר' מרדכי מליפלי שהיה אז בפטרבורג, ואמר לו: "בעוד שעה תכין לי צנון מרוקח בדבש בקדירה חדשה."
והגביר ר' מרדכי מליפלי היה מכירו, כי הוא השר מן האיכספידיציא החשאית, לא ידע בשביל מי חרד את החרדה הזאת, כי על הרב נשמע שהוליכוהו על הים, ובאמת לא הוליכוהו אלא למועצה החשאית. תיקן הגביר את המרקחת, שם אותה בקדירה חדשה, ועל הקדירה הניח פתקה קטנה בבקשה להודיעו בשביל מי היא המרקחת. השר הביא בעצמו את הקדירה עם המרקחת אל הרב. נתן לו הרב תודה ואכל. בראות השר שהוא אוכל ושהבריא מעט, שמח מאוד.
אחר שבוע היה קרוב שתכלה המרקחת. אמר השר להרב: "רצונך שאביא לך עוד?"
אמר: "אם תרצה בחסדך בודאי רצוני בזה, אבל רק לך אני מאמין ולא לשום איש."
לקח השר את הקדירה עם מעט המרקחת שהיה בה ונסע שנית אל ר' מרדכי וצווהו לרקוח עוד מרקחת ממין זה. והרב הניח גם כן פתקה קטנה בשולי הקדירה וכתוב בה לאמור: "ליב מיאנוביטש ייסע תכף לווילנה." ומפני שכסה אותה במרקחת לא ראה אותה
השר, כי הוא לא נגע בזה, מפני שרצה לעמוד באמונתו שהאמין לו הרב, והיה ירא ממש לנגוע במרקחת. כאשר ראה ר' מרדכי הפתקה, והוא היה מאנשיו של הרב, הבין תכף את
הכתב, והיו מחפשים בכל העיר אם נמצא ששמו ליב מיאנוביטש. מתחילה דימו שדעתו על אחיו הרב ר' ליב - בעל ס' שארית יהודה - אבל הוא לא היה אז בפטרבורג, ובפתקה כתוב "תכף", ועל כן הוסיפו לחפש בעיר.
בין כך הביאו לפני ר' מרדכי איש המוני מכת החסידים ששמו ליב והוא מיאנוביטש, וחקרו
אצלו אולי היה בווילנה, ואחרי החקירות נודע להם כי הוא בן אחותו של הגאון רבי אליהו

מווילנה, ועל כן נקבע בדעתם תכף כי זה הוא שכוון הרב עליו. ונתנו לו סך שני אלפים רו"כ, כי הכירוהו שאיש ישר הוא ונוטה מאוד לצד החסידים ואוהב מאוד את הרב, וצוו עליו שיסע לווילנה תכף, ואמרו לו: "המקום והזמן ילמדוך את אשר תעשה שם, כי עדיין אין אנו יודעים כוונת הנסיעה."

קבל האיש את צרור הכסף ונסע לדרכו.

עכשיו נספר קצת מן האיכספידיציא החשאית

וממה שאירע שם להרב.

תכף כשלקחו את הרב למאסר נסע תלמידו הקדוש ר' אהרן הלוי זצ"ל לאסוף מעות עבורו, ובתוך ג' שבועות אסף ארבעים אלף רובל אסיגנציא, כי בכל מקום בואו גזר על כל החסידים הצעירים שיתנו מהנדוניא עשרה אחוזים למאה. ומי לא ישמע לדברי ר' אהרן אשר היה המוציא והמביא בכל בית הרב במשך שלושים שנה, כידוע לכל?

כאשר קבץ את המעות, שלחן ליד ר' מרדכי מליפלי. וכשנודע להם בבירור על פי המעשה

הנ"ל שהרב אסור במבצר, מצאו דרך שיוכל איש ליכנס אל הרב, ובחרו את החסיד המפורסם ר' שאול מסירוטשינה, והוא היה הולך אליו בכל פעם והיה נושא אליו אכילה ושתייה ושאר צרכיו. אחר כך היו מקבלים מאת הרב בכל פעם פרוטוקולין, כלומר שאלות,

ובכל פעם היו שרי המלוכה שולחים איש אחר לקבלת הפרוטוקול. ושאלו אותו מפני מה

שינה הנוסח בתפילה ומפני מה היה מקבץ מעות ארץ ישראל ומפני מה נאספים אליו מכל

המקומות. ועל כל אלה השיב בחכמה.

פעם אחת בא אליו לעשות חקירה הקיסר פאויל בעצמו. תכף הרגיש הרב ונתן לו הכבוד השייך לקיסר וקראו "אדוני הקיסר".

גער בו פאויל וכחש לו ואמר: "איני קיסר, ומפני מה תיתן לי הכבוד השייך לקיסר?"

ענה לו הרב: "מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא, ובבואך נפל עלי פחד, והבנת תכף כי ודאי אתה בעצמך הקיסר."

אחר כך בחנו חכמת הרב בכל השבע חכמות, כידוע לכל, ומצאו אותו יודע בכל חכמה על

בוריה. פעם אחת הושיבוהו במאסר במקום אפל וחשוך מאוד ביום כמו בלילה והיה דולק

שם נר ביום כמו בלילה, ובא אליו מיניסטר אחד ושאלהו: "האם תוכל לידע בלא מורה שעות השעה בצמצום, כמה שעות עברו כעת מן הלילה?"
ענה לו הרב: "אנוכי אוכל להגיד לך בצמצום, כי כעת היא שעה ב' אחר חצות היום ועוד כ'
רגע, ולא לילה הוא כעת."
שאלהו המניסטר: "מאין אתה יודע?"
אמר לו הרב: "כי ביום מאירים י"ב צירופי הויה ובלילה י"ב צירופי אדני, ועל ידי הצירוף אנוכי יודע השעה בצמצום."
פעם אחת קראו את הרב לבית היועצים כדי לקבל שם פרוטוקול ממנו. היתה באותה בית
מכונה אחת מכוסה ברצפה, וכל הצועד עליה היה נופל עד חציו מתחת לרצפה. ושם היו עומדים אנשים לייסר את החוטא בשוטים כדי שיודה על מה שדורשים מאתו. שערו הם שבוודאי ייפול גם הרב שמה. אבל הוא בבואו לבית הבין תכף והלך מן הצד לימינו עד שעמד לפני שולחן היועצים בלי פגע.
תמהו כל הרואים על זה ושאלו אותו: "למה הלכת מן הצד ולא הלכת כדרך כל ההולכים, באמצע?"
ענה להם הרב: "לא לחינם הזהירו רז"ל 'כל פונות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין', כי כל ההולך בלא דעת למקום אשר ישאוהו עיניו יוכל ליפול ברשת שהכינו לו."
אז שאלוהו היועצים: "הגד נא לנו אם מן השמים הודיעוך כי יש פה מכונה, או מעצמך הבנת?"
ענה להם: "בהכנסי לבית ראיתי כי שם הרצפה משונה מעט, והבנתי כי לא לחינם הוא, ועל כן חשבתי, למה לי לילך בסכנה, מוטב לילך במקום שראיתי כי אורח מישור הוא."
כך היה מפלס שם כל דבריו בהשכל ובמדע עד כי נשתוממו כל השומעים על רוב חכמתו.
ור' שאול הנ"ל היה נכנס ויוצא אצלו תמיד.
פעם אחת היה אצלו ר' שאול בחדרו, והנה נכנס שר המבצר בבהלה, ואמר להרב: "אבדנו, כולנו אבדנו, כי הקיסר הולך אליך, וכבר בא לחצר החיצונה. ועתה כשיראה איש זר אצלך ישמיד את כולנו. ואנוכי לא אדע מה לעשות, היכן להחביא את היהודי שלא יראהו הקיסר, אם אין כאן אלא פתח אחד, ואין באפשרות שלא יראהו. ועתה עוץ נא עצה מהרה לבל נאבד כולנו ח"ו."
ענה לו הרב: "אל תפחד. הקיסר לא יראה את היהודי. לך לך מכאן."

אמר לו השר: "ומה תעשה?"
אמר לו: "אל תהי בהול לידע דבר טרם העשותו. לך לך למקומך. יש מקום אתי אשר אחביא את היהודי והקיסר לא יראה אותו. ומה איכפת לך?"
התפלא השר והלך לו.
והרב לקח את ר' שאול והעמידו בתוך החלון תחת הוילון ושלשל הוילון לכסות אותו, וכך
עמד שם. והקיסר בא ונכנס לחדר הרב והיה מקבל ממנו פרוטוקול שמונה שעות רצופות,
ובעזרת השם יתברך לא ראה את ר' שאול, שהיה עומד כל אותו הזמן כאבן דומם עד צאת הקיסר מחדר הרב. אחר כך, כשיצא הקיסר, יצא ר' שאול ממחבואו. בא הקיסר לראות היכן הוא היהודי, והנה הוא עומד שם. השתומם ושאל אותו: "אפוא הייתה עת שהיה כאן הקיסר?"
ענהו.
הוסיף השר: "והוא לא ראה אותך?"
- "כן, לא ראה אותי."
אמר השר: "אין זה כי אם אחד מכם הוא מכשף."
"לא כן" ענה לו הרב בהראותו לו המקום "כי פה עמד מעבר לוילון."
אמר לו השר: "ומה היית עושה אם היה הקיסר מגביה הוילון? אבל אתה נשען תמיד על חכמתך שעומדת לך, ואתה עושה דברים שבנקל תוכל להפסיד חייך על ידם."
ענה לו הרב: "ואתה, האם נתת עצה טובה מזו, ולא שמעתי לך? עם כל זה נתיישבתי בדעתי שאין זה מנימוס הקיסר להגביה בעצמו הוילון. ואם היה מצווה לי הייתי מטכס עצה מניה וביה, כי על ה' בטחוני והוא תמיד בעזרי."
עתה נחזור לספר את אשר אירע לר' ליב מיאנוביטש, שנסע בפקודת הרב לווילנה. האיש
הזה בנסעו מפטרבורג נתיישב בדעתו לשנות הקשר של תפילין שלו שהיה על פי דעת הרב ומשונה משאר הקשרים. כי כשהיה הרב במיזריטש אמר אליו המגיד ז"ל: "ר' זלמן, עשה לי קשר של יד שאוכל לקיים מצות וקשרתם בכל יום, היינו שיהיה צריך לקשור הקשר בשעת הנחת תפילין בכל יום." המציא הרב קשר על פי דין, שיוצרך לקשרו על התפילין, וכן עושים היום כל אנשי מדינת רייסין. וגם הקשר של ראש צווה לעשותו בצורת
ד', והאשכנזים עושים בקשר פשוט. גם הספרדים קושרים הרצועה של יד מבפנים לחוץ,

והאשכנזים - מחוץ פנימה. לפיכך שינה ר' ליב הנחת התפילין, שלא יכירוהו כי הוא מכת
החסידים. את המעות תפר בבגדו, ונסע כאיש עני.
בווילנה היתה לו אחות, שלא ראה אותה ט"ו שנה. בבואו לווילנה חקר האיש אחרי אחותו
ומצא אותה בחיים. אחרי אשר שאלה אחותו לשלומו, הוסיפה לשאול אצלו, מחמת שידעה כי הוא גר ברייסין: "האם אינך מן הכת ח"ו?"
רקק האיש וקללם ואמר: "ח"ו, אל תחשדיני בזה!"
לקחתהו אצלה ושאלתהו על תכלית נסיעתו. אמר: "הנה בתי הבתולה הגיעה לפרקה ואין
לי במה להשיאה. לכן באתי אל דודנו הגאון החסיד, שיהיה לי לעזר."
הוליכתו אחותו לבית המדרש של הגאון, ובקשה עבורו להניחו לדבר עם הגאון. דיבר עם הגאון ואמר לו מבוקשו. צווה עליו הגאון שישב בבית מדרשו וילמוד מקודם דרך ה', ואחר
כך ייתן לו להוצאות נישואי בתו. גם צווה שיהיה בן אחותו מאוכלי לחמו בביתו.
שמח האיש מאוד בלבו על זה, כי ביני לביני יודעו כל הסודות של מתנגדי הרב החפצים ברעתו, ויוכל להודיע במכתב לאנשי שלומו לפטרבורג על ידי הפוסטה. עשה כן האיש ונתמהמה שם כחצי שנה והיה מאוכלי שולחן הגאון.
כשהיו ממתיקין סוד באיזה דבר ושולחים מווילנה מכתב לפטרבורג אל אביגדור, היה שולח תכף גם ר' ליב מכתב אל ר' מרדכי מליפלי ומודיע להם החדשות שנשמע בווילנה.
אך ר' מרדכי לא היה משיב לו במכתב, כי היה ירא ר' ליב שמא יודע הדבר שקיבל מכתב מפטרבורג. היה האיש ר' ליב שרוי בצער על אשר לא ידע שום ידיעה ברורה מהנעשה שם, ובפרט כשהיה רואה פעם בפעם באים מכתבים מאת המתנגדים, כי ידם על העליונה
וכי שיחדו את השר פלוני ואת השר פלוני, ולא ידע אם האמת אתם. אך היה מודיע תמיד להחסידים מכל המכתבים. עם כל זה כדי להראות לפני אנשי הגאון כי שוקד הוא בלימודו, היה יושב תמיד בבית המדרש עם הבטלנים ולומד עימהם, ובמסתרים חתר חתירה לדעת שורש כל דבר למען הודיע לשולחיו.
כעבור קרוב לחצי שנה שמע ר' ליב מהבטלנים כי החסיד הוא טרוד עתה מאוד וצווה לכל
ראשי הקהל שיתאספו לדבר על איזה עניין נסתר. ענה אחד מהם שגם הוא היה יוצא

ונכנס בבית הגאון: "אנוכי יודע הנסתרות, אבל אסור לי לגלותם." פצר בו ר' ליב מאוד שיגלה לו. הטהו אל הצד ואמר, כי הובא כתב התנצלות מראש הכת לכאן, והבין החסיד כי על ידי זה יוכל להיות כי יצא בקרוב ממאסרו. כשמוע ר' ליב את הדבר רץ לבית האסיפה ושמע פשר הדבר, כי הרב פעל אצל הקיסר שיתן כל התנצלותו בכתב בלשון הקודש, והקיסר ישלחו למתרגמים שיתרגמו בלשון רוסיה וגם להביע חוות דעתם על זה.

ובווילנה היה אז דיריקטור אחד והגיע אליו הכתב שיעשה הוא התרגום. ובסוף הכתב הוסיף הרב: "בקשתי מהמתרגם שאל יוסיף ואל יגרע דבר מהבנת הכתב הזה." וכאשר ראה אותו הגאון הבין תכף, כי בודאי ישר הדבר בעיני המלך ובודאי יצא לחופשי, ועל כן קרא אסיפה להתייעץ מה לעשות.

כשנגלו לר' ליב כל התעלומות, אמר בלבו: עתה יודע אני למה שלחוני לכאן. חקר אחר הדיריקטור, הלך אליו ומצאהו בביתו. נפל לרגליו וסיפר לו איך בא לכאן בפקודת הרב, והרבה לשבח בשבח הרב, כי הוא איש אלוקי. ועתה הוא, ר' ליב, מבקש ממנו שיקבל ממנו השני אלפים רו"כ, ורק יעשה מה שמוטל עליו באמת, שלא לשנות המכוון מהכתב,

כמו שבקש הרב בסוף הכתב. ענה לו הדיריקטור:

"זאת ידעתי מעצמי. הבנתי מתוך הכתב שהוא איש אלוקים, כי במילים הקצרות שלו כלל כל הטענות שבינו לבין שונאיו. הנני מבטיחך שאתרגם אותו כראוי, אבל איני יכול לקבל מידך הכסף עד אשר אכלה מלאכתי. אם תהיה כאן מחר תראה הרעש אשר יהיה, וכמה מעות ירצו ליתן לי כדי שאשנה דווקא בתרגום, כי כידוע מכיל לשון הקודש בקרבו כמה פשטים."

עם כל זה הבטיח לו הדיריקטור שיתאמץ לעשות תרגום נכון. אבל ר' ליב בכה מאוד והתחנן לפניו שיקבל ממנו השני אלפים רו"כ. אחר רוב הפצרות קיבל הדיריקטור ממנו המעות, ונשבע לו שלא ישנה אפילו קוצו של יו"ד בתרגום מגוף הכתב, ונתן לו ידו על זה.

אך עם כל זה בקש הדיריקטור את ר' ליב שיבוא ביום המחרת למען יראה את בקשת הצד השני וכמה ירצו המתנגדים ליתן לו, למען ידע כי לא לחינם לקח הכסף מאתו. ביום המחרת הלך ר' ליב אל הדיריקטור והראה לו הדיריקטור הכתב ששלחו אליו אנשי הגאון,

הכולל הערות ופשטים על התנצלות הרב. ומדי דברו הביט הדיריקטור החוצה ואמר: "ראה את ההמון הרב ההולכים אלי."

החביא הדיריקטור את ר' ליב בחדר אחר, ושמע ר' ליב שבאו ראשי העם אל הדיריקטור והוכיחו לו כי מצווה רבה יהיה לו לעולם הבא אם ישנה התרגום כי ראש הכת הוא אויב ישראל וכו'. והראו לו את אשר צריך לתקן, וכי אפשר לומר על תיבה פלונית כי משמעותיה כך וכך וכו'. והדיריקטור השיב להם: "הלא את הכתב שלחו עוד לשני דיריקטורין, ואולי יתרגמו הם כמו שנאמר בכתב ויהיה לי חרפה."

וענו לו כל העם, שאינו צריך לירא משום דבר, כי הלא הוא הגדול בכל הדיריקטורין, ומי יבוא לבדוק אחרי דבריו? אדרבה, יראה להם שהם אינם מבינים, והוא מבין. ובקשו ממנו

כי יכתוב הוא תרגומו וגם חוות דעתו והם יתנו לו ג' אלפים רו"כ. ומיאן הדיריקטור לקחת

מידם והבטיח להם כי הכל יעשה למענם. אבל הם לא האמינו לו ובקשו ממנו כי ישב תכף

לעשות התרגום. הגביל להם הדיריקטור זמן ליום המחרת, שיבואו וימצאו הכל על נכון. אז נפטרו ממנו ראשי הקהל לבתיהם.

ור' ליב יצא מחדרו ובכה מאוד לפניו, כי לא ישמע לדבריהם. אמר לו הדיריקטור: "אל תירא ואל תפחד מהבטחתי שהבטחתי להם, כי לא רציתי להתעקש אתם, כדי שלא ירבו עלי דברים, עול כן הבטחתי להם. וכן אעשה: אכתוב תרגום אחר שייטב בעיניהם ואראה להם, והתרגום האמיתי אשלח לעיניך על ידי הפוסטה, ואתה בעצמך תראה האמת."

וכן עשה: למחרתו הראה לצד השני תרגום אחר, ותרגום הנכון עשה כמו שנכתב בכתב, וגם הוסיף עליו חוות דעתו, כי יפה כוון הרב בכל אשר כתב, ולעיני ר' ליב נתן הכתב על יד משרתו חתום בחותם הדיריקטור, ונשאו את הכתב אל הפוסטה.

אז ראה ר' ליב כי דבר אלוקים הוא, וברוך השם שהצליח בדרכו ותיקן מה שצריך. בא אל

הגאון ואמר: "נכסוף נכספתי לביתי, כי הגיע מועד התחתונה." נתן לו הגאון מעות הרבה להוצאות הנישואין. תכף לקח האיש סוסי בידואר ונסע לפטרבורג לבשר לעם מה נעשה שם.

אחר שני שבועות התירו את הרב ממאסר המועצה החשאית והקלו מעליו, רק ישב תפוס

בבית אחד בפטרבורג.

וביום שמונה עשר לחודש כסלו לפנות ערב, בשעה שהיה הרב קורא תהילים והגיע

לפסוק "פדה בשלום נפשי", הגיעה אליו הפקודה שנעשה חופשי, ויצא מן המאסר.
אחר שנים אחדות היה מוכרח הרב להיות בפטרבורג לרגל עסק השייך לכלל. הקיסר פאויל לא ידע מביאתו לפטרבורג. בתוך כך אירע שסוחר אחד מעיר סטולין הלך לטייל בגן המלך, כי בימי פאויל היה רשות לכל אדם, בין יהודי בין נכרי, לטייל בכל מגרשי המלך. כשהלך האיש לטייל בגן המלך פגש אותו הקיסר.
שאלהו: מאין אתה?"
אמר: "מסטולין עבדך."
אמר לו הקיסר: "המכיר אתה את הרב מסטולין?" הקיסר ידע על ר' אשר מסטולין שמסר אותו אביגדור.
אמר לו היהודי: "כן. אני מכיר אותו, שהוא איש ישר."
הוסיף הקיסר לשאול: "ואת הרב מלאדי אתה מכיר?"
ענה לו האיש: "לא הכרתיו עד כה, אבל תמול שמעתי שבא לכאן והלכתי לראותו."
והאיש לא התבונן לפני מי הוא מדבר, ושכח מה שאמרו רז"ל 'למד לשונך לומר איני יודע'.
תכף אמר הקיסר בגערה: "הרב מלאדי הוא כאן? הביאו אותו אלי!"
תכף הביאו את הרב לפני הקיסר. שאלהו: "מה אתה עושה פה?"
התנצל הרב לפניו. אבל לא הועילה לו שום התנצלות, וצווה הקיסר להושיבו במשמר, במקום שאסירי המלך אסורים, והיתה פקודה כי יבלה שם הרב כל ימי חייו.
אולם חסד אחד עשה עמו הקיסר, שנתן לו הרשיון שייקח לו משרת שיהיה עמו, כי ראה שלא יוכל הרב להיות בלי משרת. ישב ר' שאול עם הרב כל הימים שהיה במשמר.
גם שם הראה הרב חכמה עמוקה. שלושים יום קודם מות פאויל הראה ר' שאול להרב שהקיסר עובר לפני בית המשמר. הסתכל בו הרב דרך החלון ואמר לר' שאול: "אין זה הקיסר פאויל. אין אני רואה בו תואר של מלך."
התפלא ר' שאול על דבריו. אחר שלושים יום נהרג הקיסר על ידי פוחזים וריקים ששלחו בו יד בעת שכבו על מיטתו. והרב הרגיש המאורע בחכמה האלוקית שנוססה בקרבו, ואמר לר' שאול: "לבי אומר לי כי חדשות יצמחו עכשיו. לך נא לחוץ ושמע אם אינם משמיעים הפעמונים קול רעש."
הלך ר' שאול לחוץ ולא שמע כלום. בא אל הרב ואמר: "לא נשמע דבר."
אמר לו הרב: "אבל אני מרגיש חדשות. לך נא עוד הפעם ושמע ברחובות קריה."
הלך ר' שאול עוד הפעם. המתין מעט ושמע קול מכל פעמוני פטרבורג מיללים על מיתת

הקיסר.
אחרי מות פאויל מלך בנו אלכסנדר. ה' נתן את חן הרב בעיני הקיסר אלכסנדר ונתן לו חופשה מאסרו. זה היה ביום כ"ט כסלו, נר חמישי של חנוכה.
הקיסר אלכסנדר חבב מאוד את הרב ונתן לו חופשה להנהיג הרבנות ביד רמה.
אז נסע הרב מפטרבורג לביתו בכבוד גדול וישב על כסא קודשו והיה משיב רבים מעוון ומפיץ מעיינות החכמה חוצה באין מוחה ובאין פוצה פה, והרבה תלמידים היו לו בכל מחוז ופלך, וכל הגולה שתו מימיו בצמא. עם כל זה היו לו מציקים מבני עמנו, אבל ה' היה
בעזרתו ותמיד היתה ידו על העליונה.
וסופם של המוסרים ראו הכל בעין פקוחה. אביגדור היה ברשעתו מתחילתו ועד סופו וחילל שם שמים בפרהסיא. בסוף ימיו היה מחזר על הפתחים והיה הולך מעיר לעיר, ואירע לו להיות בעיר לאדי, משכן קדשו של הרב, ובקש את אנשיו שיניחוהו ליכנס אל הרב. הודיעו האנשים הדבר הזה להרב. שלח לו הרב נדבה הגונה, אבל לא רצה שיכנס אצלו, כי אמר: "אסור להסתכל בו."

6. הבעש"ט והמגיד מבקרים להרב בתפיסה

כשהיה הרב תפוס במצודה בפטרבורג, אמר ר' ברוך ממזיבוז פעם אחת: "הליטוואק הליטאי מבמבם עכשיו, כי יש לו ב' אורחים חשובים, הבעש"ט והמגיד."
והמעשה היה כך: הרב לא ידע להשיב על שאלה אחת מן השאלות שנשאל. בקש לו זמן, והיה משתדל בעליונים שיבוא המגיד לבאר לו אותה שאלה.
נכנסו לחדרו שנים. כשראה אותם קרא: "ברוך הבא, הבעש"ט!"
- "מהיכן כבודו יודע שזהו הבעש"ט?" - שאל אחד מהנכנסים.
- "ומי אפשר שיהא נכנס קודם הרבי שלי?" - החזיר הרב.
שאל הבעש"ט את המגיד: "מי הוא?"
ענה המגיד: "זהו הרבי מרייסין".
נתבייש הרב מאוד כששמע שהמגיד אומר עליו בפני הבעש"ט שהוא הרבי מרייסין.
שאל מהם הרב: "מדוע מגיע לי זה, ומה רוצים ממני?"
קבל תשובה: "נתחזק עליך הקטרוג על שאתה אומר דברי חכמה הרבה ובגילוי."
אמר הרב: "וכשאצא מכאן, האם אפסוק מלומר דברי חכמה?"
השיבו: "לא כן. כיון שהתחלת לא תפסוק, ואדרבה לכשתצא מכאן תהא אומר יותר."
אמר כך בקש הרב מהם שיהיו לו לעזר, וטען: "הלא אינני אומר כלום משלי, כי אם

משלכם, כפי שקבלתי ממורי מה שקבל הוא ממורו."
אמר הבעש"ט להמגיד: "אמור לו כי יגיד איזו דברי תורה."
צווה המגיד להרב, ואמר לפניהם מאמר שקבל מהמגיד על ההפטורה "ויהי קול מעל לרקיע".
כאשר סיים, אמר הבעש"ט להמגיד: "תורתו אמת, כי כן קבלת מפי, אות באות."
אחר כך דברו עם הרב ועשו מה שעשו, וברכו אותו ויצאו.

7. המחלוקת בין הרב ובין ר' ברוך ממזיבוז

כאשר הניח ה' להרב מכל המציקים מבית ומחוץ, ובקש הצדיק לישב בשלוה וללמד דעת
את העם, קפץ עליו רוגזו של הרב הקדוש ר' ברוך. הסכסוך שבין הרב ובין ר' ברוך נתפרץ עבור מעות ארץ ישראל. הרב היה מקבץ מעות א"י הרבה ועשה סדרים חדשים וטובים, ור' ברוך רצה להנהיג סדר אחר. על ידי מלשינים נעשית מחלוקת גדולה ביניהם, והשנאה קלקלה השורה. כי מתחילה, כשהדפיס הרב את ספר התניא, בשנת תקנ"ז, קבלו ר' ברוך באהבה וחבה ואמר שהוא ספר השכל ונתן בעדו אדום זהב. וכשבא הרב מפיטרבורג בשנת תקנ"ט ערך רק שני מכתבים לבשר על חסדי ה' ונפלאותיו שעשה עמו:
אחד אל מחותנו בעל "קדושת לוי", והמכתב השני - אל ר' ברוך. ואחר כך בסיבת לשון הרע עלתה חלודה ביניהם ודברו דברי נרגנות זה עם זה. מתחילה פתח הרב בשלום ונסע בר"ח אדר תק"ע לטולטשין, למקום משכן ר' ברוך, ונתרצו זה לזה ודברו באהבה ורעות. אולם כאשר יצא לטייל מחוץ לעיר נהייתה מריבה ביניהם, שלא ידע שום איש על מה ומדוע. המריבה היתה מתחזקת מיום ליום, וכל יודעי ח"ן יודעים ומכירים שהיו בזה סודות עליונים נוראים. הרב הקדוש ר' ליפא, האב"ד דק"ק חמילניק, שהיה הישיש מתלמידי הבעש"ט, אמר על זה, כי מריבה זו היתה כמו שמצינו בגמרא על העובדה שהושיבו את ר' אליעזר בן עזריה לנשיא במקום רבן גמליאל ונתווספו ארבע מאות ספסלים בבית המדרש, וחלשה דעתו של רבן גמליאל שמא ח"ו מנע תורה מישראל, והראו לו בחלום כדים לבנים מלאים אפר כלו' תלמידים שאינם ראויים היו . ושואל בגמרא: ולא היא? - ומתרץ שלהניח דעתו הראו לו כך. וכן היה פה, כי מחמת שהרב הבהיק וליבן את דרכי העבודה, שכל מבין שבחם והיללם, ועל כן היה מגלה דברי קודשו,
חלשה דעתו של ר' ברוך עד שהראו לו מן השמים להפיס צערו כדים לבנים מלאים אפר,

ולא היא.
המחלוקת בין הרב ובין ר' ברוך נמשכה עד שקבע ר' ברוך דירתו בק"ק מזיבוז. הרב נסע אז להשתטח על קבר הבעש"ט. כשהגיעה השמועה שהרב הוא לא רחוק מהעיר, שלח ר' ברוך שיסתמו את פתח בית העלמין, כי אינו רוצה שילך הרב על קבר זקנו הבעש"ט. אחר כך חזר בו ושלח עוד הפעם שיפתחו את הפתח, כי אמר: "אין אני ירא מפניו, כי כבר
עשיתי שלא יפעל הליטוואק מה שירצה!"
ובינתיים ירד ר' ברוך מעלייתו, מקום שאשר היה משכן קודשו תמיד, והתייצב בבית הגדול אצל השולחן, וכך עמד על רגליו ולא זז ממקומו עד אחר שהלך הרב מביתו כשנסע
חזרה לדרכו.
והרב לא ידע מהסתימה והפתיחה. תכף כשבא לעיר הלך לטבול בנהר ושם היה בור עמוק מכוסה במים, ונתייירא העם, שנהרו מכל פינות לראות את הרב ואת אשר יעשה פה, שלא ייפול ח"ו אל הבור. והרב נכנס ויצא בשלום. אחר כך הלך אל בית העלמין, וכל ההמון הרב הלכו אחריו. כאשר נכנס לפתח בית העלמין רצה השמש לילך אתו להראות לו מקום הציון, אבל הרב אמר לו: "איני צריך לך, כי מעצמי אכיר את ציון הבעש"ט הקדוש." כל העם עלו על הגדר של בית העלמין לראות מה יעשה שם. אבל הוא נשען מעט על מטהו, ואחר כך הטה בידו לצד העם, ונפל עליהם פחד גדול וירדו כולם, לא נשאר מהם עד אחר. אז הלך הרב לבדו אל הציון ועשה מה שעשה... אחר כך בצאתו שם ידו הימנית על עיניו. הלך לבית ר' ברוך ועמד מעבר השני מצד השולחן, ולא ניגשו זה אל זה.
תכף כשנכנס לביתו צעק אל ר' ברוך: "מה ירצה ממני?" וטען כך בהתלהבות עצומה בערך רבע שעה. כאשר סיים את דבריו פתח ר' ברוך לטעון. וכך היה ג' פעמים, ולא נכנס אחד לתוך דברי חבירו.
בינתיים שאלהו ר' ברוך: "מדוע אין אתם, חסידי חב"ד, אומרים "ושמרו" בתפילת שבת?"
חסידי חב"ד אינם אומרים "ושמרו", כדי שלא יהא הפסק בין גאולה לתפילה .
- "והיכן כתוב שצריך לומר 'ושמרו'?" החזיר הרב.
היה שם באותו מעמד ר' יוסף מיאמפולי בנו של ר' מיכל מזלוטשוב ומחותנו של ר' ברוך . נתערב הוא בדבר ואמר להרב:
- "בעליונים נעשה יריד גדול כל כך בשעה שישראל אומרים 'ושמרו', ולבסוף בא מעלתו

ושואל היכן כתוב שצריך לומר 'ושמרו'?"
\- "ומה בכך?" ענהו הרב "אם משתתפים בכל הירידים וביריד אחד אינם משתתפין?"
לבסוף הקפיד ר' ברוך: "אני נכד הבעש"ט וצריך לנהוג בי דרך ארץ!"
\ענה לו הרב: "כבודו נכד הבעש"ט בגשמיות ואנוכי נכדו ברוחניות, כי המגיד הגדול היה
תלמיד מובהק להבעש"ט ואנוכי תלמידו של המגיד".
- "זה שלושת רבעי שעה שהוא מדבר ולא הזכיר בדבריו שם שמים אפילו פעם אחת!"
\ענהו הרב: "ומה בכך? יש לנו מגילה שאנו מחויבים לקרוא אותה בכל שנה, ואם אינם שומעים תיבה אחת ממנה אינם יוצאים ידי חובתם, ולא הוזכר בה שם שמים, ומכל מקום
היא מלאה שמות ברמז".
צעק ר' ברוך: "ינהג בי דרך ארץ, שאני עומד לבוש תפילין של זקני הבעש"ט!"
אמר הרב: "צריך לבדוק אם התפילין כשרין!"
פתחו התפילין ובדקו ומצאו שחסרה יו"ד.
לאחר שנפטר הרב אמר ר' ברוך:
- "הוא עקר יו"ד מתפילין שלי ואני אעקור יהו"ד מזרעו!"
- "אני חושב למסור דין לשמים!" קרא ר' ברוך.
- "ואני חשבתי לעשות זאת מכבר!" היתה תשובת הרב.
כך הלך הרב מביתו, ישב בעגלה ונסע לדרכו.
וטובה לא יצאה מזה לשני הצדדים:
אצל ר' ברוך מתה בתו באותה שנה, ולהרב הגידו עוד בהיותו בדרכו שהיתה שריפה בביתו ונשרפו הרבה כתבים מהשולחן ערוך שלו. הם המה חלקי ההלכות החסרים עד עתה, כי, כידוע, כתב הרב חיבורו על כל ד' חלקי השולחן ערוך. נצטער הרבה ובכה מאוד
ואמר, שאין לאל ידו להשלימם מחולשת כוחו ומאפיסת הפנאי.
כמה קשה המחלוקת!

המגיד הגדול ממיז'ריץ ורופא המלך - אהרן הלוי פיצ'ניק

פתיחה

המגיד הגדול רבי דובער ממיז'ריץ זצ"ל, יורשו הרוחני של הבעש"ט וממלא מקומו אחרי

פטירתו, היה כידוע, איש יודע חולי, נכה ברגלו ותשוש-כוח. חסידים מספרים שחולשתו היתה
נובעת מסיגופיו הקשים ומתעניותיו הרבים, אך כשבא לפני הבעש"ט ונעשה לתלמידו המובהק, אסר עליו את התעניות והסיגופים ועודד אותו לעבוד את הבורא מתוך שמחה וטוב
לבב, אך חולשתו נשארה לו במשך כל ימיו והיה צריך מזמן לזמן לדרוש ברופאים. כשגברה
המחלוקת והריב נגד "כת החסידים" החדשה בזמן המגיד, ומטעם ה"מתנגדים" הופיעו איסורים וחרמות נגד החסידים, נמצאו אנשים בערי ליטא שרצו להכיר את המגיד הגדול ממיז'ריץ כדי לתהות על קנקנו ולהיווכח אם הדבר באמת ה"כצעקתה", שהכת החדשה הזו
יכולה להיות מכשול ליהדות התמימה כמתכונתה של הכת הידועה לשימצה של הש"צ והפרנקיסטים ימ"ש.
מספרים שאחיו של הגאון מווילנא בעצמו, החליף את מלבושיו והופיע כאיש חסיד אצל המגיד
והכיר אותו כאיש קדוש וטהור בעל רוח הקודש ומאז פעל להחליש את המאבק הקשה והחרמות נגד החסידים. המגיד ממיז'ריץ ישב אז בעיר המחוז רובנה שנתקבל שם בתור מגיד
מישרים והיו עשירים רבים תלמיד חכמים מליטא שהיו להם אחוזות ויערות בסביבות רובנה
ונסעו לשם כמה פעמים בשנה לרגל עסקיהם, ואחדים מהם החליטו לבוא אל המגיד ולהכיר
אותו ולראות בעיניהם את מעשי החסידים.

המלאך רפאל בכבודו ובעצמו מלווה את רופא המלך

ובכן, קרה פעם שאיש עשיר אחד, תלמיד חכם גדול, מנכבדי העיר ווילנא, בא לרגלי עסקיו
לעיר המחוז רובנה והחליט להיכנס ולראות את המגיד הגדול, ראש החסידים. המגיד קיבל
אותו בסבר פנים יפות וניהלו שיחה של תלמידי חכמים במשך שעה קלה והאיש התרשם מאוד

באישיותו של המגיד. כאשר עמד האיש להיפרד מאת המגיד, אמר לו המגיד את הדברים
האלה: "תדע לך שמלאך מלווה כל רופא מובהק, אבל את רופא המלך מלווה המלאך רפאל
בכבודו ובעצמו"..
כשיצא האיש מאת המגיד היה תוהה על הדברים שאמר לו פתאום המגיד בשעת פרידתו ולא
היה יכול למצוא ולפענח את פתרונם. אולם מפאת עסקיו הגדולים שכח במהרה את הדברים
וחזר לעירו לווילנא ולא נזכר בהם כלל. אחרי שבועות אחדים חלה פתאום האיש הזה במחלה
נדירה וכל הרופאים לא יכלו למצוא תרופה למחלתו. מצבו הורע מיום ליום עד שכל הרופאים
כבר התיאשו מלעזור לו.
אז נזכר פתאום האיש בדבריו של המגיד והתחיל לדרוש שיביאו בשבילו את רופאו של המלך.
משפחתו וידידיו התפלאו מאוד איפה ואיך יש להשיג את רופא המלך? אך הוא בשלו שלא
יחסכו כל כסף וימכרו את כל נכסיו וישתדלו בכל הדרכים להשיג את רופא המלך שיבוא לבקר
אותו, אולי ימצא הוא תרופה למחלתו. ומפני שהאיש היה נכבד בעמו וגם עשיר גדול, החליטו
ידידיו לכנס אסיפה של טובי העיר אולי ימצאו עצה או ישלחו שליח מיוחד לפטרבורג להשתדל
אצל אחד הרופאים של קיסר רוסיה שיבוא במיוחד לווילנא.

רופא המלך הציל את חייו

כאשר נתכנסה האסיפה הגיע אחד המוזמנים ובפיו ידיעה חשובה מאוד, קרובו של האיש הוא
בעל המלון הכי גדול בעיר והוא הודיע לו רק לפני כמה דקות שקיבל מברק דחוף שמלך פרייסן

יבוא הערב למלונו ללינת לילה בדרכו למטרה חשובה בארץ אחרת. הנאספים ראו בזה אות מן
השמים והוחלט להשתדל בכל המאמצים ולשלם כל סכום שיידרש, בכדי שהרופא שבוודאי
מלווה את מלך פרייסן יבקר אצל החולה.
כשהגיע המלך למלון באה שמה משלחת של נכבדי ווילנא ומצאה את הרופא והציעה לפניו את
בקשתם. הוא מתפלא מאד על הדבר והיסס מלבקר את החולה כי הוא צריך להיות כל הזמן
אצל המלך, אבל אחרי שסיפרו לו את דחיפות הנידון שכל הרופאים התייאשו ממנו נעתר
לבקשתם ובא לבקר את החולה. הוא ראה שמצב החולה הוא ברע מאד, ממש ברגעיו
האחרונים, בכל זאת רשם איזו תרופה ושליח מיוחד רץ לבית המרקחת לקבלה. בעוד שהרופא
עמד כבר לצאת לדרכו, בדק שוב את החולה ולתמהונו מצא בו שיפור מסויים. אז ציווה
לשלוח שליח להחזיר את השליח הראשון כי החולה צריך כעת לתרופה אחרת שרשם אותה,
אולם עד שהשליח חזר ראה שיש שיפור נוסף במצב החולה ויש צורך בתרופה אחרת לגמרי,
וכזאת קרה בכל רגע ורגע עד שכעבור חצי שעה ישב החולה והודיע שמרגיש טוב מאד...
לתמהונו ולתדהמתו של רופא המלך הזה לא היה גבול. הוא לא יכול היה להבין מה שקרה פה,
החולה כמעט שהחלים לגמרי וכאשר החולה התחיל לדבר באופן חופשי כאחד האדם, התחיל
הרופא לשאול אותו אולי הוא יודע פשר דבר ומדוע דווקא דרש להביא לו את רופא המלך.
החולה סיפר לו את כל הקורות אתו בביקורו אצל המגיד ברובנה ומה שאמר לו לבסוף על
רופא המלך. הרופא התלהב מאוד מסיפורו של החולה ואמר שמוכרח לנסוע ולבקר את איש

האלקים הזה והוא ישב עוד אצל החולה עד שיכול היה לרדת מן המטה ואז הוא נפרד ממנו
בחיבה.

רפואת הגוף ורפואת הנפש

הרופא הזה, ד"ר ארנסט אהרן גארדיא, היה יהודי מתבולל שכבר שכח לגמרי את מוצאו היהודי, אבל המקרה הזה עם החולה שדרש רק את רופא המלך ושהבריא באופן כה פתאומי
ופלאי, הדליק בו את הניצוץ היהודי. אחרי שחזר מנסיעתו עם מלך פרייסן, גמר בדעתו לנסוע
אל המגיד ממיז'ריץ ולראות בעיניו את האיש הנפלא הזה שראה דברים מרחוק. בקרוב מצא
עילה לבקש חופשה מאת המלך ובהזדמנות הראשונה נסע לעיר רובנה להיפגש עם המגיד.
המגיד קיבל את ד"ר גארדיא בסבר פנים יפות ואמר לו שהוא שמח להיפגש אתו באשר שהוא
המגיד צריך לרפואת הגוף והוא הד"ר גארדיא צריך לרפואת הנפש וזה מזמן שחיכה לבואו.
הד"ר גארדיא בילה עם המגיד זמן מסויים ואחר כך נסע למקומו שם הוא חיסל את כל ענייניו
ועסקיו, גם התפטר ממשרתו אצל המלך וחזר לרובנה ונעשה לתלמידו ומשרתו של המגיד.
חסידים מספרים ותלמידי המגיד העידו שבמשך הזמן נעשה ד"ר גארדיא כאחד התלמידים
המובהקים של המגיד ולא הכירו בו את סימני העבר שלו, כן גם סיפרו כי בכל ערב שבת לפני
קבלת השבת, כאשר המגיד היה אומר את מזמור קז שבתהלים "הודו לה' כי טוב",
בהתלהבות גדולה, היה עומד ד"ר גארדיא אצלו, וכשהגיע המגיד אל הפסוק: "כל אוכל תתעב
נפשם" היה הד"ר גארדיא מקיא מהמאכלות האסורות שאכל בחייו והיו צריכים להוציאו

משם לפני שהמגיד יגמור את הפסוק "ויגיעו עד שערי מוות", כדי שלא לסכן את חייו...

רופא המחוז של העיר אוסטרהא

אחרי פטירת המגיד הגדול ממיז'ריץ עבר הד"ר אהרן גארדיא לעיר אוסטרהא עיר המהרש"א , עיר שהיתה מלאכה חכמים וסופרים ורבים מתלמידי המגיד שהו שם. עד נאמן

מפעולותיו של הד"ר גארדיא יש לנו בהרב ר' מנחם-מנדל ביבר מאוסטרהא שבספרו הגדול

והנכבד: "מזכרת לגדולי אוסטרהא" ברדיטשוב, תרס"ז כותב, על הד"ר אהרן גארדיא בסימן רד , כדברים האלה:

"ד"ר אהרן גארדיא, עזב את ארצו ומולדתו והלך לשמש את המגיד ממיז'ריץ ז"ל. הוא נתקבל לרופא המחוז בעירנו, אבל הוכרח קודם לעמוד למבחן לפני שלטון חכמי הרופאים מרוסיא. הרבה נפלאות מספרים ממנו בעירנו. לעת זקנתו קראו אותו בשם "רבי", כי אמרו אשר ברוח א-להין קדישין הוא מרפא את החולים ולא עפ"י חכמת הרפואה. הוא האריך ימים ונפטר בכ"ו אדר שני לשנת תק"ע".

הד"ר גארדיא הלך תמיד לבקר את החולים העניים ולא רצה לקבל שום תמורה או שכר. הוא

אמר תמיד שהרופא אין לו שום יכולת לרפא עפ"י חכמת הרפואה ורק ה' בכבודו ובעצמו הוא

הוא רופא חולים, ובזה היו לו וויכוחים רבים עם הצדיק רבי פנחס מקוריץ, מתלמידיו המובהקים של הבעש"ט והמגיד ממיז'ריץ, שגר באוסטרהא. רבי פנחס טען שהרי חכמינו

אמרו על הפסוק "ורפא ירפא" מכאן שניתן רשות לרופא לרפא, והד"ר גארדיא טען שהכל

תלוי ברצון הבורא.

כותב הטורים שהוא יליד העיר אוסטרהא, שמע מזקני וחכמי העיר סיפורים שונים על הד"ר

גארדיא ורוצה אני למסור כאן בהקשר להנ"ל מעשה נורא בחולה עני, הקשור עם הד"ר גארדיא. קראו לו פעם לבקר חולה עני, מטופל בעשרה ילדים, והוא בא וראה שהוא חולה

רציני מאוד הנוטה למות. האשה בכתה מאוד והציעה לפני הד"ר גארדיא את מר גורלה עם
עשרה ילדיה ובקשתה שטוחה לפני הרופא למצוא מרפא לבעלה.
הדברים נגעו ללבו של הד"ר גארדיא אבל לא ראה שום יכולת להציל את חייו. לפי דעתו אין לו
יותר מיום אחד לחיות עוד. בכדי שלא להפחיד את האשה לאמר לה שנתייאש ממנו, רשם
תרופה רק כדי לצאת ואמר לה לתת לו כף גדולה כל שלש שעות והוא איחל לו רפואה שלמה
מאת ה' ויצא בפחי נפש... כל הלילה לא נתן הד"ר גארדיא מרגוע לנפשו מפאת המצב הנורא
של החולה ומשפחתו האומללה ועלו בדעתו דרכים שונות איך לעזור למשפחה ענייה זו אחרי
פטירת הבעל והאב.
הוא קם בבוקר השכם, אחרי שלא ישן כמעט כל הלילה, והלך למקום החולה. לפי חשבונו
חשב שבוודאי ישמע מרחוק יללות ובכי ממקום זה, אך כשהתקרב היה הכל שקט ושלווה.
הוא עמד כמה דקות לפני הבית אולי ישמע דבר מה ולא שמע כלום. הוא נכנס לבית והאשה
באה לקראתו במאור פנים והיתה מלאה תודה להרופא שהציל את חיי בעלה. הוא בדק את
החולה וראה שיש הטבה ניכרת במצבו ושאל על התרופה שרשם אתמול בשביל החולה.
האשה
הביאה לפניו סיר מלא מים והנייר שרשם את התרופה היה בפנים והיא אמרה: עשיתי כאשר
ציווה עלי הרופא: בישלתי את התרופה ונתתי לחולה כף אחת כל שלש שעות והוטב לו...
הד"ר גארדיא לקח את הסיר עם נייר התרופה בפנים ורץ חיש מהר אל הצדיק רבי פנחס
והעמיד לפניו את הסיר וקרא בקול: יראה כבודו אם יהודים צריכים לרופא או רק השי"ת
מרפא אותם?!

אגדות הבעש"ט

הקדמה

"אם יש את נפשך לדעת את מהות השירה, לך ונדוד אל ארץ מולדתו של המשורר" - כלל קדום זה נקוט לא רק כלפי השירה, כי אם גם כלפי האגדה. והוא נקוט כאן בידינו גם כלפי אגדת הבעש"ט.

ומה עוד, שסיפורי-האגדה שנרקמו מסביב לאישיותו של ר' ישראל בעל-שם-טוב, אינם מסתירים את המפה הגיאוגרפית של האירועים ואינם מערטלים אותו. להפך! ספק, אם יש עוד גיבור בספרותנו העממית שנקשר כמו הבעש"ט במסורות-עם עשירית כל כך עם העולם החיצוני בכל מה שנוגע לתקופת ילדותו ונעוריו, היא תקופת הצמיחה, הספיגה וההתגבשות הרעיונית שלפני ההתגלות התקופה "הקדם התגלותית" . אכן, המגע עם העולם החיצוני, הלא-יהודי, בתקופת נעוריהם ואף בתקופת חייהם המאוחרת של גיבורינו העממים, חביב על אגדת-ישראל מקדמת דנא השווה האגדות על משה רבנו בכוש, על שלמה המלך ומלכת שבא, ועוד ועוד , אך מגע זה בולט ומודגש בדורות האחרונים דווקא באגדת הבעש"ט.

מספר המקומות הנזכרים ב"שבחי הבעש"ט", בקשר עם מאורעות חייו של הבעש"ט ושל תלמידיו, מגיע ל50- בערך, מ"מדינת ואלחאיי, סמוך לספר", שבה גר ונשבה ר' אלייעזר אבי הבעש"ט עמ' ל"ט ועד למזיבוז, מקום הסתלקותו וקבורתו של הבעש"ט עמ' קס"ז ואילך . כ30- מן המקומות האלה הם בפודוליה ובווהלין, למעלה מ10 בגליציה המזרחית, השאר - ברוסיה הלבנה.

אולם רק בסיפורים הקשורים בתקופה הקדם התגלותית, אשר סימן-הכרם החיצוני הוא בשמות המקומות המזרח-גליציאים, רק בהם ניתן לרקע הגיאוגרפי אופי מתאים, קווי-היסוד של האוכלוסיה וכיו"ב. האמת היא, שגם אלמלא שמות המקומות, כגון קיטוב, קאסוב, קאלאמיי ועוד, וגם אלמלא שמות הנהרות, כגון פרוט, דנייסטר, ועוד, גם אלמלא נתונים אלה, היינו מצליחים בקלות לזהות את הסביבה, שבה חי הבעש"ט בשנות התבודדותו. כי נתוני-הראליה מספיקים לכך בהחלט.

ארץ יערות עבותים

אגדות הבעש"ט נמשכות אל עובי היער. ואין פלא. מאז ילדותו נמשך לשם ר' ישראל מעצמו: את הילד, הבורח מן ה"חדר" ומן המלמד, מוצאים

"יושב לבדו ביער", כי היה "בורח אל היער להתבודד שם" עמ' מ"א .
ביער מקים לעצמו הבעש"ט את בית-התבודדותו אחרי החתונה,
ו"רק משבת לשבת בא לביתו" עמ' מ"ט ו שם היה מתפלל ולומד כל הימים, לרבות הלילות כל השבוע" שם , שם הוכתר על "כסא מענפי אילנות" עמ' נ"א ; שם כלא שד "בבית הכלא ביער" עמ' נ"ה .
ביער מתרחשות עלילות רבות של סיפורים, אירועים ומופתים, מן היער שאולים רבים ממשלי הבעש"ט ומדימוייו.
אין אנו יודעים פרטים על מעשי הילד והנער בעבי היער. אין ספק שהדמיון העממי ענה גם על שאלות מסוג זה, אך האגדה שהגיעה אלינו בכתב יודעת רק זאת בלבד, כי גידולו וחינוכו שם היו
"שלא כדרך הארץ".
תחילה היו אנשי-העיר מחזירים את הילד מן היער למלמד, אך בהמשך הזמן נתייאשו מלתן אותו למלמד,
"ויגדל הילד שלא כדרך ארץ" עמ' מ"א .
אך כבר הסיפורים הקשורים במלאכתו הראשונה של הבעש"ט, היא מלאכת ה"בהעלפר" - עוזר למלמדן אחרי "שובו" מן היער, מעידים כי הילד לא זו בלבד שהתבודד עם עצמו הוא למד שם, כנראה, להכיר גם את טבע היער - את הצומח ואת החי, ואת תושבי היער - את שפתם, מנהגיהם, מסורותיהם. אם התנהגותו כעוזר למלמד שונה מן המקובל, הרי יש לשער כי השוני הזה - הזימור
"בקול נעים ובחשק רב ויישמע מרחוק" עמ' מ"א -
מושפע במידה רבה מזמרת תושבי היער, המצטיינת בהתלהבות ובהד העונה ממרחקים.
גם הסיפור על דרך המלחמה של הבעש"ט
ב"חייה רעה הנקראת וואלקילאק" בעזרת "מקל טוב וחזק" ומכה "על מצחה" עמ' מ"ב רומז לחלק מן הערכים שנלמדו ונרכשו ביער.
ביערות הכיר הבעש"ט את הטבע ואת החי ולמד אותם, ושני יסודות אלה תופסים מקום חשוב הן בתורת הבעש"ט והן באגדתו. מהם הוא
"יודע שיחת בהמית ועופות ושיחת דקלים" עמ' פ"ו ,
מהם באה לד הסגולה להבין כי רשרוש האילנות וציוץ הצפרים מודיעים ומגלים לו דברים.

ארץ הרים גדולים

הארץ היא ארץ הררית. היערות מכסים הרים גבוהים. לפני התגלותו של הבעש"ט "עברו לו שבע שנים שישב בהתבודדות בין ההרים " עמ' מ"ט .

ויש בין ההרים תהומות רבות:

"והנה ההרים היו הרים גדולים עד מאוד וביניהם גיא עמוקה, ובלי מדרון עמ' מ"ז .

החיים וההתבודדות בהרים דורשים מן הבעש"ט ומאשתו המתלווה אליו התאמה גמורה אל אורחות החיים והעבודה של אנשי ההרים:

"וכאשר רצה לאכול היה חופר גומא בארץ ונותן לשם קמח ומים והיה נאפה מחום חמה" עמ' מ"ז .

מנהג זה של אפיית להם בימות החמה הוא מנהג ידוע בבורח חייהם של תושבי ההרים. כן מנצלים הם את המדרונים הבלתי-מיוערים לצורכי מרעה, ועיקר פרנסתם הוא מעדרי הצאן. אין תימה, כי גם הבעש"ט, כמשה ודוד בשעתם, נמצא

"בשדה עם הצאן והבקר" עמ' נ' .

התחבורה בהרים היא על סוסים או' בעגלות מיוהדות הרתומות לסוסים. בתקופת שהותו בהרים לומד הבעש"ט לטפל בסוסים ולחוס עליהם עמ' מ"ט . הסוס והעגלה הם אורחים מצויים בסיפורי הבעש"ט מכל התקופות, ולא פחות מן היער, ההר, הנהר. בהרים יש מערות ומחילות רבות המאפשרות לתושבים חציבת מקומות מגורים ומקלט. גם הבעש"ט נהג כך, כאשר

"הלך להתבודדות במעבר הנהר הנקרא פרוט, ושם היה לו בסתר סלע כמו בית קטן נחצב בהר" עמ' נ"ב .

המערות והכוכים משמשים גם מקום מחבוא של אוצרות-שלל ושל חפצי התושבים בכלל. הבעש"ט מחביא כתבים

"באבן אחת בהר" עמ' נ"א .

עם הארץ ואורחות חייו

עם-הארץ, או ביתר דיוק - עם היושב בהרים המכוסים יערות עד, מתואר בסיפורים הקדם-התגלותיים באהדה רבה, הגובלת לעתים בחיבה. והדברים אמורים גם כלפי השוללים-השודדים, גיבורים מצויים ביותר באגדות ההרים בכלל ובאגדה הקדם התגלותית של הבעש"ט בפרט. לעתים קרובות לובש הבעש"ט את לבושם של בני-ההרים:

"פלעצל קצר וחגורה רחבה" עמ' מ"ו , "טוזליק של קומייא" עמ' נ"ג ועוד.

השמות הלועזיים והתיאורים הם קונקרטיים, ריאליסטיים ומתאימים למציאות המקומית.
בסיפורים נשמע לעתים הד מנהגי האוכלוסייה, ובכללם מנהגי דת ופולחן. בסיפור על הבעש"ט "מוריד הגשם" מסופר, כי
"היו הנכרים מוציאים פסיליהם סביב הכפר, כידוע נימוסם" עמ' נ"ג .ויש עוד כאלה.
הלא-יהודים באגדת-הבעש"ט הקדם-התגלותית טובים ומטיבים, מה שאין כן אגדת-הבעש"ט הבתר-התגלותית :
אדונו של השבוי ר' אליעזר אבי הבעש"ט, שנמכר למדינה רחוקה שאין שם יהודים", אדון זה ממלא מייד את בקשת שבויו ונותן לו "רשות ישבות ולנוח ביום שבת" עמ' ל"ט .

אדון אחר נותן לו

"חדר מיוחד שישב שם ולא היה מוטל עליו שום שירות בעולם.. ובכל אותו משך הזמן היה עוסק בתורה ותפילה בחדר מיוחד שלו" שם .ואם כי במדינה "לא היה רשאי שום יהודי לדור שם, וכשמצאו איזה יהודי, אחת דתו להמית", הרי כשנודע עניין יהדותו של ר' אליעזר, הוא נשלח "לארצו עם כסף וזהב רב מאוד" עמ' מ"א .
ולא זו בלבד, אלא שקיימים, כנראה, קשרים גלויים וחוטי-ידידות בין הבעש"ט לבין תושבי ההרים - רועים, לסטים, שודדים, וגזלנים. לאלה האחרונים, מתברר, על-פי נס שנעשה לו לבעש"ט בהליכתו על צוקי ההרים,
"כי הוא איש אלוקי באשר ה' אתו וישלימו עמו ויביאו לפניו" עמ' מ"ז .
ואין סתירה בין מעשי הגזל ובין בקשת הצלחה ע"י פנייה ישירה לבעש"ט:
"הנה בעינינו ראינו כי חיש אלוקים אתה, לכן בקשתנו שתתפלל עבורנו שיצליח ה' דרכינו אשר אנחנו הולכים תמיד ימסור את נפשותינו" עמ' מ"ז .
עבודת הגזל והשלילה לא זו בלבד שאין בני ההרים דנים אותה לכף חובה, אלא שהם רואים בשוד העשירים ובחלוקת השלל לעניים נצרכים - מלאכת קודש ומסירות נפש.
וייתכן כי על יסוד השקפה זו קובע אח"כ הבעש"ט באחד ממשליו:
"גם הגנב ההולך לגנוב, גם הוא מבקש מהקב"ה שיעזור לו, ואם כן הוא יודע שהוא הולך לגנוב, הרי הוא מוצא הרבה תירוצים ואמתלאות והיתרים לכך, והקב"ה עושה רצונו ונותן לו לגנוב...".
הגזלנים מבטיחים הבטחות לבעש"ט ועומדים בהן, נשבעים לו שבועות ומקיימים אותן, באים לפניו כדי שיעשה פשרה ביניהם, ואף "יודעים דרך קצרה לילך אל ארץ ישראל, דרך מערות ומחילות " עמ' מ"ח ומוכנים להעביר לשם את איש האלוקים.

מן הראוי לציין, כי הנשק שבידי הגזלנים ההרריים האלה הוא תמיד. קרדום, הוא ה„טופור" המהולל של תושבי ההרים, בסיפורי-הגזלנים הבתר-התגלותיים נשק הליסטים הוא חרב, קנה-רובה וכיו"ב.

הנכרים מוכנים תמיד לעזור לבעש"ט, ולא רק לו בלבד. הם מוציאים את הסוסים מהרפש והטיט עמ' מ"ט , מצילים מטביעה עמ' קנ"ב , מרווים את צימאונם של הבעש"ט ושל ר' מנדלי מבאר זוין א' סי' 304 , ועוד ועוד. הם פונים לבעש"ט בשמו הפרטי, כאל ידיד ותיק:

"בא נכרי אחד עם עגלה ועם סוסים ואמר: ישראל, קשור עגל שלך בעגלה שלי ואביאך לביתך" עמ' נ"ה .

ובהמשך הסיפור פושט הנכרי את העור מן הסוס תמורת שש פרוטות ובא נכרי אחר וקונה אותו בסך ד' זהובים, וכל אלה הם שליחי אליהו הנביא המזדמנים לו לבעש"ט בעקבות גילוי-אליהו הראשון שלו. ואליהו עצמו מתגלה בדמות נכרי זוין א' סי' 241 .

בית ההתבודדות של הבעש"ט היה בכפר אצל, נכרי עמ' נ"ו ולא אצל יהודי, ובאחד הסיפורים עמ' צ"ד מודגש כי בן החבריא קדישא ר' נחמן מקאסוב לן בכפר, ואינו רוצה להתאכסן אצל יהודי, כי אם אצל גוי.

וכשמכיר הבעש"ט את סוסו הגנוב שעה שהוא מגיש לנכרי הרוכב עליו אש ל"לולקי" שלו, והוא קובע:

"הלא סוס שלי הוא",

מסופר כי הרוכב

"תיכף ירד מן הסוס והחזיר לו הסוס" עמ' נ"ו ,

בלי אומר ודברים, בלי טענות ומענות. גזלנים משחררים שבוי מתלמידי הבעש"ט, מחזירים לו את רכושו הגנוב ואף מוסיפים עליו, כשמתבררת להם זהותו של הנגזל וזמרתו המשותפת עם ראש הגזלנים לפני שנים רבות. ויש עוד מעשי-רחמים של גזלנים ולסטים.

לעומת החיבה לנכרי, מבני ההרים, מתואר לעתים בצבעים שחורים המוכסן היהודי העשיר. מוכסן מאיים על הבעש"ט שילשין עליו וישים אותו ב"מבצר" עמ' נ"ו , יהודי עושק אלמנה ורוצה לקח כופר מידה עמ' קל"ו , סוחר גדול מתנגד לבעש"ט עמ' קכ"א , ורבים כאלה.

רחמים רבים כלפי הנכרי המדוכא, באים לידי ביטוי בסיפור היקר הבא עמ' קנ"ח :

פעם אחת התפלל הבעש"ט לפני התיבה, ובאמצע התפילה הפסיק תפילתו והלך לרחוב שלפני בית הכנסת, וראה גוי אחד מוכר עצים וקנה ממנו עגלה ועצים. והוליך הגוי העצים אחריו לבית-המדרש, וציווה הבעש"ט לשלם לו בעד העצים, ובעד מה שהוליך העצים לבית-המדרש ציוה לתן לו יי"ש. קדוש כזה",

שאם היה קונה ערל אצלו בוודאי לא דיה נותן לו מאומה עבור זה. ושאלו התלמידים את הבעש"ט, מה שהפסיק באמצע תפילתו לקנות העצים? והשיב, שבעת תפילתו ראה קטרוג למעלה על עם בני ישראל הדרים בכפרים, מה שהם מטעים בחשבון את הגויים, והוצרך לסתום פי המקטרג. בזה שהערל שיבח מאוד את היהודים, בזה נסתתמו טענות המקטרג. רחמים אלה ויחס של השתתפות בצער כלפי הנכרי מציינים את אגדת הבעש"ט הקדומה, ה"הררית", שבה נציג העולם הלא-יהודי הוא כפרי, איכר מדוכא, "עבד כנעני" עמ' קמ"ד ואילך , אלכסיי הנוהג בסוסים, ועוד. מה שאין כן כאשר הגיבורים הם רופאים, שרים, כמרים וכיו"ב. אלה - שונאי ישראל המה, והבעש"ט נפרע מהם ומענישם מידה כנגד מידה. מן הראוי לבדוק את השימוש בביטויים העבריים המציינים את הלא-יהודי ב"שבחי בעש"ט". הביטוי "נכרי" אפייני, כנראה, לחוגים שבהם היו רגילים סיפורי-הבעש"ט הקדם התגלותיים, והוא נדחק בתקופה מאוחרת יותר ע"י "ערל" שמשמעותו המתלווית לו שלילית. גם לביטויים "כפרי", "עבד כנעני" וכיו"ב יש משמעויות שלהם.

אגדת הבעש"ט מחוץ לשבחי הבעש"ט

הדגמנו את הרקע הריאלי, היערי-ההררי של סיפורי-הבעש"ט הקדם-התגלותיים, בעיקר על פי "שבחי הבעש"ט", המסיחים לפי תומם והמשמשים משום כך עדות היסטורית על ראשית הצמיחה של האגדה החסידית. אך יש לזכור, כי "שבחי הבעש"ט" כוללים רק חלק קטן מאגדת הבעש"ט. סיפורים רבים נרקמו ונמסרו בתקופה מאוחרת יותר וסיפורים רבים שהיו ידועים בעם בעל-פה לא מצאו את מקומם באסופה, בגלל סיבות שונות. בין אלף סיפורי האסופה החשובה של רש"י זוין נכללים 68 סיפורים, שגיבורם הוא הבעש"ט, אך מהם נמצא ב"שבחי הבעש"ט" רק פחות משליש. בעיקר מקופחת ב"שבחי הבעש"ט" אגדת הבעש"ט הקדם-התגלותית. הספר נתגבש, כידוע, בחוגים חסידיים ובין תלמידי הבעש"ט בווהלין, במעזיבוז.

סיפורים על ראשית הבעש"ט רחוקים מהם, בזמן ובמקום כאחד. משום כך נמוך באופן יחסי ב"שבחי הבעש"ט" מספר הסיפורים הקשורים בשמות מקומות במזרח-גאליציה.

אך דווקא בנדון זה מתאמת הכלל הגדול בחקר הספרות העממית הנמסרת מדור לדור בעל-פה: "לא ראינו בכתב אינה ראייה". פרטים רבים הקשורים באגדת הבעש"ט בהרי הקארפאטים, הן בזו שב"שבחי הבעש"ט" והן בזו שמחוצה לה, מתאשרים ומתעצמים לאור בדיקת המסורות העממיות של בני ההרים, שביניהם חי והתהלך הבעש"ט.

האזור "פוקוציה" וה"הוצולים"

השמות הגיאוגרפיים של המקומות והנהרות, תיאורי ההרים, היערות וה"ריאליה" מלבושים, קרדום. ועוד , שיירי הלהג המיוחד של השפה הרותינית-האוקראינית בסיפורי הבעש"ט " ושאר הסממנים, יש בהם כדי לתחם יפה את סביבת האירועים, את מקום הערישה של אגדת הבעש"ט. המדובר בהרי הקארפאטים המזרחיים, אשר אזורם נודע בשם "פוקוציה". בו מקום העיירות קיטיב וקאסוב. קאלאמייה שעל הנהר פרוט היא בירת האזור.

תושבי ההרים, הגזלנים בעלי הקרדומות אינם אלא ה"הוצולים", ולא זו בלבד שהנתונים באגדת הבעש"ט מתאימים למציאות ההוצולית, אלא שבאגדות המקומיות של ההוצולים, שסופרו נלקטו ונדפסו במאתיים השנים האחרונות, נשתמרו מסורות רבות על "היהודי הקדוש", "הרבי הקדוש", ידידו של ראש הגזלנים באזור וגיבור עלילות-הגבורה ההוצוליות, דובוש - נתפס, עונה והוצא להורג לפני כ230- שנה . אין כל ספק בכך, שהקדוש, איש האלוהים הוא הבעש"ט.

מקומות רבים בהרים נקראים על שם:

"היהודי הקדוש", ששמו הפרטי נשכח:

יש, "אבן היהודי וקדוש",

"באר היהודי הקדוש",

"מערת היהודי הקדוש" וכיו"ב.

וכאשר רוצה הוצול לפני עשרים שנה בלבד! להדגיש שראה את הדבר המופלא והמוזר במו עיניו, הוא אומר:

"כפי שאנו רואים את שרידי דובוש והרבי" וינצנץ עמ' 287 .

מן הראוי שחוקרי החסידות, ראשיתה וצמיחתה יתנו את לבם למסורות אלו מכאן ולאגדה ההוצולית כשהיא לעצמה מכאן. דברי כאן באים להגיש את החומר על קצה המזלג, לעורר תיאבון ולרמוז לסיכויי המחקר בלבד.

המסורות ההוצוליות על הבעש"ט

לא כאן המקום להקיף את הנושא הנרמז בכותרת המשנה, אך יש לציין כי מספר המסורות ההוצוליות על "היהודי הקדוש" מגיע בוודאי לעשרות, והן כוללות כנראה גם צדיקים ואנשי מעשה מאוחרים יותר. המסורות נתפרסמו בעיקר בעיתונות אתנולוגית מדעית שיצאה לאור בסוף המאה הקודמת, בעיקר באוקראינית ובפולנית, בלבוב - בירת גאליציה המזרחית; ומועטות הספריות בעולם, שבהן נשמרו סדרות אלו בשלמותן. נסתפק כאן בהבאת דוגמה אחת: קבוצת-מסורות מתרכזת מסביב לכמה משפחות הוצוליות, שהגיעו לשיא העושר וההצלחה בהרים. מסורות-משפחה וכן אגדות הנפוצות באזור כולו מסבירות את סיבת הדבר השווה את סיפורינו הרבים והשונים על סיבת התעשרותו של רוטשילד, את המסורות האגדיות הקדומות על התעשרותו של רבי עקיבא ועוד , שהיא בדרך כלל - ברכת "היהודי הקדוש", שכר מצווה או מעשה טוב כלפיו.

המסורת המשפחתית של משפחת-זושצ'וק העשירה מן הכפר ז'אבייה בירת האזור ההוצולי קושרת את זכיית המשפחה בעושר, גבורה ואריכות ימים בתחבולה של אבי המשפחה ובברכת היהודי הקדוש: כאשר הבטיח הרב הקדוש לזושצ'וק הזקן, תמורת טובה שעשה לו, למלא את אחת משלוש המשאלות או עושר, או גבורה, או אריכות ימים , הוא דרש ממנו לענות-לבחור במלה אחת בלבד: משאלה "ראשונה" או "שנייה" אי "שלישית". הוא עונה אחרי הרהור במלה אחת: "שלושה". היהודי הקדוש תמה ומתקן: - "שלישית" "טרטי" בהוצולית רצית לומר?

אך זושצ'וק הזקן והפיקח עומד על שלו: - לא כי דווקא "שלושה" "טרי" בהוצולית , כלומר "שלושתם".

מובן שלא הייתה ליהודי הקדוש ברירה אלא לחייך ולמלא את הבקשה-המלה האחת, שכללה שלוש משאלות. ומאז נודעו בני משפחת זושצ'וק בעשרם, גבורתם ובזקנתם המופלגת עד עצם היום הזה.

מקבילה ברורה לסיפור זה נמצאת בין סיפורי הבעש"ט, גם בו יש נכרי שעשה טובה לבעש"ט, אלא שבכל הנוסחאות שלנו אין זכר לתחבולה ולהערמה. המשאלה "הכל טוב הוא", או "כל שלושתם" או כיו"ב, נאמרה בתום-לבב הגובל בחוסר ההבנה של השאלה, כאן נוסח הסיפור כפי שנרשם בזמן האחרון בארץ, מפי חסיד מחסידי ויז'נץ ששמע את הסיפור בקולומביה, מקום לידתו. הסיפור שמור ב,,ארכיון הסיפור העממי בישראל":

"שיהיו כברי שלשתם" לפני שר' ישראל בעל-שם טוב נתגלה, היה מתבודד בהרי הקארפאטים, בין קוסוב וקיטיב, ליד הנהר צ'רמוש. ויום יום, בקיץ ובחורף כאחד, היה יוצא מבית-התבודדותו ביער וטובל במי הנהר עם זריחת השחר. גם כפור, קור ורוח סערה לא היו מונעים את הבעש"ט מלטבול.

פעם ביום-חורף קר וסוער, הרגיש רועה נכרי שירד מן ההרים כי הבעש"ט דורך יחף על שביל הקרח המוביל מביתו ביער אל הנהר. נתמלא לבו של הרועה רחמים רבים ובלילה היה מניח קצת תבן על השביל, כדי שהבעש"ט לא יצטנן בדרכו.

אחרי שהבעש"ט נתגלה, נודע שמו בכל הסביבה גם בין הרועים בהרים. מיד נודע לו לרועה, שהיה מסכן מאוד, כי היהודי שטבל בצ'רמוש, אינו אלא הרבי שכל ברכותיו מתקיימות. הוא ירד אפוא אליו, סיפר לו את מעשהו הטוב כאילו הבעש"ט לא ידע על כך מעצמו! ואת צרותיו וסיים: - ברכני, רבי!

הבעש"ט רואה כי מטיבו חולה, עני וילדים אין לו, והוא שואל: -

מה משלוש הברכות אתה מעדיף: ילדים, עושר או אריכות ימים?

הרועה מהרהר ומהסס, עד שהוא מתחייך ואומר:

- רבי, אם כבר, שיהיו נא שלושתם.

חייך הבעש"ט בהנאה ומילא את הבקשה.

נוסח דומה של הסיפור נדפס בחלק א' של סיעורי יעקב הוסיאטין תרס"ד והועתק משם ע"י מ. בובר לאנתולוגיה שלו. נוסח אחר נדפס באסופת נפתלי גראס. - מוטיב התחבולה - שילוב כמה משאלות במשאלה אחת ידוע בספרות העממית. - שלוש המשאלות בסיפורנו קשורות, כנראה, ב"חיי, בני ומזוני" שאינם תלויים, לדעת רבא מועד קטן כ"ח. בזכיית אלא במזל.

אצל גראס מובאת המשאלה האחרונה של הגוי באוקראינית, ושלוש המשאלות הן: ילדים,

ב ריאות, עושר. והסיפור מסתיים:

"ומאז, כשחסידים שותים לחיים, הם מאחלים זה לזה: שיהיו כבר שלשתם".

ולא שמעתי על מנהג זה בשתיית לחיים.

ב"סיפורי יעקב" מקום המעשה הוא בכפר קושילוביץ ליד יזלוביץ, שם שימש הבעש"ט, כשנהג עדיין בהעלם, בכהונת שוחט. המטיב הוא איכר-שכן הרואה את הרבי מושך בחזקה את רגלו שדבקה לקרח עד שנקרע עורו וזב דמו. שלוש המשאלות הן: עושר, אריכות ימים, ראשות הכפר. בסיפור משולב מעשה-נסים אחר על מצוות הבעש"ט

לאיכר לבנות בית-רחצה על הנהר.. על המים המעלים ארוכה, על הרופאים החוששים לקיפוח פרנסתם והדורשים לסגור את בית הרחצה, ועל המינוי לראש הכפר:

עיקרי האגדה ההוצולית

חשיבות יתר יש לאגדה ההוצולית המקורית בשביל חקר תחילתו וצמיחתו של הסיפור החסידי בכלל ובשביל חקר האגדה והמשל בפי הבעש"ט בפרט.

המנהג לספר סיפורים הוא אצל ההוצולים מוסד דתי-פולחני מקודש וישראל הנער, שהבין בוודאי בילדותו ובנעוריו את הניב ההוצולי וידע לרכוש את אמונם של הנכרים, היו לו הזדמנויות רבות להאזין לסיפורים, לקלוט את תוכם ולזרוק את קליפתם.

וזאת לדעת, כי אגדות ההוצולים הן עדיין בגדר הידה אתנולוגית ופולקלוריסטית, בהיותן נבדלות לחלוטין מאגדות שכניהם - הסלאווים, הרומנים וההונגרים כאחד. אף את המוצא של חג ה"רחמן" כן! ה,,ראחמאני" הם האבות הרחוקים של ההוצולים טרם הצליחו החוקרים להסביר: המוצא העברי הוא אמנם אהד ההסברים, אך יש הרואים בשיטת ה"רחמן" השפעת הפסוק הראשון בקוראן, או את השם השורש "בראהמא", "בראהמאן", ועוד. ברור על כל פנים, כי סיפורים רבים של ההוצולים דומים מאוד לאלה של ה"בוגומילים", ויונקים כמוהם ממסורות מאניכיאיות שהיו להן מהלכים בביצאנץ. ה"בוגומילים" "אהובי אל" הם כת-מינים דואליסטים נוצרית, הנקראת על שם מייסדה בוגומיל ידידיה הבולגרי, במאה ה-10. הכנסייה הרשמית נלחמה בה עד חורמה ומיגרה אותה בחוזק יד, אך שיריה נשתמרו פה ושם עד היום הזה, במקומות רחוקים ומבודדים שאליהם לא הגיעה יד-הכנסייה הרודפת.

הקבלות בין המוטיביקה של סיפורי ההוצוליות ובין המוטיביקה של אגדת הבעש"ט מדהימות עד כדי הפתעה. נציין כאן ברמז תשעה 9 ולא 7 הוא המספר הנוסחאי ההוצולי! יסודות התופסים מקום מרכזי באגדה ההוצולית.

1. "לא תירא משום דבר" - מוטיב מרכזי בתיאורי המלחמה של גיבורים עממיים הוצוליים הנלחמים בסטרא אחרא ה"שמאול"! על כל גילוייה. - השווה את צוואתו של ר' אליעזר אבי הבעש"ט לבנו: "לא תירא משום דבר" עמ' מ"א ואת אזהרותיו התכופות של הבעש"ט עצמו:

"לא תחשוש ולא תפחד" עמ' נ"ב ,

"אל תירא ואל תחת" עמ' קמ"ב ,

"אל תתפחד" עמ' קי"ט, קל"ו ,

"עמוד ואל תירא" עמ' פ"ז , ועוד.
2. אליהו הנביא "סוויאטי אליאס" - הקדוש אליהו הוא הקדוש החשוב ביותר בין הקדושים ההוצוליים, והוא ממונה על הגשמים ועל הרעמים. אגב, שם ארץ הרפאים בהוצולית הוא "נאווי" נביא .
3. התשובה היעילה ביותר היא עליה לרגל לירושלים "רוזאלים" . מחזור מיוחד של סיפורים שונים וארוכים קשור בנסיעות לשם, בהרפתקאות בדרך ובניסיונות הסטרא אחרא למנוע את השגת המטרה.
4. אין ה"חבורה" הכנופיה יכולה לחיות בלי מנהיג, הצריך להיות גם כדובוש בעל כוחות רוח ומוסר נעלים. גבורה פיסית ואומץ לב חשובים ביותר, אך אינם מספיקים ואינם עונים על הכל. - הסיפור ההוצולי מרבה לתאר את הגיבור הנעזב ע"י חבריו קטני האמונה, אך הוא ממשיך להתקדם ביחידות אל מטרתו.
5. המוטיב הסיפורי הפלאי הנפוץ ביותר הוא מוטיב קפיצת הדרך.
6. הסיפורים שלובים שילוב גמור באמונות עממיות על כישוף, ריפוי עממי, גירוש דיבוקים וכיו"ב.
7. הזמרה והמחול תופסים מקום מרכזי בפולחן ובאורחות החיים. רבים הסיפורים האתיולוגיים המסבירים את מוצא הנגינה, כלי-הנגינה וכיו"ב.
8. אין שמחה כדת בלי שתיית יי"ש. אף סעודת ההבראה כרוכה בשמחה, זמרה ושתייה .18
9. ה"מוסד" של סיפור סיפורים הוא מוסד חברתי-דתי, והסטאטוס החברתי של מספר משובח גבוה ביותר.
לכל אחד מן היסודות האלה, שאפשר להוסיף עליהם כהנה וכהנה, יש מקבילות לרוב באגדה החסידית בכלל ובאגדת הבעש"ט בפרט.
אם עשה הנער ישראל בן אליעזר חודשים רבים, בילדותו ובנעוריו, בין ההוצולים, בשעת נדודיו והתבודדותו בהרים, הרי ייתכן כי מצא באגדות העם ההוצולי כמה מן היסודות שהיו
"המה שייכים לשורש נשמתו"
גם בעזרתם הגיעה נשמה זו לדרגה שבה יכלה להבין את כתבי המסתורין, רזין דאורייתא, שהועברו אליו בידי בנו של ר' אדם, בהיות "בעל הנשמה" בן י"ד בלבד עמ' מ"ג .
על סגולותיו של הבעש"ט להבדיל בין התוך לבין הקליפה אנו שומעים הרבה והסיפור על שחרור מנגינת לוויים מחלילו של רועה נכרי יוכיח.

מאידך גיסא מעורטלות עדיין תולדות האמונה העממית ההוצולית ומסקנות מחקר בנדון זה מבוססות על השערות גרידא. מחקרי-השדה האתנולוגיים בין ההוצולים החלו רק כלפני 150 שנה. וככיוון שהעדויות על האמונה העממית הקדומה מועטות ביותר, אין עדיין לקבוע מסמרות בדבר כיוון ההשפעה.

רבי יעקב אריה מראדזימין

הקדמה

רבי יעקב אריה מרדזימין נמנה בין אבות החסידות בפולין. בשנות נעוריו שתה מבארם של ה"חוזה" מלובלין, והמגיד מקוזניץ, אך דמותו עוצבה בפשיסחא בידיהם של "היהודי הקדוש" והרבי ר' בונם, וכעבור שנים רבות, בשעה שהנהגת עדת חסידים נמסרה לידו, הדריך את נאמניו ושומעי לקחו בדרך החסידות הלוהטת שקיבל בפשיסחא, ברוח אהבת ישראל, שקיבל מה"חוזה" בלובלין, ושני יסודות אלה עומדים במקום נכבד בתורתו ובהליכות חייו.

בנעוריו ידע סבל ועוני, אך נפשו וגופו מסר על התורה, וברוחו קלט קרני אורה מרבותיו הגדולים. לא ארכו הימים והוא הזריח אורו לרבים. אלפים ורבבות נהרו אליו ואת כולם נשא על לבו ודאג לרווחתם ולישועתם. אם את בני העליה הדריך במילי דשמיא, הרי לגבי פשוטי העם התעניין גם במצבם הכלכלי והתרבותי, אך מטרתו העיקרית הייתה לכוון אותם בדרכי החסידות, לטוב להם כל הימים.

ירא אלקים היה ר' שלמה, אביו של ר' יעקב אריה, שהתגורר בווארקי והתפרנס מיגיע כפיו. בתקופה ההיא גברה השפעתה של תנועת החסידות בפולניה, והמוני העם נספחו אליה, ואף ר' שלמה נתקרב לחסידות ומזמן לזמן היה נוסע ללובלין ומתחמם לאורו של ה"חוזה". עם זאת לא נמנה בין החסידים המובהקים, שכן בשובו לעיירת מגוריו, ווארקי, לא פנה לבית המדרש החסידי, אלא המשיך להתפלל בבית המדרש המיוחד לבעלי מלאכה מפשוטי העם.

הילד, יעקב אריה, שנקרא כבר אז דרך חבה יעקלי, התבלט משחר חייו בהתנהגותו המופלאה. מנעוריו היה נזהר להתקדש ולהיטהר קודם התפילה, ואף בעיצומו של החורף היה טובל מדי יום ביומו. כאשר פנה אל המקווה והנה היא סגורה ונעולה, היה מפנה את צעדיו לנהר העובר ליד ווארקי, ואם כי הנהר קפוא על פניו, הוא שובר את הקרח וטובל במימיו.

באחד הימים בשוב יעקלי מטבילת הבקר, הוא עובר דרך בית החסידים ומתבקש להשלים את המניין. עולם חדש מתגלה לפניו. תפילתם של תלמידי ה"חוזה", שהתגוררו בווארקי, הלהיבה אותו, ומעתה עשה לו דרך קבע להתפלל בבית המדרש החסידי בעיירה.

לקראת הימים הנוראים המתקרבים, התארגנו כמה ממתפללי בית המדרש על מנת לצאת ללובלין, לשהות את הימים הנוראים במחיצת רבם ה"חוזה". אף לצעיר הנלהב, שנתחבב על המתפללים הוצע להצטרף אליהם בנסיעתם ללובלין, אולם הלה עודנו מהסס. "איני ראוי עדיין לכך" הסביר להם. מתפללי בית המדרש מילאו אפוא את ידיהם של הנוסעים, ומסרו להם "פתקאות", שבהם רשמו את שמם ושם אמם, על מנת שזכרם יעלה לטובה ולברכה בפני ה"חוזה" בימים הנוראים. בדחילו ורחימו מוסר גם יעקלי את ה"פתקא" שלו לידי הנוסעים ללובלין.

בבואם ללובלין מילאו את שליחותם נאמנה ומסרו את הפתקאות לידי רבם. ה"חוזה", שמאור עיניו הלך מסוף העולם ועד סופו, נוטל את הפתקאות אחד אחד וסוקר את מעשיהם. משהגיע לפתקא של "יעקב אריה בן בינה" אורו עיניו, והוא פונה לאנשי שלומו שהגיעו מווארקי: "צעיר זה מוצא חן בעיני. בביקורכם הקרוב הביאוהו אתכם". הוא לא קיבל את טענתם, כי הלה מסרב במקצת ותבע מהם בתוקף להשפיע עליו ולהביאו ללובלין.

בשובם לווארקי כבר לא היו צריכים לשדל אותו, שכן לשמע דברי ה"חוזה" התלהטה בלבו התשוקה להסתופף בצלו, עד כדי כך שלא רצה לחכות עד שתזדמן לו עגלה הנוסעת אל לובלין ולהצטרף אליה. מווארקי פנה לדרך הפונה אל לובלין והמשיך את דרכו רגלי, לעיר משאת נפשו. הדרך הייתה מושלגת. ההליכה הייתה קשה ובמשך ימים רצופים ניתך מטר סוחף, אך יעקלי אינו נרתע מסבלות הדרך. בתנאי הדרך הקשים אבדו הימנו זוג תפיליו, אף מחלת הקדחת תקפה אותו בדרך, אולם לא היה בכך כדי להניע אותו לחזור על עקבותיו והוא ממשיך בדרכו. ללובלין הגיע אפוא, כשהוא רטוב עד לעצמותיו, וקודח מחמת צינה שתקפה אותו, אך אין הוא משית לבו לכך, וראשית דרכו לבית המדרש.

ה"חוזה" הרגיש מיד בבואו וביקש להביא לפניו את הצעיר מווארקי. המקורבים סובבו אפוא לחפש אותו באכסניות וכו', עד שמצאו אותו בבית המדרש והכניסוהו מיד לחדרו של ה"חוזה", ובפגישתם הראשונה נתקשרו הלבבות. ה"חוזה" קיבל אותו בלבביות, וכבר למחרת היום הושב הצעיר יעקלי ליד שלחן ה"חוזה" בין התלמידים המובהקים

המקורבים ביותר וביניהם זקנים ואנשי מעשה. לימים היה אומר ר' יעקלי כי במגע ידו של החוזה סרה הימנו הקדחת והוא חזר לאיתנו. ה"חוזה" אף אצל לו אותה שעה את ברכתו "חרד תחרד מפני ה' אלקיך", וכל ימיו כשהגיע שעת התפלה הייתה חרדה תוקפת אותו מאימת הקב"ה כברכת-אזהרת רבו.

ה"חוזה" אף ראה חובה לסייע בידו לבנות את ביתו ושידך לו את בתו של הרב טריטשעוואל, ממשפחה מיוחסת מגזע הש"ך ובעל "פני יהושע". "עלם חמד זה - הצביע ה"חוזה" על יעקלי הצעיר, באזני חותנו המיועד - הוא בעל נשמה גבוהה ביותר, והוא מוסיף ועולה במדרגות, וכאשר ישתלם יפליא את העולם כולו".

לשמע הדברים הסכים הרב מריטשעוואל להצעה. החתן המיועד, ר' יעקלי, שהוזמן לחדר הרבי, נתן כמובן את הסכמתו, ומיד הובאו לשלחן "מזונות" וי"ש, ובשתיית "לחיים" נכתבו "תנאים" על אירוסיו למזל טוב.

לעתים היה נוסע להיכלו של המגיד מקוזניץ, ואף כאן זכה להתקרבות יתרה, אם כי היה אז צעיר לימים. המגיד, שהוזמן על ידי הגבירה המפורסמת תמריל להשתתף בחתונת בנה בווארקי, השתתף גם בחתונת ר' יעקלי, שנערכה אף היא באותם הימים בעיירה זו. כפי המסופר הייתה השמחה שם גדולה ביותר "שמחה כזו לא נראתה מעולם", ויש אומרים שנסיעתו לחתונת בנה של הגבירה תמריל לא באה אלא כדי שיוכל להשתתף בחתונת יעקלי בווארקי.

לאחר נישואיו העתיק ר' יעקלי את ביתו למקום מגורי חותנו, ריטשעוואל, אך נשמתו בפשיסחא, בלובלין או בקוזניץ, שכן הרבה האברך הצעיר לחסות במחיצת רבותיו, ובכל הזדמנות שהיא היה יוצא מביתו ונוסע אליהם להתבשם מתורתם וליהנות מזיווים. בערב חג פסח אחד יצא לקוזניץ לשהות בליל ה"סדר" במחיצת ה"מגיד", ובאותו החג זכה לקבל את פניו של רבי לוי יצחק מברדיטשוב, בעל "קדושת לוי", שנמלט אז מביתו בזליכוב, בגלל הרדיפות ומצא מקלט בבית המגיד. רבי לוי יצחק נתקבל שם ברוב כבוד, אך המגיד, שידע את מדת התלהבותו של אותו צדיק, חושש היה להושיבו ליד שלחן הסדר שנערך על ידו. ברוב התלהבותו - הסביר - עלול רבי לוי יצחק להפוך את השולחן עם הקערה וכוסות היין הסדורות עליו. נכונים אנו לארח את בעל "קדושת לוי" - הוסיף - בתנאי שיערוך את שלחן ה"סדר" לעצמו, ואמנם התקין לו לרבי לוי יצחק "סדר" מיוחד בחדר הסמוך.

ר' יעקלי, שהסתופף בחג ההוא בחצרו של המגיד, כאמור, ניצל את ההזדמנות לקבל תורה מפי בעל "קדושת לוי". התייצב בין שני החדרים, ואוזניו היו קשובות לדבריהם

של שני הצדיקים, בערכם את הסדר. וכאן נוכח לדעת בצדקת דבריו של המגיד, שכן בשעה שרבי לוי יצחק הגיע לפיוט "על אחת כמה וכמה" התלהב, וברוב התלהבותו הפיל את שלחן הסדר עם המצות וכל אשר עליו.

באוהלי פשיסחא

בתקופה זו התבלט בין תלמידי ה"חוזה" רבי יעקב יצחק מפשיסחא, הוא "היהודי הקדוש", שעוד בחיי רבו החל להשפיע תורה וחסידות באזני חבריו, תלמידיו של החוזה. ר' יעקלי, שנמנה בין ראשוני המקורבים אליו, אף נוסע לפשיסחא ומקבל מרותו המלאה.

ה"מגיד" מקוזניץ משתוקק אף הוא שהצעיר הנלהב מווארקי ימנה בין בני היכלו, אך הוא עצמו, ר' יעקלי, נפשו יוצאת לפשיסחא. הוא לא ידע אפוא להכריע ביניהם, עד שאחד מחבריו עבר דרך עיר מגוריו, ור' יעקלי משטח לפניו את הבעיה שהוא מתלבט בה, והלה מכריע לטובת פשיסחא. "נפשו של המגיד מקוזניץ, השואפת אל העולם העליון, מנותקת לחלוטין מעמקי העולם הזה - הסביר לו חברו - ואילו אתה זקוק עדיין להדרכה המצויה בפשיסחא".

ההכרעה נפלה, אולם ר' יעקלי אינו עושה דרכו במסתרים. בדרכו לפשיסחא או בשובו הימנה, הוא עובר דרך קוזניץ, והמגיד מקבל את פניו באהבה, ללא כל קפידה.

לאחר פטירת "היהודי הקדוש" וה"חוזה" נשאר ר' יעקלי בפשיסחא ומתבלט בין תלמידיו הנאמנים של הרבי ר' בונם, שמרבית תלמידי "היהודי הקדוש" קיבלו את מרותו.

ר' יעקלי נמנה אפוא על תלמידיהם של גדולי החסידות בפולין: ה"חוזה" מלובלין, המגיד מקוזניץ ו"היהודי הקדוש" ובכתביו הוא מביא שמועות מוסמכות ששמע מפיהם, אולם רבו המובהק היה הרבי ר' בונם מפשיסחא, שהדריך את הצעיר הנלהב בדרכי תורה וחסידות.

מעמד מיוחד לו, לר' יעקלי, בין תלמידי פשיסחא, והרבי ר' בונם בעצמו מרבה בשבחו, בשעה שהיה מונה את שלשת תלמידיו הגדולים: רבי יצחק מזוריק הוא הרבי מווארקי , המאיר לעולם כולו, רבי מנדיל מטומשוב קוצק השורף את העולם בהבל פיו, ואילו השלישי הוא רבי יעקלי, הרי מלאכים שרפים ואופנים חלים ורועדים הימנו, בשעה שהוא מסתובב אנה ואנה בבית המדרש, ואף כיבד אותו לעבור לפני התיבה בבית מדרשו.

אחד מחבריו הקרובים של ר/ יעקלי בפשיסחא הוא צעיר נלהב כמותו, ר' מנחם מנדלי, שלאחר שנים קבע את מושבו בקוצק והזריח משם את אורו לרבים, ובאחת המסורות המופלאות סופר על נסיעתם המשותפת לפשיסחא. שני הצעירים הנלהבים, שהפקיעו עצמם מעניני העולם הזה, היו מתפרנסים בדחקות נוראה. בביתם לא היה כל מאומה, והם יצאו אפוא בדרכם לפשיסחא לשהות שם בימים הנוראים ובחגים שלאחריהם ללא כל פרוטה בכיסם. כל רכושם וציודם, שני מעילי חורף "פעלציל" שאחד מהם והוא של רבי מנדלי שווה שמונה זהובים, ושל ר' יעקלי אינו שווה אלא מחציתם. בצאתם נאלצו למכור להוצאות הדרך את הפעלציל של ר' מנדלי והיתרה נשארה להוצאות הכלכלה בפשיסחא. לאחר החגים הסבירו לעצמם שאין זה מן החכמה לצאת לדרך רגלי בימי החורף, ויש אפוא להאריך את שהותם בהיכל רבם עד ימי החנוכה. ולאחר מכן, בימי הכפור והשלגים, על אחת כמה וכמה, שאין טעם לצאת לדרך, וכך נשארו בפשיסחא עד לימי הפסח. ימי הספירה בין פסח לשבועות אינם מסוגלים על פי טעמי הקבלה, ליציאה לדרך, ואם אתה כבר נמצא במחצית הקיץ בפשיסחא, כיצד אפשר שלא להישאר לימים הנוראים, וכך שהו שם חצי שנה נוספת. הם מכרו אפוא את הפעלציל השני, ובתמורתו התפרנסו עד הימים הנוראים ועד בכלל. בשמחת תורה לאחר שהרבי ר' בונם סיים את אמירת התורה על שלחנו הטהור, פתחו השנים, ר' יעקלי ור' מנדלי, בריקוד סוער שנמשך ארבע שעות רצופות. ברוב התלהבותם אף קפצו על שלחנו של הרבי והוסיפו לרקוד שם ללא הבחנה בין הארץ והשולחן. רבי אברהם מפוריסוב היה מוסיף בסיפורו זה "הלוואי והיה לי חלק ברקידה זו".

במסורת מופלאה יסופר על אותה שבת שערכו השנים באורווה, כאשר תעו בדרכם אל רבם, ובערב השבת לפנות ערב, הגיעה העגלה בה נסעו לכפר אחד, במרחק שני פרסאות מפשיסחא, והם נאלצו אפוא לשבות שם. משנוכחו לדעת שאין יהודי מתגורר בכפר, פנו לאחד הבתים וביקשו רשות מבעליו הנכרי להתאכסן בביתו, ולו תמורת תשלום שכר לאחר השבת. הלה קיבל אותם בפנים זעופות והפנה אותם לאורווה אשר בחצרו. משסירב ה"מארח" להעניק להם נר להאיר את סעודותיהם, גדל צערם, שכן אין עונג שבת ללא נר. אם כך - אמר ר' יעקיל לחברו - נשתמש באור שבעת הימים, והאורווה נתמלאה אורה של מעלה.

לאחר קבלת שבת ותפילת ערבית בהתלהבות, הסבו לאכול, קידשו וביצעו על הכיכר השלם שהיה בידם. באותו ככר נסתפקו בשלשת הסעודות, אך השמחה הפנימית השכיחה מהם את מצבם העלוב, וכל היום לא חדלו מלרקוד לכבוד השבת. משחשכה

עמד ר' יעקלי והכריז "כבר פנה יום", ומיד נסתלק אור שבעת הימים, ולאחר שהבדילו המשיכו את דרכם לפשיסחא.

כל אותה שבת הבחין הרבי ר' בונם, בעיניו הבהירות, בשני תלמידיו האהובים, המתענגים על השבת, בתנאים קשים ביותר, ומיד לאחר "הבדלה" קרא ל"בעל העגלה" והורה לו לרתום את הסוסים לעגלה, ולצאת לדרך לקבל פני תלמידיו החביבים.

באחת השיחות שהתנהלו ביניהם פנה רבי מנדלי בשאלה לחברו "מה חובתו של אדם בעולמו"? "לתקן את נשמתו" - השיב ר' יעקלי.

"וכי כך למדנו אצל רבינו בפשיסחא - טען כנגדו רבי מנדלי, והרי האדם נברא להרים את השמים", ואם תמצא לומר משתקפים בשיחה זו דרכיהם השונות של שני הצדיקים, והן הדרכים המרכזיות בתנועת החסידות בפולניה.

אף לאחר פטירת הרבי ר' בונם כאשר דרכיהם נפרדו, הוסיפו השנים, רבי מנדלי מקוצק ור' יעקלי, להתייחס בכבוד זה לזה.

למרות חילופי הדעות ביניהם העריך אותו רבי מנדלי, ואחד מתלמידיהם המשותפים, רבי אלעזר הכהן מפולטוסק, מספר ששמע מפי רבי מנדלי "מי ייתן, ונראה בדור הזה צדיקים כרבי אברהם מטשעכענוב ורבי יעקלי ראדזימין."

כאשר הצעיר הענין, שנודע לאחר מכן כהרבי ר' הענין מאלכסנדר, מתחתן עם בתו של אחד מנכבדי פשיסחא, מציע הרבי ר' בונם את תלמידו ר' יעקלי כמלמד עבוד החתן הצעיר, והלה ממלא את תפקידו באמונה, שוקד עם ר' הענין על התורה, מדריך אותו בעבודת התפילה, ואף מקרב אותו בין תלמידי הרבי ר' בונם מפשיסחא.

כל השנים שמר ר' יעקלי אמונים להרבי ר' בונם, אף הכיר בו כרבו המובהק בתורה ובחסידות. מדי הזכירו את שם רבו או משמיע דבר תורה משמו היה מזדקף מכיסאו "דער הייליגער רבי". באחת השיחות הגדיר את מעמדם של שלשת גדולי החסידות הפולנית: הרבי, הוא ה"חוזה" מלובלין, הסתיר את עצמו ברוח הקדש, "היהודי הקדוש" בגאונותו, ואילו אצל הרבי ר' בונם ראו את החסידות במקורה ובזהרה האמיתי.

כך דרכה של תורה

שנים קשות עברו עליו לאחר שהקים את ביתו בריטשעוואל. חותנו הוריש לו את כיסאו כרב בעיירה זו, אך שכר הרבנות היה מצער ולא היה בו לכלכלת הבית. ר' יעקלי עצמו שהתעלה לחלוטין מעסקי העולם הזה, הפך לאחד ה"יושבים" בפשיסחא, ואילו רעייתו הצנועה, שהייתה צריכה לכלכל את ילדיה, לחם לפי הטף, עמלה קשות בכל עבודה

ובכללן עבודות חקלאיות בשדה, איסוף תפוחי אדמה וכדומה. אף החזיקה פרה בביתה והתפרנסה מחלוקת חלב לבתי השכנים, ובלבד שבעלה יעסוק בתורה ובעבודה, כדרכו וכרצונו, באין מפריע.

באחד הימים, ושמחת תורה היה, הבית ריקן ואין כל. כדי שלא לפגוע בשמחת החג של ילדיה הקטנים שיגרה אותם הרבנית לבתי השכנים, כדי שירגישו טעמו של חג, שם ניתנו להם תופינים "לעקיך" ותפוחים לכבוד החג, וכל זאת כדי להסתיר מעיני הבריות ומעיני ר' יעקלי עצמו את מצבה הקשה.

משנזדמן הרבי ר' בונם לסביבת רוטשעוואל ומביע רצונו לכבד את תלמידו הנאמן ר' יעקלי בביקור בית, הוא מופתע לראות את תנאי מגוריו הקשים, שכן דירתו לא הייתה אלא חדר אחד חצוי לשנים, במחציתו משתרעת פרה על חבילת קש, ובמחציתו השניה מצטופפים רעייתו של ר' יעקלי עם ילדיה. תלמידיו מוסיפים לספר לו להרבי ר' בונם על סבלה הרב, ועל מאמציה לפרנס את ילדיה בעבודה חקלאית קשה בשדה אם כי לא הסכינה לכך. "מה טובו אהליך יעקב" - הפטיר הרבי ר' בונם - "כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר", והוסיף את ברכתו באזני הרבנית שלא יארכו הימים, ומצבה יוטב, עד שבעלה ובני ביתה יירגמו במטילי כסף וזהב.

לאחר שהרבי ר' בונם נפרד הימנו לשלום קבע ר' יעקלי את מקום תפילתו הקבוע בחדר זה, באמרו שהאוויר שבחדר נתעלה ונזדכך, ומעתה יש לו קדושת בית הכנסת.

בימים הקרובים נתפנתה משרת הרבנות בקהילה החשובה, ראדזימין ופרנסי הקהילה נתנו עיניהם בר' יעקלי להתעטר בו כאלוף לראשם. משלחת מיוחדת מגיעה לריטשעוואל ומציעה לפניו את כסא הרבנות. ר' יעקלי שומע דבר ההצעה ובצדה הבטחת משכרת של 5 רובל לשבוע, סכום נכבד שהיה עשוי לקסום לו, אך הוא אינו ממהר להיענות לה. חושש הוא כי טרדותיה של קהילה גדולה יפריעו לו בעבודת ה' ויבטלוהו מלימודו.

ברמז לדחקות הנוראה השוררת בביתו, הם מסבירים כי בדמי הרבנות שיקבל בראדזימין תוכל הרבנית לפרנס את בני ביתה בדרך כבוד.

"יפה דיברתם - הפטיר לעומתם - הרבנית ראויה אמנם לרבנות נכבדה ולמעלה מזו, אולם אני איני ראוי לכך".

אנשי המשלחת מרדזימין מוסרים לרבנית על סירובו התקיף להצעתם, וזו פורצת לחדר בעלה בבכי מר: "ראה נא את סבלי ואת עניי. אם אין אני ראויה להיענות, ראה נא את סבלם של הילדים הקטנים המשמעים ללחם - ואין".

תוך דבריה הזכירה לו את ברכתו-הבטחתו של הרבי ר' בונם בעת ביקורו בביתם שמצבם ישופר. "כנראה שהרבי התכוון להצעה זו ואסור לך לדחות אותה כלאחר ידי" - טענה באוזניו בתביעתה שייענה להזמנת קהילת ראדזימין.

תקיף בדעתו היה ר' יעקלי, והוא עמד בסירובו, עד אותו ערב, כאשר הבחין בילדו הקטן שפרץ בבכי מתוך שנתו. הוא קרב למיטתו של הילד ששכב לישון כשהוא רעב, ועתה הוא מתחנן לפרוסה כל שהיא. אין בידו לספק את משאלת הילד המוסיף לבכות עד שנרדם. תוך כך מבחין ר' יעקלי שרעייתו אינה בבית. עובדה זו תמוהה בעיניו אך הוא חוזר ללימודו, ורק בעלות השחר נשמעים צעדיה הקלים של רעייתו החוזרת הביתה, תוך מאמץ שלא ירגישו בה. משניגש אליה לשאול היכן שהתה בשעות הערב, הוא מבחין בלבושה המוזר ביותר, אדרת שער גסה, מסוג ששומרי לילה מתעטפים בהן. בגודל הפתעתו הוא נסוג במקצת וחוזר ללימודו.

לאחר שהסיקה את התנור והתחממה במקצת היא פורצת בבכי. ר' יעקלי מתקרב אליה ושואל לשלומה, תוך רמז שהוא סקרני היכן שהתה עד כה, אך שאלתו אינה זוכה לתשובה. מהססת היא לספר לו כדי שלא לצערו, ורק לאחר הפצרות מרובות היא משיחה את מרי לבה ומשטחת לפניו את סבלה. צערם של הילדים הרעבים נגע אל לבה, ועל כן נאלצה להשכיר עצמה כשומר לילה, לשמור על חבילות העצים הסדורות על גדות הנהר. את תפקידה מילאה באמונה, וכל שעות הלילה הייתה עומדת על משמרתה, והתקופה, תקופת החורף הקשה ביותר, כפור עז וקור, החודרים עד העצמות.

"נתמלאה סאת הסבל של רעיתי הנאמנה" - הפטיר רבי יעקלי, ולמרות מאווייו האישיים שלא לקבל עליו עול קהילה גדולה, הוא נענה להזמנת קהילת ראדזימין. משעבר לראדזימין החל מצבו הכלכלי להשתפר, ובייחוד לאחר שנטל לידו גם את הנהגת עדת החסידים,- שנהרו להיכלו ליהנות מאור פניו ולהתברך בברכותיו."

בדרכי חסידות

לאחר פטירת הרבי ר' בונם, בי"ב אלול תקפ"ז, נתפרדה החבילה ונפרדו דרכי התלמידים, אם לבנו, ר' אברהם משה, לא היו תכונות ההנהגה כאביו, נמצאו בין תלמידיו כאלה שהיו ראויים להנהיג עדות בישראל, כגון רבי מנדיל מטומשוב קוצק , ר' יצחק מזוריק ווארק , ורבי יצחק מאיר מווארשא גור הוא בעל "חידושי הרי"ם" ועוד. אמנם בתנועת החסידות נודעת משמעות מיוחדת להמשך השושלת "תחת אבותיך יהיו בניך", ובמידה שהבן היה ראוי לכך הוטלה על שכמו עטרת ההנהגה, מתוך הכרה בזכות

אבותיו, המסייעת בידו ללכד סביבו את בני החבורה ולהמשיך בדרך אבות, אולם היה זה בין חידושיה של חסידות פשיסחא לא להטיל את הדגש על ייחוס אבות. כאן לא הייתה ההנהגה מובטחת לבנו של הרבי, והחלו אפוא החיפושים אחר המועמד, הראוי לעטרת הנהגת החבורה שנתייתמה.

החריפים שבין החסידים נתנו עיניהם ברבי מנדל מטומשוב, שעוד בחיי רבו הוציא מוניטין לדרך פשיסחא וחריפי המוח נמשכו אחריו, ודווקא דרכו זו יצרה חששות בלבם של זקני החסידים, ששאפו למתינות, להתקרב אל הרבים ולהביא את דרך החסידות של פשיסחא אל המוני הלומדים והחסידים. הם הסבירו כי רבם ר' בונם, שנאלץ לעמוד בפני הרדיפות, יכול היה לנהל ספינה במים עזים, ואילו הצבתו של ר' מנדלי בראש חסידי פשיסחא עשויה ללבות מחדש את האש ולהרחיב את הפרץ.

ההנהגה הוצעה אפוא לרבי יצחק מאיר מוואר שא גור , אף הוא מתלמידיו הותיקים של הרבי ר' בונם, גדול בתורה ועם זאת גם עסקן. אמנם בעל מדרגות אך מיושב בדעתו, ודווקא הוא נוטה לקבל את מרותו של רבי מנדלי מטומשוב.

אחד מזקני האדמורי"ם ומתלמידי ה"חוזה", רבי שלמה ליב מלענטשנא, תובע מנאמני החוזה, שהמשיכו לשאוב מים מבאר המים החיים בחצרו של הרבי ר' בונם, להטיל את כתר ההנהגה על ראשו של ר' אברהם משה, בנו של הרבי, אולם לא כולם נענים לקריאתו, ורובם הגדול מקבלים עליהם את מרותו של רבי מנדלי מטומשוב, שהתיישב לאחר מכן בקוצק. זקני החסידים פונים לר' אברהם משה, בנו של הרבי ר' בונם, ותובעים הימנו בתוקף לעמוד בראש, מתוך רצון שהחבורה תישאר מלוכדת סביביו, כמו שהייתה בימי אביו, אך רבי אברהם משה עצמו מסרב לקבל את ההנהגה "איני רואה סימן לאריכות ימים" - הוא טוען באוזניהם. המאמצים למנוע פילוג בין בני החבורה, שהיו מלוכדים סביב רבם בפשיסחא, נמשכים. ר' יעקלי נמנה אף הוא בין התלמידים שחתמו בשולי פנייתו של רבי אברהם משה לרבי מנדלי, להוועד יחד כדי לאחות את הקרע, אולם נתפרדה החבילה והדרכים נתפצלו.

באותה שעה נתפלגו תלמידי וחסידי הרבי ר' בונם. הרי"ם מגור שהכריע לטובת רבי מנדלי, הצליח לשדל את רוב חבריו לקבל את מרותו של חברם הגדול, אולם מיעוטם ובלטו ביניהם רבי יצחק מז'וריק, רבי יעקלי מריטשעואל, רבי שלמה מרדומסק, רבי משה מרוזבדוב הוסיפו לנסוע לפשיסחא, וכופפו את עצמם לפני ר' אברהם משה.

לא ארכו ימי כהונתו. שנתיים לאחר פטירת אביו נתבקש ר' אברהם משה לבית עולמו, והנהגת הנאמנים לבית פשיסחא עברה לגדול התלמידים רבי יצחק מזוריק, שקבע את מושבו בווארקי הסמוכה לווארשה.

מאז היו במרכזה של חסידות פולין שתי דרכים עיקריות. כל אחת מוגדרת על פי תכונותיה, חסידות קוצק וחסידות וורקי, ואם כי שורשיהן של שניהן מוצאן מדרך פשיסחא, ניכר היה כי חסידות ווארקי יונקת משיטת חסידות לובלין יותר מאשר מדרך פשיסחא.

קרוב לשמונה עשרה שנה שימש רבי יצחק מזוריק, אבי השושלת לבית ווארקי, כמנהיג החבורה. כאשר נפטר באחרון של פסח תר"ח לא נתפרדה החבורה, וגדולי החסידים קיבלו עליהם אחד מבני החבורה את ר' פייבל מגריצא לרבם. גם כאשר הלה נפטר, לאחר תקופת כהונה קצרה, עבר חלק ניכר מן החסידים לראדזימין וקיבלו עליהם את מרותו של ר' יעקלי.

עוד בחיי רבו הרבי ר' בונם נתבקש ר' יעקלי להנהיג עדה, ואף נתן לו לקרוא פתקאות במעמד התלמידים, אולם שנים רבות עמד בסירובו עד שנאלץ להיכנע לרצון הרבים. חסידיו ומעריציו שעודדוהו לכך הסתמכו על ברכתו-הבטחתו של הרבי ר' בונם, שלושים שנה לפני כן, כי יתעלה למנהיג בישראל. כאמור, עמד שנים רבות בסירובו, ורק לאחר שנוכח בכוחו להנהיג עדה, קיבל על עצמו את ההנהגה.

ראדזימין - כמרכז חסידי לקרובים ולרחוקים

ראדזימין הפכה לאחד ממרכזי החסידות בפולין. מאות ואלפים נוהרים אליו ומפצירים להתפלל בעדם בעת צרתם, להתברך מברכות פיו. אם לרפואת הגוף בשעת מחלה, כשהם זקוקים לישועה ממרום, ואם לרפואת הנפש להתעלות בדרכי התורה והעבודה. הרבי מרדזימין הצטיין במאמציו למצוא מסילות ללבותיהם של אלה שסטו מן הדרך על מנת להחזירם למקורם. המונים נהרו להתברך מברכות פיו והוא ניצל את ההזדמנות להדריך אותם בדרכי החסידות.

בהערכה מיוחדת התייחס להמוני העם שימינו של הקב"ה פשוטה לקראתם, ואם כי לא זכו לאורה של תורה, נפשם חפצה להתדבק עם קונם, ובהתלכדותם המשותפת על שולחן רבם, יחד עם חסידים ואנשי מעשה, מתעלים אף הם ובאים על תיקונם.

יש שנתן בעצמו לחולים רפואות יעילות או סגולות על פי קבלה, ויש שהיה נותן קמיעות, והרבה קמיעות שנשארו ממנו פעלו ישועות ונפלאות גם בדורות הבאים.

ל"קויטלאך" נוספו פדיונות והכספים שהגיעו לידו הסתכמו בסכומים גדולים, אולם הוא עצמו לא היה יודע צורת מטבע, והיה מפזר לצדקה מעל לכל חשבון.

סיפורים רבים מסופרים ממקורות מהימנים, מפי חסידים שנוכחו בעצמם בשעת מעשה, ורק חלק מועט מהם, מקצת מן המקצת, הועלה על הכתב, שכן מאמצים גדולים השקיע הרבי מראדזימין, שלא יתבלט כוחו הגדול, ובכך הייתה טמונה מדת ענוותנותו. לפני כל תפילה, שהיה מתפלל לישועתו של מאן דהוא, היה מקדים תפילה שלא ייוודע לעולם באמצעותו של מי באה הישועה.

מדור לדור יסופרו נפלאותיו של הרבי מראדזימין שהראה את כוחו בשמים ובארץ, אולם כדרך ממשיכי דרך פשיסחא, לא הטילו שום הדגשה על כך. "אותות ומופתים באדמת בני חם" היו אומרים החסידים הזקנים. במידה שהוכיחו את יכולתם לפעול ישועות, לא בא הדבר אלא לגלות לרבים כוחו וגבורתו של הקדוש ברוך הוא, ולקרב את פשוטי העם לדרך האמונה התמימה.

הרבי מרדזימין, שהיה מרבה בתפלה על כל דבר גדול וקטן, היה מפליג בשבח תפילתו של אדם, והיא שעמדה לו שתפילותיו נתקבלו ע"י יושב מרומים וכל היוצא מפיו נעשה, בבחינת "צדיק גוזר והקב"ה מקיים", ולא זו בלבד, אלא שהיו מגלים לו מן השמים גם את העתיד בבחינת "כי לא יעשה ה' אלקים דבר כי אם גילה סודו אל עבדיו הנביאים", והקב"ה מגלה לעבדיו הצדיקים את העומד להתרחש בעולם.

באחד מחידושי תורתו מסביר הרבי מרדזימין את הפסוק "הנה עין ה' אל יראיו למייחלים לחסדו", אם החולה מבקש רחמים מהשי"ת ותולה יתדותיו במידת החסד, "ישלח דברו וירפאנו".

כאמור, עשה רבים לצדקה, אך ממחוסרי אמצעים לא נטל מאומה. אף כיבד אותם במתנת ידו, והוסיף הסבר בפסוק "והסיר ה' ממך כל חולי", שכן התורה בכתיבתה בספר אינה מנוקדת, וניתן לקרות "ממך" מ"ם ראשונה חרו"קה ומ"ם שניה קמו"צה פירוש מעני שאין לו מעות לשלם לרופאים, הקב"ה מסיר ממנו החולי ללא כל טיפול רפואי.

את הפסוק "לך אמר לבי, בקשו פני, את פניך ה' אבקש", היה מפרש "לפניך הנני מספר כי עמך ישראל מבקשים הימני "בקשו פני" להתפלל לפניך, והנני ממלא את רצונם ומחלה "את פניך ה' אבקש", ואתה מן השמים תיענה להם לספק את כל צורכיהם, בגשמיות וברוחניות.

מדת נכונותו לסכן את עצמו על מנת להחיש ישועה לנזקקים, משתקפת מתוך הסיפור על סוד אחד שהופקד בידו ובשעת פיקוח נפש הורה היתר לעצמו להשתמש בו,

ובפעולתו זו סיכן את חייו. באחרית ימיו כהו עיניו של הרבי ר' בונם, ותלמידו הנאמן ר' יעקלי היה לומד זוהר באזני רבו. כשהגיע לרמזי הסוד של תחיית המתים, ביקש מרבו לגלות לו את ה"שם" שניתן בו להחיות מתים. בתחילה סירב הרבי ר' בונם להיענות לו, באמרו "אין מגלין אלא לצנועים", אולם לאחר שר' יעקלי הפציר בו מאד נענה לו רבו וגילה לו את הסוד, בתנאי שלא ישתמש בו לעולם.

שנים רבות שמר ר' יעקלי על הסוד שהופקד בידו, עד שהוטלה עליו הנהגת העדה, ואחד מאנשי שלומו נכנס אליו ושיטח לפניו את בקשתו להתפלל על חולה מטופל במשפחה שמצבו אנוש ורגעיו בעולם הזה ספורים.

הדבר נגע אל לבו של ר' יעקלי. "פיקוח נפש הוא" - הגיע למסקנה, ועל כן התיר לעצמו לסכן את עצמו לטובת אחרים ולהשתמש באותו סוד, שגילה לו רבו, על מנת להציל את החולה מרדת שחת.

בעוד שהחולה החלים, חלה ר' יעקלי עצמו, הרבי מראדזימין, במחלה אנושה, ללא הכרה והגיע עד לשערי מוות. כשהוטב לו סיפר כי הועמד לפני בית דין של מעלה, והועלתה הביעה לדון אותו לחובה, על כי השתמש בשם של תחיית המתים בניגוד להבטחתו, אך הסניגור שהופיע להגנתו הצדיק אותו בהטילו את האחריות על הרבי ר' בונם, שגילה לו את הסוד הכמוס.

משהביאו את רבו הרבי ר' בונם לפני בית הדין טען להגנתו שלא מסר לתלמידו זה את הסוד, אלא לאחר שהבטיח לו שלא לגלותו, ועד כמה שהכיר אותו כשומר אמונים היו לו כל השיקולים להתייחס באימון להבטחתו. לאחר בירור יצא הפסק מבית הדין של מעלה, שיחפשו בפנקס מעשיו של הרבי מראדזימין, והיה אם יתברר כי מעולם לא יצא שקר מפיו - יכופר לו, ואמנם חיפשו ומצאו שמעולם לא שיקר ונסלח לו.

נפלאות יסופר על עיניו שהרחיקו ראות ורבי ברוך מסטוצין, שנמנה על מקורביו, היה מספר כי באחד הימים כאשר שהה בראדזימין נעצב מאד והתחיל לדאוג לשלום אנשי ביתו ובייחוד דאג לשלום אשתו, שכן בצאתו מביתו לא הייתה בקו הבריאות, ומשנטפל לו רגש הפחד גברה דאגתו שלא דבר ריק הוא. משהעיקו עליו חששות אלה, עד שלא היה יכול להתרכז במחשבותיו לתפילה, נכנס לרבו להשיח לפניו את דאגתו. הרבי, ששמע את דבריו של רבי ברוך, הסב פניו אל הקיר, והבטיח לו נאמנה שהוא רואה מכאן את ביתו במרחקים, והכל שפיר ואין כל מקום לדאגה. בשובו הביתה נוכח לדעת עד כמה הרחיקו לראות עיניו של הרבי.

בדרך מופלאה נהג הרבי מרדזימין, שלא סבל את ההכנעה המזויפת. בשעה שישב על כיסאו, ואחד החסידים, גבה קומה, התכופף אליו כדי ללחוש על אזנו, קרא אליו ר' יעקלי "אל תשתחווה לבני אדם".

יש שר' יעקלי היה מדבר קשות עם הבאים אליו "מה ראו לבוא אליו, וכי חסרים "רביים" אחרים?", ולעתים אף השתמש במקטרת העישון "לולקע ציבוך" שהייתה בידו, כדי לדחות את המתקרבים אליו, אך כל אלה כבר ידעו כי כוונותיו של הרבי במעשיו ובדבריו נעלים מהבנת האדם הפשוט.

לעיר אחת אליה הגיע הרבי מראדזימין נהרו המון עם רב לקבל את פניו. משהבחין באיש אחד שדחק עצמו ביותר אליו פנה "גייא צי אללע רוחות". הלה התחלחל ופרץ בבכי, אך הרבי הרגיע אותו: "שוטה", והרי זו היא ברכת ה' ליעקב "ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה".

לעומת האלפים שנהרו לרדזימין, ליהנות ממאור פניו ולהתברך מברכות פיו, נמצאו כאלה שקינאו בו, ואחד מבאי ביתו שנתפס בקלקלתו וסולק מתפקידו, חישב מחשבות כיצד להתנקם ברבו. אשתו הייתה עוסקת במעשי אופה, ועל כן עלתה בלבו מחשבת זדון לשגר עוגת דורון לבית הרבי ולהכניס בתוכה רעל, כדי להרעיל את הרבי ח"ו.

הוא שידל את אשתו לדבר עבירה וזו נענתה לו. הרבי, שטעם מעוגה זו, הרגיש ברע והגיע עד שערי מוות, והיה הכרח להבהיל רופאים ולהשקותו סמי מרפא, כדי שיקיא את כל הנכנס למעיו ולטהרם מן הרעל. תוך כדי כך נודע הדבר לשלטונות, והאישה שניסתה לשלוח יד באיש אלוקים, נאסרה והובלה לבית העצורים בווארשא.

לאחר חקירה נמרצת ע"י השלטונות נתקבל בבית הרבי מראדזימין כתב הזמנה ודרישה להופיע לפני בית המשפט הנכרי ולהעיד במשפטה של אותה אישה העומדת לדין באשמת ניסיון לרצח. ר' יעקלי נתמלא צער ולא ידע לשית עצות בנפשו, שכן לא רצה להפליל בת ישראל, ומאידך לא יכול היה להוציא דבר שקר מפיו או להכחיש את האמת. בצר לו פנה לידידו הרי"ם מגור, ועם בקשתו, להשתדל למענה אצל השלטונות בווארשא, שאל את חוות דעתו אם להעיד כנגדה. בתשובתו שנשתמרה בידינו מביע הרי"מ דעתו שאין לרחם על אכזרית כגון זו, ועל אחת כמה וכמה שאסור לו לשקר, כדי להקל על עונשה. כל פושע חייב לשאת את עונשו - הדגיש, אם כי הבטיח להשתדל במידת יכולתו כדי להקל עליה.

נוסף על המוני העם הנזקקים לישועה ופרנסה שהיו נוהרים אליו, ביקרו בהיכלו גם חבריו מאז ומקדם כגון רבי אברהם מסוכטשוב בעל "אבני נזר", רבי יחיאל מאיר

מגאסטינין, רבי ברוך מטשיזבא ועוד רבים מתלמידיהם של "היהודי הקדוש", הרבי ר' בונם מפשיסחא והרבי הזקן מקוצק.

בעשרות השנים האחרונים לחייו הוכר הרבי מרדזימין כאחד מזקני האדמורי"ם, משרידי תלמידי המגיד מקוזניץ, ה"חוזה" מלובלין, "היהודי הקדוש" והרבי ר' בונם מפשיסחא והוא שנטל חלק פעיל בעיצוב בתי החסידות בפולין.

ידידות גדולה היה בינו ובין בעל "חידושי הרי"ם". פעמים רבות נועדו יחדיו והמתיקו סוד במשך שעות רצופות. הרי"ם מגור שהיה מכבד את הרבי מראדזימין היה מספר עליו גדולות באזני מקורביו, ולעתים היה משגר אליו מרי נפש שהיו זקוקים לישועה, ואף הוא עצמו היה משגר אליו בכל ערב ראש השנה "קויטל" ומצרף אליו פדיון.

לשאלה על מעלתו של הרבי מרדזימין שהארץ מלאה מכבודו ונפלאותיו היו ידועים ברבים, סיפר בעל "חידושי הרי"ם" כי בשנות נעוריו נזהר אותו צדיק מכל פגם, וכמעט שלא נכשל, והיא שעמדה לו לעלות במעלות התורה והחסידות.

ממלא מקומו של בעל "חידושי הרי"ם" הרבי ר' העניך מאלכסנדר, נמנה אף הוא בין מעריצי ר' יעקלי, ולפי מסורת אחת נועדו דבריו האחרונים שכתב הרבי ר' העניך לר' יעקלי, ובהם דברי פיוס על חילופי דברים בימי הסתופפותם במחיצת הרבי ר' בונם. באחד ממכתביו להרבי מרדזימין מכתיר אותו הרבי ר' העניך "מזקני ישישי שיורי כנסת הגדולה, אשרי ילדותו שלא ביישה את זקנותו, מופת הדור".

בוא וראה עד כמה אין העולם יודע ומכיר במעלתו של הרבי מרדזימין - טען הרבי מגאסטינין באזני רבי ברוך מטשיזיבא - שכן אילו היו יודעים את כחו הייתה הדרך במרחק של שלש פרסאות, לפני רדזימין, גדושה אנשים המצפים לישועה ונושאים עיניהם לברכתו.

בין באי היכלו החשובים יש להזכיר את רבי יעקב יצחק מביאלע, רבי ישראל יצחק מאלכסנדר, וכן את רבי מעשיל מביאלסטוק, שנמנה בשעתו על האריות שבחבורת קוצק, לאחר פטירת רבי מנדלי היה נוסע לראדזימין. בשעת פרידתו על מנת לעלות לארץ הקדש הורה לו רבי יעקלי להגביר את תפילתו לישועת ישראל, והרבי ר' מעשיל מביאליסטוק מספר בספרו:

"וטוב להזכיר שם צדיק כי טוב, בשנת תרכ"ט, כשנטלתי רשות ממורי איש האלוקים הגאון קודש הקדשים אדמו"ר רבי יעקב ארי זצ"ל, הרבי מעיר ראדזימין, לנסוע לפה אמר לי תיסע לירושלים ולא תשקוט מהתפלל שם שיבוא משיח".

בערוב ימיו

עד לימיו האחרונים עמד על משמרת הקדש והשפיע מטובו לקרוב ולרחוק, כעדותו של אחד מגדולי הדור, רבי דוד דוב מלאסק, המעיד עליו:

"אשר היה עובד אלוקים מעודו ועוסק בתורה ועבודה, בקדושה וטהרה, והזקין לבוא בגבורות. יותר מפ' שנים חי, ורבים נהרו אליו להשיבם מעוון ולנהלם בדרך הנכון להצלחה בנפשיות, ורבים בקשו מאתו להתפלל עבורם עבור הצלחה זמנית, לרפואת חולים ולפקידת עקרות ודומיהם, ובתפלתו הזכה נושעו".

"עיני ראו בעת הכביד עליו חוליו, ולא היה בו כוח כמעט לדבר, ועכ"ז קבל העם בסבר פנים - הוא מוסיף לספר - הכל עשה במסירות נפש עבור טובות ישראל לנהלם על מי מנוחות, ובשבת הגיד חידושי תורה, ולבבו היה רחב להביע דברים מתוקים להלהיב הלבבות ליראה את השם הנכבד הנורא".

בשבוע פרשת פנחס, שנת תרל"ז, נפל הרבי למשכב במחלה אנושה, והרופאים תבעו להובילו לווארשה לטיפול רפואי. בניו שחששו לפיקוח נפש, הובילוהו לוורשא, למרות רצונו, אך ביום השישי הורע מצבו. משנודע לרבים מצבו הקשה נאספו אלפי יהודים ושפכו את לבם בפרקי תהילים לרפואת רבם, אולם ננעלו שערי רחמים. כחצות היום ירד ממיטתו, באמרו שעליו להשלים אחד מחיבוריו, ובכוחותיו האחרונים נטל את הקולמוס לידו והעלה בספר דבריו האחרונים שבכתב, עד שהגיעה שעתו להסתלק מן העולם הזה. הוא חזר למיטתו, נטל את הטלית קטן על ראשו, וכך החזיר את נשמתו הטהורה ליוצרה, ביום ח"י בתמוז, תרל"ז. בו ביום, בערב שבת אחר חצות, הובא למנוחות בבית החיים דווארשא, ואהל הציבו על קברו.

חשיבות מיוחדת לכתבים אשר השאיר אחריו ברכה, כדברי הרד"ד מלאסק:

"ויגע לכתוב חידושי תורה, למען יהיה למשמרת לדורו האחרון, ימצאו בהן דברי חפץ ויקחו חכמה ומוסר, וגם סמוך להסתלקותו לא הפסיק מכל ענייניו, אשר התנהג מעודו, וכתב חידושי תורה, הכל למען זכות ישראל".

כחמישים שנה לאחר פטירתו הובאו לדפוס חלק מחידושיו, שנאמרו בשנות תרי"ט תרכ"ז, בספר "דברי אביב" ונכתבו בעצם כתב ידו:

"לגלות צפונות במדרשי חז"ל ולהאיר בעיני בני ישראל את הדרך בעבודת השי"ת ולקרב לבם אל אביהם שבשמים".

עשרות בשנים לאחר מכן הובא לדפוס חלק נוסף מכתביו הוא ספר "ביכורי אביב".

ומעמדו של הרבי מראדזימין נכבד לדורות כדברי רבי אברהם מסוכטשוב, בעל "אבני נזר":
"עתה בדור הזה אילו נמצא עמנו מישהו, שיכול היה להראות מופתים כמו הרבי מראדזימין, היה יכול לחזק את העולם באמונה ויראת שמים".

הבעש"ט - מפענח הניגון החסידי

מפענח הניגון החסידי

פרשת חייו של רבי ישראל בעש"ט מייסד החסידות עטופה מרקם של אגדות. תאריך שנת הולדתו עודו שנוי במחלוקת. במקורות אחדים נזכר שנת תנ"ח, ובמקומות אחרים - שנת ת"ס, לעומת זה ידוע תאריך פטירתו, והוא: יום שני לשבועות תק"ך. יוצא שהשנה תמלאנה מאתים שנה לפטירת הבעש"ט, שהיה גם יוצר הניגון החסידי ומחדש הזמר והשיר הדתי.
מעטים הם המקורות על חייו של הבעש"ט - כלל, ומעטים עוד יותר המקורות על חיבתו ושאיפתו בשטח הניגון. כבר החסידים הראשונים לא דקדקו בתאריכים וברישום שיטתי, אולי, עקב סבך המאורעות של פורעניות ופגיעות וכת הפרנקיסטים שרשמיהם טרם נעלמו מרחוב היהודים. כאן נעוצים שורשי העובדה, שפרטים רבים וחשובים מקורות חייו של הבעש"ט נשארו לוטים בערפל. ואם בספרי החסידות הראשונים מצויים פה ושם פרטים שונים להתהוות החסידות, הפרטים על חיבת הבעש"ט לנגינה וראשית מעשיו בחידוש הנגינה כאמצעי לעבודת ה' - נער יספרם.
ויותר מתורה שבכתב נמסר לנו במסורה כתורה שבעל-פה, כשם שהניגונים עצמם שיצאו מבית-מדרשו של הבעש"ט לא נרשמו בתווי-נגינה אלא עברו מפי אב לבן ומדור לדור, והם מושרים עד היום בפי החסידים בקלויזים, שקבלו תורת החסידות מורשה מאבות החסידות הראשונים.
ודאי שיש הבדל בין המוסיקה של חסידי זמננו לבין המוסיקה של החסיד הקדמון מתקופת הבעש"ט. אך ההבדל איננו מבחינה אימפולסיבית או יהודית; יתכן שמבחינות אלה עמדה נגינת בני דורו של הבעש"ט במדרגה יותר נעלה. אבל בדורות ראשונים היו רבים ששאלו ממחנה המתנגדים והתוהים על דרכי התנועה החדשה :
מה טיבה ותכונתה של נגינת החסידים? אותותיה וסימניה - מה הם?

כיום רבים מן הנשאלים יענו בתמיהה: וכי כה שאלה היא זו? נגינת חסידים - משמעה אמנות הצלילים ברוח הצדיקים והחסידים מאז יסוד החסידות. דבר זה ידוע לכל בר בי רב. ברם השאלה נשארה נוסרת בחלל עולמנו:

ממי ירשו החסידים את יסודות תורתם המוסיקלית?

האם נגינת החסידים היא "פרשה חדשה" ביהדות, או שאינה אלא המשך בצורה מחודשת מסוגי הנגינה השונים שביהדות המסורתית?

האם יש קשר בין תקופת התחייה של נגינת עמי התרבות האחרים לבין תקופת ההתחדשות בנגינת החסידים?

ומי היה המגלה הראשון של הניגון, הבעש"ט או מקורביו וחבריו, חסידיו ותלמידיו, ומי הם? מנין שאב הבעש"ט את הכוח לחיזוק ההנחה שהזמרה היא צרי לכאב וביטוי לשמחה, ששימשה יסוד לכמה מאמרותיו המוסיקליות המיוחסות לו?

עוד בשנות נעוריו כאשר נפש הבעש"ט ערגה למרחבי הטבע ובילה בהם שנים ספורות, הוא מצא בכל מקום ובכל התקופות והדורות ביהדות עניין ער וחם בשיר וזמר, והרגיש בבני-אדם הנכספים אל יופייה ושלוותה, עצמתה ונחמתה של הנגינה. אלא שהמנהיגים הרוחניים, רועי ישראל, השתדלו לעצור בעד הרגש הזה, מסיבות שנזכרו פה ושם. הרבנים התייחסו לחזנים, ואף לחזנות, פעם באדישות ופעם בבוז ובשנאה, והיו שהעמידוה כמטרה לחיצי לעג...

הבעש"ט חפש את הגורם הנגדי ומצא כי אין איסור מפורש נגד הזמרה והנגינה, אלא שמאז חורבן הבית וגלות ישראל נהגו מטעמים לאומיים להמעיט בשירה ולצמצמה לכל היותר בתחומי בית-הכנסת וחיי הדת. מאידך, כחובב הטבע, כאוהב להתבודד בין דשאים ויערות, בין עצים ושדות מוריקים, הוא נוכח לדעת שהטבע עצמו שופע צלילים והוא מלא נגינה, האדם נולד והוטל אל עולם מלא צלילים.

מאידך הוא מצא שאין להשוות את עם ישראל והתנועות שבו לעמי-קדם אחרים ביחס לתרבות ולצלילי-בראשית. עמי הקדם - תחילתם בפרימיטיביות בכל שטחי חייהם, ונגינתם אינה יוצאת מהכלל. חוקרי הנגינה מונים דורות של פיתוח איטי בשטח הצלילים עד שהחלו לצאת למרחב הפיתוח. ודבר זה נאמר הן בשטח הזמרה והן בשטח הנגינה בכלים. ואילו עם ישראל קם ביום לא עבות אחד ביוצאו מעבדות לחרות ומשעבוד מצרים לגאולה, כשבפיו רינת "אז ישיר", היא שירת-הים ההסטורית החיה בפינו יום-יום בתפילות ובפזמונים. עד כה טרם גלינו את המקורות של שירת

העם העברי שיצא ממצרים, אם הושפע משירת העם המצרי הקדום שבתוכו ישב, או שהמשיך בשירה שקבל מפי אבות העם: אברהם יצחק ויעקב.
ברם נעלה מעל כל ספק הוא כי "שירת הים' שפרצה מפי העברים המשוחררים ביוצאם ממצרים הייתה המשך משירת העברים שישבו בכנען שליוותה את פעולתם וחייהם תוך הכרה כל הרינה עוזרת בהרבה להתפתחות רגשי מוסר ומחזקת את האמונה באל-יחיד.
השיר והניגון היו אמצעי חשוב להבעת מצבי-רוח המתוארים בספרי המקרא.
הבעש"ט מצא דוגמאות מעניינות לעוצם כוח השפעתה של הנגינה על האדם בספרי המקרא. דוד המלך נגן בכינורו כדי להניס את הרוח הרעה מעל המלך שאול.
אלישע הנביא משתמש בנגינה כדי לעורר בו את כה נבואה.
שני מלכים הפכו לסמל של עם זה חובב מוסיקה:
דוד המתואר תמיד בתמונות כשהוא מחזיק בידו את הנבל,
ובנו יורש כסאו שלמה, שהבנתו בשטח המוסיקה עוררה התפעלות בכל המזרח, עד כי אורחים - כמו מלכת שבא - באו ממרחקים אל חצר מלכותו כדי להכיר את פעלו.
בתולדות העם העברי מסופר על מאורעות מוסיקליים רבים, על חומת יריחו שנפלה תחתיה בהישמע קול תקיעת השופרות, ועד לטיפוח המוסיקה בבית המקדש הגדול אשר בירושלים. העברים, שלא גילו נטייה יתירה לפיסול ולציור ריכזו את כל כוח יצירתם האומנותי בשטח השירה והמוסיקה, שעמדו במידה רבה בשטח האמונה.
עוד בימי שבת ישראל על אדמתו הייתה האמונה והנגינה אחוזות ודבוקות זו בזו. הנגינה הייתה חלק מחיי עם ישראל, והבעש"ט שאל את עצמו: מדוע לא נפיק גם אנחנו תועלת מהנגינה המקננת בנפש כל אחד? ההחלטה לא אחרה לבוא.

הבעש"ט - ריש-דוכנא בגליציה

בשנות נערותו הוצרך ר' ישראל לדאוג לפרנסתו ונעשה ריש-דוכנא, עוזר למלמד-דרדקי.
בנפש חפצה עשה את שהוטל עליו:
"להוליך ולהביא תינוקות של בית רבן אל בית התלמוד ולהוליכם אל בית-הכנסת לאמור אמן יהא שמיה רבא, קדושא ואמן בקול נעים".
אף פעולתו זו באה כצעדים ראשונים להכרזת החסידות, באומרו בלבו:
לא אטיף תחילה אלא לילדים, קטני עולם, ומתוכם אכין חסידים לרעיוני. אין אלה יודעים ספקות אלא התפעלות ואמונה. אהבתם - אהבה שלימה ויראתם יראה שלימה ועיקרם הלב, ורחמנא ליבא בעי.

התחיל מטפל בילדים והיה מדבק נפשם בנפשו, כי נסך ללבותיהם אהבה רבה, זו שנגזלה ממנו בילדותו המיותמת, ולסברתו - כל בן-אדם הוא כיתום הזקוק לאהבת אם ואם. את מלאכתו כעוזר למלמד-תינוקות עשה בשמחה ובחשק, באמונה ובחיבה, ובדרך חמרה של ניגון מסורתי, ועתים גם בורך עניה אנטיפונית, הקולות הרכים מלאי נועם שיצאו מפיות הילדים היה בהם כדי לזעזע את נימי הנשמה ולהציתית בלב ניצוצי קודש.

כגלים קלילים, המתרפקים על סלע איתן, דבקו בו הילדים. והוא - פעמים הביט ולא ראה, ראה ולא הביט - בית הוריהם היה לילדים כמקלט ארעי. היו משכימים קום ומאחרים לשוב לביתם כדי לראות את רבם עוד ועוד. הילדים היו מהלכים אתו לביתי הכנסת באהבה רבה, כמוהו היו עוצמים עיניהם בתפלה, רוקדים כמוהו, מתלהבים ואינם שמים לב למלעיגים, קוראים "אמן, יהא שמיה רבא -" כקוראים לעזרה, ומזמרים מלים שכל הקהל קורא אותן בחטיפה ואינו נותן לחזן להיחפז ולסיים. הם כריש דוכנא שלהם והוא כמוהם. הם כאילו נכללים בתוכו והוא נכלל בתוכם, וכולם יחד - גוש אחד. וזמרה משותפת זו של העוזר והילדים נשמעה לא רק בחדר ובבית-הכנסת, אלא גם בפומבי, ברחוב ובשוק. הילדים הלכו ברחוב בסך לבית-הכנסת, ובפיהם שירים וזמירות בעלי תוכן דתי.

"בכל עת הלכו עם התינוקות לבית-הכנסת - היה מזמר עימהם בקול נעים ובחשק רב וישמע למרחוק".

וההליכה בחוצות לבית-הכנסת - גם היא כשירה כתפילה, וקולו המבוגר מתמזג עם קולות צלולים ורעננים, פורצים לעצמם דרך אל מרחק ונישאים אל על. מהלכים תוך תוהו-ובהו של מיקח וממכר. יהודים רכוני ראש תחת כובד מצוות ודאגות-פרנסה, מטהרים ומקדשים מחשבותיהם לפני התפילה. וכאן קהל קטנים, ובהם אחד גדול שגם הוא כאחד מהם מזמרים כל מה שמבטאים ובתחנונים... פה ושם נהרו המוני העם לראות במחזה תהלוכת הילדים ולהקשיב לצלילי זמרתם הדתית, ובלבם נתעורר רגש אהבת היראה וכבוד שמים, והיו גם שראו בפעולה זו סטייה מדרך המסורת, ולאט לאט החלו להשמיע מחאתם באזני הפרנסים.

עמדו ההורים והוציאו ילדיהם מאותו "חדר". אך מה לעשות, והילדים לא קבלו עליהם את הדין? הם נשלחו לחדרים אחרים והם התגנבו ובאו ל"חדרו" הוא. והיו שספרו נפלאות: ילד שחלה - רשם ר' ישראל אותו בסידורו-שבכתב, והילד הבריא. ומתוך חדר סמוך ששהה בו לבדו שמעוהו מתווכח. הוא מדבר ומישהו עונה. אם מישהו פקפק

בדבר - שיתקוהו הילדים. בילדותו היה ר' ישראל עצמו בורח מה"חדר" אל החורשה; עתה היה בורח עם תלמידיו יחד לחורשה ומלקט עשבי רפואה. מצאו נחש - קם והרגו, ולאחר מעשה: יידו גם הילדים בו אבן. ור' ישראל אומר:

יש נחשים בטבע וגם באדם וצריך לעקרם.

הוא היה מביא את הילדים אל המעין ואל הבריכה ואל המערה האפלה ומתפלל, רגע הוא נדמה להם כנמוג ורגע כמתעצם, ממלל באור ובחשכה. לאלוקים ולנפשות שבעצים ושבמים.

האמהות היו באות ליטול ילדיהן הביתה ושומעות תורה מפיו כמסיני. וההורים נלאו לסרב לילדיהם. הם הוקסמו מזמרתם עם זמרת רבם בחוצות, שאוזני רבים קלטוה באהבה. עיני רבים ברכו ילדים אלה ועיניהם דמעו וחייכו למראיהם, לוחשים "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז"

ומדמים זמרה זו לזמרת הלוויים בבית-המקדש. וכותב תולדותיו של הבעש"ט מעיד: "כי עבודת הבעש"ט זו עלתה למעלה, וגדול היה נחת הרוח כמו מהשיר שהיו הלוויים אומרים בבית-המקדש".

ר' ישראל המשיך בעבודה אידיאלית זו, ובמשך הזמן השפיע שפע רב ברחוב היהודים בזמרת הילדים ובהשמעת שירים יהודים בראש חוצות, ונראה שזמרה זו בציבור עם התינוקות לא הייתה אלא התחלה לאותה נגינה שהייתה לראש פנה בחסידות.

כי עם קולות זמרתו וזמרת הילדים נפתחו שערים, וצלילים נשתפכו דרך צינורות הגידים אל הלב ואל המוח. גלי קול הזמרה נשאו על כנפי רוח והתערבו עם אלפי קולות זמרה השטים באוויר, ונתקבל הרושם כאילו כל העולם כולו מזמר.

ומתוך ילדים אלה קמו חסידים נאמנים לאותו ריש-דוכנא, וגם הם משכו המונים אחריהם.

הבעש"ט וניגונו אחרי ההתגלות

הבעש"ט נחשב על גאוני המוסיקה היהודית או יותר נכון: לראש גאוני המוסיקה היהודית, שאף שלא הניח אחריו אף סימפוניה אחת, בקמרמוסיקה לא עסק ובאופירה לא ניסה את כוחו, הוא הוסיף תרומה כבירה לנגינה היהודית בדמותה של נגינת החסידות, שהייתה מוסיקה זמרתית ווקלית טהורה, ללא ליווי או תמיכה של כלי-נגינה, בלי שגזרו עליהם מאיזה סבה שהיא, אלא שבלעדם היה נוח יותר. החסידים היו שרים בצוותא, בתחילה בקול אחד, ואחר כך גם בשני קולות. הם לא התקשו במציאת מלים או

שירים שיבטאו את מאווייהם הרוחניים. החסידים מצאום בשפע בספרותנו העתיקה, בהשתמשם בפסוקי ספרי המקרא והתלמוד.

הבעש"ט ריכז סביבו חבורת יודע-נגן שרכשו לעצמם עמדת-בכורה מכובדת בחידוש הזמרה היהודית בפי החסידים. בין בני החבורה נראו פני גיסו

רבי אברהם גרשון מקיטוב,

רבי דוב-בר המגיד ממזריטש,

רבי יחיאל-מיכל המגיד מזלוצ'וב,

רבי לייב מפיסטין,

רבי יעקב קופל בעל-התפילה בבית מדרשו אבי מיסד שושלת החסידות בקוסוב-וויזניץ ,

רבי דוד'ל פרקוס ורבי דוד'ל מניקולאיוב,

ר' זאבוולף קיצס, ורבים אחרים.

ברם המוסיקה החסידית לא שמה לב לאישי היצירה כי-אם ליצירה עצמה. הרי ביסודו של דבר לא ראה הבעש"ט כל שינוי בין הנגינה החסידית המתחדשת ובין הנגינה המסורתית ההיסטורית שהושרה ללא הפסק בתקופות ודורות שונים בבית-הכנסת.

מאז היות החסידות, ואף לפני זה, שימשה המוסיקה בצורותיה השונות כלי-ביטוי לרגשותיו של היהודי בחייו הדתיים: שמחה וצער, תקווה ויאוש, מפלה ונצחון - כל אלה הובעו במוסיקה. בהם היא נבדלה בזה שלא שמו לב לדקדוק המוסיקלי. מחוללי הניגון החסידי לא למדו נגינה במדרשות מקצועיות למוסיקה, שלפיהם כלל גדול במוסיקה היה, שיסודות המוסיקה הם הצליל, הקצב והסדר שבו ערוכים הצלילים. החסידים לא נזקקו לתורת הניגון הכללי ולא למדו ממנה גזירה שווה ביחס לניגון החסידי. בעולם המוסיקה הכללי היו חלוקי דעות וויכוחים על היקפו והרכבו של סולם הצלילים המשמש עד היום מקור חשוב ללמוד ולמחקר. היו שהתחקו על סוד הצלילים ועל. תנודות האוויר הגורמות להתהוות הצלילים, ולאור חקירתם קמו מונחים שבלעדם אין תורת המוסיקה שלמה, כמו מודוסים, טטרכורדים, כתב התווים וכיוצא בזה.

הנגינה החסידית הייתה מראשיתה ווקלית ולא נזקקה. לכלי-ניגון ככלי-עזר. והרי שלוש המשפחות של כלי-הנגינה: כלי נקישה, כלי נשיפה וכלי מיתר תבעו מאמצים רבים מהאדם עד שהגיעו למה שהגיעו:, הרבה תופים יש לו לאדם, גדולים וקטנים, בעלי. צורות שונות, שבכל שעת שמחה או מאורע חשוב הוא מוציאם ומתופף בהם, והוא בא לידי שימוש אף אצל העברים ביציאת מצרים ובאירועים אחרים. מעניין לציין:

שהתוף, ראש משפחת כלי הנקישה, שנחשב לכלי עיקרי אצל רוב עדות המזרח, אינו נמצא בשימוש בחיי הנגינה החסידית, ויש להניח, מפני שהתוף בא בעיקר להדגיש את הקצב של השיר והניגון, והחסידים מבליטים את הקצב בתנועותיהם בניגון, ללא תוף.
החליל - אף הוא היה אב וראשון למשפחת כלי הנשיפה, ובמשך הזמן חלה התפתחות בתפוקת החליל. נוצרו חלילים מחלילים שלנים, ומהם מורכבים ביותר וכולם מיטיבי נגן ומשמיעי זמר. ונפש האדם לא הסתפקה מעולם בהישגים בשדה תפוקת החליל. נפשו ערגה לחלילים עדינים יותר, ממושכים, יוצאים מן הלב ומזעזעים את הנפש. לחסידים אין צורך בחלילים, החליל העיקרי ממלא אצלם קול הזמר.
ומה רבה העבודה שהשקיע האדם בכלי-נגינה חדש, כלי-המיתר, שעיקרו הוא, שמיתר ארוך משמיע צליל נמוך, ובכל שיקצר המיתר יגבה הצליל. אך לחסידים לא היה צורך בכל אלה. אצלם היה מספיק הקול שבא להם מלידה. נגינת החסידים נתייחדה לצורך הדתי בלבד. הזמר החסידי היה נחלת הכל. בתפילת ימי חול, שבת ומועד ובמסיבות מצווה הרבו החסידים לשיר ולרקוד.
החסידים לא התעמקו בממלכת המוסיקה ולא עשו חשבון לעצמם על משטר, חוק ומסדר הקיימים בה. אבל ידעו שישנם בה נתונים רבים: גבוהים ונמוכים, חזקים וחלשים, עליזים ועצובים ואידך זיל גמור... החסידים, שהעמידו במרכזם את רגשותיהם לשוכן מרום בחרו בסגנון החד קולי הומופוני שכוחו יפה להשתפכות הלב ומתאים להבעת תמורת הרגשות המתחוללות בלב היחיד. הבעש"ט וחסידיו הכריעו בבחירת הצורה לניגון החסידי, המחולק לנוסחות שונים:
לניגון האינטימי המביע את הבכי הטמיר שבתפילה ובפזמון, ועל הכל בפיוטי הזמירות של שבת ומועד,
והניגון לשמחה וריקוד בעל הבעה מרובה ונעימה שוטפת וקלה, שאפשרו הנאה מרובה לכל המשתתפים וצליליהם היו מתאימים לרוחם.
בן שלושים ושש, מספרת המסורת, היה הבעש"ט בהתגלותו, ורבות אגדות-חן סופרו בעם על מאורע ההתגלות. שנות התבודדותו של הבעש"ט היו לו כור-מבחן גם לדרכו בניגון ושמחת ההוויה, וכשיצא ממערת התבודדותו קידם פני עולם ופני הבריות בחיוך של זוהר והקרין ברכת חיים על סביבותיו - ברכת חיים זו הזורמת ומתרוננת עד היום בעורקי החסידים.
כידוע, שעד התגלותו של הבעש"ט היו עורכים את השבת במצב-רוח עגום למחצה. המצב הקשה של היהודים באשכנז וגזירות ת"ח-ת"ט כשבפולין נספו כשש מאות

אלף יהודים בידי חמלניצקי הצורר וכנופיותיו העיק על היהודים במועקה כבדה ובדיכאון של ייאוש. ענני עצב רבים העיבו את שמי הקהילות -היהודיות. ובייחוד ניכרו רשמי הדיכאון באוקראינה שבה סבלו היהודים פורעניות קשות ומרות מידי הקוזקים המרצחים. את ימי השבתות היו מבלים בתפילות, בלי לשיר זמירות וניגונים עד שבא הבעש"ט והחזיר ל"שבת מלכתא" את שמחתה.

הוא הורה לתלמידיו: - הוו שמחים במתנת מרום. כל מה שתרבו בשמחה בשבת, בזמירות ובדבקות, תקלו על הלב לחדור לתוך "רזא דשבתא", ובכל ליל שבת, אחרי שהבעש"ט ותלמידיו ומקורביו חזרו מבית-הכנסת, היה עורך את סעודת השבת בזמירות ובריקודים ובהתדבקות עילאית, עד ששכחו עולם ומלואו והתעלו למרומים שמעל למציאות. ופעם אחת, באמצע הזמירות והריקודים, כשנשמות התלמידים התרוממו לספירות העליונים, קרא תלמידו רבי מיכל מזלוטשוב:

אשריכם, שזכיתם ליהנות משמחתו ודבקותו של הבעש"ט.

הבעש"ט והחסידות חדשו את שמחת השבת ונתנו לה מבע ע"י זמרה, ניגון ורקוד. בבתי היהודים נשמע שוב קול הניגון והרינה בשעת הסעודה של, שבת. ובייחוד רבה השירה בסעודה השלישית בשעת רעוא דרעוין, עם צאת השבת. על שלש הסעודות באו והוסיפו את סעודת מלוה-מלכא במוצאי-שבתות, שגם בה הלו מזמרים זמירות מיוחדות ומבלים באווירה עם דוד המלך.

ברור, כי גם הנגינה החסידית לא נוצרה כהרף עין אלא שלב אחרי שלב, נדבך אחרי נדבך. ההשראה הייתה חיה וקיימת. ובכל זאת אף היא דמתה לזרע זעיר טמון באדמה, אשר לא יצמיח אילן רב פארות, אלא אם יושקעו בטיפוחו עמל ויגיעה, עקשנות והתמדה. הבעש"ט היה המתחיל בפיתוח ויצירה, ואחרי באו מאורות גדולים של צדיקים מנגנים וחסידי-פלא ששימשו מקור לא אכזב לניגון בחסידות. ועל אף מלחמת-השואה האיומה של הגרמנים הנאצים שעשתה שמות ביהדות ובחסידות - ממשיכה החסידות להתקיים, וניגוניה נשמעים ברצון ובהתלהבות, ונמצאו להם ממשיכים--יוצרים בגולה ובישראל הנושאים את דגל היצירה בניגון - ברמה.

ליכודם של תלמידי הבעש"ט

תלמידיו הקרובים של הבעש"ט

בשני מעגלים פעלה תנועת החסידות מראשיתה. במעגל הפנימי, והוא המצומצם,
התלכדו
תלמידיו הקרובים של הבעש"ט, חסידים ואנשי מעשה שנפשם שאפה לעלות
ולהתעלות בדרכי
ה'. אלה שאבו מבאר תורתו וחכמתו של הבעש"ט, מחולל תנועת החסידות, ולאחר
שנתבשמו
מאורו, נצטוו להרחיב את המעגל ולקרב לדרך ה' גם את ההמונים ופשוטי העם שאור
התורה
לא נגה עליהם, והוא המעגל החיצוני הנרחב ביותר.
בערים שונות היו עוד לפני התגלות הבעש"ט, חבורות של אנשי מעשה שהתנהגו
בחסידות, על
פי דרך הקבלה, והם קידשו וטיהרו את עצמם בתעניות וסיגופים. על ה"קלויז של חכמי
ברוד"
מוסרים בני הדור ההוא שהם היו "גדולי העולם בש"ס ובפוסקים וביראת שמים,
ועוסקים
תמיד בתורה ובמצוות", ונוסף על כך "יש להם יד ושם בחכמת הקבלה, מתנהגים
בחסידות,
יודעים רבונם ומכוונים אל דרך האמת".
היו מבני החבורות שנענו לקריאתו של הבעש"ט והצטרפו אליו מיד עם העלאת דרגה
של
תנועת החסידות ברמה, כדברי בעל "שבחי הבעש"ט" שגם ה"חסידים הגדולים" אשר
היו
בעיר ברודי הכירו בסמכותו: "נגמר בדעת כולם כי הבעש"ט הוא זה האיש וקיבלו אותו
לרב
עליהם".

צדיקים הנסתרים

נוסף על בני החבורות, החסידים הראשונים, פעלו בתקופה זו גם ה"צדיקים הנסתרים" שעליהם העולם עומד, והם מעלימים את מעשיהם הטובים מעיני בני אדם, וכפי שרבי יוסף
יצחק מליובאויטש מספר בזכרונותיו, שנרשמו מפי אביו רבי שלום בער, נמנה הבעש"ט עוד
לפני התגלותו, על מנהיגי עדת ה"צדיקים הנסתרים".
צדיקים נסתרים אלה, שהיו מפוזרים בישובים נידחים, היו מלוכדים בארגון מרכזי שחבריו
עסקו בקירוב לבם של היהודים הפשוטים לאביהם שבשמים, ואף היתה להם מעין רשת חינוך
ענפה בקהלות ישראל, וכאשר נתגלה אורו של הבעש"ט, השתלבו גם צדיקים נסתרים אלה
בתנועת החסידות.
כך התלכדה החבורה הראשונה של תלמידי הבעש"ט. בין חבריה היו חסידים ואנשי מעשה,
גאונים וגדולים בתורה ובחסידות, צדיקים נסתרים. וכולם קיבלו עליהם באהבה את מרותו
של הבעש"ט ונדרשו להטות שכם לפעולה זו.
החסידות בקרב המוני בית ישראל
התלמידים הנאמנים קיימו וקיבלו עליהם את הוראת הבעש"ט להפיץ את תורת החסידות
בקרב המוני בית ישראל, וכשם שהבעש"ט בעצמו היה מסבב בערים ובעיירות, ומורה לרבים
את דרכו החדשה, כך הביאו תלמידיו ליהודים הבודדים, בישובים הנידחים ביותר, את דבר
החסידות.
תוך שנים מועטות להתגלותו, עמד כבר הבעש"ט בראשה של תנועה מסועפת, שהקיפה את

מאות הכפרים והישובים המפוזרים בתחום המושב של יהדות אירופה המזרחית, והבעש"ט,
יחד עם תלמידיו והמקורבים אליו, שקדו על המלאכה להגביר חיילים לתורה ולמצוות.
ודווקא בתקופה של התפרקות והתפוררות, בימים שעמדתם העוינת של השלטונות הנכריים
גרמה לצמצום האוטונומיה הקהילתית בשטח החיים היהודיים הפנימיים, שנים מועטות לפני
חיסולו של "ועד ארבע ארצות" - המוסד המרכזי של יהודי אירופה המזרחית במשך כמאתיים
שנה, דווקא בשעה זו נוצרה המסגרת החברתית לתנועת החסידות, התנועה שליכדה סביבה
את הצמאים לדבר ה', והזריחה את אורה בבית ישראל לדורה ולדורות הבאים.

בני החבורה מלוכדים סביבו

הפצת מעיינות החסידות ברבים, בהיקף נרחב לא היתה ניתנת לביצוע, לולא הגיבוש החברתי
בקרב בני חבורתו של הבעש"ט. שהיו מלוכדים מסביב לרבם ומדריכם, ומראשיתה חייבה
תורת החסידות את ליכוד התלמידים סביב רבם או בלשון חסידים "ההתקשרות אל הצדיק".
הבעש"ט היה מדגיש את החובה המיוחדת של התלמידים להתקשר לרבם "כדי שיעלה אותם", וכפי שמוסר משמו נכדו רבי משה חיים אפרים מסדילקוב, בעל "דגל מחנה אפרים",
הרי "כל עליות של האדם אי אפשר להיות, כי אם על ידי ראשי וצדיקי הדור. הן המדות של
האדם, הן דיבורים שלו, הכל הצדיק יכול להעלות".
הבעש"ט הטעים את החובה המוטלת על המצטרפים לדגל החסידות להתקשר אל רבותיהם
ולבקר בהיכליהם לעתים מזומנות, וכך היה מפרש את הפסוק "כתוב זאת זכרון בספר ושים

באזני יהושע", כי אף שאמר לו לכתוב בספר, והיה די בזה, עם כל זאת "שים באזני יהושע"
שידבר עמו פנים אל פנים, כי העיקר מה ששומעין מהצדיק - ועל כן מוכרח כל איש לנסוע
לצדיק הדור ולהתקשר בו. אף רבי ישראל, המגיד מקוזניץ, מונה בין החידושים בתורת החסידות את ההתדבקות לצדיק: "מימי הבעש"ט ואילך עלתה קרנו של הצדיק ונותנים כבוד
לשמו". וזו היא לדבריו בבחינת "החזרת עטרה ליושנה".
לליכוד החברים היתה משמעות מיוחדת בהוי חייהם של תלמידי הבעש"ט, שהיה עורך את
שולחנו בצוותא, יחד עם בני החבורה, כדברי רבי שלמה מרדומסק "וזה הסוד גילה לנו קדוש
עליון הבעש"ט ז"ל שיהיה ארוחת שלחנו עם הנלווים אליו, כדי להשפיע להם השפע מסטרא
דקדושה".
וכך החלו בני החבורה לנהור לבית רבם בשבתות ובמועדים ובכל יומי דפגרא כדי לשהות את
היום במחיצתו של הבעש"ט, להתפלל יחד עמו, ובתפילתו "היה מנשא ראש כולם" וכן סעדו
על שלחנו והתבשמו מתורתו.
לא כל אחד יכול היה להצטרף לאותה חבורה שעסקה בעבודת השי"ת עד כדי מסירות נפש.
רבי יעקב יוסף מפולנאה בעל ה"תולדות" מוסר בשם הבעש"ט:
"כאשר הוליכוהו תחת עץ הדעת טוב ורע, היו עמו אנשים הרבה מישראל, ואחר כך שהעבירוהו תחת עץ החיים נתמעטו, ואחר כך כשהכניסוהו לגן עדן הפנימי, נתמעטו עוד עד שנשארו מעט מזעיר".
אולם התלמידים הנבחרים היו נאמנים לרבם וקיימו את הוראותיו במסירות נפש.
בני החבורה שהתלכדו סביב הבעש"ט, שמרו לו אמונים ללא שיור. אחד מתלמידיו הקרובים,
רבי דוד לייקיס, היה מספר על אמונת צדיקים שהיתה מושרשת בקרבם. בשעה שהבעש"ט

ביקש מתלמידיו לאסוף ביניהם סכום כסף לקניית משקה, וברשות בני החברה לא היתה אפילו פרוטה אחת, הכניסו את ידיהם בכיסם, מתוך בטחון מלא שדיבורו של צדיק אינו חוזר
ריקם, ואכן נמצאו שם הפרוטות הדרושות לקניית י"ש להתוועדות בצוותא.
תלמידיו של הבעש"ט שאבו מבאר תורתו וחכמתו, אולם לא החסירו משלו כלום, וכשם שהמעיין כל מה ששואבין הימנו הוא מגדיל נביעתו יותר ויותר, כך השפיע הבעש"ט לתלמידיו,
והם לא החסירו הימנה כלום, "תורת ה' תמימה" - היה הבעש"ט מפרש "שלא נגע בה אדם
מעולם", והשפע שהשפיע לתלמידיו לא היה אלא בבחינת "חבית העוברת על גדותיה".
רבי יצחק אייזיק מקאמארנא מוסר בשם אנשים שהעידו לפניו על דרך לימודו עם התלמידים.
"כשהיה הבעש"ט לומד עם תלמידיו, היה אש מלהטת סביבותיהם, ומתקבצים מלאכי השרת,
והיו שומעים הקולות והברקים". ואחד מתלמידיו שהיה מכונה "החזן של הבעש"ט" סיפר
לרבי אלימלך מליזנסק, כי בשעת לימודם "להטה אש סביבותיהם עד שנזדככו כל כך וקיבלו
תורה מפי מרן כדרך שקיבלו ישראל על הר סיני, וקול שופר חזק מאד ממש כמו בהר סיני",
ואחד מתלמידי תלמידיו סיפר כי, "הם היו מרגישים בשעה שאחד משבעת הרועים ביקר אצל
רבם, אף אם לא ראו אותו".
כל דיבור שיצא מפי הבעש"ט נתפרש על ידי תלמידיו ושומעי לקחו, מתוך אמונה שלמה שבכל
דיבור היתה לו כוונה מיוחדת, ואף אם הדברים נסובו, לכאורה, על עניני חול, שכן שיחת חולין
של תלמידי חכמים צריכה לימוד. וכן הקפידו על צעדיו והליכותיו. "גדולה שימושה של תורה
יותר מלימודה".

הבעש"ט השמיע את דבריו באזני תלמידיו, והללו חזרו עליהם בדחילו ורחימו. אף היה להם
בית מיוחד מחוץ לעיר, שבו התאספו לחזור על התורה ולאחר שהדברים היו שגורים על לשונם, התפזרו לכל קצווי המדינה להפיץ את תורת רבם.

תורת החסידות כובשת לבבות

כאמור לא היתה דרכו המופלאה של הבעש"ט מיוחדת לבחירי העם, ולבני עליה. כמיטב יכלתו
עשה לקרב אליו גם את המוני העם ולהפיץ ביניהם את תורתו.
חסידים ואנשי מעשה הבחינו באור הגנוז, מי במוקדם ומי במאוחר והתקרבו לתנועת החסידות, אולם הבעש"ט לא הסתפק בריכוז חבורה מובחרת של בני היכלא, העובדים את
קונם בכל לבם ובכל נפשם. אלא ראה את ייעודו להפיח רוח חיים גם בין היהודים הפשוטים.
ומראשיתה שקדה תנועת החסידות לקרב אליה את ההמונים ולהאיר עיניהם באור ה'.
רבי אהרן בעל "שומרי אמונים" מציין כי
"עמי הארץ מדלת העם התחברו בצוותא אליהם, כי לפני התגלותו של הבעש"ט הקדוש היו עמי הארץ ללעג ולקלס, והיו לאפס בעיני המפולגים, והיו ביאוש בלי חיזוק, ואחר שבא אדונינו הבעש"ט הקדוש לעולם, הגביה קרנם וקירב ביתר שאת את האנשים הפשוטים תמימי לב, ואמר שהם חשובים מאד מאד בשמים מצד גודל תמימות לבבם באמונתם בה'".
בתשובה לאחד הצדיקים בדורו שפנה בשאלה אל הבעש"ט, על השפעתו הגדולה בשמי מרומים, "מה זאת שאנו לומדים תורה ומתפללים, והננו עושים מצוות ומעשים טובים, ובקשתינו נשארה מעל", ואילו "כבודו נשמעים דבריו בשמים ובקשתו יעשה פרי לעינינו",
השיב הבעש"ט במשל:
"מעשה בבן מלך שתעה בדרכו ונזדמן לשדה מרעה. כאן נתקבל על ידי רועה שקידם את פני בן המלך היגע, הרעב והצמא בספר פנים יפות. הוא לא יכול היה לכבדו משמני הארץ, אולם השתדל כמיטב יכלתו להנעים לבן המלך את שעות שהותו במחיצתו.
חתיכת פשתן לבנה ונקיה, שהיתה ברשותו של הרועה, נפרשה על הארץ כשלחן, ואת השמיכה החמה שהוא מתכסה בה בשנתו, הציע כמושב לבן המלך, במקום הכסאות

המרופדים שהלה רגיל להסב עליהם.
בן המלך הוקסם מאד מקבלת הפנים הנרגשת והלבבית של הרועה, וכשחזר לארמון המלך, הזמין אליו את הרועה וחילק לו כבוד גדול. ידידיו וחבריו של בן המלך, שהיו רגילים להזמין אותו למסיבות פאר וחגיגיות הוללות, תמהים היו על הכבוד הגדול שהרועה זכה לו, ולאלה שהעיזו לשאול אותו על כך, הסביר בן המלך כי אותו רועה סיפק לו את המפה הלבנה והנקיה ואת השמיכה החמה לא בביתו כי אם על הארץ, ולכך לא הסכין מעודו, ובקבלת הפנים הלבבית בא על סיפוקו יותר ממשתאות מפוארים".
במשל זה התכוון הבעש"ט להטעים את ייחודה של תורת החסידות, שהיא מיועדת לקרב
לעבודת השם גם את פשוטי העם ועמי הארצות, שאור התורה לא נגה עליהם, ולהורות להם
את הדרך הטובה והישרה אשר ילכו בה.
אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו
בחירי העם מגיעים לידי "מדרגות", כאשר נדברים יראי ה' איש אל רעהו ו"דיבוק חברים" נמנה בין ארבעים ושמונה הדברים שהתורה נקנית בהם, אך תנועת החסידות הוכיחה כי הליכוד החברתי אינו צריך להיות נחלתם של בני עליה בלבד, ולשלחנו של הבעש"ט הוזמנו
פשוטי העם יחד עם תלמידי החכמים ובני העליה.
אם בני העליה שנמנו על החבורה הקדושה שאבו מלא חפניהם מסודות התורה העמוקים
שנשמעו מפי הבעש"ט, הרי המוני העם, שלא ירדו לעומקם של דברים, לקטו פירורים ממקור
חכמתו, וכאן המשיל הבעש"ט את משלו על שולחן המלך שהיה מלא מעדנים ומגדנות, אך בניו
שהיו מסובים לשולחנו והיו רגילים לכך, לא העריכו זאת כראוי.
המלך שהיה דואג לעתידם של בניו, פנה אליהם וייעץ להם לאסוף את הפירורים משלחן המלכים ולהצניע, בהדגישו, "לפעמים יהיו לכם מהפירורים תענוג יותר מכל הסעודה עכשיו".
בשעתו לא הבינו הבנים את כוונתו של אביהם המלך, ורק לאחר תקופה ארוכה, כשפרצה

מלחמה והם הוכנסו למצור, התפרנסו מן הפירורים שנאספו על ידם והוצנעו. רק אז הבינו את
כוונתו של אביהם, והודות לעצתו הטובה של אביהם התגברו על תקופת המצור עד הנצחון
במלחמה.
כך הטעים הבעש"ט לשומרי לקחו:
"עליכם לאסוף אל כליכם פירורים משלחן המלך, דברים קטנים שאתם שומעים, כגון איזה משל או מעשה - ודברים קטנים אלה עלולים להיות להם לתועלת גדולה בשעת הצורך".
היו ממקורביו של הבעש"ט שהרהרו על התנהגותו זו, שכן בין הבאים היו גם אנשים פשוטים
ומגושמים, וביניהם שלא ידעו צורת אות. הבעש"ט הבחין בכך, והקדיש את דברי התורה שבת
אחת לציון ההבדלים בין דרכם של צדיקים גמורים ובין דרכם של האנשים הפשוטים, המתכוונים לעשות רצונו של הקב"ה, ואף אם לפעמים הם סוטים מן הדרך, הרי לאחר מכן
הם מתחרטים על חטאותיהם וחוזרים בתשובה שלמה, ומקבלים על עצמם להמנע מכך להבא.
וכדי להמחיש בעיניהם את עמדתו "העלה אותם לעולמות עליונים" ושם הראה להם את מעמדם של פשוטי העם. היה זה בסעודה שלישית, "רעווא דרעווין" לאחר הזמירות והניגונים
שהושמעו על שולחנו. הבעש"ט הורה לבני העליה שהיו מסובים לשולחנו לעצום את עיניהם.
כך השתלבו יד ביד יחד עם רבם, הוא העלה אותם לעולם העליון, שם נוכחו לראות את פשוטי
העם כשהם אומרים שירות ותשבחות לפני הקב"ה, והם האזינו רב קשב לתפילתם הפשוטה,
היוצאת מן הלב העושה רושם עצום בעולמות של מעלה, כקול שירה וזמרה של מלאכי עליון.
אולם הבעש"ט לא הסתפק באלו שבאו להיכלו, והשתדל להגיע אל פשוטי העם באשר הם שם,

כדי להעלותם מבחינה רוחנית. ולמטרה זו אף גילה התענינות במצבם הכלכלי והמשפחתי,
ובשעה שראה צורך בכך אף גילה את כוחו הפלאי לישועת הכלל והפרט.
בידי רבי יוסף יצחק מליובאוויטש היתה קבלה ש"ראשית עבודתו של הבעש"ט היתה להבריא
את גופם של ישראל, ואחר כך להבריא את נפשותם". בראשונה היה עסקו רק עם האנשים
הפשוטים ורק כשנתגלה התחיל לעסוק עם תלמידי חכמים ובני תורה, נפשם של בני העליה
נמשכה לאורה הגנוז של החסידות שנתגלתה על ידי הבעש"ט, ואת לבם של ההמונים רכש
בשיחותיו, שנשמעו לכאורה כשיחות חולין, ובסיפורים שנועדו לקרב את לבם לאביהם שבשמים, אך יודעי ח"ן ידעו למצוא גם בשיחותיו אלו ובסיפוריו כוונות נסתר ומופלאות הנעלות מתחום השגתנו האנושית.
וכך הסביר בעל ה"דגל" משמו של הבעש"ט "יש שני בחינות בזה: יש אנשים שהצדיק מעלה
אותם בתורתו ותפילתו, יש אנשים שאינו יכול להעלותן כי אם בשיחה שלו, על דרך שדרשו
חכמינו ז"ל ועלהו לא יבול - אפילו שיחות חולין שלו יש בו צורך, אף שנראה שהם דברים
בטלים, ובאמת הצדיק מעלה אותו על ידי דיבורים שלו שמדבר עמו". וכאן טמון סודם של
"שיחות החולין" שנשמעו מפיו.
לא כולם הבינו את דברי הבעש"ט, אולם כל אחד ואחד בטוח היה שהוא מדבר אליו, וכך מספר ר' יעקב מרגליות בספרו "גדולים מעשה צדיקים":
"הבעש"ט השכיל לדבר אם אנשים רבים בעת ובעונה אחת, ובשעה שפתח לומר דברי תורה היתה הרגשה לכל אחד מהעומדים סביבו כאילו אליו במיוחד התכוין. פעם אחת נתוודע דבר נורא, שהיה מתדמה לכל אחד מהעומדים לפניו וכל הזמן, שרק עמו מדבר ומהתנהגותו וממדותיו, ונותן לו עצות והדרכות לדרכי השי"ת".
"וכיצד נודע הדבר" - מוסיף ר' יעקב לספר - כי "כאשר יצאו, אמר אחד לחברו מהדברים

שדיבר הבעש"ט עמו, ואמר לו חברו: "שקר אתה דובר, הלא יחד נכנסנו ויחדו יצאנו, וכל זמן
עמדנו לא דבר רק עמי ולא עם שום אדם".
אולם חברו עמד על דעתו "לא כי, רק עמי דבר ולא עם זולת", וכך נתברר כי לכל האנשים שעמדו שם היתה ההרגשה כי הבעש"ט דיבר עם כל אחד ואחד בנפרד, וכל אחד מצא נוחם
לנפשו בדברי התורה מפי רבם.

התנועה יוצאת למרחב

אחת התופעות המופלאות שנלוו לעלייתה של תנועת החסידות, היא מדת התפשטותה. תקופה
קצרה לאחר התגלותו של הבעש"ט הצליחה לרכז סביבה תושבי חבלים שלמים ברוסיה ופולין, שהצטרפו בכל לבם ובכל נפשם לדרך החסידות. הבעש"ט שהתגורר בפודוליה היה
מסובב בערים ובעיירות בתפוצות ישראל באירופה המזרחית, כדי להפיץ את תורתו, ואימרה
חסידית אומר כי "כל מקום שהבעש"ט הגיע, שם הוא גבול ארץ החסידות".
עם ההתפשטות האדירה לא היה יכול הבעש"ט לבדו לשאת על שכמו את מלוא הנטל של
הנהגת התנועה, ומאת ה' היתה זאת שחבר תלמידים מובחרים, אנשי מעשה ובני עליה, נמשכו
אל האור הגנוז שנתגלה לרבים, ובכל המקומות שהבעש"ט השריש שם את זרע החסידות,
המשיכו תלמידיו אחריו להפיץ את תורת רבם, להדריך את ההמונים ולקרב אותם לאביהם
שבשמים.
לעומת ההתנגדות לתורת הבעש"ט, שנראתה כבר פה ושם, הבליטו המקורבים אליו את הצטרפותם אל דגלה של תנועת החסידות, ובכל מקום ששם נמצאו עשרה נאמנים יסדו מנין
משלהם, וכך נוסדו ה"מנינים" הרבים בכל קהילות ישראל, אשר שמע החסידות הגיע לשם,

ובהם נהגו לפי דרך החסידות והתפללו בנוסח האר"י. במקומות שבהם הגיעו החסידים ל"רוב" אף שינו את הנוסח בבתי הכנסת הקיימים, ודבר זה היה אף הוא בין הגורמים להתפרצות ההתנגדות לתנועת החסידות.

הבעש"ט היה

"אומר שאמנם מדת הצנע לכת היא מעלה עליונה, והאדם צריך לעשות מעשיו בהסתר, שלבני אדם יהיה נראה שהוא אינו מתנהג בחסידות. אולם קודם שיבוא אל המדרגה העליונה, צריך לעשות מעשיו בגלוי, שאם לא יעשה בגלוי רק שירצה בפנימיות להיות חסיד, אפשר שיהיה נמשך אחר העולם, ורק לאחר שהאדם יהיה מושרש בחסידות, יוכל לחזור למידת הצנע לכת ולהסתיר את מעשיו הטובים מבני אדם".

ובארגון המנינים המיוחדים הפגינו את הצטרפותם לתנועת החסידות.

מתוך סיפור אחד על רבי נחמן מקוסוב, חברו ובן גילו של הבעש"ט, שנמנה על בני החבורה

הראשונים שנתקרבו לחסידות, אנו למדים על תופעות ראשונות של התנגדות לשינוי הנוסח

כפי שהונהג ע"י הבעש"ט:

"כשהתפלל בביהמ"ד בק"ק זאלראווע וירע להם איך העיז האיש האורח לעבור לפני התיבה בלי רשות, אולם כששמעו הדיבורים היוצאים מפיו, היו מתוקים מדבש ונופת צופים, היו נהנים ושותקים, ואף על פי כן חרה להם, וכאשר לאחר קדיש דרבנן, התחיל הודו קודם ברוך שאמר, נתמלאו כולם כעס וחימה, היה בדעתם למושכו מן התבה, אך מחמת שהיו מתאוים מאד לשמוע דבוריו ותפילותיו, לא יכלו לעשות שום דבר".

לאחר שגמר תפילתו התפרצה ההתנגדות. "פצו עליו כל אנשי ביהמ"ד, ואמרו אליו איך מלאו

לבו לעמוד לפני התיבה בלי רשות, ולשנות הנוסחה אשר לא התפללו אבותינו ואבות אבותינו

אשר היו גדולי הדור". רבי נחמן לא התרגש והשיב להם בניחותא - - - וכמובן ש"הם התמלאו

יותר חמה עליו", וההתנגדות הושתקה רק כאשר הזקן אחר ששימש שם כנראה ברבנות, אמר

להם "הניחו את האיש שהוא תמיד עם השם".

והביסוס להחלטתם של הבעש"ט ותלמידיו בשעתם לשנות את הנוסח, ניתן בתשובתו של רבי

חיים מצאנז בעל "דברי חיים", בה הוא דוחה מבחינה הלכותית את טענות המערערים, ומצדיק את החלטתם לשנות את הנוסח. רבי חיים מטעים את גדלו של הבעש"ט.
"עיר וקדיש מן שמיא נחית - - - שמן השמים נישלח לתקן דורו והבין ששרש נשמתו אינו מנוסח אשכנז, ולכן אחז בנוסח האר"י ז"ל, ולכן תיקן שיתפללו הנוהים אחריו - - - וכן הנהיגו אחריו ראשי הדורות הקדושים, תלמידיו ותלמידי תלמידיו, גאונים גדולי בנגלה ובנסתר, ולכן כל המאמין בבעש"ט ובתלמידיו ראוי לאחוז בנוסח האר"י ז"ל ומניה לא יזיע" והוא חותם על תשובתו זו, "דברי שפל המצב נכנע לתלמידי הבעש"ט להבין דבריהם הקדושים".

עבדו את ה' בשמחה

ומעלה מיוחדת היתה לבתי התפילה המיוחדים של ההולכים בדרכי החסידות, שבהם ניתן
להם להקפיד על החזנים העוברים לפני התיבה שיהיו ראויים לתפקידם לשמש כשליחי הציבור. כאן יכלו לארגן את סדרי התפילה ובית הכנסת כרצונם, וכאן יכלו לקיים באין מפריע, את ההתוועדויות החסידיות, שהיה להן חלק רב בליכודה של תנועת החסידות, מול
ההתנגדות שיצאה כנגדה והצרה את דרכי התפשטותה.
בהתוועדויות אלו שהיו נערכות בשבתות, במועדים וביומא דפגרא, בהשתתפות הציבור כולו
ללא הבדל מעמד חברתי וכלכלי, היה הזקן שבחבורה משמיע דברי תורה משל הבעש"ט או
משל עצמו. לאחר דברי התורה שנועדו לרומם את הנפש ולהעלותה, התפרצה מאליה שמחת
הנפש שבאה לידי ביטוי בשירה ובזמרה. ובשעה זו היו מתעלים למעלה מן המקום ומן הזמן,
ולפעמים היו מגיעים לשכחת עולם ומלואו בבחינת "התפשטות הגשמיות".
השמחה והריקודים תופסים מקום נכבד בהווי חייהם של החסידים, ויודעי חסידות מרבים
לספר בערכו של הריקוד כאמצעי להעלאת הגוף והנשמה מעל לחומריות העולם הזה ועל

סגולתו להמתקת הדינין. אם ערכו של הריקוד ביחידות הוא בהעלאת גוף האדם, ולא טפחים
אחדים מעל פני הקרקע, הרי הריקוד בצוותא יש בו משום אמצעי מוחשי לליכוד גופני ורוחני,
הן בין התלמידים לבין עצמם והן בין התלמידים לרבם.
כאשר יצאו תלמידי הבעש"ט בריקודי שמחה, והיה זה בשמחת תורה אחר התפילה, כשבני
החבורה התוודעו בביתו של הבעש"ט, שתו לחיים ויצאו בריקודים לכבוד התורה, ראתה אדל,
בתו של הבעש"ט מעגל של אש סביב התלמידים, "שליהטה אש סביבותיהם" והבעש"ט בעצמו
הוכיח בהזדמנויות שונות את ערכה של השמחה שבכוחה אפשר להמתיק את הדינין ולפעול
ישועות ונחמות.
פעם אחת במוצאי יום כפורים לא נראתה הלבנה לקדשה. דעתו של הבעש"ט היתה מרה עליו,
שאין בידו לקיים את מצוות קידוש לבנה במוצאי היום הקדוש. הוא הרבה בתפילה ולא עלתה
בידו. וכך סיפר רבי דוד משה מטשורטקוב, כפי ששמע את הדברים מפי אביו רבי ישראל
מרוזין: "הבעש"ט ראה אז ברוח קדשו, שבאם יחסר מצוה הזו תיכף אחר יום הכיפורים, ח"ו
לא טוב יהיה על ישראל, ונתעגם מאוד מזה, ורצה לעבוד במוחין דגדלות שיהי' לבנה, ושאל
כמה פעמים אם נראתה לבנה, אך למרות זה התקדרו שמים בעבים", ולא היה כל סיכוי נראה
לעין שיוכלו לקדש את הלבנה באותו לילה.
תלמידיו לא ידעו על צערו של רבם ולא הבינו עד היכן הדברים מגיעים, וכמו בכל מוצאי יום
כפורים, מיד כשסיימו את תפילת ערבית בבית מדרשו של הבעש"ט, פתחו בשירה ויצאו

בריקוד של שמחה, מתוך בטחון מלא שתפילתם נתקבלה, והם נכתבו ונחתמו לשנה טובה
ולחיים טובים וארוכים,
"וכאשר נהגו תמיד לעשות יום טוב במועד יום הכפורים בצאתם בשלום מן הקודש, בעבודתם ועבודת רבם הבעל שם טוב ביום הכיפורים, אשר ממש היה דוגמת עבודת הכהן הגדול, ולכן גם הפעם היו שמחין מאד בריקודיהם ובהתלהבות קודש, ומתחילה רקדו בבית החיצון, ואחר כך מגודל התלהבות קדושתם בשמחה, דחקו עצמם ונכנסו לחדרו של הבעש"ט ורקדו גם שמחו לפניו, ויהי כאשר גברה עליהם ההתלהבות בריקודין של שמחה, הרהיבו עוז בנפשם לבקש שגם הבעש"ט בעצמו ירקד עמהם, ויקחו גם את רבם בתווך וירקד עמהם".
ויהי בתוך הריקוד הקדוש הזה, קראו אנשים פתאום בקול שהלבנה בטיהרה, ורצו כולם לחוץ
לקדש את הלבנה בלילה הזה, ואמר אז הבעש"ט, "שמה שהוא רצה לפעול בעבודה ומוחין,
ולא היה יכול לפעול פעלו החסידים רק על ידי שמחתם לבד".

בליכוד חברים

בתורתו של הבעש"ט שמור מקום נכבד לליכוד החברים והוא דרש מבני החבורה לקיים יחסי
ידידות ואחוה ביניהם ולא לקנטר זה את זה. וסמל על הליכוד הפנימי של התלמידים בינם
לבין עצמם ובין כולם יחד לבין רבם, מצוי במשלו של הבעש"ט על הצפור שאי אפשר להגיע
אליה אלא במאמצים משותפים של הרב ותלמידיו.
היה זה בשעה שהבעש"ט האריך בתפלת העמידה, ותלמידיו שהיו צריכים להתפנות לעסקיהם, עזבו אותו ורק לאחר שסידרו את עניניהם הפרטיים חזרו אליו, וכאן המשיל הבעש"ט את משלו על "אנשים הרבה שעמדו ליד אילן גבוה יחד, והנה אחד מן האנשים היו לו
עינים לראות, וראה שבגובה האילן עומד ציפור אחד, נאה ומהודר בכל מיני גוונים בתכלית
היופי מאד". הוא ראה את הצפור אולם חבריו לא ראו אותה ו"מחמת תשוקתו הגדולה

והעצומה נתן עצה לנפשו באופן זה, כי לקח האנשים אשר היו עומדים שם, והעמיד אותם
אחד על גבי חבירו, והוא עלה על גביהם עד אשר הגיע לציפור ונטל אותה".
ואת המשל הזה המשיל הבעש"ט על פעולת עם בני החבורה
"כאשר אני עומד בתפלת שמונה עשרה נגלו לפני כל העולמות, והיכל משיח הנקרא בזוהר "קן ציפור" הידוע ליודעי ח"ן, וכל תשוקתי וחפצי הוא רק לעלות לשם לקן ציפור, אולם הוא בגובה גבוה מאד ואין ביכולתי להגיע לשם. אמנם כאשר אתם עומדים אצלי בעת תפלתי, אז אציג אתכם אחד על גבי חבירו וחבירו על חבירו, ואני אעמיד אותי בגובה על גביכם, עד שאגיע לשם, ואני עושה מה שאני צריך לעשות, נמצא הכל נעשה על ידכם, מזה שאתם עומדים אצלי בבית מדרשי בעת תפילתי, והגם שאין אתם יודעים כלום מדבר הזה, אולם היום שאתם הלכתם מאצלי לבתיכם. נמצא שגם אני שעמדתי עליכם נפלתי משם, לזאת לא היה לי מה לעשות עוד".
הבעש"ט הוסיף כי
"ישראל צריכין להתקשר זה עם זה ועל ידי דביקות והתקשרות זה בזה, יכולין להביא השגות השפע" - - - וכלפי תלמידיו פנה, "כשהלך כל אחד מכם להצטרכותו, ובזה נראה שאין לכם אהבה ביניכם. ומכל שכן שאין לכם אהבה למי שלמעלה מכם, על כן עיקר התיקון הוא אהבת איש לחברו - - - ובזכות זו ממשיכים חסד עליון, ועל ידי זה עולם חסד יבנה בכלליות ובפרטיות".
ולהתלכדותם הנפשית של תלמידי הבעש"ט הראשונים מסביב לרבם, יש חלק נרחב בהתפשטותה של תנועת החסידות. מיד לאחר שנתקרבו אליו נשלחו להפיץ את תורתו על פני
תבל, והם קיבלו עליהם שליחות זו שראו בה ייעוד לקרב את גאולת ישראל, וכהבטחתו של
המשיח לבעש"ט, הכלולה באגרת "עלית הנשמה" כי לאחר "שיפוצו מעינותיך חוצה - - -
ויהיה עת רצון וישועה".

רבי ישראל בעל שם טוב - חייו ותורתו

א. נעורים

תולדות הבעש"ט לוטים בערפל. עיקר הידע של תולדותיו שאוב מתוך הספר "שבחי הבעש"ט"
- ספר האגדה הראשון של החסידות שנדפס בכמה מהדורות בשנת תקע"ה ומאז עשרות פעמים נוספות. הספר שמגמתו אגדית ולא היסטורית נתגלה כספר אמין והפרטים ההיסטוריים שבו מדויקים. יום הולדתו ושנת הולדתו אינם ברורים. כל כותבי תולדותיו קבעו
את שנת הולדתו: ת"ס 0071 , אולם קביעה זו שרירותית. מקורות חב"ד קבעו: ח"י באלול תנ"ח.
גם לגבי מקום הולדתו אוקופ YPOKO יש השערות שונות: עיר מבצר ליד קאמיניץ - פודולסק,
קרוב לגבול פולין ומולדביה, בנוסח שבחי הבעש"ט; "במדינת וואלחיי סמוך לספר"; עיירה
בפודוליה; שכונה או רחוב בקולומיאה. הסביבה היא לכל הדעות בחבל הדרומי מזרחי של
מלכות פולניה דאז - פודוליה וגאליציה המזרחית כיום מחוזות חמילניצקי וטרנופול באוקראינה .
לפי המקובל נולד להוריו אליעזר ושרה בהיותם זקנים מופלגים, "סמוך למאה שנים".
ההורים זכו לבן כזה משום שהאב שמר על טהרתו, גם לאחר שעשה קריירה מזהירה בארץ
שביו. בשובו מצא את אשתו מחכה לו ואז זכו לבן. האב היה מכניס אורחים שאין כמוהו.
הוחלט לזכות אותו בנשמה הגדולה של הבעש"ט אם יעמוד במבחן שיעשה לו השטן בעצמו.
הלה בא אליו בעצם השבת ואף על פי שחילל את השבת קיבלוהו באהבה ובחיבה והעניקו לו
מכל טוב. הוא עמד במבחן.

הילד נתייתם בגיל צעיר מאד. בני העיירה הכניסו אותו לחדר, "והצליח בלימודו מאד", אבל
מאחר שהיה נוהג לברוח מ"החדר" אל היער ולהתבודד בו, התייאשו ממנו בני העיירה והניחוהו לנפשו.
משגדל מעט קיבל על עצמו "להוליך ולהביא תינוקות של רבן אל בית התלמוד ולהוליכם לבית
הכנסת לאמור אמן יהא שמיה רבא וקדושה ואמן בקול נעים, וזאת היתה עבודתו הקדושה
עם תינוקות של בית רבן שהוא הבל שאין בו חטא, ובכל עת הליכת התינוקות היה מזמר עמהם בקול נעים ובחשק רב וישמע למרחוק, כי עבודתו עלתה למעלה למעלה כי היה הנחת
גדול למעלה כמו מהשיר שהיו הלוים אומרים בבית המקדש והיה עת רצון למעלה".
תפקידו הבא היה להיות שומר בית המדרש, דבר שאיפשר לו ללמוד בהחבא,
"וכך היה דרכו: כל זמן שהיו יושבי בית המדרש ניעורים היה ישן וכשישנו הניעורים אזי ניער מלישון ועבד עבודתו עבודה תמה עד שבא העת שינערו בני אדם, אז חזר לישן וכסבורים היו שהוא ישן כל הלילה".

ב. הפגישה עם רבי אדם בעל שם

השלב הבא בהתפתחותו של הנער היה פגישתו עם בנו של רבי אדם בעל שם, אשר לפי צו אביו
היה עליו לתת את כתביו "שהם רזין דאורייתא", "לאיש אחד הנקרא ישראל בן אליעזר והוא
כבן י"ד שנים.... כי הם שייכים לשורש נשמתו", והוא מתגורר באוקופ.
בנו של רבי אדם אכן הגיע לאוקופ, אבל לא עלה בדעתו שהכוונה לשומר בית המדרש, אולם
לאחר עיקוב ממושך ראה את התנהגותו המיוחדת של הנער. הוא השאיר אצלו קונטרס אחד
ומאחר שראה כי הנער מגלה בו עניין, הניח לפניו את ה"כתבים" כולם.
דמותו של רבי אדם העסיקה את המחקר. הורודצקי פוסל את הסיפור שכן לא ייתכן שיהודי
ייקרא בשם פולני מובהק שכזה; הרב ראובן מרגליות ניסה לזהות את רבי אדם עם רבי

אברהם דוד משה מרוהטין, שלעדות נכדיו נקרא בשם אדם - ראשי תיבות של שמו; פרופ' ג'
שלום, בדרך פלפול מוזר ניסה לזהות את רבי אדם עם רבי השל צורף מוילנא, שלדעת שלום
היה שבתאי וה"כתבים" הם שבתאיים; פרופ' חנא שמרוק מצא שאכן היתה בפראג דמות של
מקובל בשם רבי אדם וסיפורי נפלאותיו נפוצו בעם ואף נתגלה קונטרס מהמאה הי"ז על רבי
אדם ששניים מסיפוריו נכנסו ל"שבחי הבעש"ט".
מורה אחר היה לבעש"ט ואין אנו יודעים מתי התחיל מורה זה להורות את הבעש"ט. הבעש"ט
קורא באיגרתו לגיסו בארץ , למורה זה "מורי ורבי שלי", ורבי יעקב יוסף מפולנאה, תלמידו
המובהק של הבעש"ט, מגלה את שמו של המורה: "אחי' השולני]השילוני[שקבל ממשה רבינו
עליו השלום והיה מיוצאי מצרים ואחר כך מבית דינו של דוד המלך ע"ה והיה רבו של אליהו
הנביא ורבו של מורי זלה"ה". בשבחי הבעש"ט הוא נקרא "רבו שלו הידוע".
בתקופה זו של החברות בין בנו של רבי אדם לבעש"ט, נראה לבני הקהילה "שכהיום הוא הולך
בדרך טובים ויתנו לו אשה. אבל לא ארכו לה הימים ומתה אשתו הנ"ל". אין אנו יודעים כל
פרט מזהה של מי שזכתה להיות אשתו הראשונה של הבעש"ט.

ג. נישואיו עם אחות רבי אברהם גרשון מקיטוב

משם, אולי בסיבת המיתות הפתאומיות, עבר "לקהילה הסמוכה" לבראד - עיר המחוז הגדולה. בקהילה זו מצא חן בעיני כולם "והיה למדן מופלג עד מאד והיה חכם גדול עד שכל
דברי הקהילה נחתכים ונגמרים על פיו וכאשר היה ריב בין אנשים ויבואו אליו, היה מוציא
לאור משפטם, ושניהם - הזכאי והחייב - היה לבם שלם עמו".

באחד המשפטים האלה הופיע לפניו, אביו של רבי אברהם גרשון מקיטוב - בעל שבחי הבעש"ט קורא לו אברהם ובודאי טעות היא שהרי בנו היה שמו אברהם - יש הקוראים לו
אפרים. פסק הדין מצא חן בעיניו והוא הציע את בתו הגרושה חנה לבעש"ט, שראה ברוח
הקודש ש"בתו היא בת זוגו". הבעש"ט הסכים ובתנאי שלא ייכתב בהסכם שביניהם שום
דברי שבח על עצמו אלא ייכתב שמו בלבד ישראל בן אליעזר.
בדרך חזרה לביתו האב מת, ובניו הופתעו למצוא בין הכתבים תנאים בין אחותם הגרושה
לבין אדם בלתי מוכר. היחידה שקיבלה את התנאים כמות שהם היתה הכלה בעצמה, "אחר
אשר הוכשר בעיני אבינו אין להרהר אחרי זה".
משנסתיים "זמן" המלמדות, בא הבעש"ט לבקש את כלתו ואולם הוא עשה זאת בהסתרה
מלאה. הוא הופיע "כאחד הריקים בפלעציל קצר וחגורה רחבה וישנה את טעמו ולשונו".
מכאן ואילך עברו על הבעש"ט ימים קשים ביותר. אחי האשה - רבי אברהם גרשון מקיטוב
רצה להתפטר מהגיס הבלתי קרוי, שנתברר שאינו רק עם הארץ ובור, אלא גם "לא יוצלח בכל
מעשיו". הסתבר שהבעש"ט בראותו את יחסו העוין של הגיס המוצג בצדק כאישיות מרכזית
בברודי עשה הכל כדי לחזק את הרושם של "לא יוצלח". היחידה שידעה על "הסתתרותו" של
הבעש"ט, היתה אשתו חנה שלא גילתה דבר.
רבי אברהם גרשון משלח מהעיר את גיסו, והוא קונה לו סוס לצרכיו. הבעש"ט עובר עם אשתו
לגור "בין ההרים הגדולים", שמשערים שהם ההרים שבין קיטוב לקוסוב. הבעש"ט היה "חופר טיט" והיא, חנה, היתה מוליכה את הטיט לעיר ומוכרת לזקוקים לו. הבעש"ט היה

מתענה תמיד בהפסקות גדולות וכאשר היה רוצה לאכול היה חופר גומא בארץ ונותן לשם
קמח ומים והיה נאפה מחום החמה וזה היה כל מאכלו אחר תעניתו".
לאחר שנות ההתבודדות הוא עובר למקומות ישוב ומתפרנס כעוזר למלמד, כמלמד, כשוחט
בכפר קישלוויץ הסמוך ליאזלוביץ, שם דבקים בו רבי יצחק דוב לימים הרב מיאזלוביץ ורבי
מאיר]הרב מאוסטרהא לעתיד , שניהם בני רבי צבי מרגליות - הרב מיאזלוביץ, אולם עדיין
הבעש"ט ממשיך בהסתתרותו.
משם חוזר הבעש"ט לברודי ורבי אברהם-גרשון מקבלו כמשרתו וכעגלון בשרותו, אולם הבעש"ט ממשיך בתכסיסיו ורבי אברהם גרשון משלחו שנית והפעם ל"איזה כפר כדי שיתפרנס שם". עיקר הפרנסה מוטל על חנה ואילו הבעש"ט "בנה לעצמו בית התבודדות ביער
ושם היה מתפלל ולומד כל הימים לרבות הלילות". בכפר נהג לטבול במקוה שבנה לו, לבש
בגדי לבן, בצע על י"ב חלות כמנהג המקובלים. אבל כלפי זרים נהג עדיין כבור וכעם הארץ.
מפעם לפעם ברדתו אל העיר - ולא ברור אם לברודי או לקיטוב - הוא נחשף לשעה, אבל מצליח לחפות על הדברים.

ד. ההתגלות

בהגיעו לגיל שלשים ושש הותר לו להתפרסם והחלה ההתגלות שלו כמנהיג. ספר שבחי הבעש"ט שמר על כמה מסורות בפרשה זו. בשניים מסיפורי ההתגלות, מתגלה הבעש"ט באופן
אישי לבודדים והם המפרסמים את דבר קיומו ואילו בשניים אחרים ההתגלות היא ציבורית
וראשיתה בריפוי חולים, שלאחריה באה המנהיגות הרוחנית. ההתגלות הזאת היתה בטלוסט
שבה היה "מלמד".

הסיפור היחיד שבו מופיע שמו של האדם שבפניו מתגלה הבעש"ט הוא הסיפור הקשור בשמו
של רבי דוד מקולומיא, המוכר לנו גם ממקורות אחרים, והוא גם סיפור ההתגלות היפה ביותר. רבי דוד מקולומיא נאלץ לשהות בבית הבעש"ט. להפתעתו בחצות הלילה הוא רואה
אור דולק בתנור וסבור היה ששריפה היא. הוא מעורר את אשת הבעש"ט, וזו הפעם היחידה
שהיא נקראת בשמה , היא מציעה שהוא יכבה את האש ואז הוא מגלה שאש זו היא אור הזורח על הבעש"ט והוא מתעלף מהתרגשות.
גילוי זה עדיין אינו מקנה לבעש"ט את הפרסום, עד שבא לשם תלמיד אחד של רבי אברהם
גרשון מקיטוב, הוא מסרב להיות בבית הבעש"ט גם בשבת. נסיבות, שהבעש"ט גרם להם,
הכריחו אותו להיות בשבת אצל הבעש"ט והוא נדהם לראות ש"עם הארץ" הזה בפי בציבור,
טובל במקוה ונוטל ידיו בשבת לשתים עשרה חלות. בליל שבת מופיע עדיין הבעש"ט כ"בן
כפר" והאורח מסביר לו את פרשת השבוע כמו שמסבירים לאיש כפר כזה, היינו תרגום מילולי
של הפסוקים מעברית ליידיש. גם הוא מתעורר בלילה ורואה אש בוערת וגם הוא מתעלף.
בשבת בבוקר כבר היה הבעש"ט "בהתגלות" ואמר "דברי תורה, רזין דאורייתא אשר לא שמעתן אוזן מעולם". במוצאי שבת הוא "גוזר" עליו שיגלה ל"כת החסידים הגדולים" אשר
היו בעיר וגם "לרב דקהילה" - סביר שמדובר בקיטוב, שבה "הרב דקהילה" - רבי משה מקיטוב - כבר ידע את גדולת הבעש"ט. התלמיד אשר צווה - למרבה האירוניה - לא לגלות
זאת לרבי אברהם גרשון, עשה את מלאכתו באמונה ו"הלכו כולם לכפר שלו לבקש אותו שיבוא העירה". הבעש"ט כבר ראה ברוח קדשו שהם באים אליו והוא הלך לקראתם. הם נפגשו ביער והכתירוהו למנהיגם. ההתגלות היא רוחנית.

רבי ישראל מכנה את עצמו "בעל שם טוב", היינו העוסק בלחשים, קמיעות וסגולות. מקצוע
"בעל השם" היה ידוע בתקופה זו, בעקבות התפתחות הקבלה, אלא שלרבי ישראל נוספה
המילה טוב - בעל שם טוב. לתואר זה ניתנו פרשנויות שונות, אולם הוכח שתואר זה לא היה
בלעדי לרבי ישראל והיו גם בעלי שם אחרים שהוסיפו את המלה "טוב" לתארם.
ריבוי המבקשים את קמיעותיו של הבעש"ט הצריך קבלת סופר מיוחד לשם כך. הראשון שזכה
בתפקיד זה היה רבי אלכסנדר סופר, חותנו של רבי דב בר ב"ר שמואל מחבר "שבחי הבעש"ט", אולם בהסכמת הבעש"ט, עבר לשדה - לבן, ברדיטשוב ובסוף, גם זה בהסכמת
הבעש"ט, לנימרוב, דבר שאיפשר לחתנו להיות במחיצתו של רבי יעקב יוסף מפולנאה, שהיה
אז רב בנימרוב. במקומו נבחר לסופר - רבי צבי הירש סופר, התופס מקום נכבד בפעילותו של
הבעש"ט.

ה. הפרסום והנדודים

הבעש"ט מתפרסם במהירות עצומה ושמעו מגיע למרחקים גדולים. רשימת המקומות המתפארים בביקור הבעש"ט אצלם היא גדולה. בלי ספק הגיע הבעש"ט עד לסלוצק, להזמנתם של הגבירים הגדולים שמואל וגדליה, "החוכרים הראשים של כל אחוזות הנסיך
רזדוויל". סיפור זה המובא בהרחבה ב"שבחי הבעש"ט" מתאשר גם במקורות חיצוניים. החוכרים הגדולים מבקשים את ברכת הבעש"ט עם חנוכת "בית חומה" למגורים, הבעש"ט
מגלה להם את עתידם וסופם, כפי שאמנם התקיים.
כהסבר לביקורי הבעש"ט במקומות כה מרוחקים, מרבה האגדה החסידית לספר על שימושו
של הבעש"ט ב"קפיצת הדרך". בעשרים ותשעה מקומות, הרשומים בשמותיהם, ביקר

הבעש"ט והם בפודוליה, וואלין, ליטא, גאליציה, אוקראינה. מסורות עם מספרות על ביקורו
ברומניה בפיאטרה - ניאמץ נשמר בקדושה בית כנסת שבו התפלל הבעש"ט ברדתו מן ההרים
שבהם התגורר ; בברודי שבגליציה נשמר ה"עמוד" של הבעש"ט; בהונגריה - בקהילות קאלוב, זומבור וטרנטש ביקר הבעש"ט בשנת תק"ו; במרמרוש ביקר הבעש"ט פעמים רבות.
מן הדין לומר שמסורות חב"דיות, שפורסמו ע"י האדמו"ר רבי יוסף יצחק שניאורסהאן מליובאוויטש, מספרות סיפורים אחרים לחלוטין על דרך לימודו של הבעש"ט, על התגלותו
ופירסומו. לפי רשימות אלה ביקר הבעש"ט גם בבריסק, פינסק, הלוסק, מינסק וסמרגון. חלק
ממסורות אלה סותרות את המסורות אשר פורסמו בשבחי הבעש"ט בשמו של רבי שניאור
זלמן מלאדי.
פרסומו הרב הביאו למז'בוז שהייתה בעבר עיר ראשית במחוז פודוליה שבפולין. הרבה טעמים
נמסרו להתיישבותו בעיר זו. לאחרונה נתגלה כי הדירה שגר בה במז'בוז, ניתנה לו כדירת-חינם והיה פטור מלשלם לעיריה את התשלומים שחויבו בהם תושבי העיר. במסמכי
העיריה הדנים בו הוא מופיע כ"דוקטור ישראל בעל שם טוב" - עדות לכך שגם העירייה הכירה בכחו הרפואי.

ו. תלמידי הבעש"ט ובני משפחתו

עד מהרה היו ה"שמות", הקמיעות והסגולות לדבר מישני ומנהיגותו הרוחנית היתה לקובעת.
אלפים החלו נוהרים אליו. מהתלמידים הסגוליים שבאו אליו - רבים, מקובלים, מגידים, גבירים - אפשר לציין את השמות הבאים:
רבי דב בער "המגיד הגדול" ממזריטש - יורשו של הבעש"ט, רבי יעקב יוסף הכהן מפולנאה -

תלמידו האהוב של הבעש"ט וסופרה של החסידות, רבי פנחס מקוריץ, רבי חיים מקרוסנה,
רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב, רבי ליב משפולה, רבי מאיר הגדול מפרמישלן. כל אלה כיהנו
כאדמו"רים. בצעירותם היו אצלו גם האדמו"רים רבי מנחם מנדל מויטבסק ורבי נחום מטשרנובל.
מהרבנים ונושאי תפקידים רבניים היו אצל הבעש"ט: רבי אברהם גרשון מקיטוב, רבי אריה
ליב מפולנאה, רבי מאיר מרגליות מאוסטרהא, רבי יצחק דב מרגליות מיאזלוביטש, רבי
יחיאל מיכל מהורודנא, רבי יוסף יואל מסטעפן, רבי דוד הלפרין מאוסטרהא, רבי ישראל
מסאטינוב, רבי דב בער מזאסלב, רבי משה שהם מדולינא, רבי משה מקיטוב, רבי בנימין
מזאלוז'יץ, רבי מנחם מנדל מפרמישלן, רבי אברהם מפודולסק, רבי אברהם אריה מקריבוש
ושדה לבן. רבי אהרן מקליוואן-סלאפקוביץ, רבי דב בריש מלבוב, רבי דוד מקולומייא, רבי
דוד לייקס, רבי דוד פירקוס, רבי דוד מקארושטיסאב, רבי זלמינא שרגורודסקי מקישנוב, רבי
חיים מליניץ, רבי יוסף משה ממז'בוז, רבי יוסף מקאמינקא, רבי יצחק מדרוהוביטש, רבי
ישכר בער מלובאוויטש, רבי ישכר מקישינוב, רבי ישעיהו מיאנוב, רבי לייבוש ממזריטש, רבי
ליב פיסטינר, רבי מנחם מנדל מבאר, רבי משה משדה-חדש, רבי פאלק מטיטשלניק, רבי קהת
מווערישׁ, רבי אברהם שמשון מראשקוב, רבי שמואל מקאמינקא, רבי שבתי מראשקוב.
מבני חבורת הבעש"ט והמסתופפים בצלו: רבי אברהם-אבא - אביו של רבי פנחס מקוריץ, רבי
אברהם אבא מדוביסאר, רבי אהרן ממז'בוז', רבי אליהו מסוקולובקה, רבי אליעזר
מטומשפול, רבי אלכסנדר שוחט, רבי ברוך מקאמינקא, רבי ברוך מליאזני, רבי גרשון מלוצק,

שני רבי דוד ממיקולייב, רבי דוד משאריגראד, רבי זאב וולף קיצעס, רבי זלמן מלוצק, רבי
זלמן ממזריטש, רבי יודל מטשידנוב - "גלגול שמואל הנביא", רבי יואל מנמירוב, רבי יונה
"הטוב" - מאוסטרהא, רבי יונה מקאמינקא, רבי יונה מפולוצק, רבי יוסף מדרוהוביטש, רבי
יוסף מחמלניק, רבי יוסף ספראדווילר, רבי יעקב מהאניפולי, רבי יעקב ממזבוז', רבי יעקב
קופל מקולומייא, רבי יצחק ממזריטש, רבי לייבוש מווישניצא, רבי ליב שהיה "מארי דחושבנא", רבי ליב שרה'ס, רבי לייב קסלר, רבי ליפא מחמלניק, רבי מאיר מהאניפולי, רבי
מאיר חריף, רבי מנחם מנדל מקולומייא, רבי מרדכי מזאסלב, רבי משה קעדס, רבי משה משאטנובה, רבי משה משל מבעזענקא, רבי משה מנמירוב, רבי נחמן מהורודנקא, רבי נחמן
מקוסוב, רבי נטע מאוורוטש, רבי ניסן כ"ץ מדואהרט, רבי עזריאל מפאלאצק, רבי פרידל מברודי, רבי צבי הירש ר' שמואלקס מאוסטרהא, רבי צבי הירש - אביו של רבי יחזקאל מקוזמיר, רבי צבי סופר הבעש"ט, רבי צבי מקאמיניץ, רבי צבי חסיד מזלוטשוב, רבי שמואל
מוורטובקה, רבי שמריל מוורחיבקה, רבי אהרן מקיטוב, רבי שלמה באיוועו.

מבני משפחתו: הרבנית חנה שנפטרה בחייו, בנו - רבי צבי שישב בפינסק, לפי מסורת חב"ד
הנהיג את עדת החסידים זמן מסוים והעביר את ההנהגה למגיד ממזריטש. בתו - אדל, אשר
תפסה מקום מרכזי בעולם החסידות, אשת רבי יחיאל אשכנזי אשר תולדותיו ומעשיו לא ידועים.

מנכדיו ידועים: רבי אהרן מטיטוב בנו של רבי צבי, רבי משה חיים אפרים מסדילקוב ורבי
ברוך מז'בוז, בני אדל בת הבעש"ט, פייגה, בתה של אדל ואמו של רבי נחמן מברסלב.

ז. ימיו האחרונים

בשנותיו האחרונות נתרגשה ובאה לעולם צרת הפרנקיסטים. הבעש"ט היה עד שמיעה לויכוח
בין הרבנים והפרנקיסטים שהתקיים בקאמינץ במעמד הבישוף דמבובסקי צורר היהודים
ובעטיו נגזר על שריפת ספרי התלמוד. אף היה עד לויכוח השני שהתקיים בלבוב בשנת תקי"ט,
ולפי מקור אחד שנתבדה היה גם הבעש"ט בין המתווכחים. האגדה החסידית מתארת את
מאבקו של הבעש"ט נגד הפרנקיסטים בתפילות "ונתעצם מאד" אף על פי כן הבעש"ט הוא
היחיד המביע כאב על מעשה ההמרה לנצרות של הפרנקיסטים משום ש"השכינה מיללת
ואומרת: כל זמן שהאבר מחובר - לגוף - יש תקוה שתהיה לו איפה רפואה וכשחותכים האבר
אין לו תקנה עולמית, כי כל אחד מישראל הוא אבר מהשכינה".
הסתלקותו של הבעש"ט המתוארת בשבחי הבעש"ט בצורה דראמטית קשורה אף היא "בהתעצמותו נגד כת השבתי צבי". בליל שבועות תק"ך ביום הראשון עוד קיבל את החסידים.
בבוקר החג קרא ל"אנשי סגולתו" וגילה להם את הסתלקותו הקרובה. הספיק להתפלל, לקבל
"את כל אנשי העיר" ולומר להם דברי תורה. אחר הסעודה התיישב במיטתו ואנשי סגולתו
מסביבו. חזר ואמר דברי תורה. הוא ביקש לומר "ויהי נועם" והוא עצמו שכב וכיסה עצמו
בסדין. ראוהו מזדעזע וחרד כמו בתפילה, לאחר מכן נח וראו שהשעונים בחדר פסקו מללכת,
כפי שאמר להם קודם לכן. לפי אחד המקורות היתה הסתלקותו ביום שני של שבועות, ואולם
הוכח סופית שהכוונה ליום ראשון של החג.

ח. הבעש"ט לדורות

בספרות החסידית, המקורית והאגדתית, נשתמר שמו של הבעש"ט בהערצה בלתי רגילה. יחיד
הדורות כולן היה, כמוהו לא היה ולא יהיה. עוד בחייו נוצרה האגדה והיא הלכה והתרחבה.
המגיד ממזריטש, יורשו של הבעש"ט, העיד עליו "שידע בכל חודש ניסן איזה ממונים ממנים
על העולם כדי להתנהג אתם ועל ידם"; ו"הוא ידע שיחות עופות ושיחת דקלים". רבי יעקב
יוסף הכהן מפולנאה, תלמידו האהוב וסופרה של החסידות מעיד כי "הבעל שם טוב ראה
מרחוק ושמע הכרוזין כאשר נתברר לאמיתו". כבר הבאנו בשמו שאחיה השילוני היה רבו של
הבעש"ט. רבי אהרן שמואל הכהן מסטפן-אסטרנהא בעל "קורא מראש" כותב: "אשר דברי
האלהי הקדוש כל דבריו כגחלי אש ואפילו שיחות חולין שלו היו סולם מוצב ארצה וראשו
מגיע השמימה ומיליו לצד עליאה ימלל".
רבי מאיר מרגליות, רבה של אסטרהא: "כשיזכה להבין ולהתדבק באותיות הקדושות יוכל
להבין מתוך האותיות ממש אפילו עתידות ומילדותי מיום שהכרתי בדביקות האהבה את מורי
ידידי מהור"ר ישראל הנ"ל, ידעתי נאמנה שהנהגותיו היו בקדושה ובטהרה ברוב חסידות
ופרישות... דמטמרין גלין ליה, כבוד ה' הסתר דבר".
רבי מנחם מנדל מויטבסק שהספיק להכיר את הבעש"ט כותב: "היה היה דבר ה' בידי הבעל
שם טוב ויגזור אומר ויקם. אחד היה ומהקדמונים לא קם כמוהו. אחריו לעפר מי יקום".
רבי יעקב יאקיל ממז'בוז, מבני החוג הקרוב לבעש"ט, ביקש מבנו להסתכל על הבעש"ט: "כי

לא יתראה בעולם עד ביאת משיח צדקנו, כי הוא רבי שמעון בר יוחאי".
לעדותו של רבי שניאור זלמן מלאדי, מפי רבותיו, הרי בניגוד לדעה המקובלת היה הבעש"ט
גדול בתורה ו"אופן השכלתו בלימוד הנגלה היה ממש השכלת אבייי"; "שר התורה בנגלה
ונסתר"; ו"אם היה בזמן התנאים היה פלאי מהמיוחדים שבתנאים".
ה"חוזה" רבי יעקב יצחק מלובלין: "אם יבוא אדם ויגיד לי כי ראה שעשה הבעל שם טוב סולם ועלה לשמים בחיים, בגופו ובמלבושיו, אאמין לו כי כל מה שאומרים על הבעל שם טוב
ראוי להאמין".

ט. הבעל שם טוב בתודעת הדורות

גם רבני הדור שלא מעדת החסידים שמעו את שמעו של הבעש"ט והם מדברים עליו בהוקרה.
רבי מאיר מקונסטנטין, בנו של רבי יעקב עמדין, אשר אליו פנה הבעש"ט בשאלה הלכתית
משיב לו בדברי הפתיחה הבאים: "אלוף ביהודה ובישראל עושה חיל, קטן וגדול שם הוא.
ממציא מזור ותרף לגבר אין איל. גדול הוא בששר ושם לו ברקת וגבר בכל. ה"ה הרב המופלג
המפורסם בשם טוב מורנו הרב ישראל נרו יאיר".
רבי מאיר תאומים, אביו של רבי יוסף תאומים בעל "פרי מגדים", אשר היה "מגיד מישרים
בלוועטוב לערך עשר שנים ואחר כן נתקבל למגיד מישרים ומורה הוראה בק"ק לבוב" מזכיר
בספרו את המכתב מארץ הקודש, מה שכתב מהור"ר גרשון נ"י לגיסו המפורסם בעל שם טוב
נרו יאיר". כמוהו, רבי אברהם הלר מדולינא שבספרו "זריזותא דאברהם" שנכתב בחיי הבעש"ט הוא כותב: "ואחר כתבי זאת שמעתי ממש דברים אלו אומרים בשם החסיד ר"י בעש"ט ושמחתי על זה".
רבי חיים יוסף דוד אזולאי בשם בגדולים שלו קורא לו: "הרב המפורסם קדוש ייאמר לו

מוה"ר בעל שם טוב". רבי שלמה יצחק היילפרין מספר בהקדמה לספר "בית יעקב" - שו"ת
של אביו רבי יעקב היילפרין שלא נדפס: "כד הוינא טליא, זכרתי הרב המפורסם בחכמת האלקות מו"ה ישראל בעל שם זצ"ל עשה שאלת חלום והראו לו שנשמת אבי מורי ז"ל]היא[
נשמת רב אלפס ובעבור שלא חיבר הרב אלפסי בסדר קדשים בא אדמו"ר לתקן וכך אמר בפירוש". מאחר שרבי יעקב נפטר בשנת תצ"ח, הרי שעדות זו היא הקדומה ביותר המספרת
על הבעש"ט. וראוי לציין שכותב הדברים לא היה חסיד. שמעו הגיע גם אל רבי אריה ליב ממץ
בעל "שאגת אריה" שהעיד על הבעש"ט ש"מה שידע היה על ידי שאלת חלום בכל לילה".
אין לנו כל מקור היסטורי בדורו של הבעש"ט המביע דעה שלילית אודותיו, או חוסר אימון
בכחו. הנסיונות למצוא רמזים נגד הבעש"ט בספר "משמרת הקודש" לרבי משה בר יעקב
מסאטנוב נדחו ועל כל פנים אין הבעש"ט נזכר בספר בשמו. מקור אחר מביא דברי ביקורת של
רבי חיים כהן רפפורט נגד הבעש"ט ואולם מקור זה נחשד בזיוף.
רק מקורות אגדה מספרים על התנגדות לבעש"ט. הוא הוזמן לרבי אברהם-אבא ראש ועד ארבע ארצות כדי להוכיח שהוא תלמיד חכם. הוא נשאל שאלה הלכתית קלה, אולם משהוכיח
כי יודע הוא מה שהתרחש אצל השואל, חדל הלה משאלותיו. לפי נוסח חב"ד הגיעה אל הבעש"ט משלחת של ועד ארבע ארצות וזו נוכחה לדעת בגדולתו. לפי מקור אגדי אחר, מאוחר
ובלתי אמין, רצו להחרים את הבעש"ט בברודי אלא שהבעש"ט גילה את העניין והצליח לבטל
את המחשבה הזו. לפי מקור נוסף שלח הבעש"ט את רבי זאב וולף קיצעס, נאמן ביתו והוא
אשר ביטל את העניין. גם ידיעה על חרם נגד הבעש"ט באסטרהא נתגלתה כמזוייפת.
המתנגדים לחסידות משהחלו לפרסם את ספרי הפולמוס שלהם הכניסו גם את שמו של

הבעש"ט ומתוך הדברים ניכר שדמותו אינה ברורה להם. בספר הפולמוס הראשון "זמיר עריצים וחרבות צורים" שנדפס בשנת תקל"ב, אין שמו של הבעש"ט נזכר כלל. כך הם פני
הדברים בספרי המתנגדים גם מחוגי הרבנים וגם מחוגי המשכילים.
הראשון בספרות זו המזכיר את הבעש"ט הוא הפילוסוף שלמה מימון. הוא אמנם קורא לו רבי
יואל בעל שם, אבל אין ספק שהכוונה לבעש"ט - מייסד החסידות. הוא מכנה אותו כ"מקובל
ידוע" שהגיע לפרסום גדול ע"י מעשי רפואה מוצלחים אחדים "שעשה בסיוע של ידיעותיו
המדיציניות וטכסיסי להטים של אוחז עינים שהתאמר כי ביצע את כל זה בעזרת הקבלה המעשית ובכח השם המפורש. בדרך זו זכה להצלחה גדולה מאד בפולין". ספרו האוטוביוגרפי
שממנו לקוחים הדברים הופיע בשנת תקנ"ב, שלשים שנה לאחר פטירת הבעש"ט.
ארבע שנים לאחר מכן מאשים יעקב קלמנסון את הכת שצמחה במז'בוז' ומייסדה היה "רב
קנאי" ובגללה קשה "לתקן" את מצב היהודים. הדברים אמורים בקונטרס שנכתב בצרפתית
"על מצב היהודים בפולין ועל האפשרות לתקנו".
מחוגי הרבנים המתנגדים לחסידות בולט ישראל ליבל מנובהרדוק שכתב את "ספר ויכוח".
הוא קורא לבעש"ט "המסית הגדול שבגדולים". הוא טוען ש"אין בו מים של תורה", אבל מאשר ש"הוא יודע דבר שלא ראה ולא שמע", כך, לפחות, "היו אומרים".
מחברו האנונימי של "זמיר עריצים" שנדפס בשנת תקנ"ח מאשים את הבעש"ט ש"הסיר המצנפת והרים העטרה מהתורה הקדושה. המציא ספר רפואות". גם הוא מוכרח להודות:
"והיה מכיר קצת באיזה סגולות ושמות כמנהגי בעלי השמות".
ההסטוריונים בדור הראשון והשני של "חכמת ישראל" שכתבו בגרמנית כותבים בשלילה
מוחלטת על הבעש"ט מייסד התנועה שנואת נפשם. האחרון שבהם - גרץ - כותב עליו בשנאה

גלויה והוא מוצג כ"בעל עגלה". האינפורמציה היחידה הידועה לו היא מכתבי המתנגדים.
גישה חיובית מגלה שמעון דובנוב המשבח את הבעש"ט על "פשטותו וישרת לבו".
בדורות האחרונים נשתנתה הגישה והכל מכירים באישיותו החד פעמית של הבעש"ט.
ד"ר
יהודה אבן שמואל השווה את הבעש"ט לאברהם אבינו ולמשה רבנו. אופייניים לגישה החדשה
הם דבריו של אליעזר שטיינמן על הבעש"ט:
"ר' ישראל היה בבחינת כלל ישראל, היינו, אחד מפשוטי בני ישראל, לא גאון בתורה, אפילו לא למדן. לא רב ושונה הלכות, לא חריף ועוקר הרים, לא פרנס בדורו, אלא יהודי סתם, אחד מקטני ארץ, ואף על פי כן עורר תמורה כבירה ברוח העם, ויצא ממנו שפע רב כזה על אורחות חיים ודרכי המחשבה באומה, שלא ירדו לעולמנו על ידי שום גאון קדמון או אחרון בישראל. וזה הנס שבדבר, שאדם פשוט נתעלה למדריגה שלא הגיעו אליה תרשישים, אראלים ואריות. אין זאת כי אדם פשוט זה היה אדם גמור, היינו, אדם השלם והמושלם בפשטותו, התמים הגמור, תום של טבע, שנתנה לו נשמה אנושית, טבע חי - כלום יש לנו נס גדול מזה?... הוא עצמו, דמותו כמהותו, פלא נס, כה פשוט הנהו וכה נשגב ומרומם... כל מראהו של הבעש"ט הוא חזיון בוקר טהור ותמים, כל דבור שלו בנין-אב בחכמת החיים והוא בעצמו אחד מן האבות".

י. תורת הבעש"ט

מהבעש"ט עצמו לא נותר שום חיבור או כתב יד. מכתב אחד ויחידי שחתימת הבעש"ט מופיעה
בו, הוא המכתב שנשלח אל רבי יעקב יוסף מפולנאה שנדפס בשבחי הבעש"ט בשיבושים
ונמצא בארכיונו של האדמו"ר מלובביטש נדפס לראשונה ב"התמים" עם תצלום ווארשא
תרצ"ו . איגרות בודדות של הבעש"ט נדפסו במקומות שונים. המפורסמת שבהן נדפסה בסוף
הספר "בן פורת יוסף" ובה משתקפת דמותו של הבעש"ט.]אגב: גם התמונה של הבעש"ט כפי
שהיא מופיע בספרים אינה שלו[.

תורתו של הבעש"ט הובאה בספרי תלמידיו ובעיקר בספרי רבי יעקב יוסף מפלנאה - "תולדות
יעקב יוסף"; "בן פורת יוסף"; "צפנת פענח" ו"כתונת פסים". מובאים בשמו מאות דרושים
ודברי תורה שבהם מצטיירת תורתו של הבעש"ט והנהגתו.
ספרי לקט רבים שקיבצו את דברי הבעש"ט למקום אחד, חוברו במרוצת הדורות. הראשון
שבהם הוא "כתר שם טוב" שחיבר רבי אהרן הכהן מאפטא תקנ"ד , והאחרון שבהם שהוא
גם המקיף ביותר -הוא הספר "בעל שם טוב על התורה" שחובר ע"י רבי נתן נטע הכהן
מקולביעל ושמעון מנחם ודניק מקולביעל. משום מה נזקף חיבור הספר, שלא בצדק,
לודניק.
גם הספר "צוואת הריב"ש" אינו משלו ואולם יש בו לקט מדברי הבעש"ט שנעשה ע"י רבי
ישעיהו מיאנוב-דינוביץ
בשנת תרע"ט נתגלתה "גניזת חרסון" שבה מאות מכתבים מהבעש"ט ותלמידיו. גניזה זו
נתקדשה מאד בחסידות חב"ד, אף שמדובר בהעתקים ולא במקור. המחקר המודרני, מאידך,
קבע שגניזה זו היא מזוייפת. לאחרונה הועלתה הדעה שיש בגניזה מסמכי אמת רבים, אלא
שהיא נוצלה ע"י מזייפים למיניהם שהוסיפו לגניזה, במקור ומחוץ למקור, עשרות מכתבים
מזוייפים.

יא. שלשת היסודות של תורת הבעש"ט

הבעש"ט בא לפתור את שלשת הבעיות העיקריות של התקופה.
הבעיה הדתית. הבעש"ט העלה את המורל של בני העם הפשוט בהעלותו את ערכם לפני ה'. גם
הם אהובים לפני המקום לא פחות מן המימסד הרבני והקהילתי המתנשא מעליהם. לא רק

תורה חשובה לפני ה', אלא גם התפילה, וכאשר זו באה מלב טהור וזך, עולה היא על תפילתם
של הרבנים והלמדנים. מה שלא יעשו גדולי עולם, תעשה תפילה מהבאה מלב, גם אם היא
משובשת ובלתי ברורה. "רחמנא לבא בעי" - אלקים דורש ומבקש את הלב. לשם כך הנחיל
הבעש"ט יסודות חדשים שגם יהודי פשוט יכול לקיימם; תפילה בהתלהבות, טבילה במקוה,
ריקוד, אמונה תמימה, עבודת ה' בגשמיות: גם באכילה אפשר לעבוד את ה'.
בפרשנות מקורית של תורת האר"י העלה הבעש"ט את השמחה כיסוד מרכזי. אל מול הדכאון,
הצער והכאב שהיה העם שרוי בו, דרש הבעש"ט שמחת חיים כעקרון אלוקי. הקב"ה אוהב את
השמחים. יש להעלות את השמחה כערך דתי ולשם כך מותר להשתמש גם בדברים חיצוניים
שירבו את השמחה כמו שתית יי"ש.
הבעיה המשיחית. הבעש"ט ידע "לנטרל" את השאיפה המשיחית האקטואלית. גם החסידות
מביאה את הגאולה ורק דרכה יבוא המשיח - הבעש"ט כותב על כך במפורש באיגרת אל גיסו
רבי אברהם גרשון מקיטוב. ואולם אין משיח אקטואלי.
הבעש"ט בעומק חכמתו האלוקית ידע לקרב את החוגים שהאמינו עדיין ברעיונות שבתאים,
ע"י אימוץ כמה מהליכותיהם והכנסתם לתוך מסגרת ההלכה. כך פירש הבעש"ט פירוש משלו
את ענין ה"ירידה צורך עליה". לא כירידה, חלילה, לתוך עומק הטומאה. אלא כירידה רוחנית
זמנית ולא מעשית. מעניין שגם רעיונות אלה שאומצו ע"י הבעש"ט כצורך שעה, נדחו לאחר
מכן ע"י צדיקי החסידות, או שלא עסקו בהם יותר, מאחר שלא היה בהם צורך.

את הבעיה החברתית, פתר הבעש"ט ע"י יצירה מקורית משלו. הוא יצר את מושג ה"צדיק"
שברבות הימים היה ל"רבי" לעומת ה"רב" , אדמו"ר אדוננו מורנו ורבנו , זה תפקיד שממעל
לממסד הרבני והקהילתי. הצדיק הוא איש החברה, הוא מוכן להענות לכל הפונים אליו, גם
אם הפנייה היא בעניינים אישיים וחומריים. הצדיק הוא הכתובת למצוקות העם. אליו אפשר
לפנות בכל עת, דבר שלא ניתן היה להעשות במימסד הרבני וחברתי הקודם.

יב. הקבלה והבעש"ט

הבעש"ט קיבל את עקרון "שבירת הכלים" בתהליך בריאת העולם, כפי שפירש האר"י הקדוש,
"לפי שהכלים לא יכלו לסבול את שפע האור שנזרם לתוכם עד בלי די ונשתברו". אולם בעוד
שלפי תורת האר"י הדבר נבע מדיסהרמוניה, ומכאן כל ביטויי הצער האין סופי של האדם,
המחייבו לייסורים ולגלגולי שלג, לתעניות ובכיות - קבע הבעש"ט שהשבירה היתה הרמונית,
מתוכננת והאדם נברא - כחלק מתהליך הבריאה - לתקן את הפגם המתוכנן שבבריאה ומכאן
חיוב השמחה שבאדם. אדם מישראל חייב להיות שמח בהיותו נבחר ע"י הקב"ה להיות
"שותפו" בהחזרת הפגם לתיקונו, "לתקן עולם במלכות שדי". בהגדרה של אחד מגדולי
החסידות: "עד הבעש"ט אשר היתה העבודה בסיגופים, היו נותנים כח במלאך אלקים בבחינת
הצמצום. מהבעש"ט ואילך אשר נתחדשה העבודה ע"י יחודים וכו' נותנים כח במלאך ה' ובמלאך ה' צבאות".
הבעש"ט התנגד בחריפות רבה לתעניות ולסיגופים. במכתבו אל תלמידו האהוב רבי יעקב יוסף
הכהן מפולנאה הוא מזהירו בחריפות בשם "קודשא בריך הוא ושכינתיה" שלא יסתגף, "כי

אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה" ו"בכיה רעה היא מאד".
ספרי החסידות והאגדה החסידית מתייגעים להסביר כיצד העז הבעש"ט לשנות את מה שקבע
האר"י הקדוש. אחד ההסברים הוא שנשתנו הדורות ונשתנו ההגדרות. הסבר אחר: הבעש"ט
הוא האר"י שהוא רשב"י ומכאן סמכותו "עלית למרום שבית שבי" - שמעון בר יוחאי, יצחק
בן שלמה, ישראל בן שרה . האגדה אף מרחיקה לכת ואומרת שהבעש"ט קיים ויכוח עם האר"י ובשמים קבעו שעכשיו ההלכה כמו הבעש"ט. כך הירשה לעצמו הבעש"ט לקבוע גם
"כוונות" אחרות בטבילת המקוה.
ישנם קווי דמיון מרובים בין האר"י לבעש"ט: שניהם לא כתבו את תורתם והיא התפרסמה
ע"י התלמידים, שניהם השמיעו את דברי התורה גם ביציאה למרחבי הטבע, שניהם בעלי
מופת, שניהם "מתקנים" נשמות תועות, שניהם יודעים את גלגולי הנשמות של אלה אשר באים אליהם. יפה כיוון רבי אהרון ליב מפרמישלן בראותו את הבעש"ט והוא נער: "כב' הוא
האר"י הקדוש" והבעש"ט מגיב: יפה כיוונת!.

יג. הספר שבחי הבעש"ט

הקובץ הראשון והחשוב ביותר לאגדת הבעש"ט הוא הספר "שבחי הבעש"ט" שכבר הזכרנו
אותו כמקור עיקרי לתולדות הבעש"ט. הספר זכה למהדורות רבות והוא מהספרים הנפוצים
ביותר. כבר בשנת הופעתו הראשונה, תקע"ה, הופיע הספר בשלש מהדורות, למרות החרמות
האוסרות להדפיס את הספר "תוך עשר שנים". הסברא המקובלת היא שהספר לא נדפס בשנת
כתיבתו. וודאי שכתיבתו, או חלק ממנה, היתה לפני שנת תקס"ג, שכן רבי שלום מפרוהוביטש, אביו של רבי ישראל מרוז'ין, נזכר בו בברכת החיים. אבל יש גם חלקים

מאוחרים יותר.
אין לספר יומרות היסטוריות אלא "לעוררן]את הקוראים[לאהבת המקום ברוך הוא ולהכניס
יראת שמים בלבבן". אבל מתברר שהספר הוא מקור היסטורי נאמן ורוב הדמויות והאירועים
שבספר זוהו בוודאות, אף שיש בו גם שיבושים קלים.
הבעש"ט מתגלה בספר כבעל רוח קודש גלויה, כמבין שפת חיות ועופות ואף, בשעת הצורך,
כמחיה מתים. אולם אין מחבר הספר - ויחיד הוא בזה באגדה החסידית - מעלים גם כשלונות
של הבעש"ט. "הטעו" אותו מן השמים בשל סיבות שונות והבעש"ט בעצמו מודה שלא ראה
נכונה את הדברים, עוד הוכחה לאוטנטיות של העדויות בספר. הספר הוא הראשון שהפיץ את
אגדת הבעש"ט, שעשתה אותו לדמות חד פעמית בתולדות ישראל.
במאה ה- 91 הופיעו קבצי אגדה גם ביידית שבחלקם הם סיפורי שבחי הבעש"ט ובחלקם
ספורים חדשים. המעורר אימון ביותר הוא הספר "קבוצות יעקב", של רבי יעקב מרגליות,
המספר דברים בשם אביו, רבי שמואל מרגליות מזאלישטשיק שגדל בבית הבעש"ט, ואולי
הוא הנזכר במסמכים הממשלתיים כמתגורר בבית הבעש"ט.
בדורנו הופיע שבחי הבעש"ט עם הסברים - לא תמיד מוצלחים - בגוף הטקסט. ש"י עגנון נתן
לסיפורי הבעש"ט עיצוב מודרני והדברים נדפסו מתוך עזבונו. כך עשה גם פנחס שדה. בשנת
תשנ"ב הופיע הספר "שבחי הבעש"ט" במהדורה מדעית מעזבונו של אברהם רובינשטיין, תוך
שימוש בכתב יד שהיה בלתי ידוע עד לדורנו - כתב יד לובביטש שבו שינוים חשובים. כתב יד
זה צולם במילואו ע"י יהושע מונדשיין, ירושלים תשמ"ב.

יד. ארץ ישראל במשנת הבעש"ט

עזה היתה תשוקת הבעש"ט לעלות לארץ ישראל. מסופר על השתדלותו להשתמש בדברים
שהובאו מארץ ישראל: בשמים מארץ ישראל, תיק תפילין, אתרוג.
כל ימיו השתדל לעלות לארץ ישראל ולא חדל מלשאוף לעלות, כפי שהוא כותב באיגרתו לגיסו
שבארץ ישראל: "השם יודע שאין אני מייאש עצמי מנסיעה לארץ ישראל, אם יהיה רצון השם
להיות עמך ביחד אך אין הזמן מסכים לזה".
עובדה היסטורית היא שהבעש"ט היה בדרכו לארץ והגיע עד לקושטא. תלמידו המסור רבי
יעקב יוסף הכהן מפולנאה כותב על כך: "כשהלך בנסיעה הידועה הראה לו רבו, במקום זה
היה מרומז הנסיעה שהיו נוסעים ישראל במדבר, וכל נסיעת האדם מרומז בתורה וכו' וכן
כשנשברה לו הספינה והיה בעצבות גדולה ובא רבו - הוא אחיה השילוני - ותמה עליו, והראה
לו באיזה עולם הוא עכשיו, ואז התחזק בלבו למתקן בשורשן הידוע לו".
מכאן ואילך אנו יודעים על נסיעה זו רק ממקורות האגדה המסבירים לנו גם מדוע לא צלחה
נסיעתו זו ומדוע היה חייב לשוב וכאשר הוא נפגש עם החוכרים הגדולים - שמואל וגדליה -
ה"דירזאווזעס", המוכנים לממן את נסיעתו ולהקציב לו הקצבה קבועה בעת מגוריו בארץ,
הוא משיב, כי הפרנסה בארץ ישראל אינה מטרידה אותו והעיקר "שיזכה להיות שם".
תזכורת ממקור נאמן לנסיעה זו, נמצאת באגרתו של רבי שניאור זלמן מלאדי לרבי ישראל
מפלוצק: "ודכירנא עוד בבית אדמו"ר הרב המגיד נ"ע, כי יש נשמות שצריכות דוקא ארץ ישראל ויש נשמות שצריכות דוקא חו"ל".

ביבליוגרפיה נבחרת לתולדות הבעל שם טוב

שבחי הבעש"ט, מהדורת ש. א. הורודצקי, ברלין תרפ"ב.
שבחי הבעש"ט, מהדורה מדעית מאת פרופ' אברהם רובינשטיין ערך יצחק אלפסי , ירושלים
תשנ"ב.
החסידות והחסידים, ש. א. הורודוצקי, חלק א', עמ' א' - ע"ג, ברלין תרפ"ג.
אור ישראל, מיכאל לוי ראדיקסזאן, קניגסברג תרל"ו.
רבי ישראל בעל שם טוב, אברהם כהנא, ז'יטומיר תרס"א גם ב"ספר החסידות" שלו, ח"א,
וורשה תרפ"ב .
רבי ישראל בעש"ט, זיין לעבען ווירקין און לעהרא. הרב מתתיהו יחזקאל גוטמן, בוקארשט
תש"ז.
תולדות החסידות, שמעון דובנוב, כרך א', תל אביב תר"ץ.
הבעש"ט ותלמידיו, הרב דוד הלחמי ויסברוד , תל אביב תש"ך.
שם ושארית, הר לוי הלוי גרוסמן, תל אביב תש"ג, עמ' ל', נח.
ראשיתה של החסידות ויסודותיה הסוציאליים והמשיחים, פרופ' ב. דינור דינבורג , פרק יב:
"תפקידו המשיחי הנבואי של הבעש"ט בתוך "פרקים בתורת החסידות ובתולדותיה" ערך
אברהם רובינשטין ירושלים תשל"ח עמ' 69, וגם בספרו "במפנה הדורות", עמ' 18 - 722.
הרב יהודה ליב הכהן מימון עורך ספר הבעש"ט, ירושלים תש"ך.
רבי ישראל בעל שם טוב, משה פראגר, ירושלים תש"ך.
רבי ישראל בעל שם טוב, ש. ז. זצר, 9191
הבעש"ט ובני היכלו, בצלאל נדוי, תל אביב תשכ"א.
דמותו ההיסטורית של רבי ישראל בעל שם טוב, בתוך "מולד" י"ח 0691:
שתי עדויות על חבורת החסידים והבעש"ט בתוך "תרביץ" כ' תש"ט ,
מאת פרופ' ג. שלום ובתוך "פרקים בתורת החסידות ובתולדותיה" עמ' 891.
רבי ישראל בעל שם טוב, בתוך "ציון" תשמ"ז, מאת ד"ר משה רוסמן.
רבי ישראל בעל שם טוב, מ. איידלבוים, תל אביב תשנ"א.
רבי ישראל בעל שם טוב, הלל צייטלין, ורשה 0191.

רבי ישראל בעל שם טוב, אליעזר שטיינמן, תל אביב תש"ך.
רבי ישראל בעל שם טוב, הרב אברהם חנוך גליצנשטיין, כפר חב"ד תש"ך.
הצדיק לדורות - הבעש"ט צאצאיו ותלמידיו, יצחק אלפסי, תל אביב תשנ"ז.
דמויות גדולי החסידות, מאיר שצרנסקי, תל אביב תש"ה, עמ' י"א-כ"ד.
על חסידות וחסידים, יצחק רפאל, ירושלים תשנ"א, עמ' 94-11.
גדולת רבינו ישראל בעל שם טוב, אברהם נתן בערנטה, ירושלים תשי"ט.
תולדות בעלי שם טוב, מיכאל לוי ראדקינסזאהן, קניגברג תרל"ו.
רבי ישראל בעש"ט ותנועת החסידות, בנימין צביאלי, תל אביב תש"ך.
הבעל שם טוב, יוחנן טברסקי, תל אביב תשי"ט.
רבי ישראל בעל שם טוב 2 מרדכי גוטפריד, תל אביב תש"ז.
ספורי הבעש"ט, שמואל יוסף עגנון, ירושלים תשמ"ז.
רבי ישראל בעל שם טוב יידיש , מנשה אונגר, ניו יורק 3691.
בעל שם טוב יידיש , ש. שניצר, ורשה 5391.

חסידות רוזין

הקדמה

שבעים פנים לתורה והליכות שונות בדרכי חסידות. תורת החסידות נמשלה בפי ראשוני התנועה כנהר יוצא מעדן, ומדרכו של נהר במרוצתו, לשנות את צורתו, בהתאם להבדלים גיאוגרפיים ופיסיים בדרך הילוכו, ולאקלים השונה בכל מקום ומקום. תורת החסידות יסודתה בקודש, ממעין באר מים חיים, הבעש"ט ותלמידו ממלא מקומו, המגיד ממעזריטש, אולם ברבות הימים עם התפשטותה והסתעפות בתי החסידות נתלוו לה גוונים מיוחדים, ואין בית המדרש בלא חידוש. מהם שחותם המקום טבוע עליהם, ומהם שאוירה של תקופה משתקף בהם, ומיוחדת היא דרך החסידות לבית רוז'ין, שחותמו של יוצרה, הוא רבי ישראל, אבי השושלת, טבוע עליה בכל הליכותיה, הוא שהניח את יסודותיה וקבע את עקרונותיה המרכזיים, והוא ששימש גם מופת לאורחות חיים, והממשיכים אחריו הלכו בעקבותיו.

בן אבהן. מגזע היחס היה רבי ישראל נכדו של המגיד ממעזריטש, בנו של רבי שכנא מפרוהביטש ורביעי בשלשלת הקבלה, ההל מהבעש"ט מחולל תנועת החסידות, אשר על שמו נקרא. יכול היה להמשיך במורשת אבותיו, ולהתקדש על פני כל אחיו, אך הוא סלל לעצמו נתיב מיוחד, לא ידעוהו קודמיו.

הבעש"ט, תלמידיו ותלמידי תלמידיו, ראו את תפקידם העיקרי לפקוח את עיניהם של היהודים, אשר נאנקו תחת סבלות השליטים הנוכריים, להעלותם מבחינה גשמית ורוחנית, ולהזכיר להם כי בנים הם לא-ל עליון, ועינו פקוחה עליהם באשר הם שם. אבות החסידות הוכיחו בפועל את התעניינותם במצבם של המוני בית ישראל, הם ירדו אליהם והקשיבו למשאלותיהם, וכך הזדהו אתם ויכלו להעלותם.

דרך סלולה הייתה לפני גדולי החסידות, ממשיכי השרשרת לבתי אבותיהם, והנה הופנו עיני הרבים לרוזין, שם החל להנהיג בנן של קדושים. דרכו דרך חדשה, לא נודעת בהליכות החסידות, והנהגת חצרו בגינוני מלכות. האחד, בחור ומובחר מן העם, נטל על עצמו להראות בחוש לכל המתדפקים על דלתותיו, כי "כל ישראל בני מלכים הם".

"מקרב אחיך תשים עליך מלך" -

הליכות מיוחדות מחייבות את המלך, בהתאם למעמדו, כך שנו רבותינו.

"המלך מסתפר בכל יום ומתקן עצמו, ומתגאה במלבושין נאים ומפוארים, שנאמר מלך ביפיו תחזינה עיניך".

המעמד מחייב ואין הדבר תלוי בו "מלך שמחל על כבודו, אין כבודו מחול", והוא הדין, מנהיג העדה "מאן מלכי רבנן" שנוסף לו כתר תורה.

עם זאת אסור לו להתרברב על הציבור ועליו לשמור על הקשר עם מוצאו. "מקרב אחיך" - גבוה משכמו ומעלה - כן, אולם "מורם מעם" לאו דווקא, וזו אחת הנקודות העיקריות בדרך רוזין. "מלכות שבחסידות".

"יאה עניותא לישראל" - אמרו חז"ל, והיו מאבות החסידות שהתהדרו בכך. בשעת ביקורו של ה"בעל שם טוב", בביתו של הרב דמז'יבוז, פנה אל בנו צבי, והוא עודו ילד: "מקנא אתה בודאי בילדי הרב, שהרבה כלי כסף בביתם, אך ידוע תדע, בני, כי גם אילו היו לאביך כלי כסף, היה מחלקם לעניים, ואת ביתו היה מוסיף לכלכל תוך הסתפקות במועט".

רבי פנחס מקוריץ אף הוסיף להתהדרות זו נימוק רעיוני כי בעשירים הגדולים טמון שמץ אפיקורסות, כי אם היו מאמינים באמת, למה להם כסף, והוסיף לספר על המהרש"א שבדק בכל שנה את הונו, וכל מה שהיה לו למעלה מחמש-מאות אדומים, פיזר לצדקה.

אחד מנכבדי הבעש"ט רבי משה חיים אפרים מסדילקוב, הוא בעל ה"דגל", סבל כל ימיו עוני ודחקות. לימים, רווח לו, והרבנית קנתה פמוטי כסף והדליקה בהם נרות לכבוד שבת. משהבחין הרב שדעתה זחה עליה, נאנח בעל ה"דגל" ואמר לה: "אמנם עתה הפמוטים מאירים לך, אולם לי האיר אז, בלב".

רבי מאיר מפרעמישלאן היה אומר:
"כמה עלי להודות, שלא צווה הבורא על מצוות עשירות, שכן בכל יום, כאשר החמה שוקעת ובביתי נשארת מטבע של נחושת, יודע אני שהעניים נזקקים להן ועל כן קשה היא לגופי כאבן במיטתי. מה הייתי עושה אלמלי ציוותה התורה על העשירות, כיצד הייתי יכול להדר במצווה זו?"
עם התפשטות החסידות והתבססותה כתנועה המונית, חל שינוי בדרכי ההנהגה. ההולכים בדרכי החסידות נהגו לכבד את רבותיהם במתנת ידם, ורבים ממורי החסידות שינו את דרך חייהם. וכך נמסר על רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא, בעל "אוהב ישראל", כי בשנות נעוריו חי חיי צער ודחק, ועמד בתוקף על סירובו לקבל מתנה מאיש, באמרו "טרם הגיע הזמן". כאשר עשיר אחד התעקש ורצה להנות את רעייתו הרבנית, במתנת ארג צמר למלבוש בטענה "הלא אין לה מלבוש הגון", סירב הרב מאפטא ונימק את סירובו "אם הבטנה עודנה טובה, איו לה צורך במלבוש חדש".
אך גם אחר שההמונים החלו לנהור אליו והרווחת הבית הייתה מורגשת על שלחנו, לא שכח את אחיו הנמקים בעוניים ובסכלותם. יום אחד התיישב לשלחנו המקושט בכלי כסף, שעליו סעדו אורחים עניים עוברי דרך, אך משהרגיש הרב מאפטא כי לאורחים אלה שבסוף השולחן לא הוגשו כפות של כסף אלא של עץ, הפנה את ראשו לבנו רבי יצחק מאיר מזינקוב בדברים נמרצים "מדוע לא הגשת לאורחים כפות של כסף, וכי סבור אתה שנותנים לי מתנות, כדי שתהיה לך ירושה?"
בעקבות אבות החסידות הראשונים המשיך גם רבי ישראל מרוזין במערכה נגד הסיגופים והתעניות יתר על המידה. זקנו, המגיד ממעזריטש, גזר על בנו רבי אברהם המלאך שלא יסגף את עצמו, בהדגישו "כשנעשה חור קטן בגוף נעשה חור גדול בנשמה", וכד טען גם רבי ישראל מרוזין, שעבודת ה' אינה יכולה להיות אלא מתוך שמחה, ואם האדם נתון, ח"ו, בעצבות אינו יכול לעבוד את ה'.
"החיים ניתנו - היה אומר - בכדי ליהנות מהם, אבל על טהרת הקודש, מבלי לכת אחרי חומריותם של הדברים, למלא אחר התאוות אלא אחרי רוחניותם והשפע האלקי השוכן בתוכם".
כשאדם אוכל יש לו כוח לעבוד את הבורא, אבל כשיושב בתענית לא די שהוא מזיק לעצמו בגשמיות אף ברוחניות יכול הוא להזיק לעצמו. בהתאם למה שנאמר "השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם", צריך אדם לקרב את כל הארציות לשם יתברך, ורק אז הוא נקרא אדם השלם, ויכול לקרב את כל העולם לשם יתברך. וכך פירש גם את הכתוב

"אדם כי יקריב מכם קרבן לה'", רוצה לומר "מכם", מעצמכם, שמקריב הוא את עצמו ממש, היינו מקרב את חיותו לשם יתברך על-ידי התורה והתפלה.
מספרים על אחד מאבות החסידות שהתבטא "אינני רוצה לפטם את יצר הכבוד שלי בתעניות", אך רבי ישראל מרוזין שקוע היה תמיד במחשבות קודש, עד שהיה שוכח לעתים קרובות, אף לטעום מן האוכל שהיו מגישים לו. שבוע אחד עבר עליו, מערב שבת עד ערב שבת, שלא טעם כמעט מאומה, אך הצטדק, כביכול, באמרו:
"לא התעניתי אלא פשוט שכחתי לאכול, וטעימה מועטת שבאה לפי, לא משום שהייתי זקוק לכך, אלא שלא תהא תענית משבת לשבת".
דרכים שונות בעבודת ה'.
"יש צדיקים שצדקתם, תורתם ועבודתם נראים לעין כל, אך יש צדיק יסוד עולם הגדול באמת הנסתר בחכמתו ורק שפתיו נעות"
- היה אומר, ולדוגמא ציין את גלגל העולם הגדול, שכל הגלגלים הקטנים מתנועעים מסביבו, ואילו הוא עצמו מניע את כל הגלגלים בתנועה קטנה שבקטנות ואינו מורגש. כלל.
לציון הדרכותיו בעבודת השם, ובייחוד במלחמה עם היצר והתאוות הרעות נביא את פירושו לכתוב "אל תצורם ולא תתגר בם מלחמה", הכוונה כלפי התאוות "אל תצורם" אל יהיו בעיניך כצורה, כגורם, כערך כל שהוא, ואם תבטל אותם, אז "אל תתגר בם מלחמה", לא תצטרך להלחם כנגדם, כי ממילא לא תהא להם שום משמעות.
אף באמירת תורה מיעט והסתפק בדיבורים קצרים בלבד, בהדגישו:
"אם הרב אומר תורה באמת והתלמיד שומע באמת, די בתיבה אחת בלבד, כי בתיבה אחת בלבד אפשר לקרב את כל העולם, ובתיבה אחת בלבד אפשר לטהר את כל העולם".
בתקופה זו השתרגו הצרות על אחינו בני ישראל בתחום המושב, והייתה זו תקופה קשה ביותר. הצאר ניקולאי השני לא הסתיר את שנאתו ליהודים הרבים שנמצאו בתחום שלטונו, והטיל עליהם מסי אפליה רבים. גדולה מכולם הייתה גזירת ה"קנטוניסטען", כאשר ילדים רכים נחטפו מחיק אמותיהם והובלו לקסרקטינים צבאיים מרוחקים, באזורים נידחים להתחנך כחיילים נאמנים לקיסר הרוסי. שם נותקו מדתם ומורשת אבותם ונתגדלו כבני הדת הפרבוסלבית, היא הכנסייה הרשמית של רוסיה הצאריסטית. גדולה הייתה הצעקה בבתיהם של הנפגעים, ותופעה זו גרמה גם לערעור מוסרי בבית ישראל, והיו גם כאלה שיצאו ממעי ישראל ונתנו את ידם לעזרת השליטים הצאריסטיים. בעצם הימים הקשים ההם הפיץ רבי ישראל את תורתו, תורת

האמונה השלמה בביאת המשיח, והשריש את התקווה לימים טובים מאלה, ומשמעות מיוחדת הייתה להבטחותיו כי המשיח יבוא ראשונה למלכות רוסיה, שכן חיזוק האמונה הייתה ממטרותיו העיקריות.

בימים ההם הכריז בעל "אוהב ישראל" מאפטא תענית ציבור לביטול הגזירות, אך הרבי מרוזין הזמין לחדרו את להקת כלי-הזמר. כאשר באו וסיפרו את הדבר לפני הרב מאפטא אמר להם:

"אנחנו איננו יכולים להדמות אל הרבי מרוזין, כי הוא הולך בדרך הכתובה בתורה 'וכי תבואו למלחמה על הצר הצורר אתכם, ותקעתם בחצוצרות, ונזכרתם לפני ה' אלקיכם ונושעתם מאויביכם'".

אהבתו העזה לישראל מבצבצת מבין אימרותיו שהונצחו לדורות, וכדרכו באמירה קלה. את מנהג ישראל, המאכילים בשבת שירה את הציפרים דייסה, הסביר במשל על מלך גדול שהיה לו ארמון גדול ובו חדרים מרובים לשריו ולסגניהם ולכל מקורביו. כל דירה כשלעצמה היכל מפואר, ובכל היכל והיכל יושבים מנגנים ומנעימיך זמר בכינורות ובחצוצרות. אם לכל השרים כך, המלך עצמו על אחת כמה וכמה, שעמד לרשותו היכל מיוחד, מפואר ביותר, ובו מיטב המנגנים וכלי-השיר, ויותר מכל התענג המלך על צפצופה של צפור אחת שהייתה חביבה בעיניו מכל המזמרים והמנגנים, והיא שהנעימה לו את כל חייו. רבי ישראל מרוזין הוסיף להמשיל את ישראל לקן צפור. בשעה שיצאו ממצרים מצאה לה גם צפור זו בית, וים-סוף נקרע לפניה, ואם כי כל המלאכים והשרפים אמרו ומוסיפים לומר שירה לפני הקדוש ברוך הוא, לא הייתה שום שירה ערבה לפניו כקול עמו ישראל באמרו שירה על הים, ועדיין שירה זו ערבה לפניו יותר מכל.

בין הערכים המרובים שטיפח בקרב שומעי לקחו, יש לציין את ה"התוועדות בצוותא" של עדת החסידים המלוכדים סביב לרבם. אם בשבתות ובמועדים הם מסובים מסביב לשלחנו הרי גם למרחקים מגיעה נימה של הזדהות, הנמתחת מחצרו של הרב והמנהיג לכל אלה הנשמעים לקולו. בשיחה עם רבי משה מקוברין הסביר לו רבי ישראל מרוזין: "אגיד לך דבר אשר יועיל לתמיד: קודם ביאת הגואל תהיה היהדות תלויה על בלימה, והעצה היא להתאסף בכל שעת קודש ולספר ממעשי צדיקים, ודבר זה יחזק את האמונה".

והוא מצא רמז לכך בדברי הפתיחה של יעקב בברכתו לבניו:

"האספו ואגידה לכם את אשר נקרא אתכם באחרית הימים",

"האספו", פשוטו כמשמעו, התכנסו לאספות, מחשש "אשר יקרא", מלשון קר, מפני סכנת הקרירות בענייני יהדות, המאיימת עליכם "באחרית הימים", והתרופה לכך תהא "האספו" התאספות בצוותא, התלכדות מסביב לרב ולמנהיג.

כדי להגדיל את השפעתו של הרב והמנהיג - הוסיף לטעון - יש להעניק לו מעמד מיוחד בבחינת "גדלהו מעל אחיו", כדי להבטיח משקל מתאים להוראותיו והדרכותיו, ובדרכו המופלאה שקד להעלות את קרנם של המוני העם, דווקא על-ידי הרמת קרנם של בחיריהם, היחידים אשר הורמו מעם, והוטל עליהם התפקיד להדריך את הרבים באורחות חיים.

הזכרנו כבר כי בדורות הראשונים לחסידות היו צדיקים רבים שהתפרנסו בדחקות" אך רבי ישראל מרוזין לא ראה בעין יפה סבלם ועניותם.

"תמיד היה הדבר קשה עלי - היה אומר - ואיני מבין מדוע צריכים הצדיקים להיות במצב דחוק ולהזדקק לעזרת המוני העם, אדרבה, כיון שהם משפיעים לעולם ראוי להם לקבל הכל בתחילה מידי ה' המכלכל חיים בחסד, ולאחר כך ישפיעו הם לאחרים".

את דברי חז"ל "כל העולם ניזון בשביל חנינא בני, וחנינא בני די לו בקב חרובין משבת לשבת", היה מפרש בלשון תמיהה, כיצד ייתכן שצדיק הדור, המשמש צינור של שפע לכל העולם, יהא מתפרנס בצמצום וכתוצאה מכך סובלים גם הרבים. צינור צר נותן שפע צר, ואם חנינא בני חי בעוני, הרי כל העולם כולו שרוי בעניות ובדחיקות. אמנם "ממעמקים קראתיך ה'" וכן "מן המיצר קראתי יה" אולם "ענני במרחב יה" קוראים מן המיצר, והשם יתברך עונה מן המרחב דווקא, וזהו "בשביל חנינא בני" "שביל" לשון צמצום, כל העולם ניזון בצמצום, לפי שחנינא בני די לו בקב חרובין.

הצדיק מנהיג העדה חייב להתנהג בפאר והדר, ולהשפיע מטובו גם על האחרים, טען רבי ישראל מרוזין, והוא שימש כדוגמא אישית לדורו ולדורות, הן לממשיכי השלשלת, והן למנהיגי החסידות בבתי אבות אחרים.

"ומה זכותו מרובה יותר משל אחיו?" שאל הרה"ק מרוזין והוא שהסביר לאוזניהם של שומעי לקחו, במשל על קבצן בעל מום, שעסק באיסוף נדבות, ועל מלאכתו זו שקד כל ימיו עד שנתעשר. כשהגיעה שעתו להיפרד מן העולם נוכח לדעת שאין בידו ליטול אתו מעשרו, קרא לבניו, רובם בקלי מומים ויחיד ביניהם בן בריא ללא דופי, כדי לחלק ביניהם את הונו. למרבית בניו והם בעלי מומים מסר הדרכות מסוימות במלאכת הקבצנות, וכן ציווה להם סכום קטן מהונו, כדי קיום מצוות ירושה, ואילו לבנו הבריא הוריש את מרבית הונו. לשמע הטרוניות מפי בניו "אבא, הייתכן, וכי משום שבעלי

מומים אנו, אתה מעביר אותנו מן הירושה?" הסביר להם האב, "היא הנותנת, אתם בעלי מומים, פרנסתכם מובטחת לכם, ומבשרי אחזה שמומיכם יפרנסו אתכם, ונדיבי לב יספקו, לכם כל צורכיכם. הבן הבריא, זה שאין לו כל מום לא יצלח למלאכת הקבצנות, ואם לא אוריש לו את כל הוני מי ידאג לו ומי יכלכלהו?" מדבריו של הרבי מרוזין הבינו שהוא רואה עצמו כבנו בחירו של הקב"ה שעמל כל ימיו עד שהגיע למעמד האדם השלם, ומעתה רשאי היה לומר "כל העולם לא נברא אלא לכבודי", אולם גם כאן לא הייתה כוונתו אלא לעודד את אחיו המדוכאים, ולהחדיר בלבם תקווה לימים טובים יותר.

"ישראל אני אשר בי יתפאר כל ישראל, בראותם בי מעין גדולה המובטחת לכולם - היה אומר - יראוני ויצפו, יצפו וידעו למה הם מצפים. כל העולם לא נברא אלא בשבילי. העושר והכבוד, השלוה והמנוחה, התהילה והזוהר, היכלי הפאר ועדיי זהב, אף מרכבת הסוסים שחולי חולין הם, עשויים ליהפך קודש קדשים בבחינת "כל פעל ה' למענהו". רבי ישראל מרוזין שקבע את דרך החסידות המופלאה גם לממשיכי השרשרת אחריו, הרגיש במעמדו המיוחד. הוא היה מונה את צדיקי הדורות ומתאר את מעמדם במשל אברי המשיח:

"זה ראש, זה יד וזה רגל, הלה עין והלה אוזן",

וכשהגיע לתיאור מעמדו הוא, הפטיר:

"ואני מה, דומם אני, אבן, אבן טובה המשובצת בתוך כתרו של משיח".

מסורת זו מצויה בנוסח אחר, לפיה ביקש בשעת בדיקת חמץ לפתוח לו את תיבת התכשיטים שם היו מצויים כלי זהב וכלי כסף יקרים ואבני יקר. הסתכל בהם רבי ישראל זמן מה ואחר פתח ואמר:

"אבי זקני המגיד היה הראש של המשיח, ר' אורילי טיטיובר נכדו של הבעש"ט - יד ימינו, נכדו השני הרבי ר' ברוך - יד שמאלו, ר' לוי יצחק מברדיטשוב היה לב המשיח - ואני מה אהא? אהא דבר גס, אבן דומם, האבן הטובה אשר בכתר המשיח, ובמנת הייסורים והרדיפות אשר היו לי, לא אתבייש אפילו כלפי האבות הקדושים. כשיבוא המשיח אעשה סעודה גדולה לכל ישראל - - - אז אערוך על שולחני כל הכסף אשר לי, וכל תכשיטי הפאר שבידי . שמורים הם לשעה ההיא" -

סיים את דבריו.

מראשית ממלכתו ברוזין, הקים שם את ארמונו והנהיג בו גינוני מלכות, שחייבו את בני חצרו ואת הבאים אליו. דרכו הייתה מופלאת כבר בימים ההם, אולם לאחר שצדיקי

הדור כרעו ברך לפניו, לא היה מי שיעיז להרהר אחריו. רבי לוי יצחק מברדיטשוב קרא עליו "ישראל אשר בך אתפאר", ואילו הרבי מאפטא בעל "אוהב ישראל", הודה לה' על שזכה לחגור באבנטו את הצדיק הצעיר "מן השמים זיכו אותי בגלילת ספר תורה חי". רבי חיים הלברשטאם בעל "דברי חיים" מצאנז, שהיה קשיש מרבי ישראל, נסע במיוחד לחצרו כדי להקביל את פניו. לכשנשאל מה ראה על ככה, הסביר שהרבי מרוזין מוכן בכל רגע, להושיט את צווארו על העקידה לכבודו של השי"ת.

צדיקים רבים היו נוסעים אליו להסתכל בדרכיו וללמוד ממנו כיצד לעבוד את הבורא. מגדולי החסידות בעלי יראת שמים מופלגת, שדרכם בקודש הייתה הכנעה ושבירת הלב, העשויה להביא עליהם עצבות, דיכאון ו"נפילת המוחין", עד כדי רפיון ידים, היו באים אליו, ומתוך "גדלות המוחין" של אותו צדיק היו שואבים חוסן ובטחון להמשך עבודתם בקודש.

שנים רבות היה רבי משה מקוברין משתוקק לבוא למחיצתו של רבי ישראל, ליהנות מזיו חכמתו ולהתאבק בעפרות הזהב של הליכותיו, אשר הוד מלכות חופף עליהן. קרובים ורחוקים נהרו להיכלו לשמוע מטובו וליהנות מזיוו. אחד מבני דורו מתאר את ביקורו בהיכל הרבי ברוזין:

"כל תנועותיו היו קצובות מראש. כאשר התראה למבקריו בחדר הפתוח, היה יושב על כיסאו לבוש פאר בלבושים יקרים, כאחד מאצילי רוסיה, ועל ראשו מצנפת רקומה זהב. בפיו קנה מקטרת בטבק יקר מאד, ולפניו על השולחן פתוח ספר הזוהר",

ואם כי היה מראה לכל באי ביתו מעין דוגמא של גן-עדן בעולם הזה, הרי בהסתר סתרים נשא עמו כל צער העולם.

את סבלותיהם נשא גם בשבתו בצל קורתו, וכך היה אומר כי כמו כספית המצויה בגולת המדחום, והיא המבחינה בקור ובחום ועל פיה נקבעים מעלותיהם, כך הוא מרגיש בצערו של כל יהודי, אף אם הוא נמצא אי שם בסוף העולם, ואת כאבו הוא כואב אישית. כאמור, היה מתייחס בהערכה מיוחדת להמוני העם התמימים והישרים שאינם בעלי "מדרגות", אך מופלאים הם באמונתם השלמה. פעם אחת הרבה בשבח תפילתו של אותו יהודי פשוט שבביתו אין פרוטה לפורטה. ה"חוטפים" החמסנים מתנכלים לבניו הקטנים, כדי למסור אותם למלכות, והוא מתגנב לשעה קלה מביתו כדי להתפלל תפלת מנחה חטופה עם הציבור, אמנם אין יהודי זה יודע כוונות הנסתר, כדי להרקיע שחקים בכוונותיו, אולם - הטעים רבי ישראל - גדולה היא תפלתו של יהודי תמים זה, כתפילתם של הבעש"ט והמגיד ממעזריטש בשעתם.

שרוי היה רבי ישראל בארמונו אשר ברוזין או בסדיגורה, אולם בשום פנים לא התנשא מעל אחיו. באחד המשלים המופלאים אשר לו תיאר את התרנגולות הלבנות, שנתכנסו בערב יום הכיפורים, לטכס עצה, כיצד להימלט מסכין השוחטים המאיים עליהן, בגלל מנהג הכפרות שנהגו בו ערב יום הדין. כעצתו של תרנגול זקן שהציע לחבריו התרנגולים להשחיר את נוצותיהם בפיח, כדי שיושחרו, והמהדרים אחר תרנגולים לבנים לא יקפצו עליהם, כך הציע רבי ישראל לבני העלייה, לפשוט את האצטלות הלבנות אשר הם לבושים בהם ולהתערב בין ההמון.

במאמציו להרים את קרנם של המוני היהודים המושפלים, ירד אליהם על מנת להעלותם, ומכיוון שהיו ביניהם רבים שלא טעמו טעמה של תורה, היה מקרב אותם בסיפורי מעשיות ובשיחות חולין. מסביר היה כי לאחר החטא של אדם הראשון, נפלו הרבה ניצוצות קדושים למקום הקליפות ומאז ועד עתה חובה מוטלת על כל אחד להוציא את הניצוצות מהקליפות ולהעלותם לשרשם. האמצעי הראשי והעיקרי לכך היא התורה, אולם גם במאכל ובמשתה, אם האדם אוכל כמצות התורה ומברך על המאכל, לפניו ולאחריו, שולחנו הופך לבחינת "מזבח", והוא מוציא בכך את הניצוצות ומתקנם וכן בכל דבר שעושה לשם שמים.

אולם - הוסיף לטעון - ישנם ניצוצות שירדו למקומות כה נמוכים, עד שאי אפשר להגיע אליהם על-ידי תורה ותפילה, וכדי שאלה לא יישארו בלי תיקון המציא אברהם אבינו מזור ותרופה. בגיל שלוש הכיר אברהם אבינו, סמל החסד, את בוראו, ומאז "עשה" נפשות להקב"ה. גם כאן התקין דרך חדשה להציל נפשות נידחות, לבל ידח ממנו נידח, לתקן את הדברים, אשר על-ידי תורה ותפלה אי אפשר להגיע אליהם, ועל-ידי סיפורים ושיחות חולין, אפשר להגיע גם למקומות נמוכים ביותר, וכך הסביר את מנהגו של אליעזר עבד אברהם, כי ברצותו להוציא את רבקה ממקום טומאה, וביידעו כי על-ידי תורה ותפילה לא יוכל לעשות זאת, אלא על-ידי סיפורים ושיחות חולין, על כן אמר "לא אוכל עד אם דברתי דברי", לא אוכל, אינני יכול בדרך מצוות התורה "עד אם דברתי דברי" אלא ידי סיפורים ושיחות חולין, וזהו שאמר רב אחא ,"יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתם של בנים".

"בדורות הללו - היה אומר - קשה לתקן את הנשמות על-ידי תורה ותפילה, כי אם על-ידי הגשמיות שבענייני העולם הזה", ועל כן היה טורח הרבה לטהר ולקדש את ענייני החולין של יום-יום, ולהעלותם למדרגה של קדושה, והוא תבע גם מכל השומעים לקולו וההולכים בעקבותיו לקדש את ענייני החולין, כאמור.

דבורו מצומצם. כל מלה הייתה שקולה ומדודה "בתיבה אחת אפשר לקרב את כל העולם ובתיבה אחת אפשר לטהר את כל העולם" היה אומר, אולם הדיבורים המועטים שיצאו מפיו ומלבו ירדו חדרי בטן ונכנסו ללב שומעיהם. בניגוד למראה עין, לא היה כל חיץ בין הרבי המתבודד בחדרו, ובין ההמונים שהיו משרכים אליו את דרכם ברגל מעיירות מרוחקות. גינוני המלכות שנהג בהם, ארמון הפאר שהתגורר בו, המרכבה בת ארבעת הסוסים שהיה נוסע בה, לא היה בהם כדי לפגום בקשר הנפשי בינו ובין המוני החסידים שנהרו אליו, והרגיש בכך כל מי שזכה להתדפק על חדרו, להגיש לו שלום בקצות האצבעות, ולשמוע ממנו מלה אחת של עידוד וחיזוק, משל קל שיש בו הדרכה לעבודת השי"ת.

היו מבני דורו שלא הבינו את דרכיו המופלאות. בשעה שרבי ישראל מרוזין כתב תנאי אירוסין לבנו הבכור שלום יוסף, והוא אז בן שש, מלובש בבגד מהודר כדרך ילדי הנגידים, ויושב על ברכי אביו, פתח מחותנו ר' יצחק מרדזיביל ואמר "מחותננו היקר, הרבי מרוזין, כלום גם אבותינו נהגו הידור כזה בילדיהם?"

השיב רבי ישראל מרוזין בפשטות "הם לא נהגו כך מפני שלא היו להם מעות, כשהדבר נתון בידינו אין פסול בהידור החיצוני". "ומה בעניין ובחוקותיהם לא תלכו?" חזר ושאל ר' יצחק מרדזיביל, אך להגנתו יצא הרב מאפטא שהיה שם באותו מעמד, באמרו: "כן, מחותננו היקר, הרבי מרדזיביל, כל ההתנהגות וכל המנהגים של הרבי מרוזין, תשבי יתרץ אותם".

עד שתשבי יבוא ויתרץ קושיות ואבעיות, התמיהה קיימת, ואין אפוא כל פלא כי נמצאו כאלה שטענו כנגד דרך זו שסכנה לפתחה. להסבר דרכו סיפר הרבי מרוזין מעשה בשני אנשים, מידידי בית המלוכה, שנתחייבו בראשם למלכות, ואף-על-פי שהמלך חמל עליהם, לא יכול היה להטות את הדין לטובתם. החליף להם את פסק-דין המות בהליכה על-גבי חבל מתוח על נהר עמוק, שמימיו זורמים בחזקה, והיה - אם יצליחו לעבור עליו, יצילו את עצמם מגזר-המות. לאחר שהראשון עבר בשלום, צעק אליו חברו מרחוק: "הגידה לי, רעי אהובי, כיצד הצלחת לעבור בשלום על-פני החבל, למען אדע גם אני כיצד לעבור לגדה השניה?" אך חברו השיב לו, "בעצם אף אני איני תדע, אך סכנת המוות הייתה ניצבת לנגד עיני בשעת המעבר, כל פעם שהייתי נוטה לצד זה מיהרתי להטות עצמי לצד השני, עד אשר עברתי בשלום", אולם לאו כל אחד רשאי לסכן את עצמו בכך.

באחד הימים נפגש הרבי מרוזין בדרך עם ר' אהרן לייב מפרעמישלאן, הרבי מרוזין במרכבה רתומה לארבעה סוסים, ואילו ר' אהרן לייב בעגלה פשוטה עם סוס אחד בלבד. מצא הרבי מרוזין מחובתו להסביר דרכו בפני ר' אהרן לייב באמרו, "נוסע אני עם ארבעה סוסים, שאם תשקע עגלתי בבוץ אוכל להוציאה בקלות ומהר", אך ר' אהרן לייב הסביר לו בעניוותו, "יודע אני שיש לי רק סוס אחד, ולא אוכל להוציא את העגלה מן הבוץ, ועל כן נזהר אני בהכרח שלא תשקע עגלתי בבוץ, ולא אצטרך להוציאה".

עובר הדרכים, המסייע להרים עגלה שסטתה מן הדרך ונדרדרה לתוך הבוץ והרפש, מוכרח להיכנס לתוך הביצה ולהתלכלך, וכך גילה גם רבי ישראל מרוזין נכונות לרדת אל המוני העם כדי להעלותם, אולם מן השמים סייעו לו שהם נמשכו אליו, התדפקו על דלתותיו וצמאו למוצא פיו כמקור מים חיים.

כבוד מלכים נהגו רבבות אלפי ישראל ברבי מרוזין, אולם הוא התעלם מהכבוד שניתן לו, באמרו:

"מימי לא נתפעלתי מן הכבוד שחלקו לי, ולא קבלתי שום תענוג ממנו. פעם אחת בלבד זחה דעתי עלי. היה זה כאשר הייתי עדיין צעיר לימים. נסעתי עם אמי הצדקת לוינה, בירת אוסטריה, אל הרופא. נתקבלנו שם בכבוד גדול. זקנים ואברכים עמדו שם להסתכל בנו. זוכר אני כי העניין אז מצא חן בעיני, אולם לאחר מכן לא נתפעלתי עוד משום דבר. מצהלות המוני אדם לא הכניסו עוד ללבי שום הרהור של גאווה, קל וחומר צהלת סוסים" -

טוען היה רבי ישראל מרוזין.

"מרחם אני על האנשים שרואים בתפארתי, כשאני נוחל כבוד, כביכול, והם מקנאים בי, צערם צער חנם וקנאתם אינה כלום, לו חכמו ישכילו זאת היו מרחמים עלי, מה יתגאה אנוש אפילו יושב הוא במרכבה הדורה. משל לשר גדול שהכל כורעים ומשתחווים לפניו, והוא הולך לצדו של המלך. העוברים והשבים במקום ההוא, שלא הכירו כלל את המלך, סבורים היו שאותו שר ההולך לצדו של המלך, הוא הוא המלך, ואילו המלך עצמו מנושאי כליו הוא, וכמנהגם היו כורעים ומשתחווים לפני השר, הרי אותו שר שמשתחווים לפניו, פני מחווירים והוא סובל חרפה ובושה, והרי לך כבוד המביא לידי בושה" -

הוסיף.

שתי שאלות מתלוות לדרך הפאר המופלאה, שרבי ישראל מרוזין החל ללכת בה. מה בין דורות ראשונים, שאבות החסידות היו מסבבים ברגליהם, ובין דורות אחרונים שבני

בניהם משתמשים במרכבות רתומים לסוסים, ושאלה קשה מזו "מהיכן מקבל הצדיק את הכספים הדרושים להחזקת הסוסים". הרבי מרוזין נשאל והוא שהשיב בהגדרת הסוגים השונים של החסידים הנותנים מכספם לרבם. יש אנשי מעלה, שכל מעשיהם קודש ומתכוונים הם לשם שמים - בכספם משתמש הצדיק לצדקה ולמצוות. יש אנשים בינוניים המעניקים לו מכספם לזכות בפרנסה ובריאות, והצדיק משתמש בו לצרכי ביתו ופרנסתו, ויש אנשים עשירים הנותנים מכספם לצדיק כדי לזכות בכבוד, להתהדר בנתינתם ובעושרם, ולרוב אין זה כסף הבא בכשרות. כדי שלא לבייש אותם ולדחות אבן אחר הנופל הוא נוטלו מהם, ובכסף זה, שמקורו אינו טהור, הוא בונה אורוות, קונה סוסים או מקים ארמונות.

בדורות הראשונים - מסיים ואומר רבי ישראל מרוזין - מרובים היו אנשי מעלה ועשירים מעטים, משום כך חילק הצדיק כל כספו לצדקה, וחי חיי צער. בדורות האחרונים מרובים העשירים ומועטים אנשי מעלה, משום כך נתרבה גם מספר הצדיקים, שעליהם לקנות סוסים ולבנות אורוות, בכסף הניתן להם מאת העשירים ומקורו אינו מהודר כל צרכו.

אם יש בכך תשובה לשאלת המקורות, עדיין שאלה ראשונה תלויה ועומדת, והיא באה על פתרונה, בתשובתו של רבי ישראל מרוזין עצמו לצדיק גדול בדורו שפנה אליו בשאלה, "למה לו כל הרחבות הזו, תענוגות בני אדם, מקהלות מנגנים, סוסים יקרים ובגדי יקר, והרי הבריות עשויות לרנן אחריו?"

תורתנו הקדושה משבחת את משה רבינו, "והאיש משה עניו מאד" - פתח רבי ישראל את תשובתו, ואם כי היה כליל תפארת ושלם בכל המידות הטובות "בכל ביתי נאמן הוא", משבחת אותו התורה במידת הענווה, ומכאן שהענווה היא המשובחת שבמידות. משהבחין רבי ישראל שדבריו הגבירו את תוקף השאלה, המשיך בסיפור משל על אדם שהחזיק באבן יקרה, אך מתייירא הוא מפני שודדים שנתנו בו עין והם בולשים אחריו בכל מקום. מה עושה אותו אדם, מסתיר אוצרו באשפה, ביידעו שאין דרך השודדים לחפש אבנים טובות באשפה. אף אצל שלמה מצינו דברי חז"ל שחכמתו עמדה לו, שהשכיל להצניע עניוותו בגאוותו והודו לו חכמים.

וכאן הוסיף לשלב את דברי זקנו המגיד ממעזריטש, שמדת הענווה היא מידה טובה מאד, וכאמור משבחת התורה בכך את משה רבינו, אך בכל זאת אין להתלבש תמיד במידה זו, ואת דברי חז"ל בפרקי אבות המונים בין סגולות התורה "ומלבשתו ענווה", היה מפרש שהענווה היא כמו מלבוש, שלפעמים לובשים אותו ולפעמים פושטים אותו

ומניחין אותו למשמרת בארון הבגדים, על מנת להשתמש בו בשעת הצורך, ואף לגבי מדת ענווה כך, הרי מצינו שבגלל ענוותנותו של רבי חנינא בן אבקילס נידרדרו העניינים עד לחרבן הבית, ת"ח צריך שיהא בו שמינית שבשמינית וכו', ובדרכי ה' מותר להוסיף על מידה זו "ויגבה לבו בדרכי ה'".

הוא היה מפרש את הכתוב "מזבח אדמה תעשה לי", אל תקרי אדמה אלא דממה, אדם שהוא מלא תורה ומשפיל עצמו דומם כאדמה זו, אין לך מזבח כפרה גדולה מזה, אך בשיחה עם רבי משה מקוברין הוסיף להסביר את הכתוב "לא תעלה במעלות על מזבחי", רוצה הכתוב לומר אף כי "זבחי אלקים רוח נשברה", אסור לאדם לעלות במעלות של יראת שמים, לשמש בכל עת ובכל שעה בחינת מזבח לעצמו.

אם הסברים אלה נתקבלו יפה בקרב החסידים, מהם שהוסיפו נימוקים על השתייכותו לבית דוד, שמשיח צדקנו יצא הימנו, והיה זה תבלין להידור שנהג בעצמו ובבני ביתו, מהם שהבינו לרוחו ולטעמו, ומהם שהוסיפו טעמים בדרך הרמז והנסתר, הרי השלטונות הנוכריים, שעיניהם הייתה צרה בהרמת קרנם של היהודים המושפלים על ידם, לא ראו התנהגותו המופלאה של הרבי מרוזין בעין יפה.

הטרוניות הלכו וגברו, עד אשר העלילו עליו אשמות על תכנון מרידה נגד השלטון, וחידושה של מלכות בית-דוד בקרב היהודים, והשלטונות הצוררים לא היססו להטיל אותו צדיק לכלא של פושעים. כ"ב חודש ישב רבי ישראל אסור בכלא, ואף כשיצא משם, אחרי התערבות שתדלנים ומליצי-יושר, לא סרה מעליו אימת הדין, כי כלה ונחרצה הייתה מטעם המלוכה להגלותו לעיר נידחת שבערבות סיביר הרחוקה, והייתה זו כמעט גזירה של כליון לרבי ישראל המפונק מנוער, שהיה כל ימיו שרוי בכבודו של עולם.

השלטונות הנוכריים לא חדלו מהתנכל לו, עד שנאלץ לעקור מארמונו ברוזין, ולאחר טלטולים מרובים התיישב בסדיגורא אשר בגליציה, וגם כאן כמו ברוזין, הנהיג את סדרי עבודתו המופלאה. באחוזתו שליד סדיגורא בנה ארמון שעלה בפארו על ארמונו ברוזין. לא ארכו הימים, וגם בגליציה נוספו לו אלפים רבים של חסידים. הן מגליציה והן מרוסיה נהרו אליו רבבות, וזוהר חצרו חזר כבראשונה.

גם כאן כמו בארץ מולדתו, המשיך למלא את השליחות אשר נטל על עצמו, לפרסם את תורת החסידות על אדמת גליציה, על פי דרכו, אם כי שונה לחלוטין הייתה דרך זאת באופייה וטיבה, מדרך החסידות שהייתה מקובלת בגליציה. מטרתה הייתה לעבוד את ה' בלבוש של תפארת כבוד וגדולה, ובפנים מאירות, כראוי למי שעומד תמיד לפני מלך מלכי המלכים, ועניין מיוחד באימרה המיוחסת לו באותה שעה שגזרה מלכות רוסיה

על קיצוץ הפיאות. "מה גזרה המלכות לפגוע במצות הפיאות שהיא מסימני היהדות", - תמה הרבי מרוזין, "מפני שהיהודים זלזלו במצווה זו, ולא נהגו בה הידור כל צרכה", היה זה המשך לדרך התפארת שהנהיג בעבודת החסידות.

אין הדברים צריכים להיאמר כי למרות הברק החיצוני עמד בית רוזין כחומה בצורה נגד הרוחות הזרות שחדרו לישראל, רבי ישראל מרוזין ראה מחובתו להילחם נגד מגמות ההתבוללות שיצאו מברלין ואיימו לחדור לתחומי המושב היהודי ברוסיה ופולין כדי לפגוע באמונה התמימה. מפיו יצאה האזהרה כי בעקבתא דמשיחא, לפני ביאת הגואל, תהא היהדות תלויה על בלימה, ואת חרדתו מפני רוחות הכפירה המאיימות לחדור לבית ישראל, בימי מצוק ומבחן, הביע בתפילתו "שלש שעות הושע נא", והן הן שעות ההכרעה, לפני בוא יום ה' הגדול והנורא.

באהבתו לישראל הרגיש את סבלם הצפוי בדורות הבתים, ועל פיו הייתה שגורה אימרתו של הבעש"ט, שיש בה משום ראיה למרחוק במידה מפתיעה:

"יבואו זמנים, לפני בואו של המשיח, בהם ירד שפע גדול בעולם. אנשים יתעשרו ויצברו כסף הרבה, ויתרגלו להוצאות גדולות. אחר כך יבואו ימי מחסור, הבריות ישכחו בינתיים פירושה של הסתפקות במועט. כתוצאה מכך יגדל המחסור, ודוחק הפרנסה יהיה קשה. עם העלאת רמת החיים לא יוכלו עמך בני ישראל לספק את צורכיהם המרובים, ומבחינה זו יהיו עניים. אלה יהיו חבלי משיח הראשונים" -

הכריז אז רבי ישראל מרוזין, ואמנם בתורתו ובהליכות חייו עמל להכין את שומעי לקחו לקראת הגאולה השלמה.

אף את דרך התפארת שנהג בה הסביר בנימוק זה:

"רואה אני כבר מעתה את פעמי המשיח ושומר צעדה, והנה כל ישראל חוזרים לגדולתם, וכבר עתה בימי מצור ומצוק, מקדם אני את בואו, ומראה לכל העולם כיצד צריך להופיע ולהיראות איש ישראל בדורו של משיח".

ביום ג' בחשוון תרי"א, שעתיים לפני שהגיעה שעתו לעבור לעולם שכולו טוב, והוא אז בן חמישים וארבע שנים, הרים שתי כפות ידיו למרום והכריז "מעיד אני על עצמי שלא נהניתי מן העולם הזה, אפילו כחוט השערה".

דור דעה היה הדור ההוא. מהם חכמי אמת, וכולם ברי לבב וגיבורי רוח, שלא חתו מפני כל. היו ביניהם שלא ראו בעין יפה שינויי מסורת הנהגות, ומהם שנתנו ביטוי להתנגדותם, אך לאחר שראו ובדקו יפה יפה מצאו יין המשומר ולא טעו, ומאז ועד עתה

מאוחדים כולם, ממזרח וממערב, בדעותיהם כי גדול ונעלה היה מעל בני דורו, וכולם כאחד עונים באימה ואומרים ביראה "קדוש האיש ומופלאים דרכיו".
לפני כמאה וחמישים שנה הציב רבי ישראל את יסודותיו של בית רוזין, ובמשך ארבעים שנות הנהגתו היה ביתו תל תלפיות לכל ישראל. לאחר פטירתו עברה ההנהגה לששת הבנים, שתוארו על ידו כ"ששה כנפיים", ובמשך הדורות הוסיפו לגונן על בית ישראל ולהחזיק בידם את שרביט הזהב שניתן בידי אביהם.
ממשיכי הדרך הלכו בדרך שנכבשה ע"י אביהם, ולא העיזו לשנותה. הם שמרו לא רק על גינוני המלכות, אלא גם על הליכותיו המופלאות של אבי השושלת, אשר הגן על דורו, וזכותו עומדת לדורות הבאים.

רבי לוי יצחק 'הרב מברדיטשוב'

א
שונים היו תלמידי ה"מגיד" ממזיריטש - שונים בהשקפותיהם על מהות החסידות שקבלו מרבם
בכלל, ובאמצעים שהשתמשו בהם, כדי להפיץ אותה החסידות ברבים ולעשותה לקניין העם,
בפרט. היו שהתעמקו בה והעלו אותה למדרגת פילוסופיה דתית, ובדעות מיוסדות על השכל
וההגיון הורו את דרכי החסידות; והיו שהעמידו את החסידות רק על הרגש וההתלהבות, ובתעמולה שעשו לחסידות התאמצו בייחוד "להלהיב את הלבבות" ולהרחיב את המסתורין
שבה. אחד מן האחרונים, והגדול שביניהם, היה רבי לוי יצחק, ה"רב הברדיטשובי".
בשנת ת"ק נולד ר' לוי יצחק לאביו ר' מאיר, שהיה רב בעיר הוסאקוב בגליציה , ולאמו שושה
דבורה, שהייתה מפורסמת בזמנה ברוב חכמתה וצדקתה. מצד אמו היה ממשפחת המהרש"א
והגאון ר' משה מרגלית, אב בית דין בטארניגראד; ומצד אביו - מספרים החסידים משמו של ר'
לוי יצחק - לא נפסקה ההוראה במשפחתו עשרים ששה דורות זה אחר זה.
הפנטאסיה של החסידות לא עברה על רגע היולדו בשתיקה, כשם שלא עברה בשתיקה על

לידתם של יתר גדוליה וקדושיה. היא מספרת:
בשעה שנולד ר' לוי יצחק שמח הבעש"ט מאד ואמר ל"חבריא קדישא": ברגע זה ירדה מן השמים נשמה גדולה, שעתידה להמליץ טוב על ישראל. הבעש"ט הוסיף לספר: בעד רדת
נשמה זו, עמד הסם וטען לפני הקדוש ברוך הוא: כשתרד נשמה זו לעולם, ייתם כוחי ולא תהיה לי שליטה בעולם, כי היא תחזיר את כל העולם למוטב. נחמהו הקדוש ברוך הוא: נשמה זו תהיה ל"רב" ותהיה טרודה בצרכי ציבור. נשמת ר' לוי יצחק - אמרו הצדיקים בזמנו - הייתה גלגולה של נשמת ר' עקיבא.
אביו הרב ר' מאיר, שהיה תלמודי ומקובל, למד גם את בנו תלמוד וקבלה, ובהיותו בעל כשרונות
בלתי רגילים רכש לו עוד בנעוריו ידיעות מרובות בשתיהן יחד ויצא שמו ל"עילוי".
בהגיעו לפרקו לקח לו לאישה את בתו של העשיר המפורסם ר' ישראל פרץ מלברטוב בפולניה ,
שהיה המנהל את נכסי הנסיך של העיר ההיא. לברטוב הייתה נודעת אז לעיר של חכמים וגדולי
תורה. כשבא ר' לוי יצחק אחרי חתונתו לגור שם, מצא את הגאונים: ר' ישששכר בר, אב בית דין
בזלוטשוב, ר' אריה ליבוש פרץ, אחי חותנו, ר' מאיר תאומים ור' יוסף תאומים בעל "פרי מגדים".
כל אלה נעשו לחבריו, ועם האחרון למד יחד. בהיותו סמוך על שולחן חותנו השתלם ר' לוי יצחק
בלמודי גפ"ת וקבלה, ויחד עם זה היה עסקן במצוות והיה מכניס אורחים לביתו ומשמש בעצמו
לפניהם: מגיש להם אוכל ומציע להם מטה.
לא רחוק מלברטוב, בעיר ריצוואל, היה אב בית דין הגאון ר' שמואלקה הורביץ, שהיה אחר כך
רב בניקלשבורג. הוא היה אחד מתלמידיו היותר מפורסמים של ה"מגיד" ממזיריטש. על ידי
השפעתו הגדולה רכש בפולניה נפשות רבות לחסידות, ובעצמו היה מביא אתו את ה"אנשים

החדשים" אל ה"מגיד". ר' לוי יצחק, בשמעו את שם הגאון הזה ודבר תורתו החדשה שהוא
מפיץ ברבים, התגעגע מאד לראות ולדבר אתו. רוחו הפיוטי והמסתורי שאף אל האיש המפיץ
תורה כזו, שמותאמת כל כך לרוחו ושבה הוא מוצא את הד נפשו ומאווייה. ובאשר חותנו
ה"מתנגד" לא הרשה לו לנסוע לריצוואל, ענה בצום גופו ימים אחדים, ורק אז הרשה לו לנסוע.
ר' שמואלקה הכיר תכף, כי הצעיר הזה לגדולות בחסידות נוצר, והראהו לדעת, כי מקור האושר
והטוב יוכל למצוא רק במזיריטש, מקום שהשכינה שורה; והוא בעצמו הביא אתו את הצעיר הזה
לפני ה"מגיד".
ועולם חדש נתגלה שם לר' לוי יצחק. הרגש והמסתורין הדתי, שהיו טמונים בלבו במידה מרובה
כל כך, מצאו פה, במזיריטש, חומר להתלהב ולהתפרץ. ה"מורה" החדש מצד זה וה"חברים"
החדשים מצד שני עוררו בו רגשות חדשים ומחשבות חדשות, ובכל לבו ונפשו נעשה מסור
ל"מורה" והתדבק בו דבקות גמורה, עד שלא יכול לחיות בלעדיו ונסע אליו מדי פעם בפעם.
המורה נעשה לו למלאך, לאלוקים; והוא ירא אותו מאד מאד. כשהסתכל בפניו, חרד חרדה
גדולה, כי את ה"שכינה" ראה על פניו תמיד; "אש שורף שלהבת-יה" ראה תמיד סביבו. וכשנתן
לו המורה פעם, בראש השנה, את השופר לתקוע בו והוא עצמו הקריא לפניו, "ראה אורות גדולים
ונתעלף". ר' לוי יצחק ספר, לפי דברי האגדה, בדברים האלה:
"פעם בראש השנה, לעת תפילת המנחה, ראיתי על פניו של ה"מגיד" זיו וזוהר והדר, כמראה הקשת של-מעלה בגוונין נהירין, ונפל עלי פחד ורעדה ונפלתי לאחור, והחזיקו בי בני אדם שלא אפול. ולא ידעו הסיבה. וכשראה מורי את הרעדה שלי, החזיר את פניו

לכותל וסמך ראשו על הכותל שנים או שלושה רגעים, והחזיר את פניו - ולא ראיתי עוד שום דבר. וגם בעת פטירת מורי - הוסיף ר' לוי יצחק לספר - הרגשתי וראיתי זיו וזוהר כזה עליו. ומזה זכיתי שהשגתי את תורתו".

כל דיבור שיצא מפי ה"מורה", אף שיחות חולין שלו, היה בעיניו כדבר אלקים, ופנקס היה אצלו

תמיד - ספר הצדיק ר' דוב משה מטשורטקוב - שבו היה רושם כל דבור ודבור משיחות חולין

של ה"מגיד", והיה מתעמק למצוא בהם סודות ורמזים.

ב

בינתיים ירד חותנו ממצבו ונשאר בעל חוב לנסיך העיר, וסכנה הייתה נשקפת לו להיאסר במאסר

בגלל חובו. ובתו, אשת ר' לוי יצחק, כדי להציל את אביה, התחייבה לנסיך בכתב, שבמשך

שנתיים עליה לשלם את חובות אביה, ואם לא - מספרת האגדה - עליה להתנצר. את הדבר

הזה עשתה בסוד, ורק אחר כך הודיעה זאת לבעלה. נקל להבין את גודל צערו אחרי שנודע לו

הדבר הזה. אבל הנעשה אין להשיב. לפיכך סבב ר' לוי יצחק מעיר לעיר לקבץ נדבות בשביל

פדיון חותנו, ובכל מקום בואו התפלאו על עבודתו הנלהבה לאלוקיו.

כשבא ר' לוי יצחק מנדודיו הרבים, נתקבל לרב בעיר ריצוואל, במקום הגאון ר' שמואלקה הורביץ,

שנקרא להיות רב בעיר שינאלי. אבל לא ארכו לר' יצחק שם הימים ונתקבל לרב בעיר פינסק.

בפינסק, המחוברה עם קארלין, כבר היו נטועים גרעיני החסידות על ידי ר' אהרן "הגדול". ר'

אהרן, אחד מתלמידי ה"מגיד" היותר נלהבים, היה מסור בכל לבו ונפשו לחסידות, והוא היה

אחד מראשי המייסדים "כתה חסידית נסתרה" בליטה ובריסין; ומקארלין יצאו חוטים דקים,

שנארגו והיו לרשת פרושה בהרבה ערי ליטא, וגם בוילנה, בירת ה"למדנות" עם הגר"א בראשה.
ר' אהרן היה זקן מר' לוי יצחק בארבע שנים, ובהרבה היו דומים שני החברים האלה זה לזה,
בייחוד ברגשם הדתי החזק. על ר' אהרן היה ה"מגיד" אומר: "הוא מרעיש עולמות בשעה שהוא
אומר שיר השירים".
בעיר ההיא, שהייתה ידועה ברוב הגאונים שישבו בה על כסא הרבנות, נעשה ר' לוי יצחק
כך גם ל"אב בית דין וריש מתיבתא דק"ק פינסק והגליל". דבר זה מראה על גודל תורתו בנגלה.
החסידות, שנתפשטה בליטא ובקארלין בחשאי, בהסתר גדול, נתגלתה, כנראה, על ידי ר' לוי
יצחק. עבודתו הנלהבה והמלאה רגש משכה אליו את הלבבות, גם נתנה מקום להרהר אחריו.
אחד מתלמידיו מתאר אותו בזמן ההוא בדברים אלה: "אור בהיר בשחקים, מופשט ומובדל
מכל ענייני גשמיות, ודבוק בדבקות נפלאה בכוונות המצוות, ותפילתו נשמעת למרחוק". האגדה
מספרת: פעם באו אליו נכבדי העיר לבקרו, ולא מצאו את ר' לוי יצחק בחדר; רק את קולו שמעו,
קול עולה מפינת החדר, קולו של ר' לוי יצחק המברך בהתלהבות רבה ברכת הנהנין על התפוח
שמונח על השולחן, ומרוב יראת ה' עמד בקרן זווית מסור כולו לה'.
מעשים כאלה הרגיזו את אנשי העיר פינסק ה"למדנית", שבאווירה כבר ריחפה התנגדות
והתמרמרות על החסידות. פה ושם החלו הרבנים והלמדנים להרהר אחריה, כי סרה מדרכי
ה'. והנה באה שנת תקל"ב, היא השנה שבה יצא מוילנה, על ידי הגר"א וסייעתו, החרם הראשון

נגד החסידות והחסידים, והוכרז החרם ההוא בכל בתי הכנסיות שבליטא, ובפינסק בכלל. החרם
עשה בפינסק את שלו, ותכף אחרי הכרזתו יצא ההמון היהודי בחרפות וגידופים נגד ר' לוי יצחק
והתנפל על ביתו ובזז את כל אשר בו. באותו זמן לא היה ר' לוי יצחק בביתו. הוא היה אצל ה"מורה",
יחד עם יתר החברים הצדיקים, שהרגישו מראש את אשר ה"רבנים" מתכוננים לעשות להם -
והתכנסו יחד אצל ה"מורה" לטכס עצה מה לעשות.
אחרי המעשה הזה עזב ר' לוי יצחק את פינסק וישב לפולניה ונתקבל שם לרב עיר זליחוב, אך
גם שם לא מצא מנוח. ההתנגדות לחסידות שהייתה עד כה רק בלחישה, בין כתלי בית המדרש,
יצאה עתה, אחרי החרם של הגר"א, בקולי קולות וביד חזקה, בהיות שם הגר"א מכובד בכל מקום
שתופשי התורה מרובים ודבריו היו להם כאורים. וגם בזליחוב התפרצה ה"התנגדות" והמחלוקת
נגד ר' לוי יצחק, ויש בשם כאל עקרבים.
כתשע שנים עברו אחרי החרם הראשון, והנה בשנת תקמ"א נשמע עוד הפעם קול השופר מעל
בימת בית הכנסת בוילנה, קול מכריז ומודיע לכל העולם את דבר החרם הנורא על החסידות
והחסידים. החרם השני, שפקד לרדוף את החסידים "ברדיפות מלאות זעם, לעקור שרשם
בנפשם ומאודם, ולשרש אתהם כדין עבודה זרה" - החרם ההוא עשה את שלו, וחיי החסידים,
ובייחוד ראשיהם ומנהיגיהם, היו בסכנה. בעת ההיא סבל ר' לוי יצחק הרבה מאד מצד המתנגדים
שבעיר ושבסביבה.
ובינתיים נזדמן ר' לוי יצחק בווארשה עם הגאון ר' אברהם קצנלבוגן, הרב בבריסט, אחד מראשי

מתנגדיה של החסידות. האחרון חפץ להשתמש במקרה זה וקרא את ר' לוי יצחק לויכוח פומבי
על דבר החסידות.
ובבית הכנסת שבפרבר ורשה, פראגה, במעמד קהל רב, התווכחו שני ראשי הזרמים הקיצוניים -
הרבנות והחסידות. המתחיל בויכוח היה ר' אברהם. בחרפות וגידופים כנגד החסידות החל את
הויכוח, ורוב הקהל שהיה ממחזיקי הרב ההוא וממכבדיו, תמכו בידו. ר' לוי יצחק נתבהל מן הטון
של הויכוח, אבל לבו לא נפל. הוא השיב על כל השאלות שהציע הרב לפניו, אך תשובותיו לא
הפיקו רצון מהקהל. בקרב מקורביו אמר ר' לוי יצחק, שהוא נצח בתשובותיו. הדבר הזה הכעיס
מאוד את ר' אברהם, שחשב, כי לו היה הניצחון, וכתב מכתב "לכבוד הרב המאוה"ג מו"ה לוי
יצחק דק"ק זעליחאוו". במכתב ההוא מוכיח ר' אברהם את החסידים על אשר התרחקו מן
המקובל:
"לבלתי לכת אחרי בחירי ד', האיתנים מוסדי ארץ, הגאונים המפורסמים אנשי מופת, מלכי
רבנן, בחוקם חוק על פני תבל, חוקים טובים ומשפטים ישרים".
ומזכיר את ר' לוי יצחק את דבר הויכוח אשר היה ביניהם בתוך קהל רב ואשר לא מצא הוא, הרב,
בתשובותיו "שום דבר המתיישב על הלב, רק פטומי מילי, בונה כעש ביתו, בית עכביש מבטחו" -
ובכל זאת עוד "הוא מתפאר שהשיב השבח מעליא". והוא, הרב, מציע אפוא לפניו שאלותיו
בכתב, ועל ר' לוי יצחק להשיב גם כן בכתב, ואז יקראו הכל ויראו, עם מי הצדק.
במכתב ההוא מציע ר' אברהם לפני ר' לוי יצחק שבע שאלות:
א מדוע משנים החסידים בתפילתם מנוסח אשכנז לנוסח ספרד?
ב מדוע נמנעים הם מלאמר בברכת "יוצר": "אור חדש על ציון תאיר" וכדומה?

ג מדוע הם מרימים את קולם בתפילתם, שעל ידי זה הם מראים את עצמם בעיני "גס העם"
"כמתקדשים ומטהרים ומתקרבים אל ה' יותר מכל ישראל". הוא מתאר את תנועותיהם של
החסידים בשעת תפילתם:
"משתגעים ומתפללים בתנועותיהם, ולפסוע ולרקוד ולדלג כאיל, ולנטות ימין ושמאל, אפים
ארץ ישתחוו, העמק שאולה והגבה למעלה, יעלו שמים ירדו תהומות, יספקו כפים אל אל
בשמים - והכל להחריד ולהפליא את מעשיהם בעיני המון העם והנשים".
ד מדוע הם עוברים על זמן קריאת שמע ותפילה?
ה ערוכה נגד ר' לוי יצחק עצמו: מדוע "הוא כופל את השם פעמים ושלוש, ופעמים הוא אומר:
אד, אדני, אדנים"? ומדוע הוא עושה "דברים זרים המבהילים" בשעת תפילתו? הוא "צופה
ומביט מכל עבריו, וגם הוגד לי שקודם קריאת שמע השליך נעליו מעל רגליו".
ו מדוע הם פוסלים את הסכינים של השוחטים ובודקים על פי דעת הרבנים, ומצווים "לשחוט
תמורתם בסכינים מלוטשים חדים"? הם עושים זאת "רק להתפאר ולהתייהר בפני המוני עם שהם מדקדקים במצוות".
ז מדוע הם עוברים -
"על החרמים ושמתות נוראים, אשר הוכרזו בקהל עם בפומבי ביריד וויסאקי וביריד זעלווא
בידיעת הרבנים וגאונים וכמה לומדים מופלגים ממדינת ליטא ורייסין? מי יבוא אחריהם
לבטל דבריהם ולא ישים לבו להיזהר מלהיכוות בגחלי רותם ומלהילכד במצודות החרמות
הנ"ל? ומה הוא ההכרח שהביאו ליכנס בסכנה עצומה כזאת, אשר הירא את דבר ה'
והשומר נפשו ראוי לו להרחיק את עצמו, פן תדבקהו הרעה? ואין זה, כי אם כל קביל די רוח יתירא ביה והרמת רוחא בגאווה וגודל לבב, לאמר: מי כמוני - כאשר הראה לעין כל, היותו מתעטר בעטרת-גאות; ועבד הלוי הוא עבודה בלתי תמה - כראוי על כל פנים למי

שרוצה לאחוז במידת החסידות ולהיות שפל רוח".
קשה לדעת, אם השיב ר' לוי יצחק על המכתב הזה והתשובה אבדה, או לא שם לב כלל לכל
אלה. איש הרגש כר' לוי יצחק, שהיה הוגה תמיד רק באלוקים ומסור בכל לבו לעבודתו, כשבאים
עליו בטענות ובחשדים, שהוא עומד למעלה מהם, בהכרח שיבטלם בלבו ולא יפנה אליהם כלל.
וההתנגדות בעירו זליחוב אליו לא חדלה. להפך, היא גדלה מיום ליום. גם הויכוחים שבינו ובין
הרב ר' אברהם ומכתבו האחרון אליו הוסיפו שמן על המדורה, עד שמוכרח היה לעזוב את העיר,
ונתקבל אחר כך לרב בעיר ברדיטשוב.

ג

ברדיטשוב, כמו עתה כן אז, לפני יותר ממאה שנים, הייתה עיר שרובה ישראל. מצבם החומרי
של יושביה בכלל היה טוב, כי מרכז גדול למסחר הייתה ברדיטשוב אז ונודעת בשוקיה הגדולים,
ואנשים לאלפים מכל קצווי רוסיה ומחוץ לה נהרו ובאו אליה למכור ולקנות. אין פלא אפוא, שבעיר
רבת מרכולת כזו היו גם אנשי מרמה וגנבים, בייחוד ביום השוק, והרבה דברים אי מוסריים נעשו
שם בימים כאלה.
בעת ההיא חיו בה שני אנשים מפורסמים, שכל אחד מהם השתדל להרים את העדה הישראלית
במצבה הרוחני והמוסרי: הגאון ר' יוסף הלפרין, הנקרא "חריף", בתור אב בית דין, והמקובל ר'
ליבר הנקרא ה"גדול", בתור "מגיד". חביב מאוד היה ר' יוסף הלפרין בעדתו, שהשתדל להפיץ
בה תורה ומוסר, אבל חביב ממנו ובעל השפעה יותר כבירה היה ר' ליבר הגדול.
מקראקוי בא ר' ליבר לברדיטשוב לגור בה, יחד עם אביו החסיד ר' אברהם, שמת תכף בבואו.

ר' ליבר נשאר לבדו, בדד ונבדל מיתר אנשי העיר, שקוע תמיד בלימוד הקבלה, שידע אותה
היטב והעריצה והקדישה כתורת אלוקים. מסירותו לקבלה ירש מאבותיו, כי דור רביעי היה
למקובלים המפורסמים, שנהרגו בשנת ת"ח על קידוש השם: ר' שמעון מאוסטרופולי, ור' יחיאל
מיכל מנמירוב; והיה גם דור רביעי למקובל ר' נתן שפירא, בעל "מגלה עמוקות".
היהודים בברדיטשוב ראו את ר' ליבר כקדוש וטהור, שבא בסוד אלוקים ויודע דעת עליון. מפה
לפה ספרו, כי ר' נתן שפירא זקנו בא אליו מדי לילה בלילה מ"עולם העליון" לעסוק עמו בקבלה.
והאמינו בו היהודים, ודבריו עשו עליהם רושם.
בכל יום היה מתבודד ר' ליבר מחוץ לעיר ושם התפלל לאלוקיו, ותפילתו הייתה בהתלהבות
גדולה, בהדבקות ובמסירות נפשית חזקה, עד ששכח את המציאות כולה. אגדה אחת מספרת:
פעם עבר דוכס העיר וראה את ר' ליבר עומד אצל אילן ומתפלל, ויקראהו לסור אליו. אבל ר' ליבר לא זז ממקומו. ויחר אף הדוכס עליו, ויצו לרכבו להכותו מכות אכזריות, אבל ר' ליבר לא זז ממקומו ולא שעה לכל המכות שהוכה, והמשיך את תפילתו בכוונה. הדוכס התפלא מאוד על דבקות היהודי הזה באלוקים, וכששב הביתה, שלח וקרא לו כדי לפייסו.
אבל ר' ליבר לא התרצה אליו כי אם בתנאי, שיתן את המקום שהתפלל עליו לקהילת ישראל, לבנות עליו בית כנסת. הדוכס נתרצה לזה, ובמקום ההוא נבנה בית הכנסת ה"ישן", העומד עתה במרכז העיר.
ר' ליבר היה מתנהג בענווה ובפשטות גדולה. מדי פעם בפעם היה הוא בעצמו מוביל, בטיילו
מחוץ לעיר, בהמה או עז שתעתה ביער, והשיבה לבעליה. לעתים קרובות היה הולך מחנות
לחנות, כדי להשגיח על המשקלות והמידות שתהיינה נכונות.
בעת ההיא החלה החסידות הבעש"טית להתפשט, וקוויה הראשונים הגיעו גם לברדיטשוב.

בעל שם טוב בעצמו היה מבקר מזמן לזמן את העיר, והתאכסן תמיד אצל ר' ליבר, שהיה מכובד
בעיניו מאוד. הוא אמר עליו: "ישנם צדיקים שזוכים לגילוי אליהו, אצל ר' ליבר הדבר להפך -
אליהו זכה לגילוי ר' ליבר". ור' ליבר גם הוא כבד את בעל שם טוב, אם כי לא היה תלמידו וגם
בדרכיו לא הלך, ובבית הכנסת שלו, שנקרא עד היום על שמו, היו מתפללים - ומתפללים גם
עתה - בנוסח אשכנז, בניגוד לבעל שם טוב, שהקפיד על הנוסח הספרדי. יחסו הטוב של ר'
ליבר לבעל שם טוב, ועל ידי זה גם לחסידות בכלל, נתחזק בייחוד - לפי אגדה אחת - אחרי
מותו של בעל שם טוב, כי רק אז נודע לו רוב גדולתו. אגדה זו מוסרת את הדברים האלה: בימים
הראשונים אחרי מות בעל שם טוב לא בא ר' נתן שפירא לר' ליבר נכדו ללמוד עמו, כאשר הסכין
לעשות עד אז. ושלח ר' ליבר את בנו ר' יחיאל לקראקוי, להשתטח על קברו של ר' נתן ולשאול
ממנו פשר הדבר. ור' נתן השיבו, שמפני פטירתו של בעל שם טוב נסגרה ה"ישיבה של מעלה",
שמשם הוא מקבל את תורתו, לזמן שלושים יום.
אחרי פטירתו של בעל שם טוב התקרב ר' ליבר יותר ויותר אל החסידות, כי אם לבעש"טני רשמי
לא היה עד יום מותו. בדרשותיו בבית הכנסת שלו, מדי שבת בשבת, הכין את העם לחסידות,
להבינה וללכת אחריה. והחסידות אמנם נתפשטה שם במהירות ולא פגשה שום מכשול על דרכה.
ברדיטשוב, העיר שהרבה יהודים מערים שונות עברו ושבו בה, לרגל מסחרם, משכה אליה את
עיני הצדיקים הראשונים לעשותה למרכז החסידות, שממנה תצא תורתה לערים שונות, אחרי

שהמרכז האחרון שלה, מזיריטש, נהרס יחד עם מות המגיד ר' בר, ותלמידיו נתפזרו איש למקומו,
וכל אחד בנה לו במה בפני עצמו. הם חפצו לרכז לכל הפחות את החסידות הווהלינית במקום
אחד; וברדיטשוב, כאמור, הייתה המקום היותר מתאים לזה. והננו פוגשים אמנם בעיר ההיא
לעתים קרובות את ר' ליב שרה'ס, את ר' יעקב יוסף מפולנאה, את ר' זאב מזיטומיר, ועוד ועוד.
הביקורים האלה הועילו הרבה להתפשטות החסידות בעיר ההיא, אבל למרכז רוחני גדול,
שימשוך אליו לבות רבים, נעשתה רק אז, כשבא ר' לוי יצחק לגור בה.
בהיותו בן מ"ה שנה, בשנת תקמ"ה, מ"ה לספירת העומר, אחרי שר' יוסף חריף ור' ליבר הגדול
לא היו עוד בחיים, בא ר' לוי יצחק לברדיטשוב לשמש בה בשני כתרים יחד: כתר תורה וכתר
חסידות.
אחרי המחלוקת והרדיפות הרבות, שסבל ר' לוי יצחק בערים שונות לרגל החסידות, מצא סוף
סוף בברדיטשוב את המקום הראוי לו, שבו יכול היה להתנהג מעתה כחפצו בלי שום מפריע.
בראשית בואו אמנם מצא גם פה התנגדות מצד תלמידי ר' ליבר, אבל לא ארכו הימים - וגם
הם נעשו לחסידיו, עד שגם בן בתו של ר' ליבר היה כרוך אחריו.
בעיר ההיא הגיעו התלהבותו והתדבקותו באלוקים למדרגה היותר גבוהה. הוא היה "כולו בוער
באש ה'", כולו רגש, כולו מסתורי, תמיד מתדבק בקונו, ולא עבר עליו אף רגע אחד - מספרת
האגדה - שלא קרא לאלוקים: "דערבארימדיגער! "הרחמן!" . לפעמים היה פונה לאלוקים
ומדבר אתו כדבר איש אל רעהו: פעם בתחינות ובקשות, פעם בטענות ובתביעות, ופעם גם

ברוגז ובכעס. ולא בשביל עצמו, לא בשביל צרכיו החומריים, או אפילו הרוחניים, כי אם בשביל
עמו, שאהב ושהיה נכון להקריב למענו את גופו ואת נשמתו ואת כל הקדוש והטהור לו. והכל ראו בו את איש הפלא, והכל שמעו בהשתוממות והתפלאות את תורתו ואת תפילתו
הנלהבה.

"דרכו היה בעת התפילה - מספר אחד מכותבי תולדות הצדיקים - להתפלל בפחד ורעדה, ולא היה יכול לעמוד על מקומו מחמת פחד, וכשאדם מניחו בקרן זווית זו מצאו בזווית אחרת, וכל העומדים בשעת תפילתו סמרו שערות בשרם ונמס לבבם ונתפשטה כל העקמומיות שבלב מקולו".

בהגיע חודש אלול ו"הימים הנוראים" קרבו לבוא, התרחק ר' לוי יצחק מכל דבר. אז הגיעה
התלהבותו לנקודה כזו שאי אפשר היה לשום איש, אף להיותר מקורב לו, לדבר אתו. בכל
יום ויום בחודש זה היה שולח את השמש שלו, להזכיר את העם, כי "הימים הנוראים" הולכים
ובאים, ובבית הכנסת היה מעורר את העם לתשובה.

בראש השנה היה עובר לפני התיבה. אז - מספרת האגדה - היה מופשט מכל גשמיות. בקול
נעים ובניגון מיוחד היה מתפלל את התפילות ומדי פעם בפעם היה מפסיק באמצע ופונה לרבונו
של עולם בדברי כבושים על עם ישראל. פעם בראש השנה, באמצע התפילה, בתוך התלהבותו
הגדולה, החל לזמר בקול נעים וערב את הדברים הבאים, הנשמרים עד היום בניגונם המיוחד
בפי רבים:

"דרי מעלה עם דרי מטה יפחדון וירעדון מאימת שמך; דרי תהום עם דרי שאול ירעשון וירגזון מאימת דינך. אבל צדיקים ממקום גן עדן ירננו ויזמרו לשמך. לכן אני לוי יצחק מברדיטשוב באתי לפניך בתפילתי ובקשתי: מה לך אצל ישראל? דבר: צו וועמען רעדסטו?

- אל בני ישראל. אמור: צו וועמען זאגסטו? - אל בני ישראל. צו: וועמען בעפעהלסטו? -

את בני ישראל. כה תברכו: וועמען הייסטו בענשען? - את בני ישראל. איבער דעם פרעג איך דיך: מה לך אצל ישראל? הלא יש לך כמה כשדיים, פרסיים, ישמעאלים, מדינים - מה
לך אצל ישראל? אלא מאי? - מוז געדרונגען זיין: חביבין ישראל, שנקראו בנים למקום, ובכן - ברוך וכו'".
בעצמו היה תוקע בשופר בראש השנה. עד ראיה מספר:
"חגורו היה מלא שופרות, והוא היה מופשט מגשמיות, נמסו כל הלבבות שראו אותו, וכולם
חרדו מפניו כמפני מלאך אלוקים".
פעם, מספרת האגדה, תקע בראש השנה והתקיעות לא עלו יפה. כעס ר' לוי יצחק וקרא:
"אם כן,
ריבונו של עולם, יתקע איוואן בשופר!"
בערב יום הכיפורים קודם כל נדרי, בראותו שבית הכנסת מלא מפה אל פה, פנה אל אלוקים
ואמר:
"ריבונו של עולם! לוא אמרת לגויים, כי מצווה לאכול ולשתות כל היום שלפני הערב הקדוש
הזה, אז שתו כולם לשכרה ולא היה בערב אף מניין אחד להתפלל לפניך. רק עמך ישראל הוא עם קדוש: אין אחד מהם שכור, אין אחד מהם שאכל יותר מדי; כולם התכנסו ובאו לבית מקדשך ועומדים יחפים לפניך".
הוא לא הניח שום הזדמנות שלא יתדבק על ידיה באלוקים. פעם, ביום הכיפורים, טרם התחיל להתפלל תפילת "נעילה", פנה אל הקהל ואמר: "נפוליון קיסר צרפת מתפאר בלבבו
לאמר, שהעולם כולו שלו הוא; ואני, לוי יצחק מברדיטשוב, אומר: יתגדל ויתקדש שמיה רבא..."
בכיליון עיניים ממש החל לצפות אחר יום הכיפורים למצוות אתרוג ולולב. רגע לשעה ושעה
ליום היו נחשבים בעיניו. ובליל הראשון של סוכות "היה נעור כל הלילה ושאג כארי ורקד ושמח:
מי ייתן ויגיע הזמן שאטול הלולב והאתרוג לידי ואברך עליהם". פעם - מספרת האגדה - אחרי

שהיה ניעור כל הלילה, אך האיר השחר, והנה הוא רץ בהתלהבות גדולה וב"התפשטות הגשמיות" לקחת את האתרוג, שהיה מונח בארון של זכוכית, ובפשטו את ידו שבר את הזכוכית -
ולא הרגיש בזה.
הוא היה מנהיג את ביתו בפשטות: אכל מעט, ולא שתה יין, מפני אבלות ציון וירושלים. לעומת
זה היה מתנגד, כרבותיו, לסיגופים, שזה "הסתת היצר, להחליש המוח למונעו מעבודת השם
יתברך". ואם בימי החול חי בקמוץ ובצמצום, הנה ביום השבת השתדל שיהיה הכל על הצד
היותר טוב ומרווח, וצווה גם על העני, שיקמץ בימי החול בכל מה שאפשר בשביל השבת.
"קדושת השבת - היה אומר - כל כך גדולה, שאדם מדבק עצמו בקדושה עליונה. נמצא, בשבת
חוזר האדם לשרשו". מדי שבת בשבת היה אומר "תורה" על דרך החסידות, והיה מאחר לשבת
ב"סעודה השלישית". קשה היה לו להיפרד מיום הקדוש הזה, יום השבת. על ידי ר' לוי יצחק
נתפשטה באוקראינה תפילה לעת צאת השבת לפני ברכת ה"הבדלה", ושם מתפללים אותה
בניגון מיוחד עד היום:
"גאט פון אברהם, פון יצחק און פון יעקב! בעהיט דיין ליעב פאלק ישראל פון אלעם בייזען
אין דיינעם לויב. אז דער ליעבער שבת קודש געהט אוועק, אז די וואך זאל אונז קומען צו אמונה שלמה, צו אמונת חכמים, צו אהבת חברים, צו דבקות הבורא ברוך הוא; מאמין צו
זיין בשלש עשרה עיקרים שלך, ובגאולה קרובה במהרה בימינו, לתחיית המתים, ובנבואת
משה רבנו עליו השלום. ריבונו של עולם! דו ביזט דאך הנותן ליעף כח - גיב דיינע ליעבע אידישע קינדערלעך אויך כח דיך צו לויבען און נור דיך צו דיענען; אז די וואך זאל אונז קומען צו געזונד און צו מזל און צו הצלחה און צו ברכה און צו חסד און צו בני חיי ומזוני,

לנו ולכל ישראל - ונאמר אמן".
מכל מילה ומילה נובעת אהבתו הגדולה לאלוקים ולעמו. הוא התאחד עם אלוקים ועם עמו
התאחדות כל כך חזקה, עד שלא מצא הבדל בין ישראל ובין אלוקים. בכל אחד מישראל, אפילו
בפחות שבפחותים, ראה והרגיש את האלוקים. בכל דבור ודיבור, שהיהודי מדבר, שמע את קול
אלוקי ישראל. "הוא היה לבוש בטלית ומוכתר בתפילין, וספר עם כל אדם מענייני העולם ועניינים
ארציות, כי חשב, שגם "בעניני ארציות, שהיהודי מדבר, רוח אלוקים בם".
הוא היה הולך בשוקים וברחובות ומעורר את העם לתשובה. הדבר הזה הביא לפעמים לידי
חדודים. פעם - כך מספרים - פגע באיש אחד שהיה ידוע לבעל עבירות; תפס אותו ואמר לו:
חזור בך - ואקנא בך קנאה גדולה, לפי שעונותיך הרבים יהפכו כולם לזכויות. ענהו האיש לאמר:
חכה לי, רבי, עוד שנה אחת ותגדל קנאתך. פעם אחת פגש באיש ושאלהו: למי אתה עובד?
הוא פלל לתשובה: לאלוקי ישראל. אבל האיש ענה לתומו: אני עובד לפלוני הסנדלר.
לפעמים השתמש הוא עצמו בתוכחותיו בהלצות. פעם, אחר תפילת "שמונה עשרה", ניגש אל
אחדים מן המתפללים ואמר להם "שלום עליכם" ונתן לכל אחד מהם את ידו. הם השתוממו לזה.
אמר להם ר' לוי יצחק: "מדוע תתפלאו? הלא בעמדכם בתפילה חשבתם על דבר עסקכם. - פלוני
היה בעיר זו, ואלמוני - בעיר אחרת... וכשגמרתם את התפילה, הלא שבתם מנסיעתכם, ולכן
נתתי לכם שלום".

רבי מנחם מנדל מקוצק

רבי מנדל מקוצק

גבוה ורחב הוא אילן החסידות. האילן הרך שנשתל על ידי הבעש"ט בפודוליה - ענפיו התרבו
והסתעפו למרחקים הגדולים של ארצות אירופה המזרחית, והם נתפצלו ונשתרגו זה בזה.
ובצמרת האילן - הגזע, מיתמר ומתעלה ענף המזדקר יחיד לשמים העמוקים והרחוקים - הלא
הוא רבי מנדל מקוצק, אשר נשמתו חובקת השחקים עלתה למרומים ביום כ"ב שבט תרי"ט.
בשורה הארוכה של אנשי הרוח הגדולים שקמו לה ליהדות בכל הדורות, עומד רבי מנדל יחיד
בייחודו. הוא מהווה חטיבה בפני עצמה, חטיבה של איש יחיד. שונה הוא מהכל, הן בהלך
מחשבותיו והן באורח חייו.
כחידה היה האיש בחייו וכחידה נשאר מקץ מאה שנה להסתלקותו.

צדקה בדעת

בעודנו ילד, בעיירת מולדתו גורייי, ששם נולד בשנת תקמ"ז 7871 - כבר צמחו לו למנדלי כנפיים. הנער שיקע את מוחו בים רחב הידיים של התלמוד. מוריו ומלמדיו ציינו את כשרונותיו הבלתי מצויים, את יכולתו בתפיסת העניינים הדקים והחריפים שבים גדול זה. אך
קרה תכופות שתוך כדי עיון בסוגיה עמוקה בתלמוד, עצם הנער את עיניו וכנפי הדמיון העבירוהו למרחקים, לעולם אחר, לעולם שמעבר לעולמם של בעל הפרה ובעל החמור.
כשהיה המלמד יוצא לטייל עם תלמידיו בשדות המוריקים הסמוכים לגורייי, לא חזר מנדלי
עימהם. הוא נשאר בשדה, טיפס ועלה על פסגות ההרים המתנשאים מסביב לעיירה, הסתכל

לשמים הרחוקים, התבונן במרחבי הטבע, ובעמדו יחידי על ההר החל לרקוד ולזמר:
צמאה לך
נפשי... כמה לך בשרי... לבי ובשרי ירננו אל אל חי... הוא חזר פעמים רבות על המילים לבי
ובשרי, היינו: לא הפה הוא שמזמר ולא הרגלים הן שרוקדות; לא הלב בלבד משתוקק להתמזג עם הנעלם, אלא גם הבשר עורג וכמה, גם הבשר רוקד. כבר אז להט בו הצימאון לבלתי נראה, כבר אז תקפה אותו תשוקה להגיע למעין של בראשית.
פעם, בשעה שהמלמד עמד בין תלמידיו בחדר והפליג לעולם הפלפול המחודד, הפסיק מנדלי
את דבריו בשאלה שלא מן העניין:
"בשעה שאבותינו הלכו במדבר ואכלו מן, כאשר כל אחד קיבל את מזונותיו במידה שווה, עומר לגולגולת, כיצד קיימו את מצוות צדקה?"
התלמידים והמלמד נתנו בו עיניהם בתמיהה, ומשלא השיבו הם נענה הוא והשיב:
"אבותינו עשו צדקה בדעת. מי שדעתו היתה רחבה יותר עשה צדקה עם זה שדעתו היתה פחותה..."
הוצאת המושג צדקה ממשמעותו הארצית והעלאתו למושג רוחני, למושג דעת - כזו היתה
דרכו לכשגדל ונעשה מחנך.
במחיצת ה"חוזה" וה"יהודי"
עד שלא מלאו לרבי מנדל כ' שנה עבר מבית הוריו בגוריי לבית חותנו העשיר בטומשוב.
האברך המחונן בכשרונות צלל עמוק בים התלמוד ומפרשיו, אך שלוה לא מצא בו.
הסערה
שבלב לא שככה במחיצת הספרים. לא בהם מצא מנוחה מהשאלות אשר הטרידו את נפשו.
להפך, ככל שלמד יותר כך הסתעפו יותר סימני השאלה והתעצמו. בלילות חורף ארוכים
מסוגל היה האברך להתבודד יחידי בפינה שבבית המדרש משקיעת החמה ועד סוף האשמורת
השלישית, כשלפניו ספר פתוח, אבל מחשבתו ממריאה לגבהים רחוקים, לעולמות ששפת אנוש

טרם מצאה להם לבוש. תוקפים אותו געגועים לנעלם הגדול של הבריאה, לראשית היקום
העטוף רזים ולאחריתו המלאה תעלומות.
במקרה או במתכוון נקלע לעיירה טומשוב חסיד זקן. באחד הלילות, כאשר נשארו שניהם
לבדם, גילה לו הזקן את עולמה של החסידות. מנדלי הקשיב ורוח חדשה צלחה עליו.
"הוא ידע לספר", סח לאחר מכן רבי מנדל כשנזכר באותו זקן, "ואני ידעתי לשמוע..."
לאחר אותה השיחה כיוון רבי מנדל את צעדיו אל רבי יעקב יצחק המכונה בשם "החוזה"
הגדול מלובלין, מעיין החסידות ורבם של הרביים בדורו, אשר הילה של זוהר עוטרת את
ראשו. את גדולתו של ה"חוזה" הפליא לבטא רבי אשר מסטרליסק שאמר:
"הנוסע ללובלין, אל החוזה, יצייר בדמיונו שלובלין היא ארץ ישראל; חצר בית המדרש
- ירושלים; בית המדרש עצמו - הר הבית; החוזה - קודש הקדשים, וקולו של החוזה -
קול השכינה..."
אך רבי מנדל שנדחף מצימאון לדעת לא מצא בלובלין מה שביקש. נשמתו הסוערת לא יכלה
כנראה להכות שורשים בקרקע לובלין ובאקלים חצרה. מתקופת חייו בלובלין נשאר דו-שיח
בין רבי מנדל ובין אביו.
אביו ר' לייבוש, למדן מתנגד ומקפיד על דקדוקי מצוות, משהגיעה עליו השמועה שבנו נסע
ללובלין, מיהר אחריו לשם והפציר בו שיחזור אל הדרך אשר סללוה הגאונים והחכמים שבכל
הדורות, שהיא גם דרך אביו. הבן השיב בקצרה ובתקיפות:
"הלא נאמר בתורה: זה אלי ואנוהו - אלוהי אבי וארוממנהו. איש יהודי חייב לומר קודם זה אלי, ורק לאחר מכן יכול לרומם את אלוהי אביו..."
רבי מנדל לא רצה באור הבא בירושה, אלא באור עצמי פנימי. הוא לא רצה דבר מן המוכן,
אלא שאף להשיג הכל בכוח עצמו.
כששמע את תשובת בנו המשיך ר' לייבוש ושאל את בנו:
"נו, מנדל, מצאת פה בלובלין את אשר אתה מחפש?"
השיב הבן:

"נאמר: מי שהולך ואינו עושה שכר הליכה בידו. וקשה, הלא אם לא עשה, אם לא השיג את מטרת ההליכה, מדוע מגיע לו שכר? ברם, איש לא יגיע לשום מעשה אם לא תקדים לה הליכה. קודם כל חייב הוא ללכת. ללכת מן הבית, ללכת לחפש לעצמו מורה, ללכת ולבקש תכלית בחיים, ללכת ולצאת מן השגרה. גם אם לא מצא את אשר חיפש, הרי בהליכה גופה הוא חש את השכר..."

רבי מנדל חיפש אחרי רבי שיחנכהו בדרך קשה, שיטיל על שכמו משאות כבדים אשר יגבירו

בקרבו את אי המנוחה. ומורה כזה הוא מצא באחד התלמידים הגדולים של ה"חוזה", ששמו

היה כשם רבו: רבי יעקב יצחק המכונה "היהודי הקדוש".

לימים סיפר רבי מנדל על פגישתו הראשונה עם רבו הראשון ה"יהודי":

"כאשר באתי בפעם הראשונה אל היהודי, נתן לי שלום ואמר לי: מנדל, זכור מה שאומר החכם מכל האדם: טוב לגבר כי ישא עול מנעוריו. הדברים הללו נכנסו בכל אברי והתחלתי למאוס באכילה ושתייה..."

במחיצתו של ה"יהודי" התחיל רבי מנדל לסלול לעצמו דרך משלו. כבר כאן סטה מהשגרה.

דרך תפילתו היתה באלם ובהתבוננות חשאית. בשעת מחלת רבו, שממנה נסתלק מן העולם,

הרעישו התלמידים שמים וארץ, ואילו הוא, רבי מנדל, עמד צמוד למקומו, ריכז את עיניו בנקודה אחת ושתק. המחשבה זעקה והתפללה, אך התפילה הזאת, השקטה מבחוץ והסוערת

מבפנים, "הרעישה את כל העולם".

לימים סיפר רבי מנדל בעצמו על אותו המעמד, לתלמידו רבי הניך מאלכסנדר:

"העולם היינו החבורה אמר תהילים ואני עמדתי אצל התנור ולא רציתי לאמור תהילים אז. ובא אלי רבי בונים ואמר לי, למה אתה מפציר כל כך?"

רבי מנדל הפציר בבורא על ידי אי אמירה, על ידי שתיקה.

בן כ"ז היה רבי מנדל בשעה שנפטר "היהודי" רבו הראשון תקע"ד - 4181 . על כסא היהודי

שנתייתם הושיבו התלמידים את חברם הגדול, את רבי שמחה בונים. מסביב רבי בונים התלקטה חבורה קטנה של אברכים צעירים, בני עלייה מובחרים. רבי בונים העמיד הכל על

האיכות. בפשיסחא שנאו "חסידים שוטים". היינו אנשים שאינם מבינים מה שעושים.
רבי
מנדל הצטרף לחבורה מובחרת זו וכולם הכירו בו מיד כי הליכתו בגדלות וכי הוא מרומם
משכמו ומעלה מכל אנשי החבורה.
גם רבי בונים ידע להעריך גדולתו של תלמידו זה. בליל הפסח ישב פעם רבי בונים על ידי שלחנו מוקף טובי תלמידיו. לפני שהתחיל בעריכת הסדר בחר הרבי מבין הכוסות שעמדו על
השולחן את הגביע הגדול ביותר, הרימו ואמר: "כוס זו שייכת לזה שיש לו המוח הגדול ביותר
שבינינו".
קם והעמיד את הגביע על יד מקום מושבו של רבי מנדל.
במחיצת רבו זה, שעמו התהלך י"ג שנה, נתעלה רבי מנדל ובאווירה הלוהטת ששררה בקרב
חבורת רעיו חושל אופיו.

מטומשוב לקוצק

אחרי הסתלקות רבי בונים תקפ"ז - 7181 ירדה יתמות על העדה והביאה עמה מבוכה בחצר.
החסידים - חלל ריק נוצר בלבם והם התהלכו אובדי עצות. הם מחפשים מנהיג - והדעות מחולקות. הזקנים שבהם והמיושבים בדעת נוטים להכתיר עליהם את רבי אברהם משה, בנו
של הנפטר. לעומתם האברכים הצעירים, המחפשים מטרה עליונה לחייהם עלי אדמות, נושאים עיניהם לתקיף שבחבורה, לרבי מנדל. אך הוא, רבי מנדל פונה להם עורף ודוחה אותם
בגערה:
"מה, רבי אתם מחפשים? וכסבורים אתם שגם להבא הדברים ילכו כפי שהורגלתם בהם עד עתה? הרבי יעבוד עבורכם ואתם תחטפו שיריים? הרבי יעמול תחתכם ואתם תחסו בצלו? הוא יעבוד את הבורא ולכם תבוא ישועה על ידו? רוצים אתם ברבי שיחזיק בידו מפתחות לאוצרות השמים ויחלק לכם פרנסה די הצורך; ישיא את בנותיכם הבוגרות וירפא את נשותיכם. לא! לא אופה כעכים אנכי. ואינני רועה צאן המחפש

מקום מרעה לצאנו. אצלי יהיה עליכם לדאוג לעצמכם בחומר וברוח, כל אחד לכשעצמו".
החסידים נבהלו ונסוגו. הם ידעו את מידת קפדנותו של "רבי מנדל השחור"; ידעו שהוא "אש
לוהטת"; ידעו מה עזות ונועזות התביעות שהוא יציג להם. הם נתנו עין ברבי יצחק מאיר, אף
הוא חריף בתורה ובעבודה. אך מתון יותר, בעל מזג טוב. אולם הוא, רבי יצחק מאיר עצמו,
הרכין את ראשו בפני רבי מנדל בהכנעה ובהתבטלות.
"ראיתי לשון אש אמיתית וכפפתי את עצמי לפניה", אמר הרי"מ והדגש היה על אמיתית.
רבי מנדל וחבורת האברכים בחרו בראשונה כמקום מושבם את העיירה טומשוב, שבמחוז
לובלין. שנתיים ימים נשארו בעיירה זו. היו אלה ימים של התעלות והמראה למרומים. בפי
חסידי רבי מנדל היה שיר:

בטומשוב בוערת אש

עולה משם אור חדש.
מסביב הרבי התלקטו אברכים צעירים העורגים למשהו נסתר ונעלם, ושהיו מוכנים לנטוש
את כל הקניינים הגשמיים כדי להגיע למטרה הנכספת. וכדברי רבי יצחק מאיר הרי"מ : "רק
צעירים שמטרתם לפני עיניהם ואמונתם שלמה, אתם הוא הרבי מתרועע - אך הנשארים המה הבל".
רבי מנדל שרף בהבל פיו את הקטנים ואת הקטנוניות. אך עוד יותר מן הקטנים לא סבל רבי
מנדל את הבינונים ואת הבינוניות. בלבו נשא הרבי רעיון גדול ואמונה גדולה - חזון של תיקונו
הרוחני של העולם שיכול לבוא רק על ידי גאולתו הרוחנית של האדם. אך רעיון זה לא ניתן

להגשימו על ידי אנשים בינוניים שלא השתחררו לחלוטין מכל דאגות חולין.
רבי מנדל העמיד הכל על חודו של מחט. הוא לא גרס חיים של חול המועד ולא אהב את בין
הערבים. או חול, או יום טוב; או אור, או חושך; או הכל, או לא כלום; או עולם נגאל, או מדבר שממה. רבי מנדל לא אהב את הנים-ולא נים; גאולת העולם לא תוכל לבוא, לכן, על ידי
אנשים בינוניים, על ידי אנשים ערים למחצה ומנמנמים למחצה. אלה מכונים בפיו של רבי
מנדל "חיי גולמים". אדם שרצונו מיטלטל בין נטיות הלב אינו יכול להתייצב במערכה לשינוי
פני העולם ותיקונו.
באותם הימים קרא הרבי לחדרו את אחד האברכים החביבים עליו ואמר לו:
"מוכן אני להבטיחך, שברשותך לא תימצא פרוטה לקנות ככר לחם. אם רצונך בכך מוכן אני להגביה אותך למעלה מן הקרקע ומשם תראה כי על כך לא כדאי להיאנח כלל..."
רבי מנדל האמין אז בכוחו לגבש גרעין של יחידים מובחרים שישמש פקע אשר ממנו יצמח
עולם חדש, עולם של אמת.
אחרי שנתיים ימים עזבה החבורה את טומשוב ועברה לקוצק.
מדוע בחרו דווקא בקוצק כמקום מושבם? בקרב החסידים רווח סיפור קוצקאי מובהק.
"- - - אחרי שעזבו את טומשוב נדדו החסידים והרבי מעיר לעיר בדרכם לאכסניה החדשה.
בכל מקום שהציעו להם אנשי העיר שיבואו להתיישב, אמר הרבי - לא! יום אחד הגיעה השיירה לעיירה הקטנה קוצק. אנשי העיירה ביידעם את התנהגותם המוזרה של חסידי רבי
מנדל, ביקשו לגרש אותם מעירם, ידו עליהם אבנים ושיסו בהם את כלבי העיר. רבי מנדל זקף
את גבות עיניו, חייך חיוך של ביטול ואמר למקורביו:
"אנשי העיר הזאת נראים בעיני. הם מגלים מסירות נפש למען דבר הנראה בעיניהם כאמת. עיר שזורקים בהם אבנים - עיר היא! כאן נשב!"
היה זה בשנת תקפ"ט. ורבי מנדל היה אז בן ארבעים ושתים שנה.

עליה וירידה

אלה שנדדו עם רבי מנדל לקוצק דבקו בו בלב ובנשמה. התלמידים נעשו מחנה מגובש של
חיילים מאומנים. הסיסמא שבפיהם היתה: המפחד אינו יוצא למלחמה! הירא ורך הלבב
ישוב לביתו!
בקוצק נוצרו חיים שיתופיים מובהקים. כיס אחד היה לכולם. טושטשו לגמרי הבדלי המעמדות ובוטלו המחיצות בין אדם לאדם. במו ידיהם הקימו התלמידים את בנין בית המדרש שלהם. כל יום יצאה קבוצה אחרת לעבודה ובערבים ישבו בצוותא, אכלו פת חרבה
ולגמו לגימת י"ש כדי להגביר את הריעות. כשהגעגועים לאין סוף בערו עמוק בלב, פצו פיהם
בשירה והרימו רגליהם לריקוד. חסידי קוצק היו אומרים:
"גדולה הסגולה הטמונה בריקוד. טוב שאדם מנתק את עצמו מן האדמה ולו אפילו לרגע אחד".
חסידי קוצק לא שמו לב לחיצוניות. גלימות המשי שלהם היו שחוקים וירוקים והשטריימליך
- מהוהים ומקורחים. לבושם היה קרוע-בלוא, מותניהם היו אזורות חגורות חבל או קש. היו
כאלה שחבשו לראשם עלה של כרוב ולרגליהם נעלו נעלי עץ ולא חשו בחוסר מה.
להדיוטות לא ניתנה רשות כניסה לקוצק. תלמידו של רבי מנדל חייב היה להיות למדן מופלג,
אך נוסף ללמדנותו חייב היה להיות מבין בבינת הרזים וחכם בחכמת הרמזים. בקוצק אין
שיחות שבהרחבה ואין סיפורים ארוכים. כאן שולט הרמז. הלא אמור עולה על האמור, עולמות עמוקים מקופלים במימרת ברק קצרה שמילותיה ספורות. מושגים רמים היו טמונים
ברמז קל.
מה הם הקווים שייחדו את ר"מ ומקורביו לחטיבה מיוחדת ביהדות? מהו ה"משהו" ששיווה

לאסכולת קוצק צורה סגולית מקורית שאיננה ניתנת לחיקוי? שלושה הם העמודים עליהם
נשען עולמו של ר"מ: עמוד האמת, עמוד הדעת ועמוד השלמות. מושגים אלה אינם חדשים
ביהדות, אך החידוש טמון בפירוש הקיצוני שר"מ פירש אותם.
האמת היא נקודת המוצא המחשקת את שער הטבעות המאפיינות את עולמו של ר"מ.
השאיפה לשלמות; הצימאון לדעת - הכל נובע ממעיין האמת והכל מוסק ממנו. ואמת אצל
ר"מ אין פרושה לא לומר שקר, כן אין הכוונה לדבר אמת, כאן מתכוונים שהמוח יחשוב מחשבת אמת והלב ירגיש הרגשת אמת. אמת משוחררת מהשפעת המניעים התת הכרתיים
הסמויים מעיני האדם עצמו.
בקוצק רווחה אמרה, כי בתוך כל אדם במסתרים שבו יושב גנב במחתרת והדברה השמינית -
לא תגנוב - אין פירושה לא לגנוב מאחרים. כאן פרשו לא תגנוב: אל תהא גנב. כלומר אל תגנוב את עצמך.
רבי מנדל נוקב את תלמידיו במפולש. עינו החדה חודרת בעד הגילוי החיצוני של האדם, פורצת
מעבר לשכבתו העליונה ופולשת למשקע העמוק שבנפש, לחלק התת מודע שלו.
ר"מ ראה פעם אחד מפרחי תלמידיו העומד בקרן זווית ומתפלל בדבקות את תפילת "שמע".
בעיניים עצומות התפלל האברך: ואהבת את ה'... בכל לבבך... בו ביום קרא אותו הרבי אל
חדרו, הגביה אליו את עיניו ושאלו:
"אברך, אמור אמת, באומרך "ואהבת..." את מי בעצם אותה אוהב את האלוהים או את עצמך? אם אדם אוכל ראש של דג שמן מרוב אהבה אליו - כלום את הדג הוא אוהב? על אהבת יעקב ורחל מוסיפה התורה "ויהי בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה". התורה כאן מעידה כי אהבתו של יעקב הייתה אהבה אמיתית לרחל ולא אהבה עצמית. בדוק את עצמך היטב, אברך, נצור שפתיך מדבר מרמה. ייתכן שאהבתך לאלוהים איננה אלא אהבה עצמית: ייתכן שאתה מאמין בו בגלל טובת ההנאה שהנך מצפה ממנו, בעולם הזה או בעולם הבא - אם כן מהם הדיבורים על אהבה..."

מידת האמת המושלמת שהייתה טבועה בר"מ דחפה אותו להציץ לעבר הפרגוד של הקיום
ואילו הרצון לדעת הכניס אותו לפרדס הנעלם שרק יחידי סגולה יוצאים ממנו בשלום.
הצימאון לדעת שבו היה מהסוג שאין להרוותו על ידי העמקה בספרים ועל ידי עיון בדברי
תורה של אחרים. אם נקבל את המושג "פילוסופיה" כפי שהגדיר אותו אפלטון, ראש הפילוסופים שאמר, כי פילוסוף איננו זה שהשיג חכמה, אלא זה החובב חכמה פילו - אהבה,
סופיה - חכמה - הרי ספק אם מי שהוא עלה על ר"מ בפילוסופיה, בצימאון לדעת, צימאון
שאף פעם לא בא על סיפוקו. כי ר"מ לא הסתפק ב"יש", במה שהשיג כבר. הוא שאף דווקא
לאין, לדבר שעדיין לא הושג.
ר"מ היה עמקן בתורת הספקנות. הוא כפר באמיתותה של הנחה ודאית ולא גרס קיום אמת
יציבה. הדבר היחידי שהוא וודאי, הדבר העומד מעל כל ספק הינו הספק עצמו: ספק הנובע
מהידיעה הברורה כי לעולם לא יגיע האדם לעמוד על סוג הנעלם הגדול.
"יצחק מאיר - פנה ר"מ פעם לגדול תלמידיו, הרי"מ - אילו הייתי יודע לפחות כי אלקה בעולם הבא, הייתי יוצא בריקוד באמצע העיר... אילו הייתי יודע".
הנתיב הצר שר"מ בחר ללכת בו אינו שביל הנמתח על פני מישורים. הוא התבטא פעם: "עומד
אני ברגל אחת ברקיע השביעי וברגל השניה בשאול תחתית".
לאדם שמטרתו בחיים היא חתירה אל האמת המוחלטת, הרי מן ההכרח שבתהליך התקדמותו אל המטרה תהיינה קיימות נטיות לכאן ולכאן; מן ההכרח שהשביל יעלה הרים
וירד עמקים; מן ההכרח שתהיינה עליות ומורדות, עליות עד לרקיע השביעי ומורדות עד שאול
התחתית, שהן מסימני היגיעה ומסימני האמת.
מידת האמת השנונה שבר"מ דחפה אותו לראות את הצללים שבכל תופעות החברה. החזון

שנשא בלבו היה לגרש את התרמית מן העולם. לשם כך זקוק ר"מ לחומר אנושי בעל איכות
גבוהה. בתקופת חזונו האמין שבכוחו לגבש גרעין של יחידים מובחרים שישמש פקע, אשר
ממנו יצמח עולם חדש.
"אין רצוני להרבות בתלמידים - אמר - רצוני בשלוש מאות אברכים שכל אחד מהם יחבוש עלה כרוב לראשו, יתאזר באבנט של קש, יעלה על גגות העיר, יחווה את אצבעו כלפי מעלה ויכריז: ה' הוא האלוהים".
האידיאה קסמה לרבים. ר"מ שובה לבבות של פרחי חסידים הנמשכים אליו כפרפרים המעופפים לעבר אורו של הנר. בערי פולין ובעיירותיה הדהדו שמועות על אברך מופלא, מרדן
קדוש, היושב בעיירה קטנה שבמחוז לובלין, בקוצק. צעירים בעלי חזון, שנגרפו על גלי הגעגועים למשהו נסתר ונעלם, נטשו את נשותיהם הצעירות, שרק אתמול נכנסו עמן לחופה;
עזבו את חנויותיהם ובני ביתם ונהרו לקוצק להיות קרוב לדיוקן שחור השער.
האברכים שנהרו לקוצק שכחו עולם ומלואו, הפקירו את הכל, השליכו את דאגותיהם החומריות המושכות מטה והעמיסו על עצמם משאות מסוג אחר, משאות רוחניים. הם ניתקו
את הקשרים עם הבית ושיקעו את עצמם בעולם שכולו אידיאה. הרבי רואה בעין שהוא מתקרב למטרה. עם אנשים אלה אפשר לצאת למערכה. אך ימי ההמראה לשחקים לא ארכו.
קשה היתה ההתערות באקלים החריף שנאצל מאישיותו של ר"מ. קשה הטיפוס במשעול
התלול המוליך לפסגת ההר. קשה מדי הדריכות המחשבתית, שהרבי דורש מהם. מזמן לזמן
נופל אחד באמצע הדרך. בלב הנשארים צצים גרעיני אכזבה. התלמידים מתייאשים מלצעוד
בעקבות רבם. מתעוררים גם רגשות געגועים לחיק המשפחה; מתעוררת כמיהה לאישה שנשארה בבית מבלי לראותה שבועות וחודשים.
מתחילה הירידה. מרה שחורה יורדת לחצר קוצק. בצר להם, למפקפקים, נזכרים הם בחצרות

של רביים אחרים. באקלים הרך והנוח השורר שם. הם מתחילים להשתוקק לרבי שילטף
אותם ביד רכה, שירגיע את לבם במלת נחמה; מתגעגעים לניגון עליז המלווה את שולחנו של
הרבי, לשמחה ולמעגל הרוקדים של החסידים; משתוקקים שהרבי יכנף אותם בכנפי אהבה.
ואילו כאן? השוט שבידי הרבי מבהיל. אין מלה של נחמה ואין טיפה של עידוד. או שתיקה
גמורה או גערה זועמת. הרבי אינו יודע פשרות. לאברך שניסה לתנות בפניו את אשר בלבו
אמר: "הלב יישבר, הכתפיים יתרסקו, שמים וארץ יימעכו - והאדם משלו לא יסור!".
גם על הרבי ירדה תוגה. הוא רואה כיצד מתרחב הקרע בין הרצוי שבחזון ובין המצוי שבחיי
יום יום. הולכת וקרבה התנגשות בין שני עולמות מנוגדים במהותם; בין עולם ספוג אווירה של
שבת נצחית ועולם שחול ושבת משמשים בו בערבוביה; בין עולמה של נשמה בודדה גדולה
הצועדת מרקיע לרקיע והעורגת לגעת ברקיע השביעי, ובין עולמם של בינונים, שרגליהם
כבולות וצמודות לאדמה.

התבודדות

ר"מ ממעט לראות פני חסידיו. מיום ליום נעשה שתקן יותר, מסתתר בחדרו ומתייחד בבדידותו. אחד התלמידים, ר' מרדכי יוסף, - זה שצעד עם רבו כברת דרך ארוכה - נכנס לחדרו של הרבי ומבקש ממנו לשים עין על הדאגות הארציות של החסידים. הוא רמז לו על
הדיכאון השורר בחצר. פלוני - אשתו בוכה בפניו שיחוס עליה ויבוא הביתה; אלמוני - חנותו
הקטנה עומדת בפני הרס; שלישי יושב כאן כבר כמה חדשים ואיננו יודע כלל על גורל אשתו

וילדיו. החסידים מסתובבים בחצר קרועים ובלויים, לפעמים גם רעבים ללחם. הרבי שומע
את הדברים, מהרהר את הרהוריו, ולאחר מכן הוא מטיל מבט חד על תלמידו ואומר:
"גדלותו של הבורא - שיש לו הסבלנות לשמוע לכל הבקשות הללו, שאנשים מתפללים לפניו. החכמים אמרו, כי שערי דמעות לא ננעלו. אם השערים אינם ננעלים - לשם מה הותקנו? אם השערים פתוחים תמיד - בשביל מי הם קיימים? דע, מרדכי יוסף, כי השערים ננעלים בפני דמעותיהם של שוטים, הבוכים על דברים שהבכייה אינה כדאית. אתם כאן בחצר כולכם שוטים וקבצנים" שנארערס, בלשונו .
בעיני ר"מ נראים ההמונים המקיפים אותו כחברת קבצנים. גם גישתם לאמונה באלוהים היא
גישה קבצנית. לאלה מצטייר אלוהים כמקור הכסף והזהב והם מבקשים ממנו שיעניק להם
ממקור זה מלוא כיסיהם - ולאלה הוא מצטייר כמקור הטוב והרחמים ופורשים את ידם אליו
ומבקשים ממנו פירורים בעולם הבא. אלה ואלה מתפללים אל הבורא שהוא ימלא את רצונם
ואינם חשים כי אמונתם באלהים מחייבת אותם שהם ימלאו את רצונו.
שבועות של מתיחות עברו על הרבי ועל החסידים, והיא הגיעה לשיאה באותו ליל שבת, שקוראים בה פרשת תולדות, שבת שנתחוללה בה סערה ואשר ממנה מתחילה תקופת ההסתר
בחיי ר"מ.
פרישתם של תלמידים מקוצק
עטופת סוד היא פרשת פרישתם של מחנה גדול מתלמידיו מרבם הגדול. החסידים שותקים
ואין מדברים על השבת הזו אפילו ברמז. כל מה שנאמר על ידם בא לידי ביטוי בפסקה קטנה
הנאמרת בלחישה מפה לאוזן: "באותה השבת שחלה רבנו זצ"ל". באותה השבת עזבוהו רבים
מנאמני תלמידיו ובראשם ר' מרדכי יוסף ומאז פרש ר"מ לחדרו לכל ימי חייו. הסתתר מאחורי מנעול ובריח וסגר אחריו את הדלת לעד.

עשרים שנה חי ר"מ בהתבודדות בין ארבעת הכתלים של החדר הקטן. בחדר זה עברו עליו כל
הייסורים שהם מנת חלקו של איש הרב את ריבה של האמת. איש מסוג זה נושא על כתפו יגונו
של העולם ומתמודד עם גורל האדם בעולם.
כבר אמר אחד מן ההוגים בדור הקודם: הכל מרגישים, אך יש מי שמרגיש את זעזוע קיבתו
ויש מי שמרגיש גם אנחותיהם של הפרחים. יש מי שמרגיש את ייסורי עצמו ויש מי שמרגיש
את ייסורי הדור כולו. המעטים מן המעטים מרגישים גם ייסוריהם של הדורות שעוד לא נולדו...
ר"מ חש בייסוריה של האנושות, גם של הדורות שעדיין לא נולדו. אך אם אין בכוחו להפיג את
צערו של העולם ולקעקע את התרמית של העולם, הרי לפחות חלקו לא יהיה עם העולם הזה.
כאן טמון סוד בדידותו.
ר"מ לא השאיר אחריו ירושה רוחנית בכתב. לא ספר מודפס, אפילו לא פיסת נייר כתובה
בכתב ידו. כשנסערה עליו הנפש, העלה את רעיונותיו והרגשותיו על קלף או על נייר אך לאחר
מכן הוריד הכל לטמיון בכוונה תחילה.
בכל ערב פסח חיפש ר"מ בחורים ובסדקים וכשמצא פיסת נייר כתובה בכתב ידו שרפה יחד
עם החמץ.
"זה ספר תולדות אדם" כל ספר מספר תולדותיו של מחברו. בין דפי הספר מקופלים מאבקיו
הפנימיים של כותבו ואילו כתבי יד הנשרפים על ידי מחבר, מספרים על התלבטויותיו של
השורף.
לפי גרסה אחת, עמל ר"מ במשך עשר שנים בכתיבת ספר שהכיל לא יותר מאשר דף אחד. את

הספר הזה הוא כינה בשם "ספר האדם". בדף יחיד זה רצה ר"מ להביע את ראייתו על מטרת
קיומו של האדם הסובל בעולם, אך גם על יצירה יקרה זו לא חס. לשונות אש אכלו את הדף
הזה יחד עם שאר כתבי היד.
בן שבעים ושתים שנה היה ר"מ בשעת הסתלקותו. בשכבו על ערש הדווי, הקיפו את המיטה
טובי תלמידיו. ברגעים האחרונים, לפני פרידת הנשמה מהגוף, פקח הוא את עיניו, הפנה מבטן
לעבר תלמידו הגדול, הרי"מ ואמר:
"יצחק מאיר, האם שרפת הכל? הדלק נר ובדוק היטב. אם תמצא דבר מה מכתב ידי - השמד ושרוף!"
לאחר מכן הוסיף: "העולם מעלה עיפוש ואין בי הכוח לנשום בו". חלל האוויר נעשה לו צר.
הלב התפלץ מתחושת הצער והכזב שבעולם.
האקלים הרוחני של ר"מ, אקלים רחוק הוא לדורנו. הייסורים העמוקים שעינו אנשים מסוגו,
רחוקים מיסורי דורנו. יתר על כן, רבי מנדל איננו מבטא גם את התקופה של המאה ה- 91.
הוא איננו יליד התקופה. גם בדורו שימש מופת ולא דוגמא. עולמו היה רחוק אפילו מעולמם
של בחירי תלמידיו. התלמידים כינוהו בשם "החכם הזקן מקוצק". אישים אחרים מסוגו -
מחשבתם העמוקה פלסה לעצמה דרך לעולם הגדול. ר"מ נשאר בפנים. אין לזר גישה אליו, לא
בחייו ולא כעבור מאה שנה אחרי הסתלקותו.
בתולדות הרוח יישאר ר"מ אחד מאנשי הדת והמוסר המהפכניים שירדו לעולם, שמרדנותם
ינקה את יניקתה מהיכל הקודש של האמונה.

שירת היצירה וקינת החידלון

התבודדות הינה מקום משכן של מבשרי בשורות בעולם וסוללי דרך בחיים. גם המבשרים
הראשונים של החסידות שרויים היו בהתבודדות. אך מה תהומי ההבדל בין התבודדותו של
רבי מנדל, הרבי השביעי בחסידות לבין התייחדותו של רבי ישראל בעל שם טוב, יוצר החסידות ורבה הראשון.
שבע שנים התייחד הבעש"ט ביערות העבותים ועל הרי הקרפטים, שבין קוסוב וקיטוב; שבע
שנים התבונן הבעש"ט בטבע ובבוראו. בשנות ההתייחדות נרקם החזון ונתחשלחה הבשורה.
בבדידות השקטה נתגלו לו שלוש אהבות גדולות: אהבה ליקום ולבוראו; אהבה לישראל
ואהבה לתורה. כשהלב עבר על גדותיו משלוש אהבות הללו, יצא הבעש"ט מבדידותו, עזב את
היערות וירד מן ההרים כשבפיו שפע ברכות לעולם ובזרועותיו תורת חיים לאדם. עיניו זהרו
בהדר זהרו של הטבע; הוא פקד לשמוח בחדות העולם ולרקוד במעגל ריקוד העולם.
- "אדם
החי בשמחה אמר הבעש"ט - מקיים בזה רצון הבורא".
את בשורת השמחה הביא הבעש"ט למשכנות ישראל הדלים, לעני, למך ולמדוכדך שבעם.
החדר בקוצק המואר באור כהה לא היה בו מן הדרת הטבע של מרומי ההרים ולא מן
המסתורין של יערות הקרפטים. שירות אחרות הדהדו בחדר מוגף התריסים ומוקף ספרים.
לא נשמעו בו שיחות דשאים ואילנות. בחלל החדר נשמעו ההדים של רוחות המספרות זו עם
זו, רוח אחת בונה עולמות והשניה מחריבתם.
הבעש"ט חש בפריחתו של העולם; הכל אומר שירה. הוא נושם שירת גידול העשב באדמה,

מתבונן בפרח המזדקר בין נקיקי הסלעים הפותח ברגעי השחר את עלי הגביע לקראת קרני
השמש המפציעים מבין העננים; הבעש"ט שומע את קול ה' מתוך ההדר, מתייחד עם התפארת
שבטבע ומתמזג עם החסד הצומח מהבריאה והעוטף את ארבע רוחות העולם. ואילו רבי מנדל
מתעטף עם הכמישה של היקום, הכל מקונן קינת החידלון. הוא חוזה ברוחו שקיעתה של
השמש גם בשעה שהיא נמצאת עדיין במלוא פריחתו; רואה את השלכת, בשעה שהאילן עומד
עדיין בלבלובו.
בהתבודדותו על רמות הקרפטים נסחף הבעש"ט בסער היצירה, הוא שמע קול המלאך המסתתר מאחורי כל פרח כשהוא מכה על קדקודו ואומר לו: גדל! ואילו רבי מנדל בחדרו
נסחף בצער האבדון. הוא שומע את קול המלאך הממונה על החידלון השואג בלי הרף: הבל
הבלים, הכל הבל. חידלון נשמע גם מקול רינת הצפרים. כשהאביב נמצא במלוא פריחתו, כבר
שומעות אוזניו אוושה של עלים נושרים; ובבשלותו של הקיץ מבצבצת כבר תוגת הסתיו.
הדר - הטבע איננו תופס אצל רבי מנדל מקום מיוחד. מחשבתו מוטרדת יותר מהשמש הגוססת; משובלי העננים הנמוגים; מהעלים הצהובים הנושרים מהאילנות; מכל מה שמזכיר
גוויעה וחידלון, מכל מה שמעלה על המחשבה השאלה הגדולה של כדאיות היקום של ה"לשם
מה"?
בפנים החדר הסגור גומע רבי מנדל מרחקי נצח. הוא משקיף על גופו של העולם ממרחקים
גבוהים, כאילו הוא, רבי מנדל, איננו חלק מהעולם, אלא חוץ ממנו; כאילו היה יושב על כוכב

לכת אחר, על המאדים. הוא רואה את עצמו מעל למציאות ולא חלק ממנה. על כל תופעה
בחיים הוא מסתכל באספקלריה של הנצח. חשוב אמנם לדעת הסיבתיות של חוקי תנועת
גלגלי העולם אך חשוב יותר לדעת מה התועלת של תופעות היקום מבחינת הנצחי.
בדידות מסוג זה איננה בדידות שקטה הרובצת על מי מנוחות. היא איננה נושאת בכנפיה
מנוחה ושלוה. זוהי בדידות מסוערת של כעס ורוגז.
כמו שמשון שלפת בכוח שיריו את עמודי בית דגון, כך לפת רבי מנדל במוחו החזק את עמודי
העולם; וכמו שמשון, היה רבי מנדל מוכן לפעמים לעקור את העמודים הללו משרשם, לקעקע
את העולם ולהחזירו למקום הראשון לתוהו ובהו - ולחושך נצחי.

רבי נפתלי צבי מרופשיץ וצדיקי הדור

קשריו עם רבי צבי הירש מזידיטשוב

רבי נפתלי צבי מרופשיץ קיים קשרים אמיצים וידידותיים עם צדיקי דורו ובפרט עם חבריו לבית המדרש הלובליני, שלאחר שנת תקע"ה, הקימו חצרות משלהם.
דומה שהקשרים האמיצים ביותר היו עם רבי צבי הירש מזידיטשוב, שהיה ידידו מימי נעוריו,
עת הסתופפו שניהם בבית מדרשו של הרבי ר' אלימלך מליז'נסק. ידידות זו נתחזקה בחצר
ה"חוזה" מלובלין, בה היו מראשי החבורה.
המכתבים שכתב רבי צבי הירש אליו מלאים חיבה והערצה וחבל שלא נשתמרו בידינו מכתבי
התשובה של רנ"צ. ברם, המסורת החסידית הותירה לנו שני סיפורים המראים את הערצתו
של רנ"צ לרבי צבי-הירש.
אחד הסיפורים קשור בנסיונו הידוע של רבי מנחם מנדל מרימנוב להפוך את מלחמת נאפוליון

למלחמת גוג ומגוג ולהביא את משיח צדקנו. המלחמה, בתכנונו של רבי מנחם מנדל, היתה
אמורה להביא סבל רב לעם ישראל ורנ"צ עשה הכל שלא תהא זו מלחמת גוג ומגוג. רנ"צ הצליח ונאפוליון נכשל. רנ"צ התחרט על מה שעשה ובפרט שרבי מנחם מנדל מרימנוב אמר
שעליו להסתלק מן העולם כתוצאה מכישלון פעילותו, על כן טיכס עצה כיצד למלא אחר רצון
רבו ולהביא את משיח. הוא כינס את תלמידיו של רבי מנחם מנדל מרימנוב, על מנת שהכנס
יגיע למסקנה, שאין עתה מנהיג לחסידים וממילא חייב משיח לבוא ותימסר לידו ההנהגה.
משהתכנס הכנס ורנ"צ הציע את הצעתו, קם רבי צבי הירש מזידיטשוב ממקומו ואמר: מה
חסר לכם "אצלנו"? כך נתפרדה החבילה. רנ"צ הקפיד על ידידו, אבל כששמע את תפילת
"שמונה עשרה" שלו, אמר: "היהודי הזה הוא כולו לשמים" .
רבי יחזקאל שרגא הלברשטאם משיניווא שסיפר סיפור זה הוסיף: כפי שעשה רנ"צ לרבי
מנחם מנדל מרימנוב, כן עשה רבי צבי הירש לרנ"צ.
בנוסח אחר, ברוח זו, מספר ש"ב הרב משה אריה פריינד - ראב"ד בירושלים: כששמע רנ"צ
את דבריו, של רבי צבי הירש מזידיטשוכ, אמר לבנו - רבי אליעזד מדזיקוב: בא ונארוז את
החפצים וניסע מכאן. כשהלכו להפרד מרבי צבי הירש שמעו את תפילת המנחה שלו, ואז אמר
רנ"צ לבנו: תפתח את החבילות אנו נשארים כאן. מימות רבנו אלימלך מליז'נסק לא שמעתי
תפילה כזו.
כשהשיא רבי צבי הירש אחת מבנותיו ורנ"צ לא יכול היה להשתתף בחתונה, הוא שלח לשם
את שני בחירי תלמידיו: רבי חיים מצאנז והרב מפשאצלוב.

כשחלה רבי צבי הירש והיתה מחלתו אנושה מאד, התפללו עליו צדיקי הדור להחלמתו, לפתע
חלה הטבה במצבו. אמר רבי צבי הירש: מכל אלה שהתפללו עבורי, היו שלשה שעשו מאמצים
מיוחדים: רבי אברהם יהושע השיל מאפטא, רבי נפתלי-צבי מרופשיץ ורבי משה טיטלבוים
מאוהל. רבי צבי הירש נסע אז במיוחד אל רנ"צ כדי להודות לו על מאמציו.
ביקורו של רנ"צ מרופשיץ בזידיטשוב - 3 סיפורים
רנ"צ ביקר בזידיטשוב כביקור גומלין לביקור שעשה ברופשיץ. רנ"צ ניצל את ההזדמנות שהיה
בדולינא, לנשואי אחד מנכדיו, כדי לבקר אצל ידידו, מסופר שרבי צבי הירש הכין לידידו
קבלת פנים נלהבת. כל תושבי העיר יצאו לקראת רנ"צ, אלא שהוא, בענותנותו וכדרכו המיוחדת, עקף את הקהל החוגג והגיע הישר אל בית ידידו הצדיק, רק לאחר מכן נודע הדבר
וכל הקהל בא אל בית הצדיק, אמר רבי צבי הירש: מזהיר אבי תמיד את החסידים לבל ירבו
בפרטים ב"פתקא" אשר הם נותנים לרבי, ממה נפשך: אם מקבל ה"פתקא" הוא צדיק אמיתי,
הרי עיניו פקוחות לדעת את כל מחסורי לבבם, עוד יותר ממה שהחסיד בעצמו יודע ואם לאו -
למה ישחיתו נייר ודיו לשוא? עתה נוכחתי כי אכן צדקתי.
הכיצד ?
בימי חורפי הייתי רגיל תמיד לכתוב בפתקאות שנתתי לרבותי הקדושים, שיזכני הש"י, שאוכל לבקר בהיכלם של צדיקים ולנסוע אליהם בלי כל מכשול. אבל שאזכה לכך, שצדיקים
יבואו אלי, זאת לא עלה על לבי לבקש כלל, עתה שזכיתי שבא אלי לביתי צדיק כביר כמותו,
האין זה הוכחה ברורה, שאין לכתוב בפתקא שום בקשה, שלא למעט ע"י זה בטובת עצמו? כי
הצדיקים יודעים לדרוש ולבקש יותר מן המבקש בעצמו.

ביקור זה הכה גלים וסיפורים רבים נשתמרו בין החסידים. הרי כמה מהסיפורים בלשונו של
ר' מיכאל הכהן בראוואר:
א.
ביום השבת אחר תפילת המנחה, שכב הרב מראפשיץ על מיטתו לנוח מעט מעבודת היום, - תפילה בציבור ושתי סעודות של שבת, בתוך קהל רב צפוף ודחוק של מאות אנשים,
לאו מילתא זוטרתא היא, אפילו לצדיק כביר כמותו. רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב, שהיה אז
עדיין רק כבן עשרים או פחות מזה, נכנס לחדרו בחשאי ושמע שדיבר הרב, מראפשיץ בינו לבין
עצמו: חז"ל אמרו, בשעה שהחכם יושב ודורש הקב"ה מכפר לעוונותיהם של ישראל, והנה
עכשיו בשעה זו, בסעודה שלישית, הרבי דפה יושב ודורש, ואתה מוטל פה סרוח על מיטתך?!
התעודד וקם מן המטה, ולבש והלך לבית מדרשו של רבנו, ורבנו מהרי"א הלך בלאט אחריו.
היום רד בינתיים, בביהמ"ד שכנה אפלה, לא ראו איש את אחיו, ולא ראו גם את הגה"ק בכניסתו, ולא הכירוהו. ישב לו מן הצד באיזה קרן זווית. שר ר' בעריש, אביו של רבנו מהרי"א, מזמור "ברכי נפשי" בקדושה ובנעימה, ואחריו דרש רבנו בפרשת היום רזין דרזין
בהתלהבות גדולה . ויקשב הגה"ק וישמע. כשגמר רבנו את דרושו, עם סיום הרגיל שבכל שבת:
יג"ל יעקב, נדלקו הנרות ונתגלה הגה"ק בפינתו הנסתרה, להפתעת כל הקהל. העלוהו לראש
השלחן אל מקום כסאו של רבנו, פתח גם הגה"ק בחכמה את פיהו, נדחקו המון אנשים, ונכספו
זה על זה מאות ראשים לשמוע קול דבריו. פתח ואמר: רק עכשו נתגלה לי הסוד, מהיכן זוכה
הרבי מזידיטשוב לכל השפע הרב של תורה, שהוא דורש בסעודה שלישית של שבת. עתה

ששמעתי את ר' בעריש, בשוררו את המזמור ברכי נפשי, אין כל רבותא לאמור אחר שיר מזמור כזה תורות נפלאות כאלו!

ב.

בבית מדרשו של רבי צבי הירש, היתה תקנה מטעמו שלא להשאיר את התפילין על השלחן בלי כסוי מלמעלה והעובר על תקנה זו, היה נקנס למלא גרונם של חסידים במידה
ידועה של יי"ש, והיו ממשכנים את תפליו לשם תשלום זה, הפקר ב"ד של חסידים הפקר, ואין
כל ערעור על פסק דין זה. - כשהיה הרב מרופשיץ בעת ההוא בביהמ"ד של רבנו, והוא לא ידע
על תקנה זו, חלץ תפיליו והניחם על השלחן מגולים ויצא לחוץ. נתמשכנו התפלין בינתים ע"י
אחד מתקיפי החסידים. כשבא הרב מרופשיץ ולא מצא את תפליו, עמד לפניו הממשכן והודיעו
את התקנה הנ"ל, שאין בה שום משוא פנים. לא איחר הרב מרופשיץ לפדות את תפליו, ככל
הקנס הקצוב אשר הושת עליו, והחסידים שתו לחיי רבנן ותלמידיהון בכלל ולחיי האורח
הקדוש בפרט, וייטיבו את לבם. שאל הרב מרופשיץ את רבי צבי הירש לטעם התקנה ההיא,
והוא הגיד לו סודה, פתח הרב מרופשיץ ואמר: אילו לא באתי לכאן רק לשמוע דבר זה דיינו.

ג.

כשנסע הרב מרופשיץ לביתו ליוה אותו רבנו עד העיר הסמוכה רוזדול. נסעו שניהם בעגלה אחת, ורבי יצחק אייזיק מזידטשוב עמד מאחורי כתפיהם על הקרש הקצר הבולט
מהעגלה, והטה אוזן לשמוע סוד שיח שני שרפי קודש אלה בשיחתם יחד. כשבאו לרוזדול
נכנסו לביתו של בעל-בית אמיד אחד לחדר מוסק ומואר, רבי יצחק אייזיק נשאר עומד במסדרון הפתוח לרשות הרבים, והרוח והשלג נושבים לתוכו. הטה רבי יצחק אייזיק אזנו אל

דלת החדר, ושניו דא לדא נקשן מפני הקור שנכנס בכל אבריו. הרגיש בו דודו רבי צבי הירש
והכניסו החדרה, שם מצא את הרב מרופשיץ עומד לפני ארון מלא ספרים, והוא מוציא ממנו
ספר אחר ספר ומדפדף בו ומחזירו ומוציא אחר אחריו. ואמר לרבנו, אני אוהב מאוד את התורה ואני שמח מאוד, אם יש לי הזדמנות לראות ספר, שלא ראיתיו עדיין. השיב לו רבנו:
ואני יש לי קבלה מרבותינו, שלא ללמוד משום ספר, בלתי אם ידוע לנו איש מפי איש, שהוא
מפי אליהו.

ביקור חולים בזידיטשוב

יש גם סיפור הקשור בביקור אחר של רנ"צ בבית ידידו בזידיטשוב. רנ"צ בא לקיים בידידו
הדגול מצות ביקור חולים. הוא הגיע לזידיטשוב בשעת לילה מאוחרת ולמרות עייפותו הוא
מיהר לבית ידידו, כדי לשאול בשלומו.
בבואו לביתו של רבי צבי הירש מצא את הדלת פתוחה. שמשו של רבי צבי הירש ישב בפרוזדור. ראשו היה מונח על השולחן והוא ישן שינה עמוקה. לא רצה רבי נפתלי צבי להעירו
ועל כן נכנס הישר לחדרו של רבי צבי הירש. אולם, לתדהמתו, החדר היה ריק. ידידו הטוב לא
היה בתוכו. התיישב, אפוא, רבי נפתלי צבי בפרוזדור וחיכה לבואו. בינתיים התעורר המשמש
וראה, להפתעתו הגדולה, את רנ"צ שהוא בחדר. נטל ידיו ונתן ברכת שלום. שאל רנ"צ "והיכן
רבי צבי-הירש"? אמר לי המשמש: הריהו שוכב בחדר! חולה הוא וזקוק לרפואה שלמה. אמר
לו רבי נפתלי צבי: האמנם? הרי זה עתה הייתי בחדרו והוא איננו שם.
מיהר "המשמש בקודש" להכנס לחדרו של רבו ואכן אין איש. הוא נתפס לבהלה. החל מתרוצץ

בחדרים, בחצר, בסביבה ולא מצאו. הוא שב לבית הרבי מבוהל ונפחד: הרבי חולה מאד והרופא אסר עליו לעזוב את חדרו. אפילו התפילות נערכות בחדרו.
לפתע עלה בדעתו של השמש : שמא הלך הרבי לטבול כדרכו בנהר. הדבר אינו מתקבל על
הדעת, אבל מסירות נפשו של רבי צבי הירש לטבילה היתה מן המפורסמות.
מיהרו, אפוא, האורח הגדול, שמשו של הרבי ואתם חסידים נוספים שבאו לקול המהומה
והבכי של השמש, אל הנהר. אכן, מצאו בתוך הנהר את רבי צבי הירש כשהוא בתוך מי הנהר,
ראשו מכוסה והוא אומר בהתלהבות נוראה פרקי תהילים ותיקוני הזוהר הקדוש.
ניגש רנ"צ אל רבי צבי הירש ואט-אט הסב אליו את תשומת לבו של רבי צבי-הירש. משברכו
זה את זה ביקשו לשוב אל ביתו, שהרי סכנת נפשות היא להיות במימי הנהר, ומה עוד שכה
חלוש הוא וזה ממש בבחינת "פיקוח נפש". התפלא רבי צבי הירש: פיקוח נפש? הרי המים
חמים הם וטוב להיות בתוכם. ניגש רנ"צ אל הנהר והנה, אכן, המים שבתוכם טבל רבי צבי
הירש היו מים חמים.
אף על פי כן יצא רבי צבי הירש מהנהר, התלבש ונלווה אל ידידו האהוב. מאז - רפא לו לרבי
צבי הירש.
אנו מביאים את מכתביו של רבי צבי הירש מזידיטשוב אל רנ"צ, שיש בהם עמקות רבה ביותר:
אתייחד באהבת אחד ביחודא דנהורא קדישא אל כבוד ידידי הודי והדרי המשמח אלקים ואנשים יסוד מופלא מוצנע ומכוסה, הוא כבוד תמים דעות ויקם עדות ביעקב שארית פליטת יסודי ישראל הרב הצדיק החסיד ואדם הגדול בענקים כלו מחמדים וכלו ממתקים זה רעי אוהבי דגול מרבבה נר ואור יחידת חי רוחו משיבת נפשי קודש אלקים עליון כבוד מורינו ורבינו הרב מו"ה נפתלי צבי.
אשתוחח נפשי ולבי ובשרי מלא קומתי לדרוש שלמא רבא חנא וחסדא אורכי דחיי.
יאריך השם אלקי ישראל ימיו ושנותיו לראות בטובת בשמחת ישראל עוד כל ימי עולם

ויפרח בימיו צדיק יסוד עולם צדיק ונושע בכתרו ישועה ישועת ישראל ויקויים בו ובזרעו ובכל ביתו ואוהביו ותלמידיו וכל מבקשי שלומו ותורתו ואור צדקתו לכל הברכות ושלומים וטובת המיועדים עבדי אלקי ישראל בזה ובבא לדורות עולם ולעולמי עולמים לבנות ממנו חרבות עולם מוסדי דור ודור יקום והאל השומע שועת נכאים יענה ויאמר על הדבר הזה הכותב בלב שלם באהבת אמת אמן ואמן.

ידעתי אשר האהבה תקועה בלב ידידות נפשי קלקלה השורה אשר אבא במכתב לסדר דברים לפני הדר כבודו. גם יודעי מיעוט מעשי וערכי לערך מעשי הוד מעלות רום הדר ערכו אשר קטנו עבה ממתני אמנם כן דרך האוהב אשר בוודאי יראה תום לבבי אשר בוער בי אהבתו בלב ונפש אשר לא יכולתי להתאפק ושמתי נפשי בכפי לבא במכתב אהבת נפש, אהבה מסותרת רצופה על רצפת בה"ט וש"ש וד"ר וסוחר"ת להאח"ד בפא"ר צדיקי רגלי המרכבה וצדיק יסוד עולם הכולל ומייחד באחד עם בהט המאוחר לאחד להטות לימין רב חסד מטה כלפי חסד גו"י אח"ד בארץ.

והנה אבקש עבור תלמידו מו"ה יונה מליסקא מוכ"ז אשר כבוד תורתו יקרבוהו לעבודה ולתורה. ואמנם ישב אצלי בימות החורף הללו והרבה תורה בגמרא ופוסקים למד אצלנו ומדי שבת בשבתו זכר את דבר קדשו ומדי דברו בו ממש נפשי יצאה בדברו, מידי זכרה באהבתו, אהבת ישראל ובקשתי, ידידי, להעלות לפניו לטובה בכל עת על בריאת גופי ושלום ביתי ואני השפל מוכן לעבוד עבודה שבלב, זו תפילה, על שלום בית אדוני בכל עת. דברי ידידו עבדו בכל לב ובכל נפש, צופה ומביט מתי יגיע העת ואזכה להשתעשע ולהתעלס באהבתו ולשמוע בקול ערבת אהבת דודים נוי ידידות נצח תורתו ואהבתו ושלום כנפש הק' צבי הירש באאדמו"ר מו"ה יצחק אייזיק זצלה"ה מזידיטשוב.

בעזה"י יום ג' בא שנת ברכ"ה בשמח"ה בחיי"ם ח"ן חס"ד ושלו"ם לפ"ק זידיטשוב. אל כבוד הדר תפארת ישראל הוא האוהב ישראל ידידי הרב הצדיק המפואר בעוז ותפארת במקדשו החכם בחכמתא רבתא דשלמה מלכא דשלמא כלא דלי' המפורסם מקצה השמים עד קצה השמים בקי בחדרי חכמה בסתרין וכתרין קדישין הוא כבוד שמו הקדוש מוה"ר נפתלי צבי אור הצח ומצוחצח שלימו יאר תורתו ועבודתו וצדקת קדושתו יאיר לנצח עלי אור כחום צח יאריך השם ב"ה ימיו ושנותיו בנחת וינוב בשיבה טובה דשן ורענן בנים ובני בנים בתלמידים יגדיל תורה ויאדיר לעולמי עולמים ודורות עולם אמן.

אודה לד' כי טוב כרחמיו וכרוב חסדיו הגדיל לעשות עמי וב"ה וב"ש אשר החזיר אותי לבריאותי כמאז כשמוע אבינו אב הרחמן בקול תפלת הצדיקים עלי ובפרט תפלת

ידידות אהבת צדקתו וחסידותו דמרן רבן כבוד תורתו אשר נכנס בשבילי בעובי הקורה לפנים מן השורה להעתיר בעתר אמיץ ונורא באהבנו אהבת נפש אותי השפל בהעלם הסבה על מה ולמה אמנם בטוב.

רצון ידידי אוהב ישראל האמת ואוהב תורה אוהב יערי עם מעט דמעט דבשי באתי ידידי בתורת הגמול ולברכו בברכת הדיוט קטן.

ישלם ד' פעלו ויהי' משכורתו שלימה אשר כשם ששמע השם תפלתו עלי כמו שידעתי בידיעת אמת אהבה המורגשת בחיי רוחי רוח אלקים חיים בצלותי ויחודי תפלת כל צדיק יצדיק בקדם מפעליו מאז ואני מרגיש ישועת ידידי בקביעת מקומו ותפלתו עלי ואשר עשתה תפלתו רושם בעצמותי ובקרבי כן יעשה השם הטוב ויקובלו כל תפלותיו ומשאלותיו וחפציו למלאותם בברכה קדושה יחוד על כלל כל ישראל ועל פרטים לעשות

להעשות כרצונו צדקתו האמת להמשיך עליהם ממקור שפע הברכה כל טוב ורב טוב לבית ישראל אמן.

והנה ידידי הי' בדעתי למלאות תשוקתי לנסוע לקבל פני ידידות תאר הדר מלך מרן רבן בימות החורף הלזו או ליסע בחורף לק"ק מעזבוז ובקיץ אשים נסיעתי לשים נדרי לקבל פני קדושתו בביתי מאן דבעי למחזי למלכא אמנם נצטוויתי מפי אדמו"ר הצדיק ישיש וזקן קדושות הרב ממעזבוז שלא לזוז לשום נסיעה בכל ימות החורף וידע מרן ידידי אוהבי אשר חנייתי במדבר ממש ונטה השם אהלי מחוץ למחנה ואין עובר ושב דרך מקומי ובפרט בימות החורף הללו בדרכים בלתי מתוקנים לכן אחרתי מכתבי זה להודיע לכבודי משלומי הטוב .

והנה עתה בנסוע אחי הרב כבוד מו"ה משה נ"י מוכ"ז באתי בקול רנה ותודה המון חוגג להודיע ולהגלות מסתורי אהבה לכבוד מרן רבן ע"י אחי זה אשר גבר השם חסדו עלי להחזירני להושיבני על קני לאור התורה והחכמה למען העבודה ובקשתי ידידי הצדיק להתאמץ עוד בתפלה בשבילי עבורי לתוספת כח לתורה ולתעודה למען אוכל בעני' לעבוד השם בטהרת לב אמת כחפץ לבבי לחפץ אמת ורצון אמת ומובטחני ידידי אשר אזכה בקרוב למלאות תשוקות אהבת תאותי עד תאוות גבעות עולם והררי עד לדלג על ההרים להודות לד' חסדו לרומם בקהל עם ובמושב זקנים גודל חסדו לספר עזוזו ונפלאותיו אשר עשה עמדי להפליא להחלימני ולהחייני לא כגמול ידי ולא ככשרון מעשי

אבל מצד רצון חסד ב"ה הטוב והמטיב כל ובקרוב אהי' ידידי במעזבוז לקבל פני אדמו"ר זקן הדור יאריך השם ימיו ושנותיו ולאחר כן אשים נסיעתי בעזהי"ת לבית רבן

ידידי לברך על הגמול הטוב והמטיב ומחמת טרדתי באתי ביישר חיים לסיים דברי אהבה ושלום.
דברי ידידו המבקש שלומו מצפה לשעה לקבל פני הדר קדשו בתשוקת אהבה נפלאה שאין אחריו אהבה ובלב ובנפש.
הק' צבי הירש בלאדמו"ר מוהר"ר יצחק אייזיק זצוק"ל זידיטשוב
והנה כבוד אחי הרב החסיד מוה"ר משה מסאמבוד עשיתיו שלוחי מצוה בנסעו על החתונה עם החתן החריף מו"ה יצחק אייזיק נ"י הזה בן אחי הרב החסיד מו"ה אלכסנדר ז"ל מקאמארנא המיועד ומשודך עם ב"ג בת הרב החסיד כבוד מו"ה אברהם מרדכי מק"ק פאנטשיב נ"י והנה אחי זה הוא גר שם במדינה רחוקה ותמכתי יתודתי בראשי ורובי על כבודו הגדול להורות לו לתמכו בכל ענינים ודי בזה בבקשת אהבה מן הסתם יעשה אוהבו ידידי בכל כחו בחכמתו לתמכו בכל האפשר ובשלום ורוב שלום וברכה לכל בית אדמו"ר רבן שכבה"ג ומחמת הטורח לא יכולתי לבא בפרט אבל בכלל ובפרט וכלל אומר שלום באהבה רבה.
צבי הנ"ל
]בן[
בעז"ה יום ב' כ"ח ניסן אח"ד למב"י.
אל כבוד ידיד נפש בית ישראל אב הרחמן הוא הרב רבן של כל בה"ג הצדיק הקדוש בוצינא קדישא מנהירו דעתיקא קדישא שלשלת זרע קודש מצבתי אור ישראל וקדושו הוא ניהו מרנן ורבנן המפורסם מקצה השמים ועד קצהו כבוד מו"ה נפתלי צבי שלום שלום שלום לכל מרבית ביתו וזרעו ותלמידיו וכל בשמתין קדישין דאחידן בדרועו ואנפו להנות ולהשתקיין מן זהר זיו פניו הקדושים לעלם ולעולמי עולמים יזכו לראות בנעם השם בהרמת קרן ישראל ומלכם לפניכם וד' בראשם אמן ואמן.
ביום אתמול סמוך לערב הגיעני מכתבו הנעים ע"י מלאכות ציר מכבוד אחיו הרב האבד"ק באלחוב נ"י וכמעט נשתוממתי ולא יכולתי להשיב אמרי על ידו אמנם מובטחני מובטחני מובטחני בד' אלקי ישראל אשר לא יעזוב את חסידיו ולא יעזוב חסדו ואמתו ויתגדל ויתקדש שמו של מלך מ"ה בקרוב בקרוב מהר מהר וישלח רפואה שלימה לכבודו הגדול להחזיקו להחלימו להחיותו להקימו ברפואה שלימה והאי יומא דקא גרים רושם גדלות שני דאבא אומנא הרופ"א ברחמי"ם בתוספת מרובה על העיקר ואחריתו ישגא עד לחדא ולא ידאג אדוני ואל יפול לבו בקרבו כאשר הבנתי במכתבו ואדרבה יבטח בשם ד' וישען באלהיו השומע בקול עבדו ירא ד' אשר בקרוב בקרוב עוד יגיע ימים אשר יאמר יש לי בהם חפץ ד' ובידו יצליח.

והיום אחר חצות לילה עשיתי לי פ"נ ביחוד גדול ת"ל אשר הורוני מן השמים ושפכתי נפשי ולבי ברנה ותפלה ותהלה בספר תהלים כלו וקמתי לראש אשמורת ת"ל ות"ל חי מרום וקדוש שמו והיתה תפלתי שגורה בפי ובודאי מובטחני אשר בשעה קרובה בזמן יוחזר ידידי לאיתנו וככחו אז בגבורות עבודתו עבודת הקדש בכתף ישא כן יהי רצון.
בתוספת גבורה בברכה קדושה יחוד הכולל לשם ידידי נפתלי צבי ויתר הדברים באור הטוב טוב לגנוז ודי בזה.
והנה ידידי הגם אשר בודאי מחלה אני פני אל ואוחילה לו אשר כבודו ישיג רפואתו בקרוב אצל הרופא בלאנציט כאשר ראיתי במכתבו אמנם ידידי דעתי הקלושה נוטה יותר אשר אם אפשר והיכולת בידו לנסוע לק' לבוב יותר טוב ופשוט אשר הוחזק המקום לרפואת צדיקים אשר ידעתי מאז ומקדם ויש לי בזה טעם כמוס אשר אין להעלות על הכתב האמנם אשר בטחוני חזק בד' אלקי ישראל ומצפה אני לישועתו ורפואתו בקרוב ולא יצטרך לשום רופא בו"ד וד' ירפאהו ברוב וגודל חסדו בכבודו ובעצמו מה אומר לאדוני גודל תשוקת חפצי לקבל פניו הקדושים אמנם גבה טורא ביננא ואני פי מלך שמור יודע השם אשר אני משתוקק בתשוקת נפש עד כי חולת אהבה אני להשתעשע בשעשועי אהבה אשר ביניינו מאז אהבה קדומה אהבת החברים הנודעת באהבת נפש קשורה בנפש השוקקת עליתה ומעלה ראש ומח נעשה מגלות הנמשך ובודאי אני בכל עת זכור אזכור ותשוח נפשי להתפלל בעדו תמיד ולהעתיר על אריכות שלומו וטובתו כל הימים כן ידידי אבקש אשר לא אשכח מזכרון אהבת ידידי לעולם להתפלל בעדי ובעד ביתי ד' הטוב יגמור בעדינו לכל טוב ויקובל תפלתינו לכל חפץ ורצון
האלקי עם כללות תפלת ישראל באור פני מלך חיים ושלום.
דברי ידידו האמת בלב ונפש אהבת אמת דורש שלומו ושלום כל ביתו וכל אשר לו עד עולמי עד ומצפה בקרוב לקבל פניו בטוב ובנחת בסבר פנים יפות פנים מאירות ושלום כנפש הק' צבי הירש זידיטשוב.
ובאתי בתוספת ברכה ושלום לבניו באהבה אחוה ושלום ורעות לכבוד ידידי בנו הרב הגדול החסיד מו"ה אברהם חיים נ"י ולבנו הרב המופלג החסיד מו"ה אליעזר נ"י ולחתנו ידידו וידידי הרב הגדול החסיד המפורסם כבוד מו"ה אשר ישעי' נ"י.
ב"ה יום ד' כ' למב"י ז"ה השע"ר לה' צדיקים לפ"ק.
שלום שלום לכבוד אהובי ידידי הרב הצדיק הקדוש אביר הרועים מופלא שבסנהדרין החכם איש אלקים קדוש ישראל כבוד מורנו ורבינו רשכבה"ג מו"ה נפתלי צבי איש חי רב פעלים יאריך ה' אלקי ישראל ימיו ושנותיו וישלח לו

במהרה רפו"ש ברמ"ח אבריו ושס"ה גידיו ויזכהו להרמת קרן ישראל כלבו וכנפשו הקדוש מקדושים, ויראו עינינו וישמח לבנו אשר יתגדל ויתקדש שמו של מלך מלכי המלכים על ידו ויראו שונאינו ויבושו ועבדך ישמח באלקי ישראל אמן.

ידידי נפשי רוחי ופאר נשמת כל חי, יום אתמול קבלתי מכתב בניו הנעימים עבדי אלקי יעקב גודל היסורין אשר ממש חלתה נפשי ואשר לא סר חליי עוד, וממש נתבטלו חושי וכחי, והנה ידידי ב"ה אלקי יעקב אשר עזר לי ורפא אותי להחלימני ולהקימני ת"ל ב"ה וב"ש על ידי תפילת אדוני ושועתו וצעקתו אשר התפלל עלי במסירת נפשו לה' ונכנס בעובי הקורה עבורי השפל, אשר אמרתי אז בחליי לא אראה עוד י-ה בארץ החיים והייתי בקרבי לאחר יאוש ואין מקוה, והנה עד כה עזרני ב"ה וב"ש וזכיתי עוד בקומי מחליי להשתעשע בזיו הדר יקר זהר בביתו הקדוש, באדרא דבי משכנא, לחסות בצל כנפי אדוני לשמחני, ושמחתי באור פני מלך חיים בסעודת הודאת ברכות רוממות א-ל וגודל חסדו ואמתו אשר עשה אדוני ידידי עמדי, אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי ומובטחני לידידי אשר עד כה יעשה לי אלקים וכה יוסיף אשר יחזור אדוני וישוב לאיתנו במהרה ואזכה עוד לשעשע ולקבל אור פניו בשמחה בשובה ונחת יוושע בקרוב, מובטחני מובטחני מובטחני מקוה ישראל ה' מקוה אני ומצפה ומובטח בה' האוהב צדיקים וקרוב לקוראיו ולכל אשר יקראוהו באמת אשר ישמע לקול שועת חסידים הנכאים וכואבים בכאבי ויסורי אדוני נפש כל חמדת ישראל רעיא מהימנא שלנו, אל יפול לב אדוני כי בודאי ישלח לו השם רפואה לכל שיעור קומתו בפנימיותיו וחיצוניותיו בכלל ובפרט, ידידו המצפה במהרה ישועתו לבא ולהשתעשע בקבלת פניו הקדושים בפנים שוחקות ומסבירות ושלום כנפש הק' צבי הירש מזידיטשוב.

ושלום לבניו החסידים האמיתיים, ואני כעת איני בשלימות גופי מיום אתמול בבוא האגרת לידי, לדרוש שלומם ולפרוט לכל אחד אהבה ושלום, אמנם בדרך כלל ופרט וכלל בתפלה קצרה אשר התפלל משה רבינו ע"ה על אחותו כן יקובל תפלתם וחסדם בקרוב ולכל בית אדונינו שלום ואהבה וברכה ואל תעצבו, וחלילה להראות עצבות לפני המקום ולפי אביהם הצדיק, שמחו בה' ובטחו בה', מן הסתם יהיה הכל על נכון, דער פאטער, דער טאטע, דער גוטער צדיק וועט גיזונד און שטארק זיין און זארגט ניט קינדערליך ושלום , הנ"ל.

לאחר שנפטר רנ"צ וגדולי תלמידיו באו לרבי צבי הירש מזידיטשוב, אמר רבי צבי הירש לגדול

שבהם - לרבי חיים מצאנז: ראוי היה שאשמח בבוא אורחים חשובים כאלה אלי, אולם בזוכרי למה באתם אלי, תאבל עלי נפשי ולבי ימס.

בידידות רבה היה רנ"צ גם עם רבי קלונימוס קלמיש מקראקא, בעל "מאור ושמש". גם אתו
היה עוד בבית מדרשו של הרבי ר' אלימלך מליז'נסק ואח"כ אצל ה"חוזה" מלובלין. בעל "מאור ושמש" ביקר אצלו ברופשיץ.

קשריו עם ה'סבא קדישא'

בין ידידיו המקורבים היה "הסבא הקדוש" רבי ישכר דובער מראדושיץ. רנ"צ ביקר בביתו של
ה"סבא הקדוש" בראדושיץ. וזאת לדעת: הדרך מראפשיץ לראדושיץ, היתה רחוקה. מלבד
זאת היא הצריכה מעבר ממדינה למדינה. מגאליציה שתחת שלטון אוסטריה לפולין הרוסית.
רנ"צ ביקר אצל ה"סבא הקדוש" בראשית הנהגתו של ה"סבא הקדוש" בשנים תקפ"ה - תקפ"ו בערך. היתה זו פעולה חשובה מצדו לעידוד אדמו"רותו של ה"סבא הקדוש", שכן רנ"צ
כבר היה אז אדמו"ר לאלפי חסידים ונודע בכל קצווי ארץ בגדולתו, בחכמתי וקדושתו, בבקור
זה נלוה לרנ"צ, בנו רבי אליעזר, אדמו"ר בדז'יקוב לעתיד. רנ"צ, בפקחותו הבין, כי התנהגותו
של ה"סבא הקדוש" לא תתקבל על דעת בנו, מאחר שה"סבא הקדוש" היה רגיל להרבות בתנועות ידים וגוף, והוא רבי אליעזר, עלול לצחוק באמצע ה"שולחן". על כן הוא דאג להוציא
ממנו הבטחה שיתנהג כראוי.
רנ"צ נתקבל בראדושיץ בכבוד מלכים. אצל ה"סבא הקדוש" היה זה ממש יום חג. מאליו מובן
כי בתפלה וב"שולחן" הוקצו לרנ"צ ולבנו רבי אליעזר מקום בראש.
ידידות זו שבין הרבי מרופשיץ וה"סבא הקדוש" משכבר הימים היתה. מימי הסתופפותם יחד
בצלו של רבם ה"חוזה" הקדוש מלובלין. אז הצליח רנ"צ בפקחותו הרבה, להציל את ה"סבא

הקדוש" מירידה תהומית, כי היה חשש חמור שה"סבא הקדוש" יפסיד את כל "מדרגותיו"
שהשיג בעמל כה רב ומפרך. מעשה שהיה כך היה:
בימי מגוריו של ה"סבא הקדוש" בחמלניק, השתדל לשמש את רבי אליעזר ליפא בנו של רבי אלימלך מליז'נסק ומחבר "אורח לחיים" שהתגורר בעיר זו. רבי ליפא היה קפדן גדול וכשה"סבא הקדוש", אז "ברל בטלן", לא מילא את רצונו כראוי ובשלמות, הקפיד עליו קשות
ושילחו מביתו, אף טרוניה נשארה בלבו של רבי ליפא על ה"סבא הקדוש".
לימים נזדמנו שוב שניהם - רבי ליפא וה"סבא הקדוש" - למקום אחד. היה זה בחתונת בנו של
ה"חוזה" מלובלין. מאליו מובן, כי המונים השתתפו בחתונה זו - שמחה בפלטרין של מלך,
מאן מלכי רבנן ! ובתוכם גדולי הצדיקים וחסידים. הרב מרופשיץ ורבי ישכר בער מראדושיץ,
שניהם תלמידי ה"חוזה" נתכבדו באמירת הבדחנות ובחריזת חרוזים מעניני היום "גראמן" .
ראשון לבדחנים היה רבי ישכר בער. הוא עלה על השולחן כשעל לבו - מימין, נייר "שמות"
קרוע מתפלת "והוא רחום" שבתחנון ועל צידו השמאלי הדביק ירך בשר. פניו היו מכוסים
במסוה ואיש לא הכירו. ה"חוזה" ממש התענג מדברי הבדחנות, מחריפותם ומהחן שבו הם
נאמרו. באמצע הפסיקו ה"חוזה" וקרא לו בשמו: - "בערל בוא אלי". כשהתקרב אליו רבי ישכר בער, שאלו ה"חוזה": "מה הלבשת על עצמך?" השיבו רבי ישכר בער בשאלה: "על איזה
צד שואל הרבי?" אמר ה"חוזה" בחיוך: על צד עם ה"שמות". השיב רבי ישכר בער באנחה עמוקה: זהו "והוא רחום" הארוך שבתחנון, הבוכה על אשר חסידים מזלזלים בו, והוא שואל: מדוע נגרע חלקי מתפלות אחרות ונגזר עלי שאהיה כ"שמות", הנגזרים ונזרקים? הוטבה התשובה בעיני ה"חוזה" והוא ביקש מרבי ישכר בער להמשיך באמירת ה"בדחנות".

המשיך רבי ישכר בער באמירת ה"בדחנות", אלא שכאן התערב, לפתע, רבי ליפא מחמלניק.
הוא לא יכל לשאת את הכבוד שחולקים לרבי ישכר בער ורצה להשפילו. שתיקתו עד כה באה,
מתוך שלא ידע מי הוא הבדחן, קריאתו של ה"חוזה" לבדחן בשמו - גילתה לו את הסוד. "מי
הוא המפטם פטומי מילי, ללא טעם וללא הרף? ירד מהבמה!" - קרא רבי ליפא בקול.
אך יצאו הדברים מפיו ודממה חמורה השתלטה בצבור הגדול. רבי ישכר בער עצמו החוויר
כסיד, "אזל סומקא ואתא חוורא". הוא הרגיש כי ניטל כחו, כי הוא יורד מ"מדרגותיו" שאותם רכש בשנים רבות של מאמץ רוחני עליון. בבושת פנים ירד מעל השולחן ופסק מאמירת "בדחנות". הצדיקים לא התערבו משום כבודו של רבי ליפא, בנו של רבי אלימלך
מליז'נסק, אבי החסידות בגליציה ובפולין. משנתאוששש קצת ניסה שוב רבי ישכר בער את כחו
אלא שקריאתו המעליבה של רבי ליפא חזרה ונשנתה. הפעם חש רבי ישכר בער שהוא כאדם
פשוט לכל דבריו. ניטלו ממנו ה"מדרגות" ונלקחה ממנו השראתו ורוח קודשו, נבוך ומבויש
שוטט רבי ישכר בער בין אלפי המוזמנים. אל רבו המובהק ה"חוזה" מלובלין, אי אפשר היה
לגשת בשל הדוחק הרב שהיה מסביבו. גם אם אפשר היה לגשת, לא היה מעיז להטרידו בשמחתו, בבעיות אישיות. פתע נזכר רבי ישכר בער באמרת רבו אליו:
"אצל ידיד אוהב ונאמן, אפשר להוושע כמו אצל רבי". הוא יצא אל מחוץ לאולם, שמא ימצא
"ידיד אוהב ונאמן", שיוכל להשיח את לבו לפניו ויחד למצוא עצה.
מיד בצאתו פגש בחברו הטוב, רבי נפתלי צבי מרופשיץ. קרא רבי ישכר בער לרעו הטוב ושח לו
את כל המתרחש.
"אתה ידעת . סיכם רבי ישכר בער את דבריו: כי כל ימי שאפתי אך לעלות בתורה ויראה והרבה-הרבה כוחות ועמל השקעתי בכך. עתה - חש אני שהכל נגוז וחלף,

שנשארתי כקנקן ריק. האם נגזר עלי להתחיל את הכל מחדש, חלילה? לרדת מאיגרא רמא לבירא עמיקתא?"
אך סיים רבי ישכר בער את דבריו, טפח לו רנ"צ טפיחה חברית על גבו ואמר: מצאתי עצה,
סמוך עלי כי הכל יבוא בשלום. עתה - בוא והכנס עמדי, עלה רנ"צ על השולחן, כשגם על פניו
מסווה והחל לומר בדחנות. הוא החל בשבח הצדיקים שהיו נוכחים באולם ועבר על כלם, אחד
לאחד. פתאום הפסיק בתיאור הצדיקים-האורחים והצביע בידו על רבי ישכר בער שישב עדיין

נבוך בפינת האולם

- "אמרו נא צדיקים, קדושי עליון הנוכחים כאן - קרא בניגון הבדחנות כשאצבעו מראה בכל הזמן על רבי ישכר בער - היש יהודי שעמל ויגע יגיעות קשות בעבודת השם יתברך, מזמן מרן הבעל שם טוב ועד ליום. כיששכר בער מראדושיץ? אמרו נא את האמת!".
פה אחד נשמעה התשובה: "אין".
רנ"צ מוחה זיעה ממצחו וממשיך מבלי להפסיק לרגע:
- "אמרו נא צדיקים, קדושי עליון הנמצאים כאן, - הפעם הפנה מבטו במיוחד לעברו של רבי ליפא מחמלניק - הישנו יהודי שסיגף ועינה את עצמו בתעניות ובסיגופים וכיתת רגלים להכיר את צדיקי הדור, כבערל מראדושיץ?"
גם הפעם ניתנה התשובה - "אין",
שוב המשיך: "הנכון הדבר שבערל הראדושיצי, ירא שמים אמיתי הוא?"
- שוב כשמעה תשובה אחידה "הן. אמת ונכון".
כאן הפסיק את בדחנותו וקרא לרבי ישכר בער: בערל הראדושיצי, התחלת לומר בדחנות -
סיימנה. לך נאה לומר בדחנות בשמחתו של מורנו ה"חוזה" מלובלין, כי בך העידו עשרות
צדיקים וקדושים, שיגעת בתורה, שנסעת אל צדיקי הדור, שירא שמים אתה. אשריך ואשרי
חלקך. אל תפחד עוד משום נברא.

שעה שהשמיע רנ"צ את דבריו, חש רבי ישכר בער כי כוחותיו חוזרים אליו, כי הוא מקבל שוב
את "מדרגותיו" והשראת הקודש. ביתר שאת התחיל רבי ישכר בער לאמור דברי בדחנות, מעל
השולחן שהותקן במיוחד לשם כך, ליד שולחן הצדיקים. בראשית דבריו אמר: אמנם ראוי
אדם שישברו את לבו, כדי שלא יבוא לידי גאוה. אולם "כתית למאור" כתוב, שישברו ויכתתו
לבו של אדם במידה כזו שלא יבוא לידי גאוה, - ששברון הרוח יביא לידי מאור. אולם לא ציותה תורה חלילה "כתית למנחות" . שישברו לבו של אדם ויביאוהו לידי עצבות הגרועה
מכל. רבי ליפא שהבין את הרמז נעלב ויצא מן האולם. רבי ישכר בער לא נתפעל והמשיך בבדחנותו, לשמח את הנוכחים.
באכסניה שח רבי ישכר בער לר' נפתלי צבי: דע לך כי ממש החייתני. מאז הוולדי ועד היום,
חרף כל הייסורים והמצוקות שתקפוני לא הרגשתי עצמי כל כך רע, אובד וחסר אונים כבחתונה זו.
מאז שמר רבי ישכר בער אהבה מרובה לבית רופשיץ. כשנתארסה נכדתו, בת בנו רבי ישראל
יצחק, עם רבי טוביה ליפשיץ מבריגל, נינו של הרופשיצי, שמח ה"סבא קדישא" שמחה מרובה. "מי פילל - אמר - שתזכה להיות מחותנו של הרופשיצי...".

עם רבי מנחם מנדל מקוסוב

גם עם רבי מנחם מנדל מקוסוב, קיים רבי נפתלי צבי קשרים ידידותיים. הוא אף ביקר בקוסוב, יחד עם בנו רבי אליעזר, באותה שבת שביקרו בקוסוב, שינה רבי מנחם מנדל כמה
מהליכותיו - לכבודם של האורחים הדגולים. חסידים מספרים, כי לכבוד האורחים זימר הרבי
נגון ותוך כדי ניגון אמר את הזמירות. כידוע, נוהגים בבית קוסוב-ויז'ניץ לומר את הזמירות

בלחן מסורתי ללא ניגון. שינה הרבי ממנהגו לכבוד אורחיו. כשסיים אמר הרופשיצי: רואה
אני שבקוסוב יודעים לנגן ניגון, גם עם מילים... לאחר מכן נשתדך בית רופשיץ בבית קוסוב-ויז'ניץ כמה וכמה פעמים.

עם רבי אברהם מרדכי מפינטשוב

בידידות מרובה היה רנ"צ עם רבי אברהם מרדכי מפינטשוב, חותנו של רבי יצחק אייזיק מקומרנא. יחד הסתופפו בבית מדרשו של רבי אלימלך מליז'נסק ולאחר מכן בבית מדרשו של
ה"חוזה" מלובלין. כשכתב רבי אברהם מרדכי "תנאים" לבנו, רבי יוסף דוד, בשנת תקנ"ד נסע
רנ"צ במיוחד לקולבסוב שבה נערכו התנאים ואף היה, יחד עם הרב מאפטא, "ערב קבלן"
מצדו של החתן.
וזהו נוסח כתב התנאים:
המגיד מראשית אחרית הוא יתן שם טוב ושארית לאלה דברי התנאים והברית:
שנדברו והותנו בין הני תרי צדדים, דהיינו מצד האחד ה"ה הרב המאוה"ג החסיד המופלג מוהר"ר אברהם מרדכי בהרב הגאון החריף החסיד המפורסם שלשלת היוחסין מוהר"ר בנימין זאב יעקב ז"ל מק"ק פינטשוב העומד מצד בנו הילד היניק וחכים כמר יוסף דוד שיחי', ומצד השני ה"ה הרב המאוה"ג החסיד המופלג המושלם מוהר"ר יהודא צבי בהראש הרבני מוהר"ר שמואל נ"י מק' סטאבניץ העומד מצד בתו הילדה הבתולה המשכלת מרת חי' שרה תחי': ר"ד ה"ה הילד החכם כמר יוסף דוד שי' הנ"ל ישא למז"ט את הבתולה הילדה המהוללה מ' חיה שרה ת' הנ"ל בחופה וקידושין כדת משה וישראל ואל יבריחו ואל יעלימו לא זה מזו ולא זו מזה שום הברחת ממון בעולם וידורו באהבה ואחוה וריעות כאורח כל ארעא, ה"ה הרב המאוה"ג החסיד המופלג מוהר"ר אברהם מרדכי נ"י הנ"ל התחייב א"ע לנדן בנו הילד החכם החתן כ' יוסף דוד הנ"ל חמשה ועשרים אדומים במזומנים היינו לסלק מדי שנה מהיום דלמטה סך שני אדומים ולהלביש את בנו החתן הנ"ל בגדי שבת ויו"ט ובגדי חול ובגדי פשתן וכרים וכסתות הכל לפי כבודו ולפי ערך הנדן חוץ מתנות להכלה קודם החופה היינו שטערין טיכל של מרגליות חוץ מתנות קטנות כנהוג גם התחייב א"ע ליתן להזוג הנ"ל מזונות על שלחנו משך שלשה שנים אחר החתונה אי"ה. ולהחזיק לבנו שיחי' הנ"ל מלמד להועיל

כל ימי משך המזונות וד"כ: ה"ה הרב המאוה"ג החסיד המופלג המושלם מוהר"ר יהודא צבי נ"י הנ"ל התחייב א"ע ליתן ולהפריז לנדן בתו הילדה הבתולה המהוללה תחי' הנ"ל סך חמשים אדומים במזומנים היינו לסלק מדי שנה מהיום דלמטה ארבעה אדומים והסילוק משני הצדדים הנ"ל יהי' ליד השליש המרוצה לשניהם גם התחייב א"ע אבי הכלה הנ"ל להלביש את בתו הכלה הנ"ל במלבושי כבוד לשבת ויו"ט ולחול גם בגדי רחל לבבים ובגדי פשתן וכרים וכסתות צעיפים ורדידים הכל לפ"כ ולפי ערך הנדן, מתנות להחתן היינו שטריים היטל ירמלקי מצופים זהב וטובים וחומשים מצופה כסף ויופה טובה עם שועלים הנקראת ב"א זאביקיס, ולכתוב עבור החתן הנ"ל ס"ת על קלף לשמה ולמסור יפה במתנה לחתן הנ"ל קודם החופה אי"ה גם קיטל וטלית להחתן שיחי' הנ"ל גם התחייב א"ע ליתן מזונות על שלחנו להזוג הנ"ל שלשה שנים אחר החתונה אי"ה וימי משך המזונות יהי' חוזרים שנה אחר שנה היינו שנה הראשונה תיכף אחר החתונה יהי' סמוכים על שלחן אבי הכלה הנ"ל ושנה שני' על שלחן אבי החתן הנ"ל וכך יהיו חוזרים ובאים ומחויב אבי הכלה להחזיק להחתן הנ"ל מלמד להועיל כל ימי משך המזונות הנ"ל. החתונה תהי' למז"ט בק' סטאפניץ על הוצאות אבי הכלה אי"ה בר"ח חשון תקס"ה לפ"ק. רח"ש וכ"ז על הוצאות אבי החתן הנ"ל שטח"ז ונדשט"ח ומחמת עידור וקטט ח"ו יתנהגו כתקנות שום, קנס מצד העובר לצד המקיים חצי נדן הקנס לא יפטור כי'. היופה עם זאבויקעס הנ"ל יהי' משני הצדדים הנ"ל לחצאין, ע"ק מצד החתן שי' הנ"ל ה"ה כבוד הרבני הגאון החסיד המפורסם מוהר"ר אברהם יהושע העשיל בהרבני המופלג הישיש מיהר"ר שמואל נ"י האבד"ק קאלבסוב הוא הגה"ק בעל אוהב ישראל ממעזבוז זצללה"ה והרב המאוה"ג החסיד מוהר"ר נפתלי בהרב הגאון החסיד המפורסם מיהר"ר מנחם מענדיל נ"י האבד"ק ראפשיץ הוא בעל מחבר זרע קודש וספר אילה שלוחה ומצד הכלה הנ"ל ה"ה כבוד הראש הנגיד וקציין המפורסם מוהר"ר ארי' יקותיאל בהנגיד המפורסם מוהר"ר מנחם נחום מק' קאלבסוב והרבני המופלג הנגיד מוהר"ר חיים בהרב הנגיד החסיד מוהר"ר צבי הירש ז"ל מק' הנ"ל. וקנינא מן הצדדים הנ"ל מן הצ"ק הנ"ל על כל מה דכתוב ומפורש לעיל במנא דכשר למקני בי'. היום יום ה' י"ג לחודש תשרי תקנ"ד לפ"ק קאלבסוב יצ"ו.
הצדדים מחויבים לפצות את הערבות הנ"ל שלא יגיע להם שום היזק מחמת הנ"ל והכל שריר וקיים.
ולראי' באנו עהח"ת היום יום הנ"ל פה ק"ק הנ"ל.
נאום הק' מנחם מענדיל במ"ה יצחק ש"ץ ונאמן דק' קאלבסוב.
עם רבי מאיר מאפטא בעל "אור לשמים"

קשרי ידידות איתנים היו לרנ"צ עם רבי מאיר מאפטא בעל "אור לשמים". מהחשובים ביותר שבין תלמידי ה"חוזה" מלובלין והדמות הבולטת ביותר שבין מנהיגי החסידות העממית בפולין. רבי מאיר היה גם מחותנו, נכדו של רנ"צ - רבי מנחם מנדל מגלוגוב היה חתנו
של רבי מאיר מאפטא. מספרים כי במעמד החתונה לקח רבי מאיר כוסית של יי"ש לברכת
"לחיים" ואמר למחותנו: מחותן! כשיבוא משיח נלך לקראתו עם כוסית של יי"ש בכדי שיראה
במה החזקנו מעמד בגלות המרה. לאו - החזיר לו רנ"צ - נלך לקראתו עם רבי כמוני ויראה
במה החזקנו מעמך!

עם ר' ישראל מרוז'ין

כשנפטר רנ"צ סירבו לגלות זאת לרבי מאיר כדי שלא לצערו. רבי מאיר התבטא שארץ - ישראל צריכה לבכות על הסתלקותו של רבי נפתלי צבי שעמד בראש הפעולות למען הארץ.
בידידות היה עם רבי ישראל מרוז'ין, הכוח העולה של החסידות באותה תקופה. בוודאי הכירו
בבית רבי אברהם יהושע השל מאפטא בעל "אוהב ישראל" שכידוע החשיב, לאין שיעור, את
כוחו וגדולתו של רבי ישראל מרוז'ין.
רנ"צ ביקר בביתו של הרוז'יני ונמסר לנו על השיחה, מלאת הרמזים, הבאה:
הרז'יני: האם הוטבה דירתי בעיני כבוד קדשו?
רנ"צ: הוטבה בעיני מאד, משום שאין בה "פרעושים".
הרוז'יני: במקום שחטא אדם הראשון אינו קיים בו, אין פרעושים.
מסתבר יותר ששיחה זו נערכה אצל הרב מאפטא שהיה מעריצו הגדול של הרוז'יני. במעמד זה
התבטא הרוז'יני על רנ"צ: ידענו שאתם חכם הדור, אבל לא שערנו ש"חכמתכם" היא כה גדולה וכה עמוקה.

עם רבי יעקב צבי מדינוב

כן קיים קשרים אמיצים עם רבי יעקב צבי מדינוב וכשהחל להנהיג עדה נסע אליו לעודדו. היו
אז עוד תשעה אורחים נכבדים, אולם רנ"צ אמר: לא יסעו אליו חסידים. רב יתקרא ולא רבי
וכן היה. רבי יעקב צבי ביקר ברופשיץ ורנ"צ קבלו בכבוד רב ואף בקשו לומר דברי תורה. רבי
יעקב צבי סירב כמנהג חסיד לפני רבו אולם רנ"צ הפציר בו מאד ואז אמר: חז"ל אמרו: "גדול
כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה" - ברכות י"ט ב'. העיקר הוא באמירת התורה
שיהיה "אומר ועושה", היינו שבאמרותיו יעשו תיקונים בעולמות העולמות מה שאין כן באמירה ללא עשיה, שאין לה חשיבות. אבל "כבוד הבריות" - כשמכריחים לומר דברי תורה,
הרי הוא דוחה את "לא תעשה" - אף שדבריו אינם עושים כל פעולה בעליונים, חייב הוא לומר
דברי תורה. "לא תעשה" - שדבריו אינם עושים כלום, בכל זאת יאמר!
אנו יודעים על קשריו עם ה"שרף" רבי אורי מסטרליסק, תלמידו של רבי שלמה מקרלין ו"החוזה" מלובלין, מרן אמר עליו: "הוא עובד שחור אפויער! של הקדוש ברוך הוא". כן החשיב את רבי יצחק אייזיק מלענטשנא שהיה מצעירי התלמידים של ה"חוזה" מלובלין.
הוא החל "להנהיג עדה" רק בשנת תקפ"א לאחר שנפטר רבו: רבי יהודה ליב מואקילקוב בעל
"לקוטי מהרי"ל". כשרנ"צ ראה אותו, אמר: אמת, אמת. הוא רבי!. רבי יצחק אייזיק עמד בראש החולקים על שיטת פשיסחא. הוא לא האריך ימים. רנ"צ חזה מרחוק את הסתלקותו.
גיסו - רבי ברוך היה ברופשיץ. קרא לו ואמר: עתה נסתלק רבי אייזיק שכן רואה אני אותו כולו זורח וכך יכול לזכות רק אדם בעולם העליון.
מיוחדים במינם היו היחסים עם רבי צבי אלימלך מדינוב בעל "בני יששכר" . רבי צבי

אלימלך החשיב מאד את רנ"צ והיה מבקרו לעתים מזומנות. גם רנ"צ העריך מאד את רבי צבי
אלימלך שהיה צעיר ממנו בכ"ג שנים. הם היו נוסעים לרבותיהם - "החוזה" מלובלין, המגיד
מקוז'ניץ ורבי מנחם מנדל מרימנוב, אמנם לימים גבה הר ביניהם, אולם היחסים הטובים חזרו לתקנם.
רבי צבי אלימלך אף מביא דבר תורה בשמו: "שמעתי מאת הרב החסיד המפורסם האבד"ק
ראפשיץ... ודברי פי חכם חן".
נשתמרו לנו כמה זכרונות ממפגשים משותפים של שני הצדיקים.
מסופר שפעם אמר לו : ידע הרב מדינוב שפירושו של "רצון יראיו יעשה" הוא פשוטו כמשמעו.
אם ירצה הצדיק יכול הוא לשאוב את כל הניצוצות של דומם, צומח, חי, מדבר מכל דבר וחפץ
ואז אין כל ערך לחפץ. הריהו כפסולת בלבד. בשעה שאמר את הדברים עמד על השולחן כלי
של זכוכית. לפתע: ללא כל סיבה נראית לעין, נפל הכלי ונתנפץ לרסיסים. לאחר מכן הוסיף:
צדיק הדור יכול לשאוב מכל אחד את כל מעלותיו ומידותיו...
פעם אחת עסקו שני הצדיקים בסוד שיח עד שהאירו פני המזרח. כדי לעורר את לבם, פתח
מאן-דהוא את תריסי החלון מבחוץ, כדי שיראו שהאיר היום, אמר אחד מהם: טועים הם אלה הסוברים שלילה הוא כאשר מחשיך היום ויום הוא כאשר מאיר היום...
הצנזור המפורסם יוסף טארלר שיצא, כידוע, מכלל ישראל היה בבחרותו מתראה כשומר
תורה ומצוות. רבי צבי אלימלך שידע שאין תוכו כברו הוכיחו על פניו בצורה נמרצת ואמר לו
שהוא כופר בתורה כולה. מיהר הלה להתלונן בפני רנ"צ. אמר לי רנ"צ בחכמתו: כך אמר לך?
צא עשה כדבריו, הרי מצוה לשמוע דברי חכמים...

ברם, כאמור, 'גבה הר ביניהם' וזאת בשל היחס לרבי שלמה לייב מלנטשנא, שהיה תלמידו של
ה"יהודי הקדוש", שרנ"צ היה חלוק על דעותיו ודרכו בחסידות. פרטי הדברים מובאים להלן .
מסופר שרבי נפתלי צבי רצה לפגוע ברבי צבי אלימלך מדינוב, על יחסו החיובי לרבי שלמה-לייב, אבל לא עלה בידו.
רנ"צ אמר לרבי צבי-אלימלך לומר דברי תורה ובדרך זו רצה לקחת ממנו את מדרגותיו. רבי
צבי-אלימלך נענה: לאתגר ואמר דברי תורה, אלא שהדברים נראו לרנ"צ.
מקור אחר משייך את הסיפור עם כלי-הזכוכית שנשבר לחילוקי הדעות בענין רבי שלמה-לייב,
לאמור: כך אוכל לעשות גם אתך, אלא שרבי צבי אלימלך הגיב: השי"ת אמר למשה "של נעליך מעל רגליך". בפרקי אבות - פ"ב מ"י - מובא: "הזהר בנחלתן של תלמידי חכמים שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף". מכאן שלחכמים שלשה
כחות. נשיכה, עקיצה לחישה וראשי התיבות שלהם הם נע"ל. רמז השי"ת למשה במראה
הסנה, שכאשר תהיה מנהיג ישראל, אזי "של נעליך מעל רגליך", הסר ממך את הנע"ל ואל
תשתמש בהם כנגד אדם מישראל.
נשאו הדברים חן בעיני רנ"צ ואמר: יפה אמרת. אחר הוסיף: רבי צבי אלימלך אינו מאבד את
עשתונותיו...
מקור שלישי מביא את התגובה הבאה של רבי צבי אלימלך לדברים של רנ"צ שאפשר להוציא
מאדם את מדרגותיו: "יראת ה' היא אוצרו" ואוצר אי אפשר לרוקן.
היתה זו מחלוקת לשם שמים ורנ"צ אמר לרבי צבי אלימלך: "אם יאמר לכם איש כי אני מדבר "עליכם" דברי ריב, אל יאמין לו, כי אנו אוהבים אותכם בחיבה יתירה".
חסידים מספרים שרנ"צ הקפיד על רבי צבי אלימלך מדינוב על שהחל מכהן כאדמו"ר בשנת

תקע"ה, בהיותו רק שלשים ושלש. חסידים סברו שההקפדה היא על עצם ההנהגה, אולם רנ"צ
הסביר שנגזר על רבו צבי אלימלך לכהן כאדמו"ר מספר מסויים של שנים ואם היה מתחיל
מאוחר יותר. דהיינו רק לאחר הסתלקותו של רנ"צ. היה מאריך ימים בעוד י"ב שנים והיה
נפטר בגיל שבעים ולא בגיל חמשים ושמונה.

יחסו של רנ'צ אל שיטת פשיסחא

פרשה מיוחדת היא פרשת יחסו של רנ"צ אל שיטת פשיסחא ומייסדיה רבי יעקב יצחק ה"יהודי הקדוש" מפשיסחא ותלמידו-יורשו רבי שמחה בונים מפשיסחא.
עם הערצתו העמוקה לשני אישים אלה, הוא חשש פן שיטתם - שיטת העמקות בחסידות והעמדת השכל והחשיבה העצמית אל מעבר למקובל מדור לדור, תהיה סכנה לדור הצעיר
ולדורות הבאים אחריהם.
בוודאי, כנגד שיטתם מכוונים דבריו: "דרכי משה ואהרן היו שלא לבחור רק במה שבחר ה',
ולא לילך בגדולות ונפלאות ממנו"; "ואתחנן אל ה' בעת ההיא" - "בעת ההיא" ולא אמר באיזו עת, ללמד אותנו בזה שלא יאמר האדם: עתה אין לי מוח כראוי לתפילה ולא אתפלל
עתה, רק כשאפנה אתפלל כראוי וכנכון, רק בכל עת ועת יתפלל, לפי העת ההיא של עכשו,
תהיה עת איזו עת שתהיה.
אף על פי כן כשעבר ה"יהודי הקדוש" את רופשיץ, בדרכו אל רבי מנדלי מרימנוב, יצא לקראתו וחלק לו כבוד מלכים. הוא הלך לקראתו ברגל וציווה שלא יקראו לו בשם "רבי".
כשירד ה"יהודי הקדוש" מהעגלה, הרכין רנ"צ את ראשו ולא נכנס לביתו עד שנתן לו
ה"יהודי" רשות להכנס. להראות לו שהוא מתנהג כחסיד ולא כבעל בית. בשיחה שהתקיימה
ביניהם נטפו אגלי וזיעה מפניו של הרופשיצי והוא הסביר זאת שהיה זה מאמץ קשה לשוחח
עם היהודי.

גם על רבי שמחה בונים מפשיסחא הבטיח רנ"צ ש"הוא ינהיג כמה אלפים קטורי תגא להשי"ת". היה זה בחג השבועות כשהסבו לשולחנו של ה"חוזה" ששים מגדולי תלמידיו. רבי
שמחה בונים מפשיסחא ורבי אליעזר מדז'יקוב ישבו בקצה השולחן, שמע רבי אליעזר את רבי
שמחה-בונים אומר: היום אברך ברכת המזון, אכן משהגיעו לברכת המזון, החל ה"חוזה" לומר מי יברך? כשהגיע לרבי בונים, אמר: החכם רבי בונים יברך, לאחר מכן שאל רבי אליעזר
את אביו על מהות התלמידים ורנ"צ אמר לו את הדברים שנזכרו על הרבי ר' בונים.
אף על פי כן, היה רנ"צ מן החולקים הראשיים על שיטת פשיסחא וב"חתונת אוסטילה" היה מראשי המדברים נגד שיטה זו. בבוא אליו חתן מהעיר פשיסחא אמר לו איני מתנגד על
הצדיק מפשיסחא, אולם דרכו מסוכנת לתלמידים הבאים אחריו. יש להתאמץ כדי להגיע
למדרגות ואם עושים זאת בזמן מועט אפשר שיתערבו בו "הקליפות".
בשל עמדתו זו, רדף רנ"צ את רבי שלמה לייב מלנטשנא שהיה תלמידו המובהק של ה"יהודי הקדוש" והלך בעקבותיו בענין איחור זמן התפילה. רבי שלמה-לייב סבל מאד מרדיפות אלה שכן בתחילה התגורר בבוקווסק שבגליציה - שם היתה ידו של רנ"צ תקיפה.
מסופר שרבי שלמה-לייב שלח את אשתו אל רבי יהושע מדינוב עם "פתקא" שבה נאמר, כי
רוצה היא להתגרש מבעלה שאינו נוהג בדרך הישרה. כשקרא רבי יהושע את "הפתקא" הוא
נזעק כולו: "אינו הולך בדרך הישרה"? הרי בתורתו ובעבודת ה' שלו הוא מאיר את כל העולמות. כך? - אמרה אשתו של רבי שלמה-לייב. אם כן מדוע חולק עליו הרב מרופשיץ?
השיב לה רבי יהושע: דעי לך שמלאכים ושרפים מקנאים בבעלך. הרב מרופשיץ חולק על בעלך
לטובתו, כי בכך הוא מציל אותו מקנאת המלאכים.
רבי שמואל שניוור בעל "רמתיים צופים" מספר שבבוא רבי שלמה-לייב לסעודה בליז'נסק

ביום ההלולא של הרבי ר' אלימלך, קם הרבי מרופשיץ ממקומו ואתו כל תלמידיו - רבי שלום
מקאמינקא, רבי חיים מצאנז, רבי אשר ישעיהו מרופשיץ, רבי הירש מרימנוב, רבי מיכל מדובעצק ואחרים - ועזבו את האולם, שבו נערכה הסעודה. מהגדולים נשאר רק רבי צבי אלימלך מדינוב ורנ"צ הקפיד עליו על כך. לאחר מכן קרא לו רנ"צ, "הרבלה מריוויטיטש" ,
רבי צבי אלימלך הצטדק שרבו, רבי יהושע מדינוב, קם מלפני רבי שלמה לייב ועל כן נהג בו
כבוד. הוסיף רבי צבי אלימלך: בעקידת יצחק, ה' הוא שאמר לו לשחוט את בנו ואילו שלא
לשחוט הסתפק ה' במלאך. מדוע לא הסתפק ה' במלאך גם בצוו השחיטה? אלא שכשבאים
לשחוט אדם, לא מספיקה אמירתו של מלאך רבי צבי אלימלך הוסיף: רבי שלמה-לייב רקד
בגרביו על שולחנו של רבי מנחם מנדיל מרימנוב, בשעה שכולנו יראנו אפילו להרים את עינינו
ורבינו ראה זאת ולא מיחה.
היו גם תוצאות טראגיות למחלוקת זו. אחד מהחסידים החשובים של רופשיץ. רבי משה לינסקר נהג בעזות פנים כלפי רבי שלמה-לייב והוא נענש על כך. הוא נפגע בתאונה, צלע על
רגליו וכל "מדרגותיו" ניטלו ממנו.
זו דוגמא נוספת שאל לחסידים להתערב במחלוקת של רבותיהם שלהם ענינים עליונים גם
במחלוקות, כשנסתלק רבי שלמה לייב, התבטא רבי אשר ישעיהו מרופשיץ - חתנו וממלא
מקומו של רנ"צ ברופשיץ: נסתלק אדם כשר שאין לו שום עונש.
רבנו נפגש גם עם גדולי התורה שבדור. ידועה לנו פגישתו הדרמאטית עם רבי יעקב אורנשטין בעל "ישועות יעקב".
רבי יעקב, כידוע, היה מתנגד חריף. בראותו שהחסידות הולכת ומתגברת עלה בדעתו: שמא

החסידות אכן צודקת היא? אבל הייתכן? הרי עוברים הם על זמן תפילה האמור בשולחן ערוך.
בלילה חלם שהוא נפגש עם אדם שקדושתו על פניו. שאל את האיש : מה דעתך על החסידות?
ענה לו האיש: תדע שעל הצדיקים האלה עומד העולם. שאל רבי יעקב: מה עם זמן התפילה
שהם עוברים עליו? ענה לו האיש: אמנם עוברים הם על הזמן, אבל מקיימים הם: בכל לבבך,
בכל נפשך!
בבוקר של יום המחרת שמע רבי יעקב שהגיע צדיק חסידי ללבוב והיה זה הרבי מרופשיץ. הלך
רבי יעקב לראותו, בהכנסו נדהם לראות שהוא הצדיק שראה בחלומו, רנ"צ קיבלו בפנים שוחקות ואמר: נו, כבוד הרב מלמברג? עכשו כבר מובן לך?.
רנ"צ החשיב מאד את רבי צבי הירש העלר אב"ד אובין ומחבר "טיב גיטין", למרות שהיה מתנגד חריף ובשעה שהיה אב"ד בריגל הצר מאד לחסידים. לחסידים שפנו אליו בבקשה
שילחם ברבי צבי-הירש, אמר: אי אפשר לעשות כנגדו דבר, התורה מגינה עליו.

דמות הפלאים של בעל ה'תניא'

הקדמה

דמות הפלאים של הרב בעל ה"תניא", יוצר תורת החב"ד, אדמו"ר הזקן רבי שניאור זלמן מליאדי, שהשנה מלאו מאה וחמשים שנה להסתלקותו כ"ד טבת תקכ"ג , דמות פלאים זו
היא אחת הדמויות המעטות שבהופעתן יוצרות תקופות ומחוללות מהפכות, מהפכה בהשקפת
עולם, בדרכי החיים, בהכרה ובהרגשה, בהרגלים ומנהגים. היה מי שאמר: הגר"א מווילנא
השאיר אחריו ספרים והבעש"ט השאיר אחריו אנשים. אם נכונה הערכה זו או לא, אבל בנוגע

להרב בעל התניא הדבר ברור: הוא השאיר אחריו גם ספרים וגם אנשים. ספרים - לא בלבד
ספריו הקלאסיים, התניא והשלחן ערוך שלו, ולא בלבד הספרים שנכתבו מפיו על ידי אחרים,
כמו: הלקוטי תורה, תורה אור, באורי הזוהר ועוד, אלא אף כל אותה הספרות החב"דית הרחבה, כל אותה השיטה העיונית במחקר רזי העולם ותעלומות סתרים של האלקות, הבריאה, ההויה והאדם, כל אלו הן נחלת נכסי הרוח של הרב. מנכסים אלה הן מתפרנסות
וניזונות מהם יתד מהם פינה. ואנשים - הלא המה רבבות אלפי ישראל חסידי חב"ד בכל ארצות פזוריהם למקומותיהם ומושבותיהם, הרועדים לשמו ולזכרו של הרב.
הרב נולד בשנת תק"ה בעיירה ליאזנא, שהיתה אז תחת ממשלת פולין. בילדותו הכירו בו כי
לגדולות נוצר ובהיותו בן שלש עשרה, בר מצוה, ונתקבל לחבר בחברה קדישא, כנהוג אז, כתבו
עליו בפנקס החברה: "החכם המופלא תנא ופליג מהרש"ז דין זרע ברוך, זה ינחמנו..." כבן
שמונה עשרה גמר את התלמוד עם נושאי כליו, ראשונים ואחרונים וגם התחיל לעסוק בלמוד
הקבלה. שמו נתפרסם כעילוי וגאון. כבן עשרים נשאו לבו לנסוע להמגיד ממיזריטש, יורש
כסאו של הבעש"ט. בבואו לשם נפקחו עיניו באור החסידות של הבעש"ט והמגיד.
בשנת תקל"ג נפטר המגיד ותלמידיו התחילו להנהיג עדת החסידים כל אחד בסביבתו, הנהיג
ברוסיה הלבנה וליטא רבנות חסידותית הצדיק ר' מנחם מנדל מויטבסק, והרב נסע אליו.
בשנת תקל"ז נסע ר' מנחם מנדל וקבוצה של שלש מאות חסידים עמו לארץ ישראל, הלא הם
עלית החסידים הידועה של שנת תקל"ז, הרב נסע ללותם עד מוהילב של הדניסטר, ומשום חזר
לרוסיה הלבנה, ונתקבל לרבם של החסידים במדינה ואז התחיל לגלות ולפרסם את תורת

החסידות לפי השיטה החב"דית שלו ומכל עברים נסעו אליו לשתות בצמא את דברי קדשו.
תורתו נתפשטה יותר ויותר וחסידים לאלפים ולרבבות היו מתאספים אליו.
שיטתו בחסידות נקראת בשם חב"ד חכמה, בינה, דעת שכן עיקר יסודה ההתבוננות והעמקת
הדעת בגדולת השם "וצדיק באמונתו יחיה", כלומר: אמונה פשוטה בלתי מספיקה, שכן יש
אשר גם "גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריא" הגנב על פי המחתרת קורא לה' שיעזור לו , אלא צריך להמשיך חיות באמונה ולהתענג על ד' בהשגה ודעת. "דע את אלקי אביך ועבדהו".
העבודה צריכה לבוא מתוך הדעת על ידי שיתקע מחשבתו בד' בחוזק ואומץ הלב והמוח עד
שתהא מקושרת בד' בקשר של קיימא בל ינתק.
בארוכה ובפשטות ביאר הרב את שיטתו בספרו הקלאסי "תניא", שנדפס לראשונה בשנת
תקנ"ו, ומאז חזר ונתפרסם במהדורות רבות בארצות שונות המהדורה האחרונה: כפר חב"ד תשכ"ב . שני חלקים להתניא: ספרן של בינונים ושער היחוד והאמונה. הראשון, ספר
הבינונים, מיוסד על הפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאד, בפיך ובלבבך לעשותו". בהסבר עמוק
הוא מגדיר את חלוקי המדרגות של צדיקים, בינונים ורשעים. כבר מתוך הפרק הראשון נמצאנו למדים שצדיק אינו זה שנושא על כתפיו שק מלא מצוות ולא זה שהוא עצמו משמש
לשק מלא מצות, ומאליו מובן: אין זה ביטויו של הרב ולא לשונו. אבל הדגשתי: נמצאנו למדים. הוא מבחין בין צדיק בתורת מי שזוכה בדין, מפני שזכויותיו מרובים על עוונותיו,
שאינו נקרא צדיק אלא בשם המושאל לענין שכר ועונש, לבין צדיק בעצם, לענין אמיתת שם
התואר והמעלה, שהוא זה שמגביר נפשו האלקית ונלחם כל כך עם נפשו הבהמית עד שמגרש

ומבער הרע שבקרבו, בבחינת ובערת הרע מקרביך, והוא מואס ושונא כל תענוגי עוה"ז להתענג
בהם בשביל מלוי תאות הגוף בלבד ולא לעבודת השם מחמת גודל אהבתו לד' וקדושתו באהבה רבה. ומי שיש בו עדיין מעט מזעיר בלבו, אלא שכפוף ובטל לטוב מחמת מיעוטו, הרי
זה צדיק שאינו גמור, והוא הנקרא "צדיק ורע לו", דהיינו "שיש בו עדיין קצת רע אלא שבטל
לו". ומדרגה זו מתחלקת לרבבות מדרגות בבחינת מיעוט הרע הנשאר ובביטולו במיעוטו
בששים או באלף ורבבה וכיוצא.
ולעומת זה רשע וטוב לו, הוא שהטוב שבנפשו האלקית כפוף ובטל לגבי הרע שבקרבו, וזה
יתחלק גם כן לרבבות מדרגות חלוקות בענין כמות ואיכות הביטול וכפיפת הטוב לרע, ויש
רשע ורע לו, שהרע שבנפשו הוא לבדו נשאר בקרבו וגבר כל כך על הטוב עד שנסתלק מקרבו
ועוד בבחינת מקיף עליו מלמעלה, שכן אמרו חז"ל: כל בי עשרה שכינתא שריא.
ודרגת הבינונים היא מידת כל אדם, וכל עיקר ספר התניא נועד לבאר שכל אחד יכול על ידי
התבוננות בגדולת השם לעורר אצלו אהבה ויראה. הבינוני מצד עצמו אין בכחו למאוס ולשנוא
את הרע שבלבו, כי יצר לב האדם רע מנעוריו הוא אצלו בתוקפו כתולדתו, אבל אין הרע גובר
להתלבש בגוף, ששלשה לבושי הנפש שהם מחשבה, דבור ומעשה של הנפש האלקית, הם
לבדם מתלבשים בגוף. הבינוני לא עבר עבירה מימיו, ולא נקרא עליו שם רשע אפילו שעה אחת,
אלא שמהותה ועצמיותה של הנפש האלקית שהם עשרה כחות הנפש, לא להם לבדם המלוכה
והממשלה על הגוף כי אם בעתים מזומנים כמו בשעת ק"ש ותפילה, אבל אחר התפילה הרע

חוזר וניעור ומתאוה תאוה לתענוגי עוה"ז בין בהיתר ובין באיסור, אלא שאין בכחו להוציא
לפועל תאותו במחשבה דבור ומעשה.
בארוכה מבאר הרב איך "קרוב אליך הדבר" להיות בינוני ולא סתם קרוב אלא "קרוב מאד"
ולא סתם להיות בינוני, אלא אף לעורר בגילוי בלב אהבה ויראה. קשה בימינו, ואולי לא רק
בימינו, לראות אנשים במדרגת בינוני לפי "התניא". על יחידי סגולה מחסידים, יש שהם אומרים עליהם: הרי הוא "בינוני" של התניא. וכבר בימי הרב עצמו היה מעשה, שהוא הרב,
אמר פעם: אם לדבר בלי ענוה ושפלות, הרי כגון אנא בינוני. והיה בשעת מעשה אחד מגדולי
החסידים, והוא גם עשיר גדול, נענה ואמר: הרי גם אני אינני מחזיק עצמי לרשע ח"ו ואם הרבי הוא בינוני, אז מה אני? השיב לו הרבי: הרי בינוני הוא עולם מלא, כלומר: מדרגות רבות
יש בבינוני. ודאי שהרב, בכל זאת, אמר מה שאמר בתורת ענוה, אבל שבינוני הוא עולם שלם
הרי למדנו מדבריו.
אלא, שאף על פי שנדמה לנו שלא קרוב הדבר לבוא לידי גילוי האהבה לאלקות, אחרי כל
הדרכים וההסברים והעצות המבוארים בתניא, הרי מכל מקום את הדגש החזק העמיד הרב
לא כל כך על גילוי האהבה בפועל והתפעלות המידות ברגש, אלא על ההתבוננות, ה"מוחין"
ושעל כל פנים יבין במוחו מה שהאהבה והיראה צריכות להיות וידע את מהותן ואיכותן.
אמר
פעם הרב: "וידעת היום והשבות אל לבבך", ב"וידעת" כתוב היום, מה שאין כן ב"והשבות אל
לבבך" עכשיו, היום, צריכים להיות מוכנים בדעת, שלא יהיה חסר אלא "והשבות על לבבך"

להמשיך ממוח אל הלב, וזה יבוא על ידי משיח צדקנו, שהוא יפיח את הניצוץ של אהבה ויראה
בלב. אבל אלה שאינם עוסקים בידיעת אלקות, יהיה משיח צריך להתחיל עמהם מאלף בית...
מה שהמוחין צריכים היום להשפיע בפועל ממש, הוא בעיקר על המחשבה, הדבור והמעשה.
אין אדם שליט על המידות שבלב, ואפילו על הצווי היסודי של "ואהבת את ד' אלקיך".
נשאלת
שאלה איך נופל על כך צווי? שהרי ממה נפשך: אם ישנה האהבה אין צורך בצווי ואם איננה
לא מועיל הציווי? והתשובה היא, כי הציווי מתחיל מ"שמע ישראל", כלומר, שישמע ויתבונן
בשכלו כי ד' אלקינו ד' אחד, עד כדי שיגיע לידי "ואהבת". אבל יכול אדם למשול ולשלוט על
מחשבתו ודבורו ומעשיו, אפילו נגד המידות שבלב, עד אשר לבסוף יתהפכו אף המידות לקדושה. בניתוח מעמיק הוא חודר במחשבות אדם ותחבולותיו ובחדרי סתריה של הנפש
וכוונותיה ומורה דרך כיצד ליישר ולכוון אותם.
בחלק השני של התניא, שער היחוד והאמונה, מבואר היסוד של אחדות השם, שאין פירושה
שאין אלהים אחרים:
"וכי תעלה על דעתך - הוא שואל - שיש אלוה במים מתחת לארץ, שצריך להזהיר על כך, והשבות אל לבבך כי בשמים מעל ועל הארץ מתחת אין עוד?"
אלא גדרה של אחדות זו הוא שאין שום מציאות אחרת זולת מציאות השם, "אין עוד" ממש,
אין שום דבר עוד, ואילו ניתנה רשות לעין לראות את החיות שבכל נברא השופע בו ממוצא פי
ד', לא היה גשמיות הנברא וחומרו וממשו, נראה כלל לעינינו. נקודה עיקרית זו, מתבארת שם
בארוכה.
נלווה לספר ה"תניא" עוד שני חלקים: אגרת התשובה למן מהדורא שניה תקנ"ט ואילך,

ואגרת הקודש למן מהדורת תקע"ד ואילך. שלשים ושנים אגרות שכתב הרב לחסידיו, רובם
בזירוז על עניני צדקה בכלל וצדקת ארץ ישראל בפרט "שהיא צדקת ה' ממש, כמו שכתוב
'תמיד עיני ד' אלקיך בה'". אופייני מה שכתב הרב במקום אחר על ארץ ישראל: "גם עכשיו" -
הוא כותב - "אפשר להשיג השגות עליונות בארץ ישראל, יותר אפילו ממה שהשיגו צדיקים
כמותם בזמן הבית" תורה אור, ויצא . הרב הזהיר ביחוד על האהבה ואחוה ורעות בין אדם
לחברו. "ואהבת לרעך כמוך" - הוא כותב בתניא פרק ל"ב - "הוא לכל נפש מישראל למגדול ועד
קטן, כי ... מי יודע גדולתן ומעלתן בשמים ומקורן באלקים חיים" השוה: "לפעמים נשמת
אדם גבוה לאין קץ, באה להיות בנו של אדם נבזה ושפל" פרק ב' אף הוא מבאר הלשון
"אוהב את הבריות ומקרבן לתורה", לומר שאף הרחוקים מתורת ד' ועבודתו, ולכן נקראים
בשם בריות בעלמא, צריך למשכן בחבלי עבותות אהבה וכולי האי ואולי יכול לקרבן לתורה
ועבודת ד', והן לא הפסיד שכר מצות אהבת רעים".
החדושים המעשיים שהנהיג הרב - כמו סכינים מלוטשים לשחיטה, דבר שהונהג לבסוף
בכל מקום, ועוד - הוא סידור התפילה בנוסח האר"י, מדוקדק היטב בכל מלה ומלה. מעטים
הם הסידורים מעשי ידי מחברים, ברובם הם מעשי מדפיסים ומו"לים. המחברים הסתפקו
בפירושים או בנוסח בדרך כלל: אשכנז, ספרד, וכיוצא. הרב הגיה ודקדק דקדוק נמרץ, כל
משפט תיבה ואות שבסידור, באופן אשר מלבד הכוונות של קבלה שהכניס בתוכן, והן לא

ניתנו לכל, הרי גם עצם הנוסח כמו שהוא, מעורר התפעלות של רגשי קודש והוד וזוהר ויופי.
הרב נתפרסם אף כפוסק ממדרגה ראשונה. עוד בהיותו במיזריטש התחיל על פי הפצרתו של
המגיד לחבר את השלחן ערוך שלו. לשונו המלוטשת והסברתו הנפלאה העמידו אותו על גובה
מיוחד שאין דוגמתו. וראוי ליחד קצת את הדבור על מפעלו זה של הרב. מה היתה המטרה
שהציב לו הרב בחיבור שלחנו? בעצם לא הוא הציב את המטרה, הוא קלע אל המטרה שהתווה
לו מורו המגיד ממיזריטש. כך כותבים בני הרב בהקדמתם לשולחן ערוך הרב:
"... ובעודו עומד לפני ד' שם נתעורר רוח קדשו של מורו... ויבחר בכבוד אאמו"ר ז"ל והפציר בו עד בוש ואמר לו אין נבון וחכם כמוך לירד לעומקה של הלכה להוציא לאור תמצית ופנימית טעמי ההלכות הנזכרים בכל דברי הראשונים והאחרונים ופסק ההלכה המתברר ויוצא מדברי כל הפוסקים".
נמצאנו למדים כי שלש נקודות יסודיות מהוות מטרת עריכת "שלחנו" - הסידור בלי בלבול
ותערובות , הנימוקים וההכרעה.
הסידור מתבטא לא בלבד בסגונו המדוייק ושפתו הברורה אלא אף בבחינה העניינית "דבר
על אופניו", מהמוקדם אל המאוחר. הש"ע המקובל של מרן והרמ"א, מכיון שאין תעודתו
אלא ליתן פסקים מעשיים להנהגת האדם בפועל, אינו רואה צורך להקדים וליתן אף את עיקרי ההלכות המוקדמות לההוראה המעשית. לא הוזכר למשל, בשו"ע שיש מצות עשה של
"תשביתו" בערב פסח, ושלפני חצות ארבעה עשר מועיל מן התורה בטול והפקר, ושחכמים
גזרו שלא יועיל הבטול והצריכו לבדוק החמץ, שכל אלה הן ידיעות מוקדמות לאותו הסעיף
בשו"ע המדבר על הבדיקה: "בתחילת ליל י"ד בודקים את החמץ" וכו' תל"א, א' מצד המעשי הרי זה מספיק. "בודקים" ... אבל הרב מסדר הדברים, עד שהגיע לגוף הדין של

הבדיקה הוא מבאר כל הנחוץ לדעת לשם כך קודם לכן, וכך יצא אשר במקום שני הסעיפים
אשר בסימן זה בשו"ע, לפנינו בשו"ע הרב י"א סעיפים.
מטרות שונות לשני ה"שלחנות". הראשון, שו"ע המקובל, מטרתו מעשה הדינים, והשני, זה
של הרב, ידיעת הדינים. ומכאן כמה הבדלים אף בסידור הדינים עצמם, לא רק ההקדמות שלהם. אם, למשל, לפנינו דין של לכתחילה ובדיעבד, שלכתחילה צריכים לעשות באופן זה
ובדיעבד יוצאים אף באופן אחר, מה יש להקדים בעריכות הדינים ומה לאחר? הדבר תלוי
בכיוונו של המחבר. אם הוא מתכוון לצד המעשי, הרי שהלכתחילה קודם. הלכתחילה הרי
הוא הסדר הקבוע והרצוי, והבדיעבד - המקרי והעראי ושלא מן המבחר. אבל אם ידיעת ההלכות העיקר, הרי הסדר להיפך, הדין העיקרי והמסודר, לרוב הוא דוקא הבדיעבדי, אלא
שלכתחילה מחמירים לשם תוספת הידור או זהירות. והעיקר קודם להההידור. דוגמא: "זמן
תפילת השחר מצותה שיתחיל עם הנץ החמה כדכתיב יראוך עם שמש, ואם התפלל משעלה
עמוד השחר והאיר פני המזרח יצא" - כך בשו"ע פ"ט א'. הלכתחילה קודם לבדיעבד, אבל
הרב מלבד מה שכדרכו הוא מתחיל קודם לכן מעיקר חיוב התפילה ואחר כך הוא בא לזמן
התפילה, הרי את הזמן עצמו כך הוא מנסח:
וזמן התפילות הוא כזמן התמידים, שתמיד של שחר זמנו מתחיל משעלה עמוד השחר שהוא אור הנוצץ מהחמה במזרח, מהלך ד' מילין קודם הנץ החמה אלא שהיו ממתינים עד שהאיר כל פני המזרח עד שבחברון... לפיכך גם תפילת השחר זמנה מתחיל מעמוד השחר, אלא שלכתחילה מצוה להתחיל עם הנץ החמה דהיינו אחר יציאתה ולא קודם לכן משום שנאמר "יראוך עם שמש".
אנו רואים שאין הרב מקמץ במלים. הוא מרחיב את הביאור. אבל עם כל אריכות לשונו אנו

מתרשמים מדייקנותו הנמרצת. מלה בסלע, לא חסר ולא יתר; כל משפט, כל דבור וכל תיבה
יש להם משקל ומשמעות. עתרת המלים אינה באה למלא את מקומו של התוכן אלא משמשת
לו יד ומתהתכת עמו לגוף שלם. בניסוח שלו יש אשר אגב-אורחא הוא מלמדנו עיקרים ויסודות. דוגמא:
"אסור להכות את חברו אפילו הוא נותן לו רשות להכותו כי אין לאדם רשות על גופו כלל" שו"ע הרב ח"ה ה' נזקי גוף ונפש ,
שהאדם אסור לחבול בעצמו - מבואר בגמרא וברמב"ם ובשו"ע, אלא שבכל המקורות כתוב
ש"אינו רשאי", או ש"אסור", והרב ניסח הדברים באופן שיוצא לנו נקודה נפלאה: "אין לאדם
רשות על גופו כלל", כלומר: אין הגוף שלו ואין הוא הבעלים על גופו. מיסוד עקרוני זה יש
ללמוד כמה דברים - ולא כאן המקום וראה "לאור ההלכה" לכותב הטורים: "משפט שיילוק" .
מה טיבם של הטעמים והנימוקים בשו"ע הרב? שתי צורות לפסוקי הלכות. יש ולהדינים מצורפים גם הטעמים והראיות, כדרך שנהגו השאילתות של הרב אחאי, הרי"ף, הבית יוסף
ודומיהם; ויש שהפסקים נתונים לפנינו קצובים חותכים, בצורה של הלכתא בלא טעמא, בחינת "חוקה חוקקתי, גזירה גזרתי", דוגמת השו"ע, כאלה כן אלה, אינם מרווים את צמאונם של מרבית הוגי התורה. הראשונים - מחמת רוב טובה שלא כולם יכולים לקבלה.
הדין בא משולב יחד עם השקלות וטריות והתירוצים. ודאי, הנה הן גופי תורה ומפיהם אנו
חיים. אבל מי האיש הרוצה לדעת הלכה סופית והוראה מעשית יקשה לו לצלול במעמקי
דבריהם עד שיוציא את נקודת הדין. השו"ע, להיפך, נותן לנו דברים ברורים למדי. הרי שלחן והרי סכין והרי בשר. אבל "יבשים" הפסקים יותר מדאי, מבלי נימוקים וטעמים. סמך

"המחבר" על ספרו הגדול "בית יוסף" שעל הטור, שבעצם אין השו"ע מהוה אלא קצור ממנו.
מפרשי השו"ע נתכוונו למלא את החסרון ולבאר את טעמו ונימוקו של כל דבר. אבל עדיין
מורגש חסרון חטיבה אחת שלמה. לפנינו כאילו שני עולמות, המתפרש והמפרש.
ואף זו: מפרשי השו"ע, המגן אברהם, הט"ז, הש"ך ועוד, אינם מסתפקים בהנמקת דיני השו"ע בלבד, אלא מוסיפים לפלפל בגוף ההלכה ושוב סובל הסדר הראוי. המשא והמתן
ההלכותי בא יחד עם גופי הדינים וטעמיהם, בשלוב ובערוב. עד שקם הרב ובאמנות נפלאה
השכיל להדגיש בכל מקום את עומק תמציתו של הדין, על ידי הסברת הטעם ובאור הנימוק
הפנימי שלו. כלל גדול קבע הרב בהלכות תלמוד תורה שלו: "וגם אינו יודע טעם ההלכות, אינו
מבין גופי ההלכות על בוריין" פרק ב', סעיף א' . וכלל זה היה נר לרגלי הרב בכל השו"ע שלו.
וההכרעה מהי: בהרבה ממחלוקות הפוסקים קשה להתמצא. לא תמיד אפשר לברר להיכן רוב
הדעות נוטה ולא תמיד אפשר לקבוע מבחינה הענינית גופה, את הפסק וההוראה. נחוץ כח
מכריע שסמכותו תהיה ראויה להכרה מוחלטת. לא כל הרוצה ליטול את השם "מכריע" בא
ונוטל. עמדה לו זכותו הגדולה של הרב שהכרעותיו נתקבלו לא בלבד בין אנ"ש, חסידי חב"ד,
אלא אף בין מורי הוראות בישראל.
והזכות - כפולה: זכותו האישית "אשר אור תורתו - מהשער של שו"ע הרב - וקדושת חסידותו האירו פני תבל, רבים הלכו לאורו והמפורסמים אינם צריכים ראיה" "וד' נתן לו -
מהקדמת בני המחבר - חכמה כאחד מגדולי הראשונים, כמובן לכל מה שיש לו עינים לראות ולב להבין אפס קצהו טיפה מן הים, מים חכמתו בעומק פלפולו ובקיאותו". וזכות

כוחו הגדול לברר את ההלכה בעצם הנידון. "יתנו עדיהן ויצדקו". ראיות חותכות והוכחות
מוצקות. הברורים בנוגע להכרעות הדינים באו ב"קונטרס אחרון" של השו"ע. שם יוצא הרב
בעיים רוחו לשאת ולתן ולקבוע את ההלכה הסופית בראיות והוכחות ואין פלפולו במובן של
חריפות מסובכת; אלא דבריו הגיוניים ופלפוליו חודרים בנקודת האמת.
חבור השלחן ערוך חשבו חסידים זקנים גם לראשון בין עשרה הזכויות שזכה בהם הרב וגם
בין עשרה היסורים שהיו לו להרב. בין היסורים: הליכתו למיזריטש; ההתנגדות של מכיריו
וידידיו הגאונים משקלוב ומוהילוב על הליכתו זו; הויכוחים עם המתנגדים, והקשיים בהכרעת
הדינים להלכה למעשה בשלחן ערוך שלו. ובין הזכויות: סדור השלחן ערוך, נוסח התפילה
שתיקן, תקון מקואות חמות, החזקת בני ארץ ישראל ועוד. ומענין: כשהרבי הקודם הריי"צ
סיפר על עשרה היסורים באחת משיחותיו, שאלו אחד השומעים: ומדוע לא חשבו גם ישיבתו
בתפיסה במבצר הפטרבורגי? והשיבו הרבי: את ישיבתו בתפיסה היו החסידים הזקנים חושבים לאחד מעשרה הזכויות שזכה בהם!
פרשה מיוחדת היא פרשת מאסרו של הרב ושחרורו בי"ט כסלו. רדיפות ויסורים גדולים סבל
הרב מהמחלוקת של המתנגדים. חרמות ושמתות הוטלו על החסידים בליטא. ובשנת תקנ"ט,
לרגלי מלשינות, נאסר הרב והובא למבצר בפטרבורג, מקום אשר מורדים במלכות אסורים
שם. מה ענין מרידה במלכות כאן? בין שאר הדברים נטפלו המלשינים לכספים שהיה מקבץ
בין החסידים ושולח לארץ ישראל להחזקת בני העליה החסידית של שנת תקל"ז, הם אמרו

שהוא שולח שוחד להסולטן הטורקי... עשרים ושתים שאלות שאלו את הרב בעת החקירה
והדרישה ב"מועצה החשאית" "טייני סובייט" , וביניהם גם שאלת הכספים לטורקיה. אבל,
כאמור, פרשת י"ט כסלו היא פרשה לעצמה ולא כאן המקום.
וממחלוקת חיצונית - מחוץ לעדת החסידים - למחלוקת פנימית. צדיקי פולין שלא גרסו שיטת חב"ד, בעיקר הצדיקים ר' ברוך ממזיבוז' ור' אברהם מקליסק שישב בארץ ישראל, בטבריה, עוררו מחלוקת גדולה נגד הרב. עיקר טענתם היתה שאין מהצורך שהמון החסידים
יתעמקו בחקר אלקות ודי להם אמונה פשוטה. במקום שהרב העמיד את הדגש בפסוק "וצדיק
באמונתו יחיה" על ה"יחיה", להמשיך חיות באמונה ע"י הבנה והשגה, העמידו הם את הדגש
על "באמונתו", אמונה פשוטה. מדרגות בעבודה, אמרו די שיהיו להצדיקים הגדולים בלבד,
וצאן מרעיתם יסמכו על הצדיקים.
על רקע זה היה גם מעין סכסוך בין הרב להצדיק ר' שלמה מקרלין. קדוש עליון היה ר"ש מקרלין והרב היה עמו בידידות רבה. פעם רצה ר' שלמה להתיישב בעיר בישינקוביץ, פלך
ויטבסק, ומפני שעיר זו היא בשטח של רוסיה הלבנה, רצה לקבל על זה הסכמתו של הרב.
הרב אמר, שאם יקבל עליו שלשה תנאים הוא מסכים. על שני תנאים הסכים ר' שלמה ועל
השלישי לא הסכים, ותכניתו נתבטלה, וזה היה התנאי השלישי: שלא יאמר שהצדיק צריך
לישא את הצאן, כלומר: שהחסידים צריכים לעבוד ולעמול בעצמם בתורה ועבודה ולא לסמוך
על כתפותיו של הצדיק. הרב יצא סוף סוף אף ממחלוקת זו של הצדיקים בנצחון, ידו היתה על
העליונה וחסידים לאלפים ולרבבות נתוספו לו. הרב מברדיטשוב, אגב, עמד לימין צדקו של

הרב בכל עוז.
ומשהזכרנו את יחסי הרב ור' שלמה מקרלין, נזכיר כאן ספור אחד שחסידים מספרים. ר' שלמה היה פעם בליאזנא אצל הרב, והרב כמובן כיבד אותו מאד על ביקורו אצל הרב, לא
כאן המקום . הכינו לכבודו סעודה והרבנית רצתה לעסוק בעצמה בהכנת בשול הסעודה לכבוד
הצדיק. אמרה העוזרת שבבית, כי זכות זו מגיע לה, שהרי היא המבשלת התמידית ועכשיו
כשבא הצדיק למה יגרע חלקה? הסכימו לשאול את הרב. הרב שמע טענותיהן ופסק ששתיהן
יתעסקו בכך. התעסקו שתיהן: הרבנית נתנה מלח בהתבשיל והעוזרת אף היא נתנה מלח,
כשכל אחת לא ידעה שהשניה אף היא מלחה. כשהגישו התבשיל טעם ר' שלמה טעימה קלה
בלבד והרב אמר לו: למה לא יאכל מר, אולי מפני שהתבשיל תפל מבלי מלח? הבה ואוסיף
מלח, והוסיף.... כשנתברר הדבר, אמר לו הרב: בשבת הראשונה כשהייתי אצל מורנו המגיד,
הושיט לי המגיד מנה "קוגיל", ואמר לי: "תאכל הקוגיל, ומהיום והלאה לא תטעם טעם באוכל".
ומאז, אמר הרב איני מרגיש טעם, ואיני יודע אם מלוח המאכל או תפל...
לכשתרצו יש להרגיש בספרו זה שלש נקודות:
א לא התענוג שבמאכל הוא הדרוש, אלא קיום הגוף שעל ידו. אצל הרב הגיע הדבר לידי שיא. לא הרגיש כלל בהתענוג. אמנם אי אפשר לכל אחד להגיע למדרגה כזו, אבל עכ"פ ההדגשה היא שלא זה העיקר;
ב אעפ"י שאין אדם מרגיש לא טעם ולא עונג במאכל, חייב הוא בכל זאת לאכול בשביל שמירת קיום הגוף;
ג כבר הזכרנו מה שהרב אמר על עצמו: כגון אנא בינוני. נראה שהמגיד החשיבו הרבה יותר
מזה. הצדיק - הזכרנו קודם בשם ה"תניא" - מואס ושונא כל תענוגי עוה"ז להתענג בהם שלא

לעבודת השם, מה שאין כן הבינוני. ובכן, החשיבו המגיד בתורת צדיק.
כשבשנת תקע"ב פרצה מלחמת נפוליון והרב עמד בכל עוז לימין רוסיה, ברח עם כל משפחתו
לערי רוסיה הפנימית. פרשה לעצמה היא כל אשר עבר עליו בכל אותם הימים, ובכ"ד טבת
תקע"ג נתבקש הרב לישיבה של מעלה.
נזכיר לאחרונה שתי הזכויות האחרונות מעשר הזכויות שמנו החסידים הזקנים: עשרה הניגונים שלו, הפועלים לדבקות ולהתעוררות תשובה, וברכתו שבכל מקום אשר חסידים
ישתדלו בחיזוק התורה ומצוות יצליחו, והאחד יהיה לרבבה.
רבי שניאור זלמן מלאדי - הרב בעל ה'תניא'

הרב בעל ה'תניא'

דמות הפלאים של מרן הרב בעל ה"תניא", אדמו"ר הזקן רבי שניאור זלמן מלאדי, דמות פלאים זו שהתהלכה עלי אדמות ששים ושמונה שנה תק"ה-תקע"ג , היא אחת הדמויות המעטות, שבהופעתן הן יוצרות תקופה ומחוללות מהפכות. מהפכה בהשקפת עולם, בדרכי
החיים, בהכרה והרגשה, בהרגלים ומנהגים.
היה מי שאמר: הגר"א מוילנה השאיר אחריו ספרים, והבעש"ט השאיר אחריו אנשים. נכונה
היא הערה זו או לאו, אבל בנוגע להרב הדבר ברור: הוא השאיר אחריו גם ספרים וגם אנשים.
ספרים - לא בלבד ספריו הקלאסיים, ה"תניא" והשו"ע, שהוא בעצמו חיברם, ולא בלבד הספרים שנכתבו מפיו על ידי אחרים, כמו "הלקוטי תורה", "תורה אור", "באורי הזוהר" ועוד, אלא אף כל אותה הספרות החבד"ית הרחבה, כל אותה השיטה העיונית - הלימודית
במחקר רזי עולם ותעלומות סתרים של האלוקות, הבריאה, ההוויה והאדם, כל אלו הן נחלת
נכסי הרוח העשירים של הרב. מנכסים אלה הן מתפרנסות וניזונות, מהם יתד ומהם פינה.
ואנשים - הלא המה רבבות אלפי ישראל, חסידי חב"ד בכל ארצות פזוריהם למקומותיהם

ומושבותיהם, הרועדים לשמו ולזכרו של הרב.
נוסח מיוחד להם לאנשי חב"ד. לא רק נוסח תפילה מיוחד, אלא נוסח חיים, נוסח מחשבה,
גוון עצמי להם, טיפוס מיוחד. השפעה עצומה היתה לרב אף על חלקי היהדות שאינם נמנים
על אנשיו, בין השפעה תורנית על ידי ספריו ההלכתיים, ובין השפעה של מחשבה ואורח חיים
על ידי המגע והמשא התמידי עם אנשי חב"ד.

תולדותיו

הרב נולד בשנת תק"ה בעיירה ליוזנא ברוסיה הלבנה, שהיתה אז תחת ממשלת פולין.
בילדותו
הכירו בו כי לגדולות נוצר וכשרונותיו הפליאו את כל רואיו. בהיותו בן שלש עשרה, בר מצווה,
נתקבל לחבר בחברה קדישא של עירו, כתבו עליו בפנקס החברה:
"...החכם המפ' תנא ופליג החתן מהרש"ז... דין זרע ברך זה ינחמנו..." כבן שמונה עשרה גמר
את כל התלמוד עם נושאי כליו, הראשונים והאחרונים, וגם התחיל לעסוק בלימוד הקבלה.
שמו נתפרסם כעילוי וגאון ועשיר מפורסם מויטעבסק לקחו לחתן לבתו. אחרי נישואיו ישב על
התורה ועל העבודה והתבודד מעיני אדם. דרכו לא ישרה בעיני חותנו והציק להזוג שיתגרשו
בגט, אבל הזוג לא רצו בכך.
כבן עשרים נשאו לבו לנסוע להמגיד הגדול ממזריטש. שני מרכזים גדולים התקיימו אז:
בוילנה, כמקום תורה, ובמזריטש, כמקום עבודה ותפילה. אמר הרב: "ללמוד כמדומה לי
שאני יודע, אבל איך להתפלל אין אני יודע עדיין כלל". וזוהי שהכריעה לו לבכר את מזריטש
על וילנה. בבואו לשם נפקחו עיניו באור תורת החסידות של הבעש"ט והמגיד. הוא נעשה מיד

לתלמיד מובהק של המגיד, ולתלמידו ורבו של ר' אברהם, בנו של המגיד, הנקרא בשם "המלאך". תלמידו בנסתר ורבו בנגלה.
שם, במזריטש, התחיל על פי הפצרתו של המגיד, לחבר את השולחן ערוך שלו, בו נתפרסם
כפוסק ממדרגה ראשונה. לשונו המלוטשת והסברתו הנפלאה העמידו אותו על גובה מיוחד
שאין דוגמתו. וראוי לייחד קצת את הדיבור על מפעלו זה של הרב.

מטרת השלחן ערוך

מה היתה המטרה שהציב לו הרב בחיבור "שלחנו"?
בעצם לא הוא הציב את המטרה: הוא קלע אל המטרה שהתווה לו מורו, המגיד ממזריטש, כך
כותבים בני הרב בהקדמתם לשו"ע הרב:
"...ובעודו עומד לפני ה' שם נתעורר רוח הקדשו של מורו" ...ויבחר בכבוד אאמו"ר ז"ל והפציר בו עד בוש ואמר לו אין נבון וחכם כמוך לירד לעומקה של הלכה להוציא לאור תמצית ופנימית טעם ההלכות הנזכרים בכל דבר על אופניו בלי בלבול ותערובות ופסק ההלכה המתברר ויוצר מדברי כל הפוסקים".
שלש תעודות יסודיות מהוות אפוא מטרת עריכת שולחנו - הסידור בלי בלבול ותערובות ,
הנימוקים וההכרעה.
הסידור מתבטא לא בלבד בסגנונו המצוין ושפתו הברורה, אלא אף בבחינה העניינית. "דבר
על אופניו". מהמוקדם אל המאוחר. השו"ע הגדול, מכיוון שאין תעודתו אלא ליתן פסקים
מעשיים להנהגת האדם בפועל, אינו רואה צורך להקדים וליתן אף את עיקרי ההלכות המקדימות להכרעה המעשית. לא הוזכר, למשל, בשו"ע שיש מצוות עשה של תשביתו בערב
פסח ושלפני חצות ארבעה עשר מועיל מן התורה ביטול והפקר ושחכמים גזרו שלא יועיל
הביטול והצריכו לבדוק, שכל אלה הן ידיעות מוקדמות לאותו הסעיף בשו"ע המדבר על הבדיקה: בתחילת ליל י"ד בודקים את החמץ וכו' תל"א א' . מצד המעשי הרי זה מספיק.

"בודקים..." אבל הרב מסדר הדברים. עד שהגיע לגוף הדין של הבדיקה הוא מבאר כל הנחוץ
לדעת לשם כך קודם לכן. וכן יצא אשר במקום שני הסעיפים אשר בסימן זה בשו"ע, לפנינו
בשו"ע הרב י"א סעיפים.
ואין הרב מקמץ במלים. הוא מרחיב את הביאור. אבל עם כל אריכות לשונו אנו מתרשמים
מדייקנותו הנמרצת. מלה בסלע. לא חסר ולא יתר, כל משפט, כל דיבור וכל תיבה יש להם
משקל ומשמעות. עתרת המלים אינה באה למלא מקום של התוכן, אלא משמשת לו יד
ומתהתכת עמו לגוף שלם. בניסוח שלו יש אשר אגב אורחא הוא מלמדנו עיקרים ויסודות. ולא
כאן המקום להביא דוגמאות לכך.
הנימוקים והטעמים חסרים לגמרי בשו"ע. ונושאי כליו הממלאים את החסרון אינם
מתמזגים עמו לחטיבה אחת. לפנינו כאילו שני עולמות - המתפרש והמפרש. ואף הם מוסיפים
לפלפל בגוף ההלכה באופן שהמשא והמתן באים בשילוב ובעירוב עם גופי הדינים וטעמיהם.
עד שקם הרב ובאמנות נפלאה השכיל להדגיש בכל מקום את עומק תמציתו של הדין על ידי
הסברת הטעם וביאור הנימוק הפנימי שלו. כלל גדול כתב הרב בהלכות תלמוד תורה שלו:
"אם אינו מבין טעם ההלכות, אינו מבין גופי ההלכות לאשורן על בוריין". ובכלל זה השתמש
בחיבור "שולחנו".
וגדול כוחו של הרב אף מבחינת ההכרעה. בהרבה מהמחלוקות של הפוסקים קשה להתמצא.
נחוץ כוח הכרעה, ולא כל הרוצה ליטול את השם בא ונוטל. עמדה לו זכותו הגדולה של הרב
שהכרעותיו נתקבלו לא בלבד בין אנ"ש, חסידי חב"ד, אלא אף בין הרבה מורי הוראות בישראל.

והזכות כפולה: זכותו האישית "אשר אור תורתו - מלשון השער לשו"ע הרב - וקדושת חסידותו האירו פני תבל. רבים הלכו לאורו והמפורסמים אינם צריכים ראיה", וזכות כוחו
הגדול לברר את ההלכה בעצם הנידון. "יתנו עדין ויצדקו". ראיות חותכות והוכחות מוצקות.
ב"קונטרס האחרון" של השו"ע יוצא הרב בעים רוחו ובהעמקה חודרת וקובע את ההלכה
הסופית. זכה השו"ע של הרב להרבה מהדורות, דבר המעיד על תפוצו העצומה.

עליית החסידים של שנת תקל"ז

כשנפטר המגיד, בשנת תקל"ג, ותלמידיו התחילו להנהיג עדת החסידים כל אחד בסביבתו,
הנהיג ברוסיה הלבנה וליטא עדות חסידיות הצדיק ר' מנחם מנדל מויטבסק, בעל "פרי הארץ"
והרב נסע אליו. בשנת תקל"ז החליט הרמ"מ לנסוע לארץ ישראל. קודם נסיעתו רצה להשקיט
את המחלוקת שנתעוררה אז בכל תוקף מצד המתנגדים על דרך החסידות, ולכן נסע ביחד עם
הרב לוילנה על מנת להתראות פנים עם הגר"א ולהסיר את כל התלונות מעל החסידים.
הגר"א
לא קבל אותם, וסגר את הדלת בפניהם. אז נסע הרמ"מ וקבוצה גדולה של שלוש מאות חסידים עמו לארץ ישראל, הלא היא עליית החסידים הידועה של שנת תקל"ז. הרב נסע ללוותם עד מוהילב של הדניסטר, ואחרי שהתעכב שם זמן ידוע חזר לרוסיה הלבנה, ללוזנא,
ונתקבל לרבם של החסידים במדינה. אז התחיל לגלות ולפרסם את תורת החסידות, את השיטה החב"דית שלו, ומכל עברים נסעו אליו לשתות בצמא את דברי קדשו. תורתו נתפשטה
יותר ויותר, וחסידים לאלפים ולרבבות היו מתוספים אליו.

שיטתו בחסידות

שיטתו בחסידות נקראת בשם חב"ד "חכמה, בינה, דעת" , שכן עיקר יסודה ההתבוננות

והתעמקות הדעת בגדולת ה'. "וצדיק באמנותו יחיה". כלומר: אמונה פשוטה, בלתי מספיקה,
שכן יש אשר גם "גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריא" הגנב על פי המחתרת קורא לה'
שיעזרוהו , אלא צריך להמשיך לחיות באמונה ולהתענג על ה' בהשגה ובדעת. "דע את אלוקי
אביך ועבדהו". העבודה צריכה לבוא מתוך הדעת, כדי שיתקע מחשבתו בה' בחוזק ואומץ הלב
והמוח עד שתהא מחשבתו מקושרת בה' בקשר אמיץ וחזק.

ספר ה'תניא'

שיטתו בארוכה ובפרטות ביאר בספרו הקלאסי "תניא", שנדפס לראשונה בשנת תקנ"ו ושנים
רבות קודם לכן היה נפוץ בין החסידים בכתב בצורת "קונטרסים".
שני חלקים לספר: ספרן של בינונים ושער הייחוד והאמונה.
הראשון מיוסד על הפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו". בהסבר נפלא
הוא מגדיר את חילוקי המדרגות של צדיקים, בינונים ורשעים, ומוכיח שדרגת הבינונים היא
מידת כל אדם, שעל ידי התבוננות בגדולת ה' יעורר אצלו אהבה ויראה. גילויים שונים לאהבה
והיראה ודרכים שונות להתבוננות המולידה אותן. הגילויים האלה והדרכים הללו מבוארים
באורך ב"תניא". כך הוא מגדיר, למשל, את האהבה בסוגים שונים: אהבה טבעית, אהבת עולם, אהבה רבה, אהבה בתענוגים, ומבאר את מהותה של כל אחת מהן. אלא שאת הדגש
החזק הוא מעמיד לא על גילוי האהבה בפועל והתפעלות המידות ברעש, אלא על ההתבוננות,
ה"מוחין" שעל כל פנים, יבין במוחו שהאהבה והיראה צריכות להיות, וידע את מהותן ואיכותן. אמר פעם הרב: "וידעת היום והשבות אל לבבך" וכו'. ב"וידעת" כתוב היום, מה שאין כן ב"והשבות את לבבך". עכשיו צריכים להיות מוכנים בהדעת, שלא יהיה חסר רק

"והשבות אל לבבך", להמשיך מהמוח אל הלב, וזה יבוא על ידי משיח צדקנו, שהוא יפיח את
הניצוץ של אהבה ויראה בלב. אבל אלה שאינם עוסקים בידיעת אלוקות יהיה משיח צריך
להתחיל עימהם מא"ב... מה שה"מוחין" צריכים כעת להשפיע בפועל ממש הוא בעיקר על
המחשבה והדיבור ומעשה שלשה 'לבושי הנפש' בלשונו . אין אדם שולט על המידות שבלב,
ואפילו על ציווי, שהרי אם ישנה האהבה אין צורך בציווי, ואם איננה לא מועיל הציווי,
והתשובה היא כי הציווי מתחיל מ"שמע ישראל", כלומר שישמע ויתבונן בשכלו כי ה' אלוקינו
ה' אחד עד כדי שיגיע לכדי ואהבת, אבל יכול אדם למשול על מחשבתו ודיבורו ומעשיו אפילו
נגד המידות שבלב, עד אשר לבסוף יתהפכו אף המידות לקדושה". בניתוח מעמיק הוא חודר
במחשבות אדם ותחבולותיו ובחדרי סתריה של הנפש וכוחותיה ומורה דרך איך ליישב ולכוון
אותם.
בחלק השני, שער הייחוד והאמונה, מבואר היסוד של אחדות השם, שאין פירושה שאין
אלוקים אחרים: "וכי תעלה על דעתך - הוא אומר - שיש אלוה נשרה במים מתחת לארץ
שצריך להזהיר על כך והשבות על לבבך כי בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד", אלא
ענינה שאין שום מציאות זולת מציאותו יתברך, "אין עוד" ממש, אין שום דבר עוד, ואילו
נתנה רשות לעין לראות את החיות שבכל נברא השופע בו ממוצא פי ה' לא היה גשמיות הנברא
וחומרו וממשו נראה כלל לעיניו". נקודה עיקרית זו מתבארת שם בארוכה.

סידור התפילה בנוסח האר'י

וכמה חידושים מעשיים הנהיג הרב: סידור התפילה בנוסח האר"י, מדוקדק היטב בכל מילה

ומילה, סכינים מלוטשים לשחיטה, דבר שהונהג לבסוף גם בכל מקום, ועוד. הזהיר בייחוד על
האהבה והאחווה והריעות ועל עבודת הצדקה וגמילות חסדים. "כל עיקר עבודת ה' - כותב
הרב - בעתים הללו בעקבות דמשיחא היא עבודת הצדקה". "ובפרט מי שמזונותיו מצומצמים
ודחיקא ליה שעתא טובה שנותן מחייו ממש".
בייחוד הזהיר וזירז מאוד על הצדקה לטובת ארץ ישראל, "שהיא צדקת ה' ממש כמו שכתוב
תמיד עיני ה' אלקיך בה". אף הוא תיקן וסידר "מעמדות" בשביל החסידים שבארץ ישראל.
הערצתו את ההתיישבות בארץ ישראל היתה כבירה.
"גם עכשיו אפשר להשיג השגות עליונות בארץ ישראל, יותר אפילו ממה שהשיגו צדיקים כמותם בזמן הבית" "תורה אור" ויצא .
במרץ רב התמסר לעבודת קיבוץ הכספים בשביל ארץ ישראל, כספים שעלו לסכומים גדולים.
בסוף ימיו סידר "כולל" מיוחד לחסידי חב"ד בארץ ישראל, שקיומו נמשך עד היום.

מחלוקות של המתנגדים

רדיפות וייסורים גדולים סבל הרב מהמחלוקות של המתנגדים. בשנת תקמ"א הוכרזו חרמות
על החסידים בכמה ערים בליטא. כשנתפרסם בשנת תקנ"ו ספר ה"תניא" נתעורר רעש המחלוקת מחדש וביתר שאת. הספר הגיע לידי הגר"א ולא נראה בעיניו. נתחדשו החרמות
והשמתות. אבל עד למלשינות לא הגיע הדבר. הצטמצמו הרדיפות בפנים. בשנת תקנ"ד נפטר
הגר"א ז"ל, ואחרי פטירתו התחילו להשתמש בנשק המלשינות. ואחרי סוכות תקנ"ט נאסר
הרב, והובא מליוזנא למבצר הפרטרופבלי שבפטרבורג.
כבר בר"ה תקנ"ח הרגישו החסידים בעבודתו של הרבי מרירות עמוקה, הרגישו נעימה מרה

גם בתוכן של החסידות שדרש. את הפסוק: "אתה הראית" פירש כך: "אתה הראית לדעת" -
אתה מראה איך האדם צריך לשבר את עצמו "לדעת" - מלשון "ויודע בהם את אנשי סוכות"
דגדעון "כי" - בשביל, "ה' הוא האלוקים", - בכדי שהכל יראו שאין עוד מלבדו. כל הדברים
האלה העציבו מאד את רוח החסידים. ובשעה מאוחרת בלילה של אסרו חג נודע שבא שליח
מיוחד ומזוין לאסור את הרבי. הושיבוהו ב"עגלה שחורה" המורדים במלכות ונדונים למשפט
מוות היו מובלים בעגלות מכוסות בטסי ברזל צבועים שחור, להבהיל ולהטיל אימה סגורה
וז'נדרמים שומרים לראשו. העגלה השחורה נסעה לפטרבורג והחסידים נבוכו. נבוכו, אבל לא
התייאשו.
בו בלילה נאספו החסידים לטכס עצה מה לעשות. האספה בחרה בועד מיוחד שינהל את כל
העבודה להצלת הרבי, ישמור על קיום הסדרים שהרבי קבע והנהיג ויחזק את רוח החסידים
בכל עיר. הוחלט, שכל אדם, מקטן ועד גדול, מחויבים לקיים כל פקודות הועד, והמסרב ימחה
שמו מקהל עדת החסידים. והועד כתב וחתם צו ופקודה לכל אנ"ש אשר כל זמן שהרבי יהיה
תפוס יתענו כולם בכל יום שני וחמישי, מלבד מי שאי אפשר לו מחמת חולשה וכל מלמד
יאסוף את תלמידיו ויאמרו תהילים בכל יום, וקודם התהילים יבאר להם פרשת מאסר הרבי,
כי צדיק הדור נתפס על עון הדור כולו וכו', וכל אחד מאנ"ש יעשה רשימה מכלי כסף וזהב
ותכשיטים שיש לו ובכל עיר יבחרו נאמן אשר אליו יביאו הרשימות, ואם ח"ו יעדר מי מאנ"ש

במשך זמן מה יתקבצו כל עדת אנ"ש לאותו מקום וילכו לטבול במקווה ואחרי הטהרה וההלבשה של הנפטר ישביעו אותו בשבועה חמורה שעושים אותו לשליח שנשמתו תעלה
בהיכלי קודש של הרב המגיד והבעש"ט ותודיעם כי כבוד קדושת רבנו תפוס ותורת החסידות
בסכנה, וכל העדה תצום באותו יום.
שלש פלוגות של מתעסקים יסד הועד:
א אלה שיתעסקו בהצלת הרב;
ב שיתעסקו בקיבוץ כספים לצורכי ההצלה ולקופת המעמדות של אה"ק;
ג שיעבדו להגן על תורת והנהגת החסידות ולעודד את רוח החסידים.
הפלוגה המתעסקת בהצלת הרבי נתחלקה לשלשה ראשים:
א שחבריה ישבו בפרטבורג לדעת את כל הנעשה, ולהשתדל כפי צורך העניין;
ב שישבו בווילנה בחשאי ובהסתר למען דעת מהנעשה והנשמע אצל המתנגדים;
ג שישבו בשקלוב לתכלית זו עצמה.
כל שלשת הראשים יבואו בדברים ביניהם רק ע"י צירים מיוחדים ולא ע"י הדואר, וכל מעשיהם יהיו בסוד גמור. הפלוגה השניה התעסקה בקיבוץ כספים להוצאות האנשים שישבו
בפטרבורג, ווילנה ושקלוב ולהוצאות בית הרבי, ובקביעת המעמדות של קופת רמב"ן. והפלוגה
השלישית התעסקה בהפצת תורת החסידות. חבריה נסעו מעיר לעיר ומכפר לכפר ללמד
ולהסביר את תורת החסידות וכו'.
העגלה השחורה עם הרבי נסעה מליוזנא באור ליום ו' עש"ק בראשית. למחרת, ביום השישי,
בשעה עשר וחצי לפני הצהרים, שש שעות קודם הדלקת הנרות, ביקש הרבי שישבתו בדרך ולא
ייסעו הלאה. הז'נדרמים לא אבו לשמוע. פתאום נשברו צירי העגלה ואי אפשר היה לנסוע
הלאה. תיקנו את הצירים, והנה נפל אחד הסוסים ומת. הביאו סוסים חדשים, ואינם יכולים

להזיז את העגלה ממקומה. ראו הז'נדרמים שנגד רצונו של הרבי לא יוכלו לנסוע. וביקשו ממנו
רשות לנסוע לכפר הסמוך ולשבות שם. לא הסכים הרבי ונתרצה רק להסיע את העגלה מהדרך
לשדה שמצד הדרך, ושם ישבתו. הרבי אמר אז בדיחה זו: "צווחין אף עקתין" "אקסין" - צירים באידיש , בטילין ושביתין". חסיד אחד מניוויל היה מספר, שהוא הכיר חסידים שידעו
והראו באצבע את המקום לעיניו. בכל הדרך משני הצדדים עמדו אילנות זקנים ושבורים, והמקום ההוא, שהעבירו לשם את העגלה עם הרבי ובו שבת, היה סמוך לאילן גדול ויפה ומרובה בענפים. ואמר הרבי הרי"ץ שכשהיה אותו חסיד מספר על כך והיה מבאר פרטי המקום היה אז בחיות גדולה, וההתעוררות של יראת שמים ורגשי קודש מראיית האילן היתה
אצלו גדולה יותר מזו שבאה עתה מלימוד של עניין בעבודה.

הרבי במאסר בפטרבורג

כשהביאו את הרבי לפטרבורג הושיבוהו תכף בחדרים החשאיים של המבצר הפטרופבלי. יותר
משבעה שבועות ישב במבצר זה. בשלשה שבועות הראשונים ישב במשטר חמור מאד, ובחדרים המיוחדים למורדים במלכות, שכן אחד מעיקרי המלשינות היה שהרבי מקבץ כספים
רבים ושולח להשולטן בטורקיה כלומר: לקופת ר' מאיר בעל הנס... . אחרי כן העבירוהו למקום יותר נוח, שם, במבצר זה עצמו.
החקירות והדרישות התקיימו לא שם, במבצר, אך במועצה החשאית, שקורין ברוסית "טייני
סובייט", ובכל פעם היו מובילים אותו מן המבצר לה-"ט.ס.", ופקיד מיוחד היה מעביר אותו
בסירה את הנהר "ניבה". פעם בנסעם בסירה, רצה הרבי לקדש את הלבנה, וביקש את הפקיד
שיעמיד את הסירה. לא רצה הפקיד, אמר לו הרב: אם אחפוץ אוכל בעצמי לעכב את הסירה

מהילוכה. ולאחר שהפקיד עדיין סירב, עמדה פתאום הסירה מלכת. הרבי אמר את המזמור
הללו את ה' מן השמים, שאומרים לפני קידוש לבנה, אך הברכה עצמה לא אמר והסירה זזה
ממקומה. כשהרבי ביקש שוב את הפקיד לעכב את הסירה, אמר לו הפקיד: מה תיתן לי בעבור
זה? ונתן לו הרבי ברכה, כתובה בפתקא, בעצם כתב ידו. אותו פקיד עלה אחרי כן לגדולה
והאריך ימים באושר ובכבוד. הפתקא של הרבי היתה משובצת אצלו במסגרת של זכוכית עבה
ומקושטת בזהב, והיה מוקירה ומעריצה מאד. וכשהרבי הריי"צ סיפר פעם מעשייה זו, הוסיף:
"בהיותי ילד התפלאתי. מכיוון שהרבי כבר העמיד בעצמו את הסירה, מדוע לא אמר גם את הברכה, ולא היה צריך להיזקק לטובותיו של אותו גוי? אך כשנתבגרתי והעמקתי בחסידות, הבנתי שזהו עניין גדול בעבודה, ושכך מוכרח היה הרבי לעשות, כי מצווה צריכים לקיים דווקא כשהיא מלובשת בדרך הטבע, ולא על ידי ניסים שלמעלה מן הטבע".
ובאמת בספרות החבד"ית מתבאר במקומות רבים שהמצוות ירדו ונתלבשו בדברים גשמיים
דווקא, בכדי לברר את כל הנמצאים החומריים, בבחינת "נתאווה הקב"ה להיות לו דרכה בתחתונים" ולא כאן המקום.

חקירת הרבי

עשרים ושתים שאלות שאלו את הרבי בעת החקירה והדרישה ב"טייני סובייט", מהם:
על
ששינה את נוסח התפילה, על עניין החסידות, על הכסף שהוא שולח לארץ ישראל,
שהמלשינים אמרו שהוא שולח את הכסף להשולטן הטורקי ורצונו למרוד במלכות, וכדומה.
על עשרים שאלות השיב הרבי בעל פה תשובות מפורטות בטוב טעם, והתשובות נתקבלו

ברצון. על שאלה אחת נתן תשובה ארוכה בכתב, ואחרי שתורגמה לרוסית על ידי שני צנזורים,
נתקבלה אף היא ברצון.
השאלה האחרונה היתה על מה שכתב בספר ה"תניא", בסוף פרק א', שהנפש החיונית שבישראל היא מקליפת נוגה, שיש בה טוב מה שאין כן נפשות אומות העולם הן משאר קליפת
הטומאות שאין בהן טוב כלל. כשהגיעו לשאלה זו שתק הרבי, ופניו היו שוחקות. ואותה שתיקה, קיבלו החוקרים בתורת תשובה, ולא שאלו יותר. לאחר שנשתחרר, אמר הרבי למקורביו, שכוונתו היתה להגיד: הלוא תראו, רבותיי, שעל כל עשרים ואחת השאלות השבתי
כהוגן, ונוכחתם אפוא לדעת, שדברי הם נכונים, ואם כן כשאשיב לכם על השאלה האחרונה
ודאי שתיווכחו לדעת שאף דברי אלה הם נכונים, ולמה לכם אפוא הבירור הזה?... ואמר הרבי
שהשרים החוקרים הבינו היטב כוונתו, והסכימו אף הם לכך.
בי"ט כסלו, כידוע, נשתחרר הרבי. בדרכו חזרה לביתו מפטרבורג ליוו אותו כמה אלפי חסידים, וביום שלישי, שני לחנוכה, הגיע לוויטבסק, ואלפי אנשים יצאו לקראתו לקבל פניו.
בשנת תקס"א נאסר שוב הרבי, והובילוהו שוב לפטרבורג, אבל לא בצורה של הובלת אסיר,
אלא בדרך כבוד. השאלות היו שם בעניין חסידות וב"נר החמישי" של חנוכה שוחרר שוב, ונסע
בכבוד הביתה, כלומר לרוסיה הלבנה, אבל לא שב לליוזנא, אלא קבע את דירתו בעיר לאדי,
ומכאן שמו המקובל: הרב מלאדי.
הונח לו להרב מה"מתנגדים", ומחלוקת חדשה נתעוררה עליו מצדיקי פולין, הצדיק ר' ברוך
ממזיבוז והצדיק ר' אברהם הכהן מקאליסק, שישב בארץ ישראל. הם לא גרסו שיטת חב"ד,
ולא כאן המקום על כל פרטי המחלוקת. הצדיק הברדיצובי עמד בכל תוקף לימין הרב, וחסידי

חב"ד הלכו הלוך ורב.

מלחמת נפוליאון

בשנת תקע"ב פרצה מלחמת נפוליאון. הרבי עמד בכל עוז לימין רוסיה. כשהתחילו הצרפתים
להתקרב, ברח עם כל משפחתו לערי רוסיה הפנימית. "טוב לי המות מהחיים תחתיו", אמר
הרב. "לא רצה - כתב בנו - "אדמו"ר האמצעי" - להיות אפילו יום אחד תחת ממשלתו".
במכתב הרב לאנ"ש זירזם לעזור לצבאות רוסיה בכל אפשרותם. בראש השנה תקע"ג אמר
לבני ביתו:
"היום ראיתי בתפילותיי שנשתנה שינוי טוב למעליותא, ושלנו נצח, והגם שייקח את מוסקבה, אבל לא תהיה לו תקומה".
שני ימים לפני ערב יום הכיפורים נכבשה מוסקבה, והרב ובני ביתו היו אז בולאדימיר. ערב
יום הכיפורים ראו מנוסת שרי המלוכה ממוסקבה, ובנו שאלו במר נפשו:
"ראה אבא מרוצת הסנאט ואיה הבטחתך?" והרב השיבו: "הלא תראה שאני בתפילין ולא אכזב. חי ד' וחי נפשי אם יעבור מוסקבה ואילך, רק יחזור בקרוב, ולא לפטרבורג, אלא מגמתו יהיה לחזור ולמצוא מזון דרך רוסיה הלבנה, אבל לא יניחוהו, ומפלתו תהיה בקרוב".
וכידוע, כך היה.
"משם נסע הרב דרך פלכי ראזאן וטמבוב ואוריול וקורסק ושם הגיעה הידיעה שהבריחו את השונא דרך ארבעה ימים מקלוגא לוייאזמה" ממכתב אדמו"ר האמצעי .
משם נסעו עד כפר פייענא, ונתאכסנו במלון של גוי אחד. שם חלה הרב, ואחרי חמשה ימים,
במוצאי שבת קודש, כ"ד טבת, נתבקש בישיבה של מעלה. רגעים אחדים לפני פטירתו ביקש
לתת לו נייר ודיו, וכתב מאמר קצר ועמוק המתחיל "נפש השפלה". הובילוהו למנוחת עולמים
לעיר האדיק, פלך פולטבה, ושם נגנז ארון הקודש.